

K. Norel

S.O.S.

Omni-

bus (LRV)

S.O.S. - OMNIBUS

K. NOREL

S.O.S. - OMNIBUS

S.O.S. - 'WIJ KOMEN!'
LOODS AAN BOORD
IK WORSTEL EN KOM
BOVEN

LA RIVIÈRE & VOORHOEVE - ZWOLLE

TEN GELEIDE

Drie boeken in één band gepresenteerd als Omnibus. Ze passen bij elkaar, omdat ze over de zee gaan. Ze variëren evenwel ruimschoots. Twee handelen over een zeer onderscheiden aspect van het bonte zeemansleven; het derde gaat ook over de zee, maar dan zoals ze over ons land is gekomen bij de stormramp van 1 februari 1953.

Toen deze boeken afzonderlijk verschenen, beleefden ze druk op druk. De auteur is blij, dat ze nu met z'n drieën naar ons volk gaan.

K. NOREL

INHOUD

		Blz.
S.O.S. - 'WIJ KOMEN!'	VIERDE DRUK	11
LOODS AAN BOORD	TWEEDE DRUK	177
IK WORSTEL EN KOM BOVEN	ZEVENDE DRUK	309

S.O.S. – 'WIJ KOMEN!'

1 GEVECHT IN DE ETHER

IN DE RADIOHUT VAN DE VLIESTROOM, DIE VOL STAAT MET ONTVANG-toestellen, tokkeren de morsesenen en praten onderscheiden stemmen door elkaar. Een logger meldt zijn vangst; de kapitein van een kustvaarder spreekt met zijn vrouw aan de wal op een afstand van vijfhonderd mijl; een mailboot verzendt telegrammen voor een passagier; een Duitse vrachtboot vraagt zijn rederij om orders.

Douwe Pals, de eerste marconist van de Vliestroom, hoort er weinig van. Een oor dat altijd luistert, raakt afgestompt voor wat van geen belang is. Maar het is gespist op wat het horen moet.

Hij rekt zich en staat op. De scheepsklok aan de wand wijst half-elf. Dat is Greenwich-tijd. Het is halftwaalf Nederlandse tijd. Nog een halfuur. Te middernacht zit deze wacht erop.

't Is warm in de heetgestookte hut. De marconist draait een patrijspoort open en ademt de frisse nachtlucht in. De Brandaris slaat zijn lange wieken over het slapende eiland. Het licht veegt over de toppen van de duinen; in iedere baan blinkt even het gele zand van het hoge Harnske duun. De wieken gaan hoog over West-Terschelling heen, maar in hun weerschijn is het dorp te zien: de rode daken van de lage huizen rondom de toren, die als een sterke wachter in het midden staat. Rechts van de toren is de smalle vorst van het huis van Douwe Pals, waar zijn vrouw en kinderen slapen. Nog een uur, dan zal hij er ook rusten en straks zal het zijn vrije zondag zijn na tienmaal zes uur saai wacht. In een kalm seizoen met weinig storm en weinig mist is het werk van een marconist op een sleepboot van een bergingsmaatschappij vervelend. 't Is luisteren en wachten, luisteren en wachten, dag in, dag uit, week in, week uit.

De toren slaat zijn wieken. Wanneer de lichtbaan nadert, is het of de vaart opeens versnelt; als zij voorbij is, schijnt zij weer te remmen en maait ze breed en rustig over duin en zee, om bij de nieuwe nadering weer uit te schieten als een snelle pijl.

De marconist sluit de patrijspoort. Hij pakt zijn tas en schrijft in het journaal: „Geen bijzonderheden” onder een lange reeks van „Geen bijzonderheden”, en dan wacht Douwe Pals op zijn collega, de tweede marconist, die hem aflossen moet. Hij leunt achterover

in zijn stoel, de ogen dicht, 't hoofd tegen het beschoot. Hij is een beetje slaperig aan het einde van de wacht...

Plotseling schokt hij op. Zijn hand schiet uit naar het potlood op de tafel. Gejaagd noteert hij het morsetelegram.

...op een mijn gelopen. Gat aan bakboord in de midscheeps. Machineschade. Geen gevaar voor zinken. Stomen langzaam op. Kapitein...

Douwe Pals klemt de tanden op elkaar. Hij heeft geslapen. Misschien vijf minuten aan het einde van de wacht. Het „op een mijn gelopen” deed hem wakker schrikken. Een marconist van een bergingsmaatschappij hoort wat hij horen moet. Maar hij kent de kop van het telegram niet. Hij weet niet door welk schip het uitgezonden is, noch waar dat schip zit. Hij weet niet eens of het een noodsein is dan wel een melding aan de rederij, waarvan een derde niet mag kennis nemen.

Hij is in gebreke. Wander Cupido, de directeur, zal niet zachtzinnig zijn als door zijn slapen aan de rederij een schip ontgaat. Daar knettert een harde zender. Het potlood trilt in Douwes hand. Dit moet de Donar zijn, de Duitse concurrent, gestationeerd op Borkum.

...Aan kapitein Verdugo. Ben naar u op weg ter assistentie. Bied hulp aan op Lloyds open contract. Verzoeken bevestiging dat u mij aanvaardt...

Douwe Pals bijt op zijn lippen. Het is de concurrent, en deze is hem vóór.

Er volgen nog meer morseseuinen.

...Aan kapitein Verdugo. Onze sleepboten Donar, Wodan en Frija vertrokken om u bij te staan. Wil ons bevestigen dat u ons aanvaardt.

Rederij Germaan.

Douwe Pals wist zich het zweet van het voorhoofd.

Drie boten van de concurrent zijn op weg naar het in nood verkerende schip. En hij weet nog niet eens waar het zit! Hij heeft nu alleen de naam gehoord. Het is althans iets, want hij kan zich melden. Hij grijpt de sleutel en tikt de morseseuinen:

...Aan kapitein Verdugo. Nederlandse sleepboten Vliestroom en Tesselstroom op volle kracht van Terschelling naar u op weg. Wij bieden hulp aan op Lloyds open formulier, no cure no pay.

Kapitein Vliestroom.

Het is niet helemaal waar, wat hij daar seint. De Vliestroom ligt

nog in de haven en hij is de enige aan boord. De Tesselstroom heeft niet eens stoom op. Maar de Duitsers zijn ook niet op zee. Dat weet hij stellig. De Donar ligt in Borkum, de Wodan in Bremerhaven, de Frija in Cuxhaven. Een berger die eerlijk opbiecht, krijgt nooit een contract. En de Vliestroom gaat op weg. Douwe Pals loopt naar de brug en laat de stoomfluit met korte, felle stoten snerpen. De schorre roep dreunt over het dorp. Binnen tien minuten zal het volk aan boord zijn.

Maar de positie van de Verdugo! Hij kent ze niet. Hij sliep toen de kapitein die meldde. Wanneer zijn kapitein komt, waarschijnlijk binnen vijf minuten – want de oude zit als een bok op de haverkist, wanneer er wat te bergen valt – dan zal hij met de mond vol tanden staan. Hij zou de Verdugo om een nadere opgaaft van positie kunnen vragen, maar dat zou een belabberde indruk maken. Dat neemt die Duitser vast niet.

Daar tokkeren weer morsetekens.

Hacienda, Barcelona...

Ha, de Verdugo seint naar z'n rederij.

...Op mijn gelopen. Machines buiten werking. Drie voet water op de stookplaat. Heb hulp nodig...

Dit is een beste buit. Maar de positie! Douwe hoort haastige stappen op de kade. Een sprong op het dek. Iemand klimt de trap op. De voetstappen naderen de radiohut. Het is de ouwe. Douwe zweet; hij weet nog niet waar die Spanjaard zit.

Het telegram vervolgt:

...Mijn positie is ongeveer 53.37 noord en 5.51 oost...

Hoera!

De deur gaat open. „Wat is 't?” vraagt kapitein Stobbe kort.

„Een Spanjaard op een mijn, kapitein. Hij heeft geen stoom meer. Machinekamer en stookplaat blank. De Germaan zit er al tussen. Ik heb geseind dat we onderweg zijn.”

„Waar zit ie?”

„53.37 noord, 5.51 oost.”

„Hm, boven Ameland. Sein dat we met een uurtje bij hem zijn.”

De kapitein is op hetzelfde ogenblik verdwenen. „Los voor en achter!” roept hij van de brug. De telegraaf naar de machinekamer rinkelt. De boot trilt bij het aanzetten. Het berghout schuurt langs een dukdalf.

...Wij naderen op volle kracht. Binnen het uur kunnen we bij u langszij zijn...

Pal erop seint de Donar:

...Wij staan klaar om aan u vast te maken binnen het uur...

„Naäperij...” meesmuilt kapitein Stobbe als Douwe Pals hem op de brug een afschrift van dit telegram laat lezen.

Er volgt alweer een telegram voor de Verdugo, nu van de rederij Germaan.

Kapitein Stobbe komt in de radiohut en blijft daar. Hier is momenteel meer te doen dan op de brug, waar de stuurman het wel afkan. Hij kijkt over de schouder van zijn marconist, als die het telegram van de Germaan opschrijft.

...Wij hebben met uw rederij gesproken. Ze gaat akkoord met uw beslissing als u onze hulp aanvaardt. Herhalen ons aanbod u te helpen met drie krachtige slepers, voorzien van het beste bergingsmaterieel...

„Oef,” zegt Pals.

De kapitein gromt zachtjes. Dan draagt hij Pals op aan het in nood verkerende schip te seinen dat de Vliestroom binnen drie kwartier langszij kan zijn. Hij vindt het van meer belang *snelle* hulp aan te bieden dan te schermen met veel materieel en met contacten met de rederij.

Het telegram gaat uit. De strijd in de ether om de buit houdt aan. Daar is de Donar weer met een telegram voor de Verdugo:

...Mijn rederij in contact met uw rederij. Wacht haar instructies af...

Douwe Pals bijt op z'n lippen. De Duitser zou dit niet seinen, als hij geen beet had in Barcelona. „Nu is het mis, kapitein,” zucht hij.

Kapitein Stobbe stopt een pijp. „Niks mis,” zegt hij bedaard. Hij blijft het houden op de snelheid. „Zeg de meester dat hij er een schepje opgooit, Duif,” roept hij naar de brug.

„Ay, ay, kapitein,” antwoordt de stuurman.

Het wordt àl drukker in de ether. Nu roept Scheveningen-radio de Verdugo op en als het schip zich meldt, kondigt het radiostation een telegram uit Barcelona aan.

In de radiohut van de Vliestroom heerst een gespannen stilte. Dit kan een opdracht van de rederij aan de Verdugo zijn om zich te laten bergen door de Duitsers, zoals de telegrammen van de Germaan en van de Donar suggereerden.

Er klinken morsetekens uit het toestel. De marconist noteert:

...U kunt contract sluiten voor berging op Lloyds open formulier...

Volgt er niet meer? Geen opdracht het contract met deze of die te sluiten? Neen! De rederij draagt de kapitein slechts op voeling te houden met haar kantoor te Londen.

Het gezicht van kapitein Stobbe, dat even strak stond, klaart onder het lezen op. „Hij is voor wie hem het eerst te pakken heeft,” constateert hij en staat op om naar de brug te gaan. Daar is nú weer het meest te doen. 't Zal niet aan hem liggen als hij geen winnaar wordt in deze race. „Houd me op de hoogte als er wat bijzonders komt,” draagt hij aan Pals op.

Er komt elk ogenblik belangrijk nieuws. De kapitein van de Verdugo seint aan het kantoor in Londen een overzicht van de schade die zijn schip bekomen heeft. Die is belangrijk. Hij heeft geen stoom meer en het water in de machinekamer stijgt.

Kapitein Stobbe is niet ontevreden. Het wordt een fiks karwei en de buit is vast en zeker voor wie er het eerst bij is. Hij geeft de meester order de ketel tot het uiterste op te stoken en ook om alle pompen klaar te zetten. Die zullen nodig zijn om de Spanjaard wat te lichten.

Daar komt de rederij Germaan weer. Een telegram voor de Verdugo:

...Wij staan in verbinding met uw kantoor in Londen. U kunt zijn instructies ieder ogenblik verwachten...

Pals' hand beeft een beetje als hij dit telegram noteert, maar kapitein Stobbe meesmuilt bij het lezen. „Sein jij dat hij elk ogenblik een order uit Londen kan verwachten om onze hulp te aanvaren.”

„Maar...” aarzelt Pals.

„Doe wat ik je zeg! Dacht je dat onze baas die vent in Londen al niet lang aan de telefoon had?”

De marconist volbrengt zijn opdracht.

Onderwijl jaagt kapitein Stobbe de machinekamer op. Dat 't boven de rode streep gaat, hindert niet. Ze moeten tegen de Duitsers lopen.

Er spuiten vonken uit de schoorsteen van de Vliestroom en het schip schudt van kop tot staart. Maar harder dan twaalf knopen kan de versleten kar de oude tug niet drijven. En de Donar haalt gemakkelijk veertien.

In de radiohut spreekt Stobbe met de eigen rederij. Het gaat in het Terschellings dialect, half Fries, opdat vreemden hen niet gemakkelijk zullen kunnen volgen. De directeur heeft inderdaad contact met Londen, maar dat kantoor bindt zich aan geen bergingsmaatschappij. „Wie er het eerst is, heeft hem. Zorgen jullie daar maar voor!”

„We doen ons best,” zegt Stobbe.

De Duitse slepers zijn voortdurend in de lucht. Zij beloven aan

de kapitein van de Verdugo gouden bergen en bedelen steeds weer om de gunst.

Daar komt een telegram van de Verdugo voor de Vliestroom, het eerste contact dat deze met hem zoekt.

„Hoera!” roept Pals, als hij hun naam in morse hoort.

Maar het is geen aanvaarding van hun aanbod om te helpen. De kapitein vraagt ongeduldig hoelang een uur in Holland duurt, want er zijn er al twee verlopen sinds hij het aanbod van hulp binnen het uur ontving en hij ziet nog niets aankomen.

„Geen Duitser ook,” gromt kapitein Stobbe, als Douwe hem het telegram laat lezen en daarbij zorgelijk kijkt. „Sein maar dat we hem in de gaten hebben en binnen een kwartier langszij zijn.”

Douwe werpt een blik naar buiten. Heeft kapitein Stobbe de Spanjaard in de gaten? Hij ziet geen enkel lichtje in de zwarte nacht. Maar order is order. Hij tikt met de morsesleutel wat hem opgedragen wordt.

Bootsman Leen komt in de radiohut om zwemvesten te brengen. Die moeten om, want ze varen het mijnenveld in.

Na een kwartier verschijnt de kapitein, voor het eerst onrustig. „We zijn er, maar hij is er niet! Vraag die Spanjool eens of hij zijn positie nader wil melden.”

Pals stelt de vraag aan de kapitein van de Verdugo. Het antwoord, dat heel zwakjes komt, is negatief.

...Onze accu's raken leeg. Wij kunnen geen radiostations meer peilen...

...Ligt u geankerd...? laat kapitein Stobbe vragen.

...Wij drijven... luidt het antwoord.

Nu weet de kapitein het wel. Hij kent precies de drift van het getij in deze wateren. 't Is vloed. De Spanjaard is in drie uur tijds een mijl of wat om de oost gezet.

„In de armen van de Duitsers,” mompelt Douwe Pals.

„Koers oost!” beveelt kapitein Stobbe.

„Koers oost!” herhaalt de roerganger. „Ay, ay, kapitein.”

Zij varen dieper het mijnenveld in.

Douwe Pals heeft alweer een telegram opgevangen. Hij brengt het op de brug. Het is een nieuwe aandrang van de Duitsers op de kapitein van de Verdugo om hun hulp te aanvaarden. Kapitein Stobbe grinnikt bij het lezen. De Duitsers dringen zich altijd op. Wel, laat ze. Dit werkt gewoonlijk averechts.

Douwe tuurt in het donker. Hij kan nog steeds geen licht van enig schip ontdekken. De kapitein wijst echter recht vooruit. „Daar heb je 'm.”

Nu Stobbe het zegt, ziet Douwe het ook: een licht, heel flauw en ver.

„Het zijn er twee,” zegt de kapitein, „twee boven elkaar.”

Twee lichten boven elkaar; dat is het sein van een schip dat om hulp verlegen is.

„Wij zijn dus nummer één, kapitein?” vraagt Douwe in spanning.

De kapitein gelooft het wel, wanneer althans de Duitsers niet met gebluste vuren varen om hen te verrassen. De rakkers zijn daar niets te goed voor.

„Sein dat we er zijn,” draagt hij zijn marconist op.

En opdat niet alleen de kapitein van de Verdugo, maar ook de eigen rederij, óók het kantoor der Spaanse rederij in Londen, en tevens, wanneer ze luisteren willen, de Donar, Wodan en Frija en de rederij Germaan te Hamburg het horen kunnen, seint Douwe Pals, als was het een overwinningscommuniqué na een gewonnen veldslag:

...Sleepboot Vliestroom langszij bij de Verdugo, klaar om te pompen, klaar om te slepen, waarheen de kapitein van de Verdugo wil...

De slag is evenwel nog niet gewonnen. De kapitein van de Verdugo aanvaardt hun hulp niet. Zelfs niet, nadat zij werkelijk het eerst langszij gekomen zijn, en de bergingschef bij hem aan boord klimt, om het Lloyds contract, oningevuld wat het bedrag aangaat, ter tekening aan hem voor te leggen. Hij heeft geen haast om een contract te sluiten, want zijn schip, hoe zwaar gehavend ook, verkeert niet in direct gevaar van zinken. Hij wacht instructies af van zijn kantoor in Londen.

En ondertussen gaat de Donar door zich op te dringen. Hij is een sterke en snelle sleepboot, vertelt hij weer. Hij heeft wel twintig motorpompen om de Verdugo lens te maken. Twee andere sterke sleepers zitten vlak achter hem om hem te assisteren.

De Donar is nu werkelijk dichtbij. Zijn vuren zijn van de Vliestroom af te zien. Binnen een kwartier zal hij langszij liggen.

Waarom beslist de kapitein van de Verdugo niet? Moet hij eerst zien dat de Donar een reus is onder de zeeslepers en de Vliestroom een klein en onaanzienlijk bootje? Moet hij eerst weten dat de Tesselstroom in reparatie is en dus niet meehelpen kan, terwijl aanstonds de Wodan en de Frija naast de Donar zullen liggen?

Daar tikken morseseinen in de radiohut. Een telegram uit Londen voor de kapitein van de Verdugo.

...Vernomen dat de sleepboot Vliestroom bij u langsij ligt. Ge kunt zijn hulp aanvaarden...

De punt knapt van zijn potlood als Douwe Pals het laatste woord opschrijft. Met een juichkreet ijlt hij naar de brug. „We hebben 'm, kapitein!”

Nu van hogerhand de beslissing is genomen en hij dus van de verantwoordelijkheid ontslagen is, maakt de kapitein van de Verdugo geen bezwaar. Hij tekent het Lloyds contract, dat hem door de bergingschef van Cupido ter tekening wordt voorgelegd, en op de Vliestroom gaan ze aan het werk om vast te maken, het lek zo goed en kwaad als het gaat te dichten, en pompen over te zetten om het Spaanse schip te lichten, opdat het gemakkelijker gesleept kan worden.

2 GEEN KOLEN

ALS HET DAG WORDT, HEEFT DE VLIESTROOM DE VERDUGO OP SLEP-
touw. Het grootste lek is half en half gedicht met spek. De pompen, die van de sleepboot op de vrachtboot zijn gezet, draaien op de volle kracht van hun benzinemotortjes. Er gulpt voortdurend water uit de waterpoorten van de Spanjaard en na uren pompen is hij wat gelicht. Maar het blijft een zwaar karwei voor de kleine Vliestroom om een kast van negenduizend ton te slepen, vooral nu de wind uit het oosten hand over hand toeneemt en zij daar recht tegenop moeten tornen, want het kantoor in Londen heeft verordend dat de Verdugo in Hamburg dokken moet. De schoorsteen van de Vliestroom braakt dikke rook en zijn machines draaien wat ze draaien kunnen, maar het gaat uiterst langzaam. Bij de middag is Schiermonnikoog nog in het zicht, bij de avond zijn ze dwars van Juist.

De Donar vaart met langzaam draaiende machines met hen op. Al drie, vier keer heeft hij gevraagd of hij mag assisteren, maar kapitein Stobbe heeft telkens neen geantwoord. Hij heeft de Spanjaard niet bij nacht en duisternis gevonden en aan de haak gepikt, om hem nu toch nog door de Duitser in de wacht te laten slepen. Dat het niet hard gaat deert hem niet. Hij heeft de tijd. En de bergingschef zal de Spanjaard wel zoet houden. Niet voor niets heeft hij een paar kruiken oude klare meegenomen, toen hij bij hem aan boord ging.

De marconist komt op de brug. „De Donar biedt weer assistentie aan, kapitein. Dat is nu voor de vijfde maal.”

„Dat ouwe wijf,” gromt kapitein Stobbe. „Zeg maar dat we geen moffen lusten. Eh... een beetje vriendelijk, hoor.”

„Jawel, kapitein.”

't Wordt nacht. De wind haalt nog meer aan. Zij hebben nu een storm op de kop. De vuurtoren van Norderney knipoogt in het zuidoosten. Dat is nu al uren zo en het vuur blijft daar maar. Zij schieten geen klap op. Kapitein Stobbe loopt naar de log om bij het licht van zijn zaklantaarn op het klokje te zien. Hun behoud is nog geen mijl per uur. Hij had 't wel gedacht. Als straks de vloed doorkomt zal het beter gaan, denkt hij. Toch mocht de machine wel wat harder draaien. Hij heeft de indruk dat die afzakt. De kapitein fluit de meester en zegt door de spreekbuis dat er een schepje op moet.

In plaats van met het gewone: „Ay, ay, kapitein,” antwoordt de machinist uit de machinekamer: „Ik kom even boven.”

Drie minuten later stapt meester Jeen in 't donkere stuurhuis, waar het rad flauw verlicht wordt door het zwakke lampje van het kompas, en kapitein en stuurman als zwarte schaduwen ieder voor een raam naar buiten staan te turen.

„Het spijt me, kapitein, dat ik het zeggen moet, maar onze kolen zijn haast op.”

Kapitein Stobbe draait zich met een ruk om. „Hoe in de wereld kan dat?” vraagt hij dreigend. Het is streng voorschrift bij de bergingsmaatschappij van Cupido, dat een sleepboot op station de bunkers altijd vol moet hebben.

De oude meester krabt zich onder zijn fettig petje.

„Er is veel doorgegaan, kapitein, gisternacht al bij dat jagen en vandaag de hele dag bij het slepen. We hebben constant boven de rode streep gestookt. U weet, dat vreet kolen. Deze sleep is feitelijk te zwaar voor ons.”

„Hoelang kun je nog stoom houden?” vraagt de kapitein streng.

„Ik schat twee uur, kapitein, bij een normale druk.”

„Goed. Houd 'm zolang draaiende.”

„Jawel, kapitein.” De meester gaat.

Kapitein Stobbe past het stuurhuis af. Als de boot een slinger naar rechts maakt, gaat hij naar links; ligt de Vliestroom op bakboordswang, dan wandelt hij naar stuurboord, altijd tegen de draad. Stobbe houdt ervan om tegen stroom te varen.

Over stuurboord zwaait het toplicht van de Donar, die hen nog altijd begeleidt.

„Zouden we hem niet vragen of hij ons wil helpen, kapitein?” stelt de stuurman voor.

„We vragen hem niks,” zegt kapitein Stobbe bits.

Stuurman Duif doet er het zwijgen toe. De kapitein weet z'n weetje. Maar hij is weleens wat stijfhoofdig. Wat moeten zij straks, als de Vliestroom geen stoom meer heeft? Dan kunnen zij de Verdugo niet langer helpen en zijn zij zelf ook uitgeschakeld. Dan vangt de Donar twee vliegen in één klap.

De kapitein gaat naar de radiohut. „Als de Donar opnieuw assistentie aanbiedt, mij waarschuwen, Douwe.”

„Jawel, kapitein,” antwoordt de marconist.

Maar de Donar biedt geen assistentie aan. Het schijnt dat hij er genoeg van heeft nog langer als een bedelend hondje om hen heen te lopen. Hij stoomt weg.

„Hij gaat er vandoor, kapitein,” waarschuwt de stuurman zenuwachtig, als kapitein Stobbe weer in het stuurhuis komt. „Straks zitten we zonder stoom. Dan zijn we verlegen met de sleep, verlegen met onszelf.”

„Ben jij zo gauw verlegen?” snauwt Stobbe.

Duif zwijgt met een zwaar hart.

Daar snerpt de fluit van de machinekamer door het stuurhuis.

„Ja?” vraagt de kapitein en legt z'n oor op het koperen mondstuk van de spreekbuis.

„Over een uur is 't afgelopen, kapitein.”

„Dank je, Jeen. Doe zuinig aan.” Hij zet de fluit weer op de buis.

Het heklicht van de Donar voor hen uit wordt kleiner.

De stuurman trommelt met zijn vingers tegen het glas. Hij zegt niets meer, nadat de kapitein hem het zwijgen opgelegd heeft, maar dit getrommel zegt dat hij het onverantwoordelijk vindt de hulp, die vlakbij is en straks onontbeerlijk blijken zal, te laten glijpen.

Ze draaien nog een half uur, niets vorderend, ofschoon de vloed is doorgekomen. De stoomdruk is gering geworden, sinds er zuinig wordt gestookt. Het heklicht van de Donar is amper meer te zien. Zij zijn alleen met een gehavend schip, dat ze nu reeds niet meer kunnen slepen. En straks zijn zij even hulpeloos als dat schip. Kapitein Stobbe wandelt heen en weer.

„Kapitein,” komt Douwe Pals uit de radiohut. „De Donar biedt hulp aan. Voor het laatst, zegt hij erbij.”

„Gelukkig!” roept de stuurman uit.

„Je kunt hem antwoorden, dat als hij ons zo graag wil helpen,

dat wel kan," zegt de kapitein rustig tot zijn marconist, „op conditie: voor ons drie kwart, voor hem één kwart van het bergloon."

Het telegram gaat weg.

Na vijf minuten is Douwe Pals weer op de brug. „Hij wil gelijk op delen, kapitein."

„Drie kwart, één kwart," houdt Stobbe vol. „Als ie dat niet wil, kan ie ophoepelen."

„Over een kwartier hebben we geen stoom meer, kapitein," komt de stuurman tussenbeide.

„Drie kwart, één kwart," herhaalt de kapitein opnieuw met nadruk. „Begrepen, Douwe?"

„Jawel, kapitein." Pals gaat heen om te seinen wat de kapitein hem opgedragen heeft.

Meester Jeen meldt uit de machinekamer dat hij geen stoom meer houden kan. Stuurman Duif zweet zwaar. Kapitein Stobbe past het stuurhuis af.

Daar komt Douwe Pals weer aan. „Hij doet het, kapitein!" roept hij.

De stuurman juicht.

„Ik heb het al gezien," zegt Stobbe rustig, terwijl hij blijft kijken naar een klein lichtje, slingerend in de verte. „Hij loopt al op ons toe."

De Donar is er gauw, en waar de Vliestroom op bakboordsbolder trekt, stelt de Duitse kapitein voor op stuurboordsbolder van de Verdugo vast te maken. Zo is het de gewoonte.

Kapitein Stobbe wil het echter anders. Hij geeft de Donar last op zijn boeg vast te maken.

Dit is een ongebruikelijke manier van slepen. De Duitse kapitein brengt dat de Nederlander onder het oog, maar kapitein Stobbe is niet op raadgevingen gesteld. „Je hebt genoeg gebedeld me te mogen helpen. Ik belieft geen praatjes. Maak vóór mij vast en anders ga je maar."

En dan doet de Duitser wat hem bevolen wordt. Hij gooit een vanglijn over naar de Vliestroom en weldra zit zijn sleepdraad vast op de Nederlandse boot. De Duitser trekt. Hij doet het goed. Zijn draad staat strak gespannen. Zijn schroefwater woelt wit in het donker van de nacht.

De schroef van de Vliestroom werpt geen schuim op. Ze draait niet meer. Ze kàn niet, want er is geen stoom meer op de ketel. Wel rookt de schoorsteen af en toe vervaarlijk. Het laatste kolengruis dat uit de bunkers wordt geschraapt, geeft met een beetje

water erop, ofschoon geen hitte, dikke rook. Als 't gruis op is, is er nog wel oud hout aan boord, en als dat is opgestookt een stapel oude zakken. En daarna vindt de bootsman in het kabelgat oud touw. 't Wil allemaal goed roken. Zij verstoken al wat los en vast is en de schoorsteen rookt tot Hamburg toe, ofschoon de schroef niet draait. Toch schiet de sleep best op. De Donar trekt sneller twee schepen dan de Vliestroom het straks één kon doen.

In de haven van Hamburg gooit de Donar los om achter de Verdugo vast te maken. Zo gaat het altijd bij het manoeuvreren in een haven. Duif, die in het stuurhuis staat, krijgt 't op zijn heupen. Nu loopt het toch nog mis, want nu moet de Vliestroom trekken en hij heeft geen stoom.

Tot Duifs verbazing maalt de schroef. Er is opeens weer stoom en de Vliestroom doet wat hij moet doen. Tezamen met de Donar werkt hij de Spanjaard in het droogdok.

De oude machinist komt boven kijken als het zover is.

„Hoe heb je dit geklaard?” vraagt stuurman Duif de meester.

Die glundert, zodat zijn besmeurd gelaat gaat glimmen. „Jeen weet waar Abraham de mosterd haalt. Ik heb voor dit karweitje een mudje kolen achtergehouden... Maar, kapitein, nou alsjeblieft onmiddellijk naar de kolentip. Ik ben nu werkelijk aan het eind.”

De Vliestroom stoomt naar een hoek van de haven, waar bergen steenkool op de kade liggen. 't Gaat langzaam, maar welke boot loopt in een haven hard?

Dicht bij de tip komt de meester weer op de brug.

„Wij liggen nog niet vast, Jeen,” zegt de kapitein vermanend. Een machinist hoort op zijn post te blijven totdat het schip gemeerd ligt.

„Mijn werk is af, kapitein. Er is geen stoom meer. Denkt u erom met meren?”

„Hm,” gromt de kapitein. Als piepjong stuurman heeft hij nog op een zeilschoener gevaren. Toen heeft hij geleerd te meren zonder schroef. Hij legt zijn boot netjes voor de wal.

„Gefeliciteerd, kapitein,” zegt de jongste matroos, wanneer ze aan de touwen liggen.

„Wat is er te feliciteren, Edzer?” vraagt de kapitein. „Jullie hebben je oorlam al gehad, toen we op die Spanjool vastmaakten.”

„Is dit geen felicitatie waard, kapitein, dat we hem binnen gekregen hebben zonder kolen?” vraagt de olijke snuiter.

De kapitein lacht. „Vooruit dan maar, schoot an.”

„Jongens, schoot an van de kapitein,” juicht Edzer over het dek. Terwijl de jongens in het vooronder hun glas omslaan, valt de eerste bak met steenkool rommelend in de lege bunker.

3 MIER HELPT EEN HANDJE

KAPITEIN STOBBE STAAT IN ZIJN HEMDSMOUWEN BIJ KNOP AAN HET biljart. Hij krijgt zijn keu en neemt intussen de stand op het groene laken op. De ballen liggen niet mooi, maar over twee banden is er misschien een carambole te maken en als dat lukt houdt hij wat over ook. Hij mikt, raakt rood op wit en bovendien komen de ballen aardig bij elkaar. Met korte stootjes maakt hij een aantal caramboles, voordat de ballen uit elkaar gedreven worden. Het wordt een serie van een goede twintig, die hij op het mechanisch telbord in de rand van het biljart bijtelt, terwijl zijn medespeler stoot.

Een man komt 't café binnen. 't Is Meinte Mier, wachter op de Brandaris, die, van de toren afgedaald, altijd bij Knop een oude klare haalt, voordat hij naar zijn vrouw gaat. Staande bij de tapkast wipt hij zijn glaasje achterover en met z'n tong likt hij zijn lippen af. Zo'n borreltje na een wacht, 't is of een engeltje op je tong piest. Jammer dat Bruin niet meer dan één per dag kan trekken.

Daar ziet hij kapitein Stobbe in de achterzaal aan het biljart. Die moet hij spreken. „Slecht nieuws, kapitein,” zegt hij gedempt bij zijn oor.

De kapitein is aan stoot. Zijn keu schiet mikkend tussen duim en vinger heen en weer. Carambole!

„Bravo, kapitein; dat was een goeie!” prijst zijn tegenstander.

Kapitein Stobbe wikt of hij nu over rood of over wit zal spelen.

„Wat was dat slechte nieuws wel, Meinte?” vraagt hij afwezig en zonder de torenwachter aan te zien.

„De Wodan is zonet de haven in gelopen.”

Stobbe zit half op de rand van het biljart om deze stoot achter zijn rug te maken. Het wordt weer carambole. „Wat zou dat, Meinte?” vraagt hij, terwijl hij met het blauwe krijtje over de dop van zijn keu wrijft en aandachtig naar de stand van de ballen kijkt, wikkend hoe hij de volgende stoot zal maken.

„Er was toch sprake van dat de Germaan hier een boot zou statio-

neren," zegt Meinte, min of meer geraakt, omdat Stobbe hem
blijkbaar niet begrijpen wil.

„O, daar is al tien jaar sprake van geweest," antwoordt de kapitein van de Vliestroom luchtig.

„Nu is het dan zover."

Stobbe is weer aan stoot. Hij heft zijn keu rechtstandig boven het biljart om een bal te trekken. „Och kom, ik loop ook wel eens op Borkum binnen," zegt hij tussen neus en lippen tegen Meinte.

„De havenmeester heeft de Wodan plaats gewezen achterin de haven, waar jullie oude Amstelstroom gelegen heeft. „Dit wordt je vaste plaats," heeft hij erbij gezegd."

De keu ketst en Stobbe zet hem in het rek. „Ik schei er voor vanavond uit," zegt hij tegen zijn partner, en tot Mier, terwijl hij hem voorgaat naar een tafeltje in de hoek van de biljartzaal: „Kom es bij me zitten... Eh, je lust er toch wel eentje? Jan," – dit naar Knop – „twee brandewijntjes met suiker."

Jan brengt de drank en Stobbe roert in zijn glaasje. „Nou kunnen we mekaar nodig hebben, Meinte," zegt hij. „Ik kan toch op jou rekenen?"

„Maar kapitein!" De vraag is bijna een belediging. Natuurlijk kunnen die van het eiland op elkander rekenen. Als Meinte iets waarneemt van zijn post op de Brandaris, waarschuwt hij Stobbe altijd ogenblikkelijk. „Hebt u ooit over mij te klagen gehad, kapitein?"

„Nee," zegt Stobbe.

„O zo! En de mof zal geen tip van me krijgen, nooit ofte nimmer. Maar zal dat helpen? Want al is de Vliestroom het eerst de haven uit, dan zal het nog een toer zijn om de Wodan voor te blijven, want die loopt veertien knopen, is het niet?"

„Bij een vlak zeeje haalt ie vijftien," zegt de kapitein.

„En u twaalf."

„Krap an."

„Dit wordt een harde dobber, kapitein."

„Harde dobbers hebben we wel meer gehad," zegt Stobbe rustig.

„O, u zal 't wel fiksen, kapitein. Prosit!" Hij laat zijn derde brandewijntje door het keelgat glijden.

De eerste keer dat er wat loos was, sinds de Wodan in de haven van Terschelling ligplaats had gekozen, fikste Stobbe het niet. 't Ging om een Noor, die met gebroken roer bij Tessel op de gronden dreigde te verdagen. Hij riep per radio om hulp. De marconist van de Vliestroom bood onmiddellijk assistentie aan,

nog vóór de Wodan. Maar toen Pals aan de fluit trok om het volk bijeen te roepen, gooide de Duitser al los, en op het moment dat Stobbe aan de haven kwam, zag hij de hoge masten van de Wodan zwenken om het havenhoofd. Ze waren er achteraan gegaan, maar wat zouden zij met hun twaalf mijltjes tegen de snelle Duitser? Voor zij de Noor in het zicht kregen, had de Wodan 'm al op sleeptouw en die had geen hulp nodig, zoals zij destijds op weg naar Hamburg. Met zijn vijftienhonderd paardekrachten kon hij zijn sleep gemakkelijk naar de Waterweg brengen.

„'t Wordt een beroerde boel, kapitein,” zei stuurman Duif, toen zij weer naar de haven voeren.

„Je moet een ander ook een graantje gunnen, jongen,” antwoordde de kapitein bedaard.

„Jawel, jawel, maar wij kunnen niet van de wind leven, kapitein.”

„Heb maar geduld, Willem. Onze beurt komt ook wel. Dan zul je eens zien dat wij wèl kunnen leven van de wind.”

Op een nacht rinkelt de telefoon naast het bed van kapitein Stobbe. Hij neemt, nog liggende en slaperig, de hoorn op.

„Hallo!”

„Hier de Brandaris. Meinte Mier. Wij zien een schip met twee lantaarns in de mast op zeven mijl noord ten oosten, kapitein.”

„Dank je. Doet ie niks met zijn radio?”

„Niks, kapitein. Ik denk dat hij niet seinen kan. Hij zit in 't mij-nenveld.”

Stobbe is nu niet slaperig meer. Hij belt onmiddellijk zijn marconist aan boord van de Vliestroom op. „Er is wat loos, maar hou je stil. Niet seinen en in geen geval de fluit gebruiken. Ga over op de Tesselstroom en laat daar opstoken. Ik kom direct.” In zijn onderkieren gaat hij naar zijn buurman, bootsman Leen. „Waar-schuw het volk.”

In de smalle straatjes van West brandt 's nachts geen enkele lantaarn. Het draaiend kruis van licht hoog boven het dorp is ruim voldoende voor de straatverlichting. Leen kent de weg; hij weet precies op welke deuren hij moet kloppen. Deze keer voegt hij aan de gewone wekroep nog enkele woorden toe, en deze hebben tengevolge dat wel uit alle straatjes zich mannen naar de haven reppen, maar dat er niet, zoals anders, klompen kleppen op de kade; men hoort niet eens een schoenhak; op sokken gaan de mannen van de Vliestroom en de Tesselstroom over het plankier aan boord.

De Wodan ligt als altijd achterin de haven. Het is daar stil. Slechts de patrijspoort van de radiohut heeft licht.

Een schip kan wel in alle stilte ontmeren, maar niet geluidloos varen. De krukas van de Tesselstroom bonkt in de stille nacht, het water bruist achter zijn schroef.

Op die geluiden springt de deur van de radiohut op de Wodan open. Een schorre stem schreeuwt iets, en het Duitse schip krijgt plotseling vele ogen. Nog vóór de Tesselstroom de haven uit is, staat de kapitein van de Wodan op de brug, gereed om te bevelen: Los voor en achter!

Bij het havenhoofd zwenkt de Tesselstroom echter bakboord uit. Hij gaat de Oostmeep in, dat is het Wad op. Als er wat loos is, is het dus op het Wad: een vissermannetje, een binnenscheepje. Dat is geen buit voor een zeesleper als de Wodan. De Duitse kapitein was, nadat z'n marconist alarm had gemaakt, trouwens al enigszins teleurgesteld, toen hij de Tesselstroom zag gaan en niet de Vliestroom. Cupido stuurt dat kleine schip, dat op z'n best tien knopen haalt, niet de Noordzee op om een grote kast te bergen.

„Inrukken!” zegt hij tegen z'n volk. Het wordt weer stil en donker op de Wodan, behalve in de radiohut.

Maar een kwartier daarna slaat de Duitse marconist met de vuist op de deur van de kapiteinshut. „Kapitein, de Tesselstroom loopt volle kracht naar buiten.”

Kapitein Müller vliegt z'n kooi uit. Hij ziet de Tesselstroom op tegenkoers van het Wad langs de haven van West naar buiten jagen. De vonken vliegen uit de schoorsteen, zo hard wordt er gestookt.

„Alle hens!” beveelt hij kort, en in een ogenblik is het op 't Duitse schip al leven en beweging. Binnen vijf minuten zijn de kabels los.

Dan heeft de Vliestroom echter ook al losgegooid. De Hollanders gaan er met twee schepen op uit! Nu weet de Duitser stellig dat er wat loos is, en daar de Nederlanders zo geheimzinnig doen en zich zo haasten, moet het een vette kluif zijn. Hij glimlacht superieur. Zijn boot loopt vijftien knopen, de Vliestroom twaalf, de kleine Tesselstroom maar tien. Dit wint hij op z'n sloffen.

Eer hij de Noordvaarder voorbij is, heeft de Duitser de Vliestroom reeds achter zich gelaten en bij Vlieree zit hij vlak achter de Tesselstroom. Kapitein Müller had die boot ook al kunnen inlopen, maar hij weet nog steeds niet waar de Hollanders op af-

gaan. Daarom blijft hij achter de Tesselstroom en laat dat schip voor loods spelen. Als de sjouw straks in het zicht komt, loopt hij hem zo voorbij. Hij gaat naar de radiohut, nieuwsgierig of de marconist iets opvangt.

„Kapitein, de kleine Hollander koerst noord,” bericht de stuurman, als de Tesselstroom de lichtboei van Vlieree gepasseerd is.

Kapitein Müller fronsst het voorhoofd. Dit is een ongewone koers. Het gewone vaarwater naar zee is het Stortemelk, dat is west van de lichtboei. Hij bekijkt de kaart, die uitgevouwen op de tafel ligt. Er is nog een gat, het Thomas Snuitgat, ziet hij. Maar dat is smal, ondiep en onbetond, en het loopt vlak langs de gevaarlijke Noordergronden.

„Welke koers, kapitein?” vraagt de stuurman.

„Achter de Hollander aan,” beslist de kapitein. „Precies zijn koers. Waar hij kan varen, kunnen wij ook varen.”

Ze houden dicht achter de Tesselstroom aan en het gaat aardig goed, al trekken ze al gauw een zware hekgolf mee en voelen ze soms grond.

De uitkijk meldt uit het kraaienest dat hij een schip ziet, dat om hulp vraagt: twee vuren boven elkaar. Dit moet de sjouw zijn, begrijpt kapitein Müller. Voorshands blijft hij nog achter de Tesselstroom; die is een goede gids in het onbetonde gat. Maar zodra zij op de ruimte zijn, zal hij die ouwe schuit eruit lopen. Geen twijfel of hij is de eerste bij het schip in nood.

„De Vliestroom gaat door het Stortemelk, kapitein,” bericht de stuurman, die weer door zijn kijker tuurt.

Kapitein Müller bijt op z'n tanden. Maakt de Vliestroom die omweg, omdat hij hier niet door kan? Dan kan de Wodan er ook niet door, want hij steekt even diep. Maar 't is ook mogelijk, dat de lepe Hollanders hem door een list weerhouden willen de kortste weg te kiezen. Hij komt in elk geval te laat, wanneer hij nu terug zou keren en de Vliestroom achterna zou gaan. Dan is de Tesselstroom er langs de gronden het eerst.

Hij zet door. Ze hebben nog steeds water onder de kiel en weldra zullen ze het gat uit zijn.

De Tesselstroom maakt een paar vreemde bochten. Hard stuurboord uit, vervolgens bakboord en daarna opnieuw hard stuurboord. Moet dat of zijn het streken?

„Houd zijn schroefwater,” beveelt kapitein Müller zijn stuurman en die doet dat nauwkeurig.

Maar desondanks stoot de Wodan op de grond tot driemaal toe. Ook de Tesselstroom heeft moeite met de droogte. Men kan het

zien aan de hoge hekgolf die hij meetrekt. Waar dat vlotgaande scheepje amper varen kan, daar kan de diep stekende Wodan het niet. Hij stoot weer op de grond, voor de vierde en vijfde maal. En dan zit hij muurvast.

De Tesselstroom loopt weg. In de verte koerst de Vliestroom het Stortemelk uit, nu ook in rechte richting naar het schip in nood. De Wodan zit vast op de Noordergronden.

Zijn marconist brengt kapitein Müller een telegram, aan hem gezonden door de Vliestroom: „Bergingsmaatschappij Cupido biedt u hulp aan met twee boten, zeer geschikt voor werken op de Noordergronden. Conditie: Lloyds open formulier, no cure no pay.”

„Stik!” sist de Duitser als hij het leest. En tot zijn marconist: „Roep de Donar op uit Borkum.”

De Tesselstroom is het eerst bij het in nood verkerende schip; het Thomas Smitgat heeft een tijdwinst van een uur gegeven. De Vliestroom is er weldra ook. Het is een Duitse vrachtboot, de Bremen, die op een mijn gelopen is. Bij de ontploffing is zijn radio vernield, althans de zender. Zijn ontvanger is nog wel intact.

„Ik neem de Wodan, kapitein,” roept hij naar Stobbe door de megafoon, als die berging aanbiedt. Hij heeft een telegram ontvangen van de Wodan, waarbij die hulp aanbiedt, en als een landsman in de buurt is, neemt een Duitser die.

„Daar zit ie,” wijst Stobbe naar het toplicht van de Duitse sleper.

„Dat zie ik; ik wacht op hem,” schreeuwt de kapitein van de Bremen.

„Dan mag u lang wachten. Hij zit daar aan de grond.”

De Duitse kapitein wil het niet geloven.

„Wacht dan maar af,” zegt Stobbe lakoniek.

De Bremen heeft twee grote gaten in zijn huid en maakt veel water. En hij kan niet pompen, zomin als hij kan varen, want zijn machines zijn onklaar. Dit weet kapitein Stobbe. En hij weet ook dat de Wodan zichzelf voor ten minste acht uur vastgezet heeft, want hij is met de vooreb gestrand en komt vast niet los vóór 't pal hoogwater is; en dan misschien nog niet op eigen kracht. Daarom zegt kapitein Stobbe zo rustig: Wacht maar af.

Douwe Pals brengt zijn kapitein het afschrift van een telegram, afkomstig van de Donar en bestemd voor het schip in nood.

...Ben volle kracht uit Borkum naar u onderweg. Kan u binnen het uur bereiken. Bied alle hulp aan...

„Zou 't toch nog misgaan?” vraagt de marconist.

Stobbe is zeker van zijn zaak. Ook de Donar snoept hem deze

buit niet af. Die heeft niet één maar ten minste twee uur werk om hier te komen. Binnen die tijd krijgt de Bremen het wel benauwd.

De Vliestroom en de Tesselstroom houden het langzaam gaande bij het zinkende schip. Na zijn eerste aanbod van hulp vraagt kapitein Stobbe niet opnieuw of hij mag helpen. Hij heeft 't land aan bedelen. Wel laat hij aan de Duitser weten dat er veel mijnen liggen in dit veld. Als hij er nog een in zijn raap wil hebben, moet hij hier vooral een poos blijven drijven. Ook meldt hij af en toe hoe diep de Bremen steekt, telkens nadat hij met het zoeklicht de peilschalen aan hek en steven heeft bekeken. Nu steekt u 24, nu 28, nu 32 voet. Meer zegt hij niet. De Duitse kapitein moet zelf maar de conclusie trekken, dat hij naar de kelder gaat als hij nog langer wacht voordat hij hulp aanvaardt.

Ze worden op de Bremen zenuwachtig, merkt kapitein Stobbe. Elk ogenblik turen ze met kijkers naar het oosten, vanwaar de Donar komen moet. Die stuurt telegrammen genoeg, sinds hij door de Wodan op de hoogte wordt gehouden van hetgeen er loos is. Maar hij daagt niet op. Hij kan nog niet opdagen, weet Stobbe.

„Nu ligt u 36 voet, kapitein,” laat hij de Bremen weten.

Hij hoeft het feitelijk niet te melden. Het water staat ginds al op het kuildek.

„Als u niet naar de kelder wilt, moet u nú hulp aanvaarden,” laat kapitein Stobbe eindelijk seinen.

En dan gaat de Duitser door de knieën. „Kom aan boord. Ik ben bereid het contract te tekenen.”

„Zie je wel,” zegt Stobbe rustig tegen Duif, die gewanhoopt heeft.

De bergingschef gaat over en de Duitser tekent. Dan is het plotseeling alles actie op de Vliestroom en de Tesselstroom. Er gaan tien pompen over op de Bremen. De benzinemotortjes puffen driftig. Het water gulpt uit de waterpoorten. De voorloper wordt ingehieuwd. Zodra die vaststaat stoomt de Vliestroom de sleepdraad langzaam uit. En daarna spannen zich de beide sleepers in het gareel.

Op dat moment verschijnt de Donar op het toneel. Diens kapitein speelt op tegen zijn collega van de Bremen, omdat hij „Ausländer” genomen heeft. Maar deze is, nu hij met Cupido gecontracteerd heeft, kortaf tegen zijn landsman. „Had je gehouden aan je tijd, dan had je me gehad. Je komt een dik uur later dan je hebt beloofd. Ga je broertje helpen; dat zit daarginder in de nesten.”

Hierop stoomt de Donar door naar de Wodan, die bij het vallend water hoog en droog op het zand zit.

Kapitein Stobbe kijkt meesmuilend de Duitse sleepboot na.

Hij is in zijn nopjes met de goeie buit, en deze keer zal er geen gebrek aan kolen noch aan kracht zijn. De Tesselstroom en de Vliestroom samen kunnen de boot gemakkelijk naar Bremen brengen.

„Gefeliciteerd, kapitein,” zegt de olijke Edzer, terwijl hij zijn frisse snuit door het deurgat van het stuurhuis steekt.

„Ja, 't is in orde, schoot an,” gromt Stobbe.

Als ze twee dagen later weer aan de steiger te Terschelling liggen en Stobbe zijn potje biljart speelt in de achterzaal van Knop, krijgt Meinte Mier zijn borrel ook.

„Daarom was 't niet begonnen, kapitein. Terschellingens helpen mekaar voor niks.”

„Vanzelf,” zegt Stobbe, „maar je lust 'm wel, is 't niet?”

„Wat dat aangaat!” De drank glijdt in één teug door Meintes keelgat. En Knop schenkt nog eens in.

4 DE WODAN POETST DE PLAAT

NADAT HIJ BIJ HOOGWATER MET VRIJ WAT MOEITE VLOT GEKOMEN IS, ligt de Wodan weer week in week uit op zijn vaste plaats achterin de haven van Terschelling. De Duitsers hebben niet veel contact met de mensen van het eiland. Wanneer ze al eens naar Knop gaan, zitten ze met z'n allen om één tafel, en er is niemand die zich bij hen voegt. Als ze biljarten, doen ze het onderling. Bij 't Wakend Oog, waar de Terschellinger oud-zeelui op een pruijpje kauwen en op een bankje zitten, zie je de mensen van de Wodan zelden, en als ze er komen, gaan de anderen weg. Geen meisje steekt haar arm bij een jongen van de Wodan door. Dit is heel anders dan wat vreemde zeelui op Terschelling gewoon zijn te ervaren. Die zitten bij Knop altijd midden in een grote kring, ze worden aangeklampt bij het Wakend Oog, en de jongeren vinden doorgaans wel een vrijgraag meisje, dat niet vraagt van wat voor landaard een zeeman is. Maar de Wodan is in de ogen van het eiland een onderkruiper, die kwalijk wordt geduld, en iedereen heeft onverholven leedvermaak over de poets die hem bij de berging van de Bremen is gebakken.

Op een middag komt een haastige matroos aan kapitein Stobbe, terwijl die bij zijn oudje aan een kopje thee zit, vertellen dat de Wodan de haven uit gaat.

De kapitein belt zijn marconist op: „Is er wat aan de hand?”

„Niks vernomen, kapitein,” zegt Douwe Pals.

Hij belt naar de Brandaris en vraagt of daar iets is gezien.

Meinte Mier wordt kwaad. Hoe durft kapitein Stobbe te veronderstellen dat hij een tip gegeven heeft aan de Wodan in plaats van aan de Vliestroom?

De kapitein kalmeert de torenwachter, hangt de telefoon weer op de haak en vraagt zijn vrouw of hij een tweede kopje thee mag.

De volgende dag verkneuteren de oude zeelui bij het Wakend Oog zich van plezier. De Wodan is om de oost gevaren, weten zij, en hij keert niet terug. Ze zijn 'm kwijt, de onderkruiper. Hij heeft er genoeg van, nadat kapitein Stobbe hem zo'n loer gedraaid heeft in het Thomas Smitgat. Ze feliciteren de kapitein met zijn succes.

Kapitein Stobbe wimpelt de gelukwens af. Hij is er helemaal niet zeker van dat de concurrent zijn biezen heeft gepakt.

Maar als er twee weken verlopen zijn zonder dat de Wodan terugkeert, begint hij het waarlijk te geloven, ofschoon hij zijn overwinning op de oude vijand eigenlijk te gemakkelijk vindt behaald.

Stobbe is weer eens aan het biljarten in de zaal van Knop. Na zijn wacht op de Brandaris komt Meinte binnen, die als hij Stobbe ziet zich niet eens de tijd gunt zijn dagelijkse borrel te bestellen. Hij loopt rechtstreeks op de kapitein van de Vliestroom toe. „De Wodan is er weer,” fluistert hij hem in het oor.

Kapitein Stobbe maakt bedaard een carambole. „Zo,” zegt hij enkel.

„Hij ligt voor anker bij de uiterton van het Stortemelk,” gaat Meinte door.

De keu trilt even in de handen van de kapitein, maar hij herstelt zich en maakt een serie van acht. Vervolgens vraagt hij aan de torenwachter, wanneer de Duitser bij de uiterton ten anker is gegaan.

„Vanmorgen vroeg.”

„Misschien wacht ie op 't een of ander,” gist de kapitein.

„Ik denk dat ie op een noodsein wacht, kapitein.”

„Wablijf?” vraagt de kapitein, terwijl zijn keu ketst.

„Ik geloof dat ie voor het gat op station ligt,” zegt de torenwachter nu zo duidelijk mogelijk.

Meinte Mier heeft het goed geschoten. De Wodan ligt voor het gat op station. Nu heeft hij vast de eerste kans, wanneer er wat te doen is. In het Thomas Smitgat is hij niet meer te vangen en wat zou een afspraak met de torenwachter kunnen helpen, wanneer de Duitser buiten ligt en met z'n vijftien knopen de Vliestroom ver de loef afsteekt?

In elk geval moet Cupido nu ook een sleepboot buiten leggen. De Vliestroom gaat ten anker op een mijl noordoost van de uiterton. Twee jagers liggen te wachten op een prooi, die de een niet aan de ander gunt. De jongens van de Vliestroom mopperen, want het is een saaie wacht. Hun vrouwen klagen omdat zij hun mannen haast nooit zien. Kapitein Stobbe's Dieuwke klaagt ook. Maar van al dit gejeremieer trekt Stobbe zich niets aan. Zijn kopzorg is hoe hij de Wodan de buit afsnoepen zal, ondanks dat zijn schip drie knopen minder loopt.

Het is een ruwe nacht. De storm fluit door het want, de Vliestroom rijdt op zijn ankers. De rollers lopen over het dek en het schuim vliegt over brug en schoorsteen. De storm is nu het hevigst op 60 graden noorderbreedte, maar straks wordt het hier ook stellig windkracht elf. Dit is weer waarbij een bergingskapitein niet slapen gaat. Als er vannacht geen werk aan de winkel komt, dan komt het nooit. Kapitein Stobbe loopt van het stuurhuis naar de radiohut.

De marconist heeft enkele seinen opgevangen van schepen die in moeilijkheden zijn geraakt, maar ze zijn allemaal ver weg. Eén zit er bij Schotland op de rotsen, een ander dreigt in de Jammerbocht van Jutland aan lager wal te raken. Dit zijn geen jobs voor hen. Er is onmiddellijk hulp aangeboden door sleepboten die veel dichterbij zijn.

Er schuiven lichten langs de horizont. Ze zijn nu eens weg en komen dan weer in het zicht. De schepen van de Hamburgroute stampen zwaar. Nood is er evenwel nog niet. De marconist wacht tevergeefs op seinen.

Daar klinkt uit de luidspreker van de radiotelefoon: „Hallo Vliestroom, hallo Vliestroom, hier de Brandaris, ontvangt u mij? Over.”

Kapitein Stobbe heeft de microfoon al in de hand, drukt onmiddellijk na het „over” het contact voor zenden in en meldt zich, min of meer gespannen, want hij weet dat de Wodan even gretig naar de man op de Brandaris luistert als hij.

Het is geen melding aangaande een schip in nood. De torenwachter heeft een bericht voor Doeke de Boer, zijn vader is hard ziek.

Misschien is het gewenst dat Doeke thuiskomt. De dokter zal binnen een half uur zeggen of het noodzakelijk is. „Dan bericht ik je wel weer,” zegt Meinte.

Doeke de Boer is opstapper aan boord van de Vliestroom. Op 't ogenblik ligt hij in zijn kooi te slapen. De marconist vraagt aan de kapitein of hij hem wekken zal voor het bericht. Kapitein Stobbe acht 't niet nodig. „Laat de jongen slapen.”

De kapitein is tegen zijn gewoonte vreemd gespannen. Hij gaat naar de brug en waarschuwt de machinekamer om stevig op te stoken. Vervolgens tuurt hij door zijn kijker pal naar het oosten. De zwarte nacht is echter ondoordringbaar.

Als de Brandaris zich weer meldt, is Stobbe onmiddellijk in de radiohut terug. Het nieuwe bericht luidt dat de vader van Doeke in levensgevaar verkeert. De dokter acht het noodzakelijk dat de zoon onmiddellijk naar Oosterend komt.

„Hé, woont de oude De Boer op Oosterend?” vraagt Douwe Pals verwonderd. „Ik meende van in Midsland.”

„Anker op!” commandeert kapitein Stobbe scherp, zonder in te gaan op de woorden van zijn marconist.

De ankerwinch ratelt.

„Zal ik Doeke waarschuwen of doet u 't zelf, kapitein?” vraagt Douwe Pals.

„Naar binnen!” beveelt de kapitein zijn stuurman. „Laat de jongen slapen,” zegt hij tegen de marconist.

Douwe Pals verbaast zich over zijn kapitein, het meest over zijn klaarblijkelijke onrust. Stobbe is zelden uit zijn evenwicht. Hij verwondert zich nog meer als binnen tien minuten de order volgt om alle navigatielichten te doven en de patrijspoorten te blinderen.

Zodra het schip in duisternis gehuld is, laat de kapitein het roer wenden. Ze gaan de Noordzee op in plaats van naar de haven en de meester krijgt de opdracht: „Zet 'm op!”

Ze boksen tegen hoge zeeën, die over brug en schoorsteen slaan. Het dek staat telkens blank van kop tot kont. De kok wil koffie schenken, maar net als hij de ketel uit de ijzers tilt, komt er een grondzee, die hem tegen de vloer van de kombuis slaat en hij krijgt de hete koffie over het lijf.

De kapitein kan niet op kleinigheden letten. Hij tuurt scherp door zijn kijker naar het oosten, maar meer en scherper nog naar de Brandaris. Daar heeft de telefoon gezwegen sinds de tweede boodschap. Een morselamp geeft echter flikkerende seinen van de toren, waarop kapitein Stobbe met zijn lamp antwoordt: „Be-

grepen. Dank u wel." Vervolgens tuurt hij door zijn kijker naar het oosten.

Na een uur stomen met gedoofde vuren flitsen de navigatielichten op de Vliestroom weer aan en nu laat kapitein Stobbe bovendien zijn sterke zoeklicht stralen. Het is niet langer nodig dat de Vliestroom zich in het donker hult. De Wodan is toch uit het zicht. En kapitein Stobbe heeft een stakelend schip ontdekt; dat schip in nood moet weten dat er redding komt. Zodra hij dicht genoeg genaderd is, biedt Stobbe hulp aan, seinend met de morselamp. Onmiddellijk geven flikkerende seinen antwoord. De hulp wordt graag aanvaard.

Het blijkt een Panamees te zijn, zesduizend ton, die door een grondzee zijn voormast en zijn radio-antenne heeft verloren en wiens luiken ingeslagen zijn. Het schip maakt veel water, heeft zware slagzij en rolt vervaarlijk. En 't is nu vliegend weer, met hoge zee. Het is geen klein karwei om vast te maken. De Vliestroom nadert de Panamees zo dicht, dat hij telkens dreigt erop te stoten. Maar ofschoon de schepen vlak bij elkander komen en Leen de Geus, die de vanglijn overgooien moet, een zeer geoefend werper is, krijgt hij het keesje niet op het andere schip.

Dan zullen ze het met de vlieger proberen. De stormdraak, opgelaten, vliegt de lucht in. Hij trekt als zat er een duivel aan de lijn. Ze stomen te loevert langs de Panamees en laten, als de vlieger boven het schip staat, het bot snel vieren. Maar het waait te hard. De vlieger wil niet naar omlaag.

Dus moet het toch met het keesje. En snel, want ze krijgen het op de Panamees benauwd. De Vliestroom nadert weer heel dicht, olie stortend om de woeste zee een beetje te kalmeren. Ze komen dichterbij dan ze straks zijn geweest en Leen werpt opnieuw.

Er dreunt een schok, die de sleepboot in al zijn spanten doet sidderen. Hout kraakt en ijzer scheurt met een navrant geluid. De mannen in het stuurhuis wankelen; Douwe Pals in zijn radiohut tuimelt met stoel en al achterover; kok Feike ziet onder fel gesis en rook een ketel koffie in het vuur van zijn fornuis verdwijnen. De Vliestroom is op de Panamees geworpen. Er gaapt een gat in de verschansing. Twee stagen zijn geknapt en de voormast waggelt. Maar ze hebben vastgemaakt!

„Gefeliciteerd, kapitein!” komt de olijke Edzer in het deurgat van het stuurhuis.

„Jawel, schoot an.”

„Prosit, kapitein!” zegt stuurman Duif, als hij het glas omslaat.

„Wij hebben het de Wodan lekker afgesnoept.” Terwijl hij drinkt,

herinnert Duif zich met schrik dat de vader van Doeke de Boer stervende was. In de spanning van het zoeken en vastmaken hebben zij het de jongen nooit gezegd, maar moet hij nu niet haastig naar het eiland?

Kapitein Stobbe glimlacht om de agitatie van zijn stuurman. „Heb je het nõg niet in de gaten, jonge? Wij hebben die ouwe vader op ons sleeptouw.”

„Wat?” vraagt Duif.

Opeens snapt hij het en lacht smakelijk. De kapitein en Meinte Mier hebben slim samengespannen om de Wodan een loer te draaien.

Als zij de Panamees op sleeptouw hebben, op weg naar IJmuiden, en de uiterton van het Stortemelk passeren, komt de Wodan, die eindelijk in de gaten heeft gekregen dat er wat loos is, op hen af.

„Kan ik assisteren?” biedt hij aan.

De Vliestroom heeft een zware trek aan het diepliggende en zwaar gierende schip, maar kapitein Stobbe wijst het aanbod van de Duitser af. Uit het Thomas Smitgat komt de Tesselstroom aanzetten. Die maakt mee vast. Met z'n tweeën kunnen ze het redden. De Wodan vaart een poosje mee, steeds bedelend of hij niet kan helpen. Op het laatst geeft kapitein Stobbe niet eens antwoord. En eindelijk druipt de Duitser af.

Na een geslaagde berging volgt altijd de verdeling van het buitgeld. De kapitein en de leden der bemanning krijgen ieder een envelop van baas Cupido. Zo gaat het ook na het bergen van de Panamees. Ditmaal is er echter, nadat ieder het zijne heeft gekregen, een envelop over.

Meinte Mier vindt, als hij om vier uur van zijn wacht op de Brandaris komt, bij de deur van de toren een kantoorjongen van de rederij, die op hem wacht. „Of je even bij de baas komt,” is zijn boodschap.

„Goed,” zegt Meinte en even later beklimt hij het trapje van het rederijkantoor. Met z'n pet in de hand staat hij voor Wander Cupido. „Had meneer een boodschap?”

Cupido biedt hem de envelop aan. „Jouw aandeel in het buitgeld,” zegt hij.

Meinte trekt zijn hand terug. „Daarom was 't niet begonnen,” weert hij af. „Terschellingers helpen elkaar.”

„Vanzelf,” zegt Cupido. „Jij hebt ons bèst geholpen. Toen met de Bremen, nu met die Panamees. En we hebben nog meer aan

jou te danken. Ik heb bericht gekregen dat de Germaan haar post hier opheft."

„De Wodan is al weg," kan Meinte mededelen. „Vanmorgen om de oost gegaan."

„Dan heb je dit dubbel en dwars verdiend, Meinte."

De torenwachter neemt glunderend de envelop in ontvangst.

5 MEESTER JEEN

JEEN NAP, MACHINIST VAN DE VLIESTROOM, TIKT, NADAT HIJ UIT DE echtelijk bedstee is gekropen, op het glas dat in het gangetje van zijn huisje hangt. Hij had het wel gedacht: 't springt achteruit. Dat is altijd het geval wanneer zijn grote teen zo steekt als hij vannacht gedaan heeft. Hij moet maar gauw naar boord, want in de nanacht had de nieuwe stoker wacht. Dat jonge volk moet altijd nagereden worden. „Griet, is de boot'ram klaar?"

Griet weet wel dat haar man haastig gebakerd is, wanneer er storm in de lucht zit. Het brood staat klaar; de thee is ingeschonken; zij kunnen eten.

Aan boord bevindt Jeen het in orde. De jonge stoker heeft zijn plicht gedaan. Wanneer de telegraaf zou rinkelen, kan er direct gevaren worden.

Na zijn rondgang beneden staat de meester op het dek en kijkt de lucht aan. Zijn grote teen en de barometer krijgen al gelijk. Er zitten vuile koppen in het noorden, en het begint te waaien. Het zand van 't hoge Harnske duun stuift over de haven. De fijne korrels priemen meester Jeen in het gezicht; hij moet de ogen ervoor sluiten.

De stormbal is nog niet uit. 't Is dus een storm, die de heren van De Bilt verrast. Des te meer kans op averij!

De meester klimt de trap op naar de radiohut. „Nog niks?" vraagt hij aan Douwe Pals. Die schudt het hoofd. Zijn instrumenten tokkeren en praten, doch een roep om hulp is er niet bij.

't Loopt vol in de radiohut. Achter meester Jeen komt stuurman Duif aan. De tweede marconist is ook present, ofschoon hij de eerste uren nog geen wacht heeft. Maar ze hebben allemaal de wind om de Brandaris horen gieren en dan heeft geen lid van de bemanning van de Vliestroom rust in bed. De kok komt ook nieuwsgierig kijken. Als even daarna kapitein Stobbe verschijnt,

kan die er nauwelijks meer bij, maar dan verdwijnt de kok naar de kombuis. Bij het Wakend Oog staan de opstappers te wachten. Daar tikt het sein dat iedereen op de Vliestroom kent, al weet hij verder niets van morseseinen af: S.O.S.... S.O.S....

De stuurman en de meester zijn op hetzelfde ogenblik uit de radiohut verdwenen, Jeen duikt in de machinekamer en Willem Duif klimt op de bak; daar is zijn plaats bij het ontmeren. De kerels bij het Wakend Oog hebben niet eens een wenk nodig. Zij ruiken dat de boot eruit gaat. Ze rennen toe, gooien de trossen los en stappen snel aan boord. Dan heeft de telegraaf in de machinekamer al het attentiesein gegeven. Thans seint de brug: „Langzaam vooruit!” en meester Jeen laat de machines draaien.

Jeen weet wat er nu volgen zal. Na twee minuten: Halve kracht. Na nog eens enkele minuten: Volle kracht. Daarna is er voorspands geen nieuw commando te verwachten, ten minste als alles gewoon gaat, maar je moet als meester op een bergingsboot altijd op het ongewone voorbereid zijn. Dat heeft Jeen al honderdmaal ervaren in veertig jaren dienst bij Cupido.

Hij kan nu echter wel even naar de stookplaat gaan om te zien hoe de nieuwe stoker het doet.

Klaas gooit kolen op het vuur, dat brullend brandt. De vlammen slaan de stookdeur uit. Goed zo. Stook op. Geen kolen sparen. Als ze erop afgaan moet er flink stoom op de ketel staan, en deze keer zullen ze zeker kracht nodig hebben, want er zal in het Stortemelk een zeeetje staan.

Op dit moment lijkt het er weinig op dat ze in een storm varen. Ze worden door de Noordvaarder gedekt. Tot aan de Vlieree blijven ze in rustig water. Maar dan...

De poppen gaan aan 't dansen. De Vliestroom stampet en rolt. De lui in de machinekamer houden zich aan hekken en handels vast, om niet tegen de vloer te gaan. Ze tornen tegen de noordwester op. Iedere andere kapitein zou hier gaan steken, halve kracht tegen de zee opdraaiend, niet winnend, niet verliezend, om schip en volk te sparen. Maar kapitein Stobbe vraagt door de spreekbuis om meer kracht. Als anderen naar binnen vluchten moet een bergingsboot eruit, met uiterste vermogen tegen storm en stroom opboksend.

En 't zal nog erger worden, want straks, vóór Vlieland, krijgen ze ondiep water, waar het bij storm lelijk brandt.

Daar is het al zover. De boot lijkt nu op een bezeten duivel. Hij steigert als een paard, rechtop op de achterbenen en dan eensklaps op z'n kop, om zich onmiddellijk daarna te laten rollen.

Meester Jeen staat bij zijn peilglazen en manometer. De olie in de glazen slingert net als 't schip, maar ze zijn vol. 't Smeert wel. Hoe staat het echter met de stoomdruk? Tot aan de rode streep, heeft meester Jeen verordend en de stoker heeft de druk zo hoog gebracht, voordat ze bij de Vlieree waren. Nu zakt de manometer echter. 't Is nog niet veel. Voor 't ogenblik is er nog druk genoeg. Doch het is tegen zijn instructie. En er moet volop stoom zijn voor hetgeen er straks van de machine wordt geveergd. Hij moet weer eens op de stookplaat kijken, wat er aan de hand is.

Klaas ligt ,voor Jaffa' in een hoek, en Jeen hoeft niet te vragen wat hem scheelt. Zijn gezicht lijkt op een vuile vaatdoek en in het kolengruis ziet hij een lichte vlek. „Kerel, ben jij een zeeman?” smaalt hij.

Klaas is zes jaar op de grote vaart geweest, maar heeft daar nooit beleefd wat hij vandaag beleeft. Hij is eerst tegen de deur van de vuurhaard getuimeld en daarna achterover op de kolenhoop gesmakt. Hij rolde over de stookplaat van stuur- naar bakboord en terug. Wie kan er werken in deze op hol geslagen malle-molen?

„Ga jij maar naar je kooi, zeun,” raadt de oude meester, „en zeg tegen Auke dat hij hier komt.” Zelf gooit hij alvast een paar fikse scheppen kolen in het vuur om dit aan te jagen.

't Is net als altijd, aan jong volk heb je weinig op een bergingsboot. Ze kunnen er niet tegen, of ze zijn te wild. Hij, zestig jaar, de kapitein, die achter in de vijftig is, en Auke, met zijn drieën-zestig jaar de oudste aan boord, dat zijn de lui om wie het draait en die het klaren moeten als het spant.

„Ha, Auke, was je daar? De oudjes moeten het weer doen, jong. Je zet 'm op, hè?”

„'t Komt voor mekaar, meester,” bromt de oude stoker, terwijl hij in zijn handen spuugt, voordat hij scheppen gaat.

Jeen is amper op zijn eigen post terug of de spreekbuisfluit snerpt door de machinekamer en de kapitein gelast hem een paar slagen meer te draaien. „In orde, kapitein!” kan hij zeggen, want Auke heeft de wijzer van de manometer al genoeg doen stijgen. Meteen geeft hij meer stoom.

Niet lang daarna fluit de spreekbuis andermaal. „Kun je even boven komen?” vraagt de kapitein.

Nu Auke op de stookplaat staat, is het daar best vertrouwd en Jeen kan de machinekamer wel een poosje overlaten aan zijn tweede machinist. Hij klautert langzaam, want hij is zo vlug niet meer, de steile ijzeren trappen op. Die lopen verticaal, maar het

schip gaat zo te keer dat hij bij het klimmen soms op zijn buik ligt en dan weer aan armen en benen hangt.

Bij het openen van de deur naar buiten moet hij voorzichtig zijn om niet een flap water in de machinekamer te krijgen. Als het even veilig is, wipt hij over de hoge drempel, in het water stappend, dat een voet hoog in het gangboord staat, en voordat hij het trapje naar de brug opgaat krijgt hij een zeetje achterna, dat hem bedelft.

De kapitein wil met de meester spreken, omdat hij vermoedt dat de machinekamer zo dadelijk veel werk zal krijgen. Het schip waar zij op afgaan, een Italiaan, zit bij Tessel aan de grond. Hij heeft niet volledig wijs kunnen worden uit de telegrammen; de marconist daarginds scheen nogal zenuwachtig; dat heb je altijd met die macaronivreters. Nu zwijgt de Italiaan als het graf. 't Is niet bekend waarom. Maar hij heeft zopas gezegd dat ze veel water maakten. Dus zal het zaak zijn pompen klaar te zetten voor overbrengen op het gestrande schip.

Meester Jeen zou dan wel willen weten hoeveel tijd ze zullen hebben, nadat ze op de ruimte zijn gekomen.

De kapitein schat van een uur.

Dan kan Jeen wachten tot ze het gat uit zijn, want tijdens dit heksenbal in het Stortemelk is het niet geraden de spullen overhoop te werken, indien het niet hoognodig is. Hij blijft zelf op de brug tot er aangepakt kan worden.

De zee is één bonk schuim, waaruit de groene waterbergen aan alle kanten tegelijk opduiken. Een zware roller stort zich over stuurboordsboeg en duwt de kop van de Vliestroom zo diep in het water dat alles vóór de brug in zee verdwijnt, terwijl het achterschip hoog uit het water opsteekt en de schroef dol doorslaat. De boot richt zich weer op; de bak komt uit het schuim omhoog. Doch dan bespringt een valse roller 't achterdek en tegelijk verdwijnt de boeg weer in een grondzee. De Vliestroom lijkt nu op een onderzeeër, waarvan de brug alleen nog boven water uitsteekt. Zo, meer onder water dan erboven, jaagt de sleepboot door het brandend gat.

Over bakboord duiken uit het schuim, grauw-grijs en dreigend onder lage, loden wolken, woeste duinpartijen op. Dat is Vlieland. Als het roer hier even in 't ongereede raakte, als de schroef nu brak, zaten ze in een ogenblik aan lager wal.

Geen mens die daaraan denkt. Op de Vliestroom is het materieel altijd in orde. De mensen in het stuurhuis hebben alleen wat moeite om op de been te blijven. De roerganger hangt meer aan

't rad dan dat hij erbij staat; de stuurman heeft zich in een hoekje schrap gezet; meester Jeen klemt zich vast aan de kaartentafel; een asbak, die daar afgevallen is, zeilt over de vloer heen en weer. Kapitein Stobbe heeft zijn voeten wijd geplant en leunt met een arm op het kozijn van het voorraam. Hij maalt niet om de storm die om zijn oren buldert. Hij geeft zijn orders rustig aan de man aan 't roer: „Een beetje stuurboord... Een beetje bakboord... Recht zo ie gaat...” En omdat het geweld van de wind zo oorverdovend is dat de roerganger misschien niet alles zal verstaan, verduidelijkt hij zijn orders door lichte bewegingen van zijn rechterhand achter zijn rug.

Jeen kan geen uiterton bespeuren. De boei is niet te zien in deze zee van schuim. Maar kapitein Stobbe stevent er recht op aan. „Bakboord je roer. Koers zuidwest!” beveelt hij. Bij het zwenken ziet Jeen de boei op nog geen vijftig meter afstand even op een golftop draaien en onmiddellijk weer verdwijnen.

Thans varen ze dwarszees. De boot rolt nog vervaarlijk en ze nemen over stuurboord brokken water over. Maar zo dol als in het brandend gat gaat hij niet meer tekeer.

Jeen klimt het trapje van de brug af en neemt een gunstig ogenblikke waar om over het voorschip naar de bak te glippen. Hij roept de opstappers uit het vooronder. De pompen moeten uit het kabelgat aan dek gebracht.

't Is lastig werken op het rollend schip en steeds oppassen dat ze geen brokken maken. Als er een flap water over het voordek komt, gooit Jeen de deur naar het kabelgat gauw dicht, om het daar droog te houden. Twee kerels, die een pomp op hun nek hadden, rollen achter de deur in het pikkeduister op hun rug. De lui die buiten staan, worden tegen de verschansing aan gegooid en liggen overstelpt naar lucht te happen, totdat de boot terugrolt en het water wegstroomt. Dan gaat het werk weer door.

Tessel duikt op. Het schip dat S.O.S. geroepen heeft, komt in het zicht. 't Zit op de banken en om erbij te komen moet de Vliestroom weer de branding in. Het zal een dansje worden en ditmaal op de rand van een vulkaan, want de kapitein behoeft maar honderd meter mis te gissen of zij slaan ook op de bank en komen naast de Italiaan te zitten. Maar zulke akkevietjes zijn aan kapitein Stobbe toevertrouwd.

Het gestrande schip heeft het laatste uur geen taal of teken meer gegeven. Er zijn twee mogelijkheden: de radio kan stuk zijn – een schip dat op een bank zit krijgt harde stoten, zodat de antenne

dikwijls breekt – het kan ook zijn dat het volk van boord gegaan is. „Roep hem eens met de morselamp, stuurman,” zegt kapitein Stobbe.

Duif richt de lamp en laat de sluiters klikken. Lichtschichten schieten over 't schuim. Er komt geen antwoord.

„Hijs eens een vlaggesein.”

Een vlag, die antwoord vraagt, klimt op de Vliestroom in de mast, maar de Romana antwoordt niet. En als ze naderen vertoont zich niemand op het dek van het gestrande schip.

„Ze zijn eraf,” is de conclusie van de kapitein.

De mensen in het stuurhuis reageren met een onderdrukt gejuich. Als een verlaten schip geborgen wordt, zit er meer aan dan anders.

Ze zullen met de jol gaan kijken hoe het aan boord gesteld is. De bergingschef om de algemene toestand op te nemen en meester Jeen voor het plaatsen van de pompen.

De davits zwaaien uit. De jol duikt in het water. Hij slingert erger dan de Vliestroom. Hij springt omhoog en duikt omlaag. Matrozen die het eerst instappen, hebben hoven en keren om hem vrij te houden van het berghout. Daarna is de beurt aan Jeen. Een zestiger is niet zo lenig meer. Maar Jeen heeft vijftig jaar op zee gevaren en veertig jaar op sleepboten van Cupido. Hij wacht bedaard zijn tijd af. Op een moment waarop de jol, na hoog omhoog te zijn geworpen weer langs het boord van de Vliestroom naar beneden duikt, stapt hij kalm over.

De jol stoot af. De roeiers hoeven niet hard te trekken; ze zijn te loevert van het gestrande schip en storm en stroom doen het werk. Weldra zijn ze aan lij. Daar slingert een touwladder.

Een jonge matroos springt lenig op de ladder. Hij neemt de hieuwlijn mee, die de verbinding met de Vliestroom maken moet. De bergingschef, een veertiger, is ook gauw over. Jeen is de laatste die overstappen moet. De boot deint langs de ladder zeven sporten op en neer. Jeen wacht zijn tijd weer rustig af, zich vasthoudend aan het jolleboord, echter zo, dat zijn vingers nooit kunnen klemmen bij het schavielen. Schuim waait hem in 't gezicht. Hij veegt het weg. Daar schiet de jol hoog op. Op het moment dat hij weer zakken gaat, grijpt Jeen de ladder en stapt over, snel maar even rustig als hij altijd op de ijzeren trap in de machinekamer stapt. En daarna klautert hij naar boven langs de zwarte scheepswand.

Er is geen mens aan boord van de Romana. Alleen twee katten, die zwaar miauwend de bergers om de benen lopen.

De bergingschef heeft al ontdekt waar het lek zit. Een ferme scheur, blijkbaar bij het stoten op de bank ontstaan, maar met een paar zijden spek waarschijnlijk een eindheen te dichten. En dan kan er worden gepompt.

De jol krijgt veel te doen. Hij dobbert tussen de Romana en de Vliestroom heen en weer met spek en pompen, die met een kraantje, door meester Jeen geklaard en door een paar opstappers met de hand bediend, aan boord gehesen worden. De meester wijst de plaatsen voor de pompen aan. Hier een, daar twee. Hij zet er drie op de machinekamer en het ketelruim, want hij wil die gauw droog hebben. Zijn indruk is dat het wel gaan zal, want erg hoog staat het water er niet. De motoren puffen en de pompen grommen. In de voorpiek werken intussen drie man, tot de borst in het water staande, om enkele zijden spek met een zwaar stempel tegen stukgereten platen aan te drukken. Het gat wordt niet geheel gedicht, maar wel in zover dat de pompen het winnen van de zee. Ook in het ketelruim en in de machinekamer zakt het water.

Jeen daalt de trappen af naar de machinekamer. Hij kan er nu lopen, al is het er nog een natte troep. De waterschade lijkt hem niet bijzonder groot. Hij kan ook op de stookplaat komen. Het is daar vies van kolenslik, maar hogerop ligt waarlijk ook nog droge brandstof. Hij trekt de stookdeur open. Verdraaid, hier is het water niet geweest; er is nog smeulend vuur. Het schiet door hem heen wat voor een kans dit biedt. Als hij de machines weer aan het draaien kon krijgen! Hij gooit alvast een paar scheppen kolen op het vuur en gaat dan weer naar de machinekamer. Neen, veel schade is daar niet, een paar mankementjes, die hij waarschijnlijk wel herstellen kan. Het schijnt hem niet onmogelijk de boel weer aan de gang te brengen. En wat kan er dan niet gebeuren om de Romana vlot te maken! De eigen pompen van het schip kunnen meedoen met de motorpompen die hij heeft geplaatst om het schip te lichten; de ankerwinch kan de sleepdraad hieuwen; misschien kan er een grondtakel voor de schuit gespannen worden. Als dat lukt, kan de Romana stevig meedoen, wanneer de sleepboten aan het trekken gaan. Dan krijgen ze de boot vast vlot en niet eens met zoveel moeite, terwijl het anders een heet hangijzer zou worden. Wanneer het lukt! Het is zelden vertoond dat een sleepbootmachinist de machines van een verlaten schip weer aan het draaien bracht. Want welke kapitein verlaat zijn schip en welke machinist geeft zijn machinekamer prijs, zolang er nog stoom gemaakt kan worden? Jeen zegt voorlopig niets. Hij wil de

bergingschef niet blij maken met een dode mus. Eerst zien of het lukt.

Hij draagt bootsman Leen op, Auke van de Vliestroom te halen. De bootsman vraagt waarvoor dat is, maar Jeen antwoordt dat dit *zijn* zaken zijn, en dan haalt Leen met de jol de oude stoker. Die doet zijn werk, als altijd, goed. Het loeit en raast weldra op de roosters en de manometer vliegt omhoog.

Intussen heeft meester Jeen in de machinekamer geschroefd, geschuurd en gewreven, wat olie ingespoten en daarna weer geschroefd, dan geeft hij stoom. Waarlijk, het gaat! De eigen pompen van de Romana kunnen bijstaan, de winches kunnen draaien, de hoofdmachine doet het warempel ook!

De pompen draaien, de winch is bezig de sleepdraad in te hieuwen. Jeen loopt tussen de dreunende machines rond, de kranen en de handels controlerend en alles opnemend, zeer in zijn nopjes over wat hij heeft klaargespeeld, want hij is vandaag baas in een machinekamer, veel groter dan hij ooit gehad heeft.

Daar drukt een hand op zijn schouder. Hij keert zich om. Een kleine, gezette man in machinistenuniform staat achter hem. Door het lawaai van de machines heeft Jeen hem niet horen komen. De dikkerd zegt iets, maar Jeen verstaat hem niet bij het gedreun van de machines. Hij schreeuwt het harder, maar Jeen verstaat hem nog niet, hij kent geen Italiaans. Hij trekt zijn schouders op en gaat door met zijn werk: deze kraan open en die dicht. Dan slaat de kleine dikkerd zijn handen ook aan de machines. Dit zint Jeen niet. „Blijf af; ik ben hier baas,” beduidt hij hem. De dikkerd stuift op.

Jeen verstaat niets van zijn woordenvloed, al begrijpt hij de zaak best. Van meet af heeft hij het doorgehad: deze rolmops is de machinist van de Romana en hij wil weer baas zijn in zijn machinekamer. Maar dit zal niet gaan. Wat voor bewijs is er dat die vent de hoofdmachinist van de Romana is? Jeen wacht op orders van zijn bergingschef, Freek Cupido. Als die hem mededeelt dat de Italiaanse kapitein aan boord terug is en het bevel in handen heeft genomen, is het vroeg genoeg. Op het ogenblik is *hij* hier baas. Dan hadden de Italianen maar niet moeten drossen. Die kerels zijn altijd veel te gauw hun hoofd kwijt. Straks zijn ze hals over kop in de reddingboot gevlucht, terwijl het nergens voor nodig was. En nu hebben ze vanaf Tessel gezien dat de schoorsteen van hun schip weer rookte. Jeen lacht inwendig als hij zich voorstelt hoe verbijsterd de kerels moeten zijn geweest toen ze

die rook zagen. Daar hebben ze Satan en zijn trawanten wel bijgehaald. Zo zijn de Italianen ook. Wel, laten ze denken wat ze willen, ze mogen hem voor zijn part voor de duivel aanzien, als deze dikkerd maar begrijpen wil dat hij opkrassen kan. „Meneer, dáár is de trap. Maak dat je wegkomt!” schreeuwt hij met duidelijke gebaren. De kerel gaat warempel.

De spreekbuisfluit snerpt door de machinekamer. De bergingschef zegt van de brug tot Jeen, dat hij spaghettivreters uit de machinekamer moet houden, wanneer ze er zouden binnendringen. Hij is namelijk met de Italiaanse kapitein overeengekomen, dat hij en zijn volk het bergingswerk geheel in handen zullen houden. De zenuwachtige Italianen zouden hen meer hinderen dan helpen.

„Ik heb die rolmops al verwijderd, chef,” antwoordt Jeen bedaard.

Vervolgens vraagt de bergingschef of hij al stoom genoeg heeft om een grondtakel te hieuwen.

„Jawel, meneer,” zegt Jeen.

Als het hoogwater wordt, staat er een grondanker uit, waaraan de Romana trekt met al de kracht die op haar winch gezet kan worden. Ook draait haar schroef full speed en tegelijk trekken Tesselstroom en Vliestroom wat ze kunnen.

't Helpt allemaal niets. De Romana zit onwrikbaar op de zandbank. Als het water valt is er geen duim gewonnen.

Geen goede berger rekent op succes bij de eerste poging. Jeen krijgt nu twaalf uur tijd om met zijn pompen het schip te lichten.

Het is weer vloed.

Auke heeft de ketel van de Italiaan hoog opgestookt en meester Jeen zet alle stoom op de grondtakel, die als een snaar gespannen staat, en op de schroef van de Romana, die wild slaat. Op de sleepboten vliegen de vonken uit de schoorstenen. 't Sist hevig bij de ankerwinch, maar de pal geeft geen klik. De Romana zit muurvast.

Het is bijna vol tij. Jeen kijkt donker naar de winch, die sist als een serpent. Dan evenwel, bij pal hoogwater, begint de winch te horten en te stoten. Bij duimen rolt de zware takel om de as.

Het is kort dag. Nog even, dan valt de eb in. 't Gestrande schip is nog maar enkele meters afgekomen. De kans de Romana af te brengen is aanstonds weer voor twaalf uur verkeken. Het valt meester Jeen hard tegen, dat er geen betere uitkomst komt, niet-tegenstaande hij de machines aan het draaien heeft gebracht.

Daar krijgt het schip een schok. Het achterschip zakt naar om-

laag, het voorschip rijst omhoog. Nog even trekken met alle macht. Daar glijdt de Romana van de bank naar dieper water. Het is te vroeg om al hoera te roepen. De sleepers kunnen moeite krijgen met hun trossen, en de Romana met de takel, die in de schroef verward kan raken. Alles staat op haren en snaren om precies op tijd de takel los te branden en de sleepdraden te hieuwen.

't Gelukt! De Vliestroom, de Tesselstroom en de Romana loeien met hun stoomfluiten om 't hardst victorie.

Jeen veegt zich het zweet van het voorhoofd. 't Is een karwei geweest.

„Gefeliciteerd, meester,” komt Teade, een opstapper die aan de pompen heeft gewerkt, op Jeen toe.

„Gefeliciteerd? Ik ben de kapitein niet,” weert Jeen af.

„Maar deze keer heb jij de eer, meester. Als jij de machines hier beneden niet op gang gekregen had, zaten we nog hoog en droog daarginds, en wie weet hoelang. Daarom gefeliciteerd, meester.”

En de andere opstappers: Piet, Klaas en Krelis, komen ook al feliciteren. Meester Jeen krabt zich onder zijn vette petje. 't Is aardig van de lui. Maar hij weet wat aan zo'n felicitatie vastzit.

„Ik heb geen kruikje ouwe klare te vergeven, jongens,” verontschuldigt hij zich.

Daar komt de Italiaanse kapitein langs wandelen, monter nu zijn schip, dat hij verloren heeft gewaand, zo spoedig vlot gekomen is.

„Well done, chiefl!” prijst hij Jeen. „Ga je mee naar de kajuit? Ik schenk champagne. Je bergingschef komt ook.”

Meester Jeen glundert. Champagne! Die heeft hij eens gedronken, toen ze een Fransman binnenbrachten. Hij was verrukkelijk. Maar Teade staat daar nog, en Klaas en Piet en Krelis ook. Zij hebben hem gefeliciteerd en wie gefeliciteerd wordt moet trakteren. Hij wendt zich tot de Italiaan: Zou de kapitein hem één genoeg willen doen? Niet alleen hij een glas champagne, maar zijn mannen ook. De vraag is misschien wat astringent, maar hij is het aan hen verplicht, want ze hebben hem gefeliciteerd.

De Italiaanse kapitein begrijpt niet goed hoe het met die verplichting zit. Het is op een schip van de grote vaart ook geen gewoonte het volk van voor de mast in de kajuit te halen. Maar staat de meester erop, welaan!

De opstappers gaan mee naar de kajuit en Jeen laat ook Auke van de stookplaat roepen. Zij zitten allen wat onwennig op het rode pluche. De champagne is naar hun smaak wel niet vergelijkbaar met oude of jonge klare, maar bij een Italiaan aan boord

nemen ze hem voor lief, zoals ze vandaag ook de macaroni en spaghetti, die de in zijn kombuis teruggekeerde kok heeft klaargemaakt, voor lief genomen hebben. Ze ledigen het glas: „Op je gezondheid, meester Jeen, en dat je nòg ereis een kar op gang mag brengen.”

Meester Jeens oude gezicht, vuil van zweet en olie, glimt van genoegen.

6 BENJAMIN

EDZER TOT, DE OLIJKE MATROOS, DIE KAPITEIN STOBBE ALTIJD GELUKWENST als er is vastgemaakt, en het voor de zoveelste keer deed in de haven van Hamburg, nadat ze de Duitse mededinger zo lekker in het ootje genomen hadden, is de Benjamin van de Vliestroom. Toen hij hem aannam is kapitein Stobbe afgeweken van zijn vaste regel: geen volk aan boord dat niet vooraf een tijdlang op de grote vaart geweest is, omdat de jongens soms te driest en meest te speels zijn voor het bergingswerk en er maar zelden tegen kunnen als de schuit tekeergaat; zij moeten *zeelui* zijn, vóór hij ze neemt.

Maar Edzer is de zoon van Hendrik Stobbe's zuster, de weduwe Tot. Toen de jongen zou geboren worden, verkeerde zij, een jaar getrouwd, in ongerustheid over haar man; diens schip was over tijd. Een week na de bevalling kwam er bericht dat zijn boot vergaan was bij Japan, geen mens was er afgekomen. Zij lag toen nog in het kraambed en ze is over de klap nooit heengekomen. Ze was erg op haar jongen en het werd een nachtmerrie voor haar, toen Edzer, groter wordend, zei dat hij wou varen. Haar zoon mocht niet naar zee, nadat haar man op zee gebleven was. Maar waar moest Edzer anders heen? De jongens op Terschelling hebben geen ander heenkomen dan de zee, tenzij ze armoedzaaiers willen worden als knechtje van een boer, een bakker of een kruidenier. Hendrik Stobbe kreeg ermee te maken, omdat hij voogd was over Edzer. Hij vond er dit op dat de jongen op een schelpenzuiger kwam. De moeder had daar niet op tegen, want nu voer hij zonder naar zee te gaan. Een schelpenzuiger vist op het Wad en voor Terschellingers is de Waddenzee geen zee, maar binnenwater.

Het beviel Edzer op de schelpenzuiger echter slecht. Als jongste

aan boord was hij er kok en zoals het doorgaans op een schip gaat, was ook hier de kok altijd het bokje. De aardappels waren vandaag te flauw en morgen veel te zout, naar het heette. De bonen waren nu eens te hard en dan te gaar, volgens de maats. De vis heette of verbrand of rauw. Nooit was het goed. En als ze kokkie ertussen konden nemen, lieten ze het nooit.

De eerste keer dat ze in Harlingen binnenvielen, werd Edzer erop uitgestuurd om lamsspek, kippebiefstuk en apekool te halen. Nadat hij in een slagerij en in een groentewinkel voor schut gestaan had, liet hij zich echter niet meer nemen.

De volgende dag bracht hij een pan op tafel met een groen goedje erin, dat niemand door de keel kon krijgen. Ze gingen op hem schelden, maar hij zei: „'t Is echt apekool en morgen krijgen jullie kippebiefstuk.” Ze wilden hem te lijf, maar hij vluchtte in de kombuis en sloot de deur van binnen. Die avond las de schipper hem de les, op een manier die Edzer in zijn schulp deed kruipen en hij schafte de volgende dag een goede hutspot, waarop deze keer niemand aanmerking had.

Daarna had Edzer enkele dagen achtereen een draaglijk bestaan aan boord. Toen ze echter een dag door storm niet konden zuigen, gingen de kerels van verveling griepen en kokkie was natuurlijk weer het mikpunt. Zodra ze aan het einde van die week de haven binnenliepen, pakte Edzer al zijn spullen in z'n plunjezak en bij het van boord gaan zei hij tot de schipper dat hij er genoeg van had en niet terugkwam. De schipper maakte zich niet druk, maar zijn moeder schrok, toen hij z'n plunjezak in een hoek smeed en zei dat ie 't vertikte. En ze raakte overstuur, toen hij eraan toevoegde dat hij genoeg had van de slikpoel op het Wad en het zee-gat uit wou. Dan zag ze hem nooit terug, net zomin als ze zijn vader ooit weergezien had, hilde ze. Omdat hij van zijn moeder hield, was hij toch weer naar de zuiger gegaan.

Die winter, toen de schelpenzuigers in de haven lagen te wachten op het nieuwe seizoen, was Edzer bij een clubje jongelui, die een toneelstukje instudeerden. 't Was Japke, een Terschellings spel. Bij het verdelen van de rollen vroeg hij te mogen spelen voor Sil, de jongen die naar zee wou tegen de wil van zijn moeder. De regisseur wilde hem eerst die grote rol niet geven, hij had er een ander voor. Maar op een repetitie was die ander ziek en speelde Edzer als invaller de rol naast het bescheiden rolletje, dat hem was toegewezen. Hij deed het direct verbluffend goed. Toen de andere speler weken ziek bleef, kreeg Edzer de rol. Bij de opvoering waren de mensen opgetogen. Na het eerste bedrijf zeiden ze

al tegen Edzers moeder: „'t Is een mirakel hoe die jongen van jou speelt.” Maar zij was bleek en zei geen woord en ze deed niet mee aan het zingen en aan het ringelreien en dansen in de pauzes tussen de bedrijven, ofschoon zij als goed Terschellingse ook in haar weduwstaat nooit afkerig was geweest van dit eilandse gebruik. Onder de volgende bedrijven zat ze als versteend, toen ze haar jongen met telkens meer klem hoorde zeggen: „'k Wil naar zee!” Dit was geen spel van hem, begreep ze. Dit kwam recht uit zijn hart. Hoe zou zij hem nog langer kunnen tegenhouden?

Toen het voorjaar werd, gebeurde wat zij had gevreesd. Hij weigerde opnieuw naar het Wad te gaan.

Hendrik Stobbe kreeg er als voogd weer mee te maken. Hij probeerde zijn zuster over te halen de jongen zijn zin te geven, waarbij hij aanvoerde dat het zeemansleven thans lang niet zo gevaarlijk was als vroeger. Maar er was geen land met haar te bezeilen. Toen opperde Edzer het idee: „Mag ik bij u varen, oom?” Hendrik Stobbe had de schouders opgehaald. Als zijn zuster pijn in de buik had over de grote vaart, zou zij zeker bang zijn voor het bergingswerk. Doch dit bleek anders. Aan haar broer vertrouwde zij haar zoon wel toe. Stobbe had zich achter 't oor gekrabd. Nu lei zij de verantwoording op hem. Dit woog hem zwaar. Maar Edzer was geestdriftig en Hendrik liet zich overhalen.

Tot dusver heeft kapitein Stobbe geen spijt gehad dat hij zijn neef aan boord genomen heeft. Hij is een forse knaap, sterk als een beer, vlug als een haas, weleens wat al te driest, zodat de kapitein hem remmen moet, maar toch niet onbesuisd. Goedlachs en vrijmoedig, zonder brutaal te zijn.

Hij is ook een prima zeeman, die gevoel voor sturen heeft en als het spant, zijn mannetje staat. Daarom heeft kapitein Stobbe hem wel graag als roerganger, vooral wanneer het schip stuurlastig is, en dat is op deze reis het geval, want ze hebben een harde wind en een sterke stroom in de rug, en als de zee achterin komt, luistert een schip slecht naar het roer. Doch Edzer houdt desondanks precies west voor, zoals hem opgedragen is. Dat scheelt geen streek.

Ze gaan dwars de Noordzee over, naar een schip, dat in de buurt van Flamborough Head aan de grond gelopen is, en om hulp geroepen heeft. De reis zint Edzer. Tot dusver is hij nog haast nooit onder de Hollandse wal vandaan geweest, behalve een enkele keer naar Bremen of Hamburg. Hij heeft Engeland nooit gezien, en een zeeman die nooit in Engeland geweest is, is geen

zeeman, vindt hij. Nu komen ze althans onder de Engelse kust en als ze het schip-in-nood op sleeptouw krijgen, moeten ze het misschien wel in een Engelse haven binnenbrengen.

Als... Want zullen ze het schip te pakken krijgen? Edzer vindt het vreemd dat de Engelsen deze buit, onder hun wal gestrand, door een Hollander laten inpikken. Er zijn in de Engelse havens toch wel bergingsboten! Wanneer er bij het lichtschip Terschellingebank of in de buurt van Egmond een schip in moeilijkheden kwam, zouden zij zich die buit vast niet door een Engelsman laten afsnoepen!

Het is in de nanacht. Recht voor de boeg ziet Edzer een oog, dat telkens open- en dichtgaat en allengs klaarder wordt. De vuurtoren van Flamborough Head, zegt stuurman Duif. Ze zijn dus dicht bij Engeland. Een noodsein zien ze echter niet, ook niet wanneer ze rondkruisen in de buurt, waar het gestrande schip geseind heeft dat het zat. Het is al lang geborgen door de Engelsen, gelooft Edzer, en als het niet geborgen is, dan is het gezonken. Hun reis is tevergeefs geweest. Maar de kapitein wil dat ze 't gaande zullen houden tot het morgenlicht.

Bij het dagen ziet Edzer, vaag door veel nevel, een hoge kust, en daarvoor, midden in een zware branding, een schip op de rotsen. 't Zit er dus toch, 't is noch geborgen, noch gezonken.

Stuurman Duif knippert met de morselamp. Er komt geen antwoord op, zoals er al uren achtereen geen antwoord is gekomen op de radio-oproepen van de marconist.

„Zou 't volk eraf zijn?” vraagt Edzer.

„Geen twijfel aan,” zegt stuurman Duif.

„Dan zit er goed wat voor ons aan!” juicht Edzer.

„Ja... als we aan boord kunnen komen,” twijfelt Duif.

„Niet? Wanneer die lui er afgekomen zijn, kunnen wij erop!”

De stuurman lacht een beetje smalend om zijn geestdrift. „Dit wordt niks, jò. Dacht je dat het volk van boord gegaan was als de schuit nog te redden was? Het is verloren spul.”

„En die Italianen dan!” zou Edzer willen zeggen, maar hij houdt zijn mond. De kapitein stapt het stuurhuis binnen.

Kapitein Stobbe laat langzaam opstomen. 't Brandt hevig voor de bank, waarop het schip gestrand is. De zee is er zo hol, dat de Vliestroom op twee en een halve vadem aan de grond stoot, ofschoon hij anderhalf vaam steekt.

„Zie je wel,” zegt Duif. „'t Wordt niks.”

Maar kapitein Stobbe geeft het niet op. Hij laat om de bank heenvaren. Misschien is de gestrande boot van de kust uit te

benaderen. Volgens de kaart is er vlak voor de wal diep water en zij hebben daar een oppertje aan de bank, waarop het schip vastzit.

Edzer stuurt de koers die hem wordt opgegeven, maar zonder enige verwachting. Stuurman Duif heeft vast gelijk: het schip zou niet verlaten zijn als het te bergen was. En in elk geval zouden Engelse sleepers er dan al lang bij zijn. Dit is een vergeefse reis. Terwijl zij om de bank heen varen, komt er een boot onder de Engelse kust vandaan, die koers zet naar het gestrande schip. Het is een sleepboot, ontdekt Edzer, en hij is hun ver voor.

„We zijn te laat, kapitein,” zegt stuurman Duif.

Zo is het. Edzer ziet het voor zijn ogen: zij vissen achter het net.

Kapitein Stobbe is echter allerminst terneergeslagen. „Er komt muziek in,” mompelt hij, leunend op het neergelaten raam van het stuurhuis, de kraag hoog op en de stormband van zijn pet strak om de kin. Het gaat nu tegen wind en de Vliestroom is aan het paaltjes pikken. Elk paaltje geeft een harde stoot en daarop slaat er telkens een flap water over de boeg, die een zoute bui op het stuurhuis neer doet plenzen.

Edzer weet niet wat hij ervan denken moet. Er komt muziek in, zei de kapitein. Zou hij dan menen dat ze nog een kans maken? Maar de Engelsman, in wiens koers zij nu komen, is hun drie mijl voor en hij vaart niet minder hard dan zij. Wat geeft het achter die mededinger aan te huppelen?

Ze naderen de bank. Op het matglas van het echolood schiet een vurig pijltje heen en weer. Vier vademmen, drie... twee en een half, wijst het pijltje aan. Aan de westkant van de bank stootten ze straks bij deze diepte al aan de grond. Hier gaat het nog goed. Het komt omdat de zee hier kalmer is. Ze hebben een oppertje.

Daar laat de Engelsman het anker vallen, op ruim een mijl van het gestrande schip. Dit kan alleen zijn, omdat hij niet verder durft wegens de droogte. De Vliestroom stoomt voorzichtig op. Als zij bij de Engelse sleepboot zijn, leest Edzer zijn naam: Superman. Het echolood wijst nu twee vademmen aan. 't Is hier, dicht onder de bank, vrij luw. Zij zijn nog niet op grond gestoten. Maar de Engelsman, die het vaarwater natuurlijk kent, zal toch niet zo maar ten anker zijn gegaan! Edzer let op kapitein Stobbe, die nog steeds uit het neergelaten raam hangt. Geeft hij geen teken tot afhouden of stoppen?

De kapitein zegt alleen dat er gelood moet worden. Nu het op een palm aankomt, vertrouwt hij het vurige pijltje van het echolood, dat op het matglas heen en weer schiet, niet meer geheel.

Een matroos slingert de loodlijn. Twaalf!... twaalf!... roept hij eentonig. Edzer houdt naar zijn opdracht recht op het schip aan, dat soms bijna verdwijnt in hoog opspattend schuim.

Daar komt Douwe Pals haastig uit de radiohut. Hij heeft een draadloze waarschuwing van de Engelsman gekregen: „Pas op, Vliestroom, jullie lopen te pletter op de rotsen.”

„Dank je,” gromt Stobbe bij die boodschap. Hij zet de telegraaf van halve kracht op langzaam, maar laat niet stoppen. De man die loodt roept nu elf voet. Ze varen nog steeds vrij van de grond en naderen het gestrande schip. De afstand is nu minder dan een halve mijl. Edzer vraagt zich met verbazing af, waarom de Engelsman zo vroeg ten anker is gegaan.

Daar bonkt de Vliestroom plotseling op zeer harde grond. „Volle kracht achteruit!” beveelt de kapitein scherp. De schroef zet de boot in een wit bed van schuim. En nu gaat het anker neer.

Edzer kan de naam van het gestrande schip lezen. Constanza staat er op de boeg. Ze zijn vlak bij de buit en toch is hij onbereikbaar. 't Is om te huilen.

„Jol uit,” beveelt de kapitein.

Nu popelt Edzer. Zou de boot toch nog te bergen zijn?

Daar komt de bootsman op de brug. „Dries heeft zijn arm bezeerd, kapitein. Hij kan niet roeien. Wie moet er voor hem mee?”

„Mag ik?” vraagt Edzer aan zijn oom.

„Je bent te driest,” antwoordt de kapitein.

„Ik zal voorzichtig zijn,” belooft hij.

Kapitein Stobbe aarzelt. Er stappen vijf matrozen in de sloep.

„Wie moet er voor Dries mee, kapitein?” herhaalt de bootsman dringend.

„Vooruit dan maar,” staat Stobbe Edzer toe.

Die glijdt het trapje van de brug al af en wipt in één sprong over de verschansing in de jol, die meteen afstoot.

Het is zwaar roeien tegen de harde wind. Ze zitten met z'n zessen op de riemen en trekken hard, maar elke golf gooit hen weer achteruit. Bootsman Leen, aan het roer, zet ze aan: „Jullie zitten daar als oude wijven. Roeien! Eén... twee!” Dan spannen ze alle zes hun spieren dubbel en trekken dat de riemen buigen. En ofschoon het schijnt dat iedere golf hen meer terugwerpt dan zij met roeien winnen, wordt de Vliestroom toch allengs kleiner en de Constanza groter, en eindelijk zijn ze in de luwte van dat schip. Dan is het zware werk gedaan.

Bootsman Leen stuurt langs de hoge scheepswand. Er hangt geen touw ladder uit. Dit is vreemd. Hoe is het scheepsvolk dan van

boord gegaan? Leen stuurt naar de andere kant van het schip. Misschien hangt er aan loef een ladder. Men gaat wel nooit aan loef van boord, maar het is mogelijk dat de wind gedraaid of dat het schip gezwaaid is, zodat wat straks lij was nu loef geworden is.

Voorbij het achterschip krijgen ze de volle wind. De jol danst als een vlinder op de wilde golven. Ook hier hangt evenwel noch bij het vóór- noch bij het achterschip een ladder.

Als ze om het gestrande schip heen zijn geroeid en weer aan lij beland, danst daar een sloep. Waar komt dat ding zo gauw vandaan? Zijn het schipbreukelingen, die redding zoeken, of gaan de lui van de Constanza weer aan boord?

Er zitten Engelsen in de sloep. Het zijn matrozen van de Superman. Ah, hij zal van die boot gestreken zijn, toen men er zag dat de Nederlanders met de jol op het gestrande schip afgingen. Zij willen hen dus nòg de loef afsteken. En dit gelukt hen, ontdekt Edzer. Ze zijn warempel al aan boord. Zie maar, een laadboom van de Constanza steekt over de verschansing naar buiten. Daarmee hijsen de Engelsen zich op het schip. Edzer briest van ergernis. De Vliestroom heeft het op 't nippertje verloren.

Maar wat doet de laadboom vreemd! Hij zwaait als dronken heen en weer, wijd over zee en dan weer naar het dek terug, met het slingeren van de boot, waarvan het voorschip op de rots zit en die van achteren op de rollers deint. De boom zit los! Die stomme Engelsen hebben hem niet vastgezet. Of... - er flitst een straal van hoop door Edzer heen - er zijn geen Engelsen op het schip! Nee, nee, hun sloep is volbezet. De laadboom is losgeraakt door het slingeren van de Constanza, of hij is gebruikt door de Roemenen om van boord te gaan. In elk geval, er is geen mens aan boord. Zij hebben nog een kans.

Och nee, de Engelsen gaan natuurlijk de slingerende boom gebruiken om ermee aan boord te komen. Hun sloep is er vlakbij. Ze zullen de draad grijpen, die eraan hangt en laag boven het water sliert.

Ze doen het niet! Ze varen er voorbij. De draad slingert leeg boven zee.

„Leen, op die draad af!” roept Edzer naar de bootman. Op hetzelfde ogenblik bijt hij op z'n lippen. Hij, de jongste, commandeert de bootman, en Leen is poestig als men hem niet in zijn waarde laat.

De bootman doet echter wat de jongste zegt; hij stuurt erheen. Edzer staat voor in de boot, de ogen strak op de draad gericht die heen en weer zwaait met de slingerende boom.

Leen stuurt recht onder de draad en Edzer grijpt. Maar op dat oogenblik duikt de jol diep omlaag; de lus slingert onbereikbaar hoog boven zijn hoofd.

Leen laat de boot wenden en stuurt weer op de draad aan, die ver uitslingert. En nu komt er geen golf. Edzer springt. Hij grijpt de lus. Tot zijn schrik blijft hij er echter niet aan hangen, zoals hij heeft verwacht. De draad rolt onder zijn gewicht van de katrol en hij duikt diep in het water. Hij wil loslaten om de jol, die voortgleed, achterna te zwemmen. Dan voelt hij evenwel dat de draad zich op het laatste oogenblik toch spant. Nu houdt hij vast en palmt zich omhoog; hij klimt uit het water. Een hoge golf springt hem nog na, maar als die wegrolt is hij, snel doorklimmend, hoog boven zee. De slingerende laadboom voert hem ver naar buiten, doch daarop zwaait de boom naar binnen en nu gaat het precies zoals Edzer het zich heeft gedacht. De slingerende boom zal hem op het dek van de Constanza zetten.

Op hetzelfde oogenblik krijgt Edzer evenwel een doodsschrik. Hij komt niet op het dek terecht! Het gaat met vaart op de ijzeren scheepswand aan, waartegen hij te pletter zal slaan. Hij wil loslaten: beter in zee dan dat! Voordat het echter zover is, slingert de laadboom opnieuw naar buiten, en van deze gelegenheid maakt Edzer gebruik om als een kat te klimmen, opdat hij hoog genoeg zal zijn, wanneer de boom straks weer en dan geheel naar binnen zwaaien zal.

Daar gaat ie! Edzer meet de hoogte met de ogen. Nog enkele snelle grepen. Het zal op 't kantje zijn. Met hoog opgetrokken benen zwaait hij juist over de verschansing. Dan laat hij los.

De val op het ijzeren dek komt aan. Een poos ligt hij versuft in het gangboord. Als hij langzaam weer helder wordt, bespringt hem een schrik. De Engelsens! Als die aan boord komen, terwijl hij hier half buiten westen ligt, zal de sjouw toch nog voor hen zijn. Hij krabbelt overeind. Zijn scheen en schouders doen geduchte pijn. Strompelend bereikt hij de verschansing.

Ginds varen de Engelsens naar hun boot terug. Hij hoort beneden zich geschreeuw. 't Is van zijn makkers in de jol, die vlakbij dobbert.

Op het dek van de Roemeen vindt hij een touwladder. Hij hangt die uit. Een paar matrozen klimmen uit de jol erlangs aan boord. Ze hebben een hieuwlijn bij zich. Daar steken ze in de jol een strandlijn op en deze roeien ze naar de Vliestroom. Er is verbinding. De Constanza is voor hen!

Monter en blij keert Edzer die middag op de Vliestroom terug. Hij voelt zich gestreeld en een beetje trots. De lui die bij hem op de Constanza zijn gekomen, ook bootsman Leen, hebben gezegd, dat hij het mieters heeft gedaan.

De kapitein kijkt echter donker... Hij scheldt hem uit voor een dolle waaghals, om wie hij in de rats gezeten heeft.

„Deed ik het niet goed?” vraagt Edzer, die van een voetstuk tuimelt.

„Dat is het juist. Je deed het donders goed. Maar ik heb aan je moeder beloofd...”

„Gefeliciteerd, Edzer,” schuift meester Jeen zich tussen oom en neef. „Je bent een super-superman.”

„Wàblief?” vraagt Edzer.

„Je hebt het van de Superman gewonnen, jongen,” zegt Jeen, wijzend naar de Engelse sleepboot, wier naam op de boeg te lezen is.

„Niet ik, de Vliestroom heeft het gewonnen,” protesteert Edzer.

„Door jou, m'n jong,” houdt meester Jeen vol. „Vandaag heb jij de eer.”

„En nou zit je eraan vast, vrind,” voegt Auke eraan toe. „Daar helpt niks aan.”

„Waarom?” vraagt Edzer, die dit niet begrijpt.

„Wie gefeliciteerd wordt, moet trakteren, dat weet jij best, makker.”

„Edzer trakteert!” roept een hele kring van mannen.

„Maar ik heb niks,” roept Edzer verlegen uit.

„O, de kapitein wel,” zegt de ouwe Auke terwijl hij zijn pruim naar zijn andere wang werkt en uit een ooghoek naar de kapitein loent. „Wat zegt u, kappie? Wat hij heeft uitgehaald is wel de moeite waard en voor zo'n neef trakteer je.”

„Vooruit, schoot an!” geeft de kapitein toe.

De kok gaat met de kruike rond en Edzer wordt een beetje duizelig bij wat hij allemaal te horen en te drinken krijgt. Zijn voogd vergeet het standje.

Edzer ervaart dat de Noordzee bij Flamborough Head niet anders is dan bij Tessel of Schiermonnikoog. Bij slecht weer grauw en grijs, vol schuim, en heftig brandend op de banken, die onder Engeland alleen wat harder zijn dan voor de Waddenkust. De Vliestroom ondervindt dat bij een poging om de Constanza wat dichtter te benaderen, omdat de afstand net iets te groot is voor de sleepdraad. Hij stoot daarbij een keer of wat hard op de grond,

waarbij een reeks klinknagels losspringt en een plaat scheurt. Het lek is niet zo groot of men kan met de pomp het water baas, en zolang de Vliestroom alleen bij de Constanza ligt met de Engelsman nog altijd op de loer, gereed om toe te springen als er onverhoopt nog eens een kansje voor hem komen mocht, denkt kapitein Stobbe er niet aan te gaan repareren. Maar nu is de Tesselstroom gekomen om de wacht te houden, en weer en wind zijn zo dat er dit tij weinig water opkomt met de vloed, zodat er vandaag geen schijn van kans is om de Roemeen vlot te slepen. Derhalve is het nu een gunstige gelegenheid om met de Vliestroom naar Scarborough te gaan en daar in het dok de averij te repareren.

Toen ze bij de banken lagen, heeft Edzer dikwijls naar de kust van Engeland gekeken. Hij lag er altijd in een nevel, vreemd hoog voor wie aan de lage kust van Nederland gewend is, en zo vaag als was 't een wolkenbank die nooit bewoog. Het zat hem dwars dat ze, zo dicht bij Engeland, toch niet in Engeland zouden komen.

Nu lopen ze evenwel naar binnen. De hoofden en pieren van Scarborough zijn geweldig. Maar wat een haven! Het lijkt een smalle kreek, een geul in het Wad. Er liggen houten vissersschepen half gekanteld op het droge. De Vliestroom kan niet meren. Zij moeten ankeren in het midden van de haven en om aan wal te komen gaan ze met de jol naar een zandplaat en verder over de droge bodem naar een hoge stenen trap. Het is een klimpartij om op de kaai te komen.

En daar staat Edzer dan in Engeland aan wal. De ouderen zijn allemaal aan boord gebleven; zij hebben veel te veel gezwalkt in aller heren landen om nog gesteld te zijn op zwerven door een Engels havenplaatsje. De jonge marconist en de jonge stoker gaan evenwel mee passagieren. Zij hebben zich evenals Edzer in hun beste blauw gestoken, hun schoenen glimmend gepoetst en zich zo goed gewassen en geschoren, dat hun hoofden nog meer glimmen dan hun voeten.

Edzer kijkt zich in het vreemde land de ogen uit. Er staan op de kade allerhande automaten, die voor enkele pennies kansen geven op prullaria. Hij probeert er zijn geluk, maar hij verspeelt alleen een goed deel van het Engelse geld dat hij van stuurman Duif geleend heeft. Als hij het opgeeft, zijn Dirk en Klaas achter zijn rug aan het ginnegappen met meisjes; zij maken al aanstalten om gearmd op stap te gaan. Edzer staat een beetje ontuchtend. Zijn z'n makkers van plan hem in de steek te laten? Maar hij vergist zich. Zijn vrienden hebben ook voor hem al een vriendinnetje

uitgezocht, dat aanstonds klaar staat om haar arm bij hem door te steken. Edzer is zeer verrast en ook verlegen; hij weet niet wat hij in het Engels tegen het kind moet zeggen. Maar het taalverschil schijnt haar niet te hinderen. Zij lacht lief en vlijt zich tegen hem aan. En dan vindt Edzer het wel een aardig avontuur. Als de anderen voorgaan naar een bierhuis aan de haven, volgt hij met zijn girl. Klaas bestelt en de kelner brengt voor alle zes een glas. Edzer grijpt met zekere onrust naar zijn beurs, hij heeft te veel verspeeld bij de automaten, maar Klaas stelt hem met een breed gebaar gerust. Dit rondje is voor zijn rekening. Edzer voelt zich toch nog niet op zijn gemak en dit wordt erger als het meisje naast hem een beetje spottend naar hem kijkt. Ze vindt hem vast zo groen als gras.

Onder een verhaal, dat Dirk vertelt, verandert deze spot echter in bewondering. Ze noemt hem een ‚jolly good fellow‘, een ‚brave boy‘, een ‚devil Dutch‘. Dat laatste vindt Edzer een vreemd compliment, maar hij heeft, al kon hij niet woord voor woord verstaan, begrepen waar Dirk van vertelde: over hetgeen hij uitgehaald heeft bij de Constanza. Het meisje vindt hem nu een flinke vent. Dat is aardig, maar Dirk moet het niet te gek maken. Zoveel was het nu ook weer niet. Hij is blij als ze opstappen.

Ze wandelen door nauwe straatjes, waar sombere oude huizen staan, en even sombere oude winkels met ijzeren uithangborden en stoffige uitstalkasten. Edzer vindt het er leuk ouderwets, maar het meisje heeft daar weinig oog voor. Het gaat steil omhoog van de havenwijk naar de bovenstad, een hele klim voor wie er niet aan gewend is. Ze komen op een hoge rots, die een wijd uitzicht biedt op zee en haven. Ze kijken op de Vliestroom neer; hij lijkt een vletje in de diepte. Op zee – schijnbaar dichtbij zodat je ze haast grijpen kunt – liggen de Tesselstroom en de Constanza temidden van een witte branding. Aan de landzijde staat aan de overkant van een glinsterende rivier een oud kasteel met torentjes en transen. Verder landinwaarts golven groene heuvels. Het meisje vraagt hem of het niet ‚nice‘ en ‚beautiful‘ is en hij zegt ‚very‘ en kijkt er lang naar. Te lang naar de smaak van haar en de anderen, die er gauw genoeg van hebben en een plantsoen indwalen, dat grote gazons heeft, waarop zij lopen als op fluweel, en waar veel rozen bloeien en rotsen zijn, bedolven in een bonte pracht van bloemen. Meer naar achteren zijn dichtbegroeide, kronkelende laantjes. Daarin verdwijnen Dirk en Klaas met hun vriendinnetjes en Edzer en zijn meisje volgen hen. Nu heeft zij helemaal geen haast en Edzer evenmin.

Laat in de avond op de kade komend, na het afscheid van de meisjes, tast Edzer naar zijn hoofd. Verkeert hij misschien in een lichte roes? Er liggen geen vissersschuiten meer op het zand. De Vliestroom ligt niet langer ten anker in de diepte. De haven is geen kreek meer, maar een breed bassin, haast tot de rand gevuld, en hun schip ligt aan de kaai gemeerd. Hoe zit dit nou?

„Ben je een beetje in de lorum?” vraagt Dirk aan Edzer, als hij zijn verwarring opmerkt.

„Nee, nee. Maar wat is hier gebeurd?”

„O, niks, behalve dat 't straks eb was en nu vloed geworden is. Je hebt van dat verschijnsel misschien weleens gehoord,” spot Dirk.

De volgende morgen gaat de Vliestroom in het dok om de gescheurde plaat te laten repareren en na vastwerken gaan de jongens weer de wal op.

Ze willen naar de kaai gaan, waar ze gisteren lagen, in de hoop hun vriendinnetjes daar weer te vinden, want al met al zijn de meisjes hun, ook Edzer, gisteravond wel bevallen. Zij hoeven echter niet zo ver te lopen; het trio staat hier, bij het dok, al het Nederlandse drietal op te wachten. Dit is gemakkelijk voor hen en aardig van de meisjes en toch bevalt het Edzer niet helemaal.. Als hij op het eiland eens een avond met een meisje uit wou, moest hij er zijn best voor doen en dan gelukte het soms nog maar amper. Hier komen ze hun tegemoet en er dreuntelen zelfs nog meer meisjes op het havenplein, lonkend naar de zeelui. Dit gaat al te gemakkelijk, vindt Edzer. Als hij het roodharige kind van gisteravond weer aan de arm heeft, bespeurt hij bij haar eerder een zekere triomf tegenover de anderen die geen jongen hebben, dan blijdschap dat ze hem weerziet. Dit staat hem ook niet aan.

Het gaat zo ongeveer als de vorige avond. Ze drinken een glas, ze klimmen langs de steile straten naar de bovenstad; ze zitten op een bank van een rotonde, die uitzicht geeft op zee en op het land aan de overkant van de rivier; ze lopen over een gazon, langs rozen en langs rotsen, en komen weer in dichte, schemerige laantjes, waar het taalverschil volledig wegvalt. Maar Edzer heeft dit keer niet het blij gevoel van overwinning als gisteravond. Hij heeft meer het gevoel dat hij veroverd is en dat bevalt hem niet. Zijn afscheid van het meisje is deze avond iets minder warm dan de vorige keer.

Op de derde dag – de laatste van het verblijf in Scarborough – steken de drie jongsten van de Vliestroom onder het schaften de koppen bij elkaar. Ze hebben pret en grinniken nog als ze weer

aan hun werk gaan. Die middag zijn nu Dirk, dan Klaas, dan Edzer op de kaai, waar ze quasi allerhande karweitjes hebben te verrichten. Er dreutelen weer meisjes langs de wallekant, nog meer dan gisteren en eergisteren, en de jongens, die tot dusver de boot een beetje afhielden, zijn thans toeschietelijk. Ze maken een praatje met ieder meisje dat maar met hen praten wil, en het zijn er vele. Edzer schaamt zich niet meer voor zijn gebroken Engels. Hij redeneert voor het vaderland weg, ofschoon met niemand lang, want dan moet hij weer aan het werk. De bootsman, weet je, is niet gemakkelijk als er gebabbeld wordt, wanneer het werken is geblazen. De meisjes gaan weg met lachende gezichtjes en op de kaaihoek wuiven ze nog eens naar de jongens: So long!

Na het vastwerken strijken de jongens meester Jeen, de ouwe Auke en kok Feike aan. Zij willen deze laatste avond graag met hen de wal op. De oudjes voelen er niet veel voor. Wat heb je aan passagieren? Aan boord is het goed. Maar de jongens houden aan. Zij willen niet alleen. Zij willen ook niet met anderen. Ze willen vanavond beslist de wal op met de ouwe Jeen, de ouwe Auke, en met Feike, die twee tanden en één oog heeft en lelijk is als de nacht. Als de oudjes nog tegensputteren, vragen de jongens of ze hun niet een genoeg willen doen, en daarna of ze niet een beetje op hen willen passen, want het is morgen zeer vroeg varen. Zonder toezicht kwamen ze misschien te laat of ook te zat terug. Meester Jeen vindt dit gehengel wat verdacht, maar de ouwe Auke is getroffen. Hij heeft de jongens al gewaarschuwd dat ze te druk vrijden. Nu zij het vragen gaat hij mee en dan doen de anderen het ook. Met z'n zessen stappen ze de wal op.

Het is nog vroeg. Ze hebben van de kapitein gedaan gekregen dat ze eerder dan gewoonlijk mogen gaan passagieren, op voorwaarde dat ze ook weer vroeg aan boord terug zullen zijn. De kapitein wil namelijk 's nachts al varen, want tegen de morgen wordt volgens het weerbericht een hoge vloed verwacht en dan wil hij proberen de Constanza vlot te trekken.

Er zijn op dit uur maar weinig mensen en helemaal geen meisjes op de kade. 't Is etenstijd in Scarborough. De jongens tronen de oudjes mee naar de bovenstad. Het klimmen gaat met zuchten en mopperen gepaard, maar als ze eenmaal boven zijn, kunnen ze rusten in een café vlak bij het plantsoen. Daar zitten ze naar hun zin, in een aardig hoekje en in gemakkelijke stoelen. De jongelui geven een rondje. Dit maakt de oudjes ook royaal en zij geven eveneens rondjes. Ze worden allen vrolijk, ofschoon niet onbekwaam. Ze zingen liedjes en verkopen grappen. De oudjes amu-

seren zich bijzonder. Dirk haalt uit een doos drie grote witte rozen voor de dag en steekt er op de borst van ieder van de oudjes een. Die zijn met deze versiering verguld. Na een poos – hij heeft tevoren al tien keer op de klok gekeken – oppert Dirk het idee dat ze het plantsoen in moesten gaan. De oudjes hebben daar echter weinig zin in; ze zitten goed.

„Jullie durven niet,” spot Klaas.

„Niet durven?” komt Auke. „Watte? Wat zouden wij niet durven?”

„Bij donker het plantsoen in. Jullie zijn bang in het donker,” spot Dirk.

Ze kijken het raam uit. 't Is avond geworden en in het plantsoen is geen verlichting. De oudjes blijven zitten.

„Zie je wel, jullie durven niet.”

De oudjes lachen alle drie. Zij bang in donker? Ze hebben vijftig jaar bij nacht en ontij op de Noordzee gevaren en zijn nooit bang geweest.

„Op zee niet, maar in de laantjes wel. Jullie zijn bang voor spoken,” spot Dirk verder.

Dit laten de oude zeerobben niet op zich zitten. Zij bang voor spoken? Nooit! Feike staat op. „Kom Auke, Jeen! Wij zullen dat jonge goed eens laten zien dat we niet bang zijn.” En dan gaan ze alle drie.

Na de vele rondjes staan ze niet muurvast op hun benen, maar elkaar een beetje steunend gaat het best. Ze steken het pleintje over. Ze lopen over het gazon. De jongens lopen mee, wijzen hun de donkerste laantjes. Daar moeten ze in.

Goed! Best! De jongens gaan terug; de oudjes voorwaarts. Ze zijn niet bang voor spoken. De grote witte rozen zijn heldere rozetten op hun borst.

Ze zijn niet bang. Maar hier is wel wat vreemds. Diep in een laantje is iets lichts, of er een ijl figuurtje door het donker zweeft, en nog een en weer een. Zijn hier toch spoken?

De figuurtjes komen nader zweven en een donker laantje in een Engels plantsoen is geheimzinniger dan de Noordzee bij storm en mist. Maar oude zeelui zijn niet bang. Zij lopen door.

Nu wordt hun dapperheid toch op een zware proef gesteld. De lichte, zwevende gedaanten komen heel dichtbij. Jeen gaat een beetje zweten. Auke voelt een rilling lopen langs zijn oude rug. Feike danst liever op de Vliestroom in de branding, zodat hij geen pan of ketel op het vuur kan houden, dan hier omringd te zijn door die gedaanten.

De ijle figuren dringen op, al zwevend en in stilte. De ouwe Auke ziet er een vlak bij. Hij voelt een lichte druk op de arm. Dit is te veel. Hij geeft een schorre schreeuw van angst.

Dan raken Feike en meester Jeen, beiden ook omringd door spoken, eveneens de kluts kwijt. Zij schreeuwen met hun rauwe, harde oude-mannenstemmen.

Dit doet het toneel op slag veranderen. Geen stille, zwevende gedaanten omringen meer de ridders met de witte rozen. Er klinkt een schel gekrijs door de bosschages. De oudjes zijn omringd door furies, die verschrikkelijk schelden en hen willen krabben. Zij gaan er vandoor.

Bedreigd en belaagd belanden zij, ontzet en hijgend in het café, waar Dirk en Klaas en Edzer hen opwachten, schaterend van het lachen. En de jongens blijven onbedaarlijk lachen, ook als de oudjes hen de huid vol schelden, omdat zij zo schandalig voor de gek gehouden zijn. De jongens krijgen pijn in de buik van het lachen.

Dit maakt de oudelui hels. Maar na een rondje draaien ze bij en na een volgend rondje lachen zij ook. Dan hebben zij met z'n zessen pret om de poets, die zij – de jongens willens en wetens en met voorbedachten rade en de oudjes huns ondanks – de vrijgrage schonen van Scarborough gebakken hebben.

Maar dan moeten zij haastig naar boord, want onder de hand is het laat geworden. Het is tijd van varen.

De volgende dag staat ieder op zijn post: Auke op de stookplaat, meester Jeen in de machinekamer. Dirk in de radiohut, Edzer aan het roer en Feike in de kombuis, vis bakkend, die hij in Scarborough gekocht heeft. Zij hebben deze keer succes. Bij palhoog water slepen de Vliestroom en de Tesselstroom de Constanza van de bank.

„Waar gaan we heen met de Roemeen?” vraagt Edzer aan stuurman Duif. „Naar Scarborough?”

„Nee, naar Hull.”

„Gelukkig,” verzucht Edzer.

„Is Scarborough je slecht bevallen?”

Dat niet, maar hij gaat er nu toch liever niet weer heen, en zeker niet de wal op. De Scarboroughse meisjes hebben scherpe nagels.

7 GOUDZOEKERS

„DIE LUTINE, MENEER. BENT U DAARMEE OP DE HOOGTE?”

Wander Cupido monstert de bezoeker van achter zijn bureau. De man draagt een paar dikke gouden ringen met kostbare briljanten aan zijn vingers; een zware gouden ketting spant zich over zijn dikke buik; bij het praten etaleert hij gouden tanden. Een vent die bulkt van het geld, een gokker, taxeert Cupido. Wel, als hij gokken wil om het goud van de Lutine, dat kan.

„Ja, ik denk dat ik wel wat van de Lutine weet,” antwoordt hij op de vraag.

„Had ie zoveel goud aan boord of is 't een smoesje?”

De reder zoekt in zijn brandkast. Hij haalt een perkamenten kaft te voorschijn, grauw en verweerd. Als hij het openslaat, komt er een geur van oud papier uit. De bladen zijn geel en aangevreten, maar de inkt is nog diepzwart. In ouderwets schrift bevat het een opsomming van de zending goud, die door de Bank van Engeland in opdracht van de Engelse regering in 1799 gezonden werd aan een bankierskantoor in Hamburg per Lutine. Het eindbedrag loopt in de miljoenen. Het stuk is gewaarborgd door zware zegels.

De ogen van de goudhaan branden van begeerte, als hij het leest. „En is dat geld er nog niet uitgehaald?” vraagt hij.

„De expedities die tot dusver ondernomen zijn, zijn niet geslaagd.”

„Ze zeggen dat Terschellinger vissers het goud al honderd jaar geleden hebben opgevist.”

Wander Cupido haalt de schouders op. „Dat verhaal doet telkens weer de ronde, maar de Terschellinger vissers zijn altijd arme duvels geweest. Ik geloof het niet.”

„Dus u meent dat het goud nog in het schip zit?”

„Ik denk dat het nog in zee ligt, ja.”

„Kunt u het met uw boten boven water brengen?”

De reder glimlacht. „Als ik daar zekerheid van had, had ik 't al lang gedaan.”

„Acht u althans een kans aanwezig om het op te vissen?”

„Ja,” antwoordt Cupido resoluut.

De goudhaan schuift dichterbij. Zijn varkensoogjes, waterig van te veel jenever, knijpt hij half dicht. „Zullen we sam sam doen?” stelt hij voor.

Cupido's mond verstrakt. Hij moet voorzichtig zijn, begrijpt hij. Maar als de vent er geld in wil steken, misschien zit er een flink

karwei in voor de zomer. „Eh... hoe bedoelt u dat: sam sam? Ik heb schepen, pompen, duikers. Wat hebt u?”

„Geld!” zegt de praalhans trots.

„Dat is een belangrijk ding,” geeft Cupido toe. Hij staat op van achter zijn bureau en loopt naar het raam, dat uitziet op de haven. Zijn schepen liggen daar. Erachter glinstert het Wad. Hij heeft er geen oog voor. Terwijl hij voor het raam staat, rekent hij. Dan wendt hij zich weer met een ruk naar zijn bezoeker.

„Goed, sam sam. Ik stel mijn vloot, mijn materiaal, mijn volk beschikbaar. U betaalt huur en loon. De opbrengst van hetgeen er opgehaald wordt delen we. Akkoord?”

„Wat kost het me?” vraagt de bezoeker.

De reder noemt een som, waarvan de ander een doodsschrik krijgt.

„U weet 't misschien nog niet, maar waterwerk is kostbaar,” zegt Cupido bedaard.

„Garandeert u dat het goud eruit komt?”

„Ik garandeer dat ik het schip vind. Ik garandeer ook dat ik het blootleg van onder zestien meter zand en dat mijn duikers bovenbrengen wat ze vinden. Meer kan ik niet waarborgen.”

De goudhaan kauwt op zijn sigaar. „'t Komt hierop neer dat ik de boel betaal en u de helft krijgt van de winst, als die erin zit.”

„Ik ben niet met het plan gekomen, meneer Palla, en ik zeg ook niet dat u op mijn voorstel in moet gaan. Maar als u wilt dat het gebeuren zal, moet u gauw beslissen. Dit is mooiweerwerk. Als we niet gauw beginnen komt er van 't jaar niets meer van.”

De ander wikt en weegt. „Vooruit,” zegt hij tenslotte. „Vooruit, ik waag de gok.”

„Geluk ermee,” zegt Cupido. „Zullen we dan maar even naar de notaris gaan voor het contract en wilt u maar cautie storten bij de bank?”

Als de postboot, waarheen hij de goudhaan heeft gebracht, is afgevaaren, wandelt Wander Cupido naar de Vliestroom en daar vindt hij kapitein Stobbe in zijn hut. „Wij gaan op de Lutine af,” zegt hij.

De kapitein kijkt zijn baas verwonderd aan. Dit overvalt hem. Er is geen sprake van geweest en de Terschellingens hebben aan de vele pogingen die er gedaan zijn om de schat te vinden, wel meegeholpen – voor goed loon zijn zij voor alle werk op zee te vinden – maar nooit met veel fiducia.

„Het goud zit er vast nog,” zegt de reder.

„Misschien,” twijfelt Stobbe, „maar dan wie weet hoe diep in het zand.”

Dit is precies Cupido's mening, maar hij zegt deze niet. Het eiland en zelfs kapitein Hendrik Stobbe moeten niet weten hoe het contract dat hij met Palla heeft gesloten luidt, want als de speculant langs de een of andere omweg aan de weet kwam, dat Wander Cupido een zwaar hoofd in de onderneming heeft, zou hij de opdracht wellicht annuleren, en Cupido heeft nu zin in dit karweitje voor de zomer.

„Als wij daar bij die ouwe goudschuit liggen, snoept een ander ons de schepen af,” moppert Stobbe.

In dit opzicht stelt de reder hem gerust. Het pompen en duiken op de Lutine is werk voor een vlak zeetje. Bij zulk weer is er door de bank niet veel te doen op het gebied van bergingswerk.

„Vind je ook niet dat we dan net zo goed bij Vlieland kunnen zuigen als hier in de haven liggen koekeloeren?”

„En als er toch wat loos mocht zijn?”

„Dan gaan we erop af, al zouden we net aan het goud van de Lutine toe zijn.”

„Op zo'n manier is het te doen,” geeft Stobbe toe.

De Vliestroom heeft een kleine boei in zee gegooid. Het is een speldeknop op het wijde water. Meneer Palla stond erbij, toen, nadat de boot een poosje had liggen draaien, terwijl kapitein en stuurman tuurden, nu eens naar een kaap op het strand, dan naar een vuurtoren op mijlen afstands, Stobbe opeens kort en scherp beval: „Overboord de boei!” en hij vond het een mirakel dat deze zeelui in de oneindigheid van de Noordzee precies de plek wisten te vinden, waar honderd vijftig jaar tevoren een schip gezonken was.

Toen vond hij het een mirakel. Nu weet hij het niet meer. Veertien dagen hebben ze al liggen pompen. Zandzuigen noemen ze het. Doch hij ziet uit de pomp alleen maar water bruisen, misschien een beetje zandig water, maar water. Dat wordt uit zee gepompt en stroomt in zee terug. En goud, of ook maar het geringste dat op iets van een schip lijkt, is er niet bij. Hij heeft gekeken naar het opgepompte water, hij heeft getuurd in de ijzeren bak waardoor het stroomt, maar nimmer heeft hij wat ontdekt. En deze zeelui staat hij niet. Ze smoezen te veel met elkaar, vindt hij. Soms maken ze grapjes achter zijn rug. Een enkele keer meent hij een spottend lachje te ontdekken op hun tronies. Hij heeft 't gevoel, dat hij te grazen wordt genomen.

Hij zoekt de kapitein op, die bij de marconist in de radiohut zit, waar de ontvangtoestellen tokkeren en praten. „Bent u er zeker van, kapitein, dat dit de goede plaats is?” vraagt hij.

De borstelige wenkbrauwen van kapitein Stobbe gaan omhoog. „De goede plaats?”

„Ja, of hier werkelijk de Lutine ligt.”

Het heeft Stobbe al lang verdrotten dat de goudhaan steeds aan boord is en maar staat te staren bij het stort, blijkbaar doodsbang dat een goudstuk hem ontgaan zal en wantrouwend of de bemanning wel alles af zal dragen wat zij vindt. Nu hij zijn zeemannschap ook nog in twijfel trekt, schiet 't hem in de verkeerde keel.

„Als u 't werk van mij overnemen wilt, moet u dat zeggen.”

't Komt er zo bondig uit dat meneer Palla haastig weer verdwijnt.

Hij tuurt opnieuw naar het bruisend water, dat door de ijzeren bak stroomt. Hij staart er zó lang op dat 't hem groen en geel voor de ogen wordt. Waar blijft dat goud?

Auke, de oude stoker, komt van de stookplaat om aan dek een luchtje te scheppen. De zon schijnt warm, de zee is glad als een metalen plaat. Aan wal zal het heet zijn, net als op de stookplaat. Hier stijgt een lichte koelte uit het water op.

Auke loopt langzaam op het stort toe, kijkt een poos onverschillig naar het stromend water, loenst dan uit een ooghoek naar de goudhaan en vraagt hem: „Al wat gezien, meneer?”

„Nog niets,” zegt Palla.

„'t Duurt lang, hè?”

Palla kijkt de oude stoker aan. Is dit belangstelling of spot? Maar op het zwarte gezicht, waartegen het oogwit vreemd afsteekt, valt niets te lezen.

„Goed toekijken, meneer,” zegt Auke vaderlijk. „Zo'n stukje goud ontglipt je zo maar.”

Weer twijfelt Palla of het belangstelling is of spot. „Zijn we nu bij het schip?”

„We zijn in elk geval bij het bed van de Lutine. Je kunt nooit weten waar het goud zit, hè?”

Hij sloft weer naar de ijzeren deur, die naar de stookplaat leidt en daalt de trap af. Palla hoort hem beneden werken met de ijzeren schop; een dikke rookzuil, die uit de schoorsteen bijna recht naar boven stijgt, laat zien wat hij daar doet.

De man die geld in deze expeditie heeft gestoken, tuurt scherper dan hij nog gedaan heeft naar de stroom van water, die uit de pomp gulpt. Hij tuurt zo lang naar het witte schuim tot hij ten-

slotte niets meer ziet. Dan is het nacht en moet hij wel naar zijn kooi in het vooronder. Maar morgen zal hij er weer vroeg bij zijn.

„Is ie er uit?” vraagt Auke, als de kok uit het vooronder opduikt.

„Hij trekt zijn sokken aan. Met vijf minuten zal hij boven wezen.”

Auke gaat naar het stort. Hij tuurt naar het stromend water nog scherper dan meneer Palla gisteren deed. Hij buigt zich over de ijzeren bak, graait af en toe met zijn hand erin en steekt daarna de hand in zijn broekzak.

Opeens staat Palla naast hem. „Vond je daar wat?”

Auke schijnt te schrikken. „Ja... nee... niks,” brabbelt hij. „Ik meende dat ik wat zag... maar nee...”

Palla speurt scherper dan hij ooit gedaan heeft, maar hij ziet niets dan schuimend water.

Auke loopt langzaam weg, argwanend nagezien door Palla. Hij vertrouwt de oude stoker niet. Straks stond hij in de bak te graaien. Hij heeft gezien dat hij wat in zijn broekzak stak. Toen hij hem aansprak was Auke kennelijk verlegen. En nu verdwijnt hij stilletjes met de hand op de rechterbroekzak. Wander Cupide heeft hem verzekerd dat zijn volk eerlijk is als goud, maar Palla twijfelt.

Meester Jeen komt boven en gaat op Palla toe. „Nog niets gevonden, meneer Palla?”

„Nee,” zegt hij. „Jullie?”

„Als wij wat vinden deponeren we het, meneer,” zegt Jeen geraakt en gaat weer weg.

Palla speurt weer naar het stromend water zoals een wolf speurt naar zijn prooi, uren aaneen. Als hij eindelijk even weg moet en na misschien vijf minuten onderdeks geweest te zijn weer boven komt, schrikt hij. Auke staat wéér bij het stort, graaiend in het water dat uit de pomp stroomt. „Heb je nú wat gevonden?” vraagt hij.

Auke mompelt wat onverstaanbaars en maakt zich net als straks weer uit de voeten. Zijn rechterbroekzak puilt wat uit. Palla's argwaan groeit.

Niet lang daarna ziet hij een groep van de bemanning samscholen op het achterdek. Edzer is erbij en meester Jeen, kok Feike, Klaas Swart en Dirk Spanjer. Auke staat in het midden.

Palla kan de oude stoker niet goed zien. De anderen staan te

dicht om hem heen geschaard, maar hij merkt dat ze de koppen bij elkander steken. Blijkbaar laat Auke hun iets zien.

Dit houdt Palla niet langer uit. Hij loopt op het troepje toe, dat verschrikt uiteenwijkt bij zijn komst. Hij ziet nog net dat Auke iets in zijn broekzak laat verdwijnen.

„Wat heb je daar?” vraagt hij bevelend.

„Eh... iets dat ik heb gevonden,” stottert Auke verschrikt.

„Wat is 't?” vraagt Palla fel.

De oude stoker blijft het antwoord schuldig. Hij houdt zijn hand beschermend op zijn zak.

Palla wordt boos. „Wat is het? Zeg op!”

Auke staat verlegen te draaien. De andere mannen gaan uiteen. Nu twijfelt Palla niet of hij is een verduistering op het spoor.

„Ik wil zien wat je daar hebt!”

Op dat bevel duikt Auke's hand langzaam in zijn broekzak. Hij haalt er een langwerpige doosje uit.

Palla verslindt het met de ogen. „Wat zit daarin?”

„Als meneer het met alle geweld weten wil,” zegt Auke aarzelend.

„Ja!”

Het volk, dat straks om Auke heen stond, is verdwenen: de kok naar zijn kombuis, de meester naar beneden; de jongens zijn weggedoken achter een paar trossen. Auke en Palla staan samen op het achterdek.

De achterdochtige goudhaan staat met de neus op het doosje, als de stoker heel voorzichtig het deksel licht. Er wippen tegelijk drie muizen uit! Eén springt er Palla vlak in 't gezicht. Die deinst terug, met een schreeuw van schrik en woede.

Maar het schip davert van het lachen. Want allen hebben toegekeken: de jongens van achter hun trossen, de kok uit zijn kombuis, de meester uit het deurgat van de machinekamer, de kapitein, de stuurman en de marconist vanaf de brug. En nu kunnen zij geen van allen zich bedwingen. Zij schateren het uit.

Meneer Palla verdwijnt met een hoofd als een rode kool en een vertrokken mond in het vooronder. Hij laat zich heel die dag niet meer aan het dek zien, en als de volgende dag de Tesselstroom langsij komt, met post en victalie, dan stapt hij daar aan boord om naar de wal te gaan.

„Heb ik daar niet netjes voor gezorgd, kapitein?” prijst Auke zichzelf.

„Uitstekend, Auke!”

„Gefeliciteerd, kapitein,” komt Edzer olijf.

Kapitein Stobbe snapt de wenk. „Dat wij hem kwijt zijn is een oorlam waard. Schoot an, Feike!”

„Ay, ay, kapitein!” Kok Feike haast zich.

De laag van zestien meter zand, waaronder de Noordzee de Lutine in honderd vijftig jaar begraven heeft, is eindelijk opgeruimd. De zuigbuis stoot op hout. Er komen splinters, spijkers, bouten uit de pompen. Kapitein Stobbe heeft aan zijn reder geseind dat het duiken gaat beginnen.

Nu is meneer Palla weer aan boord. Ook Wander Cupido is er. Op loden laarzen, met zware blokken op de borst en de ronde helm op het hoofd daalt duiker Schaap langzaam omlaag. Nog even schemert het koper van de helm door het heldere water. Daarna zijn de luchtbellens, die uit de kalme spiegel wellen, het enige teken dat er een man rondwandelt in de diepe kuil, die in de zee gegraven is.

Met rukjes aan het touw beduidt de duiker dat men kan gaan hijsen. Een ijzeren plaat komt boven; een brok koper, dat van het kompas van de Lutine afkomstig schijnt te zijn. Er duikt ook hout op, dat, losgeslagen, nu gaat drijven. De jongens, die de vrachten hijsen, hebben een zware trek aan een klein kanon.

Nadat er op de eerste dag alleen dingen boven zijn gebracht, afkomstig van het dek van de Lutine, zijn er op de tweede dag duidelijke tekens dat Schaap in de kajuit aan het werk is. Er komen brokken ijzer, afkomstig van een haard, glas van patrijspoorten, hout van een bank boven water. Geen spoor van goud, doch dat is ook nog nauwelijks te verwachten. De schatkamer van de Lutine bevond zich volgens de gegevens waarover Cupido beschikt beneden in het schip, onder de munitiekamer.

Na een dag of wat is duiker Schaap tot de munitiekamer doorgedrongen. Er komen ronde kogels boven, sommige los, de meeste tot zware brokken ijzer aan elkaar geroest.

Thans is Palla niet de enige, die in spanning zit. Zelfs kapitein Stobbe, die nooit een grein fiducia heeft gehad in het vinden van de goudschat, kijkt met argusogen naar iedere vracht die bovenkomt. Hij gelooft ook dat ze nu vlak bij het goud zijn. Doch iedere hijs brengt kogels boven en geen goud.

De tijd van duiken is voor deze dag voorbij. Cornelis Schaap komt boven. Ze schroeven hem de helm af.

„Heb je nog goud gezien?” vraagt Palla, zodra het klepje opengaat.

De duiker schudt van neen. Maar hij gelooft dat hij gauw door

de kogels heen zal zijn. Hij heeft een vloer bereikt, gedeeltelijk vergaan. Als hij zich niet vergist, staan daaronder kleine ijzeren kistjes.

„Dat zijn ze!” gelooft Palla vast en de anderen denken het ook. Ze zijn vlak bij de schat. Morgen halen ze goud boven water!

Nadat het wekenlang fraai en stil zomerweer geweest is, gaat het die avond waaien. De zee schiet aan. De Vliestroom rijdt op zijn anker. Ook loopt het glas hard achteruit en de weersverwachting van De Bilt meldt storm.

Palla, te kooi, voelt de golven breken op de boeg van het schip, dat stampet en rolt.

„Waait het zó hard?” vraagt hij de kok, die aanstalten maakt om ook te kooi te gaan.

„We varen tegen het zeetje in, meneer. Dan buist het altijd,” licht Feike in.

Palla schrikt. Varen ze? Ze zouden toch weer duiken!

De kok deelt mee dat ze naar binnen gaan.

Palla vliegt overeind. „Naar binnen? Nu? Nu het goud voor het grijpen ligt? Hoe staat het, is de kapitein soms gek?”

„Dat moet u aan de kapitein vragen, meneer,” zegt Feike droogjes.

Palla rolt uit zijn kooi, meer dan hij eruit stapt. Hij schiet een jas aan en klautert naar de brug. Het gaat met moeite en niet zonder stoten, want het schip stampet hevig, maar hij komt er. Daar staat de kapitein; daar staat ook Wander Cupido. Palla vraagt op hoge toon wat hun bezielt nu weg te varen van de Lutine.

„We moeten om uw en ons hachje denken, meneer Palla,” zegt de reder rustig.

„We moeten het goud hebben!” schreeuwt Palla.

„U hebt niet veel aan goud, meneer, als u ernaast op de bodem van de zee ligt.” Een lichte spot kan Cupido niet helemaal verbergen bij dit antwoord.

Palla zwijgt. Hij kijkt door de achterrauit van het stuurhuis. Helder brandt het vuur van Vlieland; de onverlichte kaap op het einde van een plaat is vaag te onderscheiden in de schemer. De kleine boei, waarbij ze weken achtereen gelegen hebben, is nergens te bespeuren. „U kunt de plek toch wel weer vinden, kapitein?” vraagt hij ongerust.

„Op een haar, hoor,” stelt Stobbe hem gerust.

En dan wil Palla trachten het van zich af te zetten. Hij leunt

tegen de wand van het stuurhuis. De boot gaat op en neer, op en neer. Hij voelt het in zijn buik.

Wander Cupido knipt een sigarenkoker open.

„Opsteken?”

Palla rookt anders altijd graag, maar nu bedankt hij.

„Ik zou maar weer te kooi gaan,” maant de reder. „Als de schuit een beetje danst, hou je het daar het langst uit.”

Palla gelooft dat ook. Hij wou wel dat hij maar weer lag, maar hij ziet ertegen op het stuurhuis uit te gaan, de trap af en over het dek naar het vooronder. Hij leunt met de rug tegen de wand, zijn ogen dicht. Hij gaat steeds op en neer, op en neer, alsof hij op een schommel zit, die erg hoog gaat en nooit stopt.

Opeens schiet hij naar buiten naar de reling. Daar hangt hij, kreunend van ellende, totdat de kok, die ongerust geworden is, hem vindt en zich over hem ontfermt. Hij moet hem naar het vooronder slepen en in zijn kooi hijsen, omdat Palla geen vin verroeren kan. De goudhaan praat niet over het goud, hij denkt er niet meer aan. Hij wou dat hij maar dood was, zo ziek is hij.

Meneer Palla laat Wander Cupido bij zijn bed roepen. Hij kan zijn kooi nog wel niet uit, maar hij kan zijn hoofd weer tillen. Hij eist verantwoording over hetgeen er nu gebeurt.

Ze hebben afgesproken dat Cupido voor hem zou zoeken naar het goud van de Lutine. Ze zijn daarvoor een overeenkomst aangegaan, die wél betekend is. Hij heeft al grote sommen gestort. En nu houdt Cupido zich niet aan het contract. Hij is weggevaaren van de Lutine. Palla heeft er zich in geschikt, aannemend dat het onwerkbaar weer was. Ze zouden naar binnen gaan om te schuilen. Maar ze zijn niet naar binnen gegaan. Ze zijn ver de Noordzee op gevaren. Ze hebben een poos heengedanst om een houtboot, die averij had, en nu slepen ze die schuit. Dit is tegen de overeenkomst. Hij eist schadevergoeding wegens contractbreuk. Terwijl Palla te keer gaat, trekt Cupido rustig aan zijn pijp en blaast hij blauwe kringetjes naar de lichtkap.

„Zeg nu eens op wat u daarop terug hebt!” briest de man in bed als de ander zwijgt.

„Als u aan ons contract een einde wil maken, ik heb er niets op tegen,” antwoordt Cupido bedaard.

De goudhaan schrikt. „En dan jullie zeker het goud in de wacht slepen, dat op mijn kosten blootgelegd is!” bijt hij.

„Ik heb ook geen bezwaar om door te gaan, net wat u wilt, meneer,” zegt Cupido even rustig.

„Maar je gaat er niet mee door! Je haalt ander werk aan, terwijl het mijne nog niet af is! Er staat in het contract dat u het wrak van de Lutine zult doorzoeken.”

„Zee en weder dienende, staat er, meneer,” brengt Cupido hem onder het oog. „Zee en weder dienen *niet*.”

„Het weer knapt op,” brengt Palla ertegen in.

„Kijkt u maar eens aan dek, tenminste als u uit uw kooi kunt komen,” spot de reder.

„Wij varen naar IJmuiden, heb ik gehoord. Dat is de verkeerde kant op.”

„Als zee en wind zo zijn dat we weer kunnen duiken, liggen wij boven de Lutine.”

„En welke van uw boten ligt er nu om het goud in te pikken?” vraagt Palla achterdochtig.

Dit is te veel voor Wander Cupido. „Wanneer u die insinuatie niet terugneemt, wil ik niets meer met u te maken hebben.”

Dan brabbelt de goudhaan een verontschuldiging.

Nadat de Fin naar Amsterdam gebracht is en de zee na de zomerstorm is bedaard, liggen ze weer onder Vlieland geankerd bij de kleine, rode boei. Cornelis Schaap is opnieuw omlaag gegaan. Hij trekt aan het touw en de matrozen hijsen. Palla kijkt toe. Er komen weer kogels boven, steeds meer aan elkaar geroeste, ronde ijzeren kogels. Op het voordek ligt een hoge berg. Als er uit de Lutine straks evenveel goud komt als nu kogels, wordt het een enorme schat. Maar er komt geen goud. Ook de kleine ijzeren kistjes, die de duiker vóór de storm heeft gezien, komen vandaag niet boven water.

Wanneer Schaap opduikt, vertelt hij echter dat hij morgen zeker aan de ijzeren kistjes toe zal zijn. Hij is thans door de munitie heen. Dit brengt Palla in grote spanning. Als het nu maar goed weer blijft!

„Geen twijfel aan,” zegt de kapitein daarop. „De weerberichten zijn zo gunstig mogelijk.”

Bij dit vooruitzicht raakt Palla in de beste stemming. Hij is al zijn grieven tegen het scheepsvolk glad vergeten en hij geeft rondje op rondje op de goede afloop van het werk. Hij is zo gul, dat de kapitein tenslotte paal en perk moet stellen, omdat hij geen dronken volk wil hebben.

De volgende morgen is het windstil. De zee lijkt op een slapende vrouw, wier boezem regelmatig deint. Uit het blanke water wellen staag de bellen van de duiker, ook komen er telkens kleine spaan-

ders bovendrijven, een teken dat Cornelis Schaap zich een toegang hakt tot het goud.

Op het dek verkeren allen in de grootste spanning.

Als Schaap een ruk aan zijn touw geeft, springen Edzer en Klaas naar het liertje om te hijsen. In plaats van het verwachte ijzeren kistje komt er een mand met rommelig metaal naar boven. Ze wordt in het gangboord leeggestort en de inhoud wordt daar doorzocht. Het zijn bouten, spijkers, kogels, alles zwaar verroest. Geen goud. Palla is diep teleurgesteld.

Een nieuwe ruk aan het touw maant om opnieuw te hijsen. Een tweede mand vol rommel valt rammelend op het dek. Alweer niets van waarde. En daarna volgt een derde. De spanning, die er heeft geheerst, smelt weg. Edzer en Klaas werken onverschillig stuk voor stuk de brokken ijzer naar het voordek.

Daar klinkt een kreet. Klaas haalt een blinkend gele, gave staaf uit het oudroest te voorschijn.

Palla springt erop toe. Zijn felle ogen gloeien; zijn mond lacht. Hij streelt de staaf als was het een kind. Goud! Goud!

Ze staren allen naar het goud als was het een wereldwonder. De zee heeft anderhalve eeuw de schat van de Lutine vastgehouden. maar zij krijgen hem!

Schaap heeft weer aan de lijn getrokken. Ze hebben het boven niet gemerkt, zo zijn ze allen van het goud vervuld. Nu geeft de duiker een nieuwe, harde ruk, en de jongens hijsen haastig opnieuw een mand omhoog. Als die op het dek wordt uitgestort, staat Palla er met de neus bovenop, met argusogen speurend.

Doch er is geen goud in deze mand. En in de vijfde en zesde vinden zij het evenmin, hoe ijverig ze ook zoeken.

„'t Is tijd,” zegt kapitein Stobbe. De duiker moet weer bovenkomen.

Palla protesteert. Hij wil dat er doorgewerkt zal worden. Wie weet wat er nog boven water komt. Maar ofschoon kapitein Stobbe bij het bergen van een schip van zijn volk soms het alleruiterste vergt, en hen vaak langer dan een etmaal aan één stuk laat werken, bij het duiken houdt hij zich steeds stipt aan de voorgeschreven uren. Ook nu. „Een mensenleven is meer waard dan goud,” voegt hij de goudhaan toe.

Zodra de duiker het hoofd boven water steekt, wil Palla hem uithoren. Hij schreeuwt al, als de helm nog gesloten is en Schaap natuurlijk niets verstaat. Zodra het deurtje losgeschroefd is, overstelt hij hem met vragen.

Schaap is koud en moe. Dat word je van het werken onder water.

Hij schudt zijn hoofd. Kapitein Stobbe geeft Palla te verstaan dat de duiker eerst naar kooi moet met een glas cognac en hij zorgt ervoor dat niemand hem stoort in zijn slaap.

Pas tegen etenstijd verschijnt Schaap weer. Ze branden allen van nieuwsgierigheid – het scheepsvolk bijna even erg als Palla – maar Schaap, die, uitgerust en doorgewarmd, nu wel kan praten, kan toch weinig zeggen. De kistjes, die hij heeft gezien, vielen uit elkaar, zodra hij eraan raakte, en ze waren leeg. Hij dacht dat hij slechts oudroest in de manden had geschept en hoort ervan op dat er een staaf goud is gevonden. Of er morgen goud zal komen? Hij weet het niet. In het karkas van het schip ligt nog een hele berg oudroest.

Iedereen is vol hoop dat er goud zal zitten tussen dat oudroest. De gouden staaf moet uit de schatkamer afkomstig zijn. Er is geen twijfel aan of er zit veel meer. Ze sluiten weddenschappen over de grootte van de buit van morgen. De stoutste optimisten denken dat er dan een ton boven water komen zal; de ergste pessimist rekent toch op z'n minst op enkele staven.

Schaap duikt de volgende dag opnieuw. In de diepte schept hij vele manden vol en op het dek zoeken de mannen alles na.

Plotseling werpt Palla zich als een tijger op een hoop oud ijzer. Zijn handen graaien in het scherpe goed. Ze bloeden, maar hij grist door, want hij heeft wat zien glinsteren. Gloriërend haalt hij eindelijk een gouden souverein te voorschijn.

Na de gouden staaf een gouden munt. Het staat nu onomstotelijk vast dat de schat is aangeboord.

Het blijft die dag bij dit ene goudstuk. De ergste pessimist heeft nog te veel verwacht.

Maar Palla is vol hoop. Morgen zal het goud zeker komen.

Die dag komen er echter wel vele manden vol oud ijzer boven water, waarin ze ijverig pluizen, maar geen brokje goud. En zo gaat het die hele week.

Kapitein Stobbe is over de begoocheling, waarin de gouden staaf ook hem even heeft gebracht, volledig heen en de oude Auke heeft tegen de goudhaan gezegd: „Schrijf die schat maar op je zool, meneer.” Maar Palla twijfelt niet. Hij heeft altijd gespeeld en dikwijls veel verloren, maar de laatste slag is steeds voor hem geweest. En dat was dan een beste. Zo zal het nu ook gaan. Hij rekent er vast op dat er straks veel goud komt, zodat al zijn kosten worden goedgeemaakt en hij een dikke winst opstrijkt. Zelfs als Cornelis Schaap meldt dat hij het hele karkas van het fregat doorzocht heeft, zonder iets te vinden, geeft Palla de moed nog

niet op. De duiker heeft ook gemeld, dat een groot deel van de bodem van het schip vergaan is. Dan is het zware goud nog dieper weggezonden dan het hout en het ijzer, redeneert hij. Als er opnieuw gezogen wordt, nòg dieper, dan komt het goud vast boven water.

Hij overlegt met Wander Cupido en nadat hij zijn cautie bij de bank heeft aangevuld, geeft Cupido orders.

De oude Auke staat weer op de stookplaat en laat de schoorsteen dikke zwarte wolken braken. Meester Jeen, die zoveel weken toezicht heeft gehad op het toevoeren van lucht aan de duiker, loopt nu weer zijn machines en de pompen langs. Er stroomt opnieuw zandig water door de ijzeren bak, en Palla speurt met argusogen.

Er komen nagels en bouten uit de pomp. Die sterken Palla in zijn overtuiging dat er onder het wrak nog wel wat zit en dan zit het goud natuurlijk dieper dan het ijzer.

De volgende dagen stroomt er echter niets dan water met zand uit de pomp.

De dagen worden korter en koeler. De zee verkleurt van zilverig tot grauwgrijs. Een storm, snel opstekend, dwingt de mannen op de Vliestroom de zuigbuizen haastig op te halen en de ruimte op te zoeken. Wanneer die storm voorbij is, vraagt Cupido aan Palla of ze nog langer zullen zoeken naar het goud. Die zegt dat 't zonde zijn zou op te houden, nu ze er misschien háást zijn. Dan wil de reder met genoegen doorgaan, maar hij brengt zijn opdrachtgever onder het oog dat het herfst wordt en zulke stormen als er pas een woedde, zich herhalen zullen. Er zal voorshands niet veel van zuigen komen.

„U aast liever op een schip in nood,” zegt Palla vinnig. Hij is geprikkeld door de spanning en de tegenslag.

„O, ik draai als u betaalt,” antwoordt Wander Cupido bedaard.

„Wilt u uw cautie bij de bank maar weer verhogen?”

Palla bijt zich op de lippen. Is het grote bedrag dat hij heeft bijgestort, nu alweer op? De laatste slag is winner. Hij zàl winnen! Maar als het nu herfst wordt met veel onwerkbaar weer, is het misschien het beste dat het karwei wordt opgeschort tot het volgend jaar. Kan Cupido hem de verzekering geven dat de schat, waarnaar hij zo lang heeft laten graven, intussen niet door anderen wordt ingepikt?

„De zee is vrij,” zegt Cupido daarop.

„Dus u gaat door als ik naar huis ga?” vraagt Palla zeer ontsteld.

Cupido antwoordt met een blik, zo vernietigend dat de goudhaan haastig eclipseert.

De Vliestroom ligt weer in de haven van Terschelling op station. „Ik snap niet hoe u met die Palla in zee gegaan bent,” zegt Hendrik Stobbe tot zijn reder. „Zag u daar nou wat in?”

Wander Cupido lacht fijntjes. „Wij hebben slappe zomermaanden redelijk produktief gemaakt, zou ik zeggen.”

„Noemt u dat produktief? Twee stukjes goud.”

Nu lacht de reder breed. „Jij denkt aan no cure no pay. Maar deze bergingspoging ging op andere condities, Hendrik. Palla heeft het karwei betaald.”

Kapitein Stobbe lacht met zijn reder mee. Ah, zat het zo? Hij had het eigenlijk wel kunnen weten. Terschelling heeft geen last van de Lutine-koorts en Wander Cupido wel in de laatste plaats. Maar als er telkens andere goudzoekers komen, die met alle geweld op de schat van de Lutine willen jagen, waarom zullen de Terschellingers hen dan niet een handje helpen, natuurlijk voor een redelijk loon?

„Je houdt je mond wel dicht, Hendrik. Er is kans dat hij het volgend jaar weer wil laten zuigen, zie je. Hij hoeft van ons niet aan de weet te komen hoe wij over de kansen denken.”

Vanzelf. Hendrik Stobbe zwijgt als het graf. Laat de goudhaan hun nog maar eens flink werk bezorgen in een slappe zomer.

8 DE OUDE JUTTER

NADAT OKTOBER EN NOVEMBER VEEL HARDE WIND HEBBEN GEBRACHT EN dus veel werk gegeven, is het in december en januari rustig winterweer. De Vliestroom ligt weken aaneen aan de trossen. Het volk schraapt en verft, zoals er op een schip altijd geschraapt en geverfd wordt. De butsen, die de boot heeft opgelopen bij het stoten op een schip dat zij moest bergen, zijn er uitgeklopt. De kale plekken zijn eerst in de menie en daarna in de zwarte verf gezet. De mannen verven nu het ankerspil, de beting en de sleepgalgen. Er is altijd werk, maar men hoeft zich niet te haasten en de tijd van werken blijft beperkt tot tussen licht en donker. Dat is in wintertijd geen lange dag.

Als het volk 's avonds naar huis is, blijft de wacht: de marconist,

steeds luisterend naar drie, vier zenders tegelijk, en de stoker, die de vuren brandende moet houden.

Auke heeft stokerswacht. Een oude rot als hij heeft het daarmee niet druk. Hij weet precies hoe hij het vuur, goed ingerekend, kan laten branden zodat het haast geen kolen neemt, en toch zodra het nodig is kan laaien, zodat er stoom is op het ogenblik waarop de brug stoom vraagt. Hij kan, als hij zijn zaken op de stookplaat heeft verzorgd, best een poos naar boven gaan om in de radiohut te zitten bij Dirk Spanjer, die anders ook de halve nacht alleen is, net als hij. Dirk draait zo af en toe een sigaretje. Auke houdt niet van dat scherpe goed, ofschoon haast alle zeelui tegenwoordig sigaretten roken. Hij houdt zich bij de pruim. Die is lekkerder, vindt hij, en ook gezonder.

Zij praten langzaam en met pauzes. Ze weten alles van elkaar en van het eiland. Het praten is slechts tijdverdrijf. Totdat Dirk, als Auke een beetje klaagt, hem vraagt, waarom hij, zo oud al, nog steeds vaart. Is dat nou nodig?

Wat het geld aangaat is het niet nodig, erkent Auke. Hij heeft van vijfendertig jaren varen op de grote vaart wel wat gespaard. Zijn vrouw en hij hebben ook ieder een erfenisje van hun ouders gehad. Met de ouderdomsuitkering erbij, zouden zijn Antje en hij hun eindje wel kunnen halen. Maar zeg nu zelf, wat hééft een man als hij van boord gaat? Hij zit te zitten bij zijn vrouw. Hij staat te staan bij het Wakend Oog. Hij loopt te kuieren door het dorp of langs de haven. Dat is een leven voor afgetakelde ouwe mannetjes, krom, stijf en aamborstig. Auke voelt zich daarvoor niet oud en af genoeg.

Als hij had kunnen doen zoals destijds zijn vader... Die heeft gevaren van zijn twaalfde jaar tot zijn achtenveertigste. Toen gaf hij de zee eraan en kwam op het boerderijtje van zijn vader, de oude Auke Oepkes, destijds vierenzeventig, die het werk niet meer aankon en naar een woninkje in het dorp ging verhuizen. Hij, Auke, was toen zes, de jongste van een reeks van zeven kinderen. Kent Dirk het boerderijtje op Oosterend? Het had een rood dak en muren van gele Friese baksteen. In de voorgevel ter hoogte van de balklaag was een rij van rode stenen gemetseld en daarboven halve bogen in dezelfde kleur. De muurankers vertoonden het cijfer van het bouwjaar: 1825. Ze hadden een paar geiten, een paar schapen, enkele koeien en een toom kippen. Hij hielp zijn vader bij het voeren van het vee en toen hij groter werd bij het melken van de koeien, en in de hooitijd bleef hij thuis van school, omdat het dan druk was op het land. Met tien jaar was

hij het schooltje door en kwam hij helemaal op de boerderij. Zijn vader liet het vee grazen in de Grieden. Daar ging hij heen met paard en wagen om te melken. Hij leerde er elke duinpan en ieder kopje kennen. Soms was er een koe weggelopen, de Bosplaat op. Dan ging hij het koebeest zoeken, zwervend door ruig struikgewas, waartussen blauwe distels groeiden, wadend door slenken en poelen, en stappend tussen en over duizend meeuwenesten vol eieren en jongen, terwijl tienduizend vogels boven hem de lucht vervulden met gekrijs. Als hij net als zijn vader na het varen op zo'n spul had kunnen komen, hij had het al lang gedaan.

„Ben jij zo'n boer in je hart?” vraagt Dirk, als hij zo praat.

Och, boer. Welke Terschellinger is eigenlijk een echte boer? In de lage kamer van hun boerderijtje hingen aan de wand platen, niet van paarden of koeien, maar van schepen. Daar hing de brik Johanna, waarop zijn vader als scheepsjongen z'n eerste reis gemaakt had, de bark Noordster, waarop hij verschillende keren naar de Levant was geweest; een tekening in kleuren van de schoener Friesland, waarop hij jaren bootsman was geweest, en een foto van het fregat Anna Paulowna, waarmee hij een reis om de wereld had gemaakt. En op de linnenkast lag op een houten rekje een fles, waarin een viermast volschip zeilde. Dat had zijn vader met eindeloos geduld aan boord geknutseld. Aan zulke dingen kon je zien, waar vaders hart zat. Hij was boer geworden, maar hij hing nog aan de zee. En het was hem eigenlijk te stil op Oosterend, waar de postbode eenmaal daags kwam, een paar maal 's jaars een koopman uit Harlingen met een pak stoffen op zijn kromme rug, en verder bijna nooit een mens. De oude zee-man had het er niet uitgehouden, wanneer er niet het andere was geweest. Maar dat was er gelukkig.

„De jutterij,” begrijpt Dirk.

Juist, de jutterij. Die bracht muziek in de stille eenzaamheid van Oost. Als het stormde, vergat vader Oepkes zijn boerderij. Samen met zijn buurman, Sil Bloem, trok hij erop uit. Met twee paarden voor de wagen reden ze dwars door de duinen naar het strand. Voor de koeien moesten zijn vrouw en kinderen dan maar zorgen. Hij dacht bij storm niet meer aan het vee. Weldra ging Auke ook mee, net zo bezeten door de juttersgeest als zijn vader. In een oude oliejas zat hij op de wagen, met de armen het gezicht beschermend tegen het stuivende zand. Als ze op de laatste duinrand stonden, vloog hun behalve zand ook schuim in het gezicht. De zee stond tegen het duin en van de buitenbank tot aan de duinvoet was alles kokend schuim. Terwijl het fijne zand hen in

het gezicht prikte, de dotten schuim hen op de wangen plakten en de verschrikkelijke wind hun adem afsneed, tuurden zij naar zee, of er geen stakelend schip was dan wel of er geen wrakgoed in de branding dreef.

Zo'n tocht was zelden tevergeefs. Ze haalden bijna altijd wat op: losse planken, afgebroken raas of masten, vaak met het tuig er nog aan. Soms delen van een scheepsromp; dan was een schip gestrand en uit elkaar geslagen. En dikwijls lading: vaten en kisten. Ze werkten al dat strandgoed op hun wagen. Dikwijls was het een zware vracht. De zweep moest ongenadig over de ruggen van de paarden om de dieren tegen het duin op te jagen. Als het nacht was reden ze hun buit direct naar huis. Floor, de veldwachter, viel de jutters 's nachts nooit lastig. Maar overdag kon hij niet steeds de ogen dichtknijpen; hij werd ook nagereden, en trouwens, hij was een man van de wet. Daarom verdween overdag de buit steeds ergens in de duinen onder het zand. Keldertjes noemden ze die kuilen. Het duurde nooit lang of er kwam een donkere nacht. Dan trokken zij er weer op uit met paard en wagen, groeven hun buit op, brachten hem naar huis en pakten de kisten en vaten uit. Het waren soms de wonderlijkste dingen, maar dikwijls ook best bruikbaar.

Eens kwamen er rollen bruine stof uit een kist. Heel Oosterend liep het volgend jaar in bruine pakken. Eens was het bedrukt katoen; de figuurtjes waren een beetje doorgelopen tengevolge van het zeewater, maar de meisjes droegen het wel. Er woonden toentertijd op Oosterend geen modepoppen. Ze hebben ook eens vaten wijn gejut. Toen heeft heel Oosterend een daverend feest gevierd. Zo in de lorum als die nacht is Auke nooit van zijn leven weer geweest.

Maar Dirk moet niet denken dat het allemaal pret en jool was, dat juten. Je vond ook griezelige dingen aan het strand. Toen hij een jongen van twaalf jaar was, heeft hij voor het eerst een lijk gevonden. Hij rilt nog als hij denkt aan de glazige ogen, die hem aanstaarden uit een blauw gezicht. Naderhand is hij eraan gewend geraakt. Hij heeft weleens veertien lijken tegelijk gevonden. Erger was dat het bij mist en slecht weer spookte op de Bosplaat.

„Kom nou,” valt Dirk de oude zeeman ongelovig in de rede.

Dirk mag het geloven of niet, het is zo. Het jonge volk meent dat er geen spoken zijn. 't Komt omdat zij nooit wat hebben meegemaakt. Dirk is nog nooit bij nacht en ontij op de Bosplaat geweest, is het wel? O, dan moet hij zijn mond houden, of anders

er eens heengaan. Dan zal hij de witte wieven zien. De witte wieven zijn de geesten van twintig meisjes, die in oude tijden vergaan zijn met een schip ergens om de oost, bij Rottum of Schiermonnikoog. Daar is dat schip kapotgeslagen, maar de meisjes zijn om de west gedreven en terechtgekomen op de Bosplaat, dood. Hun geesten zweven daar rond: bij de meeuweduuntsjes, in de Grieden, op het strand bij het Amelander gat. Bij storm, maar vooral bij mist. Hij heeft ze er gezien: ze hebben sluik wit haar en ze dragen lange witte jurken, ze zijn er vaak als het mistig is en altijd als er lijken liggen op het strand. En als je bang wordt, nemen ze je met de lijken mee naar de diepte van het Amelander gat.

Tot zijn zestiende jaar heeft Auke dit leven van boer en jutter geleid. Toen is hij naar zee gegaan, zoals alle jongens van zijn leeftijd gingen. Het liefst zou hij op een schoener of een fregat gevaren hebben, net als zijn vader, maar de zeilvaart was al in verval. Hij is op een stoomboot terechtgekomen, eerst als kolen-tremmer, later als stoker. Toen hij vijftig was, zou hij graag het bedrijf van zijn jongentijd weer hebben opgevat: boer en jutter, maar op het boerderijtje aan de voet van het duin in Oosterend woonde zijn oudste broer sinds vader overleden was, en een ander boerderijtje was niet te krijgen. Dus geen boer. Hij heeft zich getroost. Er was toch niets meer aan, want met de jutterij was het niets meer gedaan. Sinds alles met stoom gaat, vergaan er geen schepen meer.

„Nee, omdat wij ze binnenbrengen,” zegt Dirk trots. „En daarom ben jij stoker op de Vliestroom geworden. Op die manier doe je toch nog een beetje aan jutterij.”

Misschien wel, erkent Auke, ofschoon hij zich niet bewust is dat hij dáárom ja gezegd heeft, toen meester Jeen hem destijds vroeg of hij op de Vliestroom komen wou. Hij deed het omdat zijn Antje niet hebben wou dat hij nog langer op de grote vaart was; zij had er na vijfentwintig jaar genoeg van altijd alleen te zitten, terwijl hij weg was, soms een jaar en eenmaal vier jaar achtereen, en trouwens hij wou ook weleens wat aan zijn huwelijk hebben. Maar nu Dirk het zegt, 't is best mogelijk dat er toen ook iets van dat andere door zijn achterhoofd gespeeld heeft, en ook dat hij daarom er niet mee uitscheiden wil, nog lang niet, hoopt hij. Want het is zo: in dit werk zit dezelfde muziek als in de jutterij. Wanneer ze erop uitgaan, voelt Auke iets van de oude prikkeling in het bloed, die hij ook had toen hij vijftig jaar geleden met zijn vader door het duin reed naar het strand: wat zullen we

er nu weer uitslepen? En zoals hij toen alles vergat bij het zien van buit, zo heeft hij het nu, wanneer ze een schip in nood benaderen.

Zolang ze onderweg zijn naar een stakelend schip is hij bezig op de stookplaat, en daar doet hij zijn werk goed, al zegt hij het zelf. Nog nooit is er, wanneer hij voor het vuur moest zorgen, gebrek aan stoom geweest.

Zolang ze onderweg zijn, taalt hij niet naar wat er op de brug en in de radiohut gebeurt. Maar als de telegraaf in de machinekamer telkens rinkelen gaat: halve kracht, zacht aan, stop!, dan weet Auke hoe laat het is en moet hij naar boven om te zien wat er is te halen. Hij is 't meest in zijn nopjes als het een verlaten schip is, want daar zit doorgaans het meeste aan. Hij is geprikkeld als het lang duurt eer het schip hun assistentie aanvaardt. En kortom ongenietbaar is hij wanneer het in last verkerend schip een andere berger neemt, zodat zij naar huis kunnen gaan. Dan doet hij niets dan mopperen en grommen. Klaas, die bij hem op de stookplaat staat, heeft dan geen leven; kokkie krijgt naar het hoofd dat hij niet koken kan, al zet hij ook de beste pot met snert op tafel, en hij weigert een pijp te stoppen, zelfs als de kapitein hem zijn zak met herenbaai aanbiedt! En ook daarin is hij een echte jutter, want die deugen niet te bakken of te braden, wanneer een ander met de buit gaat strijken en hij met lege handen thuiskomt van een zware tocht langs het strand.

Onder het praten met Dirk vergeet Auke zijn vuur niet. Hij gaat bijwijlen naar beneden om ernaar te kijken. De nacht is licht geworden, ziet hij bij het opentrekken van de deur, als hij voor de vierde maal naar de stookplaat gaat. Het dorp is in een vurige wolk gehuld. „Potdicht van de mist,” zegt hij tegen Dirk. „Dat kan wat worden, jong.”

Mist maakt het op West-Terschelling altijd licht. Het sterke vuur van de Brandaris dat anders over zee schijnt, vele mijlen ver, wordt in de wolk gevangen en maakt die tot een vuurkolom, die het dorp in een zilverige gloed hult.

Dirk zet zijn ontvangtoestellen wat sterker aan, want Auke heeft gelijk. Bij mist is er dikwijls wat loos.

Auke verzorgt zijn vuur. Hij schept kolen, laat lucht toe, en stelt de zaak zo af dat het vuur wat harder brandt dan het tot dusver heeft gedaan. Bij mist moet er onmiddellijk stoom zijn.

Als hij weer in de radiohut stapt, zit Dirk bij zijn toestellen.

„Wat aan de hand?” vraagt Auke.

Niets. Er is niet eens een station of schip, dat melding maakt

van mist. Misschien is het plaatselijk. Je hebt dat meer. Op het eiland alles potdicht, terwijl het op zee helder is.

„Misschien,” beaamt Auke twijfelend. Naar zijn ervaring mist het in de winter op zee meer dan op het eiland.

In de loop van de nacht vangt Dirk een paar berichten op, die melden dat het op zee ook mistig is. Het lichtschip Terschellingerbank heeft geen kwartmijl zicht. Op de Eems is de loodsdiens gestaakt. Dan is het daar erg dik. Geen schip roept echter sleepboothulp in, omdat het in moeilijkheden zit.

Tegen zessen komt de aflossing aan boord. Auke wandelt door de lichte wolk naar huis en kruipt in bed. Bij Antje is het behaaglijk warm. Hij slaapt zodra zijn oor het kussen raakt. Zo is het altijd geweest, zijn leven lang. Zo is het nog.

Uit de eerste slaapt schrikt Auke wakker. De stoomfluit van de Vliestroom loeit over het dorp. Daar heb je het! Hij heeft het wel gezegd. Zo'n dikke mist geeft altijd werk.

Hij springt z'n bed uit, maar het haastige opstaan maakt hem duizelig. Hij strijkt met de hand langs het voorhoofd en trekt zijn sokken binnenstebuiten aan. Antje zegt dat hij het overdoen moet, maar hij doet het niet. Als de boot fluit, kijkt hij niet naar zijn sokken. In de keuken houdt hij zijn hoofd onder het kraantje. De koude straal maakt hem goed wakker. De duizeligheid is over. „Dag, moeder!” Zij stopt hem nog een boterham toe. „Lekkerder dan die aan boord,” zegt ze erbij. Hij rept zich.

Binnen tien minuten nadat Douwe Pals de stoomfluit liet loeien, omdat een schip bij Rottum assistentie vroeg, is al het volk aan boord, zijn de kabels los en vaart de Vliestroom door de lichte wolk de haven uit.

Buiten is de wolk niet langer licht. Daar hangt de mist zwaar en zeer donker op het water. Er is geen honderd meter zicht. Edzer staat uitkijk op de bak. De stoomfluit loeit iedere minuut.

Bij Vlieree wordt het voorzichtig varen, want drie, vier fluiten bassen door elkaar. De postboten van Vlieland en Terschelling zoeken elkander al fluitend in de mist, een lijnboot van Harlingen op Londen loeit daar tussendoor. En dan de eigen fluit nog. Men weet op de Vliestroom, welke schepen het zijn, omdat men de signalen kent, maar geen der boten komt ook maar een ogenblik in het zicht.

Na het rondenvan de boei van Vlieree worden de vreemde fluiten spoedig zwakker en daarna sterven ze weg. Zij varen nu alleen. De kapitein waagt het erop om volle kracht te lopen, ondanks de dikke mist, want het schip bij Rottum vraagt dringend om

hulp en de Germaan zit er ook tussen. Wanneer de Vliestroom het eerst is, maken zij een goede kans, gelooft de kapitein. Maar zullen zij de eerste zijn?

De Vliestroom vaart volledig in den blinde. Er is geen boei te zien en de brul- en fluitboei van Vlieland is nog niet te horen. Kapitein Stobbe vaart op zijn kompas en op de klok. Een kwartier nadat de boei van Vlierec gepasseerd is, gaat hij uit het stuurhuis naar de brug. „Nog niets gehoord, Edzer?” vraagt hij aan de uitkijk.

„Niets, kapitein!” Maar op hetzelfde ogenblik corrigeert hij zichzelf. „Daar hoor ik 'm, kapitein!”

„Dat moest ook,” zegt Stobbe met het horloge in de hand.

Na tien minuten passeren ze de uiterton.

Auke werkt beneden. Soms wacht hij even om te luisteren. Hij hoort aan het doffe brullen en schelle fluiten dat ze de boei van Vlieland passeren en hij voelt aan het deinen van de boot dat ze nu noordoost voor liggen. Bij Rottum zit de schuit, heeft hij gehoord. Dat is een paar uur varen. Wanneer de machine van volle kracht op halve kracht gaat, krijgt hij neiging de schep neer te gooien en naar het dek te gaan, zoals altijd als ze bij een schip zijn. Maar daarna gaat het weer volle kracht vooruit. Hij snapt dat ze vaart hebben geminderd bij het passeren van een tegenligger. Zodra die voorbij is, laat kapitein Stobbe weer volop draaien ondanks de mist. De Wodan zal er wel tussen zitten. Rottum ligt dicht bij Borkum. Dan waag je wat, al is het gevaarlijk hard te varen in een dichte mist.

Daar gaat het van full speed naar halve kracht, naar langzaam en dan achteruit. Nu moeten ze er zijn. Auke gooit zijn schop neer en klimt de trap op naar het dek. Er is geen schip te zien. Er is helemaal niets te zien. De mist is hier nog dikker dan vanmorgen op Terschelling. Zee en nevel zijn niet eens te onderscheiden; ze vloeien in elkander over. 't Is of de Vliestroom in een dikke wolk vaart.

Door deze mist loeit behalve hun eigen stoomfluit nog een andere. Auke kent die fluit, het is de Wodan. Hij heeft zich vaak genoeg aan zijn geblaas geërgerd. Er klinkt ook een sirene, die moet van het gestrande schip zijn.

„Is de mof ons voor?” vraagt Auke aan stuurman Duif, die door het gangboord loopt.

„Meer dan een uur,” is het antwoord.

Auke fluit van ergernis. „Het is dus mis.”

„Nog niet,” zegt Duif. „De Wodan is nog altijd aan het zoeken.”

Hij kan de schuit niet vinden in de mist. 't Zal me benieuwen wie hem het eerst te pakken krijgt: hij of wij."

„De ouwe redt het," zegt Auke in vol vertrouwen op de kapitein.

De moeilijkheid is dat het gestrande schip is vastgelopen op een bank, die voor een sleepboot net zoveel gevaar oplevert. Zij moeten oppassen niet zelf te stranden. Daarom is het voorzichtig varen, voortdurend loden, scherp luisteren naar de sirene en soms teruggaan, als ze menen er te zijn, omdat ze op de grond stoten. Zo gaat het lange tijd en aldoor dreunen de twee stoomfluiten en giert de sirene door de mist. 't Lijkt op een spelletje blindeman.

„Schip in zicht; twee streken over stuurboord," roept Edzer plotseling van de bak.

De Vliestroom slaat onmiddellijk achteruit, maar ze zitten te dicht op het schip om te voorkomen dat hun boeg knarsend langs zijn boord schuurt.

Auke schiet toe met de kurkzak om de botsing op te vangen en tegelijk in zijn nopjes dat zij het gewonnen hebben van de concurrent. Nieuwsgierig kijkt hij wat voor schip het is. Daar doemt de boeg op uit de mist. In grote letters staat er Wodan. Het is de Duitser in plaats van het gestrande schip. Auke vloekt. Laat die verhipte Mof uit hun vaarwater blijven!

De Wodan is na even schuren langs het boord weer weg, snel door de nevel opgeslokt. Zij stomen langzaam op. De sirene klinkt nu zeer dichtbij. Een matroos staat te loden. Het gaat van twaalf naar tien voet. De volgende peiling wijst maar negen aan en dan volgt er een schok. Daar heb je 't al! Zij schuiven zwaar over de grond. Blijkbaar is de Wodan hier straks ook geweest, maar heeft hij moeten afhouden, omdat hij niet verder varen kon.

Nu zijn zij net zo ver.

Kapitein Stobbe laat het anker vallen en de jol uitzetten. Daarmee wil hij er dus op af. Auke ziet de roeiers instappen: Edzer, Klaas, Doeke, Teade Rijf. Bootsman Leen neemt het roer en stoot af. Na een paar riemslagen zijn jol en mensen door de nevel opgeslokt. Nog korte tijd hoort Auke, bij de reling staande, het werken van de riemen in de dollen. Dan wordt het stil, behalve dat de eigen fluit voortdurend bast, de sirene telkens snerpt en de Wodan keer op keer zijn schorre schreeuw laat horen, maar die laatste klinkt steeds verder weg, gelukkig.

Auke staart in de mist. Van alle ontij heeft hij aan mist de groot-

ste hekel. 't Kan hem niet te hard waaïen, hij houdt van storm. Maar bij mist... 't Is allemaal zo kil, zo klam en je weet niet wat je eraan hebt. Dat schip moet ginds op de bank zitten. De radio zegt het, de sirene meldt het. Maar je ziet niets. De jol is opgeslokt door de melkwitte wolk, die van het witte water niet te onderscheiden is. Waar zit de jol? Waar zit het schip? Waar zijn ze zelf?

Er vallen vijftig jaren weg voor Auke. Hij rijdt over de Bosplaat. Hij komt op het strand bij het Amelander gat. Gisteren hebben ze bij paal 24 aardig wat gejut, maar hij gelooft dat er bij het Amelander gat ook wel wat aangespoeld is van het schip dat gisternacht gestrand is. Daarom is hij erop afgegaan, alléén ditmaal, en zijn speurneus heeft hem niet bedrogen. Er ligt strandgoed. Hier een plank, ginds een mand, daar een kistje. Hij laadt het een na het ander op zijn wagen. Een lijk, dat er ook ligt, laat hij liggen. Hij rept zich voort, want er is buit te halen. Dan staat hij plotseling in de mist. Hij was zo van de jacht vervuld, dat hij niet heeft gemerkt dat er mist opkwam. Nu is het opeens zo mistig dat hij zijn wagen niet meer ziet. Maar hij weet best waar die staat. Hij loopt er recht op aan... De wagen is er niet. Dan verder zoeken. Hij vindt de wagen niet. Hij gaat terug. Weer zoekt hij tevergeefs. Nu raakt hij aan de zwerf, de Bosplaat op. Hij dringt door stekelige ruigte, waadt door slenken, waar het water over zijn knieën komt, baggert door veel slik. Hij staat opeens weer voor de branding, als hij meent dat hij aan de voet van de hoge duinen van de Grieden wezen moet. Daar stuit hij weer op dat lijk. Opnieuw dwaalt hij de Bosplaat op, struikelend en strompelend. En dan ziet hij figuren in de mist, grijze vrouwen met sluike haren, holle wangen en diepliggende ogen, gehuld in lange hemden. Ze duiken op uit de slenken van de Bosplaat, ze lossen op in de ruigte van de blauwe distels; ze stijgen opnieuw omhoog en zweven om hem heen. Het zijn de witte wieven, die op de Bosplaat huizen. De geesten van de twintig meisjes, die verdronken zijn. Ze zijn er vaak bij mist. Ze zijn er altijd als er lijken liggen op het strand. Hij siddert van angst en struikelt van vermoeidheid en verstijft van kille kou...

Vandaag is het hier even mistig als toen op de Bosplaat. Nu is het ook kil en koud. En kijk, nu zijn hier ook de witte wieven. Vrouwen in witte hemden, met sluik haar en vissenogen. Ze doemen op en duiken weg en rijzen ginds weer op bij het voorschip en zweven op hem toe. Auke rilt en huivert. Ze zijn bij Rottum. Dit is de plaats waar het schip vol vrouwen in oude

tijden is vergaan. De witte wieven, die op de Bosplaat huizen, zijn nu hier. Hij blijft niet langer aan dek. Struikelend over de hoge drempel daalt hij haastig af naar de stookplaat. Beneden is het droog en warm in plaats van kil en koud. Beneden brandt een vrolijk vlammend vuur in plaats van dat er vage witte wieven zweven. Hij heeft ze ontlopen. Hij kon ze ontvluchten; hier komen ze niet. Maar hoe is het met de jongens in de jol? Edzer, zijn tweede stoker Klaas, bootsman Leen... De witte wieven zweven om hen heen, zoals destijds rondom hem op de Bosplaat. De witte wieven komen als er lijken zijn. Worden de jongens naar de diepten van de kolken in het Amelander gat gelokt?...

Auke hoort de ankerwindas rammelen. De telegraaf in de machinekamer rinkelt. De schroef begint te draaien. Gaan ze weg? En de jongens? Worden die aan hun lot... aan de witte wieven overgelaten? Meester Jeen vraagt om meer stoom, want ze moeten slepen. Goed, Auke stookt hard. Als het vuur loeit, klimt hij de ladder op. Hij wil weten hoe het er bijstaat. Hij steekt zijn hoofd door de ijzeren deur. Er is geen mens aan dek. De dikke rook, afkomstig van het hard gestookte vuur, vermengt zich met de mist: zwart, grijs, melkwit. Een leger witte wieven achter het schip...

„Meer stoom!” eist meester Jeen. „Waar zit je, Auke? We moeten tornen.”

Hij duikt omlaag en stookt zodat de vlammen loeien. Maar zal het helpen? Wat hangt er achter de Vliestroom? Het gestrande schip of een leger witte wieven, dat de boot met slierten heeft omspannen en hen vasthoudt op de gronden en straks meetrekt naar het Amelander gat? Auke stookt. De vlammen brullen, en dat is goed. De vonken moeten uit de schoorsteen vliegen. Met vuur en vlammen jaag je witte wieven weg!

Wanneer het vuur brandt als een hel, gaat Auke nog eens boven kijken. Het is om hem heen nog dikker van de mist dan destijds op de Bosplaat. Schuim, rook en nevel vervloeien in elkaar en daarin witte vrouwen. Zij trekken; de sleeptros staat snaarstijf gespannen, maar wát trekken ze? Auke rilt. Hij gaat weer naar zijn vuur.

Terwijl hij nieuwe brandstof op de vlammen gooit, hoort hij boven schreeuwen dat hun sleep vlot is. Hij merkt het ook, de Vliestroom vaart.

Opnieuw klimt hij naar boven. Het is dus toch in orde. Geen witte wieven, maar een schip op sleeptouw.

Er is ook nu geen schip te zien. De dikke sleeptros vloeit weg in

... de witte wieven ...

de nevel. Hij vlucht weer naar de stookplaat. Daar heerst geen mist. Hij stookt, hij weet zelf niet hoe lang.

Dan komt de meester zeggen dat ze bij Delfzijl zijn. Dus toch? Ze zijn ontkomen aan de spoken en terug in een wereld waar men zien en tasten kan. Hij waagt het weer naar het dek te klimmen, maar daar is het net als straks. Ze varen nog steeds in de wolken en er is niets te zien: Delfzijl niet, de dijk niet, waar je toch vlak langs gaat door de Bocht van Wattum, de sleep ook nog steeds niet. Er is wel veel te horen: schorre sirenes en rauwe fluiten en een sombere hoorn. 't Is of een stel saters in de wolken aan het vechten is en of de witte wieven daarbij huilen.

De tros wordt ingehieuwd, zoals altijd gebeurt bij het binnenlopen van een haven. Op zee een sleepdraad van zeshonderd meter, in de haven bijna geen afstand tussen sleep en sleper. Nu moet wat zij op sleeptouw hebben, uit de mist te voorschijn komen.

Auke staat op het achterdek. Hij wil zien, wat er opdoemt.

De sleepdraad windt zich langzaam om de trommel van de winch. Nog honderd vijftig meter draad staat uit, kan Auke controleren. Even later is het geen honderd meter meer. Nog steeds duikt er niets op. Maar er is toch wel honderd meter zicht! Witte wieven, speelt het door zijn hoofd. Witte wieven! Die zie je nooit voordat ze bij je zijn en je omklemmen met hun koude armen en omstrengelen met hun natte haren. Hij voelt de neiging weer zijn heil te zoeken op de stookplaat. Maar dat zou laf zijn, en hij wil dapper wezen. Een man van vierenzestig is niet bang voor spoken. Hij blijft bij het hek.

Iets grijs wordt zichtbaar in de mist. 't Is onbestemd. Het schijnt te zweven. Een rilling glijdt langs Auke's rug. En nu ziet hij ook vreemde, vloeiende figuren laag op het water. Waar witte wieven zijn, zijn lijken. De jongens van de jol... Drijven die ginds temidden van de witte vrouwen, die hen straks zullen voeren naar het Amelander gat...? Auke zweet van angst en toch gaat hij niet weg. Hij blijft staren naar dat grijze vloeiende en zwevende.

„Auke, waar zit je? Ha, ben je daar? Kom mee! De kapitein trakteert.”

Auke draait zich om, verbijsterd door de jonge stem en nog meer, nu hij Edzer voor zijn ogen ziet. Die was toch in de jol, met Leen en Teade en Klaas! Hoe komt hij hier? „Ik dacht dat jij... dat jullie... de witte wieven...”

Edzer lacht. „De witte wieven? Wat? Je raaskalt, Auke.”

De oude stoker veegt zich het zweet van het voorhoofd. Hij heeft 't benauwd, ondanks de kilte.

„Kom, Auke, drink,” dringt Edzer aan. „Je oorlam staat in de kombuis. Daar kikker je van op.”

Auke komt, een beetje wankel. Hij veegt weer langs het voorhoofd, nu om iets zwaars dat daar zit, weg te wissen. Hij kijkt nog eenmaal achterom naar de zwevende en vloeiende schaduwten, die daar nog altijd zijn. Maar Edzer is aan boord en in de kombuis staan Leen en Teade. Hij drinkt zijn glas.

Als hij uit de kombuis naar buiten stapt, zijn ze in de haven van Delfzijl. Hier is het minder mistig. Nu kan hij, voor het eerst, zien wat zij slepen. Het is een nieuwe kustvaarder, een van het allergrootste slag. Johanna Maria staat in zwarte letters op de grijze scheepswand.

„Een beste buit, Auke!” zegt Edzer achter hem.

„Ja... ja,” beaamt hij een beetje aarzelend.

„Wat zei je straks eigenlijk over die witte wieven?” wil Edzer weten.

„Niks... niks... ik droomde. Dit is een oud verhaal. Eh... je hebt gelijk, Edzer, dit is een beste buit. Zo dertien in een jaar, jong.”

9 DE ADMIRAAL

OP EEN RAUWE JANUARIDAG STAAT FREEK CUPIDO, DE JONGERE BROER van Wander en bergingschef van de rederij, voor het brede raam van zijn huiskamer, uitkijkend over de haven. Het water is hoog, de lucht is laag. De toppen van de masten van de Vliestroom raken haast de grauwe wolken, die over het eiland naar de Wadden jagen. Het havenwater bobbelt driftig; de antenne van de bergingsboot hangt in een dwarse boog, zo'n winddruk staat erop. De storm boldert in de schoorsteen achter Frederik.

Hij staat te wachten op alarm, zoals ook de opstappers bij het Wakend Oog al uren staan te wachten op een sein, tot dusver tevergeefs, maar het zal wel komen. Bij een storm als deze valt er haast altijd wat te doen.

De man voor het raam schokt op van een witte stoomwolk, die uit de fluit van de Vliestroom spuit, gevolgd door een lange stoot, die schor begint, doch weldra voluit loeit.

Freek schiet zijn pijekker aan, zet zijn stuurmanspet op en klemt de stormband om de kin. De afscheidszoen aan zijn vrouw is

vluchtig, omdat hij andere dingen aan het hoofd heeft; hij rept zich naar het schip.

Kapitein Stobbe is al aan boord. Hij was er lang vóór de stoomfluit ging, omdat hij in zijn knoken voelde dat er wat komen zou.

„Een Noor,” licht hij de chef in. „De Fram; hij zit in de buurt van Petten dicht op de wal. Zijn ankers krabben. Hij heeft onmiddellijk toegehapt.”

Freek Cupido gromt tevreden. „Hoe is 't, kunnen wij al varen?”

Er is stoom, daar heeft Auke voor gezorgd. Het volk komt er aan. Daar stapt kok Feike aan boord. Drie, vier matrozen zijn present; de vijfde komt op de kade aanhollen. Van de opstappers, toegeschoten uit de luwte bij het Wakend Oog zodra de fluit begon te loeien, springen de vasten al aan boord en verdringen de lossen zich om mee te mogen gaan. Kapitein Stobbe kiest snel wie hij wil hebben. Meester Jeen mankeert nog. Toe Jeen!...

Freek Cupido staat in de radiohut te luisteren naar morsetekens, die hij op het geluid verstaat. Het is een nieuw telegram van de Fram... Kom gauw! Onze ankers blijven krabben en wij zitten vlak op het strand. We zijn al in de branding...

„Dit wordt een beste buit,” zegt Stobbe, en wrijft z'n knuisten.

Daar komt Jeen om de hoek bij het Wakend Oog. Hij rept zich. „Los voor en achter!” commandeert kapitein Stobbe, nog eer de machinist aan boord is.

...Wij zijn gestrand..., zegt een nieuw telegram.

„Hij zit!” roept Douwe Pals verheugd.

De Fram gestrand! Nu moet er veel meer bergingsmateriaal naar toe. Freek Cupido moet dat regelen en dus niet met de Vliestroom mee. Hij stapt uit de radiohut naar buiten.

De boot is al los. Meester Jeen wordt door vier handen op het nippertje aan boord gesleurd. Er gaapt een zich verwijdend gat tussen schip en kaai. „Zet me even af!” roept Cupido naar stuurman Duif, die het roer bedient.

Voor een man als Freek Cupido, die altijd overstapt van het ene schip op het andere, dikwijls bij zware storm in volle zee, is het niet nodig weer vast te maken, nu hij van het varende schip af wil. Willem Duif stuurt zo, dat het achterschip tegen het remmingswerk gaat schuren, en Cupido springt lenig over op de kade.

Hij geeft zijn orders. Stoom maken op de Tesselstroom om straks de Vliestroom achterna te gaan, en de Amstelstroom beladen met een zesduims staaldraad en twee drietons ankers, te gebruiken als grondtakel om straks voor de Fram te spannen. Daarop gaat hij

naar het kantoor om vandaar radioverbinding met de Fram te zoeken. Hij bericht dat er hulp onderweg is. Of ze op de Fram stoom willen houden en winches in orde maken om straks een grondtakel te hieuwen. De kapitein moet zich niet ongerust maken, omdat zijn schip hoog op het strand zit. De rederij Cupido heeft nog nooit een schip op de Hollandse kust laten zitten. Geen twijfel of de Fram komt vlot.

Dan gaat hij eten. Hij kan het rustig doen. De Fram zit hoog en misschien droog, en bij deze vliegende storm is er voor 't ogenblik toch niets aan het schip te doen. Doch als het weer opknaapt, komt er werk. Dit wordt een groot karwei. En hij moet 't dirigeren. Dit staat hem aan.

Na het eten gaat hij bij het laden van de takel kijken. Het regent hard. Tien mannen zijn in oliegoed en met zuidwesters op aan het werk bij het licht van sterke lampen. De zware draad kruipt als een reuzenslang over glimmend natte stenen van het pakhuis naar het dek van de Amstelstroom en kronkelt zich daar op. Vier uren zijn de lui aan het werk; dan is het karwei zowat gefikst.

Freek bekijkt de draad. Hij ziet nogal wat roest. „Hoe lang is ie?” vraagt hij aan de pakhuisbaas. Die antwoordt van zeshonderd meter. „Heb je niet beter?” vraagt Freek. De pakhuisbaas zegt dat er nog een nagelnieuwe zesduims draad van zevenhonderd vijftig meter lengte ligt. Daarna beveelt Freek dat deze draad weer opgeborgen en die andere aan boord gebracht moet worden, en hij bekommert zich niet om de ontsteltenis van de oude baas, die met tien man de hele avond in weer en wind gewerkt heeft. Deze eraf en de nieuwe aan boord. Als zijn mensen moe zijn, neemt de baas maar andere en als er meer volk nodig is, trommelt hij het maar op. Maar het allerbeste materiaal moet mee; dat is amper goed genoeg voor dit karwei.

Achttien mannen zwoegen de ganse nacht in storm en regen. Dan ligt de nieuwe kabel op het dek van de Amstelstroom en hangen twee drietons ankers aan het achterschip. De schuit is ermee afgeladen.

Freek Cupido is dan al weg, uitgevaren met de Tesselstroom, op weg naar het gestrande schip. Maar onderweg verandert hij weer van plan na een draadloos telefoongesprek met kapitein Stobbe, die met de Vliestroom bij het gestrande schip is aangekomen en aan de bergingschef laat weten dat de Fram, over alle banken heengeslagen, hoog op het strand zit en van zee uit onmogelijk te benaderen zal zijn, met een sleepboot niet en ook niet met een sloep, want de branding is een heksenketel.

Als hij van zee uit niet op de Fram kan komen, wil Cupido proberen of het van de wal af gaat. Daarom laat hij de Tesselstroom naar de haven van Den Helder varen. Daar scharrelt hij een jeep op, omdat zo'n auto overal kan rijden, en hiermee gaat hij dwars door de duinen, hobbeldebobbel over kopjes en door kuilen. Voor Freek Cupido is dit slingeren en stampen helemaal niet vreemd; de Tesselstroom is straks in het Stortemelk nog heviger tekeergegaan dan nu de jeep.

Hij heeft geluk; als hij op het strand komt, hebben de lui van de reddingmaatschappij verbinding met de Fram gemaakt door middel van het wippertoestel. Nu kan hij op het schip komen op een manier, veel lijkend op het reizen met een kabelspoortje in de Alpen, alleen wat primitiever.

Hij stapt in een mand die aan een draad hangt, gespannen tussen de hoge boeg van de Fram en het wippertoestel op het strand. Op het schip gaan ze aan het trekken en Freek schuift met schokjes langs de draad. Eerst is hij maar net boven het water. Een grondzee springt in het mandje, met het gevolg dat Freek naar adem moet happen. Maar een mand is gelukkig lek; het water stroomt er snel door en hij kan weer ademen. Bij een volgende grondzee is hij al zo hoog gehesen dat hij alleen wat spatzen krijgt, en daarna vliegen hem slechts vlokken schuim om de oren.

Aan boord legt Freek het formulier van Lloyd aan de Noorse kapitein ter ondertekening voor:

...Hierbij wordt overeengekomen door kapitein Knud Carlsen van het s.s. Fram enerzijds en Cupido's Bergingsmaatschappij anderzijds, dat Cupido zijn beste krachten aan zal wenden om de Fram met zijn lading behouden binnen te brengen te Amsterdam of in welke haven hierna zal worden overeengekomen, op de basis van geen baat, geen geld, en tegen een vergoeding, vast te stellen door de deskundigen van Lloyd in volledig vertrouwen op hun bekwaamheid en goede trouw...

Er staat veel meer in het dichtbedrukt contract. Kapitein Carlsen kent al die artikelen niet. Misschien kent Freek Cupido ze ook niet eens, al heeft hij honderdmaal zo'n contract ter tekening voorgelegd en medeondertekend. Het voornaamste is dat de naam van Lloyd erboven staat, in de krullerige letters die honderd jaar geleden in Engeland gangbaar waren. Lloyds naam zegt alles. Kapitein Carlsen tekent onvervaard. En Freek Cupido tekent mee.

Freek neemt de situatie aan boord op. Op dit moment is er niet

veel te doen, zoals hij al gedacht had. De storm raast. Een zware branding beukt de Fram. Er kletsen zoute buien op het dek. Ginds rijden de Vliestroom en de Tesselstroom op hun ankers, de laatste inmiddels van Den Helder opgestoomd, terwijl een derde sleepboot, van een andere rederij, het even verder gaande houdt. Die derde is ook te hulp gesneld, maar hij heeft geen geluk gehad. Cupido kreeg het contract.

Freek Cupido heeft niet misgetast, toen hij gisteravond reeds verwachtte dat het een groot karwei zou worden. De Noor is een zwaar schip, dat zeer hoog op het strand zit, en kapitein Carlsen wil zijn lading stukgoed, als het even kan, niet overboord gesmeten hebben. De eigen middelen van Cupido zullen waarschijnlijk ontoereikend zijn om de Fram vlot te brengen.

Een draadloos telefoongesprek met zijn broer, de directeur, geeft Freek volmacht om al de assistentie aan te vragen die hij nodig acht. Daarop telefoneert hij met een rederij te IJmuiden en komt tot een akkoord. Eén sleepboot – die, welke het buiten de Breeveertien gaande houdt, nadat hij al verscheidene keren hulp heeft aangeboden – is aanstonds bij de hand. Twee andere vertrekken dadelijk uit IJmuiden.

De volgende morgen stomen er zes schepen voor de kust rokend en dansend heen en weer. Het lijkt een kleine oorlogsvloot, gereed om in de strijd te gaan, en van die vloot is Freek Cupido de admiraal. Wel, het zal vechten worden, maar nu nog niet. De zee is veel te woest om de Fram aan te pakken.

De Tesselstroom stoomt op, zonder dat Freek bevel gegeven heeft. Arjen Buur, die kapitein is op die sleepboot, wil het blijkbaar proberen. Arjen is een drieste kerel, soms doldriest. Zie de schuit tekeergaan, nu hij in de branding is. En als hij verder komt, is er geen water meer; dan zal hij op de banken slaan. Het is glad onmogelijk bij deze holle zee verbinding te maken.

De bergingschef leest Arjen Buur per radiotelefoon de les. „Terug! Ben je gek...!”

Op dat bevel hobbelt de Tesselstroom terug naar dieper water.

De storm buldert die gehele dag uit het noordwesten. De deining, opgejaagd van IJsland af, is wild. 't Wordt een verloren etmaal, wat het werk aangaat. Doch de barometer rijst langzaam en de weerberichten spreken van afnemende wind. Freek Cupido heeft goede hoop dat er morgen eindelijk aangepakt kan worden.

Bij het grauwen van de derde dag is de storm bedaard; de zee is echter nog zeer onrustig door een oude deining. Freek Cupido wacht nu niet langer. Hij roept de vloot van bergingsschepen, die

zich gisteravond heeft verspreid, bijeen en geeft per radio orders aan de kapiteins. De Vliestroom dient een vlet overboord te zetten, die moet trachten verbinding met de Fram te maken.

Daar komt de vlet aandansen. In de branding springt hij als een jonge bok. Soms schijnt hij in het schuim gezonken, maar telkens duikt hij opnieuw op. Rondom de Fram brandt het zo hevig, dat zelfs aan lij onmogelijk opgestapt kan worden, en een keesje zou uit de lage vlet onmogelijk op het hoge dek van de Fram geslingerd kunnen worden. Maar ze hebben sinds kort een nieuw instrument: een zwaar pistool, waarmee een dunne, sterke lijn verschoten kan worden. Klaas Swart richt dat pistool, de kogel vliegt over de Fram, de lijn komt op het dek terecht en wordt door een matroos gegrepen. Er is verbinding. Eindelijk!

Nu moet de grondtakel voor het schip gespannen worden, of liever erachter, want de Fram zit met de kop in de wal, en de takel moet dus op het achterschip worden vastgemaakt. Dit is geen klein karwei. Het lijntje dat aan boord geschoten is kan slechts een hieuwlijn trekken. Daar wordt een tweeduims manillalijn op gestoken, maar deze is nog niet sterk genoeg om een zesduims staaldraad van driekwart kilometer te hieuwen. Daarom moet er eerst nog een zwaardere strandlijn tussen. Pas als die op de winch zit, kan men aan de takel gaan trekken. Het komt zover, zij het met grote moeite. De takel zit vast op de Fram en nu kan de Amstelstroom de sleepdraad uitstomen.

Staande op het achterschip van de Fram kijkt Frederik Cupido toe, hoe zijn kleinste schip dit fikst. Zwaar stampend tornt de Amstelstroom tegen de hoge golven op. Van de kabel, die torenhoog op het dek ligt, slipt slag na slag in zee. Al het volk is bij de hand, gereed om in te grijpen, want de dikke draad is stug en de sleepboot schiet nu eens vooruit in een golfdal en deinst dan weer voor een grondzee. Zo komt er licht een kink in de kabel en die zou ongelukken maken.

De deklast slinkt. Nog even, dan is de takel uitgestoomd en moeten de twee drietons ankers, die buitenboord tegen de scheepswand hangen en waarop het einde van de draad gestoken is, in zee worden gegooid. Het komt er nauw op aan dat dit precies op tijd gebeurt. 't Mag geen minuut te vroeg zijn, maar ook geen seconde te laat. En als er dan een kink komt...

Door zijn kijker kijkt Freek Cupido toe. Alle hens zijn bezig op de Amstelstroom. De bemanning op het achterdek, hard werkend om slag voor slag de draad te laten schieten, de kapitein, Reyer Loods, op de brug, scherp toezien op het delicaat karwei.

Een kink! ziet Cupido. Reyer Loods springt meteen van de brug omlaag. Ferm! Dat doet hij om de kink te klaren. Freek tuurt in spanning door zijn kijker. Blijft de kink toch zitten? Als hij erin blijft, loopt het mis. Gelukkig, juist op tijd schiet hij eruit. De draad glijdt verder overboord. De ankers plonzen in het water. De takel staat!

Nu roept de bergingschef de andere boten op om vast te maken: de Vliestroom en de Tesselstroom van Terschelling, de Leerdam, Schardam en Edam van de andere maatschappij. Freek geeft ze elk hun taak.

Kijk, doet nu de Amstelstroom niet wat gebeuren moet, nu de grondtakel ervoor staat? Loods weet toch wel wat hij moet doen? Freek foetert door de telefoon op de kapitein van de Amstelstroom, maar een andere stem geeft antwoord. „Reyer ligt te kooi,” zegt die.

„Wáblief? Haal hem eruit!” roept Freek kwaad.

„De kapitein is gevallen, toen hij van de brug sprong om de draad te klaren,” zegt Gijs Kroon. „Maar meneer heeft zeker wel gezien dat het gelukkig best in orde is gekomen.” Hij, de stuurman, heeft nu het commando maar genomen. Hij hoopt het meneer naar de zin te maken.

„Hoe is het met Reyer?” vraagt Freek kort.

„Hij is buiten westen. Maar er is niet veel bloed gekomen. 't Zal wel meevallen.”

„Breng 'm naar Den Helder,” beveelt Freek Cupido. „Jullie hebben ook altijd wat.” Grommend gooit hij de telefoon op de haak.

Het morgengetij was verstreken voordat ze klaar waren om te slepen, maar nu, twee uur voordat het weer hoogwater is, is alles klaar. Behalve de grondtakel zijn twee sleeptrossen uitgebracht. Aan de ene zullen de Vliestroom, de Tesselstroom en de Amstelstroom – van Den Helder terug, nadat de gewonde kapitein naar het ziekenhuis is gebracht – gaan trekken; aan de andere de drie boten uit IJmuiden. Er staat een matige bries bij een niet al te hoge zee, het is goed werkbaar weer.

En nu komt de gehele vloot in actie. De Fram zet al zijn stoom op de winch, zodat de takel als een snaar gespannen staat. Op de sleepboten wordt hard gestookt; de vonken vliegen uit de schoorstenen en ook hun draden spannen zich snaarstijf. Freek Cupido drijft alles aan: de machinisten van de Fram, de kapiteins der sleepboten. Hij commandeert zijn vloot. Hij speelt woeste muziek op een viool met drie zeer strakke snaren.

Het kraakt bij de bolders van de Fram, zo hard trekken de sleepboten, en de stoom sist bij de windas. Maar het schip komt geen duim af.

Nòg niet. Maar het is ook nog niet vol tij. Als het water op z'n hoogst is zal hij vlot komen!

Daar breekt de tros, waaraan de boten uit IJmuiden slepen. Met grote haast wordt er een nieuwe draad gespannen, opdat het goede tij niet zal verstrijken, en dan trekt alles weer uit alle macht.

De draad van de IJmuidenaren knapt voor de tweede maal. Om zijn schroef vrij te houden wijkt de Schardam snel uit. Te snel! Hij zit opeens vlak op de Amstelstroom. De beide boten fluiten schrill; de één slaat vóór- de ander achteruit. Het helpt niet. De Schardam ramt de Amstelstroom in de midscheeps. De splinters van het berghout vliegen door de lucht. Wanneer de schepen uit elkander drijven, heeft de Amstelstroom een wijde scheur in de verschansing.

Bij het bergingswerk telt men een bluts of deuk niet. De IJmuidenaren haasten zich opnieuw vast te maken, en alle boten gaan weer trekken. Doch Cupido geeft order om te stoppen. De eb zet door. Voor dit tij is de kans verkeken.

Er volgt een nieuwe tegenslag. De Fram maakt water. Sinds de stranding was er enige lekkage, maar tot dusver konden de eigen pompen van het schip die baas. Blijkbaar is door het geweldig trekken een gat uitgescheurd, waardoor meer water het schip binnendringt dan de pompen er kunnen uitslaan. Er moeten pompen worden bijgezet. Daarom gelast Cupido de Amstelstroom om motorpompen over te zetten, maar omdat geen sleepboot langs zij van de Fram kan komen, moet het op dezelfde manier als hij aan boord gekomen is: via Den Helder en het strand.

„'t Komt voor mekaar,” antwoordt een rauwe stem, alweer een andere dan gisteren, door de radio.

„Waar is Gijs?” vraagt Cupido. En daarop hoort hij, schreeuwerig en stotend, dat de stuurman bij de botsing straks een klap gekregen heeft. Hij, Joop Lieuwen, de oudste matroos, heeft nu maar het bevel genomen. Hij zal de pompen naar Den Helder brengen, als meneer goedvindt dat hij dit doet. Want de stuurman kan niet op zijn benen staan.

Freek Cupido vindt het best. Joop moet er in Den Helder maar weer een dokter bij halen om naar Gijs te laten kijken. Maar

hoe zit dit? Eerst de kapitein een ongeluk, nu de stuurman. Kijken ze op de Amstelstroom niet uit?

Daar knettert de harde stem van Gijs door de radio. Een dokter is niks nodig. Hij staat alweer op de brug. Die klap was zo erg niet. Een beetje pijn, da's alles. Joop heeft erover gedaasd als een oud wijf. Meneer zei dat er pompen naar Den Helder moesten. Dat komt in orde.

Bij het volgend tij komt van trekken niets, ofschoon het aardig water brengt. De Fram ligt veel te diep door de lekkage en de pompen zijn door de Amstelstroom wel fluks naar Den Helder gebracht, maar ze staan nog op het strand. Bij vloed kunnen ze niet aan boord worden gehesen.

De volgende dag staan ze er beter voor. De pompen zijn op de Fram gebracht en hebben er meer water uitgegoid dan er binnenstroomt. De Fram is wat gelicht. Een stevige zuidwester brengt een hoge vloed. Freek Cupido heeft van het nieuwe tij een redelijke verwachting.

Als het nog twee uur vóór hoogwater is, laat hij inspannen: de drie Terschellinger boten weer op de ene, de drie gehuurde boten op de andere draad. De Fram zelf zet de grondtakel snaarstijf.

En nu gaat het goed. De slepers steigeren op de hoge zee als paarden in de strengen. De ankerwinch draait kreunend duim voor duim. Ze vorderen twintig meter in een uur. Freek Cupido is optimistisch. Een vol uur vóór hoogwater zoveel beweging in het schip, betekent pal hoogwater vlot!

Daar breekt de tros van de gehuurde boten weer. Een kostbaar halfuur gaat verloren, met hoe grote haast ook weer wordt vastgemaakt. Weer trekken alle slepers. Misschien is het nog niet te laat. Neen! Ofschoon 't getij al aan 't verlopen is, schuift de Fram langzaam in de richting van de zee.

Daar springt met een knal de draad van de helpers voor de vierde keer. Nu is de kans verkeken. Als de verbinding andermaal hersteld is, is het tij gekenterd.

Freek Cupido foetert op de uitrusting van zijn helpers. Voor een berger is het allerbeste materiaal nog nauwelijks goed genoeg. Hij telefoneert naar Rotterdam om een nieuwe sleepdraad, op zee af te leveren, en gauw! Hij telefoneert naar Terschelling om een tweede grondtakel van zevenhonderd vijftig meter zesduims staal draad, te spannen naast de eerste.

Bij het volgend tij is het beste materiaal nog niet gearriveerd. Een halve storm uit het zuidwesten brengt echter een hoge vloed. De bergingschef laat deze niet passeren zonder te doen wat er

gedaan kan worden. Wie weet hebben ze geluk! Weer werpen zich zes steigerende zeepaarden voor de wagen van Poseidon in het tuig.

Bij deze woeste zee is het manoeuvreren met zes schepen op zulk een klein bestek gevaarlijk werk. Zolang de trossen houden, gaat het wel. Maar een harde ruk, veroorzaakt door een valse grondzee, doet thans de draad van de Terschellingens breken, en de Amstelstroom, de voorste van de drie, krijgt deze in de schroef. Het schip is hulpeloos. Een vliegende stroom jaagt het recht op de Ijmuidenaren aan, die benedenwinds aan het trekken zijn. Tesselstroom en Vliestroom hebben al losgegooid om hun zuster in de nood te helpen. Nu gooien ook de helpers los, omdat zij anders de Amstelstroom op zich geworpen zouden krijgen. Zes schepen dansen op de kokende golven door elkaar. 't Lijkt op een ouderwetse zeeslag, waarin de vijanden elkander rammen. De chaos is te groot om snel weer vast te maken op de Fram. Het tij verstrijkt. Ofschoon de vloed veel water heeft gebracht, is de Noor geen meter afgekomen.

En tijdens het volgend tij gaat het niet beter. De Amstelstroom is nog onklaar. De Schardam heeft anker en ketting verspeeld en moet naar Den Helder om nieuwe te halen. Van de andere schepen heeft het ene dit en het andere dat. Er is geen kans een team te vormen, dat kan slepen. Ze liggen nu al vijf dagen te ploeteren en zijn nog niets gevorderd. De Noorse kapitein vraagt ietwat spottend aan Freek Cupido, of hij nog volhoudt dat zijn rederij geen schip op de Hollandse kust laat zitten. Freek antwoordt kort van ja, en dat de Fram er ook af komt.

Op de zesde dag wakkert de zuidwester tot een zware storm aan, die met het avondtij een hoge vloed zal brengen. Bij zulk rauw weer durfde Freek Cupido de eerste dagen niet te laten slepen. Nu staat hij er echter anders voor. Bij een normale vloed is de Fram niet vlot te krijgen, naar gebleken is. Ze moeten het van hoogwater hebben. Dan dienen de risico's, die met zo'n vloed gepaard gaan, ook genomen.

De storm zet de zee geweldig op. Er komt meer water dan er ooit geweest is sinds het karwei begon. Het komt zo hoog dat de volle kracht van al de boten niet eens nodig zijn zal voor het slepen. Doch het slepen is bij deze stormvloed het voornaamste niet. Als de Fram van de bank glijdt, komt het erop aan. Dan is het zaak het voorschip van de Noor te grijpen, want anders slaat hij onmiddellijk weer op de banken en dan wordt het laatste van de

zaak nog erger dan het eerste. Voor dit gevaarlijke karwei: bij woedend weer en woeste zee op het voorschip vast te maken, zodra de Fram van de bank getrokken is, wijst Freek de Vliestroom en de Tesselstroom aan. Voor het slepen geeft hij order aan twee IJmuidenaren.

't Is nacht. Op alle sleepboten branden de sterke werkklampen. Verscheidene zoeklichten spelen over een zee vol schuim. Het is opnieuw of er een zeeslag woedt, waarbij veel vuur gegeven wordt. De Schardam koerst zwaar stampend op de Fram aan en daar staan ze klaar om vast te maken, maar bij de branding houdt de sleepboot af.

Freek Cupido kijkt ongeduldig toe. Komt er wat van? De Schardam loopt als een kat om de hete brij heen. En de andere IJmuidenaren blijven ver uit de buurt. „Vastmaken! Heb je mijn order niet begrepen?” bast Freek door de radiotelefoon. Daarop antwoordt de kapitein van de Schardam dat het bij deze zee niet gaat; 't zou mensenlevens kosten.

„Je durft niet,” smaalt Cupido terug en hij gooit de hoorn op het toestel, boos op de bange schijters. Wel, als zij niet durven, Terschelling wel. Hij redt 't nu zonder hulp. Water genoeg bij deze storm. Hij geeft aan de Tesselstroom en de Amstelstroom last om te slepen en aan de Vliestroom om de Fram op te vangen, zodra hij vlot komt.

De eigen boten doen zonder aarzelen wat de chef gebiedt. De Tesselstroom en Amstelstroom maken al steigerende vast en gaan slepen, en ze krijgen binnen het uur de Fram wel veertig meter in de goede richting. Nog even en het schip zal vlot zijn. En de Vliestroom ligt gereed om vast te maken op het voorschip. Freek Cupido is best tevreden. Hij slaagt, en dat met eigen krachten!

Daar komt kapitein Carlsen op de brug. Hij heeft zich er weinig laten zien sinds het contract getekend is. De bergingschef is nu de leider. Thans heeft hij echter aan het slingeren en rollen van het schip gemerkt dat ze op weg zijn vlot te komen. „Moet dit beslist vannacht?” vraagt hij aan Freek. Hij heeft er een zwaar hoofd in of de manoeuvre, die straks nodig wordt, bij deze duisternis en storm zal slagen. Hij acht het beter te wachten op het volgend tij; dan is het dag.

Freek Cupido bijt op zijn tanden. Eerst hebben die IJmuider kapiteins hem dwars gezeten omdat ze 't te gevaarlijk vonden, en nu komt deze Noor met hetzelfde aan. Bij het volgend tij is het dag, ja, maar komt er dan ook zoveel water? Nu heeft hij het in zijn hand om de Fram vlot te brengen en risico's moet je als

berger nemen. Die risico's zijn trouwens voor hem: no cure no pay. En hij is vrij te doen wat hij verkiest om het schip te bergen. Hij heeft het voor het zeggen. Toch... helemaal ongelijk heeft Carlsen niet. Het is een riskant karwei dat de Vliestroom aanstonds ondernemen moet, bij donker vastmaken op een schip, dat wild giert op een woeste zee. En als er ongelukken komen, nadat hij het advies van deze rustige Noorse zeeman in de wind geslagen heeft, zal de Raad voor de Scheepvaart jegens hem niet mals zijn. Goed, hij zal wachten tot het volgend tij, op hoop van zegen.

't Wordt licht, althans half licht. Veel meer dan schemer dringt er op deze sombere winterdag van storm en regen niet door de zwarte wolken met grauwe regenlamfers heen. De zee, wit van schuim, is vandaag lichter dan de lucht.

Het nieuwe tij brengt weer veel water. De goede kans van heden-nacht biedt zich opnieuw aan, en nu bij dag. Thans zal het door-gaan.

Freek Cupido vraagt sarcastisch aan de kapitein van de Schardam of meneer vandaag bereid is zijn orders op te volgen. Hij antwoordt: ja. Daarop geeft Freek hem order vast te maken op de ene draad. Hij wil de Tesselstroom op de andere draad laten trekken, en zijn beste schip, de Vliestroom, vrijhouden voor het hachelijkste karwei: de Fram straks op te pikken als hij vlot is. Maar kapitein Stobbe bericht hem dat door het stoten op een paaltje, toen hij zijn anker hieuwde, het grote kamwiel van zijn ankerwinch aan stukken is gevlogen. Daardoor is hij onthand en dit zou lastig kunnen zijn als hij straks plotseling moet ingrijpen.

„Kun je slepen?” vraagt de bergingschef.

„Natuurlijk,” antwoordt Stobbe. Zijn sleepwinch is in orde.

Dan krijgt de Vliestroom de opdracht te slepen op de andere draad en zal de Tesselstroom de Fram moeten grijpen, zodra hij vlot komt. „Durf je dat aan, Gijs Kroon?” De stuurman-kapitein zegt ja.

De Schardam en de Vliestroom trekken; de Fram zelf sjort aan de grondtakel. Het gaat niet zo snel als Cupido op grond van de ervaringen van de afgelopen nacht verwacht heeft. Wel gaat de Fram zwaar slingeren en rollen, terwijl hoge zeeën het schip soms oplichten. Maar dan valt het weer met zware stoten op de bank terug, steunend en krakend in al zijn spanten. Het kamrad klikt; de kiel schuift over het zand, maar het gaat uiterst langzaam, en het getij is alweer aan het kenteren. Zal het nu wéér niet lukken?

Opeens duikt het achterschip diep in de golven. Dat is van de bank af! En nu helpt het gewicht van het schip de slepers. De Fram schiet vooruit. De ankerwinch gaat plotseling snel sputteren, hij houdt de gang niet bij. De zware grondtakel hangt slap. 't Schip schiet eroverheen. Een kink! De stugge draad stroopt op. De takel, die de Fram geholpen heeft om los te komen, dreigt nu het schip weer vast te houden.

Freek Cupido heeft erop gerekend. Een acetyleen-lasapparaat staat bij de winch. „Losbranden!” commandeert hij.

Daar schiet de steekvlam sissend uit de buis. Hij vreet in het staal; hij snijdt de zesduims draad snel door. Die slipt door het kluisgat weg; verloren met zijn ankers. Maar wie telt dit? De Fram is vlot! De stoomfluit van de Noor blaast dreunend victorie en al de slepers blazen mee, hoog boven het razen van de storm en het gedonder van de branding uit.

Freek Cupido staat met gespannen trekken op de brug. De Fram is vlot, maar het delicaatste komt nog.

De bergingschef geeft zijn bevelen. Schardam losmaken. Tesselstroom opstomen en vastmaken. Vliestroom vasthouden, totdat de Tesselstroom heeft vastgemaakt; daarna – dit is een order aan de Noren bij het acetyleentoestel – de sleepdraad losbranden, waarmee de Vliestroom vastzit.

De Schardam is al los. De Tesselstroom stoomt op tot zeer dicht bij het voorschip van de Fram. Van zijn hoge brug kijkt Freek Cupido bijna recht op het dek van de sleepboot neer, zo dicht zit die onder de Fram. Gijs Kroon schiet een werplijn over, een hieuwlijn volgt. Freek is tevreden. Het werk verloopt uitstekend.

Wat haalt de Tesselstroom nu uit? Kruipt die schuit onder de Fram? Heidaar! Freek geeft aan de Vliestroom, die de Fram van achter in bedwang houdt, een sein om wat op te trekken, opdat de Tesselstroom voldoende ruimte krijgt.

Vreemd, de Vliestroom trekt niet op. De sleepboot is – ziet Freek met grote schrik – al los! De Noren hebben met het acetyleentoestel de sleepdraad afgebrand. 't Is tegen zijn order. Losbranden nádat de Tesselstroom heeft vastgemaakt, heeft hij uitdrukkelijk gezegd. Het is te vroeg gedaan. De Fram, door geen enkele sleepboot vastgehouden, is hulpeloos overgeleverd aan het geweld van storm en stroom. Het grote schip giert naar de Tesselstroom, en daar is men op niets verdacht.

„Houd af! Houd af!” schreeuwt Freek naar Gijs Kroon beneden hem. Doch zijn stem verwaait in het gebulder van de wind en Gijs noch zijn volk ziet de wanhopige gebaren van de bergings-

chef, volledig in beslag genomen als ze zijn door het spannende werk. In vol vertrouwen dat de Fram door de Vliestroom in bedwang gehouden wordt, stuurt Gijs Kroon bij in plaats van af te houden.

De fluit! Dat is het enige middel om te waarschuwen! Freek Cupido vliegt naar de trekker en laat de stoomfluit angstig loeien. Door het fluiten opgeschrikt ziet Gijs Kroon plotseling het gevaar waarin zijn schip verkeert. Hij rukt zijn telegraaf van vóór- op achteruit en werkt zwaar aan het roer. Het is te laat, ziet Freek. De hoge Fram heeft een enorme windvang, de stroom is sterk, de zee hol. Op hetzelfde ogenblik dat de Tesselstroom diep in een golfdal duikt, neemt een hoge golf de Fram op. Met een daverende slag valt de Noor boven op de sleepboot.

Ontzet staart Freek Cupido in de kokende zee beneden hem. De Tesselstroom is weg, verdwenen onder schuimend water. Alleen de voormast steekt omhoog, en deze wankelt, valt. Het schip is er geweest...

Daar komt de boot toch weer omhoog! Maar hoe? De voormast, bij de wortel afgeknapt, drijft weg. De brug is gekreukeld als een groenteblik waarop getrapt is; het stuurhuis is ingestort. Freek zoekt naar het volk. Heeft dat de botsing overleefd?

Gijs Kroon duikt uit het vernielde stuurhuis op. Hij staat aan het roer, dat ongeschonden is temidden der ravage. „Houd af!” schreeuwt Freek met dringende gebaren, want een tweede botsing dreigt en deze zou de ontredderde boot vast naar de kelder jagen. Maar Gijs Kroon maakt een triumerend handgebaar en zijn fluit loeit het sein: Ik stoom de sleepdraad uit!

Toen ieder dacht dat de Tesselstroom verpletterd werd, heeft Gijs Kroon vastgemaakt!

Een ogenblik staat Freek Cupido verstomd. Dan lacht hij breed, en tegen de Noorse kapitein, die naast hem op de brug staat en die niet anders denkt dan dat de Tesselstroom een wrak is, zegt hij trots: „Hij heeft vastgemaakt! Ja, je bent berger of je bent het niet. En wat heb ik je gezegd? Wij laten geen schip zitten op de Nederlandse kust.”

De Tesselstroom met zijn verloren mast, gekreukte brug en verformfaaide stuurhuis gaat dapper trekken.

Helaas! Gijs Kroon heeft wel vastgemaakt op het moment van de botsing, maar in de chaos heeft niemand op de Tesselstroom gezien dat er een kink sprong in de draad die overboord schoot. Nu wringt het op die kink. De sleeptros breekt! De Fram drijft naar het strand, vanwaar hij pas met zoveel moeite en ellende

losgetrokken is. Het dappere werk van Gijs is tevergeefs geweest. Freek Cupido roept de Vliestroom te hulp. Maar deze kan niet helpen, omdat hij bezig is de zware sleeptros in te hieuwen, die straks van het achterschip van de Fram is losgebrand. Voorlopig zijn daarom de ankers van de Fram het enige middel tot behoud, wanneer ze althans niet krabben gaan zoals verleden week. Freek Cupido beveelt en de zware kettingen rammelen in de kluisgaten. De ankers houden! Terwijl ze bij de stranding krabden, houden ze nu. De Fram kan achter de ankers wachten tot de Vliestroom zijn sleeptros heeft geklaard.

Na twee uur is dat het geval. Dan danst de sleepboot naar de Noor. Maar de zee is intussen zeer hol geworden en de stroom drijft daar dwars tegenin. Het is bijna onmogelijk nu vast te maken. Stobbe vraagt wat hij moet doen. Beveelt de chef, dan maakt hij vast, maar het is riskant bij deze hoge zee. Freek Cupido beveelt niets. Hij ziet wel hoe het er bijstaat. Laat dan voorlopig maar, doch de Vliestroom moet vlakbij blijven om vast te maken zodra het nodig is. „Oké,” zegt Stobbe daarop.

Het weer wordt er niet beter op bij het verstrijken van de dag. Het gaat al harder waaien en tijdens buien zijn er uitschieters, die de Fram doen rukken aan zijn ankers. Freek Cupido, te kooi gegaan na lang en ingespannen werken, wordt wakker van harde rukken, die op het voorschip de boel doen kraken. Hij staat het niet. Indien de ankers al niet weer gaan slippen, dan konden de kettingen weleens knappen of kon er op het schip iets breken. De Vliestroom heeft immers ook zijn ankerwinch verspeeld. Hij gaat naar de brug. 't Is zwarte nacht. Aan bakboord slingeren de lichten van de Vliestroom. De sleepboot, niet in staat te ankeren, draait gestadig rondjes om de Fram. De Noor komt in beweging.

Daar heb je 't al. De ankers gaan weer krabben en de Fram glijdt langzaam weg. Freek Cupido staat per telefoon met Hendrik Stobbe in verbinding. Wat denk je ervan? vraagt hij zijn kaptitein. Stobbe antwoordt dat hij iedere order naar beste kunnen zal trachten uit te voeren, maar nu de chef het vraagt: de Fram giert raar en als hij al geen klap van die boot krijgt, dan bestaat er groot gevaar op de uitstaande ankerkettingen te lopen. Bij nacht is het eigenlijk onmogelijk. Freek Cupido weet dat ook wel. De Tesselstroom heeft straks bewezen wat Terschellingers durven besteken als het op vastmaken aankomt en Stobbe doet voor Gijs Kroon niet onder. Maar het nu van hem te vorderen is roekeloos.

De ankers houden trouwens weer. Freek antwoordt dat hij het

wil aanzien tot de vloed doorkomt. Misschien wordt de zee dan wat gemakkelijker. Als Stobbe maar in de buurt blijft.

Dit laatste doet hij trouw. Hij draait aldoor zijn rondjes om de Fram.

De zee wordt echter niet gemakkelijker, integendeel 't wordt vliegend weer. Grondzeeën beuken de Fram, die in een hel van brekers ligt, aan alle kanten, en de Vliestroom danst daar ook in. Freek Cupido hoopt dat ze de morgen kunnen halen. Bij daglicht kun je elkander beter zien.

Het noodweer wacht evenwel niet tot de morgen. Om halfvijf, als het nog stikdonker is, raakt de Fram weer op drift, loopt snel naar lager wal en dreigt opnieuw te verdagen op de bank, waarvan hij is afgetrokken.

„Nu moet het, Hendrik,” zegt de chef door de telefoon. „Geluk ermee. Denk om onze ankerkettingen.”

„Ik kom,” luidt Stobbe's antwoord.

Daar komt de Vliestroom aan. Hij moet wel enige afstand houden om het gieren en de kettingen. De Fram heeft alle deklampen aan, opdat Douwe Pals, die klaarstaat met het pistool, zijn doel kan zien en het dekvolk van de Fram de lijn, die moet worden opgevangen. Pals schiet, maar het wapen draagt niet ver genoeg. De kogel met de lijn valt vóór de Fram in zee. De eerste poging is mislukt.

De Vliestroom gaat rond en komt terug, nog dichterbij de Fram dan straks, ondanks het gieren en de hevig slaande ankerkettingen. Freek Cupido staat met opeengeklemden lippen toe te kijken. De Vliestroom stelt zich bloot, op zijn bevel, aan hetzelfde lot als gisteren de Tesselstroom getroffen heeft. Maar het moet! De Fram verlijert snel.

Opnieuw schiet Douwe Pals. Nu vliegt de kogel over het dek. Een bootzman vangt de lijn.

Er is verbinding!

Het gaat zoals het altijd gaat met vastmaken: op de schietlijn volgt de hieuwlijn, dan de strandlijn en eindelijk de sleepdraad met de voorloper. Het inhieuwen gaat niet vlot. Er hapert wat aan de winch van de Fram. Freek Cupido ergert zich, want onder-tussen stampet en slingert de Vliestroom op de hoge zee en hoe gaat het met de tros, die slap in zee drijft, als niet snel gehieuwd wordt?

„Tros in de schroef. Wij gooien los,” seint de Vliestroom.

Op hetzelfde ogenblik is het gebeurd. De verbinding is alwéér verbroken. Ook dit waagstuk is tevergeefs geweest. En het enige

schip dat redding brengen kan, is voorshands uitgeschakeld, nu het de sleeptros in de schroef gekregen heeft. Het onheil schijnt de Fram te achtervolgen.

„Beweer je nog dat jullie elk schip binnenbrengen?” vraagt kapitein Carlsen smalend.

„Ja,” zegt Freek grimmig. Hij wil het winnen, ondanks alle tegenslag.

Er moet nu echter wel gewacht worden op de dageraad. De ankers houden soms en krabben dan weer. De Fram raakt angstig dicht bij de kust. Hij krijgt een paar harde stoten, zo dicht zit hij op het strand. Doch daarna houden de ankers weer en de vloed komt op. De stoten worden minder hevig. Het schip blijft drijven.

Zodra het licht wordt, gaat de Vliestroom, die in de duisternis zijn schroef geklaard heeft, weer in actie. Hij hobbelt aan loef dicht langs de Fram en Douwe Pals schiet weer, maar mist. De lijn waait weg. Kapitein Stobbe probeert het dan aan lij, waar hij vannacht niet durfde komen uit vrees voor de ankerkettingen. Nu waagt hij zich vlak bij de Fram. Hij kruipt er bijna onder, net als de Tesselstroom gedaan heeft. Opnieuw schiet Douwe Pals, en ditmaal raak. Hieuwlijn, strandlijn, sleepdraad komen eindelijk zonder hindernissen over. De Vliestroom trekt; de Leerdam trekt daarvoor. Zij halen het schip in volle zee!

Gedurende de week dat zij gevochten hebben om de Fram, heeft de Noorse rederij de bestemming van het schip gewijzigd van IJmuiden in de Nieuwe Waterweg, maar Freek Cupido acht het ongewenst bij deze storm zover tegen de zuidwester op te tornen. Hij geeft zijn sleepboten order de haven van Den Helder binnen te lopen voor noodreparaties en om het volk gelegenheid te geven om te slapen.

Ze vallen de marinehaven binnen en de Noorse kapitein, nu vol bewondering voor zijn bergers, wil met hen drinken op de behouden binnenkomst.

Freek Cupido wijst dat af. Hij wil wel drinken, maar nu niet. Eerst moet de Fram zijn, waar hij hem brengen moet, op de Nieuwe Waterweg. En voor het ogenblik moeten hij en zijn volk in plaats van drinken slapen, want de meesten hebben in een volle week hun kooi amper gezien.

Ze slapen allemaal als ossen, de chef niet minder dan het volk, een etmaal aan één stuk. Dan wil Freek naar de Waterweg, maar in een stormachtige januarimaand doet die gelegenheid zich niet onmiddellijk voor. Ze wachten dag na dag. De zee is voortdurend

wild en van de Helderse dijk af is te zien hoe het bij Onrust brandt.

Eindelijk komt er een weerbericht dat redelijk gunstig is, al wordt er na een dag van rustig weer opnieuw harde wind verwacht. Freek Cupido en Hendrik Stobbe spreken af dat zij het zullen wagen.

De Vliestroom en de Tesselstroom slepen de Fram, de Schar-dam gaat erachter om te sturen.

Ze passeren Petten, waar hun zeeslag heeft gewoed; ze passeren de pieren van IJmuiden. Ter hoogte van Katwijk wordt de lucht donker; de wind gaat fluiten; de zee schiet aan. Het weerbericht spreekt van storm uit het zuidwesten.

Als ze bij Scheveningen zijn, heeft Douwe Pals al een S.O.S. op-gevangen uit het Kanaal; daar staat een harde storm en deze nadert snel. Er volgen nog twee seinen van schepen, die in nood verkeren. De sleep en de storm komen gelijktijdig voor de Water-weg. De Fram gaat weer geweldig gieren. De Vliestroom kort de sleepdraad in om ongelukken bij de hoofden te voorkomen. De Schar-dam trekt de Noor om. Het gaat met grote moeite, maar het lukt. Ze slippen binnen, juist voordat de orkaan op het hevigst woedt. Dan is het karwei geklaard.

Freek Cupido gaat de averij na, die zijn schepen hebben op-gelopen. Er liggen een grondtakel en een aantal kettingen en ankers op de bodem van de Noordzee; de Tesselstroom is zwaar gehavend; de Vliestroom mist zijn ankerwinch en heeft bovendien een aantal deuken; de kapitein van de Amstelstroom ligt met een gebroken been in het Helderse ziekenhuis. Gijs Kroon draagt om zijn hoofd een zwaar verband. De Schar-dam, Leerdam en Edam hebben ook alle meer of minder zware averij. Een vloot die vecht, loopt klappen op. Maar de overwinning is behaald!

„Nou zetten we de bloemetjes buiten,” zegt de Noor.

Freek Cupido vindt dat nu best en in een Rotterdams café drin-ken die avond de Noren op de Nederlanders en daarna de Neder-landers op de Noren. Het wordt een vrolijke en later ook wel een enigszins wilde boel, want Noren en Nederlanders kunnen beiden met de fles terecht. Zowel van de Fram als van de sleepboten belanden er onder de tafel. De Noorse kapitein en Freek Cupido kunnen allebei nogal wat hebben, maar helemaal helder zijn zij op het laatst ook niet meer. Kapitein Carlsen heft nog een keer het glas: „Op je gezondheid, Hollandse admiraal!” roept hij.

Freek Cupido grijpt naar zijn hoofd en heup. Wat zegt de Noor? Admiraal? Hij draagt geen steek, geen sabel. Maar drommels,

Carlsen heeft geen ongelijk. Hij heeft een vloot gecommandeerd en hij heeft slag geleverd, net als een admiraal. En hij heeft de slag gewonnen ook, hij, Hollands admiraal!

10 STUURLUI AAN WAL

MEINDERT OEPKES, MEESTER-BAKKER IN DE TORENSTRAAT VAN WEST-Terschelling, pleegt in de zomer vóór dag en dauw al in zijn bakkerij te staan om brood en koek te bakken voor de gasten, die in het badseizoen de bevolking van het eiland verveelvoudigen. Hij in de bakkerij van een nanachtelijk uur tot aan de avond toe; zijn jongens, Hans en Frans, de weg op om brood te brengen aan de mensen in de zomerhuisjes en aan het jonge volk, dat in het duin kampeert, en moeder Oepkes in het winkeltje, zo vol met lui in shirts en shorts of zonnejurkjes, dat de bakkersvrouw zich amper roeren of bewegen kan. Maar daar is raad op. Als zij er niet bij kan, grijpen lange jongens wel de trommels met Friese duimpjes en janhagel van de planken, en als zij het niet af kan, laat zij haar klanten zichzelf helpen, zowel bij het wisselen als bij het wegen, in een volstrekt vertrouwen, dat nog nooit beschaamd is.

De familie Oepkes weet waar Abraham de mosterd haalt. De badgasten willen Meinderts koekjes hebben, omdat hij ze fijner bakt dan zijn collega's. Moeder Oepkes kan met een praatje en een lachje niet alleen iedere vreemdeling charteren voor hulp, maar ook haar waren vlot verkopen. De jongens zijn bijdehante knapen, altijd present bij de aankomst van de boot, daar neuzend naar de adressen op koffers en op kisten, om de nieuwe gasten zodra ze in hun huisjes zitten, op te zoeken. Ze hebben zo al menig klantje ingepikt; de andere bakkers zijn er wel eens nijdig om. Bij Oepkes moeten ze echter als de bok op de haverkist zitten, want er zijn thuis negen monden open te houden, en van het badseizoen moet 't komen. Als dat voorbij is, is het voor een bakker op Terschelling niet vet soppen.

Op deze dag aan het eind van juli is Meindert weer met de zon uit het nest gekropen en nu staat hij een krentendeeg te kneden, terwijl het eerste wittebrood al klaar is en het tweede in de oven staat. 't Zal zes uur zijn. Daar schrikt hij op van de zware stoomfluit van de Vliestroom, die over West-Terschelling loeit. Bij

zaterdag is zo'n alarm een zeldzaamheid. En het is een heldere en kalme zomermorgen. Misschien een zondagszeiler, die zich buitengaats gewaagd heeft? Dat volk maakt brokken bij het mooiste weer. Of is 't een mijn? Vroeger liep Meindert wanneer de Vliestroom floot, vast naar de kaai, hoe druk hij 't ook hebben mocht. Tegenwoordig kom je beter op de hoogte door het radio-toestel aan te zetten op de visserijband. Hij laat z'n deeg in de trog en z'n brood in de oven en stapt de kamer in, waar moeder Mientje nog in de bedstee slaapt. Hij draait licht achter het glas van het toestel en na een ogenblik komt er een harde stem, die Mientje doet wakker schrikken. Ze begint te mopperen op haar man om dit lawaai bij nacht en ontij. Maar Meindert hoort zijn vrouw niet eens. Hij luistert. 't Gaat om een Nederlands schip, dat met gebroken krukas bij het Smith Knoll vuurschip rond-drijft. Dit is een klein kansje voor de Vliestroom, want het Smith Knoll vuurschip ligt ver naar het zuiden, onder de Engelse wal. Of zou Cupido akkoord hebben gemaakt? Nee, Douwe Pals biedt met veel ijver hulp aan. Er zijn, merkt Meindert verder, kapers op de kust. De Germaan doet deze keer niet mee. Als er bij Engeland wat aan de hand is, heb je van de Duitsers doorgaans geen last. Maar er is al een Engelsman op af; de kans is dus verkeken.

Gelijktijdig hoort Meindert echter dat het schip dat onklaar is, een Groningse kuster is. Dan heeft de Engelsman geen kans. Als een Groninger niet in doodsnood zit, en dat schijnt hier niet het geval te zijn, laat hij zich vast niet door een Engelsman helpen. Die zijn te duur, de Groningers te zuinig. Maar de Maassluisse bergingsmaatschappij zit ook op het vinkentouw en die is even heet op buit als Cupido, terwijl hij ver in het voordeel is, wat de afstand aangaat. Het Smith Knoll vuurschip ligt ongeveer recht tegenover de mond van de Waterweg. De Vliestroom moet een kleine honderd mijl verder varen. En Maassluis is er met twee schepen op af, één van de Waterweg en één dat te Vlissingen op station lag. Nee, dit wordt niets.

„Laat je brood niet verbranden,” waarschuwt moeder Oepkes uit de bedstee.

„Nee, oudje.” Meindert draait de stemmen weg. 't Wordt toch niks. Het toestel zwijgt na wat geknetter en Meindert haalt zijn brood uit de oven, net op tijd.

Een paar uur later is de bakker klaar met brood bakken. Nu schuift hij een plaat Arnhemse meisjes in de oven. Daar komt Frans aan. Hij heeft zijn eerste loop gedaan, langs de pensions;

die mensen zijn vroeg op. Weet vader 't al? De Vliestroom is eruit.

Ja, vader weet het, en ook dat 't om een Groningse kustvaarder gaat, die onder de Engelse wal zit.

Weet vader ook dat kapitein Stobbe er dadelijk op af wou, maar dat Wander Cupido hem tegenhield, omdat 't toch niks werd?

Nee, dat wist vader niet, maar Cupido had gelijk: 't wordt niks.

O, maar daarna wou Wander Cupido wel en Stobbe niet, want er gingen twee boten van de rederij uit Maassluis op af.

Of Stobbe gelijk had, zegt Meindert Oepkes daarvan.

Dat meende Frans ook, maar Cupido had geredeneerd: als ie er twee op afstuurt, vertrouwt ie zichzelf niet. Dan kunnen wij het wel proberen.

„'t Wordt niks,” zegt Oepkes, „niks. Dat kun je op je vingers na gaan.”

„Waarom zouden ze dan zijn gegaan?” vraagt Frans.

„De lui hebben zin in een zeetochtje bij het mooie zomerweer,” antwoordt de bakker. Hij zat ook liever op de Vliestroom dan in de bakkerij te staan, waar het nu al warm is en straks gloeiend zal zijn. „En jij moet opschieten, Frans. Allé, de klanten wachten. Hans is al naar de bunkers, jij naar het tentenkamp en naar de jeugdherberg.”

Frans gaat, met een mand vol brood aan de arm; hij loopt er scheef van.

Die middag, als Meindert Oepkes zich een kopje thee inschenkt – zijn vrouw heeft weer een winkel vol met volk – zit Hans aan het radiotoestel. „Vader, de Maassluizers schooien om het contract, maar ze krijgen het niet. Wie het eerst komt, het eerst maalt, zegt de kapitein van de kuster. Nou heeft de Vliestroom nog een kans, hè?”

„Niks geen kans. Maassluis is er veel eerder,” antwoordt Oepkes.

„Maar de Vliestroom kan harder varen, vader!”

„Ben je al naar het badpaviljoen geweest?” vraagt de bakker aan zijn zoon.

„Nee, vader,” zegt Hans kleintjes.

„Blikslagerse jongen. Ze moeten daar voor vieren koek en broodjes hebben. Schiet op en laat de radio de radio. De Vliestroom krijgt dat klusje toch niet. Je kunt de bakfiets nemen, maar de kistjes mee terug, hoor!”

Hans vliegt. Een uurtje later haalt Oepkes weer een kopje thee, omdat hij dorst heeft; 't is warm in de bakkerij. En dan zit Frans aan het radiotoestel, terwijl de koekjes er nog staan, die hij naar

hotel West en pension ‚Het Harnske duun’ moet brengen. „Vader, de Vliestroom is op zeventig mijl van die schuit! Hij krijgt ‚m, denkt u niet?”

„Jij krijgt ‚m!” dreigt Oepkes met de vuist. „Doe je werk! Ik sla dat ding kapot als je er nog langer aan zit.” Hij doelt op het radiotoestel.

Een paar uur later roept moeder Oepkes om haar man, omdat zij, staande in een volle winkel, een branderige lucht ruikt, komend uit de bakkerij. „Waar zit je, Meindert?”

Meindert draait haastig het radiotoestel af, maar hij is te laat, zijn vrouw heeft het al gezien en Hans en Frans komen juist de kamer in. Zij stoten elkaar aan en grinniken.

„Moet ‚t toestel nu kapot?” waagt Frans te vragen.

Met een rood hoofd gaat Meindert naar de bakkerij en haalt een plaat verbrande janhagel uit de oven.

‘t Is in de zomer tien uur bedtijd voor het gezin Oepkes. Gewoonlijk liggen ze al als ‚t klokje op de kleine kerk slaat, want ze zijn na een lange dag hard werken des avonds moe als maaiers.

Op deze avond is moeder Oepkes op tijd achter de bedsteedeuren verdwenen, maar Meindert en zijn jongens zijn om twaalf uur nog op en geen van drieën denkt aan bed. Met rode hoofden zitten ze om het radiotoestel heen. Nu is de Kreeft in de ether; dat is de ene sleepboot van Maassluis. En dan de Ram, dat is de andere. Ze roepen allebei de Jason op, de kuster met gebroken krukas. Ze zoeken al een paar uur in de omgeving van het Smith Knoll vuurschip en vinden hem niet. En daar komt krachtig de stem van kapitein Stobbe van de Vliestroom door: „Wij naderen. Nog tien mijl. Staan klaar om vast te maken. Geef seinen, opdat wij kunnen blijven peilen.”

„Nou krijgt ie ‚m, vader!” roept Frans uit.

Oepkes ontkent. De Maassluizers zijn geen doetjes in hun vak, waarachtig niet. En ze zijn bij het vuurschip. Tot nu toe hebben zij de Jason niet kunnen vinden in de dikke mist die ginds hangt, maar ieder ogenblik kunnen ze hem hebben. En de Vliestroom is nog ver weg. Tien mijl, zegt Stobbe, maar het zal wel meer zijn. Een sleepbootkapitein smokkelt doorgaans wat. En aanstonds zit hij ook in de mist. Dan krijgt hij dezelfde moeilijkheden als de Maassluizers.

Daar heb je het al; kapitein Stobbe spreekt met het kantoor. „‘t Is hier potdicht. Ik kan mijn eigen boeg niet zien. Maar ik heb hem op mijn richtingzoeker. Ik ga er recht op af.”

Frans staat te springen bij het toestel. Hij en Hans zijn er nu zeker van dat de Vliestroom het schip krijgt. Oepkes niet. Maassluis is nog steeds voor.

„Gaan jullie nou naar bed,” maant moeder uit de bedstee.

Maar vader noch de jongens luisteren naar haar. Daar is de Ram weer. Daar de Jason. De Groninger heeft geen voorkeur voor Terschelling of Maassluis. Hij vraagt alleen of het nu wat wordt, of dat het smoesjes zijn, want hij wacht al uren op hulp, die telkens wordt beloofd, maar nooit komt.

„Ik ben op vijf mijl en heb u op mijn richtingzoeker,” antwoordt de Vliestroom rustig.

„Hij krijgt 'm!” roepen de jongens door elkaar. En nu zegt Oepkes niet meer dat er geen kijk op is. De kansen worden haast gelijk, ofschoon het onbegrijpelijk schijnt dat de Terschellingers wel en de Maassluizenaars het schip niet zouden kunnen vinden.

„Jongens, naar bed,” maant moeder Oepkes weer. „Draai alsjeblieft dat ding uit,” vraagt ze aan haar man. Zij heeft hoofdpijn van het geknetter en gekraak en van de harde mannenstemmen, die telkens uit het toestel door de kamer schreeuwen.

Noch Meindert noch de jongens horen haar. Ze zitten bijna op het radiotoestel. De Vliestroom is steeds aan het peilen en vaart blijkbaar in dichte mist recht toe recht aan, terwijl de Maassluizers hopeloos aan het dwalen zijn. Oepkes gelooft nu eindelijk ook dat de Vliestroom deze wedstrijd wint.

Daar! „Jason, Jason, laat je horen. Ik ben je kwijt...” Dat is de Vliestroom met dezelfde noodroep, die de Ram en de Kreeft al vele malen hebben uitgezonden. Er moeten storingen in de atmosfeer zijn op de plek waar de kuster drijft. De Ram en de Kreeft kunnen hem niet vinden, de Vliestroom evenmin. De drie bij het radiotoestel luisteren ademloos naar het zoeken van de boten.

„'t Is één uur,” klaagt moeder Oepkes uit de bedstee. „Gaan jullie toch naar bed! Over een paar uur moet je weer in de bakkerij staan, Meindert.”

„Ja,” zegt Meindert, maar hij blijft bij het toestel en Frans en Hans ook. Zij willen weten, hoe dit afloopt. De Vliestroom met de sterkste zender klinkt telkens boven de anderen uit. Maar hij is nu ook aan het dwalen.

„Ik hoor uw fluit,” zegt de Kreeft. „Geef nu twee stoten per minuut.” De Ram meldt ook dat hij een fluit kan horen. De radio van de Vliestroom zwijgt. 't Loopt tòch nog mis, op het uiterste ogenblik... De drie bij het radiotoestel wachten ademloos.

Het is halftwee. Om halfdrie moet Meindert Oepkes in de bakkerij staan en om vijf uur moeten de jongens aan de slag. „Ga nu toch slapen,” maant moeder Oepkes nog eens. Maar zij luisteren naar de Jason, Ram en Kreeft en wachten popelend op de Vliestroom.

Na een halfuur zwijgen komt de Vliestroom weer in de ether; hij roept zijn rederij op. Cupido antwoordt: „Ik ontvang u. Spreken maar...” Hans knijpt zijn vader in de arm. Zelfs moeder Oepkes vergeet dat haar man en jongens en zijzelf ook moeten slapen; ze zit rechtop in bed.

„Wij hebben op de Jason vastgemaakt...,” bericht kapitein Stobbe.

De jongens schreeuwen hoera. Meindert wist zich het zweet van het voorhoofd. Moeder Oepkes springt het bed uit. De kleintjes, wakker van het lawaai, gaan dansen als ze horen dat de Vliestroom beet heeft. Buiten is gerucht. De jongens zijn de deur al uit. De Torenstraat loopt vol met volk. De slager van de overkant, de kruidenier, de dominee, de fotograaf, hun vrouwen en hun kinderen komen buiten. Ze zingen: De Vliestroom heeft het overwonnen, hiep, hiep, hoera!

Wie sliep, wordt wakker door het gezang. Er wordt gedanst, gehost, en telkens weer gezongen: De Vliestroom heeft het overwonnen, hiep hiep hoera! hiep hiep hoera! De zomergasten, eerst verwonderd in hun pyjama's uit de ramen van hun slaapkamers kijkend, doen, als zij horen wat er aan de hand is, ook mee aan het nachtelijk feest. Van het terras van de bunkers komen de mensen naar beneden. Zij hossen en dansen met de Terschellingers en ze roepen ook hoera, omdat de Vliestroom het gewonnen heeft. De dokter uit Arnhem steekt zijn arm bij vrouw Oepkes door, de domineesvrouw uit Sneek haakt bij Meindert in. Heel West viert feest, omdat de Vliestroom het gewonnen heeft.

Totdat moeder Mientje opeens haar man bij de vrije arm grijpt: „Naar huis!”

„Ben je jaloers, vrouw Oepkes?” lacht het domineesmevrouwkje aan zijn andere arm.

„Dat nooit!” zegt Mientje vurig. „Maar hij moet naar de bakkerij, want u moet aanstonds brood hebben, en mijn winkel is schoon leeg.”

Meindert gaat. Hij stookt, kneedt, vormt en schuift het deeg in de oven. En later haalt hij het brood er bruin en knappend uit. Hij voelt niet eens dat hij zijn bed niet heeft gezien, zo vrolijk

is hij. Hij zingt nòg van de Vliestroom, die het gewonnen heeft, hiep hiep, hoera!

De deur van de bakkerij gaat open. Daar is Meinte Mier, van wacht komend. Hij heeft het nachtelijk feest van uit de hoogte meegevierd en erop neergezien. Maar hij is blijven luisteren op zijn toren, terwijl de anderen dansten en zo weet hij alles van wat er zich bij het Smith Knoll vuurschip heeft afgespeeld; zo weet hij ook *hoe* Stobbe de Maassluizers de buit afgesnoept en hen lekker bij de neus genomen heeft.

Bij de neus genomen? Daar weet de bakker niets van. Hoe is het toegegaan? Hij gaat op een hoek van de werkbank zitten, zijn meelbestoven petje achter op het hoofd geschoven, om het verhaal te horen, dat Meinte Mier vertelt: „De Maassluizers hadden het over een fluit, die ze hoorden...”

Dat weet Oepkes. Ze vroegen te blijven fluiten, opdat zij op het geluid af konden gaan.

„Juist, ze vroegen om twee stoten per minuut, een lange en een korte; en die kregen ze, precies op tijd. Zij erop af, al dichter naar het geluid. Op het laatst vonden ze in de dikke mist een schip. Ze dachten dat ze de Jason eindelijk te pakken hadden. Maar het was de Vliestroom! Ha, ha! Die had trouw gefloten, zoals de Maassluizers gevraagd hadden. Kapitein Stobbe heeft de Maassluizers als hondjes achter zich aan laten lopen. En toen die hem vonden, had hij al op de Jason vastgemaakt. Wat zeg je van Stobbe?”

Bakker Oepkes kan er voorlopig niets van zeggen, omdat hij veel te hard moet lachen. Hij schatert onbedaarlijk, zijn dikke buik schudt en schokt ervan. Ha, ha, de Maassluizers als hondjes achter de Vliestroom aan! Maar als hij eindelijk toch zover is bedaad dat hij weer praten kan, zou hij weleens willen weten hoe de Vliestroom die Groninger gevonden heeft, terwijl de anderen hem niet konden vinden. Hij had hem toch ook niet meer op de radio?

„Nee,” antwoordt Mier, „met de radio was 't hopeloos mis. Maar Hendrik Stobbe heeft een neus, hè. Hij *ruikt* ze. Weet je nog van die schuit bij Rottum, die hij gevonden heeft, terwijl het zo potdicht van mist was, dat ze hun eigen sleep niet zagen voor ze hem in Delfzijl binnen hadden? Auke dacht toen dat ze witte wieven sleepten. Nou, zo ging het hier ook.”

„'t Is een mirakel,” zegt Oepkes ervan, „een groot mirakel. Hebben de witte wieven hem geholpen, dacht je?”

Weer draait een deur van de bakkerij open, nu die welke naar

de winkel leidt. De bakkersvrouw steekt haar hoofd om de hoek: „Meindert, heb je brood?” „Nog niet,” zegt Meindert, terwijl hij van de werkbank springt. „De klanten wachten, man.” „O, vandaag hebben de klanten allemaal geduld,” meent Meinte Mier. „De Vliestroom heeft het immers gewonnen.” „Hiep hiep hoera!” roepen Hans en Frans, die uitgefeest de bakkerij inkomen.

Meindert Oepkes haalt de warme broden uit de oven, moeder stapelt ze in haar winkel op en de jongens gaan op stap: naar de bunkers, naar de zomerhuisjes diep in het duin, naar het tentenkamp bij de Koegelwiek en overal vertellen zij geestdriftig aan al hun klanten, dat de Vliestroom het vannacht gewonnen heeft.

11 KOK FEIKE

EDZER, DIRK EN KLAAS HADDEN DESTIJD IN SCARBOROUGH NIEMAND kunnen vinden, meer geschikt dan Feike Bal om de vrijgrage schonen de schrik op het lijf te jagen, want met z'n ene oog en z'n ene tand, die als een haak vooruitsteekt, ziet hij er afschrikwekkend uit. En Feike is toch zo'n goeie kerel. Hij zorgt voor de mannen van de Vliestroom als een moeder. Het is hem nooit te vroeg en nooit te laat. Met koffie en thee staat hij om zo te zeggen dag en nacht gereed en hij beijvert zich om tweemaal op een dag een goed warm maal te koken. Zijn zwaarste zorg is dat dit weleens niet gelukt, als de Vliestroom in een kokende zee al te zeer tekeergaat.

In een winternacht wordt Feike wakker van bonzen op de deur van zijn kleine huisje in het smalle straatje achter de Brandaris. „Ja,” antwoordt hij schor. Hij weet hoe laat het is, niet wat de klok, maar wel wat zijn taak aangaat. Ze moeten varen. Zijn oudje gaat er met hem uit. Da's vaste regel. Zolang hij thuis is, wordt hij door zijn vrouw verwend. Ze helpt hem z'n kousen aan te trekken. Ze haalt een dikke halsdoek uit de kast, die ze pas heeft gebreid, en doet hem Feike om, want het is bitter koud. Ze zou nog een bakje thee voor hem zetten, als ze niet wist dat hij de deur al uit zal zijn eer het water kookt. Ze laat hem uit met het „Voorzichtig, jongen,” dat ze al duizend keer gezegd heeft

als hij wegging. Ze staat op het stoepje als hij het straatje uitloopt.

Op de hoek van het straatje kijkt Feike om. Zij ziet hem in het licht van de Brandaris. Hij ziet haar, klein en krom oud vrouwtje. Hij steekt een arm op en zij roepen beiden: „Dag!” Zij hoort nog het klepperen van zijn klompen in de andere straat, hol tegen de gesloten huizen, maar weldra sterft dat weg.

Dan gaat ze weer in huis. Het wekkertje, dat op de tafel driftig staat te tikken, wijst drie uur. Ze klimt weer in de bedstee, huive-rend, want ze is koud geworden bij de deur. Ze vouwt haar handen onder het dek: Here God, bewaar hem. Dit heeft ze ook wel duizendmaal gebeden, net als ze het ‚voorzichtig jongen’, duizend-maal gezegd heeft. De Here God heeft hem altijd bewaard op zee, nu al veertig jaar. Ze geeft hem ook vannacht vertrouwend over.

Op de Vliestroom is het alle hens. Er moet een extra sleepdraad aan boord, heeft de bergingschef verordend, want als ze kunnen vastmaken aan de boot, die op de Haisborough Sands gestrand is, zal het zwaar trekken worden. Ze moeten erop rekenen dat ze een draad verspelen. Dus sleept Feike mee aan de zware draad, die van het pakhuis over de kade en de steiger naar het voordek van de Vliestroom wordt gevoerd. Bij dit werk merk je niet dat ’t koud is. Wanneer ’t karwei geklaard is, staan ze allemaal te zweten en te blazen.

„Los voor en achter!” schreeuwt de kapitein en dan reppen ze zich aan boord. De trossen wippen over de koppen van de meerpalen. De Vliestroom vaart.

„Heb je nog geen bakkie, kok?” Ze hebben allemaal dorst na het slepen met de draad, maar Feike kon geen thee zetten, toen hij mee aan het slepen was. Nu staat zijn ketel pas te vuur. Ze moeten even wachten en niet mopperen op de kok, die altijd wrijfpaal is. Daar kookt het water al. Nog vijf minuten, dan brengt Feike drie koppen naar de brug, voor kapitein, stuurman en roerganger. De anderen kunnen thee halen in de kombuis. Zo, nu is het mopperen over. Zeelui zijn net zuigelingen; ze schreeu-wen tot ze drinken krijgen. „Nog een mok? Hier, alsjeblijft. En nu m’n kombuis uit. Ik moet de handen vrij hebben om brood klaar te maken. Als dat een kwartier te laat zou zijn, gaan jullie weer aan het janken.”

Het broodsnijden gaat gemakkelijk, nu de boot rustig vaart door

het Schuitengat, dat best gedekt wordt door de platen. Straks, in het Stortemelk zal het anders toegaan.

Als de boot zijn robbertje gaat vechten in het Stortemelk, zit Feike aardappels te schillen. Hij zet zich schrap op zijn bankje, de rug tegen de kombuiswand en de voeten tegen een kastje. Zo kan hij weg noch weer, en de emmer met water, waar de geschilde aardappelen in moeten, staat naast hem vast in een ijzeren beugel, die meester Jeen op zijn verzoek gemaakt heeft. In de branding van het gat gaat de boot echter zo tekeer dat het bankje onder zijn achterste wegschiet en Feike languit op de vloer valt, de schillen over hem heen.

Tegen dat het middagmaal te vuur moet, zijn ze gelukkig het gat uit. Daar had hij geen eten kunnen koken. Hier op de Noordzee staat wel een hoge deining, die dwars inkomend, de Vliestroom hevig halen doet, maar het gaat alles wat gestadiger dan in de woeste branding van het gat, waar grondzeeën je onverhoeds te pakken namen en van de sokken sloegen. Het zal nu wel gaan. Hij heeft vier pannen tegelijk te vuur: aardappels, andijvie, vlees en pap. Het vlees is mals. Slager Hofker bedient Feike altijd goed. De Friese aardappels zijn blommig en stevig; andere moet hij ook niet op tafel brengen. De andijvie is mooi. Zo'n eerste dag op zee met verse groenten en vers vlees gaat 't altijd wel. Maar als de reis lang duurt! Dan kankeren de jongens op de kok. Ze zeggen dan dat 't aan 't eten ligt, maar Feike gelooft daar niets van. 't Ligt aan de mensen, die er niet tegen kunnen dag aan dag bijeen te zijn in het klein bestek van een schip, wanneer de vaart vervelend is, of ze veel dagen achtereen liggen te slingeren op een hoge zee. Maar wát de oorzaak wezen mag, de kok krijgt 't op z'n brood.

Om klokslag twaalf komen de jongens de een na de ander naar de mess. Het zwarte koor zit in zijn vaste hoek; de lui van het dek aan de andere zijde. Feike moet het eten opdienen. Met de pan met jus en vlees in zijn handen staat hij een poosje schrap in de kombuisdeuropening, omdat de boot ver op zijn bakboordzijde zwaait. Als de Vliestroom weer de andere kant opslingert, waagt Feike de gang over het achterdek naar de mess. Bij die deur moet hij zich weer inhouden en bij een nieuwe slinger van de boot, schiet hij opeens vooruit, terwijl hij met een zwaai de pan in het middengat van het tafelrek zet. Een scheut jus schiet eroverheen en komt terecht op Auke's blauw katoenen jasje. Het is niet erg. Een stoker is toch altijd vies en vet. Aardappelen en groenten van de kombuis naar tafel brengen gaat gemakke-

lijker; die wippen niet zo gauw de pot uit. En dan deelt Feike uit aan de jongens, die hun bord bijhouden: ieder een pollepel aardappelen en groenten, een schep jus en een stuk vlees. Het is een koningsmaal, zegt Auke. Zo mag Feike het horen. Hij glundert als hij de jongens schransen ziet. Ze komen voor een tweede hap en Feike deelt weer uit. Veel liever alles op, dan dat de jongens met lange tanden eten en hun bord, half leeggegeten, over de verschansing omkeren, omdat het hun niet smaakt. Als ze maar een gaatje openhouden voor de karnemelkse pap, die hij nu gaat halen. Wanneer hij met de pan met pap klaarstaat om van de kombuis naar de mess te wippen, maakt de boot een schuiver, die het achterdek blank zet. Hij wacht tot het water weg is. Dan is er een kans. Met een vaartje schiet hij naar de mess, maar juist als hij over de hoge drempel wipt, schiet Edzer, die met Kees en Klaas aan het stoeien is, erlangs. Feike struikelt over zijn benen en Edzer valt languit. De grote pan met hete pap stroomt over de jongen heen, die als een mager varken gilt. Hij krabbelt overeind. De pap druipt uit zijn oren, uit zijn haren, van zijn kin. Hij lijkt Poseidon, opduikend uit de zee, van wie het schuim aan baard en schouders kleeft. De jongens schateren. Edzer kreunt en voelt aan zijn nek, die pijnlijk is verbrand. Feike staart beteuterd naar de vloer: een grote, witte plak van dikke pap.

„Zo kunnen jullie ze niet eten, hè?” vraagt hij onnozel. De messroom davert van het lachen. Die kok! Zelfs Edzer schatert mee, ondanks zijn pijn.

„Hoe moet dit nou?” vraagt Feike aan de kapitein.

„Ik denk, nieuwe koken, Feike,” antwoordt die.

„Ja, ja,” knikt Feike, „maar het zal niet gaan. Ik heb geen karnemelk meer, ziet u.”

„Wel zoete melk en rijst?” vraagt de kapitein.

Die heeft hij wel.

„Dan kook je rijstebrij,” lost Stobbe het probleem op.

Een uur later is er rijstebrij, echter niet in de mess. Feike heeft daar de vloer gedweild en hij wil niet nog eens een geintje hebben als straks met die blikslagerse jongens, die eeuwig en altijd aan het stoeien zijn. Willen ze pap, dan komen ze maar in de kombuis. Wel, dat doen ze.

Kapitein Stobbe heeft zin in het karwei dat hun te wachten staat. De Amerikaan, die op de Haisborough Sands zit, heeft hen aanvaard, nadat hij eerst aan de Engelsen om hulp gevraagd had, maar die waren niet happig. Stobbe begrijpt dat. De Haisborough

Sands zijn de gemeenste banken van de hele Engelse kust. Het brandt daar altijd en er zitten overal stenen. Zo vaar je in diep water en zo zit je op een rots. Een sleepboot loopt grote kans zelf vast te raken of onder de waterlijn een gat te krijgen, want er zijn onderzeese rotsen bij, scherp als een mes. Maar Stobbe kent de Sands. Hij heeft er menigmaal een goeie buit gehaald en deze Amerikaan zal een vette kluiif zijn.

Kok Feike denkt er anders over. Hij houdt niet van de Sands, waar je altijd in de branding zit en waar de schuit elk ogenblik een harde opstopper kan krijgen. Hij heeft 't bij zo'n stoot gehad, dat hij de borden en de koppen op zijn hoofd kreeg, ofschoon hij ze stormzeker had geschoord. Hij stond in het steengruis en al zijn kommaliewant was weg. De jongens moesten bikken uit een paar geëmailleerde schaaltes. Als de één een schaalte leeggegeten had, kreeg de ander er een schep in. Er is geen kijk op dat hij in de branding van de Sands een fatsoenlijk maal op tafel brengen kan. Aardappelen en groenten koken en vlees braden gaat daar niet. Hij zal blij mogen zijn als hij erwten en bonen schaften kan. Als dat een paar dagen moet, is het niet erg. De jongens houden op z'n tijd wel van bruine bonen met stroop en van grauwe erwten met spek. Maar als ze het alle dagen krijgen, heeft de kok het weer gedaan. En soms duurt het lang bij de Sands. Zij hebben er eens vier weken gezwoged om een Noor eraf te slepen. Het wordt weer net zo'n akkevietje, ziet Feike, als ze bij de Sands zijn. De Amerikaan zit midden op de banken, zij dansen in de branding. De Vliestroom alleen kan niets uitvoeren. Freek Cupido heeft al de Tesselstroom en de Amstelstroom ontboden, de laatste met een grondtakel aan boord, en daarenboven heeft hij hulp ingeroepen van Maassluis. Dat laatste zou hij nooit doen, als hij niet inzag dat het een karwei wordt, te groot voor de eigen vloot. Ze zitten hier tenminste veertien dagen. Maak je maar klaar. Vandaag bramslag, morgen raasdonders, overmorgen snert. Drie dagen gaat het goed. Maar dan weer bramslag, raasdonders, snert. De jongens krijgen er tabak van en de kok krijgt 't op z'n kop.

Het gaat zoals Feike heeft verwacht. Ze zitten nu eens aan de westkant, dan weer aan de oostkant van de bank. Ze trekken met vier, zes sleepboten tegelijk. Ze scheuren de Amerikaan vandaag tien, morgen twintig meter verder en de derde dag vorderen ze geen duim. Op de brug en op het dek is telkens spanning, maar 't haalt nooit wat uit. Ze verspelen een paar strandlijnen, een anker met ketting, een zware sleepdraad. De Tesselstroom

botst tegen een Maassluizer aan, met het gevolg dat zijn verschan-
sing aan stuurboord van de midscheeps tot de bak wordt af-
gereten. De Amstelstroom krijgt een tros in de schroef.

Feike ziet er weinig van. Hij moet zorgen dat er eten op tafel
komt, terwijl de Vliestroom in de branding telkens op zijn kop
staat. Hij raakt vol blauwe plekken, omdat hij in de kombuis
tegen wand, fornuis en kasten wordt gesmeten; hij heeft brand-
blaren op zijn been van kokend spekvet dat de pan uitspoot.
Ondanks dit alles heeft hij het nog alle dagen klaargespeeld een
warm maal te bereiden, maar hij krijgt stank voor dank. De
jongens mopperen al als zij hem zien komen met zijn pan met
bonen, en ze keren hun borden over de reling om, eer zij ze half
leeggegeten hebben.

Feike weet wel dat het ditmaal niet louter tegenzin is in te een-
tonig voedsel. 't Is ook niet eens alleen omdat ze veertien dagen
achtereen gerold, gestoten en gestampt worden, op een manier
die zelfs een doorgewinterde zeerob zeeziek maakt. Er is iets
anders, dat de jongens dwars zit. Toen zij uitvoeren was het begin
december. En nu zal het weldra Kerstfeest zijn en er is geen kijk
op dat de Amerikaan vóór de Kerstdagen afgebracht kan wor-
den. Ze zullen op het Kerstfeest hobbelen in de branding van de
Sands. Wat lekkers!

Op de avond van de derde dag voor Kerstmis ligt Feike na lang
en lastig werken met weinig resultaat in zijn kooi. Het waait
hard en het brandt geweldig op de bank. De Vliestroom rolt ver-
vaarlijk en staat dan weer op zijn kop, met het gevolg dat de
kok in z'n kooi van voor naar achter en van links naar rechts
gesmeten wordt. Als hij haast slaapt schuift zijn lijf opeens een
eind naar achter en stoot zijn kruin zeer onzacht tegen het schot.
Op die manier kun je niet slapen.

Wakker liggend denkt hij eraan, hoe het nu thuis is. Zijn dochter,
die op Midsland woont, met een schoenmaker getrouwd, zou de
kerstweek met man en kinderen bij hen komen. Ze zullen er nu
al zijn. Als hij nu thuis was, zou hij dus zijn kleinkinderen om
zich heen hebben: Maartje en Feike en Jan. Hij zou met hen
gaan wandelen naar de duinen en door het bos. Ze zouden kijken
naar de konijntjes, die daar altijd hippen. En op Kerstavond zou
hij naar de nachtdienst gaan met zijn vrouw en dochter, terwijl
z'n schoonzoon op de kinderen zou passen. Verleden jaar heeft
hij dat ook gedaan. Het was een beetje nevelig. Het dorp scheen
in een lichte wolk gehuld, en in die wolk draaide het vurig kruis
van de Brandaris. De dominee droeg voor:

Dat licht omhoog, Terschellings wakend oog,
Zien w' als een kruis, getekend in de wolken,
Als Christus' kruis, dat redt uit aardse kolken,
Dat ons behoudt voor tijd en eeuwigheid.

Hij heeft het onthouden, omdat het beeld van de Brandaris als een kruis, hem getroffen heeft. Wanneer je onder de toren loopt, zie je de lichtbundels werkelijk als een kruis; en dat het vuur van de Brandaris behoudt en redt, weet iedere Terschellinger. Maar past zo'n gedicht nu in een Kerstdienst? Bij het Kerstfeest behoren, meende hij, wel een kribbe, een stal, een Kind, maar geen kruis. Mietje, die meer doet aan het geloof dan hij, zei echter op de weg naar huis, toen hij hierover sprak, dat het Kind in de kribbe niet het heil van de wereld zou zijn geworden, als het niet aan het kruis gestorven was.

't Zal wel zo zijn. Hij weet dat niet zo goed. Als kind ging hij geregeld met zijn moeder naar de kerk, maar sinds hij op de grote vaart kwam, is de klad erin gekomen; hij was toen bijna nooit een zondag thuis. Nu hij op de Vliestroom kok is, al jaren, heeft hij meer gelegenheid, maar hij is eraan ontwend. Als zijn vrouw naar de kerk gaat, wandelt hij langs de haven en soms naar het strand. Een zeeman weet dat God groot is en de mens gering. Een schip is minder dan een stipje op de wijde zee, en in de wilde branding kan een mens een bitter beetje. Een zeeman is afhankelijk van God. Maar het kerkgaan en wat daarbij komt, is meer voor mensen van de wal dan voor zeelui. Die nachtdienst op het Kerstfeest heeft hij echter mooi gevonden. Hij had er dit jaar graag weer heen gewild.

Hij wandelt door de smalle straatjes onder het lichtend kruis. Hij is in de kerk, waar de witte wanden zijn behangen met groene takken, gesneden van de sparren in het bos. Er branden kaarsen aan een boom en op de banken. Er wordt gezongen van een licht der lichten, opgegaan uit duistere wolken, van een Koningskind, dat heil en vrede brengt op aarde...

Nu is hij in de duinen, worstelend tegen een zware storm, die hem het fijne zand in het gezicht jaagt; 't verblindt en prikt. Hij dwaalt over de Bosplaat in dikke duisternis, wadend door het water en rillend van kou, terwijl de adem hem wordt afgesneden door de felle wind. Hij struikelt, valt, staat op en struikelt weer. Dan blijft hij liggen, uitgeput. Maar opziende ziet hij licht, een poort, ver weg. Hij richt zich met grote moeite op, gaat strompelend voort, komt bij de poort en kijkt erdoor. Erachter straalt veel licht.

Door gouden straten wandelen mensen in het wit met palmen in de handen. Er is een troon, waarop een koning zit. De mensen met de palmen knielen voor die troon en daarna staan ze op en dansen, zingen, jubelen en zwaaien met hun palmen. Zie, Mietje is daarbij, zijn vrouw, alleen niet krom en grijs, maar jong en stralend en lichtvoetig dansend. Ze ziet hem aan de poort staan. Ze wenkt hem: kom! Hij wil gaan, maar een wachter houdt hem tegen. Dan komt zij naar hem toe. Jij mag ook binnengaan als je maar knielt en bidt. Hij doet het niet. Knielen en bidden is voor vrouwen. Hij wil staan; hij houdt meer van gebalde vuisten dan van gevouwen handen. Hij wil de poort door met een rechte rug. De wachter houdt hem tegen. Mietje houdt aan: kniel, bid! Mietje smeekt hem. En eindelijk knielt hij. Daarna laat de wachter hem door en Mietje reikt hem de hand. Hij treedt in stralend licht...

Feike schrikt wakker van een zware schok, waardoor hij tegen het kooischot wordt gesmeten. Er is tumult aan dek, hoort hij. Hij klimt uit zijn kooi om te zien wat 't is. De sleeptros is gebroken en in de schroef geraakt, en daarna is de Vliestroom, hulpeloos drijvend, op een wrak gestoten; nu drijft hij in een woeste branding naar de rotsen. De ankerketting rammelt in het kluisgat. Als het anker houdt, gaat 't goed. Maar het anker krabt. De Tesselstroom schiet toe tot hulp. Een kogel met een lijn eraan vliegt over het voordek. Edzer vangt hem. De jongens vamen de hieuwlijn en de strandlijn in. Ze reppen zich. Doch vóór de Tesselstroom kan helpen, dreunt er weer een schok, waarvan de Vliestroom kreunt. De branding brandt hier als de hel. Gelukkig, de draad zit vast. De stoomfluit loeit. De Tesselstroom begint te trekken. Hij haalt hen uit de knoei.

Er is voor Feike een geluk bij het ongeluk. Zij moeten nu naar Yarmouth om de schroef te klaren. Ze lopen daar op de morgen van de dag vóór het Kerstfeest binnen. De kapitein vindt het best dat Feike de wal op gaat om in te slaan voor een kerstmaal; en hij zegt erbij dat hij op een shilling of wat niet hoeft te kijken; de jongens mogen wel wat extra's hebben nu zij de feestdagen op zee zullen zijn in plaats van thuis. Van deze vrijheid maakt Feike ruim gebruik en ook van de gelegenheid dat hij voor het eerst na vele dagen rustig in de kombuis kan werken. Na zijn boodschappen kookt en bakt en braadt hij tot de late avond. Soms komen er jongens nieuwsgierig bij hem kijken. Hij jaagt ze weg. 't Moet een verrassing zijn. Maar dat het een rijk maal zal worden, kunnen ze wel ruiken.

't Is al Kerstnacht als Feike tevreden naar zijn hut gaat. Nog niet naar kooi. Hij schrijft een brief aan zijn vrouw. Dat kan nu. Morgen, als ze in de branding zitten, kan het niet. Op dit uur is Mietje in de nachtdienst. Daar schrijft hij over en ook dat 't, naar hij hoopt, aan boord toch een beetje Kerstfeest wezen zal. Die nacht vaart de Vliestroom weer uit. Er kan geen sprake zijn van Kerstfeest vieren aan de wal in Engeland, want er wordt vandaag springtij verwacht, en dan is er kans dat ze de Amerikaan vlot krijgen. Stobbe mag die kans niet laten schieten, zelfs om het Kerstfeest niet.

De korte Kerstdag is al haast ten einde. De zee is grauw, het schuim lijkt in de schemer grijs, de branding dreunt en dondert en de slepers rijden wild op de golven. Ze trekken met z'n zessen aan twee draden, drie aan drie. De schroeven malen, de schoorstenen roken. Er zit echter geen spanning in het werk. Doordat de wind is uitgeschoten, komt er minder water dan verwacht was. Ze trekken nu zoals ze al twintig maal bij elk tij weer getrokken hebben, in de flauwe hoop dat de aanhouder het op de lange duur zal winnen.

Feike heeft de kapitein gevraagd of het goed is dat het kerstmaal om vijf uur begint, en die heeft ja gezegd en het ook goedgevonden dat bijna allen meedoen. Er is op het ogenblik zo weinig spanning dat één man op de brug en één in de machinekamer als wacht kunnen volstaan.

De mess is versierd. Feike heeft gisteren in Yarmouth hulst en dennegroen en rood papier gekocht, en vanmiddag heeft hij de wanden behangen met groen en de lampen rood omhuld en kaarsen gezet op een kroon, met hulp van meester Jeen gemaakt van een oud stuurrad. De mess is feestelijk en een beetje huiselijk, en zo is ook de maaltijd. Feike schept soep op, kippesoep. De jongens smullen van het voorgerecht. Daarna krijgt ieder een halve kip, goudbruin gebraden, met appelmoes erbij. Terwijl daarbuiten de golven razen, kluiven de jongens aan hun boutjes en het smaakt hen zo fijn dat ze er nauwelijks erg in hebben dat het houen en keren is, doordat de Vliestroom als een bok springt in de branding. De pannen staan stevig in het tafelrek en als de eters al eens op een hoop geslingerd worden, nu naar stuurboord, dan naar bakboord, het glijdt gemakkelijk op de banken en ze zijn zo weer op hun plaats terug. Feike glundert als hij ze ziet schransen en het doet hem goed dat ze hem nu prijzen, nadat ze een

volle week gemopperd hebben op alle dagen bruine bonen. Hij maakt het toch een beetje Kerstfeest voor de jongens.

En dat niet eens alleen wat het eten aangaat. Hij heeft vanmorgen in de kist met grammfoonplaten gezocht naar iets anders dan gewoonlijk opgezet wordt. Geen songs vandaag, nu kerstliederen. Hij heeft ze werkelijk gevonden, platen, nog nooit of bijna nooit gedraaid. Nu zet hij ze op het toestel. De jongens, straks vrolijk, worden stil. Ze kennen deze liederen uit hun kindertjaren. Toen vonden zij ze mooi. Op zee zijn ze ontwend aan deze dingen. Maar nu ze op het Kerstfeest de oude liederen weer horen, luisteren ze met eerbied. O, Kerstnacht schoner dan de dagen... In Bethlehems stal lag Christus de Heer... Stille nacht, heilige nacht... De Engelenzang... Zij neuriën de liederen mee. Ze zingen. Feike zingt ook met zijn gebarsten stem. En onder het zingen komt hem zijn droom van gisternacht, vergeten door de drukte van de voorbereiding van het kerstmaal, weer voor de geest. Mietje en al de anderen die in witte kleren in de lichtstad wandelden en zongen. En hij mocht door de poort ingaan en met al de anderen zingen: Ere zij God.

De Engelenzang is uit. Er heerst stilte in de mess. Het is of ook de zee zich een ogenblik inhoudt.

Auke prijst Feike: „Je hebt de boel best voor mekaar, kok.”

Stuurman Duif zegt: „Je hebt 't een beetje feest voor ons gemaakt.”

Meester Jeen voegt daaraan toe: „Niet eens alleen wat 't eten aangaat. Die versjes waren mooi.”

En de anderen in koor: „'t Was best in orde, kok. Bedankt.”

Feike haalt de mouw langs de ogen. „Niks te danken, jongens.”

En dan wat ruw: „Dachten jullie dat het al afgelopen was? Nee, om de drommel niet! We krijgen nog wat toe. Of lusten jullie soms niks meer?”

Hoe zouden zij niets lusten? Natuurlijk wel. Wat is het: pudding, ijs, een taart?

Feike verklapt niets, hij verdwijnt naar de kombuis. Een zeetje licht de Vliestroom op en smijt de jongens door elkaar. Ze hebben er pret om. De stille stemming, die het kerstlied wekte, is meteen verdwenen. Ze lachen en spotten, ze plagen elkaar. Ze zijn er goedsmoeds bij.

Waar blijft de kok nu met zijn taart, zijn ijs, zijn pudding? Klaas kijkt door het ronde raam. Het dek is leeg. De kapitein zegt tegen Edzer, die bij de deur zit, dat hij naar de kombuis moet gaan en vragen of de taart misschien nog gebakken moet worden. Edzer

gaat. Hij wacht een zeetje af, dat over het dek loopt. Dan wipt hij naar de deur van de kombuis. „Feike, waar blijf...” De zin knapt af. Feike is niet in de kombuis. Edzer gaat naar het provisieruim in het achteronder. Feike is er niet. Hij opent Feike's hut. Ze is leeg. Hij rent naar de brug en vraagt de wacht. Die heeft Feike niet gezien. Hij gaat naar de mess terug en schreeuwt: „Kapitein, de kok is weg!” Zijn stem valt als een steen in het lawaai... 't Is plotseling stil.

De kapitein en meester Jeen gaan mee en zoeken ook, maar vinden niets. Alleen in de kombuis een taart, moscovisch met een rand van geconfijte vruchten en een dek van roze suiker, waarop in witte letters: Gelukkig Kerstfeest!

De laatste groet van Feike aan zijn makkers.

Hendrik Stobbe, onversaagd in allerhande hachelijke omstandigheden, kan niet goed tegen rouw, en daarom heeft hij aan stuurman Willem Duif gevraagd of hij naar Mietje wil gaan om haar de plunjezak van Feike te bezorgen. Het doodsbbericht behoeft niet meer gebracht te worden. Dat is per radio naar het rederijkantoor gegaan en de dominee heeft het gebracht in het kleine huisje aan de dwarsstraat, waar Feike heel zijn trouwen met zijn Mietje heeft gewoond. Maar zijn spullen moeten nog bezorgd en zo'n vrouw wil altijd alles weten van de laatste uren. Dan zal het wel snotteren worden, verwacht Stobbe, en hij kan geen vrouwen tranen zien. Hij is de man niet voor zo'n boodschap. Duif moet 't maar doen. Het gaat hem beter af.

En zo draagt Willem Duif aanstonds nadat de Vliestroom met de vlag halfstok de haven van Terschelling is binnengevaren, de plunjezak van Feike naar diens huisje en zet hem in de kamer neer. „Daar is ie, moeder, voor de laatste keer,” zegt hij erbij.

Mietje was rustig toen ze de deur voor Willem opendeed. Zij is geen vrouw die haar hart gauw binnenstbuiten keert, maar nu hij dit zegt, moet zij vechten tegen tranen. „Ga zitten,” noodt ze, en schenkt een kopje thee in, geeft er een koekje bij en houdt Willem een doos sigaren voor: „Steek eris op.” Ze tracht zich te beheersen, maar als ze eindelijk zit, verraden haar bleke wangen, bevende vingers en trillende stem, dat het haar moeilijk valt.

Zij wil natuurlijk weten hoe het gebeurd is. Het bericht aan het kantoor sprak slechts van overboord geslagen en verdronken. Duif kan haar niet veel meer vertellen, want niemand heeft het gezien. Er kwam een grondzee, vlak nadat hij uit de mess naar de kombuis was gegaan; toen moet het zijn gebeurd. „Wij vonden in de

kombuis een taart die hij voor ons gebakken had. „Gelukkig Kerstfeest” stond erop. Dat was zijn laatste groet.”

Er krampt iets bij haar smalle mond en tegelijk rolt er een traan langs haar wang.

Duif vertelt hoe Feike hun niet alleen een gelukkig Kerstfeest heeft *gewenst*, maar ook *bereid*, met het feestmaal, de feesttooi en de feestzang en hij noemt de liederen op, die zij gezongen hebben bij de grammofoon. Bij dit laatste wordt Mietje zeer opletten. Heeft hij *die* liederen laten spelen? ’t Verwondert en verblijdt haar.

Duif haalt uit zijn portefeuille een brief, die hij in Feike’s hut gevonden heeft, nog vast aan het blok. Het is een brief aan haar, onvoltooid. Hij moet hem hebben geschreven toen ze in Yarmouth in de haven lagen, want op de Haisborough Sands kon je niet schrijven; daarvoor ging de boot te veel tekeer. Waarschijnlijk heeft hij hem afgebroken, omdat hij aan het werk moest voor het bereiden van het kerstmaal of omdat ’t te laat werd.

Mietje zet haar bril op en schuift dicht naar het raam, want in de kamer groeit de schemer. De brief beeft in haar handen, en ze snuift ontroerd bij het lezen. Feike vertelt van een vreemde droom, die hij gehad heeft, waarbij hij na een lange zwerftocht door storm en duisternis aan haar hand de lichtstad binnenging. Hij schrijft ook dat hij zo graag met haar het Kerstfees had willen vieren, om de gezelligheid, maar ook om het andere. Hij schrijft dat hij voelt dat hij met haar moet meegaan in die dingen. Wel, hij zal meegaan, als hij thuiskomt, en dat zal spoedig zijn, want het karwei is vast gauw afgelopen.

Mietje nokt na het lezen van de brief.

„Voor hem was het karwei al heel gauw afgelopen,” zegt Willem Duif zachtjes.

„Maar samen kunnen wij niet meer gaan,” zegt zij zuchtend.

„Straks wel,” meent Willem.

Zij kijkt hem vragend aan.

„Zoals hij het in zijn droom zag,” voegt Willem eraan toe.

Er komt een stille glimlach op haar verschrompelde oude-vrouwengezicht. „Je hebt gelijk,” zegt ze. „Hij is al thuis, voorgoed, en wij zullen elkaar weerzien, wie weet hoe gauw. Ik ben al oud.”

Alle treurigheid is nu bij haar verdwenen. „Ik ben rijk met die brief,” zegt ze. „Ik dank je wel dat je hem hebt willen brengen.”

Ze hebben allebei hun thee koud laten worden. Zij schenkt verse in en vraagt nader. Ze wil graag alles weten. En ze is heel dank-

baar als ze hoort dat het laatste lied dat hij gezongen heeft de Engelenzang was.

Stobbe bedankt zijn stuurman dat die een lastig karwei voor hem heeft opgeknapt. „'t Was zeker een sjouw,” veronderstelt hij.

„Nee,” antwoordt Duif. „Het viel erg mee. Ik ben er blij vandaan gekomen.”

Daarvan hoort Stobbe op. 't Zal eraan liggen dat Mietje en Willem beiden kerks zijn. Die lui hebben iets dat hij ook wel zou willen hebben als het eens op sterven aankwam. Maar aan de dood denkt Stobbe liever niet.

12 STUURMAN DUIF

EEN HERHAALD EN DRINGEND S.O.S. DOET DE VLIESTROOM NAAR HET noorden jagen, recht tegen een harde storm in. Ze pikken telkens paaltjes. Dan bonkt de boeg op het water en trilt het schip in al zijn spanten. Wat niet stijf is vastgesjord, gaat om en wie niet stevig op zijn benen staat, valt. De buizers spuiten tot halverhoogte van de mast en zoute buien sproeien op het stuurhuis. Stuurman Duif, die de wacht heeft, tuurt in de zwarte nacht.

De kapitein komt uit de radiohut. „Nog niks te zien?”

„Niks,” antwoordt Duif.

Er is niets te zien en niets te horen, want de radio van de Zweed, die lek, met zware slagzij en de machinekamer vol water, midden op de Noordzee op hoge zeeën dobbert, zwijgt, nadat hij vele malen dringend S.O.S. geroepen heeft. Zijn laatste melding was dat het water in het schip steeg en dat de slagzij ernstig werd.

„Hij zal wel weg zijn,” veronderstelt de stuurman.

„Jij denkt altijd het ergste,” zegt de kapitein een beetje bits.

Duif moet erkennen dat de kapitein gelijk heeft. Hij is wat pessimistisch. Al menigmaal heeft hij gedacht dat er geen kans van bergen was, terwijl het toch gelukt is. De kapitein is vierkant anders. Die denkt nog dat hij het redden zal, ook als het hopeloos staat. Zoals onlangs met die Amerikaan op de Haisborough Sands. Hij zei tot het laatste toe: we krijgen hem, totdat ie in tweeën brak. Maar door zijn optimisme heeft hij verscheidene keren een geval aangepakt, dat anderen als hopeloos hadden opgegeven, en zo'n geval geklaard.

„Ik zie een vuur vooruit,” zegt Edzer, die aan het roer staat.

„Koers erop aan,” beveelt de kapitein.

Maar weldra blijkt, dat het de Zweed niet is. Er doemen vele lichten op, vrij ruim verspreid. Het is een vissersvloot, op Doggersbank aan de netten liggende. Ze praaïen een logger of hij wat weet van een Zweed die in de penarie zit. De visser heeft z'n roep om hulp gehoord en toen z'n richtingzoeker erop gezet. 't Was noordnoordwest.

Duif schrijft de informatie op in zijn journaal ter vergelijking met zijn eigen peilingen. Hij draagt de roerganger op een streek westelijker te sturen. De kapitein is naar zijn hut gegaan. Ze stomen twee uur in die koers. Er komt geen vuur in zicht. Al vaster wordt bij Duif de overtuiging dat de Zweed, die zwijgt, vergaan is. Doch dan ontdekt hij een vuur. 't Is stakelen. Dit moet het schip zijn dat om hulp riep.

Het is de Zweed. Het schip ligt diep, op bakboordswang, een speelbal van de golven. Twee sloepen vol met volk drijven erbij. Die hebben dus het schip verlaten, maar er komen morseseinen van de brug. De kapitein met een paar man zijn nog aan boord.

Op de Vliestroom is ditmaal geen bergingschef. Freek Cupido zit in Engeland voor zaken en de directeur heeft gezegd dat Stobbe en Duif tezamen de zaak maar moeten zien te fiksen. Stobbe blijft op zijn schip. Duif moet naar de Zweed gaan en het contract voorleggen aan de kapitein. Hij gaat, en de Zweedse kapitein heeft geen bezwaar om Lloyds contract te tekenen no cure no pay, ofschoon hij denkt dat er op cure maar weinig kans is. Dat ziet Duif ook. Het schip heeft zo'n zware slagzij dat je op het dek bijna niet lopen kunt en het water in de ruimen staat heel hoog. Hij seint met de morselamp aan kapitein Stobbe de slagzij in graden en de waterstand in voeten en voegt daaraan toe dat de kans het schip te bergen hem zeer twijfelachtig lijkt. Stobbe antwoordt: Ik schiet een lijn over en stuur pompen. En daarop zegt Duif: Oké. Want zo is stuurman Duif: dikwijls wat somber in zijn verwachtingen, maar onvoorwaardelijk bereid om iedere order grondig uit te voeren.

Meester Jeen, die met een paar opstappers meekomt, zorgt voor het stellen van de pompen. Stuurman Duif leidt op de bak het hieuwen van de sleepdraad. 't Moet met de hand gebeuren, want er is stoom noch stroom meer op de Arkelstuna. Als de matrozen, die de handwinch moeten draaien, het niet kunnen redden, pakt Duif mee aan. Eindelijk is de draad belegd. De Vliestroom stoomt hem uit. Van de scheefhangende brug, waar hij met veel moeite opgeklauterd is, geeft Duif aan Stobbe het sein: Trekken maar.

Ze lenzen voor de wind. Dit is een voordeel, want zo heeft de Arkelstuna de minste last van de golven. Toch kan hij de geringe vaart, die de Vliestroom met de zware sleep maakt, niet verdragen. Het water in de ruimen stijgt nu onrustbarend. Duif vraagt aan kapitein Stobbe halve kracht te draaien.

De motorpompen, zes in getal, door meester Jeen gesteld, slaan water uit. Duif peilt na korte tijd opnieuw. Geen verdere stijging, evenmin een daling. Als ze al pompend zo langzaam blijven zeulen, zullen ze misschien een haven halen. Stobbe, wat haastig, probeert na enige tijd weer volle kracht te varen, maar Duif moet hem meteen verzoeken op halve kracht terug te vallen, want de boot verdraagt het niet. Dan zeulen ze weer langzaam voort met hoge zeeën achterin.

Na korte tijd peilt Duif opnieuw. Het water stijgt, ondanks de trage vaart en ondanks het driftig zoemen van zes motorpompen. Het is tweehonderd mijl naar IJmuiden. Die haven kunnen ze nooit halen.

De loggervloot, die ze gisteren passeerden, doemt weer op. 's Morgens komt ze in 't zicht; pas 's avonds laat is ze achter hen verdwenen. Het water stijgt nog steeds, ofschoon zeer langzaam, en de slagzij wordt gedurig zwaarder. De Zweedse stuurman staat het niet langer, hij wil van boord. En aangezien een kapitein geen man mag dwingen aan boord te blijven, indien er gevaar voor zinken is, gaat hij, en met hem de twee matrozen die nog aan boord gebleven zijn. De kapitein is de enige Zweed die blijft.

Die nacht wordt ook de kapitein benauwd. De slagzij is zo groot geworden dat een zware zee het schip zou kunnen doen kapseizen, en het is toch niet meer te redden. Vindt de Hollander dat ook niet? Willem Duif is ervan overtuigd dat de Arkelstuna niet te redden is. Ze zijn pas even bezuiden Doggersbank en de toestand wordt voortdurend slechter. Ze halen IJmuiden nooit. Wel, wat voor zin heeft het dan nog langer te worstelen en daarbij het risico te lopen van met de schuit naar de haaien te gaan? Want het schip zinkt, verzekert de Zweedse kapitein. Duif is dit met hem eens. Een paar jaar geleden heeft hij een schip, door hen gesleept, zien zinken. Alles aan boord ging mee de diepte in. De Vliestroom werd zelfs door de draaikolk aangezogen, hoewel hij aan een sleepdraad van vijfhonderd meter had getrokken, die ogenblikkelijk was gekapt. Maar de Arkelstuna drijft nog en kapitein Stobbe ziet er wat in, zoals hij er altijd wat in ziet, zolang een schip niet op de bodem van de zee ligt of uit elkaar geslagen op het strand zit. En als zijn kapitein hem niet terugroept, verlaat

hij het schip alleen in de alleruiterste nood, en die acht hij nog niet gekomen. De Zweed vindt het dwaasheid; hij gaat van boord. Duif blijft met vier opstappers en Edzer, die het roer bedient op zo'n manier dat de Arkelstuna, hoe stuurlastig ook nu hij in plaats van op z'n kiel haast op de bakboordsscheepswand drijft, maar weinig giert. Duif en Edzer staan, of beter hangen, samen in het stuurhuis. Van de opstappers zijn er twee in het gangboord bij de pompen en twee staan op de bak, gereed de sleeptros los te gooien, zodra dat nodig worden mocht.

Zijn mannen kijken soms naar Duif: Edzer van achter het stuurrad, de twee uit het gangboord, het andere tweetal van de bak. Willem begrijpt wel waarom dat is. Zij worden ook onrustig, nu het schip al dieper zinkt en al zwaarder slagzij maakt. Zij zullen hem nooit vragen, als de Zweden: mogen wij van boord? Dat doen Terschellingens niet. Ze vertrouwen dat hun kapitein behalve voor het te bergen schip, ook voor hun leven waakt. En op dit ogenblik is hij hun kapitein.

De verantwoordelijkheid weegt Willem zwaar. Het leven van die vijf mannen staat op het spel en ook zijn eigen leven, en hij heeft vrouw en kinderen. Hij neemt een nieuwe peiling. Het water in de ruimen is alweer gestegen en de slagzij is nu zo zwaar dat de eerste de beste golf het schip zou kunnen doen kapseizen; dan is het in een ogenblik gebeurd. Heeft het zin levens in de waagschaal te stellen, wanneer je weet dat het schip toch niet te redden is?

Hij vraagt met de morselamp aan kapitein Stobbe wat die hem raadt; zoveel voet water staat er in de ruimen en zoveel graden is de slagzij nu. Hij krijgt het antwoord dat hij kon verwachten: „'t Is aan jou om te bepalen of de toestand niet meer houdbaar is.” Natuurlijk, hij draagt de verantwoordelijkheid, behalve voor het leven van de mensen ook voor het schip. Als hij van boord ging en het bleef drijven, zou dat een smaad zijn, de stuurman van een bergingsboot onwaardig. Maar hij weet het zeker: ze halen IJmuiden nooit.

Een tijdlang peinst hij. Dan grijpt hij de morselamp opnieuw en seint met korte en lange schitteringen: IJmuiden naar mijn mening onbereikbaar. Stel voor de Arkelstuna op de Waardgronden onder Vlieland te zetten.

Het antwoord is beknopt: akkoord. En de Vliestroom zet zijn koers wat oostelijker.

Ze varen in het Stortemelk. Zover hebben ze de Zweed dan toch

gekregen. Maar thans is de toestand hoogst gevaarlijk. Duif heeft de jongens van de bak teruggeroepen naar de midscheeps. Zij en de mannen van de pompen staan bij de davits, waar de jol aan hangt, gereed om deze te strijken, zodra de stuurman het beveelt. Hij geeft nog geen bevel, ofschoon de Zweden, over het hek van de Vliestroom hangend, gebaren: Kom eraf; hij zinkt.

De Arkelstuna drijft meer onder dan boven water; het bakboord raakt de zee; de kiel komt bijna boven. Eén grondzee – en het brandt geweldig in het Stortemelk – en hij kapseist.

„Stuurman...” begint Wiebe.

„Als je eraf wilt, ga je maar,” antwoordt Duif gejaagd en hees, eer dat de opstapper het heeft gevraagd.

Wiebe blijft. Zolang de stuurman blijft, blijft hij ook.

De Waardgronden zijn dichtbij. Ginds, waar de loodsboot kruist, is de droogte, waar de Arkelstuna veilig ligt. Wanneer de Vliestroom alleen en volle kracht voer, zouden ze er in een halfuur zijn. Nu, halve kracht en met de zware sleep, duurt het nog twee, drie uren, boven het etmaal van prangende onzekerheid en met een al zwaarder drukkende last van verantwoordelijkheid, dat Duif achter de rug heeft. En hij gelooft nog steeds niet dat het zal gelukken de Arkelstuna te behouden.

Het wordt zelfs kapitein Stobbe te erg. Hij vraagt per seinlamp: „Kun je 't nog houden?” „Ja,” antwoordt Duif zo kort als het kan. Zijn zenuwen zijn tot het uiterste gespannen.

De woeste Vlielandse duinen zijn over stuurboord. Aan bakboord, aan de overkant van het gat, staat de Brandaris voor Terschelling. Daar wachten zijn vrouw en kinderen op hem. Hij kan zich redden door van boord te gaan. Als hij te lang blijft, ziet hij hen nooit weer. En 't schip is niet te redden. 't Zinkt vóór ze bij de gronden zijn.

Ze varen nog een uur, haast twee. De gronden zijn vlàk bij. Maar thans is de uiterste grens bereikt. Het schip ligt vrijwel op z'n kant, vol water. „Stuurman!” roept Edzer angstig.

Duif ziet het in. De maat is vol. Hij seint naar Stobbe: „Wij gaan eraf. Wil stoppen.”

De jongens rennen naar de davits. Die zwaaien buitenboord.

De Arkelstuna krijgt een zachte schok. Hij kapseist, ja, maar het is geen zinken! De boot vlijt zich op bakboordszijde op de Waard.

De Vliestroom antwoordt op het laatste sein van Duif: „We zijn er, jongens. Bedankt voor jullie goede werk. Ik stuur de motorvlet om jullie dadelijk thuis te brengen.”

13 TWAALF AMBACHTEN, DERTIEN ONGELUKKEN

TEADE RIJF IS EEN MAN VAN TWAALF AMBACHTEN EN DERTIEN ONGELUKKEN. Op school was hij voor de onderwijzers al een kruis, ofschoon de bovenmeester zei dat hij ook z'n goeie kanten had. Hij werd loopjongen bij een kruidenier en deze was het aanvankelijk eens met 't oordeel van de bovenmeester. Teade vloog met zijn fiets door het dorp en naar Baaiduinen. In een wip had hij een boodschap bezorgd. Baas Pruim getuigde dat hij nog nooit zo'n vlugge jongen had gehad.

Maar op een middag, midden in het badseizoen, toen hij boodschappen naar het pension Duinzicht moest brengen, kwam hij niet weer terug; wel stuurde de juffrouw van het pension een meisje, waar of haar bestelde goed toch bleef. Baas Pruim zat met de handen in het haar; een winkel vol klanten, een boel bestellingen en geen Teade. Hij ging, de winkel voor een ogenblik aan zijn vrouw overlatend, bij moeder Rijf vragen, waar haar zoon zat. Die schrok en ging onmiddellijk op stap om hem te zoeken. Ze vond hem op een botter in de haven, de vissers helpend bij het azen van de beug; zijn fiets stond tegen een paal, de mand nog vol. Zij veterde hem uit en hij vloog naar Duinzicht, het standje van de juffrouw met een gebogen hoofd aanhorend. Baas Pruim schold hem ook uit en hij beloofde beterschap. Hij toonde deze gedurende een week, zijn werk was in de puntjes. Toen wachtte op een morgen Pruim tevergeefs op hem. Hij ging weer naar vrouw Rijf, die zeer verschoot en ook verdrietig werd. Teade was die morgen op tijd, zelfs aan de vroege kant, de deur uitgegaan. Pruim wilde dat ze haar zoon zou halen, zoals de vorige keer, maar zij dacht, dat dit voor een vrouw geen doen zou zijn. „Waar zit ie dan?” vroeg hij. „Waar zou een jongen zitten als het hard gewaaid heeft?” was haar weervraag. Toen begreep baas Pruim waar Teade zat en 's avonds bleek dat het zo was. Hij kwam vuil en nat thuis en gaf z'n moeder twee gulden. Hij dacht dat moeder het nu niet erg zou vinden dat hij nat en vuil was. Wat hij thuisbracht was aanzienlijk meer dan hij op een dag bij Pruim verdiende. Vrouw Rijf zei echter dat hij er verkeerd aan deed zijn baas in de verlegenheid te laten zitten.

De volgende dag brandde Pruim tegen Teade los en zei dat hij wel ophoepelen kon. Daarop draaide Teade zich om en ging de winkel uit. Pruim vroeg wat hij ging doen. Ophoepelen, was het

antwoord. Doch dit was Pruims bedoeling niet. Hij wilde het nog een keer met hem proberen. Het ging nu best, want Teade was een kwieke jongen. Maar het was hopeloos mis toen er weer stormweer kwam. De fluit van de Vliestroom haalde hem uit de kelder, waar hij bezig was stroop uit het vat te gieten, en deed hem naar de haven vliegen. De reddingboot Brandaris voer ook uit. Na het vertrek van de boten ging hij door de duinen naar het strand om te juttten. Hij kwam thuis toen het al lang donker was, vuil, nat en moe. Zijn moeder huilde om zijn rare streken, en de volgende morgen kreeg hij er van baas Pruim van langs. Hij had de kraan van het stroopvat gisteren open laten staan. De kelder dreef en de baas had zelf alle boodschappen moeten doen, terwijl hij haast niet lopen kon van het spit. Pruim wou hem niet meer zien.

Kort daarna was Teade bij de marine. Hij had al lang gezeurd dat hij matroos wou worden. Zijn moeder was er niet voor, maar zijn grootvader, die ook bij de marine had gediend, dacht dat het net wat voor hem zou zijn. Bij zijn eerste verlot flaneerde hij in zijn hupse uniform door het dorp. De meisjes keken naar zijn baret en braniekraag en ook wel naar zijn frisse snoet. Hij had er al gauw een aan de arm. Ze liepen driemaal door de Torenstraat en daarna langs het groene strand. Op de vraag van zijn moeder hoe het hem in Den Helder beviel, antwoordde hij: een jofele boel. Bij het tweede verlot liep hij met nog meer brandie door de Torenstraat dan de eerste keer. Hij joeg de meisjes nu compleet het hoofd op hol. Over Den Helder zei hij weinig. Als zijn moeder ernaar vroeg, antwoordde hij ontwijkend. Alleen ontviel hem eens dat de korporaal van de mariniers, die hen drilde, een klier was. Zes weken later zou hij weer thuiskomen, maar een paar dagen tevoren schreef hij een briefje dat hij niet kon komen. Ongerust schreef zijn moeder terug wat de reden was. Hij antwoordde dat hij in de petoet zat. Daar werd vrouw Rijn ontdaan van, haar jongen in de gevangenis; maar grootvader troostte haar. Een matroos in de petoet was zo erg niet; hij had in zijn matrozentijd ook weleens in de bak gezeten. Toen Teade zes weken daarna weer thuiskwam, had hij genoeg van de dienst. Was dat een leven! Voor een losse knoop straf, voor een veegje op je schoenen straf, drie minuten te laat uit je kooi straf en twee minuten te laat in je kooi ook straf. Hij wou eruit. Maar hij zat vast, hij had getekend. In het vervolg kwam hij te hooi en te gras thuis. Zijn moeder dacht weleens dat hij niet vaker wilde, omdat hij onverschillig deed, maar zo was het niet. Als hij

verlof had haastte hij zich naar het eiland. Hij had echter vaak straf en verspeelde daardoor telkens zijn verlof. Eens verraste hij zijn moeder door onverwachts te komen midden in de week. „Ben je gedrost?” vroeg zij ontsteld. Nee, hij was ontslagen wegens ongeschiktheid. Gelukkig, vond hij. 't Was geen leven. Zijn moeder was blij dat ze hem weer thuis had.

Hij kwam bij kapper Kroes als inzeper, maar dat was voor Teade helemaal niets. Hij smeerde oude Age neus en oren vol; de man werd kwaad en kapper Kroes ook. Geen veertien dagen hield hij het er uit. Toen belandde hij op een schelpenzuiger, maar daar bleef hij ook niet lang. Hij wou naar zee. Dat had hij ook gewild, toen hij naar de marine ging, maar hij was niet verder gekomen dan de haven van Den Helder voor roeioefeningen in de sloepen. Hij wou het zeegat uit en wat van de wereld zien. Hij monsterde in Amsterdam op een boot voor Afrika's westkust. Nu had hij het gevonden. Hij deed zijn werk aan boord met plezier; het was er lang niet zo model als bij de marine. En hij keek z'n ogen uit. Ze voeren eerst naar Antwerpen, toen naar Le Havre en Bordeaux. Hij durfde eerst niet best aan wal te gaan in een vreemd land, bang dat hij zich niet redden kon, maar daar was hij gauw doorheen. Zo'n reis, die je telkens in andere havens bracht, was prachtig. En Afrika was een heel wonderlijke wereld. Zwarte mannen, zwarte vrouwen, hurkend voor hun strooien hutten, zwarte kinderen, die naakt bij die hutten speelden. Er zwommen negerjongens om het schip, duikend naar dubbeltjes, die zij in het water gooiden. Alleen was het er erg heet. Op den duur begon het Teade te vervelen. 't Was ook telkens weer hetzelfde bij dit schipperen langs de kust en het werd al warmer. Toen het hem de keel begon uit te hangen, waren ze echter vol en koersten ze naar huis. In de Golf van Biskaje werden ze overvallen door een storm, die het schip op kop en staart deed staan en Teade uit zijn kooi wipte, nadat hij de raad van een oude matroos, er een schotje voor te zetten, in de wind geslagen had. Nu kwam hij onzacht op de vloer terecht met blauwe plekken en een verstuikte arm. Na deze reis met verlof op Terschelling was hij de narigheid ervan vergeten. Hij zei tegen zijn moeder dat het goed geweest was en dat hij veel had gezien. Binnen een week was hij weer aan boord voor net zo'n reis. Na twee Afrika-reizen had hij genoeg van de hitte en de nikkers. Hij gooidde zijn plunjezak in een hoek van de kamer en zei dat hij op het eiland bleef. De weduwe Rijf was eensdeels blij, want hij was alles wat ze had, maar zij vroeg hem wat hij nu ging uitvoeren. Daarover had

Teade nog niet nagedacht. Hij had wat geld oververdiend, dat hij aan zijn moeder gaf. Daarvan konden zij samen wel een poosje leven. Hij zat nogal eens op de leugenbank bij het Wakend Oog, maar de mannetjes daar vond hij veel te oud om ermee om te gaan. Hij zwierf langs het strand, maar bij stil weer, wanneer er niets te juttten viel, was daar ook niet veel aan. Zijn moeder gaf hem te verstaan dat hij wat doen moest voor de kost, omdat de spaarduitjes spoedig op zouden zijn als er voortdurend afging en nooit bijkwam.

Toen kreeg hij werk bij de postboot. Met paard en wagen bezorgde hij het vrachtgoed. Aan het einde van het badseizoen was de drukte over en kreeg hij gedaan. Hij liep weer om, totdat de oogst van de veenbessen begon. Het plukken verveelde hem al gauw; dat was kinderwerk. Maar in de natte pannen was mannenwerk te doen. Op hoge laarzen stapte hij het water in en met een soort zeis maaide hij het loof, dat dan kwam bovendrijven, en met haken naar het droge werd getrokken. Hij deed dit werk met een behoorlijke ambitie. Alleen als het ging waaien kon hij het niet harden in een duinpan. Dan ging hij er vandoor, naar het strand, en bij nacht en ontij zwierf hij daar rond om in te pikken wat de zee aan wal gebracht had. Soms was het wat, vaak was het niets. De bessenboer kon zijn escapades beter velen dan eertijds Pruijn, de kruidenier. Hij was zelf ook een jutter en hij betaalde Teade voor het werk in de bessen per uur; dus kostte het hem niets, als die er eens vandoor ging. Na het oogsten werkte Teade in de bessenschuur om de bessen te drogen, te sorteren en te verpakken, tam werk dat hem gauw verveelde, zodat hij wegliep.

De volgende zomer kreeg hij een baantje dat hem zinde. Hij werd badman. In een wit pak was hij dagelijks aan het strand. Het was daar fleurig; hij had doorgaans een schaar kinderen om zich heen, aan wie hij sterke verhalen vertelde over grasnegers, gorilla's en mandrils, die hij gezien had op zijn reizen. Als het stormweer was, kon hij zwerven zoveel hij wou; dan kwamen er toch geen zwimmers. Alleen op regendagen verveelde hij zich gruwelijk, maar deze waren er die zomer niet zoveel. Er raakten weleens baders in nood. Dan sprong Teade in zee en haalde ze eruit. Hij kon best zwemmen; daaraan had hij het baantje ook te danken.

Eens riep een dame om hulp, maar Teade liet haar schreeuwen en ging door met een sterk verhaal aan een groepje jongens, ofschoon die niet meer luisterden en zeiden: „Badman, help haar toch!” maar Teade deed of hij dat niet hoorde. Een dikke meneer

kwam op hem toe om hem op zijn plicht te wijzen. Teade zei jawel, maar ging kalm door met zijn verhaal. Een moeder riep dat het schande was dat hij een mens verdrinken liet, maar Teade vertelde zijn verhaaltje uit. Daarna zwom hij naar de juffrouw, die ginder nog altijd aan het gillen was. Zij sloeg haar armen om zijn hals. Hij drukte haar een paar keer onder water. Toen werd ze van heel lief opeens heel boos. Ze kon zich alleen wel redden en zwom naar de wal, Teade bedaard op een afstand achter haar aan.

Naderhand kreeg hij van het bestuur dat hem had aangesteld, te horen dat hij geen goede badman was, waarop hij vroeg waarvoor hij daar moest staan: om ongelukken te voorkomen of om dames, verlegen om een vrijer, zoet te houden. De heren zeiden dat hij er niets van begreep en hij werd badman af.

In de herfst van dat jaar kreeg hij werk dat hem bijzonder aantond; hij werd helper bij een kooiker. Voordat de vogeltrek begon, hielp hij hem de vijver en de pijpen uitdiepen, de rietmatten rondom de kooi en langs de pijpen stellen en het gaas en de kleppen repareren. Hij fietste daarvoor dag aan dag van west naar oost, het eiland in zijn volle lengte over, en hij gaf er niet om of het regende of waaide. Toen de vogeltrek begon, wachtte hij samen met z'n baas en soms ook wel alleen geduldig op de vluchten. Van de kooiker leerde hij vele soorten vogels kennen, waarop hij vroeger nooit acht geslagen had, maar het meest zagen ze natuurlijk uit naar eenden. Dit jagen leek op juttten. Lang was het niets, maar dan sloeg je een beste slag, als het maar stil bleef in de kooi en de vogels niets merkten van de aanwezigheid van mensen.

Daar kwam een vlucht recht over de kooi. De lokkers in de vijver gingen kwaken. De V hoog in de lucht ging even bibberen en viel dan uit elkaar, de vijver was opeens vol eenden, de stille kooi vol van gekwaak. Dan zwommen de lokkers naar de pijpen, het kleine foxje, trippelend en kwispelend, nooit blaffend, liet zich tussen de matten telkens even zien. De nieuwsgierige eendjes zwommen langs schut na schut het hondje na en belandden eindelijk in de nauwe pijpjes, waarin ze hun gatjes niet meer wenden konden. Ze klommen uit het water en waggelden door het gras, nog altijd in de pijpjes; er vielen kleppen achter hen en Teade lichtte het deksel van de fuik om ze een voor een te grijpen en met een knikje van de nek een eind er aan te maken. De kooi beviel hem, ook omdat ze vlak bij de Bosplaat was en de kooiker net zo'n jutter was als hij. Bij stormweer lieten ze de kooi in de steek en

gingen samen de Bosplaat over naar het strand, daar uiterst eenzaam, en als er wat was aangespoeld, dan vonden zij het vast. En daarna nekten ze de eenden, die de lokkers en het prima gedresseerde foxje in de tussentijd voor hen gevangen hadden.

De vogeltrek duurde evenwel maar kort en bijgevolg ook de eendenjacht; toen moest Teade weer wat anders zoeken, wat hij ook deed.

Zo had hij nu eens dit en dan weer dat sjouwtje; hij was een manusje-van-alles, soms met plezier werkend en dan weer met verdriet, waarna hij ermee ophield, om weer wat anders aan te pakken. Dikwijls had hij zich aangeboden bij de Vliestroom als diens fluit loeide, maar kapitein Stobbe had hem nooit als opstapper genomen. Hij vond dat Teade te heen-en-werig was. Eens toen hij het weer vroeg, nam Stobbe hem uit nood. Hij had die reis veel mensen nodig, omdat er gepompt zou moeten worden, en van zijn vaste ploeg ontbraken er een stuk of wat. Na deze reis zei Stobbe tegen hem dat hij een volgende keer weer mee kon, als hij wou. Toen de Vliestroom opnieuw floot, stond Teade op de steiger. Stobbe nam hem. En weldra hoefde hij niet meer te vragen of hij mee mocht; wanneer de fluit ging was dat ook voor hem. Hij kwam in de vaste ploeg opstappers, die aan elke berging meedeed. Stobbe had hem graag, want hij toonde zich bedreven in het zeemanswerk, daarbij rap en agressief en tevens bedachtzaam en voorzichtig, dit laatste tot verwondering van de kapitein.

Teade voer graag op de Vliestroom. Hier zat muziek in. Bij vliegend weer het zeegat uit en dan de spanning of ze het schip te pakken zouden krijgen, de race met anderen, de dikwijls hachelijke kans of het schip verloren zou gaan of behouden worden; de risico's die de eigen boot liep van botsen op het te bergen schip of stranden, en de gevaren die je zelf liep bij het vastmaken en het overstappen op een zinkende schuit. Teade hield ervan te balanceren op de snede van een scheermes.

Op een dag staat Teade op hoge laarzen in een natte duinpan veenbessen te maaien. 't Is laat in het seizoen: december. De winter heeft zijn neus al laten zien. Drie dagen geleden was de pan 's morgens een spiegellend vlak. Voordat hij kon gaan maaien moest hij het ijs stukslaan. Als de winter aanhield, zou het gauw gedaan zijn met de oogst. De wind is echter gedraaid van oost naar west en meteen verdween de winter. Maar natuurlijk kan hij elk ogenblik terugkomen en daarom wil de baas opschieten

met het binnenhalen van de bessen. Teade vindt dat goed. Hij fietst 's morgens in het donker langs de Longway om bij het eerste licht met maaien te beginnen en werkt zo lang tot hij niet meer kan zien. Als Teade wil, is hij een beste werker.

Vandaag is hij echter niet met zijn hart bij het werk. De wolken jagen, de helm op de duinrand gaat wild wuiven; het zand stuift van de kam. Er komt harde wind; er komt storm. Dit maakt Teade onrustig. Hij broddelt met zijn werk. De baas, die het loof dat Teade heeft losgemaaid met een hark naar het droge haalt, pruttelt dat hij wel hier en daar wat losmaakt, maar het meeste zitten laat. Teade gromt terug en maakt het niet beter. De baas maakt hem een ander standje en dan gooit Teade zijn gereedschap neer. De baas noemt hem een kruidje-roer-me-niet. Hij moet begrijpen dat er haast is bij het binnenbrengen van de oogst. Teade haalt de brede schouders op. De baas dreigt dat hij andere hulp zal nemen, als Teade er vandoor gaat. Daar trekt deze zich niets van aan. Hij doet zijn lieslaarzen uit, stapt op de fiets en rijdt door het bos, terwijl de wind al luider roezemoest in de toppen van de dennen. Hij trapt hard, bang te laat te zijn. Bij het Wakend Oog vindt hij de andere opstappers, net als hij erop rekenend dat er vandaag wel wat te doen zal komen. Het waait nu dat het rookt en De Bilt spreekt van een zware storm uit het noordwesten. Kapitein Stobbe verwacht blijkbaar ook werk. Hij is de hele dag aan boord en gaat niet eens naar huis om te eten, iets wat hij anders altijd doet. En Auke stookt het vuur stevig op, dat kun je zien aan de dikke rook die uit de schoorsteen komt. Maar de dag verstrijkt zonder dat de stoomfluit loeit. Teade had zijn baas niet in de steek hoeven te laten. Dit is een verloren dag. Hij gaat naar huis om te eten en zijn moeder zegt: blijf thuis; je wordt daar nat en koud en als de Vliestroom fluit, hoor je het hier ook wel. Ze heeft gelijk, maar Teade houdt het thuis niet uit. Hij gaat na het eten weer naar het Wakend Oog, waar hij slechts zwak beschermd is tegen de wind die over de kade joelt en om de hoek van het Wakend Oog wervelt, de Torenstraat in. En hij krijgt zijn deel ook van de regenbuien, die af en toe neerplenzen. Maar hij blijft wachten. Baas Pruim, wiens winkel tegenover het Wakend Oog is, ziet hem ijsberen onder een lantaarn. Hij roept hem binnen voor een kopje koffie en Teade doet het, want hij is koud en dorstig. Pruim kan het niet laten hem een steekje onder water te geven. „Je hebt nu meer geduld dan toen je loopjongen bij mij was. Een hele dag te wachten op die fluit. Je lijkt Job wel.” Daarop lacht Teade zuurzoet, zijn koffie slurpend. Hij is

gauw weer de deur uit, maar het sein, waarop hij wacht, blijft uit.

Die hele avond fluit de Vliestroom niet. Om elf uur, als de straatlantaarns uitgaan en de Brandaris de enige lichtbron van West-Terschelling blijft, staat hij er nog. Pas na middernacht gaat hij naar huis, ofschoon schoorvoetend, want de voorspelde storm woedt in alle hevigheid, gierend door de nauwe straatjes, bulderend over de lage huisjes en donker Joelend door de kale kruinen van de bomen, hier en ginder takken brekend met een luid gekraak en pannen van de daken rukkend, die verbrijzeld op de stenen vallen. En misschien zou hij nog niet naar huis gaan, als Edzer hem niet bij hoog en laag beloofd had dat hij hem zeker niet vergeten zal, wanneer hij erop uitgestuurd wordt om het vaste volk te wekken, omdat in de nachtelijke uren de stoomfluit niet gebruikt mag worden. Hij gaat naar bed, maar hij slaapt niet. Hij hoort het ijle klokje van de kerk één uur en twee uur slaan, niet-tegenstaande het geweld van de storm het moeilijk hoorbaar maakt, maar zijn oren zijn gespist. Plotseling schiet hij overeind. Er klossen klompen in het straatje. Dat is Edzer! Bij diens eerste klop roept hij al ja en hij is in een oogwenk in de kleren en een van de eersten aan boord, vóór Kees en Klaas en meester Jeen. Als kapitein Stobbe: „Los voor en achter!” roept, staat hij weer op de kaai om het oog van de tros over de meerpaal te wippen, daarna springt hij meteen op het berghout en klimt aan boord; de boot is dan al een flink stuk uit de wal.

Pas in het Stortemelk, waar ze gekarnd worden, hoort Teade waar ze op afgaan; de brug had het tot die tijd toe te druk om het te zeggen. Het is een Argentijn, die bij Schiermonnikoog in de knoei zit, het roer onklaar en ingeslagen luiken. De Wodan is er ook op af en ze dingen beide om de gunst, maar de kapitein van het Argentijnse schip hapt niet toe. Het zal wel zijn: wie eerst komt, eerst maalt. Teade voelt aan het schudden van de boot dat de machinekamer er alles op zet. Wel, ze krijgen bij de uiterton het zetje mee, maar ze hebben de afstand tegen. Borkum - Schiermonnikoog dat is dicht bij elkaar. Het zal een dubbeltje op zijn kant zijn als zij de wedstrijd winnen.

„Teade, in het kraaienest,” beveelt de kapitein. „Uitkijken naar die Argentijn.”

Teade wacht op een momentje dat het voorschip begaanbaar is. Dan glijdt hij naar de mast en klimt erin tot het kraaienest. Daar zit hij hoog en droog in een soort bus, waar hij met hoofd en schouders uitkomt. Per telefoon heeft hij verbinding met de brug.

Hij zit er lang, meer slingerend dan hij als jongen op een schommel ooit heeft gedaan. Over stuurboord zijn de lichten van de wal te zien: de Brandaris achterlijker dan dwars; de wisselende flitsen van Schiermonnikoog over stuurboordsboeg. In zee geen enkel licht. „Zie je nog niets?” vraagt de brug hem keer op keer, maar hij moet telkens nee zeggen. Totdat hij eindelijk een lichtje ontdekt, twee streken over bakboordsboeg, een noodsein. Hij meldt het en de Vliestroom regelt zijn koers daarnaar. Kapitein Stobbe vraagt hem of hij de Wodan ook bespeurt, want diens radio doet of hij al haast langs is van de Argentijn. Teade ziet echter alleen het noodsein en dan zet kapitein Stobbe alles op alles om het te winnen, terwijl Teade blijft turen naar een tweede licht. Daar ziet hij het achter de Argentijn. „Hoe ver?” vraagt kapitein Stobbe scherp. Teade schat een mijl. Zij zijn twee mijl aan deze kant van de Argentijn. De Vliestroom gaat nog erger schudden. Meester Jeen moet er blijkbaar alles uithalen op gevaar af dat de ketel springt. Ze naderen snel. Doch de Wodan zet ook alles op alles en hij is het eerst bij de Argentijn. De Vliestroom jaagt desondanks door. Misschien kunnen zij nog het eerst verbinding maken. Douwe Pals staat op de brug met de buks in de hand, klaar om een lijn over te schieten. Voordat hij schieten kan, heeft evenwel de Wodan het al gedaan. Teade ziet uit het kraaiennest hoe een lijn over het voorschip van de Argentijn vliegt en daar opgevangen wordt. Een matroos van de Wodan maakt een lange neus in de richting van de Vliestroom, Teade mompelt een verwensing naar de Mof en laat zich uit het kraaiennest omlaagzakken. Uitkijk is niet meer nodig, heeft de kapitein gezegd.

De Wodan maakt vast op de Argentijn. Teade, over de reling hangend, kijkt toe en schampert. 't Gaat bij de Duitsers op z'n elf en dertigst, vindt hij. Doch de sleepdraad wordt gespannen en de Wodan begint te trekken. Met onklaar roer en de wind achterin – want ze zetten koers naar Emden – giert de Argentijn geweldig. Eén sleepboot redt dit nooit, meent Teade. Er moet er een achter om te sturen. Er knippen morsesenen van de Vliestroom naar de Wodan. Kapitein Stobbe biedt aan te assisteren, maar de Wodan weigert hulp.

Dwarszees komend gaat de Argentijn zo hevig gieren dat hij zijn sleepboot uit zijn koers scheurt. Weer knippen er seinen van de Vliestroom naar de Wodan, weer luidt het antwoord neen. De Duitser wil klaarblijkelijk geen hulp van de mededinger, die hem zo vaak de loef heeft afgestoken. Wel, als hij dat niet wil, laat hem dan in zijn sop gaar koken. Teade vindt het zot dat kapitein

Stobbe blijft opstomen met de sleep, net als een bedelaar, die hoopt toch nog een foorpje te krijgen, als hij maar lang genoeg blijft smeken.

Daar komt het grote schip opeens op de Vliestroom, die aan lij vaart, toe. Ze moeten afhouden en hard vooruitslaan om een botsing te ontlopen. Maar Teade grinnikt als hij de oorzaak ziet. De Argentijn is losgeslagen van de Wodan. En Teade grinnikt nog harder als hij, nadat ze om de Argentijn zijn heengedraaid, de Wodan in het vizier krijgt, bezig zijn lange tros te hieuwen. Zolang de Duitser die niet binnenboord heeft, kan hij niets doen.

Nu is het onze kans, weet Teade. De Argentijn verlijert en de Duitser is verlamd. Hij staat te triptrappen, omdat ze nog niet aanpakken. Kapitein Stobbe, die op de brug buiten het stuurhuis staat, kijkt koel toe en verroert geen vin. Hij geeft nòg geen bevel, als Douwe Pals wat opgewonden uit de radiohut naar buiten komt en de kapitein een boodschap brengt. Teade ziet hem alleen glimlachen en hoort hem mompelen: „We krijgen hem wel.” Daarna verdwijnt hij met de marconist in de radiohut. Nu zal het komen, gelooft Teade.

Doch het komt niet. De Argentijn verlijert sterk. Als ze hem willen grijpen vóór hij strandt, moeten ze er haastig bij zijn. Kapitein Stobbe blijft echter maar in de radiohut en de Wodan heeft zijn tros nu bijna binnenboord. Waarom pakken zij toch niet aan, nu de mededinger vleugellam is? De Argentijn vraagt hun warempe! Help me toch! En kapitein Stobbe doet het niet.

Nu is het te laat! De Wodan, het laatste stukje van de sleepdraad binnenhieuwend, stoomt op, klaar om een nieuwe lijn naar de Argentijn te schieten. Teade verbijt zich. Nu ontgaat de Argentijn hun toch, omdat de kapitein niet aangepakt heeft, toen het tijd was.

Kijk! Er zit geen gang meer in de Wodan; hij waggelt op de hoge deining als een dronkaard, die zijn stuur niet houden kan. Het zoeklicht van de Vliestroom strijkt over de concurrent. Ah! Teade schreeuwt van vreugde. De Wodan heeft het eind van de sleepdraad in zijn schroef gekregen en is stuurloos. Hij was te haastig door op te stomen, voordat hij zijn tros volledig had gehieuwd. Nu hebben zij het spel in handen!

Daar komt kapitein Stobbe uit de radiohut op de brug. „Alle hens!” roept hij. „We maken vast op de Argentijn!”

Op de Vliestroom is plotseling iedereen in actie. Edzer werkt aan het stuurrad. Douwe Pals staat met de buks gereed de lijn te schieten. Teade staat achterop. Hij moet aanstonds de schietlijn

op de hieuwlijn steken. Stampend en slingerend, want de zee is hoog, loopt de Vliestroom op de Argentijn toe, die tot gevaarlijk dicht bij de branding is verlijerd.

Het schot knalt; de lijn vliegt uit de doos. Ginds vangen ze hem op en hieuwen ogenblikkelijk met vaart, omdat ze bang zijn voor de banken. Pals heeft het einde van de schietlijn al aan Teade toegeworpen en deze steekt hem haastig op de hieuwlijn, die op het achterschip ligt opgeschoten. Ze maken op de Argentijn grote haast met invamen. De slagen springen van de hieuwlijn af. Teade moet oppassen dat er geen kink in komt. 't Loopt glad. Weldra schiet na de hieuwlijn de strandlijn slag voor slag over de verschansing van de Vliestroom, iets langzamer dan straks, omdat de Argentijnen aan deze zwaardere lijn ook zwaarder moeten trekken. Nu de voorloper. Teade slaat het touw om de stugge staaldraad en legt een knoop, die losslipt. Er moet een nieuwe knoop gelegd, nu haastig, want de strandlijn is bijna ingevierd. Terwijl hij knoopt, schiet een slag verkeerd weg. Een kink! De lijn raakt in de war. De kink glijdt naar het kluisgat. Daarna zal hij niet meer te achterhalen zijn. En bij het kluisgat is het gevaarlijk; je moet geen vinger steken tussen het ijzer en het schurend touw. Teade grijpt, schudt, trekt. Geen meter voordat hij het kluisgat zou passeren springt de kink eruit. Maar de strandlijn is nog steeds niet op de voorloper gestoken. Een nieuwe knoop. Teade legt hem snel. Er is geen tijd meer om te proberen of hij zit. Daar schiet hij weg. Hij houdt! En dan glijdt spoedig de zesduims sleepdraad over de galgen van de Vliestroom en zinkt in het water, om aanstonds door de Argentijn te worden opgehesen. „Vast!” wordt er van het grote schip geseind.

Tijdens het uitstomen van de draad heeft Teade zijn plaats aan de winch. De grote en zware ijzeren trommel, waarom de dikke, zevenhonderd meter lange staaldraad zit gerold, gaat langzaam draaien, als de Vliestroom opstoomt. Het is voorzichtig vieren, niet te snel opdat de draad niet in het water gaat krullen en in de schroef raakt, waardoor de Vliestroom even kreupel zou worden als de Wodan is, en ook niet te langzaam, want zij zitten nu veel te dicht op de sleep. Een onverwachte grondzee zou gekke dingen kunnen doen. Teade let op. Hij laat de draad nu vieren en houdt hem dan weer vast. Langzaam wordt de afstand groter tussen de Vliestroom en de Argentijn. De draad blijft redelijk gespannen. Als er honderd meter uitstaat, zet Teade de winch vast. Op deze lengte gaan ze slepen, heeft de kapitein bepaald. De Vliestroom haalt zijn sleep uit de branding; 't gevaar van

stranden is voor het ogenblik voorbij. Zij krijgen echter dezelfde last als straks de Duitser had, het stuurloos schip giert even hevig achter hen als het achter de Wodan deed.

Dit is geen slepen. Er moet een sleepboot achter de Argentijn om hem in toom te houden. Als één boot trekt, breekt de tros weer, zoals straks bij de Wodan is gebeurd, of krijgen ze malheur op het achterschip met de wild gierende draad. De Wodan moet hen helpen. Maar de Wodan ligt waar hij lag ten anker, nog altijd met de sleepdraad in de schroef. En kapitein Stobbe heeft wel de Tesselstroom te hulp geroepen, maar het zal nog een paar uur duren voor die er kan zijn.

Teade staat op het achterdek voor toezicht op de sleepdraad, dat die niet haakt of stroopt. Soms hangt de draad slap, dan staat hij plotseling als een snaar gespannen, van stuur- naar bakboord schietend door het zware rukken van het hevig gierend schip. De galgen lopen niet tot de verschansing. Er is een gangboord open. Tot dusver heeft dat zelden last gegeven. Een sleepboot pleegt recht voor zijn sleep te trekken. Maar de stuurloze Argentijn hangt er telkens dwars achter, nu eens aan stuurboord, dan aan bakboord, en de sleepdraad staat het ene ogenblik zo snaarstijf dat de Vliestroom minder hard moet draaien om breken te voorkomen, en zakt dan weer diep in het water, zodat het nodig is snel aan te zetten, om niet de sleepdraad in de schroef te krijgen.

Daar spant de draad zich weer, terwijl de Argentijn dwars achter de Vliestroom hangt. Duif stuurt vlug bij om er recht voor te komen, maar de sleep giert plotseling weer naar de andere kant. De draad hangt slap, glijdt van de galgen, slingert – de sleepboot ligt dwars voor zijn sleep – langs het hek, grijpt de roerkoning en spant zich dan weer snel.

Teade ziet het gevaar. Dit kan op een gebroken roer en ook op kapseizen uitlopen. „Achteruit!” schreeuwt hij naar het stuurhuis en tegelijk vliegt hij naar de plaats waar de draad is vastgelopen. Dat ding moet los. Dit karwei is nog veel gevaarlijker dan het wegwerken van de kink bij het kluisgat straks. Teade kan zijn vingers, zijn hand, zijn hele lijf verspillen als hij ertussen raakt. Maar het moet! De draad valt even slap doordat Duif hard achteruit laat slaan. Teade grijpt en trekt. Daar giert de Argentijn weer naar de andere kant. Nog een moment en de draad zal opnieuw snaarstijf gespannen staan, en dan loopt alles klem. Teade trekt met al zijn kracht. 't Helpt niet, de draad gaat zich reeds spannen. In het stuurhuis doet Duif wat hij kan om ruimte aan de tros te geven. Teade grijpt nogmaals en rukt met boven-

menselijke kracht. De wrede spil van het roer is vlàk bij zijn handen en de draad gaat knellen. Daar slipt hij los; de roerkoning is vrij!

„Bravo! Best gedaan!” roept kapitein Stobbe van de brug.

Teade schrikt van de loftuiting. Hij staat verwonderd over zijn eigen werk. De roerkoning is geklaard; de draad, nu strak gespannen, is weer vrij. Heeft hij dat gedaan? De kapitein zegt het. Hij lacht stil van voldoening.

„Kerel, je bloedt!” roept Edzer naast hem.

En dan ziet Teade met verbazing dat er bloed vloeit van zijn linkerhand en dat twee vingers weg zijn. Hij heeft er niets van gemerkt dat zijn hand klem geraakt is, hij heeft geen pijn gevoeld. Nu voelt hij plotseling de bloederige stompjes steken. Duif, eerste hulp bij ongelukken, neemt hem mee naar de ziekenboeg, wast en verbindt hem. De pijn wordt hevig tijdens de behandeling. Hij klemt zijn tanden op elkaar om niet te piepen, maar hij kan niet verhelpen dat hij duizelig wordt, dat alles draaien gaat en daarna rood en zwart wordt. De stuurman legt hem te kooi...

„Hoe is het, Teade,” vraagt kapitein Stobbe, de ziekenboeg instappend. Teade kijkt hem bevreemd aan. Heeft hij geslapen, en waar is hij, en hoe komt de kapitein toch bij zijn kooi? „O, de Argentijn! Hoe is het, hebben we hem nog?”

„Veilig in Emden binnengebracht. Wij zijn over een uurtje thuis. Maar hoe voel jij je?”

„Goed,” antwoordt Teade, maar hij kijkt donker naar zijn linkerhand, die in een dik verband zit.

„Heb je nog veel pijn?” vraagt de kapitein.

Dat is het niet. De pijn gaat best. Maar hij is twee vingers kwijt, dus invalide.

„Je zult je nog wel kunnen redden,” meent de kapitein, „als kooiker, als chauffeur, als rijder van de boot, als badman en bij het oogsten van de veenbessen, je kunt het allemaal best doen zonder die twee vingers van je linkerhand.”

't Beurt de patiënt niet op. „Een opstapper met een halflamme vlerk, daar heb je niets aan, kapitein,” zegt hij hees.

Nu lacht de kapitein. Als Teade daarover inzit, laat hij dan zijn zorgen aan de kant zetten. Hij heeft zich deze reis geweerd, zoals de beste zeeman zich maar wren kan en met twee vingers minder zal hij dat straks ook doen. Voor opstapper blijft hij nummer één en als hij dat wil kan hij ook komen bij de vaste kern van de Vliestroom.

Dit montert Teade op. Hij glundert. Dus hij blijft nummer één als opstapper, ondanks dat hij een paar vingers mist? De kapitein wordt wel bedankt. Wat dat andere aangaat, het deel uitmaken van de vaste bemanning van de Vliestroom, mag hij daar nog eens over denken? Het is prachtig aangeboden, daar niet van, en hij is nergens liever dan op deze boot, tenminste wanneer ze uitvaart om een schip te bergen. Maar als je bij de vaste kern hoort, moet je er alle dagen zijn, ook als de boot in de haven ligt, en dan is het schrapen, zwabberen en verven, en wachten, al maar wachten, weken, soms maanden achtereen. En wat het ergste is, het is een vast verband. Een vast verband heeft Teade altijd benauwd. Hij moet de vrijheid hebben. Mag hij er nog eens over denken en als hij mocht besluiten om dat laatste niet te doen, blijft hij dan toch als opstapper nummer één?

„Ja,” belooft de kapitein.

„Bedankt,” zegt Teade en nu wil hij eruit, want zij zijn bij Vlieree, ziet hij door de patrijspoot, dus vlak bij huis; de oude vrouw zal op de kaai staan als ze binnenlopen; dat is zo haar gewoonte en ze zou schrikken als ze hem niet zag. De oude vrouw moet zien dat hij gezond is, al heeft ie dan zijn linkerhand ook in een groot verband.

14 LEEN DE GEUS

DE BOOTSMAN VAN DE VLEESTROOM, LEEN DE GEUS, HEEFT JAREN ONDER vreemde vlag gevaren, het meest bij Noren, ook wel bij Engelsen, ook op een Fins schip. Die Fin was een bark. De Finnen hebben lang met zeilschepen gevaren. Leen zegt dat je alleen op een zeilschip zeeman wordt. Hij was toen lichtmatroos. Bij stormweer moest hij de mast in tot de bramzeilsra, om daar, staande op het paard en hangend aan het rondhout, de zeilen in te nemen. Meer dan één maat van hem is eraf geslingerd en nooit weergezien.

Bij stil weer heeft hij vaak gedreven bij de Linie, eens vele weken achtereen. Het pik smolt in de naden, het spek werd garstig, de zoute vis verrotte; er kropen maden in het meel en het drinkwater leefde van de algen. Ze leden dorst en kregen buikloop van het bedorven water. Elkeen bevulde zich in zijn kooi en er was niemand die de zieken helpen kon. Hoe ze het schip in Santos voor de wal gekregen hebben, mag Joost weten.

Ook in de winter kon je ervan lusten op de bark. Zij voeren in de Oostzee op weg naar Helsingfors, toen het vriezen ging. Masten en stagen werden dubbel dik van ijs; de boeg, de boorden en het dek waren ermee bedekt. 't Was prachtig om te zien, vooral wanneer de zon scheen. Dan blonk en schitterde alles en je zou zeggen dat de bark een schip van prinsen en prinsessen uit een sprookje was. Maar voor het scheepsvolk was het geen sprookje. Ze moesten verkeren op een dek, waarop geen man kon staan; ze moesten masten in, zo glad als tin. Ze moesten zeil zetten, maar de blokken waren vastgevroren, en werkend in dat ijs werden hun handen en hun voeten ook als ijs. Maar ze klaarden het en kwamen binnen. Op die bark heeft Leen klimmen geleerd en sturen en zeilen, heeft hij verstand gekregen van het weer, zodat hij geen weerberichten van de radio nodig heeft, om te weten wat er komt: rauw weer, blakte of een goede zeilbries. Daar heeft hij ook geleerd, hoe een schip moet worden onderhouden. Het was er alle dagen psalmzingen, dat is dekwabberen met de stokdweil, en schuren met puimsteen, wat op de knieën ging, van achteren naar voren en dan weer van de boeg tot aan het hek. Het werd je onder het schuren groen en geel voor de ogen, maar het dek werd wit. Ook blonken de scheepswanden van teer en de masten van olie.

Bij de Noren was hij op de wilde vaart, doorgaans aan het andere eindje van de wereld, veel op de Stille Oceaan en naar havens aan de westkust van Zuid-Amerika, waar het in die dagen slecht te wezen was. Giftige gassen stegen op uit de moerassen, waardoor de rivieren kronkelden die ze opstomen moesten, en een nog ergere stank heerste er in de vuile steden. Elke avond werd het schip door myriaden muggen aangevallen, en altijd lagen er matrozen in hun kooien te steunen van de koorts. Gewoonlijk kreppeerde een aantal zeelui op een reis langs Chili en Peru. Leen was ook vaak ziek, maar hij haalde het er telkens door, misschien omdat hij niet zo onmatig zoop als zijn Noorse makkers, misschien omdat hij een ijzeren body had.

Na vele jaren zwalken liet Leen het anker vallen op het eiland waar hij was geboren. Hij wilde nu een brave jongen worden. Een weduwe, moeder van vier kinderen, wou het met hem wagen, ofschoon zij gewaarschuwd was voor de zwabberaar. Na een winter achter de kachel wou Leen weer de breeveertien op, en dat gaf heibel tussen hem en zijn Klaartje, want vóór hun trouwen had hij beloofd dat hij voor haar de zee eraan zou geven. Kapitein Stobbe heeft het huwelijk gered. Hij moest een bootsman hebben en hij wist dat Leen bij sommige eigenaardigheden een

bootsman was uit duizend. Geen die zijn schip zo prima in orde hield als hij. Ze praatten samen en Leen nam het aan. Er werden er drie gelukkig: Leen, die weer lust in zijn leven kreeg; Klaartje, die haar man 's nachts doorgaans thuis en voortaan overdag niet om de benen had; en kapitein Stobbe, die geen omkijken meer had naar zijn schip, wat het onderhoud aangaat. Leen zorgt dat er geschraapt, geverfd en gezwabberd wordt, buitenboord en binnenboord, aan dek en onderdeks. De Vliestroom blinkt.

En bij het bergingswerk staat Leen z'n mannetje. Hij is altijd schipper van de jol, die de bergingschef, het bergingsvolk en het bergingsmateriaal op zee moet overzetten, en hij staat vaak over het volk dat op een te bergen schip geplaatst wordt, omdat hij, die op allerhande schepen heeft gevaren, kennis heeft van veel vreemd scheepstuig. Hij vaart weleens bar uit tegen zijn mensen als zij 't niet goed doen, maar aangezien dit zelden voorkomt op de Vliestroom met zijn uitgelezen bemanning, en kapitein Stobbe hem van meet af te verstaan gegeven heeft dat het eindje touw met knopen, dat Leen vroeger wel hanteerde, bij hem aan boord taboe is, loopt het met de kastijdingen zo'n vaart niet. De jongens mogen Leen. Hij is wel een ruwaan, maar in de grond een beste kerel.

De Vliestroom is uitgevaren op een tip van de Brandaris. Een schip om de oost deed eigenaardig. Het scheen te verlijeren, of-schoon dat vreemd was, want de getijstroom was afluandig.

Er staat een stijve bries, de zee is tamelijk hoog, maar storm kan men het niet noemen. Ze hebben het gesignaleerde schip al spoedig in de gaten. Het zit vrij dicht op de gronden, maar bij het hoge water – het is bijna vol tij – loopt het geen gevaar voor stranden. Wel ligt het schip erg diep en heeft het tamelijk slagzij. Op radio-oproepen van de Vliestroom geeft het geen bescheid. Als Willem Duif, dichterbij komend, met de morselamp gaat seinen, komt daarop ook geen antwoord. 't Schip zal toch niet verlaten zijn? Maar wat voor reden zou daarvoor kunnen wezen? De toestand schijnt volstrekt niet hachelijk.

Het is een Panamees, zien ze dichtbij komend, en er is volk aan boord. Leen ziet een officierspet op de brug.

De jol wordt gestreken. Freek Cupido zit voorin. Leen staat aan het roer. „Stuurboord halen, bakboord strijken. Haal op... gelijk.” De jol danst op de golven. Ze zijn gauw bij de Panamees, want ze zijn, zoals altijd, aan loef van boord gegaan, en roeien dus

vóór wind en stroom. Ze moeten om de Panamees heen om aan lij bij hem aan boord te gaan. Al varend monstert Leen het schip: 't Is oud en niet best onderhouden, maar een forse schuit, geen slechte buit om te bergen. Hij ligt erg diep en het treft Leen dat hij in de korte tijd, die ze nodig hadden om er omheen te varen, nog dieper is gezakt. De boot moet dan wel lelijk lek zijn en er zal haast gemaakt moeten worden met de berging. Wel, ze staan klaar om aan te pakken. Het moet raar gaan als ze het lek niet een beetje kunnen dichten, en dan klaren ze het stellig met de motorpompen.

Nu zijn ze aan lij. Leen stuurt op een touwladder aan, die buitenboord hangt. De man met de officierspet, die op de brug staat, schreeuwt iets naar beneden, wat niemand verstaat. Hij schreeuwt opnieuw, nu druk gebarend. Zijn arm wijst in de verte en als een golf de jol hoog optilt, ontdekken ze daar een sloep met volk, en nu begrijpen ze ook wat de kapitein heeft geschreeuwd: „Redt die mensen!”

„Gaan jullie naar die sloep,” zegt Cupido, terwijl hij de ladder grijpt en snel naar boven klimt.

Leen heeft geen zin te doen wat hem gezegd is, en als een order hem niet zint, is er met deze bootsman niet veel aan te vangen. „Laat liggen die riemen,” snauwt hij de matrozen toe, die ze af gegrepen hebben, en in plaats van het roer te vatten, stapt hij op de touwladder en klimt naar boven, Freek Cupido achterna. Die is met de Panamese kapitein aan het bekvechten. Het schijnt wel ruzie. De bergingschef houdt de kapitein een formulier van Lloyds contract voor, maar de kapitein wil niet tekenen. Leen vindt dit gek. Het schip is zinkende en hij wil niet tekenen op open formulier no cure no pay. Dat is verdacht, zoals er meer is dat Leen verdacht voorkomt. Een schuit die slagzij maakt en zinkende is, terwijl er van een gat van buitenaf niets te bespeuren viel. Hij slipt weg zonder gezien te zijn. Hij neust in de piek, in het voorruim; er is geen spoor van enig lek te ontdekken. En het schip maakt toch veel water. Hij daalt in de machinekamer af. Hier staat het meeste water en het bruist naar binnen. Het gat moet hier ergens in of vlak bij de bodem zitten. Leen vindt het een zeer vreemd geval. Hoe krijgt de schuit dat gat? Er liggen in de Noordzee bij Terschelling geen steentjes, die scheepsbodems openrijten. Een mijnontploffing kan het ook niet zijn; dan zag de boel er anders uit. Daar zijn de kranen. Onwillekeurig voelt hij aan één. Het ding zit los! Hij voelt aan een tweede. Ook los! Hij draait ze beide haastig dicht. Maar er zijn meer kranen, onderin

het schip. Die staan ook open, want het water blijft naar binnen bruisen. Het schip zal zinken, tenzij er onmiddellijk ingegrepen wordt. Hij ijlt naar boven.

De Panamese kapitein, nog altijd in gesprek met Cupido en weigerachtig om te tekenen, ziet hem uit de machinekamer komen. Hij krijgt een schrik of er een spook opdoemde; vaalwit wordt zijn gezicht, zijn ogen sperren zich wijd open. Dan komt hij dreigend op Leen toe: „Wat doe jij op mijn schip? Van boord!! Ik ben hier baas.”

Als de kapitein tien minuten vroeger zo tegen hem was uitgevaren, zou Leen wellicht zijn afgedropen, want de man heeft gelijk. Een vreemde mag niet op een schip rondneuzen zonder toestemming van de kapitein. Maar nu is hij te laat.

„Heeft hij al getekend?” vraagt Leen aan Cupido, de kapitein negerend. De bergingschef zegt nee. „Dan zou ik het maar haastig doen,” gaat Leen door, nu tot de kapitein. „Of wou u misschien dat wij straks voor de Raad voor de Scheepvaart getuigen, dat uw schip gevonden is op het punt van zinken, doordat de kranen openstonden?”

Freek Cupido staat onthutst. De kapitein, van doodsbleek hoogrood wordend, bijt zich de lippen haast tot bloed en vloekt.

„Ik zou maar tekenen, kapitein,” raadt Leen nog eens. „Als wij over dit geval onze mond dichthouden, gaat weliswaar uw schuit niet naar de kelder, wat u graag schijnt te willen, maar komt u er het genadigst af.”

Cupido legt het bergingscontract weer aan de kapitein voor. Die aarzelt nog.

„Als we niet gauw beginnen, gaat ie naar de kelder, meneer,” zegt Leen tot zijn chef.

„Tekenen!” gelast Freek Cupido.

En dan tekent de kapitein, tandenknersend, met een ruwe haal.

„Dit blijft onder ons, Leen,” zegt Cupido tot hem.

„Vanzelf,” antwoordt Leen. „Maar nu moet ik gauw de pompen halen, hè? Het is hard nodig.”

Cupido knikt en Leen klautert haastig langs de touwladder naar beneden. Weer in de jol grijpt hij het roer: „Bakboord halen, stuurboord strijken. Haal op... gelijk... een, twee...”

„Moeten we die kerels in de sloep niet helpen?” vraagt Edzer, die slagroeier is, wanneer hij merkt dat Leen weer naar de Vlietstroom stuurt.

„Nee,” zegt Leen kort. „We moeten pompen halen.”

„En moeten die lui dan verzuipen?”

„Als ze er plezier in hebben ja,” grijnst Leen.

Edzer gruwet en Leen leest dat in zijn ogen. Zijn grijns wordt breder. „Waar zijn wij voor?” gaat hij ruw door. „Toch zeker om een schuit te bergen. Dat volk moet maar op de Brandaris wachten.”

„En als ze dan verdronken zijn?”

„Dan is het hun tijd geweest, dat zei mijn Finse kapitein ook, als er weer eens een matroos van de ra in zee tuimelde.”

Ze schieten langsij van de Vliestroom. Leen zegt tot kapitein Stobbe dat het een aardig klusje is. Met zes pompen zullen ze het klaren, maar er zijn mensen nodig voor die pompen, en ook om vast te maken, want de ratten hebben de zinkende schuit verlaten, behalve de kapitein, die een schoelje is, ofschoon al aardig mak geworden.

„Hoe staat het met de lekken, weet je dat?” vraagt Stobbe.

„We redden het als onze pompen aanstonds draaien; dan slaan we er flink wat uit. En lukt het om de schuit een voet of zes te lichten, dan zijn we boven Jan, want dan kunnen we bij de gaten. Het wordt een luizig sjouwtje, kapitein.”

„Die mensen in de sloep,” zegt Edzer achter Leen.

„Hou jij je bek,” blaft Leen hem af. „Bemoei je met je eigen zaken.”

De jol kan drie pompen en drie mannen laden boven de roei-ploeg. Ze doen er twee keer over om het volk en het materieel op de Panamees te brengen. Wanneer de tweede vracht komt, snorren de eerste pompen al en heeft de Vliestroom een lijn aan boord geschoten, die snel wordt ingehieuid. Het water gulpt reeds de waterpoorten uit, terwijl de laatste pompen worden opgesteld.

„Die mensen in de sloep,” zegt Edzer voor de derde maal tot Leen.

De bootsman dondert en bliksemt. Hij heeft wel wat anders te doen dan te letten op ratten, die een zinkend schip verlaten hebben. De laatste pompen moeten draaien; de tros moet op de strandlijn. Zij moeten de schuit bergen. Hij duikt in de machinekamer en laat Edzer staan.

Die doet zijn werk bij de ankerspil. Als het klaar is, en zij varen, kijkt hij naar de sloep. Zij koersen naar het westen; de sloep zakt naar het zuidoosten af; ze zit daar bij de branding en die is woest. Nog eenmaal waagt hij het om tegen Leen te zeggen dat ze die mensen toch niet aan hun lot mogen overlaten.

„Wij hebben voor dit schip te zorgen; niet voor ratten,” blaft die, en duikt alweer in de machinekamer.

Edzer oogt telkens naar de sloep, nu nauwelijks meer zichtbaar. Hij huivert. Die Leen is een kerel met een hart van steen. Daar komt Leen uit de machinekamer weer aan dek. Hij loopt naar Cupido. „Meneer; hij is voor de bakker. Het laatste gat is dicht.”

„Kunnen we nou niet es om die mensen denken?” vraagt Edzer hem voor de vijfde keer.

Leen kijkt onverschillig over zee, eerst naar de sloep, die amper meer te onderscheiden is, dan naar het westen. Daar komt een klein, blauw-wit geverfde boot aan. „Kijk, de Brandaris gaat erop af. Nou is de jongejuffrouw zeker wel gerust.”

Edzer is opgelucht. Nu de Brandaris erop afgaat, is het in orde. Maar Leen is een ruwaan.

15 BAAT OF BUIT

EEN RATELENDE WEKKER HAALT DOUWE PALS UIT EEN DIEPE SLAAP. 't Is tijd voor wacht. Hij draait het lawaaiding de nek om, zoent z'n vrouw met een „Tot straks” en stapt het bed uit. Onder het kleden beter wakker wordend, hoort hij een donker ruisen in de verwaaide kruinen van de olmen in de Torenstraat. Hm, harde wind. Zijn vrouw, half slapende eerst, wordt ook opmerkzaam op het geroezemoes in de olmen. „Het stormt, hè!” Ofschoon ze al tien jaar getrouwd zijn en hij in deze tijd veel meer dan honderd keer bij storm is uitgevaren en altijd veilig thuisgekomen, is ze steeds opnieuw ongerust, als hij erop uitgaat voor een berging. Hij sust haar onrust. „Er staat een stijve bries, meer niet.” Ze krijgt een extra zoen voor hij de deur uitgaat en hij stopt de dekens stevig bij haar rug in, maar hij weet wel dat ze toch niet slaapt wanneer het werkelijk storm wordt.

En het wordt storm. Dat leest Douwe uit de weerberichten, die de tweede marconist heeft opgenomen. De Bilt spreekt nog slechts van harde wind uit het noordwesten, maar een Deens station heeft het al over noordwesterstorm en een Schots station spreekt zelfs van een orkaan. Dit zal een zware storm worden, uit het noordwesten naderend. Het zal geen saaie wacht zijn.

De tweede heeft op zijn wacht nog geen noodsein gehoord, maar wel ving hij een telegram op van de mailboot Zweden-Engeland,

waarin die meldde dat hij te kampen had met zware storm en hoge zee, zo erg dat hij moest gaan steken.

Douwe luistert scherp. En 't duurt niet lang of er komt een roep om hulp van een trawler bij de Orkadén.

Pals maakt geen haast met het antwoord. Deze is te ver weg voor Terschelling. Een Schotse sleepboot biedt al spoedig hulp aan, en deze wordt aanvaard. Laat hem. De Vliestroom krijgt dichter bij huis wel werk.

Een Deen zit in het Kattégat in moeilijkheden. Ook te ver weg. Hij krijgt aanbiedingen uit Gothenburg en Odense. Wacht maar. Aan het fluiten van de wind in het want kan Douwe horen dat de storm nadert.

Een Engelsman komt in de lucht. Hij zit met motorstoring op zestig mijl noord van Ameland. Dit kan wat zijn. Maar het is een telegram aan de rederij gericht. Een derde mag er niet van kennis nemen; een luisterende marconist, die het natuurlijk opvangt, dient te doen alsof hij niets gehoord heeft.

Douwe Pals kent evenwel zijn taak in een geval als dit. Zijn sleutel tikt al om de Engelsman op te roepen en als die zich meldt, vraagt hij of de kapitein het goedvindt dat hij, de marconist van de sleepboot Vliestroom, zijn kapitein verwittigt. Vaak vindt zo'n kapitein het goed, omdat hij wel graag hulp achter de hand heeft, ook al roept hij ze niet onmiddellijk in, maar deze Engelsman zegt nee. Hij wil zijn motor zelf herstellen. Als hij hulp nodig heeft, zal hij wel vragen.

Douwe Pals geeft, weer volgens orders die daarvoor op de Vliestroom gelden, al strijden deze tegen de algemene regels, toch een telefoontje aan zijn kapitein, dat Stobbe in het echtelijk bed ontvangt. Die gromt een beetje op de eigenwijze Engelsman en zegt tegen Pals, dat hij hem in de gaten moet houden. Daar zal het bij Douwe vast niet aan mankeren.

Er flitst alweer een rederijtelegram door de ether. Een Duitser, dertig mijlen noord van Schiermonnikoog, maakt slagzij door het werken van de lading. Onmiddellijk zit de Wodan erop, het niet achtend dat de Duitser met zijn reder sprak en helemaal geen assistentie heeft gevraagd. Hij seint: „Zijn onderweg om u te helpen.” Dit kan Douwe Pals niet op zich laten zitten. Hij seint ook dat ze onderweg zijn en biedt hulp aan. De Duitse kapitein antwoordt aan beide slepers tegelijk dat hij niet in onmiddellijk gevaar verkeert, en het aan zijn reders overlaat of er hulp gevraagd zal worden, en zo ja aan wie. Douwe ziet hier niet veel in, al verwacht hij dat het Duitse schip wel spoedig een noodsein

zal uitzenden; met zoveel slagzij krijgt het 't vast benauwd, wanneer de storm zwaarder wordt, en dat zal niet lang duren. Maar de Wodan heeft een voorsprong wat de afstand aangaat, en Duitsers laten zich het liefst door Duitsers helpen, zoals trouwens Nederlandse schepen door de bank aan Nederlandse bergers voorkeur geven. Hij houdt het liever op de Engelsman, die met z'n motor zit te knoeien. Die seint nu aan zijn reder dat de zee erg hoog wordt en dat het defect vrij ernstig is, al hoopt hij nog het zelf te kunnen klaren.

Opnieuw vraagt Douwe hem of hij zijn kapitein verwittigen mag, opdat de Vliestroom gereed zal zijn om hulp te bieden, zodra de Engelsman erom vraagt, en ditmaal antwoordt deze, anders dan straks, dat hij daar niets op tegen heeft. Dus belt Pals voor de tweede maal naar kapitein Stobbe's bed, die, horend wat er allemaal te doen is, zegt dat hij komt en dat hij de bemanning ook zal alarmeren.

Het blijft druk in de radiohut. De Duitser bij Schiermonnikoog seint aan zijn reder, dat zijn slagzij groter wordt en hij hulp nodig heeft. Hij vraagt wie hij moet nemen. Hoewel zijn hoop op deze buit niet groot is, zit Douwe Pals er aanstonds op: „Wij kunnen binnen twee uur bij u zijn...” De Wodan volgt onmiddellijk met: „Binnen één uur alle hulp...” Welja, zwets maar! Een paar minuten later vangt Douwe het telegram van de rederij uit Hamburg op: „Neem de Wodan op Lloyds open formulier.” Dit is verkeken voor de Vliestroom. Douwe had het verwacht. Fiat! Als ze de Engelsman te pakken krijgen, zijn ze beter weg. Dat is een groot en gloednieuw schip, heeft hij in Lloyds register nagezien. Er zit wat aan als ze die binnenbrengen!

S.O.S.... S.O.S. tikt de radiotelegraaf. Een Fransman meldt dat hij in nood verkeert. Hij geeft als zijn positie op: 56.30 graden noorderbreedte en 4 graden 14 minuten oosterlengte. Het is de Marianne, meldt het noodsein verder, een moederschip op weg naar een Franse vissersvloot, die bij New-Foundland vist. 't Heeft aflossing aan boord.

Pals maakt geen haast met op dat noodsein in te gaan. De Fransman zit ver weg, midden op de Noordzee, een stuk benoorden Doggersbank. Als ze daarop afgingen, zou het recht tegen de wind zijn, een zware tocht bij deze storm. En die Franse moederschepen zijn doorgaans ouwe schuiten, niet veel waard. Deze is ook zonder lading, op weg naar New Foundland, dus zonder vis, alleen met volk aan boord. Er is geen rooie duit aan te verdienen. Zij kunnen het veel beter houden op die Engelsman, die is dicht-

bij en als hij alleen maar motorstoring heeft, gemakkelijk te helpen. De Fransman zal wel hulp aangeboden krijgen uit New-Castle, Esbjerg of Stavanger, drie havens waar hij dichterbij zit dan bij Terschelling, en die veel gunstiger gelegen zijn, wat de wind aangaat. Hij tikt nog eens een telegrammetje naar de Engelsman: Wil spoedig melden of u onze hulp verlangt...

De Fransman krijgt geen antwoord, merkt Douwe. Geen Engelse, geen Noorse, geen Deense sleepboot biedt zich aan. Douwe gromt. De bergingsboten in Stavanger, Esbjerg en New-Castle zien er blijkbaar ook niet veel in. En er zijn op zee klaarblijkelijk geen schepen, die hulp kunnen bieden aan het in nood verkerende schip. De Marianne herhaalt haar noodkreet: S.O.S. Redt onze zielen. Het zijn tientallen zielen, naar Douwe weet, en het schip is veel te ver van land verwijderd dan dat een reddingboot erop af zou kunnen gaan.

Hij zou aan kapitein Stobbe kunnen vragen wat hij doen moet. Maar past dat voor een eerste marconist, die de opdracht heeft om in te pikken wat hij kan, wanneer de kapitein niet aan boord is? Hij heeft die Duitser en die Engelsman toch ook hulp aangeboden, zonder dat hij vooraf aan de kapitein verlof gevraagd heeft. Natuurlijk, dat waren twee goeie jobs. Niet te ver weg en vrijwel zeker dat het een vette buit zou worden. Naar die Fransman wordt het een verre en zware reis; en zal er wat te halen zijn? No cure, no pay. Geen baat, geen geld. Het zal wel geen baat worden, en dus geen geld. De Engelsman biedt nog een prima kans dat hij gauw hulp inroept. Daar wordt het baat en buit!

Weer klinkt de noodkreet van het Franse schip: S.O.S.... S.O.S.

En dan kan Douwe Pals niet langer zwijgen. Hij werkt op een bergingsboot, maar daarom is hij nog geen duivel zonder hart, hij niet. Zijn morsesleutel tikt. „Aan kapitein Marianne. Hier Vliestroom, Nederlandse sleepboot, te Terschelling op station. Bieden hulp aan op Lloyds contract...”

De Fransman antwoordt ogenblikkelijk dat hij de hulp aanvaardt en voegt erbij: Kom spoedig! Wij drijven rond met ingeslagen luiken, machinekamer onder water, het roer onbruikbaar. De zee is woest...

Terwijl hij het telegram afschrijft, schrikt Douwe van het deurslot dat achter hem verspringt. Het is de kapitein. Wat zal die zeggen?

„Heeft de Engelsman al toegehapt?” vraagt Stobbe.

Douwe schudt van neen. Hij laat het S.O.S. van de Marianne

zien. De kapitein haalt de schouders op. Ver weg en niet veel van te halen. Ze kunnen die Fransman beter aan een Deen, een Noor of een Engelsman overlaten en het houden op dat schip recht noord van Ameland. Hij schuift het telegram terzijde.

Het is de reactie die Douwe heeft verwacht. Het is precies zoals hij er zelf aanvankelijk over dacht. „Ik heb hem al hulp aangeboden,” zegt hij, niet helemaal op zijn gemak, „en hij heeft het dadelijk aangenomen. Ziehier.” Hij laat de kapitein het laatste telegram van de Fransman lezen.

Stobbe krijgt rimpels in het voorhoofd. „Waarom heb je mij niet eerst gevraagd?” gromt hij.

„Ik heb gehandeld naar mijn orders, kapitein,” zegt Douwe kleintjes.

De kapitein is merkbaar slecht in zijn humeur. „We gaan d'r uit. Je houdt die Engelsman in de gaten, hoor. Niet afpoeieren. Buiten zal ik wel zien wat we doen.” Dan is hij weg. Zijn harde stem buldert van de brug bevelen boven het gieren van de storm uit. De machine gaat dreunen, de Vliestroom vaart de haven uit.

Wanneer ze buiten zijn, is de kapitein spoedig weer in de radiohut om te vernemen hoe het staat. Douwe zegt dat de Fransman opnieuw om snelle hulp gevraagd heeft. Hij heeft teruggeseind dat ze in aantocht zijn.

„Waarom?” vraagt Stobbe scherp.

„Die kerels hebben wel een steuntje nodig in hun ellende.”

„En wat weet je van de Engelsman?”

„Hij heeft een telegram gekregen van zijn rederij. Hij mag sleepboothulp nemen op Lloyds condities.”

„Heb je hulp aangeboden?”

„Dat kan toch niet, kapitein,” antwoordt Douwe blozend.

„Kan niet? Waarom niet?”

„Wij hebben de Marianne hulp beloofd.”

De kapitein loopt heen en weer. „Dat wordt niks. Veel te ver. Die schuit is er al lang geweest, voordat wij bij hem zijn. En daarvoor laat je een goudvis schieten.” Grommend gaat hij naar de brug.

Stuurman Duif heeft de wacht. Hij vraagt de kapitein waar ze op afgaan.

„Moet jij dat nu al weten?” bitst Stobbe. „Als ik je bij de uiterton de koers geef, is het vroeg genoeg, niet?”

De stuurman zwijgt verwonderd. De kapitein is blijkbaar slecht in 't zin. Dit is bij Stobbe ongewoon. Hij is anders altijd evenwichtig.

In het Stortemelk brandt het geweldig met dit vliegend weer. De boot staat telkens op zijn kop. Edzer, aan het stuur, heeft zwaar werk om koers te houden. De kapitein staat zwiingend in een hoek van het stuurhuis. Soms gromt hij: „'t Wordt niks. We halen geen zes knopen bij dit weer.” Hij gaat nog eens naar de radiohut om aan de marconist te vragen, hoe het er nu bijstaat.

Pals deelt mee dat de Engelsman nog altijd zit te prutsen aan zijn motor. Zijn machinist heeft nu per radio advies gevraagd aan de fabriek. De kapitein heeft nog steeds geen hulp ingeroepen, maar de Wodan heeft zich eigener beweging aangeboden.

„De Wodan? Is die niet naar die Duitser bij Schiermonnikoog op weg?” vraagt Stobbe driftig aan zijn marconist.

„Dat was ie. Maar hij heeft de Donar geseind, dat die een klusje van hem moet overnemen, als het nodig is. Die zal wel naar de Duitser moeten, als hij de Engelsman gaat helpen.”

Kapitein Stobbe loopt de hut op en neer, drie passen heen en drie passen terug, meer ruimte is er niet.

„Sein aan de Amstelstroom dat die ons volgt,” beveelt hij op een gegeven ogenblik. „Dan kan die naar de Marianne als de Engelsman ons roept.”

„De Amstelstroom haalt de Marianne nooit op tijd, kapitein,” waagt Douwe in te brengen.

„Zwijg!” zegt hij toornig. „Doe wat ik je opdraag.”

En dan gaat Douwe met de morsesleutel tikken.

Stuurman Duif komt in de radiohut om de kapitein te vragen, welke koers hij voorleggen moet. Ze zijn bij de uiterton.

„Noord,” zegt de kapitein zo kort als het kan en op een norske toon. 't Is geen beslissing. Naar de Marianne zouden ze noord-noordwest moeten koersen, naar de Engelsman noord ten oosten.

Pals geeft de kapitein een nieuw telegram van de Marianne. Het is een schreeuw in doodsnood; het water in het schip is nu zeer hoog gestegen; ze drijven nauwelijks meer. Stobbe leest het zwiingend. „Zegt die Engelsman nog niks?” vraagt hij daarna. „Hij roept geen hulp in, kapitein,” antwoordt Pals. De kapitein loopt grommend weg.

De noodseinen flitsen nu de een na de ander uit de radiotoestellen. Bij de Hoek zit een Nederlands schip in de knoei. Die van de Waterweg gaan er onmiddellijk op af, kan Douwe horen. Bij Castricum is een Rus op het strand geslagen. IJmuiden biedt hulp aan, maar de Rus weigert. Een ander Russisch schip, vlak in de buurt, zal hulp verlenen. Bij de Owen Leman bank zit een Amerikaan in nood. Maassluis en Engelsen bieden tegen elkaar op

om hulp te geven. Daar is de Fransman weer, die vraagt hoelang het nog duren zal, voordat de Vliestroom bij hem is. Op eigen risico seint Pals van tien uur, ofschoon hij weet dat de afstand honderd twintig mijl is, de boot met deze storm recht op de kop misschien zes knopen loopt, en het lang niet zeker is dat ze naar de Marianne gaan. Zodra de Engelsman hapt, wil kapitein Stobbe immers daarop af, en dan wil hij de Amstelstroom naar de Marianne sturen, enkel als een zoethoudertje, want dat oude schuitje komt er nooit bij deze storm. Maar hij kan die arme drommels toch niet vruchteloos laten roepen. Een beetje troost is 't minste wat hij geven kan, en misschien neemt de Engelsman hen ook niet, zodat zij toch naar de Marianne gaan.

Daar is de Rus weer. Wat nu? Het is de tweede Rus, die de eerste helpen zou. Die zit ook vast, naast de andere. Ha, hoor IJmuiden seinen naar de eigenwijze Russen: „Mogen wij jullie nu helpen, of willen jullie liever wachten tot er nog een derde landsman van jullie bij je op de bank gekropen is?” Douwe Pals lacht om de mop en vergeet er voor een ogenblik zijn spanning door.

Daar seint de Engelsman: „Aan kapitein sleepboot Vliestroom...” Douwe Pals schrikt bij het horen van hun naam en zijn potlood krast bij het noteren van de inhoud van het telegram.

...Verzoeken hulp op Lloyds condities. Bevestig of ge komt. Bericht wanneer ge hier kunt zijn...

Douwe is verplicht dit telegram onmiddellijk aan de kapitein te laten lezen. Maar als hij het doet, blijven de arme Fransen zonder hulp en zullen zestig vissers zogoed als zeker verdrinken. Hij aarzelt. 't Zweet breekt hem uit. Het leven van die mensen weegt hem zwaar.

De Marianne seint alweer: ...Wij kunnen het niet lang meer houden. Help! Help!

In plaats van naar de kapitein te gaan, zoals zijn plicht is, grijpt Pals de morsesleutel. ...Wij naderen volle kracht. Probeer het vol te houden!

Dan staat hij op om de telegrammen weg te brengen. De kapitein is niet in het stuurhuis; hij vindt hem in zijn hut; hij zit daar in een leunstoel met zijn poes op de knie. Zo doet Stobbe anders nooit, wanneer ze op weg zijn naar een schip in nood.

Pals geeft hem eerst het telegram van de Engelsman. De kapitein gnuift als hij de opdracht leest. Mooi zo. Daar zit wat aan! Een vette buit.

Daarop reikt Douwe hem de beide laatste telegrammen van de Marianne over.

Stobbe's gezicht verstrakt bij het lezen. „Die gaat er an,” is zijn conclusie. Hij gooit de poes weg en staat op om orders te geven aan de brug.

„Er is aflossing aan boord van die Fransman, kapitein; wel vijftig, zestig man,” waagt Douwe op te merken.

Stobbe wordt niet boos, zoals Douwe gevreesd heeft. Hij heeft wel medelijden met de Fransen. „'t Is ellendig voor die kerels. Maar als de schuit nu al zinkende is, is er geen schijn van kans dat wij er op tijd kunnen zijn, jongen,” zegt hij half ruw en half meewarig.

„Misschien gaan ze in de boten, kapitein,” pleit Douwe.

„Voor dat soort werk is de Brandaris.”

„Ze zitten midden op de Noordzee, dat is te ver voor de Brandaris, kapitein!”

„Voor ons ook,” gromt de kapitein, verstoord over de tegenspraak.

„Ik heb geseind dat we volle kracht naar hen op weg zijn, kapitein,” bekent Douwe.

De kapitein fronst het voorhoofd. „Wanneer heb je dat geseind?”

„Zoëven, in antwoord op dat telegram.”

„Wie is hier de kapitein, jij of ik?” vraagt Stobbe scherp. Meteen loopt hij langs Douwe naar de brug, en de marconist keert naar de radiohut terug, verdrietig.

De Fransman seint alweer, een noodkreet: Redt ons, wij vergaan! Wat moet Douwe Pals hierop antwoorden? Sterf maar, stakkerds! Er is voor ons een vettere buit te grijpen...

Op het kantoor van de rederij Cupido staan evenveel en even grote radiotoestellen als op de Vliestroom, en in de nacht, waarin hun boot is uitgevaren, zitten de broers, Wander en Freek, onafgebroken te luisteren naar hun schip en ook naar andere schepen. Zij hebben over de treuzelende Engelsman niet minder in spanning gezeten dan Pals en Stobbe, en zij waren opgelucht, toen hij eindelijk om hulp vroeg en de Vliestroom nam. Die was voor hen! Een beste buit! Maar waar bleef Stobbe met zijn antwoord op dat telegram? Freek stond op het punt om hem per draadloze te vragen of hij doof was, dan wel of zijn marconist soms sliep, toen eindelijk het antwoord kwam, dat hem bevredigde. Maar Wander vroeg: Hoe zou hij het nu met die Fransman doen? Daarop volgde Stobbe's opdracht aan de Amstelstroom om uit te varen, en toen was Wander ook voldaan. Stobbe zou nu natuurlijk met de Vliestroom naar de Engelsman gaan en de Amstelstroom naar

de Marianne sturen. Goed zo, de buit werd in de wacht gesleept, maar niemand zou hun kunnen verwijten dat zij een arme drommel lieten stikken. Stobbe had het aardig uitgedokterd, zonder dat zij zich ermee hadden hoeven bemoeien. Dat moest je ook niet doen als reder, vooral niet door de radio, want dat kon herrie geven. Iedereen kon meeluisteren naar de radiotelefoon en draadloze telegrammen opvangen, en op een zitting van de Raad voor de Scheepvaart kreeg je soms van die telegrammetjes onder de neus geschoven, die niet prettig waren daar te lezen. En dan konden de heren van de Raad aardig lastig zijn, vooral dat nieuwe lid, dat onlangs fulmineerde tegen de bergers, bewarend dat deze onmatig fel op buit waren, maar nooit bereid tot helpen. Die vent wist niks van het vak af. Hij dacht zeker dat een rederij een aantal boten op station kan houden met alles wat daarbij behoort, zonder dat er geld voor binnenkomt. 't Was nu in orde. Stobbe had kool en geit gespaard. De gebroeders Cupido gingen slapen.

In het donkere stuurhuis van de Vliestroom staat stuurman Duif voor het schuifraam, zich vastklemmend aan een handgreep, omdat de boot geweldig stampet; hij tuurt scherp over zee. De kapitein loopt heen en weer van stuur- naar bakboord en van bak- naar stuurboord, soms even wachtend als het slingerende schip hem tegenhoudt. Op het flauw verlichte kompas staat de versierde poolpijl op de zeilstreep, ze varen nog steeds noord, terwijl de Marianne noordnoordwest ligt en de Engelse boot nu oost ten noorden.

Douwe Pals komt in het stuurhuis. „Kapitein?”

„Wat heb je nou weer?” snauwt de kapitein.

„U hebt nog niet gezegd welk antwoord ik moet geven op die telegrammen.”

„Moet ik dat zeggen? Jij bent geen kind meer. Ga je gang.”

Een ogenblik staat Douwe Pals beduusd; dit is contrarie wat de kapitein straks heeft gezegd. Maar hij herstelt zich snel. „Dank u, kapitein,” zegt hij beslist en gaat.

„Ho es!” houdt kapitein Stobbe hem terug. „Wat ga je seinen?”

„Aan de Engelsman dat we een ander hebben aangenomen, kapitein.”

„Ben je bed... Sein dat ie hulp krijgt.”

„Maar, kapitein!”

„Doe wat ik zeg! Sein dat ie hulp krijgt!”

Douwe Pals gaat weg met hangend hoofd. Hij doet wat de kapi-

tein hem opgedragen heeft, order is order, maar zijn morsesleutel tikt traag. En wat moet hij nu aan de Marianne seinen?

Voordat hij klaar is met het telegram, is Stobbe in de radiohut. „Geef nu aan de Amstelstroom zijn positie op en zeg aan Gijs Kroon dat ie opschiet.”

„Wiens positie, kapitein?” vraagt Douwe.

„Vraag je dat nog? Natuurlijk van die Engelsman. Wij moeten immers op die luizige Fransen af.”

Weer staat Douwe Pals een ogenblik beduusd, maar sneller nog dan straks herstelt hij zich. „Oké, kapitein!” Met grote vreugde grijpt hij de morsesleutel en telegrafeert. Eerst naar de Amstelstroom: „Op zoveel graden noorderbreedte en zoveel oosterlengte ligt de Engelsman. Daar moeten jullie heen. Zet 'm op!” En daarna naar de Marianne – en nu is het of de stippen en de strepen zingen –: „Jongens, houdt je taaï, nog even. Wij lopen hard. Zó zijn we bij je...”

Auke en Klaas wisselen elkander op de stookplaat af, zoals gewoonlijk. Op het ogenblik is het Auke's wacht. Hij doet zijn werk behoorlijk, zoals altijd. Het vuur brandt ferm, zodat meester Jeen de druk heeft, die hij wenst. Dit vordert vrij hard stoken, want de machine heeft veel te verstouwen, nu ze de boot tegen de storm indrijven moet. Auke stookt echter niet met dat plezier, waarmee hij anders werkt, wanneer ze op een sjouw afgaan. Dan zit er hier beneden dezelfde spanning in als boven op de brug en in de radiohut; dan werkt hij hard, opdat zij nummer één zijn. Dat is stoken om te winnen.

Nu niet. Er zit vandaag niks in. Ze jagen op een Fransman, die gisteren al half onder water zat en van wie ze nu uren achtereen geen taal of teken hebben gehoord. Die is dus weg. En terwijl zij achter deze schim aanjagen, heeft de kapitein de ouwe Amstelstroom op een dure Engelsman afgestuurd, waarmee de Wodan waarschijnlijk al lang is gaan strijken. Hoe kapitein Stobbe dit in zijn hersens heeft gekregen! Bootsman Leen zegt dat Douwe Pals de kapitein zo gek gemaakt heeft en Willem Duif moet ook een duif in het zakje hebben gedaan. Natuurlijk, Duif is een half-zachte, bang zich een stuk in de kraag te drinken en ook bang om met een meid op stap te gaan, als ze es in een vreemde haven zijn. Hij, Auke, is nu te oud; het vuur is uitgebrand en het vrouwvolk moet hem ook niet meer; dat is onlangs in Scarborough gebleken. Maar vroeger: in iedere stad een andere schat, dat komt een zeeman toe, en landrotten, die hen daarom met de nek aanzien,

zijn schijnheilige wezens. Zij kruipen iedere nacht bij hun vrouw in bed, een zeeman maar een paar keer in het jaar. Wat wonder dat die zich wel eens een beetje schadeloos wil stellen. Maar Willem Duif is een fijne bliksem en Douwe Pals is veel te week. Je moet jutter zijn geweest om berger te kunnen worden. Toen ging het erom de buit te halen van het strand, nu om de buit uit zee te halen, en deze is vaak vetter. Als je gaat prakkizeren over het lot van een schuit die naar de kelder gaat, of van de lui aan boord die naar de haaien gaan, versaggerijn je. En op een reis als deze, waarbij zij achter schimmen jagen in plaats van achter buit die voor het grijpen ligt, versaggerijn je ook. De ketel vraagt alweer om brandstof. Dit boksen tegen hoge zeeën verslindt kolen. Auke scheidt al mopperend.

Wie op een nachtelijke zeezicht eens even aanspraak wil hebben, gaat naar het stuurhuis. Zo doet Douwe Pals ook, nadat hij uren achtereen in de radiohut gezeten heeft. Hij steekt er een sigaret op en zet zich op een bankje in een hoek.

„Nog wat gehoord?” vraagt stuurman Duif.

„De Marianne geeft geen taal of teken meer,” is het doffe antwoord.

„Dan is ie naar de haaien,” concludeert Teade, achter het stuurrad, grof.

De beide anderen reageren niet. Ze willen het niet erkennen, ze willen het ook niet geloven, maar ze kunnen het niet ontstrijden. Uren geleden seinde de Marianne dat het hopeloos geworden was, en als zijn radio nu zwijgt, wat kan er dan anders zijn gebeurd dan dat het schip gezonken is? En waarvoor vaart de Vliestroom dan nog steeds met dreunende machines naar het noorden, optornend tegen zware golven? In het donkere stuurhuis gloeien drie sigaretten en niemand spreekt een woord.

„Weet je ook wat van die Engelsman?” vraagt Duif eindelijk aan Douwe.

„De Amstelstroom heeft 'm nog altijd niet.”

„Dat ouwe karkas krijgt 'm nooit,” spot Teade.

„De Wodan heeft hem weer hulp aangeboden; hij beweert dat ie vlak bij hem is,” deelt Douwe verder mee.

„Natuurlijk, die mof is goochem en wij zijn gek,” moppert Teade.

„Wij zitten achter een schuit aan, die al lang naar de kelder is, en we laten een vette buit schieten. Ezels zijn we.”

„Het gaat om mensenlevens, Teade,” brengt Willem Duif hem onder het oog. „We hopen dat we die nog kunnen redden.”

„Wat zou 't!” roept Teade uit. „Die Fransozen zijn al lang naar de haaien.”

Ze naderen de plaats die de Marianne als zijn positie opgegeven heeft. De stuurman speurt door zijn kijker. 't Is zwarte duisternis aan alle kanten. „Ik zie nergens een licht,” zegt Duif.

„Natuurlijk niet,” gromt Teade. „Wat had jij dan gedacht?”

De stuurman deelt door de spreekbuis aan de kapitein die te kooi is mee, dat ze er zijn. Stobbe komt op de brug. Ook hij speurt de kim af en kan niets ontdekken. Teade gromt weer, nu onverstaanbaar. Tegen de kapitein durft hij niet alles zeggen.

Douwe Pals staat met een krop in de keel terzijde. Hun zware reis is dus tevergeefs geweest. De Marianne is gezonken en het volk verdronken. De kapitein zal wel op hem, de marconist, gaan foeteren, want hij heeft hem gedrongen, haast geprest tot deze dwaze tocht. Als hij dat niet gedaan had, zouden ze die Engelsman te pakken hebben, waarmee de Wodan nu vrij zeker strijken gaat.

Maar Stobbe foertert niet. „Bakboord uit!” beveelt hij aan de roerganger op kalme toon, terwijl hij blijft speuren door zijn kijker.

Douwe verbaast zich. Bakboord uit, dat is naar het westen. Gaat de kapitein dan niet naar huis terug, nu het schip dat hem te hulp geroepen heeft, gezonken is?

„Midscheeps je roer,” gelast de kapitein, als het kompas west ten noorden wijst.

Kapitein Stobbe blijft scherp uitzien. Soms laat hij een beetje stuurboord uitgaan, dan weer een beetje bakboord. Hij wijkt niet van zijn plaats bij het open schuifraam en de kijker komt hem nauwelijks van de ogen. Zo varen ze ongeveer een uur. Dan laat de kapitein de telegraaf op langzaam zetten. „Hier moet de stroom de Marianne hebben heengezet, als hij gisteravond ginds was, maar er is niks. Nou ziet het er belabberd uit.”

Auke, op de stookplaat, luistert. Rinkelde daar de telegraaf in de machinekamer niet? Ja, het zware dreunen van de krukas en de schroefas mindert, zwijgt. De boot stampet niet langer, maar slingert nu als dronken op de hoge deining.

Zo gaat het altijd als ze bij een schip zijn, en dan houdt Auke het nooit op de stookplaat uit. Nu blijft hij waar hij is. Er is toch niets te halen.

De machine draait even op halve kracht. Daarna is het weer stop. Zulk manoeuvreren doen ze alleen als ze wat vinden. Zou er dan toch wat zijn? Hoezeer hij zich heeft voorgenomen op de

stookplaat te blijven; omdat er niets kàn zijn, klimt Auke toch de ladder op.

Het is op zee stikdonker; soms is er een veeg schuim te zien in het schijnsel van de eigen boordlichten, grauw en vaag, maar verder niets, geen enkel vuur. Hoe zou 't ook kunnen? Ze hebben immers uren achtereen gejaagd op een schip, waarvan ze wisten dat het al lang gezonken was.

Bootsman Leen komt door het gangboord langs hem. „Wat voeren we eigenlijk uit?” vraagt Auke hem.

„Als jij het me zegt, weet ik het ook. Eerst gingen we noord, toen west, nou draaien we wat rond. Ze schijnen op de brug te menen dat ze nog wat zullen vinden. 't Is louw loene.”

„En ondertussen heeft de mof die Engelsman ingepikt. Wie staat er op de brug, het Duifje?”

„De ouwe is erbij.”

„Die wordt ook al een zijen sok,” smaalt Auke en spuwt een pruim over de verschansing. „In mijn tijd, dertien lijken op het strand, maar we keken er niet naar om, voordat we een volle lading in de wacht hadden gesleept.”

„Het benne hier allemaal zijen sokken,” moppert Leen. „Die Noor, waarop ik gevaren heb: in Santos zeven dooien, in Guyaquil tien, in Valparaiso twaalf, allemaal eigen volk, maar dacht je dat de kapitein ernaar omkeek? De een z'n dood is de ander z'n brood, zei hij, en hij pikte een stelletje zeelui van de kaai en voer verder. We zijn wel van zo'n reis teruggekomen met nog geen kwart van het volk waarmee we uitgevaren waren. Als je geen dooie zien kunt, moet je geen zeeman worden, en als je geen kat kunt zien verzuipen, moet je geen berger worden. Maar hier, een stelletje ouwe wijven op de brug en in de radiohut! Laten ze een dikke poet schieten voor een zootje van die luizige Fransen, de stommerds.”

„Ouwe wijven zijn het, krek,” stemt Auke in.

„Zag je witte wieven, Auke?” spot meester Jeen, die uit de machinekamer opduikt en zijn hut opzoekt. „Pas maar op, waar dooien zijn, zijn witte wieven. Straks hebben ze jou nog te pakken.”

Willem Duif reikt kapitein Stobbe de kijker over. „Kapitein, ik zie een vuur, drie streken over stuurboord.”

Stobbe zet de kijker voor de ogen. Hij vindt een zwak lichtje, ver weg zichtbaar. Zou dat dan toch de Fransman zijn?

De kapitein zet de telegraaf op volle kracht vooruit en zegt aan

Teade dat hij dat licht als stuurpunt nemen moet. „Ay, ay, kapitein,” gromt die.

De Vliestroom loopt zwaar slingerend, want ze hebben nu de wind dwars in, op het lichtje aan. Het vuur gloort zwakjes en blijft zeer laag op het water. De Marianne moet op het punt van zinken zijn; een wonder trouwens dat hij nog niet gezonken is. Kapitein Stobbe draagt de machinekamer op als het kan nog een paar slagen meer te draaien. Misschien kunnen zij de schuit nog bergen.

Het licht nadert snel, vreemd snel.

Plotseling rukt Stobbe de telegraaf van voor- op achteruit. „Hard bakboord!” geeft hij Teade last. Het is juist op tijd, want het licht dat pas nog veraf leek, zou onder de boeg verdwijnen.

Dit vuur, begrijpt Stobbe nu, is niet van het Franse schip, maar een zwak lichtje in een sloep. Daarom leek het zo ver.

Het sterke zoeklicht van de Vliestroom floept aan en vangt een nietig bootje in zijn bundel. Het is veel kleiner dan een reddingsloep, nog kleiner dan de eigen jol. Er zitten vier man in, nee vijf, één ligt er op de denning.

„Schiet aan!” schreeuwt kapitein Stobbe van de brug, nadat hij lij gemaakt heeft, maar de kerels in het bootje doen het niet. Eén tilt de arm op, een moe gebaar van: help ons, wij kunnen niet. De anderen zitten versuft op de roeibanken, niet eens bij machte een hand op te steken.

„Leen, strijk de jol,” gelast de kapitein.

De jol ligt al te water, snel gestreken. Zes man zitten op de riemen. „Stuurboord strijken, bakboord halen, haal op gelijk, één, twee.” Leen striemt zijn kerels met zijn mond als met een zweep. De jol schiet naar het vletje.

Hé, wie staat daar voorin, een pikhaak in de vuist? Verdraaid, dat is Teade. Maar die stond toch aan het stuurrad! „Duif! hoe zit dat?” vraagt de kapitein.

Duif zegt dat Teade hem het roer in de handen heeft geduwd en weg was.

„Zo'n onverbeterlijke vrijbouter,” mompelt Stobbe.

Teade slaat zijn pikhaak in het vletje; de jol sleept het langszij de Vliestroom. De Fransen kunnen niet opstaan, laat staan aan boord klimmen. Teade neemt ze op zijn nek, één voor één. Leen helpt ze over de verschansing tillen. Auke pakt ze aan. Daar liggen de drenkelingen op het dek als een hoop natte vodden. Maar dat kan zó niet. Naar het vooronder met die lui! Auke stookt de kachel op, Leen zet water op voor hete kruiken, Teade haalt zijn

kooi, waar altijd rommel in ligt, leeg, opdat er een Fransman in kan. Verder kunnen zij niet helpen. Hier moeten meester Jeen en stuurman Duif bij komen. Jeen is een huishen en Willem is voor eerste hulp bij ongelukken. Bij de Fransen is er een, die nog een mond open kan doen, dezelfde die straks zijn arm opstak. Hij zegt dat er nog vijf van deze vletjes moeten ronddrijven en twee reddingboten. Al het volk van de Marianne is daarin gegaan, tezamen vijftenzestig man.

Het zoeklicht van de Vliestroom tast alweer de zee af. Ze stomen langzaam op, nu stuurboord uit, dan bakboord uit, dan weer op tegenkoers. Het is moeilijk zoeken in de donkere nacht. Het bootje dat gevonden is had het fortuin een stormlantaarn aan boord te hebben; misschien hebben de beide reddingboten ook enig vuur, de andere vijf vletjes niet, naar de geredde Fransman heeft verzekerd.

En nu gaat het ook nog sneeuwen. Er dwarrelen miljoenen witte vlokken in de bundel van het zoeklicht. Edzer, die uitkijk staat, krijgt pijnlijke ogen van het turen in het gedwarrel. Hij wordt ook steenkoud, niettegenstaande hij zich zwaar ingebakerd heeft. Dit speuren is als het zoeken naar een paar spelden in een hooiberg. En zijn die spelden er nog wel? Het eerste bootje dreef nog, halfvol water. De andere kunnen best volgeslagen en gezonken zijn, en mochten ze nog drijven, dan is het de vraag of het volk erin in leven is. De eerste Fransen waren al meer dood dan levend en nu zijn daar nog zoveel uren bijgekomen in bittere koude en sneeuwjacht, die Edzer op de plecht doen verkleumen, hoeveel te meer de lui in de open bootjes, waarin het water op z'n minst tot aan de roeibank staat!

Daar vangt het zoeklicht waarlijk weer een vletje, vlak voor de boeg, zodat Duif op Edzers schreeuw haastig af moet houden. De toestand in dit bootje is nog erger dan in het eerste. Hier is niemand die een hand optillen of een woord uitbrengen kan. Van de Vliestroom af is niet te zien of de mannen, die in elkaar gedoken op de roeibanken zitten, het onderlijf in het water, nog leven of dat het lijken zijn.

Leen stapt weer in de jol met vier matrozen aan de riemen en Teade, gewapend met zijn pikhaak, op de plecht. Zij slepen het vletje langs zij de Vliestroom, een moordend werk op de zeer wilde zee. Teade neemt de slappe lijven op zijn sterke nek, Leen helpt hem zich in evenwicht te houden in het heftig dansende vletje; tezamen werken zij ze aan boord, maar ze weten nog niet of het mensen dan wel lijken zijn. In het vooronder, nu heet gestookt,

licht Willem Duif de oogleden. Ze leven alle vier, kan hij verklaren. Jeen en hij behandelen hen zoals ze de anderen behandeld hebben: te kooi, met een scheut cognac tussen de lippen en gloeiend hete kruiken aan de voeten.

Intussen kruist de Vliestroom alweer rond door storm en sneeuwjacht. Ze vinden een derde en een vierde vletje en daarna een reddingboot met zestien man erin, wat beter in conditie dan de stakkerds in de vletjes, omdat er minder water binnenboord geslagen is en zij zeildoek hadden om zich een beetje te beschutten, maar allen toch zo door en door verkleumd, dat ze onmiddellijk onder warme dekens moeten. Er zijn geen kooien genoeg voor zoveel drenkelingen; die er het minst slecht aan toe zijn, moeten dan maar op met leer beklede banken liggen. Er zijn ook geen dekens en geen kruiken meer. Auke sleept jassen aan om de drenkelingen daarmee toe te dekken, Leen vindt in het kabelgat een aantal zware stenen; verhit op het fornuis kunnen die dienen om kruiken te vervangen.

De Vliestroom vaart nog rond, maar de sneeuwjacht is nu zo dicht geworden dat het zoeklicht er geen twintig meter in doordringen kan. Ofschoon ze blijven kruisen en scherpe uitkijk houden, vinden ze niets meer die gehele nacht.

De Brandaris slaat zijn kruis over een lege haven en over lege straatjes, want de boten zijn eruit en het is nog altijd hondeweer. In het kantoor van Cupido zitten de twee broers weer aan de radio, nu zwaar ontstemd. De Engelsman heeft nòg geen hulp. De Amstelstroom belooft maar steeds: „Ik kom,” maar hij komt nooit, natuurlijk niet, want dit amechtig bootje kan tegen de harde storm niet op. De Wodan zegt nog eens, vast voor de twaalfde keer: „Neem mij toch, dan word je prompt bediend.” En daar komt het antwoord van de Engelsman, eerst aan de Amstelstroom: „Ik annuleer contract, want gij blijft in gebreke,” dan aan de Wodan: „Uw hulp aanvaard, maak vast en breng mij naar Emden.” Freek Cupido vloekt zwaar. Daar heb je het nu. Die buit is hun door de neus geboord, en dat is allemaal de schuld van kapitein Stobbe, die, in plaats van naar de Engelsman te gaan, zoals elk zinnig mens verwachten moest, zijn tijd verdaan heeft en nog steeds verdoet door naar die Franse schuit te zoeken, die al een volle dag niet meer in de ether en dus gezonken is. Dit is meer dan duidelijk na het laatste wanhoopssein, dat zij hier van hem hebben opgevangen: „Help, help! Het water stroomt in de machinekamer en in alle ruimen; wij vergaan!” Kun je nu niets

aan anderen overlaten, zelfs aan een man als Stobbe niet? Als hij was meegegaan als bergingschef zou het anders zijn gelopen! Opnieuw wil Freek ingrijpen en aan Stobbe seinen dat hij stom gehandeld heeft en alsnog onmiddellijk naar de Engelsman moet gaan. En bij de Engelsman wil hij protesteren tegen annulering van het contract. Maar Wander houdt zijn broer weer tegen. Er is nu toch niets aan te doen. De Amstelstroom heeft de race verloren en de Vliestroom is veel te ver van de Engelsman vandaan om hem nog hulp te kunnen bieden. En de Raad voor de Scheepvaart zou het heel gek kunnen uitleggen, wanneer hij erachter kwam dat zij aan de Vliestroom seinden: Keer om en help die Engelsman. De heren zouden zeggen dat een S.O.S. waarop nog wel geantwoord is: wij komen, ver de voorrang heeft boven het verlenen van hulp aan een schip dat niet in onmiddellijk gevaar verkeert. En het nieuwe lid van de raad zou dikke woorden spreken over de hyena's van de zeeën, zoals hij al eens eerder heeft gedaan. Nee, niets de lucht in, waarop ze hen zouden kunnen grijpen. Maar als Stobbe straks de haven binnenkomt met lege handen, zal hij hem onderhouden, niet zo zuinig.

Op last van zijn kapitein heeft Douwe Pals telegrammen uitgezonden, waarin gevraagd wordt om assistentie van vliegtuigen voor de redding van schipbreukelingen, zodra het dag wordt en de sneeuwjacht is geluwd. Daar is antwoord op gekomen. De Nederlandse marine heeft een vliegtuig toegezegd, de Deense een torpedoboot en deze laatste meldt per radio dat hij al onderweg is en snel nadert.

„Dan kunnen wij naar huis gaan, kapitein,” zegt Douwe, als hij hem het bericht brengt van de nadering van het Deense oorlogsschip.

„Naar huis?!” vraagt Stobbe, zo verontwaardigd dat de marconist er verlegen van wordt.

„Ja, ik dacht... Wij hebben toch geen ruimte meer... Alle kooien liggen vol, en...”

„Wat „en”?” vraagt Stobbe bits.

Douwe Pals durft er zijn kapitein niet aan te herinneren dat deze gisteren niet op de Marianne af wou.

„Nooit naar huis, kapitein,” zegt Teade achter het stuurrad, „zolang er nog één van die stakkerds in zo'n luizig bootje rondrijft.”

„Krek, Teade,” beaamt Stobbe.

In de kombuis is Edzer bezig. Hij speelt voor kok sinds Feike er

niet meer is; omdat er te weinig volk is, heeft hij vannacht bovendien nog uitkijk moeten staan. Nu staat een ander op de bak en hij kookt soep voor de Fransen; hier warmt hij van door, nadat hij op de uitkijk is verkleumd. Hij sjouwt een pan vol soep naar het vooronder. Daar schept hij op en Auke en Teade brengen de borden naar de mannen in de kooien, terwijl Willem Duif die zieken die hun handen niet gebruiken kunnen, met een lepel voert.

Zij worden uit dat verpleegwerk weggeroepen, omdat de tweede reddingboot gevonden is en tegelijk het vijfde vletje. Leen moet weer als stuurman en Teade met de pikhaak in de jol. 't Is dag geworden en het sneeuwt niet meer, maar het waait nog harder dan vannacht en in deze laatste reddingboot zit, anders dan in de andere, geen man die meer een hand uitsteken kan. Leen en zijn jongens hebben zeer zwaar werk om de logge boot langs zij van de Vliestroom te brengen, en dan moeten de drenkelingen één voor één eruit gehesen en naar de kajuit gedragen worden. Willem Duif, Jeen, Auke en ook Edzer, die zijn kombuis ervoor moet laten wachten, pakken daarbij aan.

Nu zijn er behalve kooien ook geen banken meer. 't Ligt alles vol met Fransen. Waar moeten ze met deze twintig heen? Douwe Pals zegt dat de Deense torpedoboot, die assisteren zal, vlakbij is, maar deze toespeling op de mogelijkheid om van het verdere reddingswerk ontlast te worden, beledigt de bemanning van de Vliestroom. Zij willen zelf de Fransen helpen. En 't kan ook wel. De eerstgeredden zijn in zover bijgekomen dat zij de kooi uit kunnen. Ze hebben evenwel geen bovenkleden, want wat zij droegen, ligt als een hoop doorweekte vodden in een hoek.

Auke, die straks ondergoed en dekens opgescharreld heeft, weet hier ook raad op. Kleren genoeg. Ze hebben toch opknappersgoed! Als Auke het zegt, haalt iedereen zijn kastje leeg om de Fransen die het bed verlaten kunnen, aan te kleden. Voor één man uit het laatste vletje is geen kooi of pak meer nodig. Zijn lijk wordt onder een zeil gelegd.

Edzer zweet in de kombuis. Hij heeft het nog nooit zo druk gehad als nu, want hij moet koffie, thee en soep voor tachtig man klaar maken en straks ook nog warm eten. „Ik krijg het nooit voor mekaar,” klaagt hij tegen zijn makkers. „Ik heb geen pannen genoeg en het fornuis is veel te klein.”

„Zie dat je wat klaar krijgt voor de Fransen. Wij knabbelen wel op scheepsbesluit,” zegt Teade, die anders altijd wat heeft aan te merken op het eten.

Een vliegtuig snort laag over het schip, cirkelt in brede kringen rond, verdwijnt uit het gezicht, maar keert weldra terug en seint dan dat het zeven mijl zuidwest een vletje waargenomen heeft. De Vliestroom stoomt daarheen, terwijl het vliegtuig in de buurt blijft en hen leidt. Zo vinden zij het laatste bootje. Ze halen er één man uit, die nog schijnt te leven, en vier die reeds gestorven zijn. De overlevende krijgt de kooi van kapitein Stobbe, nadat een andere drenkeling, wat opgekalefaterd, eruit gekropen is. Hierna kan Douwe Pals aan het Deense oorlogsschip, welks masten aan de einder zichtbaar worden, berichten dat zij alle schipbreukelingen hebben opgepikt en nu naar huis gaan. De Deen wordt bedankt voor zijn bereidwilligheid.

Op de thuisreis hebben de mannen van de Vliestroom niet slechts geen kooi of bank om uit te rusten, maar zij kunnen in de mess ook gaan noch staan, zo vol is het daar van Fransen. De stuurman van de Marianne, die de gevolgen van de doorstane ellende weer te boven is, vraagt bootsman Leen of hij voor de bemanning ruimte moet maken in de kooien, op de banken en rondom de tafel, maar Leen antwoordt dat dit nergens voor nodig is; zijn jongens houden veel van frisse lucht, zij blijven boven.

Wat later vraagt de Fransman aan de bootsman, hoe het zit met het eten van de bemanning van de Vliestroom, omdat de kok steeds voor de Fransen in de weer is. Daarop zegt Leen dat zijn mannen allemaal hun buik vol hebben en dat hij en zijn Fransen maar lekker moeten eten, zonder zich te bemoeien met zaken die hun niet aangaan.

De thuisreis vóór de wind gaat vlot. Tegen de avond loeit de stoomfluit van de Vliestroom voor de haven van Terschelling. Wanneer zij binnenlopen staat het op de kaai vol volk. Kapitein Stobbe's hart wordt zwaar als hij zijn reders onder de mensen op de kant ontwaart.

De mensen van de wal zien op de boot een zonderling gezelschap. Daar staan Fransen met jassen aan waarin ze haast verdrinken, en anderen met broeken waarvan de pijpen veel te lang zijn. En de bemanning van de Vliestroom schijnt berooid. Terwijl zij anders, hoe ze er op zee mogen uitzien, altijd fris gewassen en geschoren in hun opknappersgoed aan wal stappen, hebben ze nu allen stoppelige kinnen en zien ze er haveloos uit. Auke, die nooit anders dan netjes bij zijn keurig nette vrouw gekomen is, staat nu aan dek in zijn vieze stokerspakje met een gezicht zo zwart als roet. Leen heeft niet eens zijn Engels-leren werkpak aan; hij staat

daar in een rood baaien hemd en Teade in een dito onderbroek. De mannen van de Vliestroom hebben zich uitgekleeft voor de Fransen, sommigen in letterlijke zin tot op hun hemd.

De reders stappen aan boord, zodra de Vliestroom vastligt. De kapitein ontvangt hen in zijn hut. Hij schraapt een paar keer zijn keel, voordat hij hun gaat vertellen dat het deze keer geen vetpot is. De heren weten het zeker al; de Marianne was gezonken eer zij kwamen, en die vette Engelsman is door de Wodan aan de haak geslagen; hij brengt alleen een hoop armzalige drenkelingen mee. Het spijt hem, dat hij niet meer geluk gehad heeft; een volgende keer beter, wil hij hopen. De heren moeten het hem maar niet kwalijk nemen. Soms wordt je hart je nuchtere verstand wel eens de baas.

De heren nemen hem niets kwalijk; ze zeggen dat ze trots zijn op hun kapitein en op zijn volk. Daar schrikt Stobbe haast van en hij wordt helemaal beduusd, als de burgemeester en de voorzitter van de reddingmaatschappij aan boord stappen om te zeggen dat hij en zijn mannen zich koninklijk gedragen hebben. En als de burgemeester dat, nadat hij het in de kapiteinshut heeft gezegd, staande op het achterdek overluid herhaalt, dan roepen de mensen op de wal „Hoera!” en als de burgemeester het in het Frans vertaalt schreeuwen de Fransen nog veel harder ook zoiets als hoera!

Daarna wil de bemanning van de Vliestroom wel naar huis. De burgemeester vindt het te mal dat Leen de Geus in zijn rode hemd en Teade in zijn baaien onderbroek door het dorp zullen gaan en hij wil kleren voor hen laten halen, maar Leen en Teade vinden dat niet nodig en Auke staat er ook op in zijn vette stokerspakje naar huis te gaan. Nu de ontvangst zó is, zijn ze op hun zonderlinge plunje trots. Alleen, die Fransen! De hotelletjes van West zijn er niet op berekend een invasie van zestig man op eenmaal te verstouwen.

Het is volstrekt niet erg. Wander Cupido heeft de kapitein en stuurman van de Marianne al uitgenodigd om zijn gast te zijn. Freek Cupido neemt vier Fransen mee naar huis. Bakker Oepkes, Meinte Mier, de dominee, de dokter en nog veel meer lui, die op de kaai staan, willen een paar gasten hebben. Bootsman Leen zoekt naar de Fransman, die hij op zee al had gevraagd met hem mee te gaan, maar Pruijm, de kruidenier, heeft de man al te pakken om naar zijn huis te brengen. Dat neemt Leen niet. „Hei, krentenweger, hier die vent! Hij is voor mij!” Pruijm moet maar zien dat hij een andere Fransman vindt.

De volgende middag is het begrafenis. Vijf kisten worden naar het kleine kerkhof bezijden de Brandaris gedragen. Erachter volgt een lange stoet. Eerst de geredde Fransen, voor zover zij kunnen lopen, daarna kapitein Stobbe, naast hem de dominee en vervolgens de bemanning van de Vliestroom, allen in zeemansblauw. Het kerkhof staat vol volk, want het dorp is uitgelopen, en alle mannen ontbloten het hoofd, wanneer de kisten in het gemeenschappelijke graf neergelaten worden. Dan klinkt het Credo van de Christelijke Kerk van alle plaatsen en van alle tijden in het Frans en in het Nederlands: Ik geloof in God de Vader... en een eeuwig leven. Amen.

Het is de avond vóór de Fransen zullen weggaan naar hun vaderland. Terschelling heeft erop gepeinsd, hoe het zijn gasten een aangenaam afscheid kan bezorgen. Een toneelstuk geven, zoals men 's winters graag en veel doet op het eiland, gaat niet, want de gasten zouden het niet verstaan. Het is uitgedraaid op zang; wanneer de woorden dan al niet begrepen worden, de wijs zegt ook wat. En verder volksdansen.

De zaal van Knop is afgeladen op deze avond. Vooraan zitten de gasten, door goede zorgen helemaal hersteld van de ontberingen, met de heren Cupido, de burgemeester, kapitein Stobbe en de dokter, die voor tolk zal spelen. De bemanning van de Vliestroom is compleet present en verder zijn er de gastheren en gastvrouwen van de Fransen, mitsgaders het halve dorp; meer mensen dan er stoelen zijn. Wie niet kan zitten staat de hele avond. Er kan geen muis meer bij.

Een clubje tokkelt op mandolines, een koortje zingt. Als een nummer uit is, klappen de Fransen zo uitbundig in de handen, dat de spelers en de zangers, aan geestdrift ongewoon, er onthutst van staan. De hele zaal zingt liedjes van Terschelling en de zee, en weer applaudiseren de Franse gasten lang en luid, op een uitbundige manier, die het eiland niet kent, maar zeer waardeert. De volksdansers komen op het toneel in de oude dracht van het eiland, de meisjes in lange rokken en kleurige jurken en met kappen op, waaronder witte hulletjes, de jongens in het zwart. De meisjes dansen lichtvoetig en hups met waaierende rokken, de jongens zijn een beetje plomp, hun buigingen wat stijf, en deze stijfheid laten ze maar nauwelijks varen, wanneer de meisjes na een liefdesspel van telkens weer elkander naderen en ontwijken, hun eindelijk in de armen vallen. Doch de Fransen applaudiseren

weer zo enthousiast, dat de dansers ervan blozen en geloven dat ze het toch heel goed deden.

Dan dragen ook de Fransen hun aandeel tot de avond bij. Zij dansen een Bretonse dans. De zaal kijkt ademloos en het applaus barst los als 't uit is. Een Fransman speelt op een accordeon ter begeleiding van de zang van de anderen. Weer klapt de zaal dat het davert. Dit is muziek en zang! Dan gaan de Franse matrozen met de Terschellinger meisjes dansen en nu zweeft alles zo licht en luchtig en gracieus, en wordt de dans zo vurig, dat de zaal in vervoering raakt en er geen eind komt aan het applaus. Alleen vraagt het eilandse volk zich af, waarom hun gasten straks zo uitbundig in de handen klaptten, want wat zijzelf gegeven hebben, kan niet in de schaduw staan van de prestaties van de Fransen. En enkele jongens kijken ook een beetje donker naar het vurig dansen van de Fransen met hun meisjes. 't Is goed dat het de laatste avond is.

De Franse kapitein wil een woordje spreken tot de Terschellingers. Het gaat met hoge uithalen en drukke gebaren; de dokter vertaalt prompt zin voor zin. De kapitein spreekt over een vooroordeel dat onder Franse zeelui heerst. In hun voorstelling zijn de bewoners van de Waddeneilanden grof, wreed, roofzuchtig, azend op het wrakgoed van schepen die op hun verraderlijke gronden stranden, en zich niet bekommerend om het lot van de schipbreukelingen. Er zouden volgens de legenden wel vuren aangestoken zijn, niet om de schepen veilig te geleiden, maar om ze te lokken naar de banken, opdat ze daar zouden stranden. En bij mist zouden de eilanders wel koeien naar het strand jagen met grote bellen aan de hals, opdat de zeelui, denkend aan een brulof belboei, hun schepen op het geluid van het loeien van de koeien en het klingelen van de bellen zouden afsturen en dan vergaan.

De zaal luistert stil, gespannen, maar met tegenzin. De Fransen waren straks zo gul met hun applaus. Zij hebben tot dusver alleen maar vriendelijkheden gezegd en toonden zich haast overdreven dankbaar. Wel, ze hebben het toch goed gehad op het eiland. Moet nu die kapitein bij het afscheid zulke dingen zeggen? En hoe weet hij dat allemaal?

„Met dat beeld van dit eiland voor onze ogen” – gaat de Fransman door – „voelden wij ons niet onverdeeld gelukkig, toen op ons S.O.S. alleen Terschelling reageerde. Wij twijfelden of de Vliestroom die zware en verre reis naar ons wel maken zou, en onze vrees werd groter, toen een Engels schip, groter dan het

onze en dichterbij, dat met een rijke lading zeer waarschijnlijk wel te bergen zou zijn, ook om hulp riep. Toen zei ik tot mijn stuurman: „Daar gaan we; de Vliestroom helpt ons niet.”

Kapitein Stobbe, gezeten op de voorste rij tussen de stuurman van de Marianne en de nu lege plaats van de Franse kapitein, veegt zich met een grote zakdoek langs het voorhoofd en kijkt strak naar de vloer. Als Douwe Pals hem niet gedreven en gedrongen had, haast tot de rand van insubordinatie toe, dan zou gebeurd zijn wat deze Fransman vreesde.

„Want van de bergers van Terschelling” – aldus de Fransman verder – „hadden wij ons ook een beeld gevormd. De reders ijzeren kerels, die sterke en snelle schepen prima onderhouden en deze de zee opsturen bij het barste weer en naar de verraderlijkste gronden, alles riskerend om een schip in nood te bergen, doch dit alleen omdat zij gierig zijn naar buit. Om mensenlevens malen zij geen zier.”

Wander en Freek Cupido zitten recht op hun stoelen en staren strak voor zich uit onder deze woorden van de Fransman. Hun harde gezichten zijn gesloten en hun ogen knipperen geen moment.

„Zoals de reders, zo de mannen van de bergingsboten,” vervolgt de Fransman. „Dappere en bekwame zeelui, niet revend in de hardste storm. Kapiteins en stuurman vinden feilloos hun weg in de dichtste mist en in de zwaarste sneeuwjacht. Bootsman en matrozen zijn onovertroffen in het omgaan met de jol, zelfs op de wildste golven. En allen wagen alles, boot en leven, om vast te maken aan een hulpeloos schip. Ze zouden het bestaan om naar de hel te varen, zodat hun zeilen aan de vlammen schroeiden. Maar alles louter om buit, want het zijn mensen zonder hart...”

„Moet je mijn hebben?” gromt bootsman Leen binnensmonds. Meester Jeen verschuift onrustig op zijn stoel. Teade voelt het als een rake steek op hem. Auke zucht bedrukt. Die Fransman zegt het hard, maar waar, zeker wat hem betreft. Hij wilde op de Engelsman af; hij heeft gekankerd, toen ze naar de Marianne gingen. 't Was hem om buit te doen; hij had deze arme stakkerds willen laten verzuipen. Een kerel zonder hart...

Daar neemt de Franse kapitein zijn zwaai. „Het ingeroeste vooroordeel van de Franse zeelui over de eilandbewoners en de bergers van het noorden is kapotgereten door de feiten. De reders ijzeren kerels, die alleen in guldens denken en geen medelijden kennen? Wander en Freek Cupido zijn gulle en gastvrije mannen, die hun beste schip graag hebben ingezet, om een stel arme drommels uit

een kokende zee te halen, en die daarna hun huizen voor hen openzetten."

Wander en Freek Cupido zien de Fransman even aan; het prikt een beetje op hun kruin. Hebben zij hun schip graag ingezet voor dit karwei? Zij hadden Stobbe de oren willen wassen over zijn beleid.

„De mannen van de Vliestroom hardvochtige zeelui, naar de hel zeilend om buit? Kapitein Stobbe heeft de rijke Engelsman laten schieten en is tegen de storm opgetornd naar de arme Marianne, ofschoon hij wist dat ons schip gezonken zou zijn eer hij het bereikte. Deze kapitein heeft zelfopofferende liefde voor zijn medemens getoond."

Stobbe veegt zich weer met de zakdoek langs het gezicht. Zelfopofferende liefde... Waar haalt die Fransman het vandaan? Hij moest eens weten hoe hij Douwe Pals heeft uitgeveterd, toen die naar de Marianne wou.

Nu heeft de Franse kapitein het over de marconist, die de mensen op de Marianne een hart onder de riem gestoken heeft met zijn belofte van hulp, en hen, toen zij wanhoopten of de beloofde hulp wel komen zou, heeft opgemonterd door telkens opnieuw te seinen dat de Vliestroom naderde.

Douwe Pals voelt zich niet op zijn gemak. Hij had het in het begin voorzeker niet begrepen op het helpen van de Fransen.

De kapitein van de Marianne noemt Auke, Teade en Leen voorbeelden van rauwe bonken wat hun uiterlijk aangaat. Toen hij hen zag, dacht hij: dat zijn nu de beruchte jutters van Terschelling.

De zaal die bijna ademloos, eerst met een zekere ergernis, maar later van binnen warm wordend, geluisterd heeft, schiet in een lach bij deze woorden. Die Fransman heeft dan niet zo mis gedacht, want ieder weet wat Auke in zijn jonge jaren op Oosterend gedaan heeft en wat Teade nog doet bij stormweer, als hij niet met de Vliestroom uitvaart. Wat Leen, de wilde zwerver, allemaal heeft uitgekuurd, weet het dorp niet zo precies, maar veel goeds zal het niet zijn geweest.

De bootsman, de oude stoker en de opstapper, naast elkaar gezeten, kijken elkander aan, Auke zwaar kauwend op zijn pruim, Teade grijnzend, Leen binnensmonds vloekend en allen zwetend. Wat doet die gozer hen erbij te halen?

De Franse kapitein spreekt bloemrijk van edele vruchten in de ruwste bolsters. Zo is het hier, zegt hij. „Leen en Teade waagden hun leven om mij en mijn volk, halfverdrongen als we waren, uit

zee te halen. Ze namen ons één voor één op de schouder, zoals de Goede Herder in de parabel het verloren schaap. En Auke – evenals stuurman Willem Duif en meester Jeen en de jonge Edzer – heeft voor ons gezorgd, zoals een moeder zorgt.”

De kapitein spreekt thans met grote nadruk en warm gevoel en de dokter vertaalt zijn woorden met dezelfde intonatie.

Het is nu doodstil in de volle zaal. Auke wordt rood tot in zijn nek. Teade krabt zijn kruin. Leen snuit zijn neus luidruchtig in een grote rode zakdoek; 't klinkt als een roffel in de stille zaal. Kapitein Stobbe en meester Jeen wrijven zich de ogen, opdat niemand zien zal dat het daar vochtig wordt. Edzer luistert ademloos met grote ogen. De monden van Freek en Wander Cupido staan strakker dan ooit.

De Fransman zegt dat de mannen van de Vliestroom zich het brood uit de mond hebben gespaard voor de Fransen, dat zij op de thuisreis hun kleren hebben uitgetrokken voor de drenkelingen, naar het voorbeeld van de Heilige Nicolaas, die ook zijn kleren weggaf aan de armen. Auke, Teade en Leen, die in hun baaien ondergoed naar huis moesten, zullen ook nog eens heilig verklaard worden, voorspelt de Fransman.

De zaal was diep onder de indruk, maar dit laatste werkt bevrijdend. Auke, Leen en Teade heilig? 't Zijn nogal lieve jongens! Er wordt gegniffeld. Meinte Mier roept vrolijk: „Nou hebben we opeens drie Sinterklazen, maar wie moet Zwarte Piet zijn?”

„Ik alsjeblijft,” smeekt Auke. „Ik ben toch van het zwarte koor en ik heb een veel te rare snoet om voor Sinterklaas te spelen.”

De Fransman is even van zijn stuk door het intermezzo. Hij snapt niet, waarom er opeens gegrinnikt wordt, en de dokter kan hem niet in twee, drie woorden duidelijk maken, want Sinterklaas en Zwarte Piet in Nederland voor luitjes zijn. Het hoeft ook niet. Terschelling weet nu wel dat hun gasten boordevol zijn van dank voor hetgeen zij genoten hebben, eerst op de Vliestroom en later in het dorp. En zij van hun kant ervaren de waarheid van het bijbelwoord dat het zaliger is te geven dan te ontvangen.

De Fransen zijn vertrokken naar hun land. De Vliestroom ligt weer op zijn vaste plaats gemeerd en het leven op het eiland gaat zijn kalme gang.

Meester Jeen vijlt, schuurt en poetst aan zijn machines. Bootsmann Leen draagt zorg dat de sleepboot van buiten en van binnen glimt en blinkt. De oude Auke onderhoudt het vuur, goed ingerekend, zuinig. Teade, die in een keurslijf niet kan lopen, zit

tijdens de vogeltrek in de eendenkooi, in het badseizoen op een vrachtauto, waarmee hij over het hele eiland zwerft, en als het ruw weer is op de leugenbank bij het Wakend Oog, wachtend op de stoomfluit van de Vliestroom. Douwe Pals en Dirk wisselen elkander af in de radiohut, waar de toestellen voortdurend tokkeren en praten, dag in dag uit, week in week uit, en de marconisten horen amper wat ze zeggen.

Tot:

S.O.S.... springt uit een toestel. S.O.S....

Dan grijpen Douwe of Dirk de morsesleutel.

Dan loeit de fluit doordringend over het dorp.

Dan is Teade al opgesprongen van zijn bank, zegt kapitein Stobbe z'n oudje gedag en stuurman Duif zijn vrouw en kinderen. Dan rept zich al het volk naar boord.

„Los voor en achter!”

Edzer, Doeke, Piet en Gerrit vamen de trossen in. Klaas stookt de ketel op, samen met Auke. Symen Druif, die in de plaats van Feike kok geworden is, zet koffie. Freek Cupido geeft telegrammen te verzenden op. En van de wal, in zijn kantoor volgt Wander Cupido per radio zijn boot.

Het kookt en brandt in het Stortemelk. Op de Noordzee stuiven schuim, sneeuw en hagel. De buizers breken op de bak en slaan hoog over het stuurhuis heen. De boot staat op zijn kop, maar stoot.

„S.O.S.... S.O.S....” roept 't schip in nood.

„Wij komen!” luidt het antwoord.

De Vliestroom vaart!

ENKELE VAKTERMEN

- beting** - bok op een sleepboot, waaraan de sleepdraden bevestigd worden. (Beter: werden, want tegenwoordig blijven de draden doorgaans op de lier, in sterke klemmen vastgeklemd.)
- Breeveertien** - zandbank voor de Nederlandse kust; figuurlijk: de breeveertien opgaan - een los leven leiden.
- echolood** - instrument dat trillingen naar de zeebodem zendt en de diepte aangeeft naar de tijd tussen stoot en echo.
- grondtakel** - staaldraad met anker, die door een sleepboot wordt uitgebracht, opdat een gestrand schip zich met de eigen ankerwinch zal kunnen los-trekken.
- keesje** - zakje zand, bevestigd aan een werplijn, om deze beter te kunnen werpen.
- kommallewant** - servies en bestek aan boord.
- Lloyds contract** - bergingen geschieden als regel op een contract, ontworpen door Lloyd te Londen.
- Lloyds contract (open formulier)** - gewoonlijk is dit contract „open”, d.w.z. er wordt niets vermeld omtrent het bedrag van het berg-loon. Dit loon wordt vastgesteld door Lloyd, wier experts bekend staan als zeer bekwame en onpartijdige mannen.
- loden** - het meten van de diepte.
- loodlijn** - lijn, met lood bezwaard en op gezette afstanden voorzien van knopen, die in zee geworpen wordt om de diepte te meten. (Sinds het echolood is ingevoerd wordt de loodlijn nog slechts ge-bruikt, wanneer men een betrekkelijk geringe diepte zeer nauwkeurig meten moet.)
- no cure no pay** - geen baat geen geld. Het is vaste regel bij het bergingswerk ter zee, ook opgenomen in Lloyds contract, dat geen bergloon wordt betaald, ten-zij het werk resultaat heeft opgeleverd.
- paaltjes pikken** - stoten op een opkomende golf.
- roerkoning** - spil, waarom het roer draait.
- schoot an** - allemaal een borrel.
- stag** - draad om de mast te schragen.
- stakelen** - vuur of licht ontsteken als noodsein.
- sleepgalgen** - ijzeren bogen op het achterschip van een sleepboot, die de sleepdraden hoog houden.
- tug** - sleepboot.
- uiterton** - laatste van een reeks tonnen.
- uitstomen (van sleepdraad)** - na vastmaken brengt de sleepboot de draad, waarop dan nog geen spanning staat, zo ver weg tot voldoende afstand is verkregen om met slepen te beginnen.
- vastwerken** - ophouden met werken.

LOODS AAN BOORD

*Aan de directeur van het loodswezen te Amsterdam,
de commissaris te IJmuiden, de loodsen daar en de
schipper van de Deneb, de mannen op de semafore, de
chef van de havenradar en aan een gepensioneerde
loods te Rotterdam breng ik dank voor hun bijstand
bij de voorbereiding van dit boek.*

K. NOREL

1 JAN LOOTS STAPT NOG EENS OP

NOG VIEF EN KWIEK ONDANKS ZIJN LEEFTIJD STAPTE JAN LOOTS VAN DE afhaalboot op de Aldebaran over en klom meteen naar de brug om zijn oude vriend, Herman van Dijk, de schipper van de loodsboot, te groeten.

„Hei Jan,” zei die verrast. „Jij weer 'ns hier?”

Jan grinnikte vergenoegd. Ja, hij was er weer, nadat hij drie jaar lang loods aan de wal, loods met pensioen was geweest. Gisteren was hij bij de commissaris geroepen. „Hoe gaat het, Loots?” had die gevraagd. „Gezond, meneer,” had hij gezegd. Daarop had de commissaris gesproken over drukke vaart en krapte aan loodsen. Jan had direct gevoeld waar het naar toe ging en er was in zijn binnenste wat gaan gloeien. Ha, ha! ze konden hem nog gebruiken; hij was nog niet helemaal afgedankt. Hij moest zich bedwingen om de commissaris niet te onderbreken met: „Als u me nodig hebt; ik ben tot uw dienst!” Maar toen deze eindelijk vroeg of hij hem uit de penarie wilde helpen, antwoordde Jan: „U hebt nog nooit tevergeefs een beroep op mij gedaan, wel commissaris?” „Nog nooit,” beaamde de commissaris en meteen liet hij erop volgen: „Ik verwacht je morgenochtend halfelf op de afhaalboot.”

Jan was van het loodskantoor naar huis gewandeld, z'n rug rechter, z'n pas vlugger en veerkrachtiger dan hij de laatste jaren had gelopen. Morgen stond hij weer op de brug! Met een brede zwaai had hij z'n hoed afgenomen voor dokter Van der Zaan, alsof hij daarmee zeggen wilde: „Hier is ie, dokter, oud en grijs, maar best gezond en nog capabel voor zijn werk.” Maar toen de dokter bij Willem Dekker binnenging, had hij een steek gevoeld. Dekker was ook loods, ruim tien jaar jonger dan hij, maar al geruime tijd sukkelend. Willem was dus weer ziek. Omdat die arme kerel niet kon, mocht hij, Jan, dienst doen. De een z'n dood is de ander z'n brood.

Hij viel met de deur in huis. „Moeder, waar heb je m'n uniform? Ik moet varen!” Het klonk luid, alsof hij van de brug af een stuurman op de bak moest beroepen.

Jane, even dommelend in haar stoel na het middageten, schrok op. „Hè... watte?”

„Ik moet varen!” herhaalde hij.

„Varen?” vroeg ze ontsteld. „En je zou...”

Hij had hartelijk gelachen. Jane, half wakker uit haar droom, was een kleine vijftig jaar teruggesprongen, naar hun verlovingsstijd, toen hij als stuurman op een tramp voer, soms een reisje van een paar maanden, soms twee jaar weg. Die lange reizen waren een nachtmerrie voor haar geweest. Ze zag allemaal leeuwen en beren op de weg, wanneer ze eens getrouwd zouden zijn. „Zou je niet een walbaan zoeken?” had ze hem gevraagd. Dat had hem kwaad gemaakt. „Je wist toch dat je met een zeeman ging, toen je ja zei tegen me.” Daarop had ze gezwegen. Maar ze was tijdens dat verlot niet geweest zoals anders en hij ook niet. Hij had het gevoel, alsof zij zonder woorden hem toch wilde dwingen de zee eraan te geven, en hij liet zich niet dwingen, zelfs niet door haar. Toen zijn schip weer uit zou varen, had zij hem aan boord gebracht, zoals gewoonlijk. Ze hadden met z'n allen in de mess gezeten, de stuurman met hun vrouwen en verloofden, allemaal vrolijk, een beetje opgeschroefd misschien, lachend uit vrees dat ze anders zouden schreien. Tenslotte waren Jane en hij samen naar zijn hut gegaan. Zo druk als zij tevoren was geweest, zo stil was zij toen. Ze had gekeken naar de foto's van haar, die hij aan de wand geprikt had, weer een nieuwe naast de vorige. „Zo is het net of jij meevaart,” zei hij met een gedwongen lachje. Daarop was zij opeens begonnen te huilen en tegelijk was ze aan zijn hals gaan hangen: „Wil je het vergeten, Jan?” had ze gesmeekt. Hij had haar niet begrepen. „Wat?” „Dat ik je heb gevraagd een baantje aan de wal te zoeken. Dat hoeft niet, hoor; voor mij niet. Ik zal me best redden.” Op dat ogenblik was een pak, dat dagen lang zwaar op zijn hart gewogen had, er afgegleden. „Je bent een fijne meid,” had hij gezegd en hij had haar omhelsd, zo hevig dat zij 'r haar moest kammen, eer ze de hut uitging. Toen ze op de kade stond, terwijl het schip uitvoer, was haar gezicht een lach en een traan.

Die reis was lang geworden: Halifax, Boston, New Orleans. Daarna door het Panamakanaal: San Francisco, Vancouver. En nog wijder weg: Sydney, Perth...

Toen zijn eerste zeereis, die hij als stuurmansleerling maakte, zich al verder uitstreckte, was het hem naar de zin geweest: Yokohama, Hongkong, Batavia... Er gingen telkens nieuwe werelden voor hem open. Hij had tenslotte wel verlangd naar het vaderland, maar het was geen hunkeren geweest. Als de reis nog een paar maanden langer had geduurd, had hij dat ook best gevonden. Anderen hadden last van de verlatenheid van de oceanen, wanneer ze dag na dag en soms week na week alleen maar lucht en water zagen. Hij

niet. Verlatenheid? Je zag toch iedere morgen weer dezelfde zon en elke avond overnieuw dezelfde sterren! Dat waren goede gidsen. Die keer was de oversteek van Vancouver naar Sydney hem echter lang gevallen en tijdens de zwerftocht langs Australische havens, verlangde hij steeds sterker naar huis. Van Perth ging het naar Singapore; dat was de goede richting. Doch toen ze daar lagen, werd er gefluisterd dat ze lading kregen voor New York. Jan was baloord bij dat gerucht, maar het bleek loos te zijn, ze gingen naar Kaapstad. Dat was een omweg, maar het kon een schakel zijn in de reis naar het vaderland. In Kaapstad heette het dat ze moesten laden voor Bangkok. Toen werd Jan hels. Hij moest naar huis. Hij liep met het plan rond te drossen. Het werd bestemming Rotterdam! Jan sprong van de hel in de hemel. Het eerste wat hij tegen Jane zei na het binnenlopen, was: „Dit nooit weer!” Het klonk haar als muziek in de oren, want de lange scheiding was voor haar, ondanks dat ze zich dapper had getoond bij het vertrek, verschrikkelijk geweest.

Hij had gedongen naar een stuurmansplaats op een lijnbootje op Engeland. Vroeger had hij altijd neergezien op mensen die op weekbootjes voeren. In een tobbe over een kikkersloot; niks gedaan voor een zeeman, had hij gespot. En nu stond hij met z'n petje in de hand te schooien om zo'n job. Hij had hem niet gekregen; er waren er veel te veel die van de wilde vaart naar de kleine lijndienst wilden, allemaal om de vrouw. Tenslotte had hij toch maar weer gemonsterd op een tramp; er was geen andere stee. Jane had hem geen strootje in de weg gelegd. Toen hij in mineur was bij het vooruitzicht van een nieuwe lange scheiding, had zij hem opgemonterd. „Een jaar is immers zo om en wij schrijven elkaar trouw.”

Het was een reis geworden van een jaar en negen maanden; hij had hun beiden veel te lang geduurd.

Nadat hij afgemonsterd was, hadden Jane en Jan een bezoek gebracht aan een oom van hem te Enkhuizen. Die oude baas merkte alras dat Jan thans anders over lange reizen dacht dan toen hij pas op zee was. Het verbaasde oom IJsbrant niet. Hij had dit al zo vaak gezien bij jonge zeelui: als het meisje in het spel kwam, was het plezier van het varen af en zochten ze een baantje aan de wal. „Ik niet,” had Jan daarop gezegd. „Ik blijf op zee.” „Wel man, word loods,” had toen zijn oom gezegd. Jan knipperde met de ogen. „Loods?” Hij had daar nog nooit aan gedacht. „Ja,” zei z'n oom, „dan keer je terug tot ons oude stiel.” Dat begreep Jan niet. „Wij heten toch Loots,” zei z'n oom. „Dat is naar het oude

beroep van onze familie." Jan had nooit geweten dat er in zijn familie loodsen waren geweest. Zijn vader was conducteur bij de Hollandsche Spoor; zijn grootvader was pakhuisbaas geweest; oom IJsbrant had een smederij. „O, het is al lang geleden," vertelde zijn oom. „'t Was in de tijd, toen al de vaart op Amsterdam nog over de Zuiderzee ging. Mijn grootvader en z'n broers brachten de Oostinjevaarders door het Marsdiep en het Malzwin, langs het Enkhuizer Zand en over Pampus naar Amsterdam, en hun grootvaders deden dat ook al. Het was zozeer een familiebedrijf, dat iedereen ze loods noemde en bij de registratie onder Napoleon werden ze onder die naam ingeschreven." „We heten toch Loots met een t," zei Jan daarop, maar daarom lachte oom IJsbrant. Naar zulke kleinigheden van een d of een t op het einde van een woord keken de mensen vroeger niet.

Oom IJsbrant, die een snuffelaar in oude stukken was, raakte op dreef, toen hij het over vroeger had, en wijdde al verder uit. De loodsen stonden eertijds niet in dienst van stad of staten. Zij beoefenden een vrij beroep. Ze boden aan de kapiteins hun diensten aan en deze namen wie ze wensten. De meesten hadden vaste klanten, te danken aan hun reputatie als kenners van de Zuiderzee en aan hun vriendschap met de kapiteins. Maar dikwijls werd er door loodsen onderling gevochten om schepen, wier kapiteins de stelling huldigden: die het eerste komt het eerste maalt. Hier gingen zeil- en roeiwedstrijden mee gepaard, waarbij het heftig toeging.

Jan luisterde maar half meer naar het verhaal. Hij dacht na over de raad, die oom IJsbrant hem had gegeven: „Word loods." Als zijn oom, of wie ook anders het hem een paar jaar tevoren had aangeraden, zou hij het ver weggegoorpen hebben. Wat was een loods? Precies een trambestuurder, die altijd hetzelfde rondje reed. De Waterweg in en de Waterweg uit. De haven van IJmuiden in en uit. Of van Vlieree over het wad naar Harlingen en weer terug. Of door de Eems naar Delfzijl. Of de Schelde op naar Antwerpen of Gent. Altijd hetzelfde rukje. Een binnenschippertje had nog meer afwisseling. Hij, Jan, was zeeman geworden, omdat hij ervan hield te zwerven over de wijde zeeën, met zon en sterren als geleide; omdat hij aller heren landen wou bereizen. Als loods kwam je in geen enkele vreemde haven en ternauwernood op zee. Zo zou hij toen gesproken hebben. Maar nu had hij genoeg lucht en water gezien en ondervonden dat alle havens hetzelfde gezicht hebben. En hij wou ook wat hebben aan zijn vrouw.

Hij had bij het Loodswezen gesolliciteerd en was als leerling aan-

genomen. In die functie had hij een paar harde noten moeten kraken. Op de loodsschoener, die ze destijds hadden, moest hij dekwabberen en -schuren, koper poetsen, de mast in en de boegspriet op bij het werken aan de zeilen, en met de jol de loodsen naar de schepen roeien, kortom matrozenwerk verrichten. Op zichzelf had hij daar geen verdriet in. Het stond hem aan op deze wijze vertrouwd te raken met de zeilvaart, waarvoor hij bij de koopvaardij net te laat was geweest, omdat het daar alles stoom geworden was, op enkele oude zeiljammers na, bemand met ouwe kerels, die de overgang van zeil naar stoom niet meer aan konden. Een torn aan het roer, wanneer de schoener scherp aan de wind zeilde, hij genoot ervan. Maar bij het overroeien van een loods moest hij van zijn oud-collega's stuurlui soms half smalende, half medelijdende blikken en opmerkingen verduren, die deze hem van de hoogte van hun brug af toewierpen. Dat stak hem.

Eens moest hij een loods brengen naar de Hoboken, de tramp waarop hij drie jaar had gevaren. De schuit viel af, zodat hij pezen moest om de jol langs zij te brengen. Het kostte zweet en tijd. Toen hij er eindelijk was, stond Kees Krul, die vierde stuurman was, toen hij er als derde voer, hem boven aan de loodsladder uit te lachen. „Je had er nogal werk mee, Jan.” Nu snapte Jan dat Kees met opzet afgehouden had, om hem te laten beulen. „Stik!” riep hij kwaad.

Maar het was veranderd. Van leerling was hij kwekeling, hulploods en later loods geworden. En hij had ontdekt dat er in het vak veel meer zat dan hij ooit had gedacht.

Die tijd op de kanaalschoeners, toen ze naar Noord- en Zuid-Voorland en tot aan Dungeness voeren om te beloodsen schepen op te pikken! De jaren in Vlissingen, toen ze om het hardste roeiden tegen de Belgen, omdat daar, net als in vroeger tijden op de Zuiderzee, wie het eerste was een schip naar Antwerpen mocht brengen! Later voeren ze zelfs het zeegat uit, de schepen voor de Schelde tegemoet en toen werden er door Belgen en Nederlanders weer allerlei listen en lagen gebruikt om elkaar de loef af te steken. Een loods een trambestuurder, die op zijn dooie akkertje altijd hetzelfde rondje reed? Wat had hij zich vergist!

Een loods, al is hij niet meer dan de adviseur van de kapitein, is de man op wie het aankomt in de kritiekste situaties.

Als stuurman liep hij wacht in volle zee. Zo'n wacht was vaak eentonig. De koers was uitgezet. Er was geen kust, geen klip, geen bank te vrezen. Tegenliggers en oplopers gingen mijlen ver voorbij. Al de vier uur van de wacht had de stuurman weinig meer te doen

dan af en toe een blik op het kompas te werpen om zich te overtuigen dat de roerganger koers hield, en aan het einde van de wacht een paar notities te maken over weer en wind in het journaal. Als er wat aan de hand was, moest je de kapitein waarschuwen.

Wanneer je als loods op de brug stond, was er altijd wat aan de hand. Je moest voortdurend scherp letten op de wind, het tij, de banken; op in- en uitgaande schepen, die rakelings langs je voeren en soms op het alleronverwachts voor je overliepen. Daarbij had je ook rekening te houden met de lengte, de breedte, de diepgang, het vermogen en de mogelijkheden, vaak ook de kuren van telkens andere schepen, die je te sturen had. Een handzaam kustvaardertje was gemakkelijk te loodsden. Met zeilschepen – die er in het begin nogal eens waren; meest Duitsers en Groningers – kon hij goed omgaan, dank zij het feit dat hij als kwekeling op de kanaalschoeners het zeilen grondig had geleerd. Met grote boten was het vaak moeilijk manoeuvreren voor en tussen de pieren, bij de sluis en bij de bruggen in het Noordzeekanaal, en in de Amsterdamse havens. En op de brug van een groot passagiersschip werd het hem weleens benauwd om het hart, als hij bedacht dat het lot van zo'n groot schip en duizend mensen feitelijk in zijn handen lag. Eén verkeerd bevel, één aarzeling, één misvatting inzake stroom en tij bij het ingaan van de pieren, kon het te gronde richten. Maar een gevoel van dankbaarheid en trots doorstroomde hem, als hij een mailboot veilig aan de kade had gebracht.

Toen hij nog stuurman was, had hij op een reis naar Archangel Noorse loodsden aan het werk gezien. Het waren duizendkunstenars, die in de dikste mist en bij een zware sneeuwjacht het schip onfeilbaar door de West Fjord voerden, rakelings langs steile rotsen en tussen een menigte verscholen klippen door. Als loods was hij zelf zo'n duizendkunstenaar geworden. Te Harlingen gestationeerd, had hij bij dichte mist de schepen door de slenken en de geulen van het wad gebracht, vèr voordat men met radar door wolken heen kijken kon. Te IJmuiden, waar hij het langst loods was geweest, had hij van alles meegemaakt: verraderlijke stromingen en windstoten, die het schip vlak voor de pier opeens wegzetten; sneeuw- en hagelbuien. Eens was hij bij buiig weer in de havenmond door een uitschieter overvallen en op de pier geworpen. Eens was hij met een wrakke kof in een hoos geraakt, die het scheepje ontredde. Hij had in de Amsterdamse havens penibele situaties meegemaakt met lege schepen, die je bij harde wind òf niet uit de wal kon krijgen òf niet van de wal kon houden;

en hij had benauwde ogenblikken beleefd in het Noordzeekanaal met een tegenligger bij de Velser brug, terwijl hijzelf met een groot schip amper slaags kon blijven.

Jane was bij rauw weer altijd bang dat hem een ongeluk zou overkomen bij het overstappen van de loodsladder in de jol en omgekeerd. En inderdaad kon de kleine jol soms als een bok op hoge golven dansen. Maar het ging altijd goed... behalve die ene keer...

Hij had gedacht dat hij als loods nooit meer op het ruime sop zou komen, maar het was meer dan eens gebeurd dat hij, omdat de loodsjol niet langzij kon komen vanwege de holle zee, was meegenomen, eens naar Dover, eens naar Hull en een keer had het een haar gescheeld of hij was meegegaan naar de Bermuda's; op het nippertje had men hem nog op Wight aan land gezet. Het bangste avontuur had hij meegemaakt, toen hij werd meegenomen naar Bergen in Noorwegen, tijdens een storm waarin een schoener met dertien loodsen was vergaan. Als toen de Grote Loods hem niet beveiligd had!

Als loods ging je om met mensen van allerhande slag en gading. Ze kwamen hem voor de geest. Die Panamees, die hij moest binnenbrengen, terwijl al het scheepsvolk, de kapitein inclusief, stonddronken was... Kapitein Aldert Salomons van de wrakke kof, die door de hoos ontredderd werd en daarna op een bank aan splinters werd geslagen, zijn schip en vrouw en kinderen verloor en later voor de Raad voor Scheepvaart moest verschijnen... Kapitein Werner van het Duitse munitieschip, die hem zo hartelijk „Auf Wiedersehen!" nariet, terwijl vlak daarop zijn schip in de lucht vloog...

Er was spanning te over bij het loodswerk. Hij had alras plezier gekregen in zijn vak; hij was ervan gaan houden; hij hield er nog van. In overleg met zijn commissaris en met de directeur van zijn district had hij de datum, waarop hij met pensioen moest gaan, zover mogelijk verschoven, maar eindelijk kon het niet langer. Met een zwaar hart was hij na veertig jaren dienst van zijn laatste schip gestapt.

Tegen zijn collega's had hij gezegd dat hij nu van het leven ging genieten, maar dat was boven zijn hart uit en tegen zijn gemoed in gesproken. Wel had hij geprobeerd ervan te maken wat ervan te maken was. Hij had kippen genomen en was zijn tuin gaan bewerken. Maar zijn kippen hadden het snot gekregen en zijn tuin lag veel te dicht bij zee en duin. Bij iedere storm stoven zijn planten en bloemen onder en dan staken door het schrale duinzand

slechts enkele armetierige sprietjes hun kopjes omhoog. 't Werd niks. Toen wilde hij gaan knutselen, voor z'n vrouw en voor de kleinkinderen, maar hij was met hamer, zaag en beitel niet erg handig. Hij maakte zijn dagelijkse morgenwandeling, tot opluchting van Jane, die toen hij nog in dienst was, weleens klaagde dat een loods niet vaker thuis is dan een zeeman, doch het nu een bezoekje vond aldoor een man die niets te doen had om zich heen te hebben. Hij kuierde langs de vissers- en de haringhaven, keek bij de afslag en was veel op de sluizen. Bij goed weer bleef hij uren weg. Bij slecht weer werd hij naar huis gedreven, weleens tot schrik van Jane. Gelukkig had hun kamer uitzicht op de haven. Jan zat of stond dan voor het raam en keek naar de loodsboot, die voor of tussen de pieren kruiste, naar het afhaalbootje, dat telkens heen en weer schoot, naar de inkomende en uitgaande schepen, waarvan hij er vele dikwijls had beloodst. Het was een mooi gezicht, doch hij werd er treurig bij. De vaart ging door en werd gestadig drukker; hij stond ernaast, aan kant gezet, alsof hij niet meer deugde...

Nu was hij dan geroepen. Nu droeg hij weer zijn uniform en stond weer op de Aldebaran. De leerling, die het rooster van de loodsen bijhield, had zijn oude plankje opgedolven uit een kist, het opgewreven en het geschoven in het bord voor beurt en reis, dat aan de wand van het stuurhuis hing; de letters van zijn naam waren enkel wat vergeeld.

In het vak voor beurt stonden vier namen onder de zijne. Dit betekende dat het vijfde schip dat binnenkwam voor hem zou zijn. Dan zou zijn plankje naar het vak voor reis gaan en hijzelf in de jol.

De Aldebaran voer de pieren uit. 't Was eb. Schipper Van Dijk liet stuurboord aanhouden, zodat ze een beetje noordelijk van de haven kwamen. Daar zette hij de telegraaf op zeer langzaam. Licht wiegelend op de kalme golven dreef de loodsboot langzaam op de getijstroom om de zuid. Zo drijvend en straks weer even opdraaiend, zou de Aldebaran blijven kruisen tussen de pieren en de uiterton, ten hoogste een mijl benoorden of bezuiden de havenmond, soms even naar binnen varende om nieuwe loodsen en victalie op te nemen van de afhaalboot, en aldoor klaar om naderende schepen aan een loods te helpen. De leerlingen behoefden niet meer, zoals vroeger, te roeien bij het overbrengen van de loodsen. Er was nu een motorjol, die al grommend naar een bijliggend schip rende, daar een loods afgaf en met een zwaai terugvoer naar de Aldebaran. Het ging op deze wijze gauw en goed.

Er was een drukke vaart. Binnen een uur nadat Jan Loots aan boord was gestapt, waren er drie loodsen afgegeven. Hij stond nu nummer twee.

Toen kromp de wereld in. De kim werd vaag. De duinen doken weg. De beide lichttorens, die bakens waren voor de havenas, kropen achter dikke nevels. Weldra waren de pieren ook niet meer te zien. 't Leek of de Aldebaran dreef op melk en in melkwitte wolken. Er bleef geen vijftig meter zicht.

Bij deze weersgesteldheid was de loodsdienst vroeger steeds gestaakt. Kort voor zijn pensioen was Jan een keer bij mist naar binnen gegaan. Het kon wel op radar, had hij gedacht, en de kapitein van de boot die hij moest beloodsen was het met hem eens geweest. Maar het was gebleken dat het niet kon. Die reis werd de beroerdste van zijn gehele loopbaan.

Thans werd er wel beloodst bij dichte mist. Het ging op de havenradar, die sinds kort in werking was. Jan Loots was eens in de donkere kamer geweest op de semafore, waar de installatie stond. Je zag alles op het zwarte scherm: de pieren, het fort, de haring- en de vissershaven, de sluizen, het spuikanaal, de hoogovens... en ook de schepen, als kleine gouden torren kruipend over een zwarte zee. De gebreken, die aan scheepsradar kleefden voor gebruik in havens, had deze radar niet. Zijn antenne stond op een vast punt, zodat je niet in twijfel kwam: wie beweegt nu, hij of ik, en zo hoog dat het radaroog over hindernissen heen kon kijken. De havenradar had al vele schepen binnengeholpen door de dichtste mist. Het ging uitstekend, zeiden de collega's. Alleen, je zag als loods niets. Je moest je blindelings verlaten op een stem.

Loods nummer vier ging in de jol. Nu stond Jan Loots z'n naam heel onderaan in het vak voor beurt.

Nòg dichter werd de mist.

Daar ging de radiotelefoon. „Hallo, loodsboot IJmuiden... Hallo, loodsboot IJmuiden...”

Schipper Van Dijk meldde zich. Het was een Italiaan, die een loods vroeg.

De beurt was aan Jan Loots. Er was geen twintig meter zicht. „Hm... hm... 't is dik,” zei hij bedenkelijk. En hij dacht aan zijn laatste reis in dikke mist, die misgelopen was.

„Zal ik aan een van de andere loodsen vragen of hij dit schip wil nemen?” bood de schipper aan. Er stonden alweer vijf loodsen op het rooster achter Jan.

Doch dit kwam Jan z'n eer te na. Nu hij weer dienst deed, wilde hij ook *staan* voor zijn werk. Hij greep het linnen koffertje met

de portofoon, het draagbare radiotoestel, ingesteld op de speciale golflengte waarop de havenradar uitzond, en stapte in de jol. Na een ogenblik waren ze in dat jolletje alleen op zee. De loodsboot was niet meer, de Italiaan nog niet te zien. Zij voeren in een kille en klamme wolk, waaruit een zware stoomfluit klagend riep...

2

Hij had de Noorse loodsen aan het werk gezien . . . het waren duizendkunstenaars.

'T WAS IN DE TIJD TOEN JAN LOOTS ALS JONG STUURMAN OP EEN TRAMP, de Triton, voer. Ze waren uit de Oost gekomen met een lading voor Rotterdam, maar zeilende waren ze naar Hamburg gedirigeerd en toen ze daar op een schijntje na alles hadden gelost, moest dat restje naar Archangel, waar ze vervolgens hout zouden laden. Bij het afkomen van deze order ontstond er deining onder de bemanning. Het was al een streep door hun rekening geweest, toen ze de Waterweg voorbij naar Hamburg voeren, maar ze hadden verwacht daarna naar Rotterdam te gaan. Nu werd er aan de lange trip nog een reis naar een uithoek van de wereld vastgeplakt. En 't was oktober. In de late herfst spookte het haast altijd bij de Noordkaap. Ook liepen ze kans om in te vriezen in de Witte Zee; dan zaten ze de gehele winter vast in een oord, waar het bitter koud en donker was. Er werd in het volkslogies gekankerd en gevloekt en ze dreigden allemaal te zullen drossen, maar ze volstonden met zich de avond voor het vertrek het lazarus te drinken. Toen het de volgende morgen heel vroeg voor en achter was, waren allen aan boord. De bootsman kon de kerels evenwel niet uit de kooien krijgen. Ze hadden hun roes nog lang niet uitgeslapen. Kapitein De Groot ging daarop zelf naar het achterruit. Hij knetterde; het was of er een mitrailleur ging schieten! De matrozen vlogen uit hun kooien en waren van schrik op slag hun kater kwijt. Die morgen heerste er nog een zure stemming, maar toen ze Helgoland passeerden zongen de grootste belhamels bij het schrapen en verven alweer het hoogste lied.

's Middags kwam er een stijve bries. De zee werd knobbelig en de Triton, die nogal levendig van aard was, slingerde erg, nu zij bijna in ballast voeren. De kok had moeite zijn pannen te vuur te hou-

den en 's nachts rolden een paar man uit hun kooien. Tijdens zijn wacht had Jan wat moeite om de goede koers te houden, omdat het schip stuurlastig was. Er werd de volgende morgen weer zwaar gegriipt. De Triton heette een rotschuit en deze reis een rotreis, maar 's middags was dat over, want voorbij Stavanger liet de kapitein het schip de Bukke Fjord inlopen en van toen af voeren ze onder de Noorse kust, beschermd door een hele reeks van grotere en kleinere rotseilandjes.

Het was nu een kalme vaart, niet onplezierig bij het telkens wisselend uitzicht op de wal: soms kale rotsen, soms groene weiden, soms akkerland waarop de boeren bezig waren de laatste vruchten in te zamelen. En daarachter blauw-groen naaldhout en hogerop witbesneeuwde bergen.

De dagen waren kort – voor vieren was het al donker op die hoge breedte – maar de scheren waren goed bevuurd. Jan had genoeg in de navigatie. Het ging van baken op baken, steeds aanhoudend op de witte sector van een kustlicht. Zodra een vuur gepasseerd was, moest de stuurman ijverig in de pilot nagaan, in welke richting hij het volgende had te zoeken. Toen de Triton, ofschoon er wit licht voor de boeg was, haast rakelings langs een steile rotswand voer, maakte Jan zich ongerust en liet hij loden. Maar de vaart was veilig; vlak naast de rots bedroeg de diepte meer dan veertig meter. Een volgend maal scheen de boot recht op een rots te zullen lopen; de zwarte wand kwam heel dichtbij, ofschoon het vuur een witte sector liet zien. Jan had de beugel van de telegraaf al in de hand om achteruit te laten slaan, toen er opeens naar bakboord doorgang bleek te zijn.

De maan ging op. In haar halflicht werden de rotsen, waar zij tussen voeren, indrukwekkend. De sparren op de kammen werden goud doorlicht. De korte golfjes in het besloten water glinsterden als zilver. Dit was romantisch varen. Jan dacht er niet meer aan dat aan een lange reis een appendix was geplakt naar een uithoek van de wereld.

Voorbij Kaap Stadt liet kapitein De Groot koers zetten op de West Fjord. Het kruipen langs de kust, die hier naar binnen boog, duurde hem te lang en het was ook niet meer nodig, want de wind was afgeflauwd. Ze voeren traag; de oude Triton haalde amper acht knopen, maar daaraan was de crew gewend. Net als Jan, hadden ook de anderen zich getroost over de verlenging van de reis en zij ontdekten ook een goede kant aan varen naar 't hoge noorden in het laat seizoen. Ze mochten iedere middag vroeger de verfkwast en het schraapijzer laten liggen, omdat ze niets meer

konden zien. Op de lange avonden hadden ze ruim tijd voor knutselen en kaarten; ook kwamen ze op deze reis geen slaap te kort.

Toen ze bij de Lofoden voeren, liep de barometer achteruit. Ook aan de lucht was waar te nemen dat er slecht weer op til was. Jan vond het gelukkig dat ze gauw in de West Fjord zouden zijn. Kapitein De Groot gromde, toen hij dat zei. „Als je last krijgt mij roepen, nummer drie,” droeg hij hem streng op, toen hij het stuurhuis verliet om zijn hut op te zoeken.

„Jawel, kapitein,” beloofde Jan. Toen de ouwe weg was, bekeek hij de kaart van de West Fjord, die op de tafel in de kaartenkamer lag. De fjord was ruim en diep. Er waren geen zwermen eilandjes, waar zij tussendoor moesten koersen, zoals tussen Stavanger en Kaap Stadt. Wat duchtte de kapitein hier? Misschien bedoelde hij dat de ruime West Fjord niet zoveel beschutting bood, maar tegen de noordwestenwind, die er nu woei, toch wel. Hij kwam tot de conclusie dat de kapitein ten onrechte een zware muts op had.

De wind wakkerde die middag aan, maar zij hadden er geen last van. Het hoge bergland van West-Vaagö gaf een best oppertje. Wel werd het tijdens deze platvoetwacht erg donker. Jan kon geen sterretje ontdekken en de zee was inktzwart. Maar de vuren van de Vaagös kwamen helder door. Toen Vlietstra, de eerste stuurman, hem kwam aflossen, kon hij een naar kruispeilingen gemaakt bestek geven en rapporteren dat er niets bijzonders was geweest.

Jan bleef die avond niet lang in de mess. Hij ging naar zijn hut, schreef een brief naar huis en ging daarna wat lezen. Vrij vroeg ging hij te kooi. Toen hij om tegen vieren voor de dagwacht werd gewekt, hoorde hij de mistfluit loeien. Hee, mist? Daar zag het gisteren niet naar uit. Hij kleedde zich snel aan, dronk in de messroom een kop thee en trok daarop zijn waakjas aan. In de walegang ontmoette hij de leerling, die met de tweede stuurman de hondewacht gelopen had: de jongen leek een sneeuwpop.

„Sneeuwt het?” vroeg Jan verrast.

„Nee stuur, dit komt van het zonnetje,” zei Fred olijk.

Toen Jan over de hoge drempel naar buiten stapte, sloegen dikke vlokken hem verblindend in het gezicht. Hij moest de weg naar de brug, twee trappen op, al tastend zoeken. In het stuurhuis gaf de tweede hem een gegist bestek, want er was geen sprake van geweest enige peiling te kunnen maken. Maar hij kon gerust zijn, verklaarde Cupido. Ze hadden de ruimte. En andere schepen zouden ook wel blazen; die kon je dus horen komen. Verder was er

niets bijzonders. Met een „goede wacht!” verdween hij naar zijn kooi.

Jan bleef alleen met de roerganger, die zwijgend achter het stuurrad stond. Zou de kapitein op deze sneeuwstorm hebben gedoeld, toen hij gisteren waarschuwde? Dan had de ouwe het tòch bij het rechte eind gehad. Cupido had gezegd dat hij niet ongerust hoefde te zijn: ruimte genoeg. Hoe wist de tweede dat? Hij had gevaren op kompas en log. Maar eergisteren had de kapitein eraan herinnerd dat je in het hoge noorden slecht staat kon maken op het kompas. Hoe dicht bij de pool hoe groter de deviatie. En was het niet vreemd dat de Triton, anders een slingeraap, zo rustig lag, ofschoon de wind door de tuigage loeide? Zou dat niet komen doordat ze dicht onder de wal zaten?

Jan veegde langs het raam van het stuurhuis; hij dacht dat ze erg beslagen waren, maar dat was het niet. Er kleefde aan de buitenkant een dikke laag sneeuw op de ramen. Hij ging naar buiten en veegde een raam schoon, opdat hij enig uitzicht zou hebben, maar 't gaf niet veel. In een ogenblik was het weer dichtgeneeuwd. Er was in die tijd nog geen snel roterend glas, dat bij alle weersgesteldheid doorzicht biedt. Daarom ging hij op de open brug staan. Van hier af was echter de bak niet eens te zien, laat staan een tegenligger of een rots. Toch bleef Jan buiten. Want in het stuurhuis, ingepakt in sneeuw, kon je evenmin iets horen als iets zien. En nu er geen zicht was, was het oor het enige middel om gevaar te signaleren. Zijn oren spitsten zich.

Het werd een zware wacht. De kou besloop hem onweerstaanbaar. Zijn voeten werden blokken ijs. Toen hij om acht uur door Vlietstra werd afgelost had hij het gevoel één bonk hard ijs te zijn. Op stijve benen waggelde hij de brug af...

Vóór in de West Fjord mocht er dan ruimte zijn, toen zij er al dieper in belandden, werd hij nauwer. Het sneeuwde nog steeds en het waaide hard, maar de golfslag werd al zwakker en Jan, die bibberend van de kou weer op de open brug stond, hoorde opeens een antwoord op hun fluit, het eerste. Hij schokte ervan op en zette de telegraaf van halve kracht, waarop hij al een etmaal had gestaan, op langzaam. Scherp bleef hij luisteren.

De tegenligger liep aan stuurboord langs. Of was het geen tegenligger? Liepen zij soms dat schip op? Want terwijl het geluid eerst sterker was geworden, bleef het nu tamelijk op één hoogte. En, merkwaardig, de ander blies steeds vlak na hen en even lang. Toen Jan een heel kort stootje gaf, kwam er net zo'n stootje terug.

„Hij aapt ons na,” zei hij tot de roerganger.

„Ja, krek een aap, stuur,” antwoordde de matroos op spottende toon.

„Niet soms?” vroeg Jan geprikkeld.

„Ik zeg toch ja, stuur! Je zou zeggen: hoe kan ie 't zo!”

Jan gromde; de spot van de roerganger hinderde hem.

„Zou het wel een ander schip zijn, stuur?” vroeg de matroos.

„Wat dacht jij dan! Een misthoorn van de wal soms? Die hebben een andere toon.”

„Ik dacht zo dat het onze eigen echo was.”

„Verdraaid!” riep Jan uit. Dat hij dit niet had gemerkt! Hij zette de telegraaf onmiddellijk op stop en riep de kapitein. „We zitten onder de rotsen, kap, en ik kan geen pest zien.”

De kapitein kwam snel en luisterde scherp naar de echo's. „We zijn dicht bij Horstadt,” concludeerde hij. „Hou 'm hier maar gaande tot de loodsen komen.” Hij liet de marconist – de Triton was het eerste schip met draadloze telegrafie aan boord, waar Jan op voer – de loodsboot oproepen.

Terwijl ze stillagen, bekeek Jan de kaart. Ze waren bij de ingang van de straat tussen het eiland Hinnö en de vastewal van Noorwegen, een nauw en kronkelend vaarwater. Ze zouden hier vast beter weer afwachten, meende hij. Bij deze sneeuwjacht was het daar geen varen.

De Triton bleef de voorgeschreven mistsignalen geven: iedere minuut een lange stoot, en telkens gaf de echo antwoord. Na een poos mengde zich daar een andere hoorn tussen. Het vreemde geluid naderde eerst snel; toen het dichtbij kwam langzaam. Tenslotte dook een zwarte loodsboot uit de sneeuwjacht op.

Die streek een jol, waaruit twee mannen overkwamen op de Triton. Ze klommen dadelijk naar de brug.

Jan vond dat de Noren zich nogal druk maakten, nu ze toch moesten blijven liggen.

„Halve kracht,” zei een van de twee loodsen rustig. Zodra het schip liep, gaf hij een koers op. En van dat ogenblik af steeg Jan van de ene verbazing tot de andere over Noorse loodsen.

Eén bleef er op de brug; de andere ging te kooi. Er waren er twee omdat het traject waarop zij de navigatie moesten assisteren ten minste een etmaal varen was. Bij slecht weer, zoals nu, viel niet eens te gissen hoe lang de reis zou duren.

De sneeuwjacht was zo dicht dat de bak noch het hek van hun eigen schip te onderscheiden was. Van de masten waren alleen de toplichten te zien, zwakke vuren, witachtig geel, waar rondom

miljoenen kleine duiveltjes dansten. De fjord werd nauwer en nauwer, dat kon je horen aan de echo van de stoomfluit, die nu van vlakbij werd teruggekaatst. En weldra waren er zelfs meer echo's. Behalve van bakboord kwam ook van stuurboord het geluid terug en soms van achter. Ze voeren tussen rijen rotsen door: een nauwe straat, waarvan geen wand te zien was.

De Noorse loods liep rustig in het stuurhuis heen en weer. Hij keek niet eens naar buiten. Dit kon trouwens niet, want de ramen van het stuurhuis waren dichtgesneeuwd. Maar hij ging ook niet naar de brug, waar Jan zich tijdens zijn wacht steeds had opgehouden, omdat hij het anders niet vertrouwde, en waar hij een sneeuwpop was geworden, even wit en even koud. Het was een vreemd gezicht: een navigator die niet uitkeek en die ook nauwelijks aandacht schonk aan het kompas, nadat hij straks, toen hij op de brug kwam, had geconstateerd dat de naald zestien graden mis wees. Zestien graden; zo'n deviatie had Jan nooit gezien.

Maar waarop koerste deze Noor, nu hij geen walmerk zag en amper omkeek naar het kompas? Welke grond had hij voor de orders, die hij telkens halffluid en rustig aan de roerganger gaf: een beetje stuurboord, twee streken bakboord... recht zo ie gaat?

Op zeker ogenblik drukte Jan de nagels van zijn rechterhand diep in de muis. Hij hoorde de echo van hun stoomfluit recht vooruit. Daar moest een rots zijn; ze liepen erop aan.

„Loods!” riep hij angstig.

Er kwam een lachje op het rustige gezicht van de Noor. „Ja, 'k hoor hem ook wel.” En tot de roerganger: „Drie streken stuurboord... Midscheeps... Recht zo!”

Jan stond versteld. Deze loods koerste op het geluid, op de echo, die de stoomfluit in de rotsen wakker riep! Daarop alleen?

Het trof Jan dat de loods zo vaak op zijn horloge keek. Telkens zag hij in het donkere stuurhuis de radiumverlichte wijzers gloeien. Hij had eerst gedacht aan een gewoonte, die veel mensen hebben. Zij kijken steeds weer op hun klokje en soms denken ze daar zó weinig bij dat, als je ze nadat ze pas gekeken hebben vraagt hoe laat het is... zij wéér gaan kijken. Maar deze loods keek niet achteloos of verstrooid op zijn horloge. Hij tuurde er soms een poos gespannen op en gaf dan snel een bevel. Het schoot Jan te binnen dat de loods toen hij op de brug kwam naarstig had geïnformeerd hoe snel de Triton liep bij halve kracht en dat hij daarna in het journaal zorgvuldig de gegevens over het log had nageplozen. Hij navigeerde, begreep Jan, op echo's en op tijd, en bij die tijd op de seconde.

Zij voeren uren achtereen in rustig water; de nauwe fjord was door de hoge rotsen goed beschermd. Maar de sneeuwjacht werd niet minder en de storm ook niet; de wind floot door het tuig en soms, blijkbaar wanneer er een tochtgat in de rotswand zat, werd de kop van het schip opzij gedrukt, zodat hard tegenroer moest worden gegeven.

Toen er acht glazen vol waren en het dus wisseling van de wacht was, kwam de andere Noorse loods om zijn collega af te lossen. Zij wisselden een paar woorden, de nieuw opkomende draaide even aan zijn horloge, blijkbaar om het precies gelijk te zetten en handelde toen zijn makker de brug verlaten had op dezelfde wijze als deze had gedaan. Hij was weinig spraakzaam. Je hoorde nauwelijks een woord van hem behalve de orders die hij gaf en op een vraag soms „joa”, soms „nei”, en „takk” als hem een kop koffie werd gebracht of een sigaret werd aangeboden. Beter dan zijn collega was aan hem te merken dat hij scherp luisterde naar de echo's en nauwkeurig acht sloeg op de tijd.

Na een poos begon de Triton te stampen. Toen zei de loods: „Volle kracht!” en meteen werd hij van zwijgzaam spraakzaam. Ze waren door de nauwe fjord, vertelde hij. Nu hadden ze ruim water voor de boeg en hoefde hij niet langer iedere vaam die ze aflegden te tellen. Hij vroeg aan Jan waar ze vandaan kwamen. Zo, uit de tropen. Daar kon je om deze tijd van het jaar beter zijn dan bij de Noordkaap, waar het aldoor mistte als het niet sneeuwde, zodat je in die smerige gaten steeds op de bonnefooi moest varen.

Op de bonnefooi, zei de loods. Maar Jan begreep dat het wat anders was dan goed geluk. Als deze Noren niet op de seconde nauwkeurig konden berekenen hoelang zij telkens één koers moesten varen, wanneer en hoeveel zij telkens van richting moesten veranderen, en als hun gehoor niet zeer zuiver en geoefend was geweest, zodat zij aan de echo's de afstand, waarop ze van de rotsen waren, juist konden meten, zou de Triton bij deze weersgesteldheid nooit door de fjord zijn gekomen.

Nu ze op de ruimte waren, was het nog moeilijk varen, want de sneeuwjacht hield maar aan en de deviatie van het kompas was hier al weer anders dan voor Horstadt. In vergelijking tot het kronkelen door de fjord ging het nu evenwel veel beter.

Op de kaart zag Jan dat ze weldra een nieuwe fjord zouden bereiken, ten oosten van Senjen, nòg nauwer en nòg sterker kronkelend dan die bij Hindö. Dan kwam het er weer op aan, wanneer die eindeloze sneeuwjacht tenminste dan nog niet was opgehouden.

Jans wacht was afgelopen. Hij had er op de brug voor spek en bonen bij gestaan, alleen met open mond gekeken naar de loods met méér dan katteogen. Nu ging hij naar kooi, want als ze onder Senjen kwamen, wilde hij, al was zijn wacht nog niet begonnen, weer op de brug zijn om te zien hoe de Noren het daar klaarden.

Een zeeman leert slapen bij eën bonkende machine en in een slingerende kooi en hij wordt wakker als het schip tot rust komt. Zo ging het met Jan. Er was geen volkomen stilte en rust ontstaan; de machine dreunde nog en het schip werd nog gewiegd, maar het was niet meer het bonkend stampen en zwaar buizen van straks. Ze hadden een oppertje en liepen halve kracht, begreep Jan, wakker wordend. Dan moesten ze onder Senjen zijn.

Hij sprong z'n kooi uit en ging naar boven. Het was nog altijd hetzelfde weer. Een dichte sneeuwval en geen honderd meter zicht. De stoomfluit riep weer echo's op, waarnaar de loods die dienst had luisterde met het horloge in de hand.

Hij was gespannener dan gisteren. Zijn bevelen aan de roerganger en aan de man die aan de telegraaf stond waren kort en scherp. Jan keek in de pilot, wat die zei van het vaarwater waarin ze zich nu bevonden. Er stond dat er een sterke stroom liep, steeds wisselend met het tij, die ze bij eb tegen en bij vloed mee hadden, die sneller werd naarmate het tij doorzette en minder bij de nadering van de nieuwe kentering. Die variërende stroom moest de loods dus ook in zijn berekening verdisconteren naast de afstand waarover telkens weer een nieuwe koers moest worden gevaren en de snelheid van het schip. Dit was onmogelijk te berekenen, zelfs niet door een wiskundig wonder, omdat vele factoren alleen te schatten waren.

Met ongeveinsde bewondering volgde Jan de loods, die maar een enkele keer zijn neus buiten het stuurhuis stak voor het luisteren naar de echo's van de stoomfluit en zijn aanwijzingen gaf zo rustig, alsof ze bij klaar daglicht voeren: drie streken stuurboord... midscheeps... beetje bakboord... recht zo!

De echo's, telkens zeer snel volgend op een stoot en van verschillende kanten komend, verrieden hoe nauw de fjord was en hoe ze bochtte. Maar de Triton voer ononderbroken door op halve kracht. Zelfs toen er een tegenligger aankwam, uitsluitend waarneembaar aan zijn fluit en er een kakofonie van doffe stoten door de mist drong, afkomstig van twee fluiten en hun echo's, liet de loods rustig doorstomen.

Ten langen leste hield de sneeuwjacht op. Jan veegde een dikke sneeuwlaag van de ramen van het stuurhuis af. 't Was nacht. Dicht

bij de Noordkaap werd het nauwelijks dag in dit seizoen. Er schenen vuren: vóór de boeg aan stuur- en bakboord, achter. Rode vuren die gevaar beduiden; groene vuren waarschuwend dat te veel naar stuurboord werd gehouden, slechts weinig witte vuren waarop men veilig koersen kon. Zelfs bij het goede zicht van nu was het uitkijken en opletten in de nauwe en steeds kronkelende fjord. En door deze doolhof hadden de Noorse loodsen het schip doen varen in den blinde, zonder dat de Triton een schrammetje had opgelopen, of er een schokje was gevoeld. Jan dacht dat hij na jaren varen op de zeven wereldzeeën een goed zeeman was geworden, maar bij de Noorse loodsen vergeleken voelde hij zich een stumperd. Dat waren duizendkunstenaars! Hij zou nooit kunnen wat zij konden.

3

Als leerling kwam hij op een schoener . . .

DE JONGE STUURMAN GROTE VAART, DIE AANGENOMEN WAS ALS LEERLING-loods, liep met een vreemd gevoel de lange kade langs naar de hoek voor het loodswezen. Wat hij hier zag deed hem denken aan de „port des voiles” in Tunis. Daar had hij volschepen, schoeners en barken bij tientallen zien liggen. De zeiltijd was in de Afrikaanse havens nog in volle fleur. Hij had gedacht dat zoiets alleen in Azië en Afrika en misschien in Rusland nog te vinden was, in West-Europa niet. In de Nederlandse handelshavens lag slechts een enkele maal een verdwaalde zeiljammer tussen dozijnen stomers. Maar hier leefde die oude tijd nog. Loodsschoeners en loodskotters vulden deze hoek. Een enkele stoombarkas, als afhaalboot in gebruik, vertegenwoordigde de nieuwe tijd. Een ouderwets zaakje, vond Jan Loots. Een gevoel van onbehagen be kroop hem; hij had haast spijt van zijn besluit.

Daar lag de schoener nummer XII, waarop hij als leerling was geplaatst. In de masten zaten een paar jonge mannen, de een met een schraapijzer, de ander met een teerkwast aan het werk. Op het voordek waren enkelen bezig met het kalefateren van zeilen. Toen Jan van de loopplank op het dek sprong, zat daar een bejaarde man met z'n rug tegen de grote mast te splitsen. Hij keek niet op naar de nieuw aangekomene.

„Kun je me ook zeggen of de kapitein aan boord is?” vroeg Jan hem.

Nu keek de oude man op. „Ik ben de schipper,” zei hij rustig. Jan stamelde verschrikt een verontschuldiging. Hij stelde zich voor: „Jan Loots, leerling-loods, geplaatst op deze schoener.” „Ik weet ervan,” zei schipper Plaatsman, zonder in te gaan op de excuses; hij scheen zijn *impertinentie* amper te hebben opgemerkt. „Trek eerst je werkplunje maar aan. Voorin is het logies voor de bemanning. De kok is daar. Die zal je wel wegwijs maken.” Jan droeg zijn plunjezak naar het vooronder. De kok wees hem z'n kooi, een van de twaalf, en ook een kastje waarin hij z'n plunje kon bergen.

Gereed ging hij weer naar het dek en presenteerde zich aan de schipper, nu op de manier die hij bij de koopvaardij geleerd had te betrachten jegens meerderen.

Schipper Plaatsman scheen thans even weinig te letten op zijn correctheid als straks op zijn uit de hoogte doen. Hij zei: „Het achterdek ziet er nogal uit; er is turf en cokes aan boord gebracht. Zwabber de boel daar een beetje.”

Jan zette de tanden op elkaar. Dekzwabberen! Hij had het nog nooit gedaan, als leerling-stuurman niet eens. Dat was geen werk voor aanstaande officieren. Voor aanstaande loodsen wel? Hij wilde protesteren.

Maar de bejaarde schipper ging door met fijn bindtouw te winden om het uiteinde van een manillatros, zonder verder aandacht aan de leerling te schenken.

Jan droop af en zocht om de stokdweil, die hij al spoedig vond. Hij dompelde hem in de haven en haalde de dweil over het planken dek.

Intussen verbeet hij zich; dit was matrozenwerk. Een lichtmatroos kon het doen. En hij was officier bij de grote vaart geweest, verantwoordelijk voor de navigatie van een groot schip. Nu was hij net zo ver als een matroos, en dat nog wel op een oud houten schip, onder een oude schipper, die hij voor bootsman had aangezien. Hij was gek geweest deze stap te doen ter wille van Jane.

Terwijl hij bezig was, kwam schipper Plaatsman op hem toe. „Je hebt dit werk zeker nog nooit gedaan,” zei hij bedaard.

„Nee, nooit,” antwoordde Jan, met moeite zijn ergernis verbergend.

„Dat kan ik zien. Je kliepert en je aait; dit is werk van niks, zeun.”

Jan werd rood. Doe het dan zelf, als ik het je niet naar de zin maak, had hij een sterke neiging om te zeggen, maar hij hield zich in.

„Geef mij die stokdweil eens,” ging de schipper door.

Jan gaf hem en de schipper dompelde de dweil in het water en liet hem vervolgens op zijn armen rollen. Het ging vaardig. De dweil leek op een snelle molen, op een stuk vuurwerk, waaruit vonken spatten, zo kleurig was de krans van druppels in het zonlicht. Vervolgens haalde Plaatsman de dweil met vlotte halen over de planken van het dek, die gingen blinken.

„Nu jij!” zei hij na een poosje.

Zo leerde Jan dekwabberen, nadat hij stuurman was geweest. Het was een zure appel.

Maar de volgende dag zag hij zijn nieuwe job al anders aan. Ze voeren uit. Het voor en achter ging niet veel anders dan op een stoomboot, en deze keer al heel gemakkelijk, want de wind was uit de wal. Bij het zeil maken had hij maar de bevelen uit te voeren, die hem gegeven werden: deze val hijsen, die beleggen. Het was zwaar werk, maar hij had er plezier in, toen het ene na het andere zeil kwam bijstaan en de schoener, die langzaam de haven uitgezeuld was, geleidelijk sneller ging rijden op de witgetopte golven. De kluiver en de buitenkluiver stonden bij, de stagzeilen waren uitgespannen tussen steng en gaffel. Met vol tuig leek de schoener op een zwarte zwaan met witte vlerken. Hij bruiste door de zee.

Dit ging niet trager dan een stoomboot, integendeel. Het log wees nota bene twaalf knopen. Verschillende tramps, waarop Jan had gevaren, haalden met hun amechtige machines bij lange na niet de snelheid, waarmee de XII de golven kliefde.

De schipper riep hem om het roer te houden. Nu hinderde het hem niet dat hij werk moest doen, dat een stuurman bij de grote vaart altijd aan anderen overlaat... Hij wou graag weten wat het schip kon. Toen de kompasroos raar ging draaien, zodra hij het stuurrad had gegrepen, voelde hij zich onzeker. Het schip trok hard naar lij. Om koers te houden moest hij flink roer geven en op een rukwind reageerde de schoener veel heftiger dan een stoomboot. Maar weldra had Jan deze nukken door en toen werd het sturen een plezier. Een zeilschip lééfde, voelde hij. Het vocht of speelde met de zee en de man aan het roer streed of stoeide mee. Het deerde hem niet, ofschoon het fris was, dat de schoener geen stuurhuis had en een spatzeiltje de enige beschutting vormde tegen regen, wind en overkomend water. In weer en wind op het dek voelde je je veel nauwer met de zee verbonden. Zo sturend op een zeilschip was je één met het vaartuig en de zee.

Ze moesten door de wind. Schipper Plaatsman riep zijn mannen

aan de zeilen. Toen ze op hun posten stonden, volgden zijn bevelen snel op elkaar.

„Bakboord aan boord je roer... Fokken bak!... Laat schieten!... Haal door die schoten, haal door!...”

De schoener draaide bij. De snelle vaart was er op eenmaal uit. Hij lag kop in de wind met heftig klapperende zeilen en scheen te aarzelen in welke richting hij zich zou wenden. Toen viel hij op zijn andere wang en meteen schoot de wind weer in de zeilen. Hij begon opnieuw te rijden op de golven. Flinke buizers kwamen over, een brede boeggolf liep weerszijds de kop; het zog kolkte achter het hek. De zeilen, onder leiding van de schipper goed gehesen, stonden alle strak: niet een dat kilde of er flauw bij hing.

Jan had vaak minachtend de schouders opgehaald over oude zee-lui, die scholden op de stoomboten met hun lawaai en vuile troep. Nu kon hij erin komen dat zij alleen maar op een zeilschip wilden varen. Hij voelde zich ook bevrijd van het staag gebonk van de drijfstangen en het eeuwige gedreun van de schroefas in zijn koker, vrij van de stank van stoom en rook en van de vuile troep van roet en vet en kolenstof. Hier stoomhuizen noch roest, die je op een stoomboot altijd in de haren vlogen of aan de kleren kleefden. Het houten dek, vanmorgen nog gezwabberd en geschuurd, was blank als een vrouwenhuid en je hoorde niet anders dan het bruisen van de golven en het fluiten van de wind in het want. Wel, dat was zeemuziek! Jan was opeens verzot geworden op de zeilvaart. Hij had het er nu best voor over van stuurman tot leerling te zijn teruggezet en het werk van een matroos te moeten doen.

Zij zeilden naar de ingang van de Straat van Dover om daar de te beloodsen schepen op te wachten. Met de loodsvlag in top en de driekleur op het hek kruisten ze rond, zoekend naar een schip dat een loods van hen wou nemen. Bij het mooie zomerweer met zon en wind was dit plezierig varen, waarbij Jan allerhande van de zeilvaart leerde, want schipper Plaatsman liet de schoener nu eens overstag gaan en dan halzen en legde het schip soms aan de wind om onder klein zeil hoogte te houden zonder noemenswaard van plaats te wisselen.

Bij Dover was het gezellig druk; er voeren honderden schepen de Straat in en uit. Al de vaart voor en van Londen, Bremen en Hamburg ging hier langs, en verder alles wat van het zuiden kwam en naar een Deense of Noorse haven moest, en niet te vergeten de koopvaart op de havens van de lage landen. Wanneer een

schip voor Nederland bestemd, een blauwe vlag in witte rand hees, – het internationale sein „ik wens een loods” – zeilde de XII toe, streek een jol en werd er een loods aan boord geroeid.

Op de eerste dag van hun kruistocht in de buurt van Dungeness gaven zij drie loodsen af van de twaalf die ze aan boord hadden. De tweede dag volgden er twee. Op de derde dag werd het niets, omdat er een dichte mist hing, die, als hij de scheepvaart niet totaal verlamde, in elk geval het beloodsen hier onmogelijk maakte. Op de vierde dag haalden zij hun schade in door vijf loodsen over te zetten en toen liepen zij meteen te Dover binnen teneinde een telegram naar het vaderland te zenden: „Stuur aflossing”. Diezelfde dag raakten zij hun laatste loodsen kwijt en zetten dus koers naar het vaderland, hun post voor het ogenblik onbezet latend. Ter hoogte van het lichtschip Goeree kwam ze de loodsschoener IX tegen, die met twaalf nieuwe loodsen aan boord met volle zeilen onderweg was naar het Kanaal. De XII liep veilig binnen.

Jan had op deze tocht van alles moeten doen: behalve dekzwabberen ook verven en teren en psalmzingen, d.i. het dek met puimsteen schuren. Hij was de masten in en de boegspriet op geweest voor het werken aan de zeilen. Hij had de jol geroeid, waarin de loodsen naar de schepen gingen. Dit was allemaal matrozenwerk. Maar hij had ook zon en sterren geschoten en bestek gemaakt, het logboek bijgehouden en stuurmanswacht gelopen. Zo was hij dus matroos en stuurman tegelijk geweest. Behalve het psalmzingen, waarbij zijn rug en knieën pijn deden en het hem groen en geel voor de ogen werd, was het hem goed bevallen. Hij was op deze eerste reis al aardig wegwijz geworden in de wirwar van vallen en blokken van het schoenertuig, dat hem aanvankelijk een chaos had geleken, en hij had plezier gekregen in het hijsen van de zeilen en om zijn torn aan het roer te staan. Weer thuis smaalde hij net als de oude zeelui op de stoomboten met hun stank, vuil en lawaai en noemde hij de schoener XII een scheepje voor je leven.

Het bleef niet altijd bij matrozenwerk en af en toe een stuurmanswachtje op de schoener. Toen hij naar het oordeel van schipper Plaatsman voldoende met een zeilschip was vertrouwd om als dat voorkwam een schoener, bark of volschip binnen te brengen, mocht hij tezamen met een loods aan boord van een thuisvaarder gaan om daar de kunst af te kijken. Het eerste schip, waar hij als leerling-loods opstapte, was de Thermopylé, een mooie naam voor een vuile Griek. Bij het aan boord gaan klom hij langs een scheepshuid, meer roest dan verf; aan dek struikelde hij over de rommel

en in het stuurhuis had hij amper een plaats om te staan. Er hingen luchtjes uit de kombuis, van slecht geluchte hutten en van goedkope sigaretten. De kop, waarin een gore hutjongen hem koffie bracht, was te vies om aan te pakken en toen Jan een paar uur in het stuurhuis had gestaan – voor spek en bonen; in volle zee had de loods geen werk – voelde hij overal jeuk, alsof een heirleger van springers hem bestormd had. Zij aten het middagmaal in de officiersmess, waar het nog groezeliger was dan in het stuurhuis, en de spaghetti vond hij slijmerig. De Thermopylé had alles wat een stoomboot maar voor naars kon hebben: roest, roet, vet en vuil en er heerste een hels lawaai, want de versleten machine bonkte, de schroefas rammelde in een slecht sluitende koker en het stuurrad knarste. Met een zeker heimwee dacht hij aan de schoener XII, zo rein dat je wel van het dek zou kunnen eten.

Toen ze voor de Waterweg kwamen, stond Jan naast de loods op de brug, scherp luisterend naar diens bevelen. Uit de boeken, waaruit hij de laatste maanden had moeten leren, een studie die aan boord van de loodsschoener elk vrij uur had gevuld, kende hij alles van de Waterweg: de stromen vóór en in de pieren, alle ondiepten, de walmerken waarop men varen moest, bij dag en bij nacht. Er liep nu vloed; ze werden dus naar het noorden afgezet; derhalve moesten ze op de zuiderpier aanhouden. Maar als je deze dingen al uit de boeken wist, het kwam er nu op aan ze praktisch toe te passen, daarbij rekening houdend met de grootte, het vermogen en de diepgang van het schip. De Griek mat zesduizend ton en stak tweeëntwintig voet. Het was dus ongeraden ergens te komen waar geen zeven meter water stond. Jan hoorde de loods rustig zijn aanwijzingen geven, terwijl de Griekse kapitein achter hem zat te dutten. Koers houdend op de zuiderpier kwam de boot vanzelf op de havenas. Nu waren het station Hoek van Holland en de lichttoren in elkander. „Zo hou je 'm maar,” zei de loods tegen de man aan het stuurrad. „Ay, ay,” bromde die. Juist toen de Thermopylé naar binnen wilde gaan, kwam er een grote Engelsman naar buiten. De loods liet zeer langzaam opdraaien om het schip slaags te houden. Zodra de Engelsman zijn kop buiten de pieren had, stoomden ze op. 't Was laagwater, dus konden ze tegen de stroom van de rivier opdraaien. Het was eenvoudig varen op telkens andere bakens aan de wal: de toren van Maassluis, daarna die van Vlaardingen, vervolgens Schiedamse merken. Doch de drukke vaart gaf moeite. Behalve vele tegenliggers was er allereerste kleingood, dat uit de een of andere haven de Waterweg dwars overstak, soms vlak voor hun boeg. Jan bewonderde de

loods, die de grote kast rustig door de wirwar loodste. Hij dacht dat hij het nooit zou kunnen.

Voor Delfshaven had de buitenloods zijn taak volbracht. Een havenloods stapte aan boord om de Thermopylé naar zijn ligplaats te brengen. De Griekse kapitein vroeg loods en leerling om met hem in zijn kajuit een glas wijn te drinken op de behouden vaart, maar de loods bedankte, hij had haast. Jan was daar blij om. Hij had 's morgens even in de kapiteinskajuit gekeken. Het was er in vroeger dagen, toen de Thermopylé nog onder Deense vlag voer, luxueus geweest, maar nu was het verguldsel van de wanden gebladderd en het rode pluche was bijna zwart en fettig vuil. Hij vreesde dat, wanneer hij daarop zitten ging, er nog veel meer springers in zijn kleren zouden komen dan die hem nu reeds kwelden.

Het tweede schip dat hij – enkele weken later – tezamen met een oudere loods moest binnenbrengen, zag er heel anders uit. Het was een Zweed. Aan dek was alles ordelijk. In het stuurhuis glom het koper en blonk het glas. De koffie was goed en kop en schotel schoon. Bij de lunch was het: mondje wat lust je, hartje wat begeer je. Er stond een tafel in het midden van de mess, waarop een paar dozijn gerechten. Je had maar uit te kiezen.

Toen zij voor de Waterweg kwamen, zei loods Goris tegen Jan dat hij de boot maar binnenbrengen moest. De leerling kreeg de stuipen. Uit het boekje wist hij alles van het getij en van de banken voor de Waterweg en van de stroom en de ondiepten binnen de pieren, en op de semafore herkende hij allerhande tekens over de stand van het water en het verloop van het getij. Ook had hij de vorige keer, op de Thermopylé goed opgelet. Maar deze Zweed was groter en stak dieper en het was nu eb. Je kon onmogelijk precies berekenen hoeveel de stroom het schip dwars afzette; je moest dat schatten, evenals de werking van de rivier en het getij binnen de pieren. Hij had op zijn lippen om tegen Goris te zeggen: „Doe u dit nou maar,” doch de oude loods had hem al de rug toegedraaid en stond te praten met de kapitein. Toen gaf hij bevelen aan de roerganger: „Twee streken stuurboord... een beetje bakboord... midscheeps... recht zo... stuurpunt op het baken van de noorderpier...”

Goris stond voor het andere raam van het stuurhuis, de ellebogen op het kozijn. „Gaat het zo goed?” vroeg Jan. De oude loods scheen het niet te horen; hij zei geen woord. Alleen toen er een grote Amerikaan naar buiten kwam, waarschuwde hij: „Geef hem de ruimte en wacht even.” Zodra de Amerikaan voorbij was,

stuurde Jan de Zweed naar binnen. Er was niets in de weg. Ook op de Waterweg maakte niemand het hem lastig. Voor het passeren van de uitgaande schepen was er volop ruimte en in de stroom van inkomende vaartuigen zeulden zij rustig mee. Toch slaakte Jan een zucht van verlichting, toen de havenloods het stuurhuis binnenstapte en zijn taak overnam. Hij wiste zich het zweet van het voorhoofd, zo warm was hij geworden, hoewel het winterweer was en er geen kachel in het stuurhuis stond. Een stuurmanswacht in volle zee was kinderwerk in vergelijking tot dit binnenbrengen, vond hij. Tersluiks keek hij naar Goris, nieuwsgierig naar diens oordeel over zijn werk. Maar de oude loods keek niet naar hem.

„Loods, drink je een borrel met me op de behouden binnenkomst?” vroeg de kapitein.

„Graag,” accepteerde Goris. „Tenminste... als u mij bedoelt. Want hij” – hij wees op Jan – „is feitelijk loods geweest. Zoudt u het zeggen, kapitein, dat uw schip het eerste is dat deze knaap ooit binnen heeft gebracht?”

„Dan heeft ie 't goed gedaan.”

„Er steekt een beste loods in. Eh... kapitein, voor wie is nu uw borrel?”

„Voor jullie beiden. Ga je ook mee, jongeman?”

Jan ging graag mee, heel opgewekt. Zopas was hij erg moe, nu voelde hij zich monter. De lof van Goris en de Zweedse kapitein had hem zeer goed gedaan.

Niet altijd waren Jan z'n mentors zoals Goris. Sommige oude loodsen gaven niets uit handen. Eén was er die hem wel het werk liet doen, maar vitterig toekeek en kleinerende opmerkingen maakte, zo luid dat allen in het stuurhuis – het was een Hollands schip – het konden horen en verstaan. Jan kreeg een rood hoofd en had grote moeite de kalmte te bewaren die nodig was bij het lastige navigeren. Toen bij een onbeduidend foutje de loods de leiding van hem overnam, liep hij kwaad weg.

Een volgende keer was hij weer assistent van Goris. Nu trof hij het niet met het weer. De wind was vlagerig en tijdens buien was het zicht slecht; de zee was hol, er liep een kokende eb; het schip, een grote Amerikaan in ballast, was stuurlastig. Jan kneep 'm, toen de oude loods met een enkel handgebaar, alsof het vanzelf sprak, hem opdroeg de boot binnen te brengen. Doch Goris toonde zo'n vertrouwen en bemoeide zich zo weinig met het werk, al bleef hij op de brug, dat Jan volkomen rustig werd en bleef, ook toen de boot vlak voor de pieren eensklaps neiging toonde af te vallen.

Met schroef en roer had hij hem gauw weer in de koers. Daarna dook uit een harde stortbui, die alle zicht benam, opeens een tegenligger op, recht voor de boeg. Hard stuurboord en toen snel bakboord roer gevend, scheerde hij erlangs.

„Je bent voor loods in de wieg gelegd, Jan,” gaf Goris als zijn mening, toen ze per trein huiswaarts reisden.

4

... Van leerling werd hij hulploods ...

TOEN JAN VAN LEERLING LOODS WERD, TROUWDEN JANE EN HIJ. ZE deden het bescheiden. De stoet die naar stadhuis en kerk reed was slechts kort. Hun huis, een bovenwoning aan een saaie Rotterdamse straat, was heel eenvoudig. Want Jan zou wel loodswerk moeten doen, maar voorshands hulploods heten en naar die rang worden betaald. Als stuurman had hij indertijd veel meer verdiend. Jane deed echter liever zuinig aan met haar man geregeld thuis, dan ruim in het geld te zitten als een onbestorven weduwe. En Jan was, nu hij door de zure appel van de leertijd heen was, met zijn nieuw beroep content, al zat het hem dwars dat het nog lang zou duren, eer hij de rang en het deel van een volslagen loods kreeg.

Drie dagen na zijn trouwdag stapte hij welgemoed op de loodsboot voor zijn eerste dienst en met een zekere trots keek hij naar het bord voor beurt en reis aan de wand van het stuurhuis, waar in de rij van namen nu de zijne prijkte, vers geschilderd op een gloednieuw bordje: Jan Loots.

Het stond nummer drie van onderen in het vak beurt. Twee collega's gingen hem nog voor; dan zou hij in de jol stappen om gebracht te worden op de boot, die hij zou moeten binnenbrengen, voor het eerst alleen.

Hij ging naar kooi, maar sliep onrustig. Als het druk liep zou hij deze nacht nog aan bod komen. Hij hoorde de jol strijken, eenmaal, andermaal. Twee loodsen waren dus weggebracht; nu stond hij nummer één. Weer sliep hij in. Op een gegeven ogenblik schrok hij wakker; hij was gepord. Haastig kleedde hij zich en ging naar boven, maar de leerling die de wacht had, keek hem met grote ogen aan. Het was een droom geweest. Er kwam die nacht geen schip meer om een loods te vragen. De volgende morgen was Jan voortdurend aan dek, uitkijkend naar de schepen

die uit de straat van Dover kwamen. Er kwamen er genoeg, maar geen van alle had een Hollandse loods nodig. Toen ze des middags aan de maaltijd zaten, kwam een leerling waarschuwen: „Jan, een schip!”

Hij sprong op. Goris, die enkele nummers na hem kwam, zei dat hij best zijn bord leegeten kon; er was geen brand. Toen ging hij weer zitten en nam nog een paar happen, maar hij had geen rust. Hij schoot z'n jas aan, zette z'n uniformpet op en ging naar boven, nieuwsgierig wat voor schip hij zou moeten binnenbrengen; het kon variëren van een kleine kustvaarder tot een grote passagiersboot. Toen hij het zag, schrok hij. Een viermast volschip dreef bijgedraaid langs de loodsboot. Moest hij daarop?

„Als je d'r tegen opziet, mag je je beurt voorbij laten gaan; dan neemt De Ridder deze,” zei de schipper.

Jan weifelde. Op zo'n groot zeilschip had hij nog nooit gevaren. En nu moest hij het beloodsen. Het zou vast lastig sturen zijn. Maar het zou een slechte indruk maken, als hij een taak liet schieten! Toch zou dat minder erg zijn dan wanneer hij brokken maakte. De Ridder moest dit fregat maar nemen.

„Neem 'm; je kunt het,” fluisterde iemand hem in 't oor. 't Was Goris, die aan dek was gekomen.

Dit vertrouwen gaf Jan moed. Hij stapte in de jol, die snel gevierd werd. Twee leerlingen, pas aangekomen, roeiden hem naar het schip. Hoe dichter hij erbij kwam, hoe meer hij onder de indruk raakte. De masten waren torenhoog; het tuig leek op dicht netwerk; de zeilen, tegengebrast nu het schip bijgedraaid lag, kon hij niet tellen, zoveel voerde het fregat er. De loodsschoener was een simpel sloepje in vergelijking tot dit trotse schip. Hoe zou hij er ooit mee kunnen manoeuvreren? Hij had geduchte spijt dat hij naar Goris had geluisterd in plaats van schipper Plaatsmans raad te volgen.

De jol schoot bij het fregat langs. Jan klom de ladder op. Toen hij op het dek stond, aan de voet van een van de dikke masten en onder al dat zeil, leek alles hem nog kolossaler en meende hij nimmer in staat te zullen zijn dit schip te commanderen.

Voorlopig mocht hij toezien. Pas bij de Nederlandse kust zou zijn werk beginnen. Nadat de zeilen vol waren voorgehesen, kreeg de Möwe – zo heette het fregat – snel vaart. Het sneed prachtig door de golven; de boeg was telkens weer in schuim gehuld; de masten en het touwwerk kraakten licht; de wind zong in het want.

Er stond een noorderbries; derhalve moesten ze laveren. Toen ze door de wind moesten, riep de stuurman met stentorstem de wacht

in het geweer en daarop klommen de matrozen in het want. Jan zag de jongens zitten hoog boven hem op de bram- en marseraas, de voeten in de paarden. Op het sein van een schel fluitje waren op eenmaal alle zeilen los en tegelijk werd het roer bakboord aan boord gelegd. Het grote schip draaide om zijn as. De zeilen klapperden met een geweld alsof er duizend trommels roffelden. Jan keek beangst naar de matrozen, balancerend op de raas.

Het schip viel overstag. De zeilen zwelden weer. Toen alles stevig was belegd, lieten de matrozen zich zakken en hervatten zij hun werk van teren, verven, splitsen en knopen aan het dek.

Ze gingen die dag nog een paar keer overstag. Er moest ook zeil geminderd worden, omdat de wind tot een halve storm aanwakkerde, en later weer gemeerderd bij het afflauwen van de wind. En daarvoor moesten de matrozen telkens weer 't want in.

Jan keek steeds met verbazing naar het werken van de mannen op zo grote hoogte, terwijl ze amper steun hadden op de losse paarden en aan de gladde raas en zij daarboven nog veel vervaarlijker slingeringen maakten dan hij op het lage dek. Hij stond ook stomverwonderd hoe prachtig allen reageerden op de bevelen van de stuurman van de wacht. Het was heerlijk zeilen met een volschip, de koning van de oceanen.

Maar tegelijk kreeg hij het steeds benauwder. Een stoomboot kon hij best besturen bij het binnenlopen van de Waterweg; met roer en telegraaf ging dat betrekkelijk eenvoudig. Met de loodsschoener, veel meer afhankelijk van wind en stroom, ging het ook; meermalen had hij het gedaan. Maar op dit vierkant getuigde volschip waren de zeilmanoeuvres ingewikkelder dan op de langsgetuigde schoener. En de wind, noord, soms noord ten oosten, was niet gunstig. Misschien zou hij de schoener, die scherper zeilde, op één boeg kunnen laten binnenlopen; met een volschip kon dat nooit. Derhalve zou hij zeilmanoeuvres moeten maken vlak voor of tussen de pieren. En als er dan tegenliggers kwamen! Jan ijsbeerde op het dek, sprak haast geen woord en lachte flauwtjes en afwezig, wanneer iemand een mop vertelde. De jonge officieren van de Mōwe moesten hem een dooie diender vinden, meende hij. Bij het middageten, dat hij met de officieren in de mess gebruikte, legde hij zijn vork al spoedig neer, ofschoon hij van dezelfde „Bratwurst mit Sauerkraut“ onlangs op een Duitse boot gesmuld had.

Toen ze voor de Waterweg waren, kwam de kapitein op de brug. Jan had hem nog niet gezien. In volle zee was hij niet uit zijn hut gekomen. Hij was oud, streng, ongenaakbaar, met harde ogen

boven een witte snor en puntbaard. Hij sprak nauwelijks tegen de loods; een korte hoofdknik, een mompelende groet, was alles. Wel nam hij hem onderzoekend op. Jan had het gevoel, of hij gewogen en te licht bevonden werd.

„Lotse!” zei de stuurman van de wacht, terwijl hij terugtrad.

Jans taak begon. Ginds lagen de pieren van de Waterweg. Hij zag het station en de lichttoren van Hoek van Holland. Die beide bakens moesten bij het binnenvaren in één lijn liggen. Hij wist ook hoe het stond met het getij. 't Was eb bij noordenwind. Dus werkten tij en wind tezamen en zou er veel stroom voor de pieren staan. Als hij een stoomboot binnenbrengen moest was het eenvoudig. Aanhouden op de noorderpier, eer er iets boven dan beneden, en dan rakelings langs het hoofd naar binnen. Mocht de stroom de boot nog te veel meenemen, dan zou hij tegenroer geven en laten opdraaien.

Maar hoe moest het met dit fregat? De wind was nu iets oostelijker dan noord. Hij kon de Waterweg ternauwernood bezeilen. Als het schip afviel en hij zou proberen op te loeven, gingen de zeilen killen en dan was hij geen meester meer over het schip. Bovendien was de wind vlagerig, nu eens heftig, dan weer zwak. Ook hing er om de noord een zware bui. Maar het ergste vond Jan dat de Duitse kapitein achter hem stond, zwiingend en hooghartig; hij voelde zijn stekende ogen als messen in zijn rug.

Zich inspannend om zijn stem rustig te doen klinken, bracht hij het schip aan de wind en liet het lopen in de koers Scheveningen. Ik ga te hoog, dacht hij daarbij, veel te hoog. Ik maak een omweg die niet nodig is. En aanstonds breekt de bui in het noorden los, voordat ik binnen ben. Elk ogenblik verwachtte hij een sarcastische opmerking van de kapitein, maar deze zweeg. Hij hoorde alleen zijn stappen achter zich, rusteloos het dek afpassend; hij voelde alleen zijn stekende ogen in zijn rug.

Nu moest hij door de wind. Dan kon hij de Waterweg bezeilen, geloofde hij.

Hoe zou dit gaan? Gisteren hadden de matrozen op de bevelen van hun officieren vlot gewerkt en het schip had prompt gehoorzaamd. Zou het nu ook zo gaan, als hij het bevel gaf?

„Door de wind!” riep hij scherp.

Hij stond versteld over de uitwerking van zijn woorden. Een bootsmansfluitje snerpte. De matrozen klommen als katten in het want. Officieren van de Möwe gaven bevelen voor elk detail van de manoeuvre. Het schip ging overstag en liep daarna op de noorderpier aan. Hij liet een beetje bakboord geven. Het schip verdroeg

dat. Tot zijn verrassing merkte Jan dat hij de Möwe in zijn macht had.

Daar barstte de bui, die al lang in het noorden had gehangen, los. Jan rilde in de kille regen, veel meer van onrust dan van kou.

De wind die uit de bui kwam gaf eer voor- dan nadeel. Zij konden krapper zeilen. Maar de gutsende regen hing een wit gordijn rondom het schip, waarachter de walbakens en zelfs de pieren schuil gingen. Jan had voordat hij de bakens uit het gezicht verloor, op het kompas gecontroleerd welke koers hij varen moest. Nu hield hij die ook zonder walzicht. Het bleef toch gevaarlijk zeilen. De stroom moest maar een beetje meer of minder doen dan hij gegist had! Er kon ook ieder ogenblik een tegenligger uit de regen opduiken. Ten anker gaan kon hij hier niet; ze zaten midden in het vaarwater. Afhouden ging evenmin; ze voeren te dicht onder de pieren om een zwaai naar tegenkoers te maken. Door- gaan was het enige.

Hij had de uitkijk ingescherpt geen ogenblik zijn aandacht te laten verslappen. Zelf keek hij ook in spanning uit.

„Schip vooruit!” klonk een schreeuw van de boeg.

Jan was op het punt bakboord roer te laten geven teneinde de de tegenligger aan loef te passeren, toen hij het bevel plotseling veranderde. „Stuurboord roer!”

De kapitein, die zich tot dusver als een schaduw op de achtergrond had gehouden, stond eensklaps naast hem. „Stuurboord?” vroeg hij. „Wij houden toch de loef?!”

Als Jan toen een moment gewiefeld had! Maar hij was zeker van zijn zaak. „Stuurboord, kapitein! Het is geen schip dat tegenligt. Het is de noorderpier.”

Geen minuut daarna zeilden ze rakelings langs de noorderpier naar binnen...

„Schip vooruit!” galmde de stem van de uitkijk weer.

Dit keer was het een schip, een grote vrachtboot, die naar zee ging. Jan liet nu bakboord roer geven en zij haalden de loef. Met volle zeilen scheerden zij langs de boot.

Verder konden zij niet zeilen. Het hoefde ook niet. Er was sleep- bootassistentie op de Waterweg. Jan liet zeil strijken. Een kwartier daarna had een tug hen op sleeptouw. Toen was het zware werk gedaan.

De strenge kapitein kwam op Jan toe. „Bedankt, loods,” zei hij, hem de hand toestekend.

„O, niks te danken,” mompelde Jan, alsof het hem onverschillig liet.

„Een borrel?“ nodigde de kapitein.

„Dan schoot an voor alle hens, kapitein!“ riep Jan uit. „Zonder uw kranig volk had ik het nooit gered.“

„Het viel je dus niet mee?“ vroeg de oude gezagvoerder.

„Ik heb 'm geknepen, kapitein,“ bekende Jan.

„Ei toch?“ verwonderde die zich. „Ik dacht: die Hollander is een blok ijs.“

Jan glimlachte. „Een blok ijs?“ Hij nam z'n pet af en veegde met zijn zakdoek het zweet eerst van zijn voorhoofd en daarna uit de klep. „Ik geloof dat ik geen droge draad meer aan mijn lijf heb van louter angst dat het mis zou gaan. Dit is de eerste keer van mijn leven dat ik op een volschip sta, kapitein.“

„Dan heb je het er goed afgebracht,“ verklaarde de kapitein. En luider: „Hofmeester, schoot an voor alle hens.“

De matrozen juichten.

5

*... de jaren in Vlissingen, toen ze elkaar
altijd de loef trachtten af te steken ...*

EINDELIJK WERD JAN DAN LOODS. HIJ KREEG ALS STANDPLAATS VLISINGEN. In de kleine stad betrokken ze een ruimer huis, alleenstaand, met een tuin. Het was nodig, want hun huwelijk was gezegend. Zij hadden al drie kinderen, een vierde werd verwacht.

Het loodswerk was hier interessant. Niet alleen dat de vaart op de Schelde – de meeste schepen waren voor Antwerpen bestemd – vanwege al de platen in de rivier veel moeilijker was dan op de Waterweg, er was ook scherpe mededinging tussen het Belgische en het Nederlandse loodswezen, beide te Vlissingen gestationeerd.

Wanneer een Nederlands schip in de Scheldemond verscheen, was het geen vraag wie de loods moest leveren, natuurlijk het Hollandse kantoor. De Belgische schepen lieten ook voorkeur voor een landsman gelden. Maar België heeft slechts een kleine koopvaardijvloot. Aan haar alleen hadden de Belgen geen droog brood verdiend. Franse schepen kozen ook doorgaans Belgische loodsen. Verder waren er enkele scheepvaartmaatschappijen met vaste diensten op Antwerpen, die voorkeur hadden voor de ene of de andere loodsdiens, dan wel bij toerbeurt Nederlandse en Belgische loodsen kozen voor hun schepen.

Een belangrijk deel van de kapiteins die de Schelde opvoeren liet het echter onverschillig of Nederlanders dan wel Belgen hen naar binnen loodsten. Voor hen gold: Wie eerst komt, eerst maalt. En in al die gevallen was er strijd tussen de Nederlanders en de Belgen, wie het eerst komen en dus malen zou.

Het was een ruwe winterdag. Er stond een stijve bries uit het zuidwesten; de Schelde was grauw met veel vuil schuim; het zicht was matig.

„Schip in 't zicht!” riep een man van de kustwacht naar het wachtlokaal van de loodsen. „Jan Loots aan beurt,” liet de leerling die de lijst bijhield erop volgen.

Jan stond al voor het grote raam, dat uitzicht bood op de Schelde. Het schip was vaag te zien. Een natievlag was niet te ontdekken, zomin als trouwens een seinvlag voor een loods. De afstand was te ver en het zicht te slecht. Maar Jan keek meer dan naar een vlag naar het silhouet van het schip, dat wèl te onderscheiden was. Het was geen Belg, zag hij – hij kende alle Belgische schepen. Hij meende dat het ook geen Nederlander was en evenmin een van de vaste klanten, die hetzij de Belgische, hetzij de Nederlandse loodsdienst kozen. Maar het kon een Fransman zijn; dan zat er voor de Hollanders niets aan.

„Het is, geloof ik, een Fransoos, Jan,” zei een collega-loods. „Je mag er blij om zijn; het is hondeweer.”

Jan gaf geen antwoord. Hij bleef turen. „Tot ziens,” zei hij opeens, haastig zijn duffel aanschietend.

„Herken je 'm?” vroeg de loods van straks.

„Ja, 't is die Argentijn, die we van het voorjaar ook hebben ingepikt. We zullen 't weer proberen.”

Hij haastte zich naar het wachthuisje van de roeiers aan de kade, waar twee mannen bij de kachel zaten. „Jongens, erop uit!” riep hij.

De Belgen waren hen voor. Toen Jan zijn roeiers aanzette: „Haal op... gelijk! Hup... twee!” waren hun mededingers al in de havenmond.

In de haven, beschermd door de pieren, waar het water vlak was en weinig van de wind te merken viel, schoten ze best op. Maar zodra ze buiten waren, ging de jol springen als een jonge bok en werden de roeiers telkens overplenst door zware buizers. Ze hadden wind en zee recht op de kop.

De slagroeier deed het best. Hij was een oudgediende, die de Schelde op z'n duimpje kende en al had hij reeds duizend keer tegen de Belgen geroeid, nog altijd fel en vinnig was. Maar de

andere roeier, een pas aangekomen leerling, die in de haven goed geroeid had, ging nu ze op woelig water waren, aan het prutsen. Soms scheerde zijn riem over een golftop en schepte lucht, zodat hij bijna achterover viel; dan stak hij veel te diep.

Jan, aan het roer, mat de afstand die ze bij de Belg ten achter waren. Hij werd eer groter dan geringer. Zo zouden zij het nooit winnen.

„Kun jij sturen?” vroeg hij aan de leerling.

„Beter dan roeien,” gaf die antwoord.

Jan trok z'n jas uit; zij wisselden van plaats. Door het slingeren van de boot ging het vrij stuntelig, waardoor zij nog meer tijd verloren.

De Belgische jol was nu een heel eind voor.

Maar nu had Jan een riem gevat en met de slagroeier vormde hij een ferm span. En de leerling stuurde beter dan hij roeide. Zij schoten stevig op.

De Belg had echter een ferme voorsprong.

„Zet 'm op, Maarten,” vuurde Jan zijn voorman aan. „Zet 'm op! Wij laten ons niet kisten door die Belzen.”

Zij roeiden beiden met geweld, hun voeten schoer tegen klampen op de denning. De riemen bogen onder de zware druk.

De Belgen, die hun mededingers sneller zagen vorderen, spanden zich nu ook tot het uiterste in. De beide bootjes boksten tegen de golven; de roeiers werden telkens door buiswater overstelpt. Jan en Maarten wonnen zichtbaar op hun concurrenten.

„Haal op, gelijk, één twee,” telde de leerling, die best op dreef was, nu hij in plaats van roeien sturen mocht.

Ze liepen al meer op de Belgen in. Ze kwamen met hen gelijk. Ze kwamen hen tenslotte voor!

Toen keek Jan over zijn schouder achterom naar de Argentijn. Hij dacht dat ze er zowat zouden zijn. Maar de grote boot was nog ver weg. En hij en de andere roeier waren moe; zij bewogen de riemen slap om adem te kunnen scheppen.

Daar kwamen de Belgen weer opzetten. Zij gaven het niet op. Welaan, dan de tanden nog eens op elkaar! Opnieuw roeiden Jan en Maarten om het leven en nu liepen ze weer stevig uit. De Belg gaf het tenslotte op en keerde om.

„Wat er met die Argentijn aan de hand is, snap ik niet,” verbaasde zich de leerling aan het roer.

Jan keek om. De boot was warempel verder weg in plaats dat zij hem genaderd waren.

„Zou ie machineschade hebben en verlijeren?” vroeg de leerling.

Doch Jan had het nu door. „De loeder stoomt achteruit om ons te laten etteren!” riep hij verontwaardigd uit.

Nu de Belgen niet langer concurreerden, spande hij zich niet meer in om bij de Argentijn te komen. „Wij houden 't hier een beetje gaande, jongens,” zei hij. „Dan komt ie wel.” Spelend met de riemen hielden ze de jol kop op de wind. Zo dobberden ze een hele poos op één hoogte, rustig wachtend tot de Argentijn zou komen, en eindelijk koos deze eieren voor zijn geld en stoomde op. Jan klom aan boord.

De kapitein had schik, omdat hij de Belgen en Nederlanders zo lang tegen elkaar had laten vechten. „Hoe staat het met je rug en ribben, loods?” vroeg hij lachend.

„Waarom vraagt u dat, kapitein?” deed Jan verwonderd.

„Jullie waren daar een aardig robbertje aan het boksen, hè?”

„Wij zijn aan zulke robbertjes gewend,” zei Jan stroef.

„'t Was aardig om te zien,” grinnikte de kapitein.

„En daarom wilde u het spel een beetje rekken, kapitein, maar dat zat u niet glad,” spotte Jan.

„Hè, wat bedoel je?”

„Dat wij, Hollanders en Belgen, op dood en leven tegen elkaar vechten om een schip, maar dat wij ervoor bedanken ons kapot te roeien, als ze wat met ons willen spelen.”

„Wablief?! Wie wil er met jullie spelen?”

„Een zekere Argentijnse kapitein,” ging Jan onverstoorbaar door.

„Eh... waarheen gaat de reis, kapitein, Antwerpen of Terneuzen?”

„Antwerpen!”

„Allright!... Roerganger, drie streken bakboord. Stuurpunt nemen op die lichtboei... Wat mijn rug en ribben aangaat, als ik die al gevoeld heb, dan is dat overgegaan in de tijd die u ons gegund hebt uit te rusten in ons jolletje, voordat u zo vriendelijk bent bijgedraaid. Dat was erg aardig van u, kapitein.”

De Argentijn mompelde iets binnensmonds en draaide af. Hij kon geen eer behalen aan zo'n stoicijn uit het grauwe noorden.

6

... *De Belgen hadden een hardloper...*

DE LOODSBOOT SCHELDE II STOOMDE DE HAVEN VAN VLISSINGEN UIT. DIT was het antwoord van de Nederlanders aan de Belgen, nadat de

Hollandse loodsen op zekere dag verbluft hadden staan staren naar de inkomende schepen, die allemaal het sein „Loods aan boord” aan de vlaggemast gehesen hadden, terwijl toch niemand Belgische jollen had zien naar buiten gaan.

Het raadsel was gauw opgelost. De Belgen, die de roeiwedstrijden op de Schelde te vaak verloren naar hun zin, hadden een loodsboot vóór de ingang van de Schelde gelegd, alle inkomende schepen bedienende voordat hun concurrenten ze in de kijker kregen. Om de Hollanders te verrassen was de boot in alle stilte in Antwerpen uitgerust en in een donkere nacht langs Vlissingen naar zijn post gevaren.

De directie van het Nederlandse loodswezen had zijn antwoord spoedig klaar: óók een loodsboot voor de Schelde. En omdat de Belgen een stoomboot hadden, kreeg Vlissingen die eveneens; een schoener zou nu niet geschikt zijn.

De Schelde II vond zijn mededinger bij de Raan. Het was een goede post, vanwaar men het oog had zowel op de Wielingen voor wat uit het zuiden kwam, als op de schepen die door de Roompot of het Oostgat uit het noorden binnenliepen. De Schelde II ging naast de Belg ten anker.

Wat de Belgen in hun binnenste dachten, toen de Hollanders naast hen kwamen, bleef verborgen. Voor het uiterlijk waren zij even gul en leutig als altijd, wanneer er niet gevochten werd. Ze noodden de Hollanders bij zich aan boord voor een potteke biere en de Nederlanders noodden later hen op hun schip om een glaasje uit Schiedam te drinken. Het werd een vrolijke boel, op zee nog vrolijker dan het op de kaai gewoonlijk tussen beiden toeging, omdat er hier geen pottekijkers waren, geen commissaris en geen vrouwen.

Het feest op de Schelde II knapte abrupt af, toen er een schip opdook, dat om een loods vroeg. De Belse boot riep met een felle fluitstoot zijn volk aan boord terug. Op beide schepen werden de ketels hard opgestookt, de schroeven gingen malen, de boegen sneden door de golven. Zoals ze vroeger tegen elkaar roeiden, stoomden ze nu tegen elkaar. De Belg haalde de kop en het volk daar aan boord liet ondubbelzinnig blijken dat het z'n draai had, nu zij de Hollanders de loef afstaken. De pret aan boord van de Belg werd zeer uitbundig, toen de Schelde II afdraaide. De Hollandse kaaskoppen gaven het op! En die hadden zo opgesneden over hun zeemanschap. Maar hun schaterlach bestierf, toen de Nederlandse loodsboot op volle kracht een nieuwe koers ging varen. Wat voerde de Hollander nu in het schild? Hij stoomde

naar het Oostgat, waar twee schepen aankwamen, die hij beloodste, terwijl de Belg in de Wielingen maar één loods kwijtraakte.

De Belgen waren goede verliezers. Het werd, toen de schepen na hun karwei weer naast elkaar ten anker lagen, net zo gezellig als het tevoren was geweest en ze vlogen elkaar die dag niet nog eens in het haar, want het eerste schip dat binnenkwam was een Belgische lijner en het volgende een Nederlandse boot. De nacht daarop liepen er een paar schepen binnen, die ook vaste klanten waren, hetzij van het Belgische, hetzij van het Nederlandse loodswezen. 't Was pais en vree en die avond zaten alle Belgen op de Schelde II. Er werd gezongen bij de harmonika. Een andere groep zat in een kring te klappen. Alleen Frans Naerebout, de schipper van de Schelde II, was er niet bij en ook een paar lui van het zwarte koor ontbraken.

Op een gegeven ogenblik keek de Belgische schipper, die druk meeklapte en dronk, verwonderd door de patrijspoort over zee. Daar hing een dikke rook vlakbij, laag over het water. Hij ging naar dek. De rook kwam uit de schoorsteen van de Schelde II en kapitein Naerebout stond in het stuurhuis.

„Waarom stook jij je ketel op?” vroeg de Belg hem.

„Omdat ik onder stoom ga...” was zijn antwoord. „Anker hieunen!” riep hij naar zijn volk.

De Belgen kregen nu pas de Italiaanse boot in de gaten, die in de Wielingen kwam aangevaren en door de Nederlanders al lang gesignaleerd was. Zij maakten als de weerga dat zij op hun eigen schip kwamen.

Nog eer het anker boven water was, voer de Schelde II al volle kracht. De Belgen moesten toen nog alles klaarmaken.

De Nederlanders wonnen deze race, dank zij hun waakzaamheid en de zorgeloosheid van de Belgen. Maar Jan Loots had geen gerust gevoel, toen hij bij de Italiaan aan boord stapte. Het was een heel krappe overwinning geworden. De Belgische loodsboot had de Nederlandse ingehaald, ondanks zijn voorsprong. De beide jollen waren tegelijk gevierd geweest. Het was nu in zee een roeiwedstrijd geworden als tevoren voor de haven, die de Hollanders op het nippertje gewonnen hadden. Jan voelde rug en armen en wiste zich, toen hij op het Italiaanse dek stond, het zweet van het gezicht. Een volgend maal, als de Belgen wèl goed uitkeken, wonnen zij de race met glans, want hun boot was in snelheid de Nederlandse ver de baas.

Het duurde niet lang of er kwam een nek-aan-nek-race. De Schelde II had in het begin de leiding, omdat men daar een nade-

rend schip weer het eerst ontdekt had. De Hollanders, meer zeelui dan de Belgen, waren in het waarnemen en ook in het hieuwen van het anker altijd het vlugst. Maar dit keer kwam de Belg hen dadelijk achterop onder dikke rook en met veel schuim voor de boeg.

Schipper Naerebout riep naar zijn machinist dat hij meer slagen maken moest, maar deze antwoordde dat hij al op de rode streep stond.

„Dan ga je d'r maar over!” riep de schipper.

„En als m'n ketel barst?” vroeg de machinist wanhopig.

„Dan barst ie maar. Méér slagen!”

Het werd vechten op de stookplaat. De vonken vlogen uit de schoorsteen. De machinist dorst niet meer naar de manometer kijken. De machine steunde. De boot schudde en trilde.

Maar de Belg liep harder.

„Méér stoom!” schreeuwde de schipper door de spreekbuis.

Het kon niet. De vlammen raasden daar beneden. Het log bewees dat ze elf knopen voeren. Dat was twee meer dan deze boot ooit had gelopen. Meer was er niet uit te halen.

De Belg vloog hen voorbij.

Zij voeren door. Het was een Noor, die binnenliep. Misschien gaf die de voorkeur aan een Nederlandse loods. Misschien maakten de Belgen een flater met het strijken van de jol.

Het een noch het ander gebeurde. Toen schipper Naerebout de telegraaf op stop zette en de machinist onmiddellijk een dikke wolk van stoom luid sissend liet ontsnappen, omdat hij doodsbang was dat zijn ketel springen zou, stond de Belgische loods al bij de Noor op de brug.

De Belgen hadden natuurlijk hun draai. „Ah, wel zulle, wat zegt ge nou van dieën Bels? Beweert ge nog da' wij nie kunnen varen?” vroeg de dikke schipper lachend aan zijn Nederlandse collega en spottend voegde hij eraan toe: „Gij, Hollanders, hebt de kunst verleerd.”

Schipper Naerebout liet niet blijken dat hij zijn nederlaag slecht zetten kon. „Gefeliciteerd, makker... Eh... daar geef je toch een rondje op?”

De Belg trakteerde met plezier. Ze hadden een zéér vrolijke avond met elkaar.

Maar toen de Schelde II te Vlissingen binnenliep, nadat hij eindelijk zijn laatste loods had afgegeven, stapte schipper Naerebout onmiddellijk naar de commissaris, om hem te zeggen dat het zo niet ging. Die Belgische boot liep veertien knopen; de hunne

negen (hij waakte ervoor te zeggen dat hij er ooit elf knopen uit gehaald had, want bij die gelegenheid waren alle voorschriften van de marine-stoomvaartdienst aan de laars gelapt). Wanneer de heren van de directie niet over de brug kwamen, konden ze de Vlissingse loodsen wel op sterk water zetten.

De heren kwamen niet over de brug, zoals schipper Naerebout verlangde. In plaats van een snel schip gaven zij goede raad. Hij moest niet blijven liggen op de Raan, maar de binnenkomende schepen tegemoet varen. Toen Naerebout daarop vroeg in welke richting hij moest varen: de Wielingen in, of het Oostgat door, kreeg hij ten antwoord dat dit aan zijn inzicht en zeemanschap werd overgelaten. Daarmee kon hij gaan.

Een paar keer gokte Naerebout goed. Hij liep 's morgens in de Wielingen pardoes op een schip, dat een loods moest hebben, en 's middags ging het in het Oostgat net eender. De Belg kreeg die dag niets te doen. Daarop werd de Belg ook mobiel, maar hij was niet gelukkig. Als hij in het Oostgat zat, beloodste Naerebout schepen in de Wielingen, en was hij in de Wielingen, dan was daar niets en vond de Hollander zijn klantjes in het Oostgat of de Roompot. De raad van de heren was toch niet slecht geweest, erkende Jan. Met de stukken werd nu aangetoond dat de Nederlanders meer kijk op de vaart hadden dan de Belgen. Op grond van de scheepstijdingen, die zij kregen, en van de weerberichten aangaande het Kanaal en de Noordzee, konden zij beter uitrekenen, op welk uur bepaalde schepen, op weg naar Antwerpen of Terneuzen, vóór de Schelde zouden zijn.

Daarop legde de Belg het echter anders aan. Hij ging als een klit aan de Hollandse boot hangen. Stoomde deze de Wielingen in, hij ook; voer Naerebout naar het Oostgat, dan koerste de Belgische loodsboot achter hem aan. Dit was een testimonium paupertatis; de Belg liet zich volkomen leiden door de Nederlander. Maar hij won er de slag mee! Zodra er een schip in 't zicht kwam, dat een loods vroeg, ging de snelle Belg op volle kracht erop af, schoot voor de Nederlandse loodsboot uit en was de eerste.

Schipper Naerebout liep weer naar de commissaris. Hij moest een sneller schip, zei hij.

Hij kreeg ook nu niet wat hij vroeg, maar de directie van het loodswezen deed wel een tegenzet. Zij legde een tweede loodsboot in de vaart. Voortaan ging de ene boot om de zuid en de andere om de noord; de ene voer tot in de Straat van Dover, de andere kruiste soms wel op de hoogte van IJmuiden. En nu vingende Nederlanders weer verreweg het meest.

Jan Loots was met het loodsenwerk niet slechts verzoend, hij was erdoor gevangen. Telkens andere schepen, klein en groot, oud en nieuw, te mogen sturen door de verraderlijkste stromen en langs de vuilste platen van de kronkelende Schelde, eiste zeemanschap en vergde telkens opnieuw een spanning, die hij in zijn stuurmansjaren zelden had gekend. Alleen tijdens wervelstormen in de tropen, in enkele orkanen op de Noord-Atlantische oceaan en één keer bij het rondenvan Kaap Hoorn. Daarbij kwam dat hij nu weer mocht kruisen om de zuid en om de noord, zodat hij op zee was in plaats van onophoudelijk te scharrelen in een zeevat en op een kronkelende rivier.

Thuis ging het uitstekend. Zij kregen hun vierde en vijfde kindje en al de kleintjes groeiden voorspoedig op. Jane klaagde niet, als hij, bij Dover of IJmuiden kruisend, weleens dagen en soms weken wegbleef. De vijf kinderen gaven haar vertier genoeg; zij hoefde zich niet te vervelen.

Wanneer Jan thuiskwam stonden op mooie zomerdagen vrouw en kroost vaak op de kade om hem te begroeten en als hij uitvoer wuifden zij hem dikwijls, staande bij het standbeeld van De Ruyter, na.

7

*Hij was zelf ook zo'n duizendkunstenaar
geworden . . .*

JAN LOOTS DEED EEN VERZOEK, VAN VLISSINGEN TE WORDEN OVER-geplaatst naar Harlingen.

De directie van het loodswezen was er niet voor geporteerd. Wanneer een loods een bepaald vaarwater goed kende, liet zij hem daar 't liefst blijven. Jan kende nu de Schelde goed; ook op de Waterweg was hij al thuis; waarom zou hij dan verdergaan? Ook zijn Vlissingse collega's vonden het wat vreemd, te meer waar Harlingen bij de loodsen geen begeerde standplaats was. Het lag afgelegen en het was geen drukke haven. Het was twijfelachtig of hij daar een loodsdeel zou halen zo groot als hij hier doorgaans had.

Maar Jan hield van afwisseling en Jane hielp hem vol te houden. Zij wou wel graag naar het noorden, waar zij was geboren en haar ouders woonden. Hij bleef bij zijn verzoek en toen bestemde de

directie de eerst opvallende plaats te Harlingen voor hem. 't Was gauw zover en daarop verhuisden ze van zuid naar noord. Ze kregen daar een oud redershuis aan de Noorderhaven. Het was nogal vervallen, maar voor hun groot gezin, met nu zes kinderen, geknipt. De meisjes jubelden over de lange marmeren gang, waarin zij met knickers konden spelen. Jaap, de oudste, vond de grote zolder prachtig om te knutselen en ook omdat je er fijn kon uitkijken door het dakraam aan de achterkant, over het Wad met op de einder de duinen van Vlieland en de Brandaris van Terschelling. Als het donker werd lichtte het vuur van de toren telkens helder op. Net een vertrouwelijk knipoogje van de zee, vond Jaap.

Jan voer nu dagelijks de haven uit, door de Blauwe Slenk, langs het Griend en door de Vliestroom naar het Vlie, soms ook door Dove Balg en Tesselstroom naar het Marsdiep. Hij raakte op de wadden thuis en leerde alle gaatjes tussen de waarden kennen. Grote schepen kwamen hier nooit; ze konden niet varen op de wadden; ze hadden ook geen emplooi in de kleine Friese havenstad. Het waren meest weekboten of houtboten van de Oostzee die hij te beloodsen had en, vaker dan op de Schelde, een schoener, kof of zeetjalk, doorgaans van Groningers. Op deze ouderwetse schepen was hij graag, niet alleen omdat hij dan zijn hart aan het zeilen op kon halen, maar ook omdat daar doorgaans het gezin van de kapitein aan boord was. Bij mooi weer zat de vrouw vaak bij de loods te breien. Het stuurhuis, evenals de roef, zag er, wanneer er een vrouw aan boord was, altijd netter uit dan op een schip met enkel mannen; het houtwerk was hier smetteloos gewreven, de vloer geboend, het koper blonk en een gordijntje en een bloemetje maakten het er huiselijk. Heel vaak speelden er ook kinderen in het stuurhuis of aan dek en soms lag er naast het roer een zuigeling in de wieg te lachen of te schreeuwen. Jan vond zulk varen met het gezin aan boord het ideale zeemansleven. Hij praatte er thuis opgetogen over. Jaap luisterde met schitterende ogen. Hij wou dat zij zo woonden op een schip en met z'n allen voorbij de Brandaris over zee naar verre landen voeren. Jan Loots was het in zijn hart volkomen met zijn jongen eens. En zou het helemaal onmogelijk zijn? Gewoonlijk voeren deze schepen onder een kapitein-eigenaar; hij had geen geld een schip te kopen. Maar soms waren er ook zetkapiteins. Als hij zo eens begon! Wie weet of zij dan niet zo goed voeren dat hij na verloop van tijd een schip zou kunnen kopen. Toen hij tegen Jane eens voorzichtig zinspeelde op deze mogelijkheid, vroeg zij heel nuchter hoe het

dan met het schoolgaan van de kinderen moest. Daarop had hij geen antwoord, want hij begreep dat het niet meer kon als vroeger, toen de kinderen uit zeevarende gezinnen alleen des winters, wanneer het schip was opgelegd, school liepen, en een man als kapitein de zee opvoer, zonder ooit een zeevaartschool bezocht te hebben. Er waren zelfs kapiteins geweest, die de hele wereld omzeilden, maar de cognossementen met een kruisje ondertekenden, omdat ze hun naam niet konden schrijven! Toch voeren ze veilig, doorkneed als zij waren in de praktijk van de zeevaart. Op het kompas en met behulp van de slaggaard en het peillood zeilden zij feilloos door nauwe gaten, en wisten ze op een zeker ogenblik niet waar ze zaten, dan visten ze maar een kluitje aarde van de zeebodem op; als ze dat bekeken en desnoods geproefd hadden, konden ze nauwkeurig zeggen waar ze zaten. Die tijd was voorbij. Jacob zou vele jaren moeten schoollopen om stuurman te worden, en de andere kinderen hadden ook onderwijs nodig. En stel dat deze bezwaren overwonnen werden, dan kon het nog niet, want Jane werd zeeziek, zodra het schip waar ze op was zijn neus buiten de pieren stak. Hij zou nooit als deze Groningers varen: tegelijk op zee en thuis. Afwisselend op zee en thuis, zoals hij het nu had als loods, was het hoogste wat hij kon bereiken. Wel, dat was ook goed.

Nadat hij een lege Fin, die hout naar Harlingen gebracht had, naar het Vlie geloodst had, zeilde Jan aan boord van de afhaalkotter weer terug.

Ze voeren behoedzaam door de Blauwe Slenk. Het was wat mistig. Er was een zicht van een paar honderd meter. Wanneer ze een boei passeerden was de volgende nog niet te zien, maar schipper Klein van de afhaalkotter wist precies hoe hij moest koersen. Na een poosje varen in den blinde doemde de volgende boei steeds weer recht voor de boeg op. Toen de vaargeul erg ging kronkelen, begon een matroos met de slaggaard te zwaaien en riep eentonig telkens weer de diepte af: zes, zes, zeven, zeven, zes...

Jan had een poos bij de schipper gestaan, die de helmstok hield, maar het was kil in de mist en hij was ook slaperig. Drie etmalen achtereen had hij schip na schip geloodst, was amper thuis geweest en had slechts af en toe een hazeslaapje kunnen pikken aan boord van de kotter, Daarom ging hij te kooi. De misthoorn, door de uitkijk met de hand gedraaid, blies hem in slaap.

Hij werd wakker van een vreemde fluit, die op hun hoorn antwoord gaf. Onwillekeurig probeerde hij vast te stellen welke boot

het was; hij kende de fluiten van alle vaste boten op Harlingen. Het moest een vreemd schip zijn, want deze fluit had hij nog nooit gehoord. Och, wat had hij ermee te maken? Hij was niet aan de beurt. Hij dook diep onder de dekens om te slapen.

Na een poosje gooide hij de dekens van zich af. De kotter maakte een vreemde draai naar hij bemerkte; hij ging op tegenkoers. En de vreemde stoomfluit kwam nu heel dichtbij.

Jan ging naar het dek. De mist was dicht geworden. Het water leek op melk, die snel vervloede in witte wolken, waaruit de stoomfluit klagend klonk.

„Waar zitten we?” vroeg Jan aan de schipper.

„Halfweg tussen ton acht en ton negen,” antwoordde die prompt.

„Heel!” verwonderde Jan zich. „Is die boot *hier* vastgelopen? Welke loods is zo snugger geweest?” Het vaarwater was hier breed, diep en recht. Je kon er varen met een blinddoek voor.

De schipper haalde de schouders op; hij wist het niet. Jan ging in zijn gedachten het lijstje van beurt en reis na, dat hij vanmorgen in de vroegte had gezien. Na hem volgden Groothuis, Westra en Vermeulen. Zou een van hen dat schip hier hebben laten stranden? Hij kon het bijna niet geloven, want zij waren stuk voor stuk bekwame loodsen, die dit vaarwater wel konden dromen.

De boot vroeg staag om hulp. Zij voeren toe, met een slaggaard de rand van de slenk aftastend. Nu klonk de stoomfluit heel dichtbij. Jan zag een grijs silhouet door de mist te voorschijn komen.

Het was een oorlogsschip, een torpedoboot, vastgelopen op een plaat aan de zuidkant van de Blauwe Slenk. Nu was het ongeval verklaard. Marineschepen voeren op de wadden altijd zonder loods; het was geen wonder dat de officieren, in al de slenken en gaten natuurlijk niet zó thuis als de loodsen, toen ze overvallen werden door de mist, de koers waren kwijtgeraakt.

Jan stapte in de jol en roeide over; hij vroeg of hij de commandant van dienst kon zijn.

„Als je me helpen kunt om los te komen, graag,” antwoordde die.

„U zit lelijk omhoog, commandant, en over een uur is het hoog water. We hebben niet veel speling. Maar ik wil onderzoeken of er kansen zijn.”

In de loodsjol voer hij rondom de boot, telkens met de slaggaard peilend. Het was zoals hij dacht. Het oorlogsschip was hoog op de steile bank vlak naast de diepe slenk gelopen. Achteruitslaan,

wat trouwens al uitentreuren was beproefd, zou weinig kans hebben. Maar de rug was smal. Misschien kon de boot eroverheen getrokken worden. Hij adviseerde twee ankers uit te brengen op honderd meter voor de boeg en dan de ankerwinches aan te zetten.

Er waren matrozen genoeg om de ankers ieder in een sloep te laden en uit te roeien. Daarna werd stoom gezet op de ankerlieren. Het siste bij de winches; de zware kettingen spanden zich als snaren; de schroeven deden mee, al joegen die meer modder op dan water weg. Het hielp geen zier. De commandant, tezamen met Jan Loots op de brug, wilde de pogingen maar staken en wachten op sleepboothulp, maar Jan wilde nog even doorzetten; het was nog niet helemaal vol tij. De machines zuchtten weer.

En toen begonnen de ankerkettingen zich schalm voor schalm om de as van de lier te winden en schoof het schip duim voor duim over de rug. Er kwam opnieuw stilstand, toen de schroeven, doordat het achterschip omhoog ging, wild in de lucht sloegen en niet meer meewerkten. Maar op dat moment begon het voorschip van de plaat te schuiven en daarna kwam de boot spoedig vlot.

Het ogenblik waarop de boot ging drijven was het moment waar het voor Jan op aankwam. De slenk achter de rug was uiterst smal, wist hij. Wanneer de torpedoboot maar even doorschoot zou hij wéér vastzitten en wellicht steviger dan tevoren. Hij liet direct hard stuurboord roer geven. Het schip schuurde – je kon het horen, zien en voelen – langs de grond. Maar het liep niet vast. Voorzichtig varend en voortdurend lodend bracht Jan de boot uit het nauwe geultje weer in de Blauwe Slenk. Toen wilde hij weer naar de afhaalkotter gaan, die voor anker had gewacht. Maar op dat moment kwam er een officier op de brug, die Jan tot dusver nog niet had gezien en die hij op een klein schip als een torpedoboot niet verwachtte. Hij had vier gouden banden om de mouwen: een kapitein ter zee dus. Hij vroeg hem of hij hen naar Den Helder wilde brengen.

„Zodra de mist is opgetrokken met genoeg, kolonel,” antwoordde Jan.

„Ik moet vanmiddag voor een belangrijke stafbespreking in Den Helder zijn. Zou je kans zien er ons te brengen?”

„Door de mist? Dat gaat niet kolonel, het is te dik.”
De kolonel trok aan zijn puntbaardje; hij zat ermee.

„Ik kan u naar het Vlie brengen, kolonel,” bood Jan aan. „Vandaar kunt u dan buitenom. Dat kan bij mist.”

„Dan ben ik niet om drie uur in Den Helder.”

„Nee, stellig niet,” moest Jan erkennen.

„En ik *moet* er zijn.”

Jan keek de zee en de lucht aan. Het scheen iets minder mistig dan het was geweest. Maar het Inschot, waar zij door moesten naar Nieuwediep, was zeer smal en bochtig, een moeilijk vaarwater, zelfs bij helder weer. Hij was er, ofschoon hij er menigmaal gevaren had, ook niet zó thuis als in de Blauwe Slenk en de Vliestroom. Maar als het nu moest...

„Ik garandeer niets, kolonel. Het kan best zijn dat wij weer vastlopen. Maar als u erop staat, wil ik het proberen.”

„In orde, loods. Bij voorbaat dank!”

Jan Loots liet de machines langzaam draaien. Bij halve kracht liep deze snelle boot nog veel te hard. Hij vond de ene na de andere boei in de Blauwe Slenk en eindelijk doemde de kruiston bij de ingang van het Inschot uit de nevel op. Hij ging het Inschot in.

Weer vond hij boei na boei. Hij kende hun plaats zo goed dat hij na het passeren van de ene ton in den blinde naar de volgende wist koers te zetten. Indien het nieuwe baken al niet recht op de kop gevaren werd, dan voeren ze er toch zo dicht langs dat de uitkijk hem ondanks het slechte zicht kon vinden.

„Ik geloof dat je het redt, loods,” zei de kolonel opgewekt.

„Ik hoop het, kolonel,” antwoordde Jan voorzichtig, maar het deed hem goed dat hij tot dusver zo gelukkig koerste.

„Als we in Tesselstroom zijn, is het leed geleden, niet?”

„Dan zijn we boven Jan. Maar we zijn daar nog niet, kolonel.”

Ze moesten eerst nog vele kronkels van het Inschot nemen, maar nadat boei na boei zo goed was aangelopen, groeide bij Jan het vertrouwen dat hij de volgende ook zou vinden.

Toen raakten ze echter in een zeer zware mist. Water en lucht vloeiden ineen. Van de brug af was de boeg niet eens meer duidelijk te zien. Het was of ze dreven in een dikke wolk.

„Nu is de kans verkeken, loods,” zuchtte de kolonel.

Jan gaf een mompelend antwoord. Hij stond op het punt te adviseren het anker te laten vallen. Dit was geen weer om te varen door het kronkelende en nauwe Inschot. Toen dacht hij aan de reis die hij destijds als stuurman naar Archangel had gemaakt, aan hun vaart door de West Fjord in een zware sneeuwstorm. De Noorse loodsen voeren door, volkomen in den blinde. Zou een Nederlandse loods dat ook niet kunnen? Hij kon het wèl in de Blauwe Slenk, wèl in Vliestroom of in Tesselstroom. Maar hier?... Het Inschot kronkelde nòg meer en was veel nauwer dan de fjord

bij Senjen, en men had hier geen leidraad aan de echo van de stoomfluit tegen de bergen. Maar hij kon peilen met de slaggaard, wat ginds niet kon omdat het er peilloos diep was.

„Kunt u mij precies zeggen hoeveel uw schip loopt bij dit aantal slagen, commandant?” vroeg Jan Loots hem.

„Vijf knopen, in stil water. Hier staat natuurlijk stroom.”

„Dat weet ik, commandant. We hebben de eb mee. Als de heren het goedvinden, wil ik doorzetten.”

De kolonel en de commandant vonden het uitstekend.

Jan nam zijn horloge in de hand en keek er voortdurend op, soms telde hij zelfs de seconden. Zijn bevelen volgden rustig op elkaar:

„één streek stuurboord... west ten noorden... west noordwest... noordwest ten westen...” Daartussendoor loeide de stoomfluit monotoon en riep de matroos die de slaggaard zwaaide even monotoon de diepten af. Maar de uitkijk zweeg. Hij kon geen boei ontdekken.

Op de brug heerste een gespannen stilte. De commandant stond zwijgend achter Jan. De kolonel liep onrustig heen en weer. De roerganger herhaalde eentonig de bevelen. Jan Loots keek gespannen op zijn horloge en telde zachtjes de seconden.

De kolonel keek ook vaak op zijn horloge, maar met een ander doel dan Jan. Van de drie uur die hij straks had voor hij in Den Helder moest zijn, waren er haast twee verstreken. En ze voeren door de wolken. De mist was nog niet zo dik geweest als nu.

„Als je het te riskant vindt, loods...,” begon hij.

„Stil!” beet Jan Loots. Hij telde door: acht en dertig, negen en dertig, veertig. „Noordwest!” riep hij naar de man aan het roer.

„Noordwest,” herhaalde de roerganger, terwijl hij aan het stuurrad draaide.

Jan stond al weer te tellen en gaf na korte tijd een nieuwe koers op. Vervolgens keek hij opnieuw gespannen naar zijn secondewijzer.

De kapitein ter zee stond in een hoek; de commandant voor het raam, starend in de witte mist.

Op een gegeven ogenblik stak Jan z'n horloge in zijn vestzak. „Nu kunt u laten meerderen tot halve kracht, commandant. We zijn in Tesselstroom.”

De commandant gaf door de spreekbuis een bevel aan de machinekamer. De schroeven gingen sneller malen. Je hoorde het ruisen van de boegwolf, al was die nauwelijks te zien.

De kolonel kwam naast Jan Loots staan bij de borstwering van de brug, scherp vooruit turend, maar niets ontdekkend.

Jan voelde zich niet op zijn gemak naast de hoofdofficier. Soms wiste hij zich het voorhoofd af. „Wilt u het mij... niet kwalijk nemen, kolonel?” vroeg hij tenslotte stamelend.

„Wat bedoel je?” vroeg de kapitein ter zee.

„Dat ik u stilte commandeerde, kolonel. Dat was de omgekeerde wereld. Ik vraag excuus.”

De kolonel gilmlachte. „Je had groot gelijk, loods. Ik had je niet mogen storen in je werk. *Ik* vraag excuus.”

Jan kreeg een kleur. Dat een kolonel aan hem verontschuldigingen aanbood was te gek.

Ze voeren voort, nog altijd in den blinde. Soms gaf Jan een kort bevel aan de roerganger. Hij was nu heel zeker van zijn zaak. De kolonel trachtte maar steeds de dikke nevel met de ogen te doorboren; het gelukte hem niet.

Daar klonk een schor geluid van verre door de mist. De kolonel, de commandant, de loods herkenden het tegelijk: de brulboei van Oude Schild.

„Je hebt het fijn gedaan, loods,” prees de kolonel.

„We zijn er nog niet, kolonel,” wees Jan de lof af.

Maar het was nu kinderspel. Weldra vernamen ze het klingelen van een belhoei. De postboot voor Tessel passeerde hen, ongezien maar goed hoorbaar. Vervolgens leidde hen de misthoorn naar het Wierhoofd van Den Helder.

Precies drie uren nadat Jan Loots verklaard had dat hij het proberen zou, schoten ze aan de kade in de buitenhaven van Den Helder aan.

„Mijn beste dank, loods,” zei de kolonel.

„Neemt u het mij heus niet kwalijk?” vroeg Jan, nog steeds bang dat hij een hoge marineofficier beledigd had.

„Praat daar niet van!” riep die uit. „Jij bent een duizendkunstenaar. Ik sta verstomd dat jij ons door die mist hier hebt gebracht.”

De kapitein ter zee was al aan wal. Jan lachte zachtjes voor zich heen. Een duizendkunstenaar, had de kolonel hem genoemd. Dat was hetzelfde wat hij eens van die Noorse loodsen had gezegd. Kon hij nu werkelijk met die mannen op één lijn worden gesteld?

*... Bij rauw weer was het meer dan eens
gebeurd dat hij niet afgezet kon worden...*

OP EEN NOVEMBERDAG BRACHT JAN LOOTS EEN NOOR NAAR BUITEN. Ondanks dat er een harde storm uit het zuidwesten woei, was het loodsen van Harlingen tot het Vlie gemakkelijk. De zee zag er wel angstaanjagend uit, vol schuim en woeste golven, maar het varen viel hard mee. De branding rolde tegen de randen van en over de waarden, die de slenken dekten. In de luwte van het hoge duin van Vlieland werd het water zelfs opmerkelijk kalm.

Maar toen ze onder het eiland vandaan in het gat kwamen dat naar de Noordzee leidde, hadden wind en stroom vrij spel en daar brandde het geweldig. Het Stortemelk leek op een heksenketel. De Noorse boot, in ballast, ging zó verwoed te keer dat de mannen op de brug zich aan het stuurrad en aan de ijzeren standaard van de telegraaf naar de machinekamer moesten vastklemmen om niet van de been te gaan. In de kaartenkamer sprongen de laden uit de kasten en al de kaarten werden over de vloer verstrooid. Zware zeeën brachten zoveel water over, dat de waterpoorten het niet snel genoeg konden verslinden; dientengevolge stond het voorschip voortdurend blank. Een grondzee sprong hoog op bij stuurboordsboeg; een groene muur van water rees als een hoge zuil op naast het schip, stortte in en stortte op het stuurhuis. De ramen aan stuurboordskant sloegen stuk. De mannen binnen werden tot op het hemd doorweekt en waadden in het water, dat ook de kaartenkamer binnendrong, waar de verstrooide kaarten gingen drijven.

Toen op de brug het ergste voorbij was, meende Jan Loots een vreemd gerinkel in de mess te horen, maar eer hij daarop acht kon slaan, kwam er een nieuwe grondzee over, die met groot geweld op het voordek neersloeg. Daarop volgde een gekraak, dat hoog boven het loeien van de storm en het razen van de zee uit ging. Toen het schip weer omhoogrees, vlogen brokken zeildoek met luid geklapper weg, dreven gebroken planken en balken in de gangboorden en gaapte het voorruim als een donker gat. Het luik was ingeslagen.

De eerste stuurman rende erheen om samen met de bootsman en een groep matrozen te proberen het open ruim, dat onder deze omstandigheden een open graf was, dicht te krijgen. Van het gehavende stuurhuis uit, waar hij telkens opnieuw door buiswater

werd overgutst, zag Jan Loots de mannen pezen, voortdurend tot hun middel in het water staande en telkens weer overstelpt door nieuwe brekers, die hun hout en gereedschap uit de handen sloegen en nieuwe tonnen water in het open voorruim stortten. Door die belasting van het voorschip liet de boot zijn kop bedenkelijk hangen, met het gevolg dat de volgende brekers des te gemakkelijker overkwamen en weer nieuw water in het ruim deden stromen, wat de kop nog dieper zakken deed. De pompen konden hier lang niet tegenop en het dichtingswerk werd de mannen telkens bij de handen afgebroken. Het werd een hachelijke situatie. Intussen naderden ze langzaam vorderend, want ze draaiden halve kracht, de loodsboot, die het gaande hield bij de uiterton. Jan Loots moest daar van boord gaan, maar de Viking – dit was de naam van het Noorse schip – kon onmogelijk lijn maken voor de loodsjol, zolang het karwei op het voordek niet geklaard was, en daar ging het woest gevecht van mensen tegen elementen door. Met de machine op langzaam hield hij het daarom al stekend gaande ter hoogte van de loodsschoener, die wild reed op de hoge zee. De Viking zakte al dieper.

In de grote voorkamer van haar oude huis stond Jane voor het hoge raam, uitkijkend in de richting van de brug, waarover zij haar man verwachtte. Zij wist nooit precies het uur, waarop de afhaalkotter binnenviel – op een zeilschip kun je nimmer staat maken wat de tijd aangaat – maar in de loop der jaren had ze aardig leren schatten. Als ze de stroom mee hadden, ging het altijd gauwer dan bij tegenstroom en een westelijke wind was gunstig. Nu was het vloed en zuidwesterstorm. De kotter zou de Blauwe Slenk doorvliegen.

Jane huiverde even. Het kwam van de wind, die loeide om het hoge huis en roezemoesde in de schoorsteen, en ook van het kraken van een trap. Haar huivering ging snel voorbij. In dit oude huis heersten allerlei geluiden, vooral als het stormde. Toen zij hier pas woonden, had zij zich daarvoor bang gemaakt. Maar Jan had haar angst weggelachen. Natuurlijk kraakte en steunde er weleens iets in de gebinten en klepperde er weleens een los luik, als het waaide. Dat had niets te maken met de spookgeschiedenissen, die verteld werden van dit oude redershuis, welks voorlaatste bewoner, eenzame nazaat van een oud geslacht, aan het malen was geraakt. En het moest haar ook niet doen denken dat het zo verschrikkelijk hard waaide. In dit huis leek een storm altijd erger dan hij was. Jane was aan de geluiden van het huis gewend

geraakt. Het lachen en praten, het zingen en stoeien, het schreeuwen en schreien van de kinderen overstemde de geluiden van het huis en zij was nu dankbaar voor de ruime woning. In de grote kamers, de holle keuken en de lange marmeren gang konden de kinderen naar hartelust spelen, als het buiten guur was.

Nu echter was er geen lawaai van kinderen. De beide jongsten deden hun middagslaapje, terwijl de andere vijf naar school waren. 't Was stil binnenshuis en daarom hoorde zij de wind zo luid rukken aan de luiken en loeien om de vorst en gieren in de schoorsteen en rammelen aan de ramen.

Weer trok er een lichte huivering langs haar rug. Het was bar weer en Jan was op zee. Maar ze bracht zich te binnen dat het volkomen overbodig was zich beangst te maken, al leek de zee, wanneer ze uitkeek uit het raam van de zolderachterkamer, ook op een kokende pot en al berenden de brekers als wilde ruiters de bazalten dijk achter hun huis. Jan had nog nooit moeite gehad bij het uitbrengen van schepen en bij een storm uit westelijke richtingen had de afhaalkotter hem altijd vroeg thuisgebracht.

Nu was hij er nog niet en zij zag ook geen loodspet naderen op de brug. Wel, het was vroeg, hij kon er nog niet zijn. Zij moest haar tijd niet verdoen met wachten. Een grote was wachtte op strijken. Een moeder van zeven kinderen had het veel te druk om te staan koekeloeren.

In de holle keuken plaatste ze twee bouten op het gas en zette de strijkplank uit. Ze streek een paar jurkjes van de meisjes, enkele matrozenkielen van de jongens en daarna de witte overhemden, die Jan bij zijn uniform droeg. Terwijl ze een mouw streek, kreeg ze opeens een koude rilling en tegelijk brak het zweet haar uit. Waar kwam dat van? Was ze toch bang? Ze hoefde het immers niet te zijn. Als Jan nog zeeman was! De Amelander gronden waren zeer gevaarlijk; de Noordergronden bij Terschelling ook. Maar zo ver hoefde Jan het Noorse schip, waarop hij uitgevaren was, niet te brengen. Zijn dienst was afgelopen bij de uiterton van het Stortemelk.

Ze zette het ijzer weg en liep naar de voorkamer om uit te zien naar haar man. Zij tuurde tevergeefs.

Opnieuw ging ze aan het strijken. Haar werk schoot evenwel niet op. Ze keek eroverheen naar de kleine achtertuin, waar de struiken zwiepten en dorre bladeren een woeste rondedans uitvoerden op de wind. Ze voelde zich opgelucht, toen de kleintjes wakker werden. Dat gaf afleiding. Eer zij de beide jongsten had geholpen, kwamen de andere kinderen thuis uit school.

„Is pa er al?” vroegen drie stemmen tegelijk.

Toen moeder nee zei, wou Jaap gaan kijken of de afhaalkotter in 't zicht was.

Jane vond het goed, maar toen Clara, Kees en Piet ook mee wilden, stak moeder daar een stokje voor. Het grut niet naar de zeekant bij dit weer. Jaap alleen.

Er stak geen mast uit boven de steiger van de postboot op Terschelling. Dus was de kotter nog niet binnen, wist Jaap. Hij ging naar het noorderhoofd. Vandaar kon je het beste zien wat er aankwam uit de richting van het Vlie. Op de pier was het worstelen met de storm. Jaap hing voorover tegen de wind, die schel om zijn oren floot. Het water dat hem in het gezicht sloeg was geen regen; hij proefde zout. Waaiers fijne druppels vlogen hoog over de dam, nadat de golven donderend gebroken waren op de glooiing. Soms tuurde hij, stilstaande en met de handen beschut-tend boven de ogen, naar zee, maar hij zag geen schip temidden van het schuim.

In de luwte van het ijzeren huisje van een lichtopstand op het hoofd blies hij uit. Daarna weer kijkend zag hij een donker vlekje in de richting van Terschelling. Het was een zeilschip, het kon de afhaalkotter wezen, het kon ook een visser zijn, of het beurtschip op Vlieland of Terschelling. Eer het schip de Pollendam bereikt had, wist hij het. 't Was de kotter; hij zag het aan de vorm van het zeil.

Hij rende de pier af en naar huis terug; voor de wind ging dat vanzelf. „Hij komt 'r an!” riep hij luid in de brede gang. Meteen was hij weer weg, want hij wou aan de steiger staan, als zijn vader aan wal stapte.

Voor de stormfok en met een dubbele reef in het zeil rondde de kotter het hoofd en hield daarna recht op de postbootsteiger aan. Jaap speurde naar de mannen op het dek. Schipper Klein stond aan het roer, Douwe en Tjeerd, matrozen, bij de vallen voor het strijken van de zeilen. Jaap zag zijn vader niet; geen enkele loods was er aan dek. Bij het gure weer bleven ze natuurlijk in de kajuit totdat de kotter aan de steiger lag.

De fok en het grootzeil roetsten naar omlaag. Jaap, tijdig op de steiger, ving het lijntje op, dat Douwe hem toegooide, vaamde de tros aan wal en legde deze om een meerpaal. Toen hij daarmee klaar was, was er nog geen loods aan dek verschenen; dat was vreemd. „Waar is mijn vader?” vroeg hij.

„Die komt morgen,” antwoordde de schipper en hij voegde eraan

toe dat ze de loodsboot niet op post hadden gevonden. Hij had het, veronderstelde de schipper, te kwaad gekregen in het gat en daarom de ruimte opgezocht. Wanneer de storm wat bedaarde, zou de boot wel gauw weer op z'n post zijn. Morgen ging de kotter er opnieuw op uit om de loodsen af te halen.

Jaap ging naar huis. Met de handen in zijn zakken sloeg hij de panden van z'n jas omhoog tot boven z'n hoofd. Zo werd z'n jas een zeil. Zijn voeten konden amper zo snel voort als de storm hem dreef.

„Waar is vader?” vroeg zijn moeder, die hem stond op te wachten in de open deur.

Jaap schrok van de spanning in haar vraag. „Hij was niet op de kotter,” antwoordde hij.

„Waar is ie dan?” vroeg Jane nog feller.

Jaap begreep niet, waarom zijn moeder zo ongerust was. „Er was geen één loods... De loodsboot...”

„Wat is er met de loodsboot?!”

„De kotter kon hem niet vinden; hij was...”

„Vergaan?!”

De jongen was onthutst over zijn moeders angst. Hij had geen ogenblik aan zulk een mogelijkheid gedacht. „Welnee,” zei hij, „de boot was buitengaats gegaan. In het gat was het geen houen, zei de schipper.”

„De Noordzee op dus; bij dit weer.” Het kwam er hees uit en zij was dodelijk bleek.

„Dat is helemaal niet erg,” probeerde hij haar gerust te stellen.

„Bij storm kun je veel beter in volle zee zijn dan voor de banken. Dat heeft vader immers wel honderdmaal gezegd.”

Het gaf haar geen troost. Zij wankelde naar binnen en viel in de keuken neer op een stoel. Met de ellebogen op de tafel en het hoofd in de handen snikte ze hartstochtelijk. De kinderen stonden erbij, verbaasd en bang.

Ten koste van drie gewonden – één matroos met een gebroken arm, één met een hoofdwond waar het bloed uit stroomde, en een man met een paar gekneusde ribben – wist de ploeg, die op het voordek van de Viking bezig was het ingeslagen luik weer op het ruim te brengen, het karwei te klaren. Het luik lag er weer, een presenning daaroverheen en die stevig geschalkt.

Nu was het voor Jan Loots tijd om van boord te gaan. Het was echter geen doen. De loodsjol kon onmogelijk worden uitgezet bij

deze wilde zee en de Viking moest kop op de wind houden; wanneer hij lij maakte was het risico te groot dat er een grondzee dwars inkwam.

„Ik moet je meenemen naar Bergen, loods,” zei de kapitein.

Jan Loots begreep het en hij schikte zich. Hij wou alleen graag aan zijn collega's op de loodsboot een boodschap meegeven voor zijn vrouw. Daarom stuurde hij de Viking zo dicht langs deze boot als wind en zee gedoogden. Bij het passeren kwamen er ginds een paar loodsen aan dek. Groothuis en Westra waren er bij, zag Jan. Hij schreeuwde naar hen en voor zover zij hem niet verstonden, omdat zijn stem verwaaide op de wind, wist hij met tekens te beduiden wat hij wilde zeggen: „Ik ga mee naar Bergen; breng de boodschap aan m'n vrouw.” De vrienden seindden terug: „Begrepen; komt in orde; goede reis!”

Hierop rinkelde op de Viking de telegraaf naar de machinekamer. De schroef ging sneller draaien. Zwaar stampend worstelde de boot tegen de hoge zeeën op.

Jan Loots keek uit het stuurhuis achterom. De loodsschoener voer onder klein zeil achter hen aan. Het werd de lui blijkbaar te bar in het gat en waar het hoogst gevaarlijk was bij dit weer naar binnen te gaan, zochten zij het op de ruimte. Of ze gelijk hadden!

De Viking kwam bij de uiterton in volle zee. De golven waren hier nog hoger, maar het was niet zulk grimmig vechten tegen grondzeeën en brekers als in het gat. En de loods had nu zijn werk gedaan. Een stuurman nam zijn taak over. Hij mocht de brug verlaten, nadat hij er zeven uur aan één stuk had gestaan. Voor Jan de trap afgang, keek hij nog eenmaal achterom. De loodsboot lag achter hen. Soms zag hij hem hoog op een golf; daarna scheen hij te zinken in de holle zee. Toen de Viking noord voorlegde, hield de loodsboot west. De afstand werd snel groter. Weldra verdween hij in een zware wolk. Jan Loots had het schip en zijn collega's voor het laatst gezien.

Hij ging naar beneden om wat te eten; hij had trek. Er heerste een chaos in de mess. Het gerinkel, vlak vóór het luik van het voorruim ingeslagen werd, was veroorzaakt door een ravage in het kommaliewant. Een kast was stukgeslagen en heel zijn inhoud van koppen, schotels, schalen, borden en allerhande steengoed meer, was op de vloer gevallen en vergruizeld. De jongens, die eerst hadden moeten helpen bij het dichten van het ruim, waren nu bezig de scherven bij elkaar te veggen en op te scheppen. Loots kon zijn honger alleen stillen met een paar sneden brood en een mok koffie, bij de kok in de kombuis gehaald. Daarna ging hij te

kooi, voor het eerst sinds lange tijd in volle zee. De deining, waarop het schip diep haalde, wiegde hem in slaap.

De volgende morgen was de storm bedaard, ofschoon de zee nog zeer bewogen was. Met de wind in de rug maakte de Viking een goed behoud. Jan Loots, fris wakker wordend na een gezonde slaap, was er nauwelijks rouwig om dat hij niet afgezet had kunnen worden. Hij ging naar het dek, ademde met welbehagen de zuivere zeelucht in en genoot van de wijde ruimte van lucht en water zonder land en zonder schepen. De golven waren heerlijk groen met helderwitte kammen, sterke wolkenstoeten zeilden langs een klare hemel. In de mess, die opgeruimd was na de chaos en ravage van gisteren, deed hij zich tegoed aan een Noors ontbijt, waarbij hij van een tafel, beladen met dozijnen soorten vlees en vis en allerhande beleg, kon kiezen wat zijn hart begeerde. Daarna ging hij naar de brug. In het voorbijgaan tikte hij, half uit gewoonte, op het glas van de barometer. Hij schrok toen hij de naald een grote sprong achteruit zag maken. Ze kregen opnieuw storm en het zou een harde zijn.

Het bleef die dag betrekkelijk goed weer; een stijve bries, meer niet. De barometer ging een beetje rijzen. Die avond sliep Jan Loots, braaf gewiegd door het slingerende schip, gauw in. Het leek erop dat de storm hen voorbijging. Maar hij werd ruw gewekt, toen hij over de rand van zijn hoge kooi werd geslingerd en met een smak op de vloer terecht kwam. Het eerste ogenblik was hij versuft. Toen werd hij kwaad, hij dacht aan een streek van de jonge machinist, die in de onderkooi sliep, maar toen hij overeind krabbelde, werd hij opnieuw onzacht tegen de vloer gegooid. De Viking zat in een zware storm. Met moeite kreeg hij z'n kleren aan. Bij het wassen zette hij zich schoor voor de kleine wastafel; scheren was onbegonnen werk. In de mess was de bediende erin geslaagd een potje thee te zetten – speciaal voor hem, want de Noren dronken altijd koffie – doch nauwelijks stond zijn kop op tafel, of hij vaagde eraf en brak op de vloer in stukken. Een bord havermost lepelde hij leeg, terwijl hij het op z'n knie hield.

Op de brug vond hij de tweede stuurman en de kapitein. De spanning stond hen op het gezicht te lezen. Jan Loots keek rond om de oorzaak daarvan te ontdekken. Hij schrok, toen hij aan lij op korte afstand rotsen zag. Daar dreven ze naar toe.

„Waarom geeft u niet wat meer stoom?” vroeg hij aan de kapitein.

„Defect aan de machine; we kunnen nog geen halve kracht ontwikkelen.”

„Zijn ze aan het repareren?” vroeg Jan.

„Dat kan alleen als de machines worden stopgezet.”

„Geen ankergrond?”

„Nee.”

Dan was stopzetten op dit moment onmogelijk, begreep Jan Loots. Wanneer ze het deden, zouden ze reddeloos op de rotsen lopen en verpletterd worden.

Samen met de kapitein bekeek Jan de zeekaart. Ze waren voor de Bukke Fjord, door een zwerm rotseilandjes gescheiden van de baai van Stavanger. Er was een vaarweg, maar ze was nauw en kronkelend. Alleen een loods, die hier volkomen thuis was, zou het kunnen wagen een schip bij deze storm hier binnen te brengen. De loodsdienst was echter gestaakt. Elk schip moest trachten veiligheid te zoeken in volle zee. Doch dat ging niet met de kreupele Viking die verlijerde naar de grauwe rotsen, gehuld in het kokende schuim van een wilde branding.

Het zag er lelijk uit.

De kapitein besloot na overleg lenzend naar binnen te gaan. Hoeveel risico's daaraan ook vastzaten, het was beter dan stekend te verlijeren. In het eerste geval kon men tenminste trachten de klippen te ontlopen, hoe moeilijk dat ook gaan zou omdat het onbekend was welke stromingen er om de rotsen liepen en hoeveel deze hen zouden afzetten, en ook omdat de boeien, die onderzeese rotsen merkten, in de kokende golven en in al het schuim van de branding nauwelijks zichtbaar waren. Verlijerend zouden ze echter stuur- en reddeloos op de klippen lopen.

Om van steken op lenzen over te gaan moesten ze een volle zwaai maken en daarvoor dienden ze te wachten op een gaatje om niet, dwarszees liggend, door een zware golf te worden overvallen. Zij wachtten lang. De ene hoge golf was nauwelijks over de bak geroeld, of de volgende verhief zich alweer. Als zij zo'n golf dwars in kregen, liepen ze groot gevaar van kapseizen. Intussen verlijerden ze echter meer en meer; de rotsen dreigden van vlakbij. Als ze nog langer wachtten zouden ze gegrepen worden door de branding in plaats van door een dwarse zee. In bittere tijdnood gaf de kapitein bevel: „Stuurboord aan boord!”

Het rad tolde in de handen van de matroos-roerganger; de roermachine steunde en blies. Alle gezichten in het stuurhuis stonden strak van spanning. Eén zware zee op dit moment en het schip zou kantelen met de kiel omhoog. Ze waren al bijna op tegen-

koers, toen een reuzengolf omhoog rees. Hij leek op een koningstijger die zijn prooi besprong. Hij rees hoog boven het schip, en stortte er toen op neer met donderend geweld. De Viking steunde en kraakte en het achterschip verdween onder water. De tijger had de Viking echter niet besprongen, toen deze weerloos was; hij trof het hek en niet de midscheeps. Ze waren ver genoeg gezwenkt. Het schip richtte zich weer op. En toen was dit gevaar voorbij; zij hadden nu de zee recht achter.

Maar als die tijger vijf minuten eerder had gesprongen!

Ze waren er nog niet. Het ergste kwam nu aan. Zij moesten tussen dozijnen eilandjes en honderden onderzeese klippen door. En ze zagen geen baken. En ze wisten niet in welke richting de getijstroom trok, noch ook hoe sterk die was. Het ging op goed geluk. Men zou ook kunnen zeggen dat ze afhankelijk waren van de Grote Loods.

Een witte muur van schuim markeerde een rots recht tegenover hen. Zij gaven roer om hem aan stuurboord te passeren, doch het schip luisterde niet naar het roer. Zij werden afgezet door een felle stroom dwars op hun koers, recht op de rots aan, onafwendbaar...

9

*... een schoener met dertien loodsen was
vergaan ...*

OPNIEUW STOND JAAP OP HET NOORDERHOOFD DE AFHAALKOTTER AF TE wachten. Hij zag in de verte het bekende zeil. Nu zou straks thuis weer alles goed zijn: moeder niet langer wit en stil en de zusjes niet ieder ogenblik een huilbui, en bij hemzelf niet langer dat ellendige gevoel: als het toch eens waar was... De kotter kwam met vaart aanzelen. Jaap bleef hier tot hij zijn vader had gezien. Dan zou hij naar huis rennen met de blijde boodschap: „Daar komt vader!” en dan zou het thuis in plaats van triest weer vrolijk zijn.

De kotter reed bij ruime wind met wijd gespannen zeilen op de golven. Jaap tuurde scherp of hij zijn vader nog niet zag. Er stond alleen een man aan het roer. Maar de loodsen zouden nu toch wel gauw boven komen.

Daar dook een man op, en nog een. Het waren Douwe en Tjeerd,

zag Jaap, knechts op de afhaalkotter. Nu de loodsen... Maar er volgde niemand meer. Bleven de loodsen beneden bij de kachel? Het was mooi, zonnig weer. En zij konden toch begrijpen dat er in grote spanning op hen werd gewacht, sinds ze gisteren niet gekomen waren. Waarom kwamen zij niet boven, nu de kotter binnenliep?

Toen het schip langs het hoofd stoof, riep Jaap, de handen als een koker aan de mond: „Is m'n vader aan boord?!“

Hij kreeg geen antwoord. Had moeder tòch gelijk? Was er iets vreselijks gebeurd?

Welnee, de mannen op de kotter hadden hun handen vol aan het schip bij het binnenlopen van de haven. De schipper haalde juist het grootzeil door en zette tegelijk zijn rug schrap tegen de helmstok, en Douwe en Tjeerd lieten de fokken neer en haalden een zwaard op. Zij hadden hem waarschijnlijk niet gehoord, misschien niet eens gezien op het havenhoofd; in geen geval konden ze hem antwoord geven, nu het schip naar binnen scheerde. Hij rende hard de pier af, over havenbrug en havenplein en langs het dok naar de steiger van de postboot. Toen hij daar hijgend aankwam, lag de kotter al gemeerd. Hij zag geen loods. Waren ze intussen al van boord gegaan? Dan had hij ze moeten tegenkomen.

„Waar is mijn vader?“ vroeg hij angstig aan de schipper.

„Zeg maar tegen je moeder dat ik straks kom,“ antwoordde die ontwijkend.

Dit deed bij Jaap de schrik als een bliksem inslaan.

„Is ie dood?!“ kreet hij.

De schipper scheen verlegen. „Welnee, m'n jongen,“ zei hij zacht.

„Waar is ie dan?!“

„Dat... ik weet het niet,“ aarzelde de schipper.

Jaap vroeg niets meer. Hij keerde zich om en rende weg. De schipper riep hem na, maar de jongen hoorde het niet. Hij rende door op roffelende klompen. Bij het thuiskomen struikelde hij over de stoep; zijn klompen vlogen omwijd. Hij holde de gang door en de keuken binnen. Daar viel hij jammerend languit op de vloer, trappend en slaand en vreselijk huilend, veel erger dan moeder en de zusjes gisteren.

Schipper Klein, die dadelijk Jaap was achterna gelopen, zat bij Jane Loots. „Heus, het is volstrekt niet zeker dat uw man wat overkomen is. De loodsboot is nog niet op zijn post teruggekeerd. Dat is alles. Maar wie weet waarheen die barre storm hen geslagen heeft. En als ze dan wat averij gekregen hebben aan schip

of tuig, kan het een hele poos duren, eer ze binnenvallen. Het is ook mogelijk dat ze op een van de Duitse waddeneilanden zijn beland. Met zoveel loodsen aan boord, zou het al gek zijn als ze geen haven konden bezeilen."

Jaap richtte zich onder het praten van de schipper op. Zijn hoop leefde weer op. Welja, hij was voor niks overstuurd geworden.

Zijn moeder echter schudde het hoofd, nadat zij stil geluisterd had. „Die boot komt niet terug,” zei zij toonloos, doch zeer stellig.

En het gaf niet of de schipper al beweerde dat zij het veel te donker inzag.

Dag na dag verstreek zonder bericht. Men moest nu wel aannemen dat de loodsboot vergaan was en al de loodsen gebleven waren. Maar bewijzen waren er nog altijd niet.

Kinderen kunnen niet lang treurig zijn. In het oude huis aan de Noorderhaven werd door de kleintjes weer gespeeld, gejoeld, gelachen. Maar als Jaap thuiskwam en z'n zusjes gierden van de pret, dan werd hij kwaad. „Schei uit en denk aan moeder!” bestrafte hij ze. En dan viel er meteen een zware stilte in de lange gang. Jaap ging naar binnen. Daar zat z'n moeder te naaien of te breien, soms ook wel met de handen in de schoot. Steeds hoopte hij dat er terwijl hij weg was, eindelijk goed bericht gekomen was, maar hij zag het al: haar lippen waren saamgeknepen en haar ogen stonden star.

Er kwam bericht dat er op Ameland wrakhout was aangespoeld, afkomstig van de loodsboot. Een dag daarna spoelden op dezelfde plaats drie lijken aan. Nu stond het vast; het schip was vergaan met man en muis. Van de bemanning en de dertien loodsen, die aan boord waren, was niemand aan de dood ontkomen.

In de grote kamer van het oude huis aan de Noorderhaven zat Jane alleen bij suizend gaslicht. De kinderen waren naar bed. Ook Jaap, die in de moeilijke dagen van een wildebras haar trouwe steun was geworden en 's avonds dikwijls bij haar opbleef, omdat zij de eenzaamheid haast niet kon dragen. Ze had hem naar bed gestuurd, omdat de jongen zijn nachtrust nodig had. „Gaat u nu ook gauw?” had hij haar gevraagd en ze had gezegd van ja, maar ze had het niet gedaan. Het was al middernacht en nog zat ze aan tafel met haar stopmand naast zich. Er waren veel gaten te stoppen in jongens- en meisjescousen, maar dat werk was niet de reden, waarom ze opbleef; ze werkte weinig op dit late uur. Een hele poos zat ze stil met een sok over haar hand,

waarin ze een smalle brug gelegd had over een gapend gat, maar verder kwam ze niet. Ze luisterde steeds of ze zijn stap ook hoorde.

Ach, het was tevergeefs, dat wist ze wel, al was zijn lijk tot dusver nog niet aangespoeld. Tien loodsen waren nu begraven. Drie werden nog vermist; een van die drie was Jan. Hoe dikwijls bleef een zeeman niet vermist? Dan was hij in het grote zeemansgraf begraven. Zij had geen hoop meer. Die had ze al verloren, toen de afhaalkotter de eerste maal terugkwam zonder hem. En toch kon ze er niet toe komen om zwarte kleren aan te trekken, zoals de andere vrouwen van de omgekomen loodsen hadden gedaan. De burens zagen er haar op aan, wist ze. Haar moeder had tot haar gezegd: „Kind, je gaf toch wel om Jan?” Ze had een zwarte jurk en zwarte kousen in de kast en eens had ze die jurk aangetrokken. Maar zij had hem weer uitgedaan. Ze kon niet in de rouw gaan, want aldoor wachtte zij. Ook deze avond...

Ach, het was tevergeefs. Ze borg haar stopmand weg, kleepte zich uit en deed de bedsteedeuren open. Dit was het ruime bed, waarin zij zoveel jaren naast Jan geslapen had. Voor haar alleen was het veel te groot.

Op het ogenblik dat ze erin wou klimmen, trok ze haar heen terug. Het was buiten stil, een kalme nacht. Op dit zeer late uur liep er haast niemand meer op straat. Sedert geruime tijd had ze, al luisterend, alleen de bedaarde pas van een agent gehoord. Nu hoorde ze stappen, die haar schokten. Ze kon zich in de pas van Jan toch niet vergissen! Die kende ze uit duizend.

Naar het raam lopend trok ze het gordijn wijd open en keek in de richting van de buitenhaven, vanwaar hij altijd kwam, hetzij hij een boot had binnengebracht, hetzij hij met de afhaalkotter thuisgekomen was. Maar de brug was leeg en de straat ook en de stappen die zij zopas gehoord had, klonken nu niet meer.

Zij greep naar haar hoofd. Zij had het zich dus verbeeld, zoals zij zich ditzelfde in haar dromen al zo dikwijls had verbeeld. Haast iedere nacht was ze wakker geworden van zijn stap, maar nooit was hij gekomen. Nu hoorde ze die stap ook al terwijl ze wakker was, en toch was het een droom. Haar hele leven was een bange droom geworden.

Ze ging naar het raam, schoof de gordijnen weer dicht en klom bij de zwakke schemer van een nachtkars in de bedstee.

Toen hoorde ze het slot van de voordeur knarsen, de voordeur open en weer dicht gaan, een voetstap – zijn voetstap! – in de gang.

Zij rilde; haar tanden klapperden en haar knieën knikten... Ook dit had ze in haar droom meermalen meegemaakt. Die stappen, de kamerdeur wijd opendraaiend, een loodsuniform... Maar het gezicht... 't Was telkens een fantoom geweest. En in het oude huis waren 's nachts zoveel geheimzinnige geluiden. Het spookte er, zei men.

Daar ging de deur wijd open. Een man! Haar ogen sperden zich in dodelijke schrik.

10

... en als de Grote Loods hem toen niet had beveiligd...

DE KAPITEIN VAN DE VIKING STOND MET EEN WIT VERTROKKEN GEZICHT en stijf opeengeklemd tanden naast Jan Loots. Hij had zijn schip niet in de macht. Het roer lag stuurboord aan boord, maar het schip stooft recht vooruit door het kokende schuim van een woeste branding naar de rots.

Ze konden niet ankeren, want de zee was veel te diep. Ze konden niet eens in de boten gaan, want er was geen tijd om die te strijken. Ze waren reddeloos verloren.

Ziedaar... Vlak voor de rots boog de boeg plotseling af. De boot liep *langs* in plaats van *op* de rots. Met een brede zwaai schoot de Viking eromheen. Een tegenstroom, dicht langs de rotsen lopend, had hen op 't laatste ogenblik gegrepen en aan het gevaar ontruikt.

„Dat noem ik boffen!” riep de tweede stuurman opgelucht. Jan Loots zweeg. Hij dacht dat dit nog iets anders was dan boffen.

Ze waren er nog lang niet. Aan alle kanten rezen rotsen op en alom raasde de branding over onderzeese klippen; het was onmogelijk te sturen door de smalle geul die de kaart daartussen aangaf, want steeds rukte de sterke stroom hen uit hun koers. Ze voeren in het wilde weg... op Gods genade.

Nu zij niet langer konden sturen, werden zij door de Grote Loods geleid. Amper luisterend naar het roer lensde de Viking tussen alle klippen van de Bukke Fjord door en kwam, allengs meer door de rotsen tegen het geweld van de oceaan gedekt, eindelijk in kalmer water. Tenslotte lagen ze in Stavanger voor de wal.

Jan Loots keek hier rond naar een schip, waarmee hij naar Neder-

land zou kunnen terugkeren, maar er was er geen. Daarom ging hij met de Viking verder, nadat de lui van de machinekamer het mankement hadden verholpen. In Bergen zou allicht een schip voor Holland zijn. Het was nog rauw weer, maar van Stavanger via Haugesund naar Bergen varende, hadden ze daar geen last van. Een lange keten van rotseilanden, groot en klein, strekte zich uit voor de Noorse kust en dekte alles wat daarachter voer nog beter dan de waddeneilanden de scheepvaart op het wad. Aan bakboord zagen ze de rotsen, dikwijls gehuld in wolken van wit schuim en stuivend water, afkomstig van de woedende golven die hen beukten, terwijl zij rustig voeren over kabbelende golfjes. En het was hier ook niet lastig navigeren; het vaarwater was ruim en diep. Aan stuurboord was het bergachtige vasteland van Noorwegen, vooraan op de hellingen bos, afgewisseld met akkers en weiden, hoger naakte rotsen, nog hoger sneeuw en ijs. Soms gingen de kammen van de bergen schuil in wolken, maar telkens brak de lucht en dan maakte de zon de sneeuw verblindend wit, scherp contrasterend tegen de blauwe hemel.

Tegen het vallen van de avond kwamen ze na het rondenvan een kaap voor Bergen. Bij daglicht zagen ze nog de houten buitenhuizen, ver van de stad gebouwd, met op ieder erf een hoge paal, waaraan de Noorse vlag geheesen was. Toen ze de stad recht voor zich kregen, was de schemer zwaar geworden en overal licht ontstoken. De benedenstad leek op een vurig hart, waaruit gouden stralen waaiervormig naar boven schoten. Want alom brandden lampen, tot hoog op de bergen rondom Bergen.

In zijn stuurmanstijd was Jan Loots vele havens binnengelopen. Behalve New York, met het Vrijheidsbeeld en de wolkenkrabbers van Manhattan, hadden ze hem niet sterk getroffen. Alle havensteden hebben hetzelfde gezicht: kaden, kranen, ijzeren loodsen en betonnen vemen. En het scheen wel of door de overstelpende indrukken, die je opdoet, wanneer je jaren achtereen de wilde vaart beoefent en dus de hele aardbol rondzwerft, het vermogen om van nieuwe dingen te genieten, afslijt.

Nu hij na lange tijd voor het eerst weer vreemde havens zag, was dat heel anders. Stavanger en Haugesund waren heldere stadjes van houten huizen tussen rotsen geklemd. Maar hij genoot vooral van Bergen, van het oude Hanzekwartier met houten huizen en pakhuizen aan straatjes met houten plaveisel, en van de nieuwe stad vol vis, doorwaaid van zeewind, steeds hoger stijgend bij de bergen op.

Weer zag hij uit naar een schip voor Nederland. Die morgen was

er een boot naar Rotterdam vertrokken. Een ander schip voor Holland lag niet in de haven. Hij zou wellicht lang moeten wachten, eer er een kwam, en hij wilde niet wachten, want hij verlangde naar huis. Toen nam hij maar de trein naar Oslo, om vandaar via Duitsland naar het vaderland te gaan. De spoorlijn liep aanvankelijk langs een fjord, die diep insneed in het land, en klom daarna, eerst langzaam, later steiler. Het was nacht, maar de maan scheen helder. Uit de trein had Jan het stille water van de fjord zien spiegelen in het maanlicht. Toen ze in de sneeuw kwamen, werd het bijna zo licht als overdag. De gletsjers glommen koud in manestralen.

De laatste trein, na Franeker haast leeg, reed schommelend langs de tichelmolens aan de trekvaart, vaag zichtbaar in de maneschijn. Jan Loots stond voor het raam van zijn coupé en keek vooruit. Hij zag van tijd tot tijd een licht opflitsen in het noordwesten. Dat was Terschelling, wist hij, het licht van de Brandaris. Hij naderde zijn huis.

De trein schoof tussen hekken en loodsen door en stond stil voor het stationnetje, een bouwsel uit een blokkendoos.

Hij liep door het kleine park; langs een oud grachtje; zijn voetstappen weerklonken tegen de gevels in de stille nacht. In de Zuiderhaven lag een houtboot in lossing; de houtvlotters hadden blijkbaar haast gehad, toen het zes uur sloeg, een bundel balken hing in een strop boven de reling. Het was net of er lijkten bungelden aan een galg, luguber om te zien in het bleke maanlicht.

Het stadje sliep. Jane zou ook slapen. Hij verlangde naar haar. Met een glimlach bedacht hij dat het maar goed was dat hij loods was geworden; voor de grote vaart zou hij niet meer deugen; hij kon geen week buiten zijn vrouw. Hij was nu vlak bij huis. Om haar te verrassen ging hij op zijn tenen lopen, opdat zij, licht sluimerend, niet gewekt zou worden door zijn stap. Voorzichtig stak hij de sleutel in het slot. Het knarste toch en de deur piepte bij het openen. In een oud huis knarste en piepte en kraakte alles. Ook in de gang kon hij niet geheel geruisloos doen; de looper was versleten door zeven paren kindervoetjes. Door een kier van de kamerdeur zag hij flauw licht. Dat was de nachtkaaers, die Jane altijd branden liet; hij stond op het kastje bij de bedstee. Bij dit zwakke licht zou hij haar hoofd op het kussen kunnen zien. En dan wilde hij haar wekken met een zoen...

Hij schrok bij het openen van de kamerdeur. Daar stond Jane, haar wangen even krijtwit als haar nachtpon, haar handen ge-

klemd om de beddeplank, haar ogen wild van angst. Waarom?...

„Jane!” riep hij ontsteld.

Zij gaf geen antwoord; haar ogen sperden zich nog wijder open. Het was een droom; ze zag een spook.

„Vrouw!” riep hij nog eens, naderkomend.

Toen was het genoeg.

„Jan!” schreeuwde zij, rauw en jubelend tegelijk. Ze stortte zich in zijn armen, lachend en schreiend; ze omhelsde en kustte hem. Het was hem, Jan, haar man, geen spook! En zij droomde niet, het was volle, heerlijke werkelijkheid. Zij had hem weer teruggekregen uit de dood. Ze praatte er stamelend en onsamenhangend over.

Jan begreep er niets van. Waar sprak zij over? Waarom had zij in doodsangst over hem verkeerd? Westra en Groothuis hadden de boodschap toch gebracht dat hij met die Noor was doorgestaan naar Bergen, omdat het in het gat te bar was voor de loodsjol.

„Was jij niet op de loodsbboot die vergaan is; niet bij de loodsen die verdronken zijn?” vroeg Jane.

Nu was het zijn beurt voor verbijstering.

Daarop vertelde Jane hem dat zij geen boodschap had gekregen; dat Westra of Groothuis, noch een van de andere loodsen op de schoener een boodschap hadden kunnen brengen, omdat de loodsbboot was vergaan met man en muis.

Jan stond sprakeloos. De schoener, sterk en zeewaardig, vergaan. Zijn makers omgekomen: Westra, Groothuis, Blanksma, Cupido, Stobbe, Souverein en al de anderen... En hij behouden in diezelfde storm, dóór die storm! Want als het in het Stortemelk niet zó gespoekt had dat de jol niet varen kon, was hij op het vergane schip gestapt en dan was hij verdronken met zijn vrienden. Hij was bewaard die dag en later weer, toen ze haast stuurloos door de kokende branding en tussen de ontelbare klippen van de Bukke Fjord werden gejaagd. Hij was bewaard en thuisgebracht, niet door zijn zeemanschap of door de kunde van de Noorse kapitein, maar door de almacht van de Grote Loods.

...Het stappen in de loodsjol, wanneer die op de golven danste...

„WEES VOORZICHTIG BIJ HET STAPPEN IN DE JOL,“ ZEI JANE ALTIJD ALS haar Jan de deur uit ging. De waarschuwing was zo stereotiep dat hij ze amper hoorde en vaak gedachteloos ja zei. Ook als zij het bij winderig weer met zware nadruk zeide, maakte het geen indruk op hem, omdat hij het overstappen op zee zo doodeenvoudig vond, sinds hij het duizendmaal gedaan had en hem nooit een ongeluk was overkomen. Jane maakte zich altijd ongerust om niets, zowel over de kinderen als over hem, vond Jan. Het was stellig een blijk van haar trouwe zorg voor hem, maar zij maakte het zich onnodig moeilijk door altijd zo'n pak zorgen op haar rug te dragen, en zij maakte het hem daarmee ook weleens lastig.

Zij keek hem na toen hij de straat op ging. Dat deed ze altijd. Op de havenbrug keerde hij zich om voor een laatste afscheid, zoals altijd. Zij wuifde naar hem. Hij had de stormband om zijn kin; z'n jas wapperde hem straf om de benen; hij leunde achterover tegen de wind, die met geweld uit zee woei door het gat bij de brug. Daarna schoof hij uit haar gezichtsveld, worstelend tegen de storm. Jane zag alleen nog het grauwe water in de buitenhaven: driftige golven vol vuil schuim, en daarachter, zwart tegen donker zwerk, de puntzak die zuidwester storm aanduidt, zwierend aan een walmast.

Zij huiverde, licht klappertandend. 't Kwam deels doordat de wind door de kieren van de oude ramen blies, zodat de vitrages heen en weer woeien. 't Was anderdeels uit zorg om hem. Sinds de ramp met de loodsboot was ze bij stormweer veel ongeruster dan voorheen. Er was een nieuwe loodsboot gekomen, zéér hecht en sterk, naar Jan haar had verteld. Menselijkerwijs gesproken kon daar niets mee gebeuren. Zij wilde hem wel geloven. Maar er lagen zoveel andere gevaren op de loer. De jol was klein en het Stortemelk was woest. En bij zo'n woeste zee moest hij van een groot schip overstappen in het jolletje. Ze wist wel dat Jan het duizend keer gedaan had en dat het altijd goed gegaan was en dat hij er volkomen mee vertrouwd was, omdat hij precies wist op welk moment hij de sprong moest maken. Maar hij hoefde maar één seconde te laat te zijn en hij zou naast de jol terecht komen in plaats van erin, of één seconde te vroeg en zijn been zou

tussen jol en schip verpletterd worden. In haar gedachten had zij dat al vele malen zien gebeuren en dan rilde zij van angst. Hij lachte altijd haar vrees weg en zij geloofde ook wel dat die overdreven was, maar ze kon hem niet verbannen; vooral bij rauw weer kwam hij telkens weer terug. In stormnachten, als zij alleen lag, omdat hij een boot wegbracht of haalde, zag zij hem op de loodsladder staan: een klein figuurtje tegen de enorme scheepswand, vlak boven de wilde zee. En dan zag ze ook de loodsjol, nietig op de woeste golven, nu kantelend op een hoge kam, dan weggezonden in een golfdal. Ze zag Jan springen... naast de jol. Dan werd ze wakker, bevend van schrik, zwetend van angst. Ze hield zichzelf voor dat het dwaas en zondig was zo bang te zijn. Ze had toch wel vertrouwen in haar man, een voorzichtig en ervaren zeeman! Ze vertrouwde toch op God!

Jan stapte aan boord van de Professor Buys, een boot die iedere week een reis naar Hull maakte; hij had hem al ontelbare malen naar en van het Vlie geloodst. Zodra hij op de brug stond, was het: „Voor en achter.” Het schip was dit keer zo maar uit de wal; de wind was gunstig. Intussen hadden vletterlui al kabels uitgebracht om de boot uit het dok te trekken. De winches draaiden, waar de schroef nog weinig kon doen. Er werden nog een paar kabels uitgeroeid, totdat de Buys dicht bij de havenmond was. Toen kwam het erop aan het schip slaags te hebben op het ogenblik waarop de laatste kabel los ging, want anders zouden ze op de pier verdagen; bij een harde wind uit het zuidwesten kon dat gemakkelijk gebeuren. Maar Jan vond dit alleen een gevaarlijke manoeuvre, als hij een vreemd schip bij harde wind naar buiten brengen moest. Van de vaste boten wist hij precies hoe ze reageerden op schroef en roer. Ook met de Buys kon hij lezen en schrijven.

Het ging ditmaal weer prima. Nog eer de laatste tros werd losgegooid, had hij al „Halve kracht!” bevolen en op het moment waarop de lus over de ducdalf schoot, had het schip al gang. Tussen de hoofden gaf hij volle kracht en de Professor ging dadelijk boksen met de brekers; het buiswater stooft over de brug. Bij stormweer was er vlak voor de pieren altijd een flinke deining, maar bij de Pollendam was het al over en tot het Vlie toe hadden ze, als steeds, een kalme vaart. In het Stortemelk was het natuurlijk muizen en toen de loods van boord moest, gingen de Buys en de loodsboot allebei te keer.

Toch was het niet zo erg als destijds met die Noor. Op de loods-

boot werd de jol gestreken. De riemen gingen uit. Het bootje rees en daalde en naderde.

Jan Loots verliet de brug. Hij groette kapitein en stuurman met „Behouden vaart!” Die wensten hem wel thuis.

De loodsladder hing al uit; de jol kwam dichterbij. Jan klom over de reling en daalde sport na sport de ladder af, die langs de scheepswand slingerde op de maat van het stampen van het schip. Hij daalde al dieper. Toen hij beneden was, op zulk een hoogte dat de golven net onder zijn voeten langs de scheepswand vloeiden, bleef hij wachten. De jol was er nog niet. Hij keek naar boven. De scheepswand leek erg hoog en breed, wanneer je er zo als een vlieg tegen aangeplakt zat. En de zee was erg woest, wanneer je er om zo te zeggen met één been in stond. Jane zou sidderen, wanneer ze hem hier zag staan op de slingerende ladder. En toch was het helemaal niet erg. De jol kwam zo dadelijk langs zij en dan was het een kwestie van geduld en vaardigheid. Nooit een grote sprong maken; daar kwamen ongelukken van. Ook niet springen, wanneer de jol omhoog kwam; dan kon je je benen knijpen. Nee, rustig wachten tot de jol net begon te zakken en dan kalm overstappen. Dan was het niets. Hij stapte warempel gemakkelijker in een jol dan uit de bedstee, waar hij eerst over zijn vrouw heen moest klimmen.

Daar kwam de jol. Van een golf-top duikelde hij in een dal om daarna weer langs een rug van water omhoog te klimmen. Eindelijk schoot hij langs zij.

Jan wikte en woog op welk moment hij zou overstappen. Op het ogenblik dat de jol recht onder hem was, rees hij juist uit een dal omhoog. Dit moment was niet geschikt. Hij liet de boot daarom voorbijgaan. Toen de jol terugkwam rees hij vlak bij hoog op een golf-top en naderde met zo'n vaart, dat Jan haastig een paar sporten op de ladder moest klimmen om niet met zijn benen tussen jol en schip beklemd te raken. De derde keer liep het weer mis. Op korte afstand van de ladder botste de jol tegen de scheepswand en door de weeromstuit dreef hij af.

„Nou, wordt het wat, loods?” riep een stem van boven. Het was de kapitein van de Buys, die ongeduldig werd.

Jan bleef er kalm onder. Al moest 't een uur duren, hij zou niet overstappen vóór het zonder gevaar kon. Maar de leerling-loods, die de jol bestuurde, werd zenuwachtig. Hij stuurde nog eens toe.

„Ja, loods,” riep hij om Jan aan te moedigen.

De afstand bleef te groot naar Jan z'n zin; hij liet de jol nog eens voorbijgaan.

Toen de jol voor de vijfde keer langs kwam, waren de omstandigheden gunstig. Het bootje reed op een golf-top, die juist begon te slinken. Jan kon nu, zoals hij altijd deed, van de touw ladder op het boord van de jol stappen, de volgende pas op een roeibank en dan meteen zich laten zakken om het lichte bootje niet topzwaar te maken. Jan stapte en liet de ladder los.

Hoe het toen precies gebeurde was later moeilijk te reconstrueren. Misschien had de jol een onverwachte beweging gemaakt. Misschien was het boord glad geweest. Hoe het zij, hij gleed uit, struikelde en viel over een roeier heen. Zijn knie knelde tussen boord en roeibank.

Zolang ze naar de loodsboot roeiden, bleef hij liggen, vreemd moe; zijn been deed erge pijn. Maar het zou wel overgaan; hij had straks gelegenheid te rusten. Toen ze bij de loodsboot waren, wilde hij opstaan, maar hij zakte kermend in elkaar. Ook met behulp van de anderen kwam hij niet overeind.

Ze hadden op de loodsboot de middelen om een gewonde aan boord te halen. Een brancard ging in de jol en Jan daarop. Toen hees de takel, waarmee de jol gestreken en gehesen werd, hem op. Door de hoge zee stootte de brancard tegen de reling. Een felle pijn vlamde Jan daarbij door het been. Maar toen hij eenmaal in de ziekenboeg lag, voelde hij zich redelijk wel.

Zodra ze in de haven lagen, stuurde de schipper van de afhaalkotter om een dokter. Intussen kwam Jaap en vroeg waar zijn vader was. Door een open patrijspoort hoorde Jan z'n zoons stem, angstig. „Laat de jongen hier komen,” droeg hij aan de kok op, die beneden bezig was. Jaap kwam in de roef en schrok toen hij zijn vader te kooi zag.

„Het is niets,” zei die. „Alleen een zeer been, waardoor ik niet kan lopen. Ik kom straks met een rijtuig thuis. Rijk, hè! En volgende week is alles over. Zeg dat maar tegen moeder.”

Met die boodschap ging Jaap naar huis. Maar toen de dokter kwam en de gewonde onderzocht, trok die een ernstig gezicht. Het waren een paar gecompliceerde breuken. Hij moest direct naar het ziekenhuis.

Tijdens het transport en toen hij in een witte zaal te bed lag, maakte Jan zich meer zorgen om zijn vrouw dan om zichzelf. Zij was altijd zo bar bezorgd. Toen de schoener met de dertien loodsen was vergaan, had zij zo'n angst gehad en vanmotgen had ze hem haast krampachtig gewaarschuwd voorzichtig te zijn bij het overstappen. Nu zou ze stellig van de kaart zijn.

„Meneer Loots, daar komt uw vrouw u opzoeken; is dat niet fijn?” zei de zuster beroepsmatig opgewekt.

Jan ging recht liggen en probeerde een glimlach om zijn mond te leggen, al ging dat moeilijk, want hij kreeg steeds meer pijn. Maar hij wou zich goed houden, nu Jane kwam, vast overstuurd.

Jane was niet in tranen. Ze was blijmoedig en beurde hem op. „Gelukkig dat je er zo afgekomen bent; het had veel erger kunnen zijn. Dat je niet lopen kunt, wel, je kunt er nu mooi je gemak van nemen. Eerst hier, straks thuis; dan ben je eens een poosje bij me. Dat zal gezellig zijn!”

Zij fleurde hem op, terwijl hij had gedacht dat hij haar uit de put moest halen. Nu vond hij het ook niet zo erg meer en voelde hij de pijn al minder. Het lokte hem aan straks dag aan dag bij haar thuis te zijn.

„Je bent een schat!” prees hij haar, zo luid dat zij bloosde, omdat de andere patiënten op de zaal het hoorden.

Maar Jan trok zich daar niets van aan. „Jullie mogen het best weten, hoe 'n goeie vrouw ik heb,” zei hij overluid.

De mannen in de andere bedden lachten en Jane werd nog roder, maar ze voelde zich tegelijkertijd gestreeld.

Die namiddag kwam de chirurg. Hij betastte Jan z'n been, dij en knieschijf zonder een woord te spreken. Toen Jan hem vroeg hoe het er bij stond, zei hij dat hij 't nog niet wist; zacht pratend met een andere dokter liep hij weg.

Jan bleef bleek achter. Na Jane's bezoek was de pijn veel erger geworden, vooral in de knie. Tevoren had hij zich over de gevolgen niet zo bezorgd gemaakt: een gebroken been, dat was gauw weer in orde. Maar die pijn in zijn knie en de dokter was zo vaag in zijn woorden. Iets aan de knie was erger dan een gebroken been, wist hij. Daar hield je weleens wat van over: een stijve knie, een been waarop je niet meer lopen kon. Als hij eens invalide werd, in een wagentje gereden, gebonden aan een stoel, misschien gebonden aan het bed, zoals die zeeman die altijd voor het raam lag in zijn kleine huis in het straatje, waar Jan altijd doorliep, wanneer hij naar de buitenhaven ging. Als dat zijn voorland was... Hij kon die nacht niet slapen. Zijn temperatuur liep op. De zuster zei dat hij de veren niet moest laten hangen, maar het hielp niet.

Toen Jane de volgende dag op bezoek kwam, zag ze dadelijk dat hij tobde. Ze vroeg waarom. Hij draaide er eerst omheen, maar zij kreeg het er wel uit.

Toen ging zij zachtjes met hem praten, zodat de anderen in de zaal het niet konden horen. Ze suste niet dat hij 't te somber

inzag; naar wat ze had gehoord wou ze wel erkennen dat het heel goed een stijve knie zou kunnen blijven. Dan zou hij worden afgekeurd als loods en ze begreep best dat dit een bittere pil voor hem zou zijn. Ze vroeg hem echter of hij zijn vertrouwen op God nu helemaal verloren had. Die had hem immers wonderlijk bewaard. Hij zou in ieder geval kracht naar kruis geven. Tenslotte bad ze met hem en voor hem, terwijl zij hun handen in elkander vouwden.

Bij het weggaan gaf hij haar een zoen en fluisterde haar meteen in het oor: „Ik heb nooit geweten, Jane, dat jij zó sterk was. Veel sterker dan ik.”

Haar glimlach werd krampachtig en zij wiste haastig met haar zakdoek langs de ogen. „Ik sterk? Ach jongen...” Maar meteen was ze weer monter. „Kop op, Jan! Alles sal reg kom!”

Op de operatiekamer waren ze lang met hem bezig en daarna duurde het een hele poos, eer hij weer bijkwam. Het eerste wat hij zag, vaag in een zware schemer, was Jane's lief gezicht. Onmiddellijk zakte hij weer weg. Opnieuw bijkomend ontdekte hij dat zij naast hem zat en zijn hand vasthield. Het was of zij hem omhoog trok uit een diepe, donkere kuil.

De chirurg bleef vaag in zijn mededelingen. Hij zei alleen dat de knieschijf een moeilijk geval was en dat hij over het verloop niets kon voorspellen. Men moest afwachten.

Het wachten duurde lang. Jan lag vijf weken in het ziekenhuis. Hij verlangde naar huis, veel sterker dan hij op een zeereis ooit naar huis verlangd had.

Eindelijk mocht hij naar zijn woning gaan. Het ging per rijtuig; zover was hij alweer. Maar bij het uitstappen en naar binnen gaan hinkte hij op één been en moesten Jane en Jaap hem steunen, ieder aan een kant.

De kinderen dansten op de stoep van blijdschap. De kamer stond vol bloemen van vrienden en collega's. Het was een feestelijke thuiskomst, die hem deed vergeten dat hij ziek was.

Maar de volgende dag voelde hij zich hulpeloos. Jane had hem moeten aankleden. Zij en Jaap hadden hem feitelijk moeten dragen van het bed naar de leunstoel bij het raam. Daar zat hij, zich verbijtend van de pijn, gebonden aan zijn stoel, net als de zieke zeeman uit het Prins Hendrikstraatje. Hij kon het leven alleen door het spionnetje bezien. En hoe lang zou dit duren? De dokter kon nog steeds niets zekers zeggen. Best mogelijk dat hij een jaar moest liggen, misschien wel levenslang.

Toen Jane binnenkwam met koffie, nadat ze in de keuken bezig was geweest, vond ze hem stil en bedrukt. Ze begreep wat eraan schortte.

Dit keer zocht ze het niet in veel woorden. Het enige wat ze zei was: „Wat zijn we blij dat je weer bij ons bent.” Daarop omhelsde ze hem en lachte.

En wat kon hij toen anders doen dan ook een beetje lachen?

Na negen weken kwam er goede beterschap. De pijn, die lang gekweld had, verdween geleidelijk. Hij kon weer lopen, zij het met een stijf been. De dokter was tevreden. „Je blijft geen invalide, Loots,” zei hij.

Hij was heel dankbaar, maar hij hield nog één zorg. „Houd ik geen stijve knie?” vroeg hij.

Daar kon de dokter nog geen beslist bescheid op geven.

Drie maanden na het ongeval moest Jan naar de arts, aangewezen voor de keuring van de loodsen. Hij zat in de wachtkamer met een kloppend hart, want hij liep nog niet goed en de keuring was heel streng.

Toen hij er vandaan kwam, kon hij wel zingen.

„Vrouw, ik ben goedgekeurd; ik mag weer varen!” begroette hij haar juichend.

„Zul je nu erg voorzichtig zijn bij het overstappen?” was haar eerste reactie, precies zoals ze vroeger altijd had gezegd.

„Dat zal ik,” beloofde hij, nu *niet* gedachteloos. En daarop: „Achteraf ben ik niet eens rouwig om dit ongeluk, Jane. Ik had anders nooit geweten dat ik zo'n sterke vrouw had.”

Zij lachte zacht en prevelde iets. Het waren een paar zinnen uit de catechismus, die ze jaren geleden had geleerd: ...en dat Hij al het kwaad dat Hij ons toeschikt ons ten beste keren zal.

Toen haastte ze zich om thee te zetten, want hij had dorst, had hij gezegd.

gestaan, maar de overplaatsing naar IJmuiden werd hem opgelegd.

Het beviel hem wel in het Friese havenstadje, waar het kleine loodsenkorps, weer aangevuld nadat het gedecimeerd was door de ramp, een hechte eenheid vormde. Ook Jane had niets met verhuizen op; ze tierde in haar geboorteplaats. De kinderen waren echter opgetogen, toen ze hoorden dat ze, na Zeeland en Friesland, naar Holland gingen, dat in hun ogen het toppunt was van grootheid, avontuur en rijkdom. Ze bedaarden even, toen moeder zei dat ze nooit meer zo'n huis zouden krijgen als ze nu bewoonden, want in de marmeren gang konden ze rennen en springen, knikkeren en tolleren, en op de grote zolder waren veel donkere hoeken, waarin ze zich heerlijk verstopping konden, en Jaap bedacht dat hij zijn dakkamertje zou missen, uitzierend op zee, zodat hij op zomermorgens, wakker wordend, uit zijn bed de vissers in hun botters kon zien zeilen en op rauwe herfstdagen de wilde golven kon zien rollen over de platen van het wad. En elke avond keek hij een poos naar de Brandaris, die zijn lange lichtwieken over zee liet zwaaien.

Maar de bezwaren werden toch niet zwaar geteld en waren gauw vergeten. Ze mochten dan in IJmuiden niet hun oude huis terugvinden, ze zouden er kunnen dwalen door de duinen en zonnen aan het strand en stoeien in de branding. En Jaap zou in IJmuiden naar de sluisen gaan en daar de grote boten zien: de reuzen van de Koninklijke Hollandse Lloyd en die van de 'Nederland' en veel buitenlanders. Hij herinnerde zich nog best dat hij in Vlissingen schepen had gezien, veel groter dan er ooit in Harlingen kwamen. Maar die bleven ginds altijd op een afstand; hij had ze van het havenhoofd de Schelde zien op- of afgaan. In IJmuiden kwamen ze in de sluis; hij zou er bij staan. Misschien mocht hij er weleens op. Hier bracht hij zijn vader vaak aan boord, als die een schip uitbrengen moest. Ook was hij weleens meegevaren naar het Vlie, met de afhaalkotter weer terug. Wie weet of dat in IJmuiden ook niet mocht; als loodszoon had je een schreefje voor.

Ze gingen. Het was een lange treinreis om de Zuiderzee. De kinderen waren in de wolken over het gloednieuwe huis. De meisjes trokken alle dagen naar het strand en Jaap zat elk vrij uurtje bij de sluisen, waar het nog interessanter was dan hij verwacht had. Want terwijl door de bestaande sluisen grote schepen werden geschut, was daarachter een duizelingwekkend diepe put, waar op de bodem een mierenhoop dooreenkrioelde. Het waren

arbeiders, die zand groeven en ijzer vlochten. Een hele batterij betonmolens mengde zand, grind en cement. Tussen enorme houten wanden werd beton gegoten. Dit heirleger van waterwerkers was bezig een nog grotere sluis te bouwen, de grootste van Europa. 't Was een gigantisch werk.

Jane miste de gezellige bedrijvigheid van lossende en ladende beurtvaarders en dokkerende sleperswagens, die er vóór haar huis in Harlingen was geweest, en ook de ruimte en de ietwat vervallen voornaamheid van de woning aan de Noorderhaven. De nieuwe straat met allemaal eendere huizen was eentonig en het huis had geen karakter. Maar het had wel gerief: elektrisch licht, een closet met waterspoeling, zelfs een bad. Dit laatste vond Jane een dwaze luxe; zij had de kinderen in de tobbe ook wel schoon gekregen. Maar sinds zij de kleintjes twee aan twee in de badkuip liet rondspringen, waardeerde ze de nieuwigheid.

Jan Loots had niet zoveel met IJmuiden opgehad, omdat hij dacht dat er in het loodsen daar niet veel muziek zou zitten, en ter zee was dat ook zo. In plaats van door de slenken van het Wad, bij springtij diep, bij dood tij, vooral als dit met oostenwind gepaard ging, bijna onbevaarbaar, had hij hier van de uiterton tot aan de pieren slechts een paar mijl in rechte lijn te varen, een koers waar altijd genoeg water stond. Doch daarop volgden hier het Noordzeekanaal, het afgesloten IJ en de Amsterdamse haven. En daar zat wel muziek in, leerde Jan alras. Je kon er allerhande onverwachte moeilijkheden tegenkomen.

Het was op een dag in maart. Jan Loots moest een Spaans schip naar binnen brengen. Toen hij er op de brug kwam, leek het zomer. De Noordzee vonkte in het zonlicht, dat warm door de grote ramen van het stuurhuis scheen. De duinen met hun ronde ruggen leken op een grote kudde schapen. De pieren sprongen donker uit de kust naar voren. Het kostte niet de minste moeite de beide lichttorens te onderscheiden, waarop hij, nadat ze in één lijn waren gebracht, moest koersen. Toen echter de Alcares zijn neus tussen de hoofden stak, barstte er opeens een harde sneeuw-bui los en blies de wind met felle stoten. Jan Loots stond op het open gedeelte van de brug en ofschoon hij een dikke waakjas droeg, was het of hij in zijn zwembroek stond, zo blies de scherpe wind door alles heen. De sneeuw – het waren dikke waterige vlokken – maakte het zicht slecht. Op het kompas zag hij dat het schip uit zijn koers werd gedrukt. Hij liet tegenroer geven, maar op dat ogenblik werd hij geheel verblind door sneeuw. Pas op het laatste moment zag hij dat ze op de noorderpier aanliepen.

Ze kwamen nauwelijks vrij. Daarna was het weer zoeken om niet op het forteiland te verdagen en het toeleidingskanaal naar de middensluis te vinden. Toen ze geschut werden, was de bui voorbij en scheen de zon weer zomers, maar amper waren ze in het Noordzeekanaal, of er volgden opnieuw maartse vlagen.

Ze moesten vastmaken aan het remmingswerk voor de Velserspoorbrug, omdat die gesloten was. Toen hij openging, was het schip lastig slaags te krijgen; de wind drukte de boeg met kracht naar lager wal. Pas nadat van het voorschip een draad was uitgebracht, gelukte het. Zij voeren in een zware sneeuwbuï door de nauwe doorgang. Op dat moment kwam er van de andere kant een sleepboot uit de buï te voorschijn. Jan Loots dacht dat het een losse boot was, gemakkelijk te passeren. Achter de tug dook echter uit de brug een grote rijnaak op en daarna nog een; 't was een sleep.

Er was geen redelijke ruimte om te passeren en er was ook geen mogelijkheid om achteruit te slaan of te meren; ze zaten in de doorgang van de brug. De Spaanse kapitein begon nerveus te schelden op de sleepboot en te jammeren over zijn schip; de stuurman, mede op de brug, maakten nog meer lawaai; de roerganger stond aan zijn rad te springen, terwijl van het voorschip angstig werd geschreeuwd. Ze waren allemaal overstuur.

Jan Loots gromde iets van „zenuwlijers”. Het kostte hem moeite temidden van zoveel opwinding en angst zijn hoofd koel te houden. Toch gaf hij zijn bevelen. Hij liet vaart meerderen om beter stuur in het schip te krijgen, op gevaar af dat de rijnaak werd geramd.

Het werd een botsing. Toen maakten de Spanjaarden op het voorschip nog veel meer lawaai. Doch het was slechts een schamp geweest, op het laatste ogenblik verzacht door een op Jans bevel gepresenteerde kurkzak. Zij hadden geen averij.

De aangevaren aak maakte echter een zwaai en trok zijn achterligger mee. Hierdoor kwamen de schepen dwars in het kanaal te liggen.

Het Spaanse schip lag er nu lelijk voor, geklemd als het was tussen brug en bruggehoofd en vóór de boeg lag de verwarde sleep. Daarbij had Jan te doen met een kapitein en een bemanning, die het hoofd kwijt waren.

Hij boog zich over de bakboordsreling van de brug. In de diepte lag de sleepboot. Hij kende de kapitein: wat zorgeloos maar flink. „Trek wat je trekken kunt, Dirk!” riep hij naar beneden. „Dan help je mij uit de penarie.”

„Ay, ay!” schreeuwde Dirk terug.

Hierna zette Jan de telegraaf op halve kracht vooruit. De Spaanse kapitein gilte dat het mis ging. „Je ramt die laatste aak, loods!”

Inderdaad liep de Alcares op de rijnaak aan.

„Wilt u het anders, u bent de baas, kapitein,” zei Jan terug-tredend. „Ik ben maar adviseur.”

„Nee, ga je gang.”

De sleepboot zette intussen stevig aan, zodat de aken uit hun dwarse positie in de rechte richting van het kanaal gleden. De Spanjaard en het Hollandertje gaven elkander een nogal harde zoen, die wat verf meenam. Daarbij bleef het. Zeeschip en rijnsleep gleden elkaar voorbij.

Tijdens de vaart door het Noordzeekanaal was het fraai weer. 't Leek of ze voeren door een zee van het klaarste groen, zo fris schoot in de IJ-polders de wintertarwe uit de grond.

Bij de Hembrug hadden ze een uitgaand oorlogsschip als tegen-ligger, maar dit gaf geen last, omdat deze brug twee doorgangen had, beide voldoende breed. Ze kwamen op het afgesloten IJ, vlak voor de stad, waar het krioelde van klein grut: twee lange slepen van de gemeentereiniging, verscheidene zolderschuiten, de meeste zwaar beladen, een aantal heen-en-weertjes, luxueuze witte rondvaartboten, marinesloepen, directiebootjes; de ponten, staag over en weer zeulend, en ook een paar grote boten, die naar zee gingen. Op dat moment begon maart zijn staart weer eens geducht te roeren. Een dikke bui bracht een smeer wind met sneeuw en hagel. Bij vals zonlicht zag Jan nog even het druk bedrijf op het water over de volle lengte van het IJ. Toen sloeg het zicht dicht en was er alleen dicht dwarrelende sneeuw, waaruit van alles kon opduiken. Gevaarlijk varen!

Jan had althans dit voordeel dat de Spaanse kapitein na het gebeurde bij de Velsler brug zich niet meer met zijn werk bemoeide. Hij was boven gebleven, zoals zijn instructie hem voorschreef, maar hij zat achter in het stuurhuis, verdiept in een romannetje. En Jan had de uitkijk ingescherpt: „Als het zicht slecht wordt, rapporteer je dadelijk al wat je ziet, maar verder geen geschreeuw en geen adviezen. Ik maak uit hoe er gemanoeuvreerd moet worden, snap je?” De matroos had hem beledigd aangekeken. Zijn Spaanse trots verdroeg het kwalijk dat een vreemdeling hem bevelen gaf. Maar Jan was niet gezwicht en toen was het gevecht met de ogen snel beslist geweest. „In orde, señor,” had de matroos gezegd en hij was naar zijn post gegaan. En nu gaf hij informatie door de telefoon: „Een sleepboot over bakboordsboeg... Een lich-

ter recht vooruit... We lopen op een plezierboot in..." Het waren geen kritieke situaties. Jan hoefde amper maatregelen te nemen. Het kleine grut maakte zelf wel dat het wegkwam, wanneer het de hoge boeg van de Alcaez zag opdoemen uit de dwarrelende sneeuw. En Carlos, de uitkijk, raakte hierbij niet uit het lood.

Maar toen de sneeuwbuï op z'n dichtst was en de fabrieken van noord, zowel als het Centraal Station en alles wat aan de De Ruyterkade lag, daarin verdwenen waren, klonk er uit de telefoon een gil. „Een boot... een grote... hij ramt ons... o!”

„Waar zie je 'm?” vroeg Jan Loots scherp, want hij zag van de brug af niets.

„Hij ramt ons... o... o...!” jammerde Carlos door.

„Wáár zie je 'm?!” donderde Jan, terwijl hij tevergeefs probeerde de muur van dwarrelende vlokken met zijn ogen te doorboren.

„Twee streken stuurboord... o... o... Wij worden overvaren...” De stem door de telefoon brak af. Waarschijnlijk was de uitkijk van zijn post gevlucht.

Het kon Jan op het ogenblik niet schelen. De bange haas had althans positie opgegeven. Hij kreeg, in de aangegeven richting turend, de tegenligger in de gaten: een hoge boeg, aanlopend op hun voorschip.

Stoppen gaf niets, zag Jan onmiddellijk. Daarmee kon hij het andere schip niet ontlopen. Scherp afdraaien was de enige manoeuvre die misschien een botsing kon voorkomen of althans verzachten. Het risico dat er tijdens de zwaai wat anders in de weg zou komen, moest genomen worden.

Het was een voordeel dat de Alcaez twee schroeven had. Op zijn bevel: „Hard bakboord!” liet niet alleen de roerganger het stuurrad tollen, maar seinde de bakboordstelegraaf tegelijk naar de machinekamer: volle kracht achteruit en de stuurboordstelegraaf: volle kracht vooruit, terwijl de stoomfluit het sein gaf: Ik wijk bakboord uit.

De boeg boog zeer scherp af. Jan wachtte in grote spanning wat het andere schip zou doen. Het naderde nog steeds, nu op de midscheeps. Als het hun in de flank liep?... Daar gaf de tegenligger het sein: Ik wijk stuurboord uit! Jan hoorde het als muziek. De schepen schuurden langs elkander heen van kop naar staart. Ze gedroegen zich als honden, die elkander zwaar bedreigen maar niet bijten. Er kwam geen botsing!

Maar als de beide grote schepen elkaar al ontlieden, ze raakten dwars in het vaarwater en dat op het drukste punt van het IJ.

Temidden van het gieren van de wind, het kletteren van de hagel

en het gedreun van de machines klonk het tumult van hoge en lage fluiten en sirenes, afkomstig van allerhande kleine schepen, die een goed heenkomen zochten voor de beide draaiende reuzen.

Carlos, op zijn post bij de boeg teruggekeerd, nadat hij eerst in doodsangst was gevlucht, riep door de telefoon de ene noodkreet na de andere. „Een sleep vooruit... twee zolderschuiten over stuurboord... Een kustvaarder aan bakboord... Een binnenboot vooruit...” Ze ontliepen alle hindernissen.

Maar toen schreeuwde Carlos: „Schip houdt recht op ons aan.” Jan Loots zag vaag door de dwarrelende sneeuw een stoomboot, die hij, net als de uitkijk, voor een tegenligger hield. Hij wilde er aan stuurboord langs gaan. Op het laatste ogenblik ontdekte hij dat het een pont was, die voor hem wilde overvaren. Hij liet onmiddellijk achteruitslaan maar de Alcares zette door en Jan zag dat de pont vol volk was.

Het ging op het nippertje goed. Ze liepen vrij. „Langzaam vooruit!” gaf Jan bevel, terwijl hij zich het zweet van het voorhoofd wiste en tegelijk huiverde bij de gedachte aan hetgeen er gebeurd zou zijn, wanneer hij een seconde later zijn bevel gegeven had...

„Schip over bakboordsboeg!” schreeuwde de uitkijk.

Het ene volgde op het andere met de snelheid van een film.

Dit keer was het een rank heen-en-weertje, overbelast met passagiers; het liep onder zijn boeg door!

Een snelle manoeuvre wendde dit gevaar ook af. Doch het was geen varen in deze dichte sneeuwjacht met zo'n groot schip op het drukke IJ.

Nu hij er eenmaal zat, moest hij er echter door. Ankeren of meren ging niet op dit drukste punt.

Al scharrelend kwamen ze eindelijk in het oostelijke havengebied, waar wat meer ruimte was. Hier wilde Jan ten anker gaan om op beter weer te wachten. Eer het anker viel verminderde echter het sneeuwen en weldra was het weer helder, afschoon de wind des te vlageriger woei. Toen Jan voorzichtig aanhield op de Levantkade, waar ze zouden meren, en een matroos klaar stond een lijn naar de wal te slingeren, kreeg een felle windstoot vat op het voorschip en drukte dit met kracht naar de kade. Er dreigde een harde botsing, die stellig brokken brengen zou. De Spaanse kapitein had zijn romannetje, waarin hij uren had gelezen, uit. Met Jan z'n navigatie had hij zich niet meer bemoeid en hij deed het nog niet, maar hij stond naast hem, nu de boot op de kade vloog en er speelde een hooghartig lachje om zijn mond.

Dit hinderde Jan Loots. Hij had zijn best gedaan en tot dusver

was er niets ergs gebeurd, hoewel op deze reis de narigheden hem schenen te achtervolgen. Na zoveel telkens nieuwe spanningen was hij moe. Hij zweette, zijn wangen waren hoogrood, z'n handen beefden.

Hij liet hard afhouden en opstomen, waardoor de botsing met de wal voorkomen werd. Maar ze schoven de aanlegplaats voorbij. Het kostte een half uur van modderen en wringen eer ze vast lagen, en intussen stond de Spaanse kapitein maar steeds naast hem, zwijgend, doch met een superieur en spottend lachje onder zijn zwarte snor.

Na het meren verklaarde de Spanjaard dat hij hem zeer erkentelijk was voor zijn goede en vooral vlotte diensten. Hij sprak correct in uiterst hoffelijke termen, maar Jan Loots proefde er sarcasme in en hij ergerde zich geducht aan de hovaardige Spanjaard, zeer zelfverzekerd nu zijn schip veilig aan de kade lag, terwijl hij straks, toen het even neep, de kluts kwijt was geweest.

Op de terugreis naar IJmuiden, in de trein, ging Jan languit op een bank liggen. Hij was doodmoe. Hij sliep totdat de conducteur hem wekte. „We zijn bij Velsen, loods. U moet overstappen.”

Jan geeuwde en rekte zich. Toen de trein stopte, sprong hij vaardig op het perron. Een uurtje slapen op een harde bank had hem weer opgeknapt. Hij liep naar de afhaler, die hem weer op de loodsboot bracht, en na een uur stond hij opnieuw op een binnenkomend schip om dat naar Amsterdam te brengen. Wat die Spanjool aangaat, die vent mocht barsten in zijn trots.

13

*... In sneeuw- en hagelbuien die je alle
zicht benemen ...*

DE LIMBURGIA, EEN VAN DE GROTE SCHEPEN VAN DE KONINKLIJKE Hollandse Lloyd, lag bij de uiterton ten anker. Het schip had daar al een dag gelegen, omdat de kapitein het risico niet nam van binnenlopen bij de harde storm met felle uitschieters, die er stond. Hij had een dikke duizend passagiers aan boord.

Op de kaden te IJmuiden liep volk dat je daar anders zelden zag, althans niet in de winter: dikbuikige heren en zwaar geparfu-meerde dames. Verscheidene spraken Duits, anderen Spaans. Ze waren gekomen om vrienden en verwanten af te halen van de

mailboot uit Zuid-Amerika, die vanmorgen binnenkomen zou, maar de Limburgia kwam niet binnen. De parfum woei weg op de zuidwester – in dat opzicht werd het beter – maar de stemming van de vreemdelingen daalde met het uur. Ze vonden het onbehoorlijk dat men hen wachten liet en spraken schamper over de kapitein van de Limburgia, die niets aandurfde. Watblief, kleine vissersscheepjes, die over de golven duikelden, voeren wel uit en in. Hoe zou zo'n groot schip het dan niet kunnen? Die kapitein was er eentje met een hazehart.

Jan Loots wandelde de kade op en neer, wachtend op de afhaalboot, die hem op de loodsboot zou brengen. Hij hoorde de mensen mopperen en schimpen; in zijn baardje lachte hij minachtend om hun leuterpraat. Kapitein Barends had gelijk dat hij beter weer afwachtte. Zijn grote schip met hoge opbouw zou heel moeilijk manoeuvreerbaar zijn, nu hij dwarszees de pieren binnenlopen moest. Als er dan een van die uitschieters kwam, die ieder ogenblik uit buien gierden, had je het schip totaal niet in de macht. Een zwaar geladen vrachtboot kon het riskeren, een zo groot passagiersschip niet.

Een hagelbuitje joeg wat witte korrels over de kaai. De dames slaakten gillettjes om een paar steentjes op haar roserood geverfde wangen. De heren met de dikke buiken liepen zich achter asem naar het dichtstbijzijnde café. Daar, achter dikke spiegelruiten en bij een warme kachel, konden ze voortgaan met hun gekritikaster op een kapitein die bang was voor een beetje wind.

Het afhaalbootje meerde in de bui aan het kleine steigertje, Jan Loots met drie collega's stapten op. Tussen de pieren wachtte de loodsboot, die, nadat hij hen had opgenomen, dadelijk weer naar buiten voer.

Er kwamen een paar vrachtboten van de zuid en een schoener van de noord. Zij vroegen om een loods, die hen vlot de pieren binnenstuurde. Het weer scheen iets handzamer te worden; het glas vertoonde ook neiging om te stijgen. Het plankje van Jan Loots stond nu onderaan in het vakje van beurt.

Daar ging op de reus van de Koninklijke Lloyd de loodsvlag in de mast, terwijl het anker werd gehieuwd. Hij wou naar binnen en het was Jan z'n beurt. In de loodsjol danste hij erheen en langs een zeer lange ladder klom hij naar het hoge dek.

„Zou het te doen zijn, loods?” vroeg de kapitein, toen hij het ruime stuurhuis binnenstapte.

„Dat is aan u om te beslissen, kapitein,” hield Jan zich op de vlakke. „De loodsdienst is niet gestaakt.”

„Ik had liever nog een poos gewacht, maar de passagiers zeuren me zo om de kop. En 't buit wat af. Alla... vooruit maar.”

Jan gaf bevelen. Hij hield het schip angstvallig op de havenas: twee havenlichten in elkaar. Zo voeren ze precies op het midden van de havenmond aan. Binnen de pieren zouden ze nog enige ruimte om te manoeuvreren houden, al was de uitwijkmogelijkheid er, voor een schip zo groot als dit, gering.

Toen ze voor de hoofden waren, kwam er een tegenligger uit de sluis. Jan wachtte het buiten af. Om het schip gaande te houden liet hij een kleine slinger maken om de noord. Toen het andere schip in zee was, stuurde hij met een boog naar binnen.

Op dat moment brak er een bui los, onverwacht en allerongelegenst. Er kwam een smeer wind uit met felle uitschieters. Er kletterde ook plotseling een dichte regen. Zij werden door de stoten uit hun koers gedrukt, maar Jan wist niet hoeveel. De zware regen werkte als een dik gordijn.

Geen zicht! En ze zaten tussen de bazalten pieren, waarop de golven stormliepen. De geul was smal, voor dit schip, dat diep stak, nog smaller dan voor kleinere boten. Ze zouden heel gauw op de voet van een der pieren zitten.

Puur op de gis gaf Jan een koers; hij wist niet of het goed of mis was. Tegelijk liet hij vaart meerderen. Dit was hoog spel. Best mogelijk dat hij het schip recht op de ondergang aanjoeg. Maar als hij het niet deed, vervielen ze aan lager wal en waren ze ongetwijfeld verloren.

Jan voelde een koude rilling langs zijn rug gaan. Het obsedeerde hem dat hij op dat kritieke ogenblik het lot van vijftienhonderd mensen, duizend passagiers en vijfhonderd bemanningsleden, in zijn handen had.

Op trillende benen stond hij aan de telegraaf. Het koude koper van de beugels koelde een ogenblik zijn hete handen. Zijn ogen trachtten door de regen heen te boren, maar konden het niet. Hij moest zich helemaal verlaten op de uitkijk op de bak. Wanneer die seinde, moest hij daarop reageren.

Daar schoot de hand van de matroos hoog boven zijn hoofd uit.

Stop! Op hetzelfde ogenblik wierp Jan de telegraaf op achteruit. Hij had niet sneller kunnen reageren, maar het kostte enkele seconden voor de schroeven achteruitsloegen.

Daar dreunde een zware schok van voor tot achter door het schip. Tegelijk kreeg Jan pijn in de maag. 't Was of hij lijfelijk voelde, hoe door de botsing met de basalten pier de boegplaten werden

gekneusd en gescheurd. Wie weet hoe 'n groot gat er in de piek gaapte.

Hij liet achteruitslaan.

De schroeven sloegen wild. Schuim woelde langs de flanken van het schip. Jan voelde dat de pier zijn prooi losliet. Alsof iemand van een trap gesleurd werd, zo bonkte de boeg langs de bazalten dam. Maar had de pier zijn prooi, eer hij hem los moest laten, niet dodelijk gewond? Stroomde het water nu niet binnen zodat het schip zou zinken in de haven?

„Wilt u laten nagaan of we water maken, kapitein?” vroeg Jan.

De kapitein stuurde een matroos omlaag.

De passagiers kwamen, geschrokken door de schok, ontsteld en overstuurd aan dek, waar de hagel hen in het gezicht sloeg en de storm hun de adem afsneed. Vrouwen jammerden en schreiden, mannen schreeuwden.

„Ook dat nog,” zuchtte de kapitein. Hij droeg de derde stuurman op de reizigers benedendeks te brengen en hen te kalmeren.

Jan stond bij de telegraaf, de beugels in de hand, stipt de seconden tellend. Als zij achteruitvarend op de andere pier liepen, zou het ongeluk nog erger zijn. Het achterschip in de wal: het zou 'n kapot roer en gebroken schroeven geven.

„Bakboord je roer... Opkomen... Midscheeps...,” beval Jan snel na elkaar. Meteen gooide hij de telegraaf van achteruit op vooruit voor de beide schroeven.

Het ogenblik van stilliggen was kritiek. Het schip was overgeleverd aan wind en stroom. Toen de boot weer gang had, liet Jan oostzuidoost sturen, aannemend dat hij op de havenas was, maar het was een pure gissing. Regen en hagel vormden nog steeds een dichte sluier. Hij wist niet hoe ver hij uit de wal was, hij wist niet hoe dicht hij op het forteiland zat; hij wist nog minder wat er vóór hem voer. Hij stond weer met de beide handen op de beugels van de telegraaf, geen oog van de uitkijk af.

„We maken water bij de boeg, kapitein,” berichtte de man die naar beneden was gestuurd. „De piek loopt vol.”

„Waterdichte schotten sluiten,” beval de kapitein.

Jan Loots stond met de tanden op elkaar geklemd. Dus al een lek. 't Was te verwachten na die schok. En ieder ogenblik konden ze weer zo'n botsing krijgen. Zij voeren in den blinde. En het lot van vijftienhonderd mensen lag in zijn handen. Dit benauwde hem. Hij was doodmoe.

„Het glas rijst,” zei een stem achter hem.

Het klonk Jan als een hoon in de oren. Wat gaf het of de baro-

meter steeg en het straks beter weer zou worden? Zij zaten in de bui tussen de pieren en hij wist geen weg.

...Hij zal Zijn engelen van u bevelen, dat zij u bewaren in al uw wegen. Zij zullen u op de handen dragen, opdat gij uw voet aan geen steen stoot...

Waar die woorden vandaan kwamen, wist hij niet. Hij zou niet kunnen zeggen, waar ze stonden. Maar ze speelden voortdurend door zijn hoofd. ...Hij zal zijn engelen bevelen...

Daar schoot de hand van de uitkijk weer omhoog. Jan rukte de beugels van de telegraaf op achteruit. Zij stootten wèl op stenen, ondanks de engelen.

De schroeven sloegen achteruit. Het schuim welde wit langs het schip. Het deinsde op tijd!

Jan wist nu helemaal niet waar zij zaten. De uitkijk kon het ook niet zeggen. Hij had alleen bazalt gezien en toen gewaarschuwd.

Jan voer volkomen in den blinde. En vijftienhonderd menschenlevens lagen in zijn handen.

...In de benauwdheid zal Ik bij hem zijn; Ik zal er hem uittrekken, en zal hem verheerlijken...

Nu wist Jan dat het een psalm was, die hij had gelezen, toen hij ziek lag aan zijn been. Jane had hem daarmee getroost.

„Twee streken stuurboord,” zei hij tegen de man aan het roer. „Midscheeps... Koers.” Hij gaf de orders allemaal op goed geluk en met een bevend hart.

De stortbui hield even plotseling op als hij begonnen was. Er was opeens weer zicht.

Over stuurboordsboeg zag Jan het forteiland, aan weerskanten waren de pieren even na. Zij voeren op de havenas, de beide lichttorens lagen in één lijn.

„Dat heb je knap gedaan, loods!” prees de kapitein.

Jan schudde het hoofd. „Niet ik, kapitein.”

„Een beetje stuurboord, roerganger,” beval hij. Hij leidde het schip om het forteiland heen in het toeleidingskanaal tot de middensluis. De deuren draaiden open. De Limburgia gleed in de kolk en werd gemeerd.

De zon scheen. Van de bui was slechts in het noordoosten nog een loden muur te zien. De wind was afgeflauwd.

De passagiers verdrongen zich langs de verschansing, de afhalers, uit hun schuilplaatsen weer opgedoken, stonden weer op de wal. Het was een gekwetter van je welste. Die straks schreiden, lachten nu, behalve een gearfumeerde dame, die boudeerde omdat haar kapsel door de bui bedorven was.

De Limburgia was geschut. De binnendeuren van de sluis draaiden open. Jan Loots verzette de beugel van de telegraaf. Er klonk een bel. Het schip gleed langzaam uit de sluis in het kanaal.

14

*...Die Panamese boot vol dronken
volk...*

TEGEN ELF UUR 'S AVONDS BRACHT HET AFHAALBOOTJE JAN LOOTS OP de Aldebaran. Zijn bordje stond op twee na onderaan in het vak van beurt, zag hij in het stuurhuis. Hij vroeg de schipper of er schepen verwacht werden in de eerste uren.

„Niet een,” antwoordde die. „Wel een hele rist morgenochtend.”

Dus zouden het alleen onaangediende gasten zijn, die zijn slaap konden storen. Jan was er blij om, want hij was moe, nadat hij een volle week bijna voortdurend in het spier geweest was, slechts af en toe een hazeslaapje pikkend op de loodsboot. Want er was drukke scheepvaart en van de loodsen waren er verscheidene ziek. De griep ging rond.

Voordat hij in z'n kooi kroop, keek hij door een patrijspoort uit. Vlakbij glansde het donkere water in het licht van de eigen vuren van de loodsboot. Over het zwart vloeiende af en toe wit schuim. Verderop knipperde het licht van de uiterton telkens aan en uit. Voorts heerste er diepe duisternis op zee; geen schip op komst. Jan ging te kooi en viel onmiddellijk in slaap.

Een hand op zijn schouder maakte hem wakker. „Een schip voor u,” zei een gedempte stem. Het was de leerling van de wacht.

Jan Loots was lang niet uitgeslapen. „Hoe laat is het?” vroeg hij, zich de ogen uitwrijvend.

„Halfeen,” lichtte de leerling in.

Halfeen! Na een goed uur slapen moest hij er dus weer uit. Hij geeuwde en zuchtte. De leerling ging. Jan had een sterke neiging het hoofd nog even op het kussen te leggen. Maar hij vermande zich en klom over het kooischot. Het ging met moeite; hij was stijf en had pijn in de rug.

Bij het aantrekken van zijn laarzen steunde hij; z'n slapen klopten. Kwam dit van vermoeidheid, omdat hij te lang gestaan en te weinig had geslapen in de laatste dagen? Of kreeg de griep hem ook te pakken, zoals verscheidene van zijn collega's?

Stuntelig beklom hij de smalle trap naar het dek; hij moest zich aan de leuning ophijzen. Eenmaal boven werd hij echter helder wakker door de zeewind en de zoute spatten van het buiswater, dat de Aldebaran opwierp, nu hij tegen het zeetje in de richting van twee vaste lichten stoomde: het schip dat hij beloodsen moest.

Jan klom in de jol, waarin al twee matrozen aan de riemen zaten. De takel liet hen zakken; hij greep het roer. In het donker voeren ze naar het bijgedraaide schip. Het was een Panamees.

Wat deed die boot vreemd! Hij had lij gemaakt, maar nu zwenkte hij weer op de wind. De golven liepen hoog langs de scheepswand, waar de ladder uithing. Jan liet de jol afhouden in de verwachting dat de boot weer bijdraaien zou, maar dit gebeurde niet. En de lui waren ook niet zo fatsoenlijk hem bij te lichten. Toen redde hij zichzelf maar. Hij liet oproeien, schoot aan, stapte op de ladder op het ogenblik dat de jol van een golftop naar beneden zou gaan glijden, en klom naar boven, mopperend. Hij zou de kerels, die hem zo onbehoorlijk ontvingen, op hun nummer zetten.

Met moeite over de reling op het dek stappend – het was een hele klim geweest en hij was stijf – kreeg hij een familiäre schouderlag. „Ha, die loods! Ben je daar, ouwe jongen?” Het was een matroos.

Jan fronste de wenkbrauwen en wendde zich af. De vent was hem te gemeenzaam.

Maar de ander bleef vrolijk en kameraadschappelijk. „Ga je mee naar de mess, Hollander? Wij gunnen je een goeie dronk.”

„Dank je,” wees Jan af en liep door om naar de brug te gaan.

De matroos gaf het niet op. „Kom mee, loods. Een lekker slokje. 't Is voor de ganzen niet gebrouwen, loodsje.”

De vent heeft teveel op, begreep Jan. Hij liet hem staan.

Zijn weg ging langs de mess. Door de open deur zag hij een heel stel varengasten met het glas in de hand of aan de mond. De tafel stond vol flessen. Een van de tafelridders kreeg hem in het voorbijgaan in de gaten. „Ha, loodsje, kom ereis hier! Een glaasje voor jou.”

Jan liep door.

„Eén glaasje, loods!” riep de man hem achterna. „Dat doet je goed.”

Jan liet hem schreeuwen. Wanneer hij een schip moest loodsen, dronk hij nooit, en zeker zou hij het nu hier niet doen. Ze waren hem te lollig.

Hij kwam op de brug.

„G...ge...goeienavond, l.l...loods,” werd hij begroet met dubbel-slaande tong. „G...g...ga jij ons n...n...nu eens netjes b...b...bin-nenbrengen? D...d...daar doe je goed aan.”

Jan kreeg een onbehaaglijk gevoel. Dat er een stel matrozen dronken was, fiat. Maar als ze in het stuurhuis ook al tipsy waren...! Dit kon je enkel op een Panamees schip overkomen. Daarop voer het uitschot van de zeelui!

„Koers west,” gaf hij de roerganger op.

„K...k...koers w...w...west. J...j...jawel, loods. ’t K...k...komt in orde, l...l...loods,” wauwelde de man aan het stuurwiel.

Jan beet op zijn lippen. Een dronken roerganger. Hoe zou hij het schip ooit veilig binnen krijgen!

Ze bleven op de oude koers.

„Koers west!” herhaalde Jan op scherpe toon.

„’t K...k...komt in orde,” hakkelde de matroos. „Je m...m...moet niet zo haastig geb...b...bakerd zijn, l...l...loods.”

’t Kwam niet in orde. Het schip hield zijn oude koers.

„Haalt u de kapitein,” zei Jan tegen een stuurman, die als een zoutzak tegen de wand van het stuurhuis hing.

„H...h...hier is de k...k...kapitein,” kwam een stem uit het donker, achter uit het stuurhuis. „D...d...die ben ik, l...l...loods.”

Toen schrok Jan. Als zelfs de kapitein dronken was! En blijkbaar was de gehele bemanning lazarus. Dit moest op ongelukken uitlopen.

„We hebben een b...b...beste reis ge...ge...gehad, l...l...loods,” stotterde de kapitein. „Een b...b...beste reis. G...g...gister een f...fr...franse b...b...bark op zee gev...v...onden. G...g...geen m...m...mens aan boord. En ie z...z...zat vol met w...w...wijn, lekkere w...wijn. W...w...wil je ook een gl...glaasje, loods?”

„Dank u,” zei Jan bits.

„Of een h...h...hele f...fl...fles vol, loods?”

„Nee,” zei Jan kortaf. Hij verspilde geen woord meer aan de zatte kapitein, maar greep het stuurrad en bracht het schip zelf op de koers, die hij had aangegeven, omdat de roerganger het blijkbaar niet kon. „En nu houd jij het zo!” gebod hij hem.

„J...j...jawel, loods, ’t k...k...komt dik in orde,” hakkelde de jongen.

Jan gromde. Hij was er lang niet zeker van dat het in orde komen zou.

Hij zette de handle van de machinetelegraaf op halve kracht. Er klonk een bel ten teken dat het sein beneden had gewerkt. Maar

de schroeven reageerden niet. Toen floot Jan door de spreekbuis en maakte de machinist een standje.

Er kwam een hakkelend en onsamenvangend antwoord.

Jan voelde zich door de grond gaan. Ook de wacht in de machinekamer dronken! Hij stond alleen met zatte mensen. Dit werd een ramp!

„Anker uit!” gaf hij bevel. In ankeren zag hij het enige middel om aan een catastrofe te ontkomen.

Doch het anker ging niet uit. Er ging zelfs niemand naar de bak. Ze waren allemaal lazarus.

Jan nam zelf het roer. Toen de dronken matroos het wiel niet wilde afstaan, schold hij hem weg. Hij bracht het schip op tegenkoers. In volle zee was het veiliger dan zo dicht bij de pieren en de banken.

Ternauwernood had hij het schip om, of de traag werkende machine scheidde er uit.

Hij seinde met de telegraaf, schold door de spreekbuis, het gaf alles niets. Hij kreeg niet eens antwoord. Het zwarte koor was naar de mess gelopen, waar ze allemaal aan het zuipen waren.

Nu dreef het schip waarheen de stroom het stuwde. Met het roer kon Jan daar nauwelijks iets aan af of toe doen.

Ze zaten noordelijk van de pieren van IJmuiden. 't Was eb. Die zette hen naar het zuiden. Jan kon voorkomen dat ze op de hoofden sloegen, maar onafwendbaar gleed het schip voorbij de pieren naar de banken voor het Bloemendaalse strand.

Er naderden toplichten. Het was de Aldebaran, zag Jan aan de vuren. Ze kwamen kijken, wat er aan de hand was. Natuurlijk! De wacht op de loodsboot moest wel stomverbaasd zijn over de capriolen van het schip, waar Jan op was gezet.

Daar knipperde de seinlamp van de Aldebaran. „Hulp nodig?” las Jan uit de morsetekens.

Stellig had hij hulp nodig. Hij vroeg waar de seinlamp was, maar hij kreeg van niemand in het stuurhuis antwoord. De kapitein lag languit op de vloer te ronken; de stuurman hing nog altijd als een zoutzak over de kast van de chronometer; de roerganger lag in een hoek voor Pampus. Toen Jan de kapitein aan de arm schudde, gaf dat niets. De roerganger werd na een trap wel wakker, maar sloeg wartaal uit.

Intussen sleepte de stroom het schip gestadig dicht naar de banken.

De Aldebaran zwenkte af. „Ik vraag sleepboothulp,” knipperde zijn seinlamp. Als die op tijd kon komen!

Het schip met het zatte volk verlijerde langzaam naar het zuiden, maar het bleef vrij van de banken. Toen de eb was uitgewerkt dreven ze een paar mijl uit de kust ter hoogte van Zandvoort.

Tijdens de kentering kon Jan met het roer niets doen. Dus liet hij het rad los en ging de seinlamp zoeken. Tenslotte vond hij hem. Hij knipperde ermee. Maar het licht van de handlamp was niet sterk en er waren geen schepen in de buurt. De loodsboot was verdwenen achter de pieren. Hij richtte de lamp op de semafore van de kustwacht, maar kreeg geen antwoord. Stellig was zijn licht te zwak.

Jan daalde af naar de machinekamer. Een paar mannen in blauwe overal lagen languit op de ijzeren roosters. Hij schudde ze om hen te wekken en ze keken even op met lodderige ogen, maar meteen ronkten ze weer. Ze waren veel te zat om op te staan, laat staan om de machine te bedienen.

Vervolgens ging hij naar de mess. Daar lagen er meer onder de tafel dan er nog op de banken zaten. Toen hij stevig op wou treden en bevelen gaf, trok een kerel die een kwade dronk had zijn mes en wilde hem te lijf; een paar anderen haalden op het voorbeeld van de rabauw het mes ook uit de schede. Jan moest haastig benen maken om zijn huid te redden. De bekkesnijders grinnikten en zwetsten achter hem.

Hij ging weer naar de brug, wanhopig. Als hij een stel krankzinnigen om zich heen had, zou het niet erger kunnen zijn.

Daar liep een licht de haven van IJmuiden uit. Het zwenkte in deze richting. Dat moest een sleepboot zijn, die assistentie kwam verlenen!

Jan liet zijn seinlamp flikkeren. De sleepboot gaf onmiddellijk antwoord.

Hij vroeg om hulp en voegde daaraan toe dat op zijn schip geen man beschikbaar was om bij de berging te assisteren.

Intussen dreef de vloed, die opkwam, het schip snel naar de kust. De branding bruiste heel dichtbij.

Een zware schok deed het schip sidderen. Het kwam meteen weer vrij, maar even later volgde een tweede schok en nu raakte het in de branding.

Wanneer de bemanning capabel was geweest, zou er nog geen nood zijn. De sleepboot zou een lijn kunnen overschieten en de tros kon worden ingehieuwd. Maar er was geen bemanning. Er was alleen een stel zatlappen aan boord, die geen van allen een voet verzetten konden. Jan stond geheel alleen. Als hij een lijn zou trachten op te vangen, zou hij het roer moeten loslaten, waar-

mee hij nu het vastlopen althans nog wat vertragen kon. En trouwens, hij alleen kon nooit een sleeptros inhieuwen.

Maar het Nederlandse sleepbootvolk had immers wel verlaten schepen, half zinkend vaak, in wilde stormen opgepikt. Jan seinde: „Breng zelf de lijn; loodsladder hangt uit.”

De sleepboot begreep. Zelf afstand houdend, omdat de banken hem evengoed bedreigden als de Panamees, zond hij een jol. Maar het was te laat om een stranding te voorkomen.

Het schip kreeg zware stoten, schuurde over zand, kwam nog eens vrij, kreeg weer een harde stoot en bleef daarna onwrikbaar zitten, midden in de branding.

De jol was dichtbij, maar om de gestrande boot te bereiken moest hij de felle branding in. Dat was gevaarlijk. De roeiers zetten echter door.

De jol tolde in de branding. Hij stond soms bijna op de kop. In deze wilde wieling konden de roeiers niets meer doen, maar de man aan het roer hield keep. Jan stond bij de loodsladder en keek van boven af in spanning toe.

De jol schoot aan. Een van de roeiers stak een pikhaak naar de ladder uit. Hij had 'm! zag Jan.

Daar kwam een hoog oplopende grondzee aanstormen, die vlak voor de jol krulde en brak. De kleine boot verdween in het witte schuim. Door het gerommel van de branding heen hoorde Jan een geluid dat hem deed verstijven. Krakend hout! Dat moest de jol zijn, die tegen de ijzeren scheepswand werd versplinterd.

Jan zag de brokken van de boot; ze dreven naar het strand. De redders waren omgekomen voor de dronken bende.

Maar zie! Er dook een hoofd op uit het schuim. Een man beklom de ladder, en nog een, en nog een! De mannen uit de jol klommen alle drie aan boord. Hun boot was weg, maar zij behouden. En zij brachten de lijn! De voorste had hem om het middel.

Jan ging met hen mee naar de bak. Terwijl de bergers lijn na lijn inhieuwden, de volgende telkens dikker dan de vorige, slaagde hij erin stoom op de winch te krijgen. Daarna hieuwden zij de zware manillakabel in, waaraan de sleepboot tornen zou.

Intussen was het vol dag geworden.

Daar kwam de kapitein op de bak. Hij was zijn roes in zover kwijt, dat hij besef had van de penibele positie, waarin zijn schip verkeerde. Huilerig vroeg hij of er kans was om weer vlot te komen.

Jan gaf geen antwoord; hij had het te druk om z'n tijd te verspillen aan een beschonkene.

Er kwamen meer zatlappen op de been. Zij wilden nu wel aanpakken, maar de mannen van de bergingsboot waren niet van hun hulp gediend. Zij zetten de tros vast en de sleepboot ging aan het tornen. Het was tevergeefs. De Panamees zat muurvast op de bank.

Hierop brachten de bergers de beide voorankers uit, een eind vóór het schip, en zetten de kettingen snaarstijf. Daar lieten ze het voorlopig bij. De sleepboot bleef werkeloos liggen.

De kapitein van de Panamees, nu ongeveer ontuchtterd, klaagde steen en been over de Hollanders die niets deden.

„Wou u soms dat wij weggaan?” vroeg de bergingsinspecteur hem koeltjes.

„Nee,” zei hij haastig, „maar...”

„Laat ons dan alsjeblieft onze gang gaan en bemoeit u er zich niet mee...”

De kapitein liep met een rood hoofd weg.

Intussen lichtte de vloed het schip. De uitgezette ankers beletten dat het hoger op de bank gezet werd. Toen het naar hoogwater liep, overlegde Jan met de bergers over het goede ogenblik om het vlot te slepen.

„Hoe wil je?” vroeg de inspecteur hem. „Zullen wij een bemanning aan boord zetten, of wil je het met dit zatte volk proberen?”

Jan wist dat een beslissing buiten zijn bevoegdheid ging. Een loods was nooit meer dan adviseur van de kapitein. Die had de verantwoordelijkheid en de kapitein was thans wel in zoverre gekomen van zijn roes dat hij beslissen kon. Jan ging naar hem toe en vroeg hem wat hij wilde. Hij liet het aan Jan over.

Hierop ging Jan naar het volkslogies. Een deel van de bemanning lag nog te ronken, maar er waren er ook ontuchtterd. Hij keek bij het zwarte koor. 't Was daar een bende, doch het gros zou kunnen werken, dacht hij. Toen ging hij naar de bergingsman terug. „Tornen jullie maar; wij redden het hier.”

Een uur daarna kwam er dikke rook uit de schoorsteen van de Panamees. Er kwam een seintje van de sleper. „Wij gaan tornen. Helpen jullie mee?”

Jan zette de handle van de telegraaf op volle kracht en nu reageerde de machinekamer prompt. Ook achter de sleepboot woelde het zog.

Er kwam beweging in de boot. Hij deinde op en neer. Heel gauw was het echter over. De boot zat weer muurvast en het tornen gaf geen steek. De beweging van straks was bedriegelijk geweest. Kop en kont waren vrij – vandaar de deining – maar de midscheeps zat

op een brede bank muurvast. De kapitein zat in de rats. Als zijn schip bij deze vloed niet loskwam, zou het de vraag zijn of het ooit gelukte. En de Raad voor de Scheepvaart zou niet mals zijn in zijn vonnis, wanneer hij overwoog aan welke oorzaken de stranding was te wijten.

Toen de vloed haast op z'n hoogst was, verschoof het schip een stukje. Er ging een kreet op onder de bemanning, maar het was te vroeg. Na een ogenblik zat de boot opnieuw muurvast en woelden de schroeven van sleep- en vrachtboot tevergeefs met groot geweld. Na een poosje kwam er echter weer een schokje in de goede richting en daarna nog een en nog een. Jan schepte moed.

Toen raakten ze in de achterhand. In plaats van de midscheeps rusttte nu het hek van de Panamees op de bank, en deze hief het achterschip zo ver uit het water, dat de bladen van de schroef hoog boven de spiegel wild in de lucht rondwentelden zonder te stuwen. De Panamees deed derhalve niet meer mee en de sleepboot alleen ontwikkelde geen kracht genoeg.

De boot zat vast en het getij verliep. De poging was mislukt. Jan nam het rustig op: als het vandaag niet voor mekaar kwam, dan morgen wel. Intussen ging hij naar huis. Een loods had geen taak op een gestrand schip. „Laat even naar de Aldebaran seinen dat ze mij halen, kapitein. Good luck!” De Panamese kapitein smeekte hem echter of hij aan boord wilde blijven. Zodra zijn schip vlot kwam had hij hem weer nodig.

Daar kwam van om de zuid een sleep aan; een baggermolen met een zeesleepboot ervoor. Traag naderde de sleep.

Opeens kwam er schot in de sleepboot, terwijl de baggermolen liggen bleef. De tug had z'n sleep alleen gelaten om hulp te bieden aan de Panamees. Bergingswerk gaat altijd voor.

De tweede sleepboot ging mee tornen. De zee werd zwart van rook uit drie schoorstenen, want ook het Panamese schip deed nu weer mee, met het ankerspil. De kettingen van de vooruitgezette ankers spanden zich. Witte stoom spoot uit de winch.

Er kwam opnieuw beweging in de Panamees. Duim voor duim schoof hij naar zee. Maar de eb liep; het water zakte. Er was weinig kans meer bij dit tij.

Daar dook de kop van de Panamees omlaag. Het schip gleed van de bank in dieper water. Op het uiterste ogenblik was het vrijgekomen.

„Nog verdere assistentie nodig?” vroeg de berger.

De kapitein stelde de vraag aan Jan.

„Wij kunnen ons nu redden,” antwoordde die.

Toen werd geseind: „U wordt bedankt.”

Daarop gaf Jan bevelen. „Koers noord.”

„Koers noord,” herhaalde de man aan het roer en een minuut daarna had hij die koers.

De machinekamer volgde even prompt de orders. Al het volk aan boord was weer klaar voor zijn taak.

Ze stoomden vlot de pieren binnen. Bij het voor en achter voor het meren in de sluis stond ieder op zijn post. Het was, nu de roes voorbij was, een bemanning, waarmee je lezen en schrijven kon.

„Geef me nu een glas cognac,” zei Jan tegen de hofmeester toen het schip vastlag. „Ik kan op m'n benen niet meer staan.”

De hofmeester vloog. Jan ledigde het glas in één lange teug. Het maakte zijn ogen van flets weer helder. Hij bracht het schip door het Noordzeekanaal naar Amsterdam.

Terug in IJmuiden meldde hij zich op het loodskantoor en vroeg of er nog drukte was.

„We worden er gek van,” zei de commissaris.

„Dan moet ik dus naar de loodsboot,” stelde Jan vast.

„Nee, naar je vrouw en gauw.”

Jan keek verbaasd.

„Afmars!” beval de commissaris scherp. „Vierentwintig uur verlof voor slapen.”

Jan wankelde naar huis zoals hij ook van de trein naar het loodskantoor gewankeld was, want hij was op. Thuis kroop hij in bed en sliep een etmaal aan één stuk. Toen wekte Jane hem; zijn vrije tijd was om. Over een uur moest hij op het afhaalbootje wezen.

Hij was er, zoals altijd goed op tijd. Tussen de pieren stapte hij op de Aldebaran over.

„Geen griep?” vroeg de schipper.

„Griep?”

„Ja, toen je naar die gekke Panamees ging was je niet lekker.”

Jan wist het amper meer. „Nee, ik heb geen griep, alleen maar slaap gehad.”

Hij keek naar het bord voor beurt en reis. Zijn plankje stond onderaan in het vakje van de beurt; er waren weinig loodsen en veel schepen. Vlak buiten de pieren lag een grote Engelsman te wachten. De jol zette Jan over. Hij klom de ladder op en daarna naar de brug.

„Oost ten zuiden,” gaf hij aan de roerganger op.

*... De wrakke kof, die door een hoos
werd overvallen ...*

DE ZEILVAART WERD GEDURIG MINDER. SPORADISCH KWAM ER NOG EEN schip: een schoener uit de Oostzee, een enkele kof uit Groningen, hoogst zelden nog een volschip; een Finse reder had er nog een paar. Maar al die zeilers waren oude schepen, armoedig en vervallen. Ze leken op paarden, die als slepersknollen eindigden, nadat zij in hun jonge jaren bij de ruitery hadden gedraafd. Zeiljammers waren het. Alleen in enkele schoolschepen: een Duits, een Argentijns, een Portugees, die met kadetten op lange oefenreizen ook Nederland bezochten, leefde nog de glorie van de zeiltijd. Al was het dan een kavalje, Jan Loots genoot altijd als hij een zeilschip binnenbrengen mocht. Ze wisten dat op de Aldebaran.

„Je treft het, Loots,” zei schipper Van Dijk op een zomermorgen, terwijl hij met de kijker voor de ogen de zee afzocht. „Daar komt een zeiler aan en 't is jouw beurt.”

Jan Loots keek ook door een binocle. Door het glas werd een vaag vlekje op de kim een grijze driehoek. Een kof, herkende hij. Hij had er zin in die te loodsen, niet enkel omdat het een zeilschip was, maar ook omdat 't vast een Groninger zou zijn. Daar was altijd het gezin aan boord, doorgaans een roef vol kinderen. Op een warme zomerdag als deze was dat grut vanzelf aan dek. Hij vond het gezellig onder het werk door wat met de kleintjes te praten en te spelen.

Eer de kof, traag vorderend bij de flauwe wind, de loodsboot was genaderd, verscheen er echter een snel groeiende rookpluim op de kim. Het was een grote passagiersboot, die de kof opliep, inhaalde en vóórkwam. Het kleine zeilertje zoude erachter aan.

Collega Monsma, wiens beurt volgde op die van Loots, mopperde, toen hij zag dat nu de kof voor hem zou zijn. De passagiersboot had hij gauw in Amsterdam gebracht, maar hoelang zou het duren, eer hij die kof aan de kade had?

„Wil jij mijn beurt en ik de jouwe?” bood Jan Loots aan.

„Jij op die ouwe Groninger en ik de Koningin?” vroeg Monsma verrast.

„Jawel!”

Monsma ging er grif op in. „Jij liever dan ik op die drijvende doodkist,” zei hij, terwijl hij, naar de kof wijzend, in de jol stapte, die hem naar de mailboot roeide.

Een kwartier later was Loots op de kof. Het schip zag er armoedig, maar niet onnetjes uit. Het dek was goed gezwabberd, het touwwerk ordelijk opgeschoten. Maar het was een oud kavalje; huid en zeilen waren dikwijls opgelapt.

Natuurlijk was het gezin aan boord, een groot gezin. Bij de eerste oogopslag telde Jan al zeven kinderen, die op het dek kriolden. De jongen, die de loodsladder binnenhaalde zodra hij aan boord geklommen was, was stellig de oudste; de knaap die het roer hield, moest daarop volgen. Voorts was het grut; de jongste, een zuigeling, lag in een open kist te kraaien. De schippersvrouw, verweerd en tanig, bracht dadelijk een kop koffie voor de loods.

Terwijl hij dronk, nam hij de helmstok van de jongen over. Op een klein schip als dit was zelden of nooit een roerganger. De man die navigeerde stuurde ook.

Het trof Loots, nog meer nu hij stuurde dan toen hij aan kwam roeien, hoe slecht de zeilen waren. Veel gelapt en zwaar verweerd. „Je mocht weleens een nieuwe fok aanslaan, Salomons,” zei hij tot de schipper.

„Och ja,” beaamde die flauwtjes.

„En je grootzeil is ook niet te best,” ging Loots door.

De schipper haalde de schouders op en Loots legde dat uit als een teken van onverschilligheid. „Ik vind het gevaarlijk varen zo,” zei hij, ietwat geprikkeld.

De schipper schoof zijn rechterduim en -vinger over elkaar.

Het ergerde Jan Loots. De Groningse schippers stonden bekend om hun zuinigheid; men hield ze allemaal voor potters. „Je waagt je vrouw en kinderen eraan,” zei hij berispelend.

Toen flikkerden opeens de ogen van de schipper. „Dacht je dat dat mij niet aan het hart gaat?” schoot hij uit.

„Waarom koop je dan geen nieuwe zeilen?”

„Ik heb geen rooie duit!” beet de Groninger.

Jan schrok van zijn reactie.

„Het doek is gaar,” ging de schipper kalmer door, „het grootzeil, al de fokken. En de molm zit in het hout. Bij elke bries houd ik m'n hart vast.”

„Het zal binnenkort wel afgelopen zijn,” vervolgde hij op sombere toon. „We hebben gauw inspectie. Daar komen we nooit door.”

„Het is toch beter dat je schip wordt afgekeurd dan dat het met man en muis vergaat,” meende Jan Loots.

De schipper haalde weer onverschillig de schouders op. „Ik weet het niet,” zei hij.

„Wablief?” vroeg Jan ontsteld.

Doch de schipper zei cynisch: „Nee, ik weet niet wat erger is: verdrinken of verhongeren.”

„Kom, kom,” wou Jan sussen.

„Niet kom, kom!” viel de schipper bitter uit. „Het is voor ons verhongeren of verdrinken.” Triest ging hij door: „Ze willen ons niet meer. Ik heb weken voor de wal gelegen. Nu heb ik dit ladinkje; sintels; waardeloos goed, waar haast geen vracht voor wordt betaald. Als het afgeleverd is, zal het wel weer weken wachten op wat anders worden. Houd daarbij maar eens negen kindermonden open, laat staan dat je nieuw tuig kunt kopen of je schip kunt laten hellingen.”

Jan Loots zweeg. Hij wist geen antwoord. De verladers eisten tegenwoordig dat een kapitein op dag en uur zei, wanneer hij een vracht ergens zou afleveren. Dat konden stoomboten; zeilschepen, afhankelijk als ze waren van weer en wind, konden het niet. Daarom kregen zij geen vracht. De zeilvaart was ten dode opgeschreven.

Loom zeulde het schip op de afflauwende wind door de luie zee. De passagiersboot was al lang verdwenen achter de pieren, waarschijnlijk al hoog en breed geschut. De kinderen zaten of lagen op het voordek. Het was zelfs op zee te warm om te spelen; aan wal moest het gloeiend zijn.

„Kijk, vader!” riep de rosse jongen, die straks aan het roer gestaan had, terwijl hij met de hand naar achteren wees.

In het noordoosten hing een bui. Natuurlijk, op deze hitte moest wel onweer volgen. Een loden lucht dreef laag boven de zee.

Doch Hielco doelde niet op de wolk. Hij wees naar een zwart voorwerp, dat aan de grauwe wolken scheen te hangen en erlangs voortschoof. Het leek een zak, een trechter.

„Een hoos,” zei schipper Salomons. „Die trekt het water op; hij drijft naar het strand.”

De kinderen kwamen overeind en keken allemaal nieuwsgierig en verbaasd naar het natuurverschijnsel.

Er viel wind uit de bui. De gladde zee schoot plotseling vol sidderende rimpels. De slappe zeilen zwollen; de schoten trokken strak. Het touwwerk kraakte. Jan Loots keek met bezorgdheid naar het tuig.

Dicht bij het strand gekomen, maakte de hoos een zwaai. Hij kwam dicht bij het schip. Je kon duidelijk zien dat hij als een geweldige zuigbuis het water optrok. De jongens vonden het prachtig.

De hoos maakte een nieuwe zwaai en kwam nog dichterbij. De

jongens juichten, maar Salomons werd ongerust. Het was een zware hoos en hij kwam recht op hen aan.

„De kinderen omlaag!” riep Jan uit

Hij greep er twee en duwde ze door het deurtje van de roef. Ze vielen het trapje af. De moeder ging met drie omlaag. Salomons droeg de kist met de zuigeling naar beneden.

Het was geen ogenblik te vroeg. 't Woei plotseling als een orkaan. Er stortte een vloed van water over het schip. Wat los aan dek lag: een puts, een stokdweil, touw, vloog warrelend de lucht in. Hielco, op het voorschip, klemde zich aan een bolder vast, maar kon zich amper houden, zo hevig zoog de hoos. Hij gaf een rauwe gil. Daarbovenuit weerklonk een luid gekraak en fel geklapper. Het grootzeil scheurde uit de lijken, de flarden klapten met knallen als van schoten tegen mast en giek en vlogen daarna weg, als grauwe reuzenvogels in de zwarte wolk.

De hoos was snel voorbij, maar er kwam een storm achteraan. De kof, niet meer gesteund door de zeilen – want ook de fok was losgeslagen en wapperde als een doodsvlag aan het stag – rolde over de wilde golven met woest slingerende giek en gaffel, voorbij de pieren van IJmuiden.

„Anker uit!” riep Jan Loots, zelf vechtend met een zeer onwillig roer, tegen de schipper.

Salomons en Hielco worstelden over het dek, vol gebroken en uiteengeslagen takelage, naar de plecht. Daar werden ze door zware golven overstelpt. Ze kregen echter de pal uit het ankerspil en de ketting liep rammelend uit. Het anker greep, voordat de ketting uitgelopen was. Toen Salomons wilde stoppen, brak er iets, tengevolge waarvan de ketting van het spil slipte en door het kluisgat wegschoot. Zij waren het anker kwijt. De kof hobbelde voor storm en stroom recht op de banken aan. Jan Loots, aan het roer, kon er niets aan verhelpen.

Ze gingen stakelen. Een zwarte vlag werd in de mast gehesen. Ze goten olie over brokken zeil en staken die in brand. De kustwacht zou hun noodsein stellig zien en de reddingboot zou komen. Maar zou het tijdig zijn? Ze joegen op de banken aan en je hoorde door het gieren van de wind heen al het donderen van de branding.

„Is je boot in orde?” vroeg Jan Loots aan Salomons.

Hij schudde het hoofd. Nog minder dan voor het schip had hij geld voor de boot gehad. Ze was lek als een mandje.

„En zó ga jij met vrouw en kinderen de haven uit!” kon Jan niet nalaten te snerpen.

De schipper verschoot van kleur, maar hij zei cynisch: „Ver-

drinken is een zachtere en snellere dood dan verhongeren, loods. Het spijt me alleen dat jij met ons in dit schuitje zit. Zie maar dat je je hachje redt en bekommer je niet om ons."

„Dwaasheid," zei Jan Loots grimmig. „De kinderen en je vrouw gaan voor."

Maar hij wist niet wat hij moest doen om de vrouw en de kinderen, laat staan het schip, te redden.

„We maken water, vader!" berichtte Hielco, opduikend uit het vooronder.

„Ook dat nog," verzuchtte Salomons moedeloos.

Jan, leiding nemend waar de schipper de moed had laten vallen, zette Hielco en zijn vader aan de pompen en trachtte zelf met het roer het schip in diep water te houden.

Hij zag achterom. Kwam de reddingboot nog niet? Een korte mast stak op uit de hoge golven vóór de pieren. Dat was de reddingboot!

Als hij de kof maar vrij van de banken houden kon tot de boot er was! Hij stond schoer, zijn voeten op een spant, zijn rug tegen de helmstok; zijn botten kraakten van inspanning. Maar het gaf bitter weinig. Al dichterbij brulde de branding. En de reddingboot was nog ver weg.

Daar kreeg de kof de eerste stoot. Het oude scheepje sidderde en steunde.

Als Jan alleen aan boord geweest was, zou hij overboord gesprongen zijn, zich vastklemmend aan een stuk hout. Ook Salomons en Hielco zouden zich zo wellicht kunnen redden. Maar wat moesten ze met de vrouw en de wurmen, die beneden zaten? Jan bedacht dat hij eens had verlangd kapitein te zijn op een kof, omdat hij dan met vrouw en kinderen kon varen. Het is maar goed dat onze wensen niet alle in vervulling gaan, vond hij.

Ze kregen weer een stoot, waardoor huidplanken bij de boeg verbrijzeld werden. Het water stroomde nu naar binnen. Bij de derde stoot brak het roer af. De helmstok gleed Jan uit de handen.

Nu konden loods noch schipper iets meer doen. 't Was op genade of ongenade overgeven.

Na nog een paar stoten zaten ze onwrikbaar vast. Ze konden nu althans niet zinken. Maar de branding raasde om hen heen en het oude schip kraakte en kreunde in al zijn spanten. Jan Loots keek in de roef. Vrouw Salomons zat met de zuigeling op haar schoot en de andere kinderen om zich heen, klaar om te vluchten. Maar waarheen?...

De kinderen zaten stil als muisjes, dicht op elkaar gedrongen, de

gezichtjes van angst wit vertrokken; ze keken naar Jan op, bang en toch ook met verwachting. Hij wendde zich af en ging naar het dek terug. Hij kon die om hulp smekende kinderoogjes niet zien. Hij kon immers niet helpen...

De reddingboot kwam nader: een blauwe bal, balancerend op de hoge toppen van de golven. Daar was de hulp!

Maar de ramp kwam sneller dan de redding.

Een zware grondzee sloeg het wrakke schip aan stukken. De mannen werden van het instortend dek gesleurd, de vrouw en de kinderen uit de uit elkaar geslagen roef. Allen verdwenen in een baaierd van wit rollend schuim.

Op het ogenblik waarop de grondzee het wrak bedolf en brak, had Jan Loots twee kinderen gegrepen. Hij wist niet welke het waren; hij wist zelfs niet of het jongens dan wel meisjes waren. Hij greep de kinderen en tegelijk een dikke plank. Hij zei: „Houd vast en laat nooit los, *nooit*, hoor je!” en op hetzelfde ogenblik omvatte hij de kinderen met de plank. Zij werden met z'n drieën van het wegzinkend schip in zee gesleurd en diep weggezogen in de witte branding.

Toen ze weer bovenkwamen, voor een moment, was een van de kinderen weg. Met des te meer kracht klemde Jan het andere vast. Meteen sleurde een nieuwe roller hen met de plank weer onder water.

Dit keer hield de grondzee hen lang onder. Jan kreeg het benauwd; zijn denken werd verward, maar hij hield de plank en het kind krampachtig vast en eindelijk kon hij zijn hoofd weer even uit het water heffen en ademhalen.

Het was opnieuw slechts voor een ogenblik. De golf waarop hij dreef krulde om, sleurde hem omlaag en overstelpte hem met bruisend schuim. En nu verloor hij het bewustzijn.

Jan voelde een harde stoot in zijn rug. Eerst wist hij niet wat het was, maar toen ontdekte hij het. Hij was op het strand geworpen. En hij had de plank nog en het kind! Hij trachtte zich op te richten, maar hij was verstijfd. Toen hij eindelijk overeind zat, zag hij dat het kind een jongetje was van een jaar of zes. Zijn ogen waren gesloten, de wangen wit, de mond was half open. Hij schudde het kind, maar het reageerde niet. Een duizeling beving hem. Hij zag het jongetje nog door een zware rode schemer; daarop werd alles zwart. Hij zonk weg in een diepe put.

Bijkomend voelde hij een schommelende beweging. Was hij op zee? Maar dit was anders dan het schommelen van een schip.

Waar was het kind? Hij tastte om zich heen. Dekens. En het was donker. Alleen door een kier zag hij een beetje licht. Toen werd alles weer vaag en liep zijn denken door.

Het schommelen hield op. Hij voelde een lichte schok. Er ging een motor grommen. Zijn ogen opslaand merkte hij dat hij niet meer in 't donker lag. Er zat een meisje naast hem met een kap op en in het wit: een verpleegster. Wat moest die bij hem? Hij was toch niet ziek.

„Zuster,” wou hij zeggen, doch het werd een raar geluidje, dun en schor. Zij greep zijn hand en knipte met de ogen. „Heel kalm zijn,” zei ze zacht.

Hij sloot de ogen weer, erg moe.

De ziekenauto gromde en schokte.

Na een poosje schrok hij op. „Het kind,” zei hij. „Het kind.”

„Dat is ook gevonden,” stelde de zuster hem gerust.

„En de anderen, de vrouw, de schipper... Er waren negen kinderen aan boord!”

„U moet heel kalm blijven,” zei de zuster.

16

... Die kapitein had straf gekregen van de Raad voor de Scheepvaart...

IN DE ZAAL VAN HET GRACHTENHUIS, MET GOBELINS AAN DE WANDEN, een schilderij aan het plafond en goud met wit in de lambrizing – maar alles wat vervallen en verdoft sinds het patriciërshuis zijn oorspronkelijke bestemming had verloren – stond een grote groene tafel, waarachter drie bejaarde, deels grijze en deels kale mannen zaten. De scherpe kop in het midden, was stellig een jurist. Zijn bijzitters, verweerd en fors met klare ogen, konden onmogelijk hun leven in de rechtszaal en in een bureau gesleten hebben. Het waren kennelijk zeelui.

Voor de tafel stond een sjofele figuur met ingezakte schouders en gebogen hoofd. Hij zei schor ja op alle vragen van de president.

Zijn naam was Aldert Salomons. Hij was kapitein geweest op de kof Rehoboth. Op de achtste juli was zijn schip gestrand op de banken ten zuiden van IJmuiden.

Na de reeks formele vragen ging de Raad voor de Scheepvaart op de oorzaken van de scheepsramp in.

Er was een hoos over het schip gegaan. Zo'n hoos kon gekke dingen doen, erkende de bijzitter rechts van de president. Maar dat in één ruk alle zeilen waren stukgereten, vond hij een vreemde zaak. Waren de zeilen deugdelijk?

„Ze waren heel,” antwoordde Salomons.

„Dat is geen antwoord op mijn vraag. Hoe oud waren ze?”

Salomons haalde zijn schouders op. Hij wist het niet.

De president keek zijn bijzitter aan. „Nog meer te vragen?”

„Dank u,” antwoordde die. „Ik zal het straks aan de getuige vragen.”

De andere bijzitter stelde dergelijke vragen over het schip. Dat een houten schip, wanneer het op de banken was gestrand, door de golven werd gesloopt, was regel. Maar meestal duurde het dagen en soms maanden, eer een schip uiteengeslagen was, en hier had dat proces zich in een uur voltrokken. Dat was onmogelijk bij een zeewaardig schip.

Ook op deze vragen antwoordde Salomons ontwijkend.

Na de schipper werd de loods als getuige gehoord.

De president vroeg hem of de kapitein van de kof zich gedragen had naar zijn adviezen.

„In ieder opzicht,” gaf Jan Loots ten antwoord.

„Dan is de stranding dus aan u te wijten?” concludeerde de president op vragende toon.

Jan Loots was even in verwarring. Hij wilde kapitein Salomons sauveren, maar om een schuld die hij niet had op zich te nemen... Hij zou onwaarheid spreken, als hij ja zei op de vraag van de president.

„Was de tuigage in orde?” vroeg dezelfde bijzitter, die daarnaar eerder had geïnformeerd.

„Het was mijn taak niet het tuig te onderzoeken, mijnheer.”

„Wat is uw indruk?”

Jan Loots keek naar de dof geworden gouden engeltjes op de witte lambrizing. Wat moest hij hierop zeggen zonder de arme Salomons er in te luizen?

„Waren de zeilen nieuw?” vorste de rechter.

„Nee... dat niet,” antwoordde Jan stamelend.

„Waren ze veelvuldig gelapt?”

„Eh... ja,” erkende Jan aarzelend.

„Dank u, meneer de president. Ik weet genoeg,” besloot de bijzitter.

Even later kwam de andere bijzitter op de toestand van het schip terug. „Was het een deugdelijk, zeewaardig schip?”

Jan kon niet anders zeggen dan dat het nogal oud was.

„Hm, nogal oud... Dat is gebleken, hè. Het anker slipte zomaar weg, het schip sloeg lelijk lek bij de eerste stoot, het werd verbrijzeld door de eerste zware grondzee. Zeg maar dat het een drijvende doorkist was.”

Jan zweeg. Hij kon het niet tegenspreken. Hij wilde het (om Salomons) ook niet beamen.

De president nam na het verhoor conclusie. Hij stelde vast dat de ramp te wijten was aan de erbarmelijke conditie van schip en tuig en pakte tegen de kapitein uit. Het was een ongehoord schandaal dat hij met zo'n wrak schip naar zee gegaan was.

Jan Loots keek onder het requisitoir naar Salomons. Hij stond nog altijd voor de groene tafel, ineengedoken, diep gebogen, even wrak als zijn schip was op de dag, waarop het onderging.

Er waren meer reders die dit deden: een onzeewaardige kist de zee op sturen, klaarblijkelijk in de hoop dat het nooit terug zou keren, opdat zij winst uit de verzekeringsuitkering zouden opstrijken. „Een vuig bedrijf,” snerpte de president.

Het was of de geselslagen van de president Aldert Salomons even zwaar troffen, als zijn kof getroffen was door hoos en brekers.

„Maar wat u gedaan hebt, is nog veel erger,” ging de president vlijmend voort. „U hebt in plaats van vreemd volk uw vrouw en kinderen in een drijvende doorkist gestopt en hen roekeloos de dood in gejaagd. Schande!”

Was dit vreselijke oordeel recht en billijk? vroeg Jan Loots zich af. Salomons had toch zijn eigen vlees en bloed gewaagd, zijn vrouw en kinderen en zichzelf, omdat het niet anders kon.

De president gunde aan Salomons een laatste woord. Maar die bleef zwijgen.

Spreek toch! had Jan Loots wel willen schreeuwen. Zeg, dat je het niet deed om geld, dat het niet was om winst. Dat het bittere noodzaak was. En dat je vrouw en kinderen...

„Hebt u niets meer te zeggen?” klonk het formeel. „Dan...”

Toe dan! wou Loots wel sissen.

Daar richtte Salomons zich langzaam op. „Eén vraag, meneer de president.” Hij sprak zacht en schor.

De president maakte een toestemmend handgebaar.

„Als u niets had, geen rooie cent, zou u dan nieuw tuig en een goed schip kunnen kopen?” vroeg Salomons zacht.

De president was een moment uit het veld geslagen. Dit had hij niet verwacht. „Als ik geen geld had, voer ik geen eigen schip,” zei hij zich snel herstellend.

„Hoe moest ik dan het brood voor vrouw en kinderen verdienen?” vroeg Salomons weer bijna klankloos.

De president werd korzelig. „O, kun je dat alleen als kapitein-eigenaar? Ben jij te groots om voor een rederij te varen? Wie is er kapitein-eigenaar? Van de duizend zeelui nog niet één! Was kapitein of stuurman bij de grote vaart geworden.”

„Dat kon ik niet, mijnheer de president,” zei Salomons. „U weet, de kustvaart...”

De voorzitter van de Raad voor de Scheepvaart wist natuurlijk dat voor de kustvaart, ook om als kapitein te varen, slechts minimale eisen golden. Voor stuurman grote vaart werd aanzienlijk meer geëist.

„Dan had je als matroos of bootsman moeten gaan varen,” zei hij. Toen richtte Salomons zich opeens trots op. „Ik vóór de mast?” zei hij fier. „Mijn vader en grootvader waren kapitein, meneer de president. Ik ben ook kapitein geweest verscheidene jaren. Ik vaar nóóit voor de mast.”

De president van de Raad voor de Scheepvaart werd wit bij deze woorden. De hamer beefde in zijn handen. Zijn stem was vlijmscherp, toen hij zei: „Aan die verdoemde trots van jou heb jij je vrouw en kinderen opgeofferd!”

Kapitein Salomons viel op zijn bankje neer als door een schot getroffen. Hij hoorde de uitspraak niet. Toen hem beduid werd dat hij gaan kon, liep hij wankelend weg.

Jan Loots wou hem achterna gaan. Maar de president weerhield hem.

„Een ogenblik,” zei hij en na een kort, fluisterend beraad hoorde de loods: „De Raad wenst uit te spreken dat de loods vrijuit gaat. U hebt alles gedaan wat een goede loods behoort te doen en meer dan dat. Daarvoor verdient u lof.”

Meteen stelde de president een nieuwe zaak aan de orde.

Jan Loots ging heen. Hij liep langs kennissen, die gekomen waren uit nieuwsgierigheid of om in andere zaken te getuigen. Zij knikten naar hem alsof ze wilden zeggen: Jij hebt een goeie beurt gemaakt. Doch hij schudde het hoofd, ontstemd. De president had hem niet moeten prijzen, niet nu, nadat hij Salomons gestriemd had. Hij had die kapitein ook niet zó moeten laken. Het mocht dan waar zijn dat hij vrouw en kinderen eraan gewaagd had, er was nood en hij had nu alles verloren.

Hij zag Salomons voor zich uit lopen, nog altijd diep gebogen. Aan het einde van een straat scheen hij te weifelen. Rechts was een kroeg, links...

Jan Loots legde een hand op zijn schouder.

Hij schrok fel en trok zich ruw terug, toen hij de loods herkende.

Hij wilde niet gehinderd worden.

„Ga met mij mee,” zei Jan.

Hij weigerde bot en deed een stap in de richting van het café.

En toen vond Jan dat hij geen zeloot moest zijn. Als Salomons zich een stuk in de kraag dronk, zou hij zijn ellende tenminste voor een poos vergeten.

Maar op dat ogenblik werd Jan getroffen door een blik van de ander, schichtig, tegelijk hunkerend naar de andere kant, naar het water...

„Ga met mij mee,” herhaalde hij. „Wybo is bij ons.”

Salomons streek met de hand langs het voorhoofd. Hij scheen dit nauwelijks meer te weten. Wist hij nog iet met al? „O ja,” murmelde hij. „Jij hebt die jongen aan de wal gebracht, is het niet?”

Toen hij met Jan bij Jane in de kamer zat, was hij wrang en bitter. De bevoegdheid om als kapitein op een schip te varen was hem voor een half jaar ontnomen. Ze hadden hem evengoed levenslang de bevoegdheid kunnen ontnemen; ze hadden hem ook géén straf kunnen opleggen; het was voor hem alles één pot nat geweest. Hij zou immers nooit meer als kapitein op een schip kunnen varen, nu zijn kof was vergaan. Hij had niets meer. Hij wou dat hijzelf ook verdronken was met zijn gezin. Want waarvoor leefde hij nog?

„Voor dat wurm,” zei Jane naar buiten wijzend.

Salomons keek naar zijn kind dat buiten met die van Loots aan het spelen was. Hij had er nog niet naar getaald. „Daar zit ik mee opgescheept,” mompelde hij somber.

„Daar zit je niet mee opgescheept,” wees Jane hem terecht. „Wij zorgen voor Wybo net zo lang als jij hem aan ons toevertrouwt. En jij leeft voor dat kind.”

Terwijl strengheid en hoon zijn hart verbitterd hadden, maakte dit hem week. „Jullie zijn beste lui... veel te goed voor een vent als ik.” Hij snikte.

„Kom, kom,” suste Jan Loots.

„Niet kom, kom,” schoot de ander, direct weer uit het lood, fel uit. „Ik heb m'n vrouw en kinderen vermoord!”

„Je stond toch voor de keus: verdrinken of verhongeren?”

Zo had Salomons het zelf gesteld en tegenover de Raad voor de Scheepvaart had hij zich op deze grond verdedigd. Maar nu zag hij het anders. Het was zijn trots geweest, zijn kapiteinstrots, om alleen als eigenaar te willen varen en nooit vóór de mast. Daarom

had hij vastgehouden aan die oude kof, ook toen het schip niet meer zeewaardig was, toen het een doodkist was geworden. Daaraan had hij zijn vrouw en kinderen opgeofferd. Hier was geen verontschuldiging en geen vergeving voor.

Jan Loots wist geen woord te zeggen. Hij dacht dat het toch iets anders was. Er schemerde voor zijn geest, dat dit de tragiek was van de zeilvaart, waaraan Salomons was vastgeklonken, omdat hij er te lang aan vastgehouden had. Daarom moest hij ermee ondergaan. De kof was vergaan, de hele zeilvaart zou vergaan. Het was tragiek, geen misdaad. Zo ongeveer dacht Jan, maar hij kon het niet onder woorden brengen. En als hij het had kunnen onder woorden brengen, dan had het Salomons vast niet getroost.

Jane wist beter wat zij moest zeggen. „Geen vergeving?” vroeg zij bewogen. „Voor *alles* is toch vergeving.”

Salomons keek haar even aan, maar staarde daarna weer mistroostig voor zich uit. Hij wist de weg, maar hij miste het geloof. „Voor alles vergeving?” herhaalde hij vragend, terwijl hij huiverend naar zijn handen keek. „Voor mij niet. Er kleeft bloed aan mijn handen.”

„Er kleeft ook bloed aan het Kruis,” zei Jane. „Daarom is er wel vergeving, ook voor jou.”

Aldert Salomons hief zijn hoofd langzaam op.

De volgende week voer Salomons als bootsman op een grote tramp de haven van IJmuiden uit. Ze gingen naar Hongkong en vervolgens naar Sydney. Waarheen ze daarna zouden gaan wist niemand, maar het zou stellig over wijde oceanen zijn. Daar was het Salomons om begonnen. Hij wilde op zee genezing zoeken voor zijn gewonde trots en zijn gewonde hart.

Twee jaar daarna kwam Salomons bij Jane en Jan terug om Wybo op te halen. Zijn familie in Groningen was erop gesteld het kind verder op te voeden, zolang hij voer. Hij was Jane en Jan zeer dankbaar voor de zorg aan het kind en hem bewezen.

„Aan jou?” vroegen beiden tegelijk.

„Ja, aan mij. Jij Jan, hebt mij op die miserabele dag ervan teruggehouden het water in te gaan. En jij, Jane, hebt mij de weg gewezen, waar zelfs ik terecht kon: bij het Kruis.”

Sindsdien liet Aldert Salomons weinig van zich horen. Hij was geen schrijver en zijn schip kwam slechts hoogst zelden in IJmuiden.

Jaren later stapte Jan Loots in het stuurhuis van een kuster, die hij beloodsen moest. Hij groette vluchtig, zoals hij duizendmaal

gegroet had, als hij op de brug kwam: „Morgen, kap, morgen mannen...” En meteen daarop: „Oost ten zuiden... halve kracht.” Hij had zijn aandacht bij zijn werk en lette amper op de mensen.

„Gaaf dat zó, Loots?” vroeg de kapitein.

Jan fronste het voorhoofd. De stem had een bekende klank. Ook de ogen, licht en koel, meende hij eerder te hebben gezien. Maar als loods zag hij zoveel mensen. En het gezicht, vol, gladgeschoren, met een paar kerven bij de mond, kon hij niet thuisbrengen.

„Ik had toen nog een schippersringbaard.”

„Salomons!” riep Jan Loots plotseling uit.

De ander schudde hem de hand. „Blij je weer te zien.”

Maar Jan was nog niet gekomen. „Je bent weer kapitein!”

Salomons glimlachte. „Nu zetkapitein, maar toch kapitein.”

Jan Loots bekeek het schip, een kittige kleine kuster, door een fikse motor voortgedreven.

„Je bent er niet op achteruitgegaan,” stelde hij vast.

„Ik ben opnieuw gezegend,” erkende Aldert Salomons. „En niet alleen wat het schip betreft.” Hij floot naar de machinekamer.

„Kom eens even boven,” zei hij door de spreekbuis.

Een minuut later stapte een jongen in een blauwe overal met olievlekken het stuurhuis binnen. „Da's nou Jan Loots,” zei Salomons tegen hem.

De jongen keek hem aan, alsof hij een engel zag.

„Ja, hij heeft jou uit zee gehaald; anders was je wis verdronken,” voegde Salomons eraan toe.

„Is dat Wybo, zo'n kerel?” vroeg Jan Loots.

„Mijn zoon, mijn machinist!” zei Aldert Salomons dankbaar. „Zijn je vrouw en jij vanavond thuis?”

„Ja,” zei Jan Loots, en meteen, want ze naderden de pieren: „Oostzuidoost en langzaam... Je moet toch in de hoogovenhaven zijn, is 't niet?”

„Jawel,” zei Salomons.

„Auf Wiedersehen,” zei de Duitse kapitein . . .

DE EERSTE WERELDOORLOG WAS VOOR DE NEDERLANDSE LOODSEN GEEN drukke tijd. Er was maar weinig scheepvaart; sinds in 1917 de onbepaalde duikbotenoorlog begon, bracht Jan Loots in een volle maand slechts enkele schepen binnen. In 1918 gingen er weken voorbij, waarin hij geen enkel schip te loodsen had.

In die tijd was de scheepvaart niet alleen stil, maar scheen de klok van de tijd ook met een ruk teruggezet te zijn; van de schepen die er kwamen was een veel groter deel dan voor de oorlog zeilers. Barken, schoeners en fregatten, die jaren afgetuigd en haveloos in het een of andere rommelhaventje gelegen hadden, waren van het schepenkerkhof naar een werf gesleept en daar gekalefaterd, geteerd en getuigd. Door de schaarste aan kolen en aan schepen – omdat veel boten door oorlogsgeweld waren ondergegaan – waren de vrachtprijzen dusdanig gestegen en konden de verladers zo weinig eisen stellen aangaande de vaartijd, dat er voor een zeilschip weer lonende vracht te vinden was.

Jan Loots haalde zijn hart op, wanneer na heel lang wachten het stipje dat zich op de lege horizon vertoonde, groeide tot de driehoek van een zeil en soms tot vele zeilen. Trots stapte hij op een volschip, waar hij zijn orders gaf onder een wolk van doek. En ook al was het maar een logger – die in vreedstijd altijd op eigen gelegenheid in- en uitvoeren, maar nu een loods behoefden om hen door de mijnversperringen te brengen – hij had altijd z'n draai, als hij een zeilschip binnenbrengen mocht, al besepte hij dat dit een laatste en feitelijk ongezonde opflikkering van de zeilvaart was, zoals er bij een stervende een laatste opflikkering kan wezen vóór de dood.

In deze jaren was het op de loodsboot niet slechts een lang, maar dikwijls ook gespannen wachten op de schepen, die moesten binnenvallen. In vreedstijd dacht je er nauwelijks aan dat een verwacht schip ook weleens niet kon komen. Sinds de opkomst van de stoomvaart was het aantal schipbreuken zeer gedaald. En over de lading van een boot maakte een loods zich helemaal niet druk. Vaak wist hij amper wat hij binnenbracht en het interesseerde hem ook niet. Maar naarmate het in de oorlogsjaren al meer ging nijpen met de voedselvoorziening, keek iedereen reikhalzend uit naar de schepen met graan, die uit Amerika moesten komen,

naar ladingen sojabonen en cacao uit Afrika, naar houtboten uit Zweden, naar rijst, tabak en thee uit Indië. Van het veilig binnenkomen van deze schepen hing het af, of het schraal rantsoen van de distributie kon gehandhaafd blijven, dan wel of het nog meer zou worden ingekrompen en dus de buikriem nog strakker zou moeten worden aangehaald. En niet alleen over de lading was men op de loodsboot vaak in spanning, nog meer over het lot van schepen en bemanning.

Waar bleef een als verwacht gemelde boot? Werd hij nòg langer vastgehouden in de Downs, waar de Engelsen controle op contrabande oefenden en helemaal geen haast maakten Nederlandse schepen door te laten, omdat ze de Hollanders ervan verdachten allerhande waren, opgegeven als bestemd voor het Nederlandse volk, naar Duitsland te smokkelen? Of was het schip op een mijn gelopen, dan wel beslopen door een Duitse onderzeeër en met man en muis vergaan?

Het gaf opluchting en blijdschap, wanneer een schip, aan welks lot getwijfeld en soms bijna gewanhoopt werd, tenslotte toch verscheen, en bij het aan boord stappen, begroette Jan Loots de mannen op de brug – vaak oude kennissen – heel anders dan met het lakonieke en vlakke: „morgen kappie, morgen mannen” van voorheen. Je was nu blij de kerels weer te zien en wenste hen geluk met hun behouden vaart en welkom in het vaderland. En het gaf je een dankbaar gevoel, telkens als je een schip behouden binnen had gebracht. Daar was dan weer een lading graan voor brood, een lading steenkool om de koude kamers te verwarmen, een lading rijst voor zieke mensen, en thee, cacao, tabak en koffie, om een beetje fleur te brengen in het sombere leven in oorlogstijd.

De tweede wereldoorlog was voor Jan Loots in de eerste negen maanden een herhaling van de eerste. Dezelfde slapte in de vaart; dezelfde spanningen over het lot van schepen en bemanning. In mei '40 werd het plotseling anders. In de stormachtige oorlogsdagen vluchtten vele schepen, volgepropt met Joden, naar Engeland en kwam geen enkel schip de haven van IJmuiden binnen dan alleen de Engelse torpedojager Codrington, die de prinselijke familie aan boord nam om deze naar haar ballingsoord te brengen. Bij de capitulatie werd, met andere schepen, de Jan Pieterszoon Coen, een grote mailboot van de Nederland, binnen de pieren van IJmuiden tot zinken gebracht. De haven was daarmee verstopt. Er kon geen muis meer uit of in.

Zo bleef het niet; de havenmond werd door de Duitsers ruim gemaakt. Maar Nederland bleef afgesloten van de wereldzeeën. Er was alleen wat kustvaart op havens, die onder de macht van Hitler stonden. Verder voeren grauwe schepen met de Duitse oorlogsvlag op het hek: onderzeeërs, voorposten- en motortorpedoboten en convoyeurs, de haven in en uit. Met deze oorlogsschepen hadden de Nederlandse loodsen niet te maken; zij wisten zelf de weg tussen banken en mijnenvelden. De loodsen hadden alleen met de kustvaart van doen.

In het begin deed Jan Loots dit werk zonder bezwaar en met een zekere voldoening. Het leek een beetje op de tijd van de eerste wereldoorlog. Er was weer schaarste in het land en alles wat er binnenkwam was welkom. Maar allengs kreeg hij in de gaten dat een lading hout uit Zweden niet terechtkwam bij de Nederlandse timmerlieden ten dienste van de huizenbouw, maar bij de Duitse Wehrmacht, om gebruikt te worden voor geschutopstellingen en mitrailleursnesten. En een lading erts uit Narvik ging niet naar de Nederlandse hoogovens om tot spaden en ploegen verwerkt te worden, maar naar Krupp te Essen voor kanonnen. Jan kreeg in die dagen kleine, onooglijke blaadjes in handen, vaak gestencild, later meer en meer gedrukt, maar doorgaans klodderig. De inhoud van deze blaadjes was echter veel interessanter dan die van de gewone kranten, die meer en meer spreekbuizen werden van Goebbels, Hitlers paladijn, die de pers uitsluitend beschouwde als een instrument om de geest van het volk te kneden naar zijn wil en uitging van het axioma dat iedere leugen werd geloofd, wanneer hij maar hard genoeg werd uitgeschreeuwd en vaak genoeg herhaald. Die stelling mocht zijn opgegaan bij de Duitse massa, de Nederlanders waren kritischer. Jan Loots las zijn gewone dagblad met een spottend trekje om de mond: ze kunnen me nog meer vertellen, of gooide de krant, geërgerd door de leugens, weg. Des te gretiger greep hij naar de illegale blaadjes, die nieuws brachten uit de vrije wereld, feiten vermeldden, vierkant in strijd met wat de gelijkgeschakelde pers had voorgeschoteld, en artikelen gaven naar het Nederlandse hart. Die krantjes deden Jan Loots' geweten echter ook kloppen. Zij waren vlijmend tegen de Nederlanders die collaboreerden met de vijand, bijvoorbeeld door voor de Duitsers vliegvelden aan te leggen of de duikbootbunkers in IJmuiden en de betonnen onderkomens en geschutopstellingen in de duinen te bouwen, of oorlogsschepen te repareren. Dat was hulpverlening aan de vijand, landverraad! Er stond in het blaadje niet bij dat het verrichten van loodsdiensten ook landverraad was.

Maar als de lading hout, die je hielp binnenbrengen, gebruikt werd bij de aanleg van de vliegvelden, en als het cement dat je binnenbracht rechtstreeks naar de in aanbouw zijnde duikbootbunkers ging, en als het aangevoerde erts voor Krupp, dus voor kanonnen was bestemd, dan wist je het zelf wel.

Terwijl Jan Loots in de eerste wereldoorlog blij geweest was, als hij eindelijk weer eens een schip beloodsen mocht en dankbaar als hij het behouden had binnengebracht, beklom hij nu vaak met een bezwaard hart de loodsladder. Het luchtte hem op, wanneer hij merkte dat het een lading levertraan en vis was uit Noorwegen, of wijn uit Frankrijk, of sinaasappelen en citroenen uit Spanje. Dat was geen oorlogsmateriaal. Doch als hij daarna weer in het illegale blaadje las dat de Duitse bezetters zoveel vis aten als zij lustten, terwijl de Nederlanders haast geen visje konden krijgen en dat de Duitsers zwelgden in wijn, terwijl er niets voor de Nederlanders was, dan sprak zijn geweten weer en hij kon dit niet helemaal tot zwijgen brengen door zich voor te praten dat wijnzuipende soldaten daardoor geen betere vechters werden.

Eens moest hij een kleine Duitse kustvaarder binnenbrengen. „Wat voor lading, kap?” vroeg hij, terwijl hij het schip met een boog naar de pieren stuurde om vrij te blijven van de mijnversperring.

„Stukgoed,” antwoordde de kapitein en wendde zich meteen om, blijkbaar niet van zins meer los te laten.

Jan Loots bracht het schip door de mijnenvrije geul en langs het wrak van de Jan Pieterszoon Coen naar binnen en koerste op de sluizen aan. Nu zei de Duitse kapitein echter dat hij niet door de sluizen moest. Hij moest in de haringhaven zijn.

Dit bevreemde Jan. In de haringhaven lagen alleen loggers. „Weet u wel zeker dat u daar zijn moet, kapitein?”

„Mijn instructies zijn volkomen duidelijk,” zei de Duitser uit de hoogte. Hij kende zelfs de steiger waar hij moest aanleggen. 't Was bij de eerste duikbotenbunker, die kortelings gereedgekomen was.

Toen kreeg Jan Loots een schok. Hij begon te bevroeden wat het stukgoed was, dat ze aanvoerden, en dit vermoeden werd nog sterker toen reeds tijdens het meren de luiken van de ruimen gingen en hij daar langwerpige kistjes zag. Op weg naar huis had hij het niet best. Deze reis had hij héél kennelijk de vijand geholpen bij zijn oorlogvoering.

Onder het middageten vroeg Jane hem of er wat aan schortte. Hij was afwezig en at weinig. Hij antwoordde dat er niets aan

de hand was, ging vlugger eten en maakte grapjes met de kinderen, echter op zo'n manier dat die elkaar en hem verbaasd aanzagen in plaats dat ze erom lachten.

Toen de kinderen weg waren, vertelde hij het wel aan Jane. Hij had een schip met munitie, bestemd voor Duitse onderzeeërs, binnengebracht.

Zij schrok. Dat was een gevaarlijke lading. Als hij eens op een mijn gelopen was. Dan was de boot geëxplodeerd.

Over die vrees haalde Jan de schouders op. Hij kende de veilige vaargeul precies. Maar hij tobde over het andere. Met de munitie die hij had binnengebracht, gingen straks de Duitse onderzeeërs het zeegat uit, om te proberen geallieerde schepen in de grond te boren. Best mogelijk dat een Nederlands schip ermee beschoten werd. Best mogelijk dat zijn eigen collega's, die in de meidagen verscheidene schepen hadden weggebracht en sinds in Engeland gebleven waren, of andere loodsen, die naderhand Engelandvaarder waren geworden en nu bij de marine dienden of bij de koopvaardij waren gegaan, door deze granaten werden gedood. Daarover brak het zweet van zelfverwijt hem uit. „Ik doe het niet meer,” zei hij. „Als ze me weer tot zo iets willen pressen, weiger ik.”

Jane was bekommerd. Wanneer hij dienst weigerde, zou het ene gevaar geweken zijn, maar het andere doemde op, reuzengroot. Als hij dienst weigerde, zou hij niet alleen ontslagen worden, maar zouden de Duitsers dat beschouwen als sabotage. Hij ging de gevangenis in. Best mogelijk dat hij de kogel kreeg. De Duitsers waren ijzerhard.

Jan ging raad vragen aan zijn dominee. Die bad iedere zondag in de kerk voor de mannen van de koopvaardij en van de vloot, voor de bevrijding van het vaderland en voor de terugkeer van het Oranjehuis, zonder zich te storen aan de Duitsers. Hij zou zijn moeilijkheden best begrijpen.

„Vindt u niet, dominee, dat ik weigeren moet, ook al raak ik mijn betrekking kwijt?”

De predikant knikte en hij voegde eraan toe dat hij zich over zijn dagelijks brood geen zorg hoefde te maken. Dat kwam best in orde. Goede Nederlanders hielpen elkaar.

„Maar als ze me eens bij de kraag pakken,” opperde Jan.

„Je dient te zorgen dat je weg bent, eer ze dat doen. Onderduiken is zo'n kunst niet. Ik weet best een gaatje, waarin je kunt verdwijnen.”

„Dan duik ik,” besloot Jan.

„Liever nog niet,” zei de predikant. „Misschien is het beter dat je blijft.”

„Ook als ik zulke schepen moet binnenbrengen?” vroeg Jan.

„Ja.”

Jan was verbluft. Dit was een vreemde ommezwaaï, die hij van deze dominee volstrekt niet had verwacht.

„Tenminste als je bij je werk risico's durft nemen,” ging de dominee voort.

Nu snapte Jan er helemaal niets van.

„Wij stellen er prijs op op de hoogte te zijn van de scheepsbewegingen van de Duitsers.”

„U?” vroeg Jan. Hij kon niet gissen wat voor belang een dominee daarbij kon hebben.

De predikant glimlachte. „Een dominee heeft tegenwoordig soms heel wonderlijke dingen bij de hand.” Ernstig vervolgde hij: „Wil je met ons meewerken aan de bevrijding van het vaderland?”

Jans ogen lichtten op. Kon dat? Kon hij daaraan meedoen? Hij was vaak jaloers geweest op zijn collega's, die naar Engeland gevaren waren. Hij had er weleens over gedacht ook naar de overkant te gaan. Vooral in de eerste tijd waren er nog wel – al waren het dan riskante – mogelijkheden. Maar hij dacht dat hij, die tegen de zestig liep, te oud was om nog dienst te nemen op de vloot.

„Je bent toch nog gezond en sterk, is het niet?”

„Gelukkig wel,” kon hij zeggen.

„Wij hebben je graag bij het illegale werk.”

Hij was tijdens het gesprek al zo iets gaan vermoeden. „Als ik u daarin helpen kan, graag, dominee,” bood hij aan.

Zo was hij bij de loodsdienst gebleven en had hij ook schepen, die voor de Duitsers voeren, ook schepen met munitie naar binnen en naar zee gebracht.

Toen de verzetsgeest sterker werd, moest hij daarover van de mensen in IJmuiden nogal eens iets horen. Zij verbaasden zich over hem, zij ergerden zich aan zijn gedrag, ze gingen hem zelfs wantrouwen. Hij moest ervaren dat de mensen elkaar waarschuwden en plotseling zwegen wanneer hij naderde. Hij klaagde hierover bij de dominee, maar die zei dat hij dit kruis maar dragen moest terwille van het vaderland. En dagelijks bracht hij in de pastorie zijn meldingen.

Op een zomeravond loodste Jan een Duitse boot de haven van IJmuiden uit. De Heinrich Damm was de vorige dag van Hamburg gekomen en ging, nadat hij een deel van zijn lading aan de

haringhaven had gelost, nu door naar Loreant. Het was helder weer. De kapitein en de stuurman speurden door hun kijkers de lucht af. Ze zagen niets, maar dit stelde hen niet gerust, want het was onmogelijk recht in de zon te zien, die naar het westen daalde, en als de Tommies kwamen, zouden ze natuurlijk uit de zon aanvallen. Voorbij de uiterton lag het konvooi, waarbij de Heinrich Damm zich aan moest sluiten. Daar waren drie escorteschepen bij, zwaar bewapend met luchtdoelartillerie. De kleine afstand tussen de pieren en het konvooi voer de Heinrich onbeschermd. Dat was te wagen. 't Zou casueel zijn, als de Tommies nu juist kwamen. Tenzij zij het wisten... Maar zij wisten het natuurlijk niet.

Jan Loots liep in het stuurhuis op en neer, zoals hij dikwijls deed, telkens een blik naar voren werpend en dan weer naar achteren, op de bakens van IJmuiden, om de koers te controleren. Soms gaf hij een kalme order aan de roerganger of aan de man, die de telegraaf bediende. Hij keek ook af en toe op zijn horloge.

Kapitein Werner liet zijn kijker zakken, z'n stuurman keek wel uit. Hij maakte een praatje met de loods, zijn nood klagend. Een jaar geleden was zijn huis in Hamburg bij een luchtbombardeement in puin gegaan, daarbij waren twee van zijn kinderen gedood. Zijn vrouw met het derde kind waren geëvacueerd en nu had hij niets van haar gehoord, toen hij de laatste keer in Hamburg was. Hij wist niet hoe het met haar was. Ach, was de Krieg maar over!

Loots zei er niet veel op. Voor het eerst sinds 10 mei '40 had hij medelijden met een Duitser.

Een bediende bracht koffie op de brug.

„Haal er voor de loods een punt gebak bij,” droeg de kapitein hem op. „Dat krijgen ze in Holland niet te veel.”

„Van dit soort krijgen wij tegenwoordig helemaal niet meer,” zei Jan Loots, toen de jongeman het bracht: roomtaart, met geconfijte vruchten.

„Eet er smakelijk van,” wenste de kapitein. „'t Is je gegund.”

Jan Loots at en keek onderwijl een paar keer op zijn horloge. De loodsboot was niet ver meer af.

„Nu stuurpunt nemen op de uiterton,” zei hij tegen de roerganger.

„Kapitein, vindt u het goed dat ik van boord ga? Er zit u niets meer in de weg.”

De kapitein had het recht de loods aan boord te houden tot de uiterton, maar Werner was hem graag terwille. „Als je wilt... Eerst nog een kopje koffie?”

„Dank u,” zei Jan.

„Wel, het beste dan. Auf Wiedersehen!”

„Auf Wiedersehen!” groette Jan de kapitein en de anderen in het stuurhuis. Hij daalde ietwat gehaast de trap af.

In de walegang kwam de bediende, die hem op de brug gelaafd had, hem achterop: „Loods! Loods!”

Jan keerde zich om. De jongen had een doos in de hand.

„U hebt kinderen?” vroeg hij.

Jan Loots knikte.

„Een taart voor hen; zij lusten hem wel, nietwaar?”

„Nou!... Da's aardig van je,” zei Jan Loots. „Dat is bijzonder aardig.”

Hij nam de doos en keek de jongen aan; hij had zwart haar en zonnige ogen. „Je moest eigenlijk met me meegaan,” zei hij.

„Naar uw huis? Ja! Ach, 's wär' zu schön gewesen. Ik heb in een jaar mijn broers en zusters niet gezien. Maar na deze reis ga ik naar Mutti toe. Fijn!”

Jan vond hem een prettige jongen, zo kinderlijk. „Je moest toch meegaan,” zei hij.

De jongen lachte. Dat kon toch niet.

Jan Loots wist het. 't Kon niet. „Als je weer in IJmuiden komt, moet je eens bij ons aanwippen.” Meteen beet hij zich op de lippen.

„Mag ik? Graag! Op de terugweg van Loreant komen we hier vast.”

Jan Loots keek weer op zijn horloge. De jol van de loodsboot was er nog niet. Hij scheen ongeduldig.

Daar kwam de jol. Haastig klom hij over de reling en daalde de ladder af. Toen hij beneden was, schoot de jol aan. Hij wachtte even tot ze met een golf weer naar beneden ging; toen stapte hij snel over. „Maak dat je hier vandaan komt,” zei hij gedempt tegen de man aan het roer.

De motor raasde; de jol schoot weg.

„Auf Wiedersehen!” riep de zwarte jongen met de zonnige ogen hem na.

Jan Loots keek achterom en wuifde en daarna nog naar kapitein Werner, die hem van de brug af ook een groet nawierp.

De Aldebaran pikte de jol snel op. Nog tijdens het hijsen zwenkte de loodsboot en zette de machines aan om vlug bij het Duitse schip vandaan te komen.

„We zijn op tijd,” zei Jan Loots zachtjes tegen de schipper, toen ze samen terzijde van het stuurhuis op de brug stonden.

„Nèt op tijd,” antwoordde die. „Kijk!”

Hij wees naar vijf zwarte stipjes, even zichtbaar naast de zon. Jan Loots keek op zijn polshorloge. „Lui van de klok,” prees hij. Het knetterde en knalde op de escorteschepen in de verte. Er hing plotseling een hele serie kleine witte wolkjes van ontploffende granaten hoog in de blauwe lucht.

Maar het was de Tommies niet in de eerste plaats om het konvooi te doen. Ze vlogen op de onbeschermdede boot aan. Die ging ook schieten, maar nauwelijks was zijn batterij in werking of het escadrille scheerde reeds over de Heinrich Damm en van de Aldebaran af zag men de bommen vallen, net sigaren.

Het Duitse schip verdween temidden van fonteinen. Jan Loots keek toe, zijn handen tot vuisten gebald in de zakken; zijn mond was een haarscherpe streep; hij trilde van spanning.

Toen de waterzuilen zakten, kwam de Heinrich weer te voorschijn; ongedeed.

„ 't was mis!” hoorde Jan Loots achter zich, teleurgesteld.

Hij zweeg en wiste zich het zweet van het voorhoofd en uit zijn hals.

Het escadrille maakte een wijde cirkel om de noord. Daarop zwol het gedonder van de motoren opnieuw aan. Ze kwamen terug voor een tweede aanval op de boot. Weer knetterde het afweervuur van de Heinrich, maar de Engelsen kwamen natuurlijk uit de zon. De Duitsers zagen dus geen doel, de Tommies wel. Daar kwamen de vijf vingers aan één hand aansuizen. Weer regenden hun bommen.

Jan Loots keek zeer gespannen toe. Eén bom zag hij links, één rechts van de boot vallen. De derde en vierde...?! De vijfde viel ver naast het doel.

Er stegen slechts drie waterzuilen op. Dan moesten de bommen drie en vier blindgangers of voltreffers zijn geweest! Jan Loots stopte de vingers in de oren.

Er gebeurde niets. Het escadrille donderde over de Aldebaran heen en verdween ten tweede male met een snelle zwaai in het niet. Het afweervuur op de escorteschepen en de Heinrich zweeg. Na het daverend strijdrumoer werd het stil.

Jan was verrast. Het waren dus blindgangers. Dit was tegen zijn verwachting. Het moest hem spijten. Maar hij voelde zich opgelucht. Die kapitein, die zoveel ellende van de oorlog had onderzonden en zo verlangde naar de vrede; de zwarte jongen met de zonnige ogen...

Opeens scheurde een knal de stilte. Uit de Heinrich Mann steeg een witte rookwolk op. Er volgden een tweede en een derde daverende knal. En daarop was het of de hel was losgebarsten. Het kraakte en knalde met groot geweld op het Duitse schip. De witte wolk werd geel en groen, al groter groeiend. Toen schoot een gele steekvlam plotseling uit de Heinrich Mann hoog de lucht in en daarop volgde een knal zo daverend, dat de Aldebaran uit zee opsprong en de mannen in het stuurhuis tegen de wand geslingerd werden. Jan Loots dacht 'n ogenblik aan een ontploffing op de loodsboot, maar het kwam alleen door de luchtdruk van de explosie op het Duitse schip. Dat was nu helemaal gehuld in een giftig groene en gele wolk, al groter groeiend.

Toen de rook eindelijk optrok, zagen ze van de loodsboot af het einde van de Heinrich Mann: een achtersteven, die zich steil omhoog verhief om weldra te verdwijnen in kokend, borrelend, bruisend water.

De mannen van de Aldebaran hadden ademloos toegekeken. Nu het drama uit was, werden zij luidruchtig. „De mof kreeg op zijn ziel. Goed zo! Hoe meer hoe beter! Hitler-Duitsland moet kapot.”

Jan Loots zei niets. Hij stond in een hoek van het stuurhuis, de vuisten nog steeds in de zakken. Zijn hart hamerde, zijn tanden klapperden. Hij perste zijn kaken op elkaar om dat klapperen te stuiten, maar het gelukte hem niet. Hij schold zichzelf een slappe-ling, die niet opkon tegen een ijzeren tijd. Het was toch oorlog en hij moest vechten voor zijn land. Dat had hij toch gewild! Nu had hij eindelijk iets gedaan en nu voelde hij zich een verrader en moordenaar. Die vriendelijke kapitein Werner; die aardige zwarte jongen met de zonnige ogen. Auf Wiedersehen! hadden ze allebei gezegd.

Vanmorgen, nadat hij met de kapitein van de Heinrich Mann afgesproken had op welk uur hij aan boord zou moeten zijn om het schip naar buiten te brengen, was hij naar de dominee gegaan. „Om zeven uur tussen de pieren en de uiterton,” had hij gezegd. „Het is de moeite waard; de schuit zit vol met munitie.”

Toen hij vanmiddag naar de Heinrich Mann toe ging, had de predikant hem bij de kade opgewacht. „'t Is in de bus,” had hij gezegd. „Om klokslag zeven. Zorg jij dat je er tijdig uitknijpt.”

Hij had daarvoor gezorgd. Zijn hachje was gered. Maar kapitein Werner; de mannen die straks met hem in het stuurhuis stonden; de zwarte jongen met de zonnige ogen... Jan keek naar de plaats, waar de Heinrich Mann ten onder was gegaan. De zee, langzaam

kalmerend na de geweldige beroering van de explosies, dreef daar vol wrakgoed.

Eensklaps schokte Jan op uit zijn verdooving. „We moeten daar op af, schipper. We moeten redden wat we kunnen redden.”

Achter hem werd gegromd. Bij het konvooi bewesten de uiterton was het gevecht nu volop gaande. De Tommies deden stoot na stoot op de schepen daar en de escorteurs spoten vuur. Moesten zij zich in die buurt wagen? Moesten zij, hoe dan ook, moffen redden, die de oorlog hadden gemaakt en alle ellende over Nederland gestort? „Laat ze verzuipen!” riep een matroos.

Jan rilde, ofschoon hij zichzelf ook weleens in die geest had uitgelaten. De haat tegen de overweldigers was hevig bij alle Nederlanders. Maar nu hij dit had aangericht, brandde het hem op zijn geweten.

Hij werd kwaad. „Willen jullie net zo gemeen zijn als zij!” riep hij uit. „Willen jullie die arme bliksems voor je ogen laten verzuipen? Dat doen moffen en jappen, Nederlanders niet! Schipper!”

Het was half een verzoek, half een bevel, ofschoon hij op de loodsboot niets te commanderen had.

Maar de schipper deed wat hij zei. Hij liet zijn boot op tegenkoers gaan en stuurde aan op het wrakgoed, dat ronddreef op de plaats, waar de Heinrich Mann was verdwenen. Daar liet hij beide jollen strijken.

Jan Loots was in de eerste jol. Hij pikte een vlot op, waarop de tweede stuurman en een paar matrozen van het gezonken schip zaten. Hij vond een rubberboot, waarin vier mannen, maar die waren allen dood. Hij haalde ook een zwemmer in zijn boot. Naar de kapitein en naar de zwarte jongen met de zonnige ogen zocht hij tevergeefs. Maar het was mogelijk dat de andere jol, die reeds terug was bij de Aldebaran, hen had gevonden. De geredden waren in het loodslogies gebracht; de gewonden lagen er te kooi.

Jan Loots vond er kapitein Werner, zwaargewond, maar op dat ogenblik bij kennis. Hij herkende Jan. „Dit is een spoedig Wiederschen, Lotse,” zei hij met een pijnlijk lachje. Jan wendde zich snel af, omdat hij een steek van binnen voelde en hij moest ook de zwarte jongen zoeken. Maar deze was niet bij de geredden.

Toen hij weer boven kwam, was de Aldebaran al gedraaid om naar binnen te gaan.

„Ik moet nog even in de jol,” zei hij tegen de schipper.

„Hij is al gehesen en wat moet je ermee?”

„Een jongen zoeken.”

„We hebben alles opgepikt, wat nog in leven was.”

Jan Loots hield echter aan en de schipper gaf toe, ofschoon node. Er was niets meer op te pikken en de gewonden moesten nodig naar de wal, ook wilde hij bij het gevecht vandaan dat nog steeds gaande was tussen de vliegtuigen en de escorteschepen voorbij de uiter-ton.

Toen Jan opnieuw tussen het wrakhout door voer, moest hij erkennen dat dit zoeken dwaasheid was. Wat er nog op vloten rondreef waren enkel lijken of uiteengescheurde ledematen; benen, armen, een romp, een hoofd...

Hij stuurde de jol terug naar de Aldebaran. Terwijl ze opgehesen werden zochten zijn ogen opnieuw de zee af, maar het was natuurlijk uitgesloten dat de jongen nog zou leven.

Hij ging naar de gewonden kijken. Kapitein Werner was nu buiten westen. Een matroos sloeg wartaal uit. Drie anderen jammerden van pijn. Jan hield het er niet uit. Hij ging weer naar de brug, maar voelde zich niet lekker. Opeens schoot hij naar de reling en gaf over.

„Wat nou loods, zeeziek?” vroeg een leerling spottend.

De schipper legde de jongeman bruusk het zwijgen op. Hijzelf was ook kotsmisselijk van alle ellende en narigheid.

Die avond laat zat Jan bij de dominee om verslag te doen. De predikant was voldaan over de actie.

Jan was het niet. Hij veegde met zijn zakdoek langs zijn voorhoofd en zijn hals, omdat het zweet hem telkens uitbrak. Hij zag maar steeds de zwarte jongen met de zonnige ogen voor zich, die zo graag naar zijn Mutti wilde, en hij dacht aan kapitein Werner, die zo verlangde naar de vrede. Die lag nu in het ziekenhuis. Het zou een dubbeltje op zijn kant zijn, als hij het haalde, had de dokter gezegd. En dit had hij die mensen aangedaan! Het was een beroerd bedrijf.

„Dat is het,” beaamde de dominee, „beroerd, wreed, goddeloos.”

„En wij doen daaraan mee!” klaagde Jan Loots. „Ik heb die lui, die aardige jongen ook, vermoord.”

„Bedenk wat de Heinrich Mann vervoerde,” zei de dominee.

„Munitie, nou ja...”

„Granaten voor de kanonnen van de U-boten.”

Jan staarde zwijgend voor zich.

„Granaten bestemd om afgevuurd te worden op geallieerde koopvaarders, ook op Nederlandse schepen,” ging de predikant door.

Nog zweeg Jan.

„Wie weet hoeveel van onze zeelui je het leven hebt gered.”

Jan knikte slap. Dat was natuurlijk allemaal waar, maar hij had die andere zeelui van het leven beroofd. Die aardige zwarte jongen en zeventien anderen, met wie hij om zes uur de haven van IJmuiden was uitgevaren, geen van allen kwaai kerels. En waarschijnlijk zou kapitein Werner het ook niet halen.

De dominee bad samen met hem, eerst voor de Duitse kapitein, die op dat ogenblik op de operatietafel lag. Dit deed Jan goed. En daarna voor vrede en vrijheid. En daarna om een helder inzicht in de verwarde en duistere situatie, waarin alleen het zwaard, in dienst van het recht, het duivelse geweld kon keren. En eindelijk om een moedig hart tot al hetgeen de strijd voor recht en vrijheid eiste.

Jan werd erdoor gesterkt. „Ik hoop u morgenochtend weer bescheid te brengen,” zei hij, zich vermannend.

„Goed zo. Voorzichtig, hè. Je kent de risico's.”

Aan deze risico's: het concentratiekamp, de kogel, dacht Jan ternauwernood. In zekere zin deed het hem goed dat ze er waren. Wanneer ze ontbraken was wat hij deed een laf bedrijf. Nu ging het leven tegen leven.

Op weg naar huis liep hij aan bij het ziekenhuis om te informeren naar de Duitse kapitein.

„Operatie geslaagd; patiënt maakt het naar omstandigheden goed,” zei de zuster stereotiep.

Hij begreep dat er nog niets te zeggen was. „Mag ik morgen nog eens komen horen?”

„Zoals u wilt.” Het klonk koel, met iets van vijandschap. Jan merkte dat ze een blaadje, waarin zij had zitten lezen, verder onder een boek schoof.

Hij begreep dat zij een man die naar een Duitser informeerde niet vertrouwde. Terwijl hij heenging, glimlachte hij weemoedig. De oorlog was een zeer verwarde tijd.

De volgende morgen rapporteerde hij aan de dominee welke schepen er die dag zouden vertrekken, en welke er werden verwacht. De Vegesack, die langs Terschelling was gekomen volgens melding van de kustwacht ginds, bracht altijd torpedo's voor de onderzeeërs. Hij zou die middag tussen drie en vier uur ter hoogte van IJmuiden zijn.

Terwijl het rapport in code per geheime zender naar Engeland werd gezonden, kocht Jan Loots kersen voor de Duitse kapitein. Hij mocht ze hem zelf brengen. Werner was kinderlijk blij met het medeleven van een Nederlander.

Jan Loots durfde de Duitser niet recht in het gezicht te kijken;

hij moest ook telkens slikken. Weldra ging hij weer weg. „Omdat u rust nodig hebt, zo vlak na de operatie,” zei hij, maar het was veel meer, omdat hij zich zo moeilijk goed kon houden. Hij kon Werner niet haten, integendeel, hij mocht die man. En toch moest er gevochten worden voor de vrijheid.

... Het kon wel op radar, dacht hij ...

BEHALVE DIE KEER, TOEN DE WRASSE KOF IN DE HOOS EEN LAMME vogel werd en daarna op de bank aan brokken werd geslagen door de branding, had Jan Loots in zijn lange loopbaan nauwelijks ongelukken meegemaakt op de schepen, die hij loodste. Hij stond bekend als bekwaam, voorzichtig en gelukkig.

Maar toen zijn pensioen al in het zicht kwam...

Jane en hij waren tezamen overgebleven, nadat hun kinderen de een na de ander waren getrouwd, behalve één dochter, die verpleegster was geworden in een zendingshospitaal op Java. Hij moest die avond met het laatste bootje naar de Aldebaran. Bij het weggaan gaf hij Jane een zoen, zoals altijd. Soms was die warm, want ze hielden van elkaar, nu ze ouder waren minder onstuimig maar even sterk als in hun jonge jaren, soms ook vluchtig, als hij met zijn gedachten elders was. Ditmaal lag het tussen de uitersten in. „Dag vrouwtje, tot morgen.” Hij zoende 'r op haar voorhoofd en wilde meteen gaan. 't Was tijd.

Doch zij omhelsde hem krampachtig. „Als je maar weer terugkomt!” zei ze angstig.

Hij vond dat zij zich aanstelde. Als het nu bar weer was! Maar het was fraai zomerweer; de zon scheen helder en er was maar weinig wind. Het glas stond hoog. De radio had ook voor morgen mooi weer voorspeld. En de oorlog met al zijn spanningen en verschrikkingen was voorbij. Daar waren zij goed doorgekomen. In de bezettingstijd was Jane dapper en flink geweest. Zij wist wat hij deed voor de bevrijding; zij kende ook de risico's die hij daarbij liep, maar ze had hem nooit teruggehouden, eer aangemoedigd. Het was zijn plicht de Koningin te dienen, vond zij. En nu waren ook de mijnen, die voor IJmuiden gelegen hadden, zorgvuldig opgeruimd. Er was geen kruimel gevaar.

„Wij zijn alle dagen in gevaar,” antwoordde zij daarop.

„Natuurlijk, jij evengoed als ik. Als jij een boodschap doet, kun je worden aangereken door een auto.”

Dat wist ze wel. Maar toch... Ze had een voorgevoel.

„Dat voorgevoel van jou,” zei hij wat korzelig, omdat hij het zo ongegrond vond.

„Ik zal voor je bidden,” beloofde ze.

Hij gaf haar nog een zoen, nu op de mond, die een beetje ingevallen was, maar ze had nog altijd volle lippen en frisse wangen.

Toen ging hij.

Op de hoek van de straat keerde hij zich om en wuifde naar haar, zoals hij altijd deed. Zij zwaaide naar hem. Krampachtig, vond hij. Ze was nog angstig. Het maakte hem weer korzelig. Die angst was onzin. Het was ideaal weer. Een licht koeltje, dat uit zee kwam, nam de hitte weg.

Tegen twaalf uur 's nachts werd hij naar het schip gebracht, dat hij moest binnenloodsen. Het was een groot passagiersschip. Toen hij over de reling klom, stond het dek vol mensen, ook vrouwen en kinderen. Ze wilden allemaal het binnenvaren zien. Hij liep tussen het volk door over het helverlichte dek. De vrouwen waren geel, de meeste kinderen spichtig, zoals doorgaans na jaren in de tropen. Ze waren allemaal erg opgewonden vlak voor het einde van de lange reis. Vol verwachting keken ze naar de vele lichten aan de kust: de boulevard van Bloemendaal, de menigte van havenvuren van IJmuiden; daarachter ros oplaaierend vuur; er werd een hoogoven geledigd.

Jan Loots ging naar de brug. Hij gaf de gebruikelijke aanwijzingen. Heel spoedig had hij het schip op de havenas. Binnen een half uur zouden ze in de noordersluis liggen.

Toen was het opeens alsof een reus het schip in natte watten pakte. De lichte boulevard van Bloemendaal was weg; het rosse vuur verdofte en verdween; de havenlichten van IJmuiden smolten weg. Zelfs de toplichten in de hoge masten van het schip werden wazig in de dichte mist.

Wanneer deze mist vóór de oorlog was gevallen, zou de boot hebben moeten ankeren, of, als ze al te dicht bij de pieren waren, hebben moeten zwenken om voorzichtig ruimer water op te zoeken. Nu was dat niet meer nodig. Hoog in de voormast draaide een schild steeds rond en in het stuurhuis stond een apparaat dat op een ouderwets fototoestel leek, zo'n kast op hoge poten, met een doek erover, waaronder een fotograaf kroop om op een matglazen plaat het beeld te zien dat op zijn foto komen zou. Op deze radar had de boot op zee door dichte mist gevaren en alles

wat hem tegenkwam verkend. Nu kon hij daarop ook de haven in, oordeelde de kapitein. Jan Loots was het daar graag mee eens. Hij had zoveel gelezen over radar; hij had zo vaak gekeken op het scherm van allerhande boten, die hij loodste. Het was een prachtuitvinding, die hij nu graag in de praktijk toepassen wilde.

Jan kroop onder de doek. Terwijl daarbuiten het scherpste zoeklicht verdronk in grijze wolken, zag hij hier de kust glashelder: vurige partijen, die klaarder oplichtten, wanneer de langzaam draaiende wijzer erover streek. Hij herkende die partijen: de semafore, de duinen, de pieren heel dichtbij.

Hij zag op het scherm dat de boot sinds het vallen van de mist iets van zijn koers was afgeweken, blijkbaar afgezet door de stroom. Hij gaf zijn aanwijzingen: een beetje stuurboord... een beetje bakboord... midscheeps... recht zo ie gaat.

Weldra had hij de grote boot weer op de havenas. Op de concentrische cirkels van het scherm kon hij de afstand tot de pieren meten. Halve kracht varend gleden ze ernaar toe. Ze kwamen goed door de hoofden. Dat kon Jan Loots van de brug af niet zien, want hij kreeg noch het groene, noch het rode licht in het oog, maar het geluid van de misthoorn kwam precies uit de goede hoek. Zo kon hij controleren dat de radar feilloos werkte. Op het scherm kreeg hij nu het beeld van het forteiland, recht voor de boeg.

Jan Loots dacht aan het afscheid van zijn vrouw vanavond. Had zij soms deze mist voorvoeld? Dan had zij zich nodeloos beangst gemaakt. Op radar voer je tegenwoordig veilig bij de dichtste mist.

Hij wilde ten noorden van het eiland langs, want ze moesten door de noordersluis. Daarom liet hij een beetje bakboord geven.

Het schip schoof langs de hoek van het eiland.

Toen zag Jan Loots iets op het scherm dat hij niet dadelijk thuis kon brengen. Hij moest na het passeren van het eiland de noordersluis zien en daarachter de compacte massa van de hoogovens. Maar zat er niet nog iets vóór de sluis? 't Was moeilijk te onderscheiden. Hij vroeg de kapitein om eens te kijken. Die wist het evenmin.

Eensklaps herkende Jan Loots het beeld op het scherm en tegelijk hoorde hij ook een sirene die antwoord gaf op hun sirene, die al een half uur monotoon gedreund had door de mist. Het was een schip! Een tegenligger! Hij was vlakbij.

„Volle kracht achteruit!” beval hij scherp aan de man die de telegraaf bediende.

Er klonk een heldere bel. De boot ging schudden, toen de machtige machines plotseling achteruitsloegen. Het schip deinsde.

Maar hoe was hun positie nu? Op zekere afstand werkte de radar feilloos. Op zee zag men alles haarscherp, tot zelfs wat achter de horizont lag. Maar nu alles zo dichtbij was: het forteiland, de pieren, de kaden en sluizen, de tegenligger, vloeiden de beelden in elkaar en was niet duidelijk te onderscheiden wat in de weg zat. Hoe was het, bewoog nu dat voorwerp voor hun boeg, of leek het maar zo, omdat zij zelf bewogen?

Jan Loots liet stoppen. Dat leek hem het veiligst. Ze dreven nog wat achteruit, en kwamen zo uit het vaarwater van de tegenligger.

Opeens dreunde er een harde schok door het schip. Op de brug rinkelde op hetzelfde ogenblik de telefoon. Het was de tweede stuurman, die van het achterschip meldde dat ze met het hek in de wal waren gelopen.

„Langzaam vooruit,” gaf Jan Loots bevel en na een ogenblik, toen hij voelde dat ze weer uit de wal waren: „Stuurboord je roer!”

„Stuurboord,” herhaalde de roerganger monotoon. Maar even later, geagiteerd: „Het roer slaat niet uit, loods.”

Toen werd het ernstig. Het schip dreef stuurloos in de dikke mist in de nauwe buitenhaven.

„Ik raad u aan te ankeren, kapitein,” zei Jan.

De kapitein was het ermee eens. „Vallen je beide ankers!” gelastte hij. Met zwaar geraas liepen de ankerkettingen door de kluizen. Het schip lag stil.

Jan Loots keek weer op het scherm en schrok. Hij greep de draad van de sirene en liet die met korte stoten loeien. Het leek op het janken van een hond in doodsangst.

Het was tevergeefs. Er dreunde een nieuwe schok, die het schip deed sidderen. Er knarste ijzer en er kraakte hout. Ze waren in de midscheeps aangevaren.

„Een gat in de tweedeklas salon, kapitein,” rapporteerde de vierde stuurman.

't Werd een paniek. Gewonden jammerden en schreiden. Vrouwen en kinderen renden schreeuwend over het dek. Opgewonden mannen scholden.

Jane lag in haar bed. Ze hoorde de misthoorn loeien. Even nadat het was begonnen hoorde ze de sirene van een grote boot daartegenin en toen wist ze dat haar man op deze boot was, al had

geen mens het haar gezegd en kon ze het onmogelijk berekenen. De stem van binnen, die haar zo vaak zei wat oog en oor niet konden waarnemen, vertelde het haar en deze zei haar ook dat hij in moeilijkheden zou geraken. Ze wist dit nu nog veel zekerder dan vanmiddag bij het afscheid. Ze werd zeer bang en toen daarna een derde fluit zich krijsend mengde in het geluid van hoorn en sirene ging het haar door merg en been. Ze deed wat ze beloofd had. Ze bad met gevouwen handen en prevelende lippen. Ze hoorde een stoot en zwaar gekras van ijzer. 't Was of ze de botsing lijfelijk voelde. Haar bidden werd zeer vurig.

Jan kwam de volgende dag verdrietig thuis. Hij was op het kantoor te Amsterdam berispt, omdat hij niet die voorzorgen in acht genomen had en die die voorzichtigheid betracht, die een goede loods betamen. Dit was zijn eerste ernstige berisping in zijn lange loopbaan. Hij was erdoor geschokt. Hij zag er ook tegen op het aan Jane te vertellen. Die had hem zo gewaarschuwd. Als hij naar haar geluisterd had, was hij voorzichtiger geweest en had hij de kapitein geadviseerd buiten te blijven. Nu zou ze zeggen: Zie je wel...

Maar dat zei Jane niet. Hij hoefde haar ook niets te vertellen. Ze wist er alles van. Ze verweet niets en ze praatte niet van: Had je maar... Ze was alleen maar dankbaar dat het zo goed afgelopen was met hem en met allen aan boord. Die berisping. Moest Jan daarom bekommerd zijn? Wie werkt maakt fouten. Niemand is volmaakt. „Jij bent mijn allerbeste loods,” zei ze en ze zoende hem op zijn grijs geworden slapen.

Niet lang daarna kreeg hij pensioen.

19 EEN STEM LEIDT IN BEHOUDEN HAVEN

EN NU WAS JAN LOOTS NA JAREN RUST OPNIEUW IN DIENST EN VOER HIJ in de jol naar het schip dat hij moest binnenloodsen in een dichte mist.

Scherp luisterend naar de stoomfluit van de Italiaan stuurde de leerling die aan het roer van de motorjol stond voorzichtig in de richting van het geluid, maar zelfs toen zij de dreunende bas heel dichtbij hoorden, ontdekten zij het schip nog niet.

„Achteruit!” riep de jongen op het plechtje van het jolletje.

De schroef sloeg ogenblikkelijk hard achteruit.

Het was iets te laat. De jol kreeg een stoot; zijn boeg was tegen de scheepswand van de Italiaan gebotst.

Het was een groot schip, grijs geveerd en daardoor haast onzichtbaar in de grijze mist op het grijze water. Het vloeyde alles in elkander.

Ze hadden op de Italiaan hen toch ontdekt. Van boven werd geschreeuwd dat ze meer naar voren moesten; daar hing de ladder uit. Maar de mannen in de jol wisten niet eens waar voor of achter was; zo ondoorzichtig was de mist. Tenslotte vonden ze de ladder.

Jan Loots stapte vlot over. Dit kan ik nog goed, stelde hij met een zekere voldoening vast. Nu ja, de zee was olieglad. Het klimmen viel hem tegen. Was deze boot zo hoog? Of lag het aan hem? Zijn hart ging harder kloppen. Als ik eens loslaten moest, huiverde het opeens door hem heen, dan zou ik in zee vallen en niemand zou het zien bij deze dikke mist. Vroeger had hij bij het klimmen zijn hart nooit gevoeld en zulke dwangvoorstellingen had hij nog nooit gehad. Waar kwam dit nu vandaan? Door ongewoonte, nu hij sinds drie jaar geen loodsladder beklommen had! Of was het ouderdom? 't Was ongewoonte, stelde hij vast. Hij was nog flink. Als hij een maandje dienst deed, was hij er weer aan gewend en klom hij even vief als vroeger.

Daar was hij er. Een matroos gaf hem een hand om hem aan boord te helpen. Hij zei zo iets van „ouwe baas”. Was het dan toch de ouderdom? Hij moest nog een paar trappen klimmen naar de brug. Toen hij er eindelijk was en in het stuurhuis: „Goeie-middag samen,” zei, stootte zijn stem een beetje door gebrek aan adem.

De Italiaanse kapitein vroeg hem of hij het aandurfde bij deze mist naar binnen te gaan. Hij antwoordde ietwat ontwijkend dat de loodsdienst niet gestaakt was, maar dat de verantwoordelijkheid natuurlijk bij de kapitein berustte.

„Heb jij vertrouwen in de radar?” vroeg de kapitein.

„Ze hebben hier de beste die er is,” antwoordde hij weer wat ontwijkend.

De kapitein was niet gerust. Hij vertelde van een onprettige ervaring op de Theems, toen hij bij mist van de rivier een Londens dok invoer. Hij had toen aan zijn radar niets gehad en daardoor lelijk in de knoei gezet.

Jan Loots zei niet dat hij precies dezelfde onprettige ervaring met scheepsradar had gehad. „Hier is nu havenradar; die is goed,” antwoordde hij.

„Heb je er goede ervaring mee?”

„Ze voldoet best,” antwoordde hij in het algemeen.

De kapitein nam hem onderzoekend op. Voelt hij dat ik eromheen draai? vroeg hij zich af, of taxeert hij m'n leeftijd? Vindt hij me soms te oud? Hij moet niet weten dat ik gepensioneerd, dat is zoveel als afgedankt ben. „Onze ervaring is nog niet zo groot,” ging hij door. „De installatie is hier nog maar kort, ziet u, en we hebben niet alle dagen mist.”

„Hm... 't scheelt niet veel,” mopperde de Italiaan. „Mist, regen, natte sneeuw. Ander weer heb ik nog nooit gehad in het noorden.” Hij kon niet snappen dat er nog mensen wilden wonen in deze oorden, waar de zon nooit helder scheen. „Hoe lang blijft deze mist hangen? Als het gauw voorbij is wacht ik het liever af.”

„Niets van te zeggen,” antwoordde Jan Loots. „'t Kan met een uur voorbij zijn, het kan ook dagen duren.”

De Italiaan gromde. Het zou wel dagen duren in dit land van mist en kille regen. Hij stond in tweestrijd. Hij nam liever geen risico, maar zijn reder zou ook slecht te spreken zijn, als hij vertraging had. Hij had nog pas een ongezouten brief gekregen over zijn laatste reis, die langer had geduurd dan de reder nodig vond. Ik wens geen trage lui als kapitein, had hij geschreven. Dat was een bedekte bedreiging met ontslag. „Vooruit dan maar, op jouw verantwoording.”

Dat nam Loots niet. „U bent verantwoordelijk, kapitein, niet ik. Ik ben slechts adviseur.”

„Wat adviseer je?”

Toen beet Jan zich op de tong. Op dit moment wou hij dat hij de raad van Herman van Dijk had opgevolgd en deze beurt voorbij had laten gaan. Hij had geen lust in binnenvaren bij deze mist, nadat het destijds mis was gegaan op de radar. Maar de loodsdienst was niet gestaakt. De jonge loodsen zouden zeker binnenvaren. Wanneer hij adviseerde: buiten blijven, zou hij zich laten kennen als een onvolwaardig loods en dat wilde hij niet, in geen geval. En de havenradar was beproefd gebleken. „Ik geloof dat wij naar binnen kunnen gaan, kapitein,” zei hij.

„Dan gaan we,” besloot de kapitein.

De Brindisi stoomde langzaam op. Intussen haalde Jan Loots de portofoon uit het linnen koffertje dat hij had meegebracht, zette hem aan en riep de havenradar van IJmuiden op.

Die meldde zich onmiddellijk. Jan vroeg om radarassistentie bij het binnenlopen.

„Waar zit u?” vroeg de stem uit de luidspreker van zijn toestel.

Jan Loots gaf zijn positie op, geschat, omdat hij in de mist niets controleren kon.

„Ik geloof dat ik u op mijn scherm zie, maar ik heb graag zekerheid dat ik de goeie assisteer. Maakt u eens een zwaai over stuurboord.”

Jan gaf de roerganger bevel en de Brindisi ging stuurboord uit.

„Nu nog een slag over bakboord,” zei de chef van de havenradar. Ook daaraan werd voldaan.

„Ik heb je, Jan Loots,” zei de stem. „Je zit duizend meter bezuiden de lijn, nog een aardig eindje van de zuiderpier.”

„Noordoost,” gaf Jan aan de roerganger op.

„Nu zit je op driehonderd meter van de lijn en vijftienhonderd meter van de pier...” kwam de stem na een poosje. „Ja, het gaat goed... Nog tweehonderd meter van de lijn... Nog honderd meter... Nu ben je op de havenas... Je koers is iets te noordelijk, Loots... Goed zo, recht zo ie gaat.”

„Het klopt precies,” zei de kapitein, van zijn radartoestel komend, waarop hij de aanwijzingen van de wal had gecontroleerd. „We liggen er recht voor.”

Jan Loots keek ook op het scherm. Het was een veel moderner apparaat dan er in zijn tijd op de schepen stonden. Je zag de beide pieren als twee vurige armen. Zij liepen midden in die armen.

De Italiaanse kapitein was rustiger dan straks. Hij had vertrouwen gekregen in de havenradar van IJmuiden. „De zaak is ginder prima voor mekaar, hè?”

„O ja!” verzekerde Jan Loots. Hij wist dat de apparatuur uitstekend was; hij kende Willem van der Ven, die voor het toestel van de havenradar zat als een kundig, accuraat en rustig man, op wie je staat kon maken.

En toch bleef hij onrustig. De vorige keer ging het buiten de pieren ook zo goed; je zag daar alles wat je op het scherm moest zien even helder als bij zonneschijn. Maar in de haven liep het hopeloos mis.

Ja, met de scheepsradar. Maar de havenradar was immers juist voor het gebruik binnen de pieren en in de sluisen geschikt. Hij had het zelf gezien in de donkere kamer op de semafore. Hij kon erop vertrouwen. Maar hij vertrouwde niet. Hij zou straks moeten sturen op een stem zonder iets te zien; hij zou het niet eens kunnen controleren op de scheepsradar, want daarop vloeiden de partijen in elkaar. Hij moest vertrouwen hebben en hij had het niet.

Er was geen weg terug. Toen hij op de loodsboot weigerde zijn beurt voorbij te laten gaan, had hij beslist. Toen hij de Italiaanse kapitein het advies gaf naar binnen te varen, had hij de allerlaatste kans om aan het risico te ontkomen prijsgegeven. Nu moest hij doorgaan.

„U ligt er prachtig voor,” zei de stem uit het toestel. „Nog vierhonderd meter van de havenmond... Nu is uw boeg tussen de pieren.

Jan Loots keek onwillekeurig naar buiten. Er was niets te zien; geen lichtopstand, geen hoofd. Natuurlijk niet. Het was nog veel dikker dan op die bewuste dag vijf jaar geleden. En toen was het van hier af misgegaan.

„Ik ben de kluts kwijt,” zei de Italiaanse kapitein, van achter zijn scherm komend. „Zopas zag ik de pieren best. Nu is er een wirwar van lijntjes en streepjes, waaruit ik geen wijs kan worden, net als toen op de Theems bij Londen.”

Jan ging kijken. Het viel hem mee. Hij herkende het forteiland en andere partijen. Maar dat deed hij vijf jaar geleden ook. Voorbij het fort werd het toen een doolhof. En van achter het eiland was de tegenligger opgedoken. Wat zat daar nu? Wat zat er achter de dammen van de vissers- en de haringhaven? Op dit radarscherm tekenden zich geen masten af, net zo min als op de oude schermen. Op dat van de havenradar wel? Hij wist het niet meer.

„Ik zie geen steek,” klaagde hij in de microfoon. „Je blijft me toch wel assisteren, Willem?”

„Dat komt in orde, oom Jan,” antwoordde de rustige stem. „Jullie moeten doorschutten in de middensluis en over stuurboord meren. Wil je bezuiden het fort om?”

„Jawel,” antwoordde Jan. „Zit er niets in de weg?”

„Nee, niets... Als je een beetje stuurboord gaat... Recht zo... Met deze koers loop je vrij van het fort.”

„Is er nog niets in de weg?” vroeg Jan weer. Waar het schip zich nu bevond, was het de vorige keer misgelopen.

„Nee... de vaart is vrij... Een beetje bakboord... Nu lig je recht in de koers naar het toeleidingskanaal.”

„Het loopt alles als gesmeerd, kapitein,” zei Jan opgewekt tegen de Italiaan. Hij dacht erbij: als je je maar leiden laat, als je het niet zelf wilt, maar vertrouwt. Als je maar luistert naar de stem en ernaar handelt, blind vertrouwend, dan gaat het goed.

„Hallo, Brindisi,” riep de radarwaarnemer. „Er komt iets uit de haringhaven in uw richting.”

Jan Loots schrok. Zou het nu toch nog misgaan, terwijl hij meende er te zijn? Hij ging het stuurhuis uit en hield een hand aan het oor.

Hij hoorde geen sirene, behalve hun eigene, die oorverdovend loeide iedere minuut.

„k Hoor niets,” berichtte hij aan de radarpost. „Zit hij ons in de weg?” Zijn toon was zenuwachtig.

„Welnee! 't Zal wel een logger zijn, die zee kiest. Hij hoort natuurlijk jullie bulken, net als ik hier op mijn post. Verdraaid, wat maken jullie een lawaai! Die logger zal wel achter jullie omgaan.”

Het luchtige praten van Van der Ven kalmeerde Jan. Hij maakte zich onnodig ongerust. Die logger was natuurlijk een heel eind uit de buurt. Zij voeren langzaam verder, haast geluidloos, behalve het loeien van de sirene; de machines werkten zo gestadig, dat er nauwelijks trilling in het schip gevoeld werd.

„Stoppen, Jan,” kwam de stem uit de luidspreker.

Jan Loots gaf dadelijk bevelen, onmiddellijk weer ongerust.

„Wat is er?” vroeg hij door de portofoon.

„Ik weet niet wat dat vaartuig uit de haringhaven wil.”

De Brindisi lag gestopt.

„Die rare schutter!” klonk het uit de radio, voor het eerst ietwat geagiteerd. „Achteruit, Jan!”

Jan Loots schoot zelf naar de telegraaf.

De Italiaanse kapitein werd zenuwachtig. „Wat was er aan de hand?” kwam hij bij zijn radar vandaan. „Ik zie op mijn scherm niets verdachts.”

Jan Loots antwoordde niet. Hij zat warempel in precies dezelfde situatie als voor vijf jaar. Een onzichtbare tegenligger. Nu nog onhoorbaar bovendien!

Zij sloegen achteruit. De vorige keer was hij achteruitslaand in de wal gelopen... Gebroken roer... een botsing in de midscheeps... misère!

„Vol achteruit!” zei de stem van Willem van der Ven.

Jan rukte de telegraaf naar achteren.

De kapitein raakte overstuur. „Wat haal je uit, loods? Volle kracht achteruit? En dat hier, binnen? We lopen vast!”

„U hebt het maar te zeggen, kapitein,” zei Jan gelaten. „U bent de baas.”

De kapitein gaf geen bevel. „Wat wou jij dan?” vroeg hij.

„De aanwijzingen van de havenradar volgen, kapitein.” Jan verbaasde zich dat hij het zo vlot zei. Inwendig twijfelde hij of het

nog in orde kon komen. Het was net zo'n ingewikkelde situatie als toen. En hij zag niets!

„Schip aan stuurboord; koers op ons!” berichtte de uitkijk van de bak.

„Daar heb je het gedonder!” riep de nerveuze kapitein. „Wat doe je, loods?”

Het zweet brak Jan Loots uit. De normale manoeuvre bij een dreigende aanvaring was, nu ze achteruitliepen, hard roer geven. Maar hij wist niet hoe ze lagen tussen de wal en het forteiland. Hij moest het overgeven aan de waarnemer in de donkere kamer op de semafore. En die zei niets. Zag hij dat andere schip nog wel? Lette hij nog op hen?

„Ik krijg dat vaartuig op mijn huid,” riep Jan Loots in de microfoon. „Wat moet ik?”

„Nog even achteruit,” zei de stem, nu weer volkomen rustig. En vlak daarop: „Snel stoppen!”

Jan Loots liet vooruitslaan om de vaart uit het schip te krijgen. Een koude rilling liep langs zijn rug. 't Ging net als toen. Zij voeren in den blinde in de nauwe haven. Een onbekende en onzichtbare tegenligger zat hun op de huid. Hij verwachtte ieder ogenblik een stoot, of bij het hek: roer in de wal; of bij de boeg: aanvaring. En hij wist niet wat hij ertegen doen moest. Hij had niet moeten vertrouwen op die radar; hij had niet moeten loodsen bij dit weer; hij had niet tegen de commissaris moeten zeggen: tot uw dienst. Hij kon het niet meer. Hij was te oud.

De Italiaanse kapitein foeterde en vloekte. Jan zweette, zijn handen beefden, zijn hart bonsde.

„Hij is voor de bakker, Jan!” klonk opgelucht de stem uit de radio. Ook Van der Ven had blijkbaar in spanning verkeerd. „Die rare schutter is voor jullie langs gegaan. Langzaam opstomen maar.”

„Lig ik goed?” vroeg Jan Loots.

„Prachtig. Precies in de koers.”

En na een paar minuten: „Nu ben je bij het remmingswerk.”

„Ik loop toch niet op de sluis?”

„Nee... nee... Je ligt met je boeg iets om de zuid. Nu ben je vlak bij de kaai en heel dicht voor de sluis.”

„Ik zie nog niets!” riep Loots.

„Is het zó dik? Je bent geen vijftig meter uit de wal...”

Jan zweette weer. Het klamme vocht parelde in zijn handen. Hij was doodmoe; zijn benen trilden. Hij moest vlak voor de sluisdeuren zijn, vlak op het remmingswerk. En hij zag geen steek.

De Italiaanse kapitein werd zeer opgewonden. Hij schreeuwde naar de uitkijken voor en achter; hij schreeuwde tegen Jan. Dit maakte het voor de oude loods nog moeilijker.

„Je schiet fijn aan,” zei Willem van der Ven. „Nog dertig meter...”

Daar hoorde Jan stemmen van de wal. Maar nog altijd scheidde die kille, grijze muur van mist hen van de kade. Nog voeren ze in den blinde. Hij wachtte op een stoot, zoals men op de donder wacht na het flitsen van de bliksem.

„’t Gaat prachtig,” zei de radarchef. „Je vlijt hem aan de kaai, zoals een moeder haar kind in bed legt.”

Hoe is het mogelijk? vroeg Jan zich af. Maar de lof van Van der Ven verkwikte hem.

„Wal!” riepen de uitkijken voor en achter tegelijk.

Op hetzelfde ogenblik zag Jan de kade ook. De Brindisi gleed er heel langzaam bijna evenwijdig langs. De lijnen gingen over, de trossen voor en achter uit. Terwijl de ducdalven zacht kraakten, vlijde het schip zich tegen het remmingswerk.

Jan bedankte Willem voor zijn hulp.

Daar kwam de Italiaanse kapitein. „Loods, mag ik een woordje zeggen tegen die radarman?”

„O, met plezier.” Hij gaf hem de hoorn van de portofoon.

„Hier de kapitein van de Brindisi. Waarnemer, bedankt voor uw assistentie. We zaten lelijk in de piepzak. Ik heb nog nooit zo’n mist beleefd. Zelfs in Londen niet. En ik moet u zeggen dat ik niet veel vertrouwen in u had. Maar u hebt ons er prachtig doorgehouden en mijn terechtgebracht. U en de loods. Duizendmaal dank!”

Hierna schudde de Italiaan Jan Loots de hand. „Ik had in jou ook niet veel fiducia, loods. Zoals je de brug opkwam! Ik dacht bij mezelf: hoelang lopen in Holland de loodsen mee?... Maar je hebt het bovenstbest gedaan. Mijn compliment! Gaan we een glas drinken op de behouden binnenkomst?”

Jan deed het graag. Na al de emotie had hij een verkwikking nodig. Onder het glas wijn vertelde hij aan de Italiaan wat hij een uur geleden nooit gezegd zou hebben: dat hij feitelijk een af-dankertje was, een aftands paard, alleen uit nood nog eens van stal gehaald, en ook dat hij van havenradar haast niets wist. De Brindisi was het eerste schip dat hij op deze wijze binnenbracht. „Als u dat had geweten, kapitein!” zei hij, terwijl hij ondeugend over zijn glas fonkelende wijn heenkeek.

„Dan had ik het nooit met je gewaagd,” erkende die. Hij liet

de hofmeester nog eens inschenken en hief het glas. „Op je gezondheid, loods. Dat je er nog veel zo veilig binnenbrengt als mij!”

Jan klonk en dronk.

De vaart door het Noordzeekanaal ging op een systeem van mist-bekening, dat Jan Loots van vroeger kende. Het liep op wioletjes. En de Amsterdamse haven gaf geen last. Tussen de hoge silo's van de vemen hing geen mist.

Toen Jan naar huis terugreed was het helder. Nu praalde Holland in lentetooi. De weiden waren mals, het jonge vee sprong dartel. In de IJ-polders schoot de tarwe al omhoog; een baan koolzaad lag als goud in het groen. Voorbij Haarlem pronkten de bossen, pas uitgebod, in duizend voorjaarstinten en de kastanjes hadden kaarsen op. Hier en daar was de aarde een mozaiek: rood, paars en oranje van bollenvelden. En alle kleuren waren hel en stralend door de zon, die sterk scheen aan een klare hemel. Jan wilde dat die Italiaan nu bij hem was, om te genezen van zijn waan dat er in het noorden alleen maar nacht en nevel heersten.

Thuis wachtte Jane hem op. „Hoe is het gegaan?” vroeg zij.

„O, best!” antwoordde hij heel luchtig, alsof de vraag glad overbodig was.

Maar Jane zei: „Je hebt het zwaar gehad.”

„Hoe zo?”

„Dat kan ik aan je zien.”

Het verbaasde Jan. Hij was wel moe geweest, van spanning. Hij kon tenslotte op de brug amper meer staan. Maar op de terugreis was hij goed uitgerust en nu voelde hij zich monter. Jane zag echter altijd door je heen.

„Hoe ging het in de mist?” vroeg zij.

„Vreemd,” gaf hij eerlijk toe. „Vreemd op die havenradar. Ik kon niets zien. Ik moest me laten leiden.”

„En dat is moeilijk voor Jan Loots,” glimlachte zij.

„Ik moest me laten leiden door de stem van iemand die ik niet zag. Het ging in blind vertrouwen. Omdat ik op die stem vertrouwd heb, ging het tenslotte goed.”

Zij knikte nadenkend. „Zo is het eigenlijk met ons allemaal,” zei ze.

„Wat bedoel je?”

„Dat wij ons in ons leven moeten laten leiden door de stem van Eén, die wij niet kunnen zien. En dat het alleen goed gaat als we ons overgeven in vertrouwen.”

Nu begreep hij haar; hij was het met haar eens. Met een stille glimlach keek hij door het raam naar buiten, naar de haven. Er voer een schip uit; er liep een ander binnen. Zij hadden allebei de loodsvlag aan de mast. Maar hij zag die nauwelijks. Hij zag hoger. Wat heb ik toch een mooi beroep, dacht hij. Loods zijn: dat is anderen leiden langs zandbanken en verborgen klippen, vaak door verraderlijke stromen, door dichte sneeuwjacht en door stormen heen, en brengen in behouden haven. Zo had hij het altijd mogen doen. Het leek een beetje op hetgeen de Heer deed met Zijn kinderen. En nu was daar de nieuwste vinding, de havenradar bijgekomen. Daarbij moest de loods, om anderen te kunnen leiden, zichzelf toevertrouwen aan een stem, die uit de verte kwam, een stem van een die je niet zag, maar die je veilig leidde door de dichtste mist in het nauwste water, mits je ernaar luisterde en ernaar deed; mits je je in vertrouwen aan hem overgaf. Op deze manier was hij er vandaag gekomen. Zo zouden Jane en hij er straks ook komen. Ze naderden het einde van de reis. De haven was niet ver meer. De Grote Loods kwam straks aan boord. Zijn stem zou hen misschien door nacht en nevel leiden, maar zéker in behouden haven brengen.

IK WORSTEL EN KOM BOVEN

Illustraties van Jan Lutz

1 FREEK WIL VOORUIT

IN ZIJN KINDERJAREN WAS FREEK EEN NOGAL WILD PAARD IN DE STAL van Lambertse. Met geen van haar vijf volgende kinderen had zijn moeder zoveel te stellen als met hem.

Niet een kwam zo vaak thuis met een gescheurde kiel, besmeurde broek of een nat pak. Toen hij nog maar een peuter was, zwierf hij al in het buitendijkse land, waar veel poelen en plassen en greppels vol met water zijn, en waar de vloed je lelijk kan verrassen. En als schooljongen zat hij altijd aan de waterkant. Toen zijn moeder meende, dat hij nog nooit méér had gedaan dan pootjebaden – behalve dan de keren dat hij kopje onder was gedoken en thuisgekomen, grijs van het slik of groen van eendekroos – kon hij al zwemmen als een waterrat.

Tussen Freek en zijn vader kwam het tot een botsing, toen hij de zesde klas door was. Vader had hem om die tijd het liefst van school genomen. Zelf was Teun Lambertse ook met elf jaar naar de boer gegaan en dat was al weer later dan *zijn* vader, die met negen jaar al op het land werkte. Maar de hoge heren ordonnerden tegenwoordig, dat een kind op school moest blijven, al kende het al hoog en breed alles wat meester Langdraad zijn leerlingen bijbrengen kon; dus moest Freek nog een paar jaar blijven zitten op de dorpsschool. Doch daarvan was Freek niet gediend. Hij wist precies wat hij wou: naar de technische school te Middelharnis.

„Naar de ambachtsschool?” vroeg vader. „Waarom dat?”

„Omdat ik een vak wil leren.”

„Het boerenwerk is ook een vak en een goed vak. Ik ben bij de boer, en je grootvader is bij de boer geweest. Waarom zou jij wat anders worden?”

„Omdat ik méér wil worden.”

Toen schudde Lambertse het hoofd. „Jij staat naar hoge dingen, Freek. Je moet je voegen naar de nederige.”

Freek wierp zijn hoofd in de nek. „Ik wil vooruitkomen.”

„En wij moeten maar krom liggen voor jou,” verweet zijn vader hem.

Daarvan scheen Freek te schrikken. „U voor mij? Waarom?”

„Je bent verleden jaar mee in de „juun” geweest. Dat kan van

't jaar weer. En je kunt méér doen dan het vorig jaar. Als de jongens van de hoogste klassen eens een schotje maken om in de „juun” te helpen, knijpt meester Langdraad wel een oog dicht. Als jij in Middelharnis gaat schoollopen, komt daar niets van.”

„Ik help wèl mee,” zei Freek beslist. „'s Morgens vroeg en 's avonds, als ik weer thuis ben. Dacht u dat ik u en moeder in de steek zou laten?” Hij werd een beetje kwaad.

Daarvan had vader Lambertse niet dadelijk terug. Want Freek mocht dikwijls lastig en soms wat dwars zijn, ijverig was hij wel. Maar er was wat anders. Het reisgeld. De tramrit, alle dagen heen en weer, was veel te duur dan dat een landarbeider met een groot gezin dat kon betalen.

„Ik kan best op de fiets,” zei Freek.

„Dacht jij dat ik wèl een fiets kon kopen?” vroeg zijn vader. Freek beet op zijn lippen. Hij wist wel dat het krap was. Verleden jaar was de opbrengst van de uien slecht geweest, en deze winter had vader een poos werkloos rondgelopen, zoals meestal wanneer het landbouwwerk was afgelopen. Als vader en moeder hem nu nodig hadden om wat te verdienen, mocht hij er dan tussenuit knijpen? Maar hij moest immers tòch naar school en hij zou zijn werk in de uien doen. Alleen een fiets...

Hij ging de deur uit. Een uur later kwam hij opgetogen thuis. Baas IJzerman, de fietsenmaker, in wiens werkplaats hij al vaak had geknutseld, had een tweede-hands-karretje. „En dat kan ik...”

„Hoeveel kost het?” viel zijn vader hem in de rede.

„Geen cent,” riep Freek triomfantelijk, „alleen maar werk. Ik mag het betalen door elke zaterdagmiddag bij hem te komen werken.”

Een ogenblik stond Lambertse verstomd. Zo'n jongen! Die was nou voor geen gat te vangen. Toen had hij echter weer bezwaren. Dat werd 's morgens vroeg in de uien werken en daarna naar Middelharnis fietsen, alle dagen heen en weer, en dan nog elke zaterdagmiddag voor IJzerman aan het werk. „Je neemt te veel hooi op je vork, Freek.”

„Op school zit ik,” wierp Freek tegen.

Dat was zo. Van leren werd je niet moe, vond Lambertse, en toen moeder Freek nog bijviel: „Als die jongen een vak wil leren, moeten wij hem niet in de weg staan,” gaf vader zich gewonnen.

„Vooruit dan maar.”

Drie jaar lang heeft Freek in Middelharnis schoolgegaan, dagelijks fietsend over de hoge, kale dijken, die Flakkee doorkruisen,

waar het altijd waait en dikwijls regent. En wat de „juun” aangaat hield hij zijn woord. Op vroege zomermorgens stond hij te wieden in het uienveld, op late avonden vaak ook, en in de oogsttijd was hij in het halfdonker al of nóg aan het werk. Ook was hij iedere zaterdagmiddag bezig in de werkplaats van baas IJzerman. De fiets was weldra afbetaald, maar Freek bleef werken bij de fietsenmaker. Wat hij op de technische school in Middelharnis leerde, bracht hij hier in praktijk en het verdiende ook niet onaardig. Hij kocht voor het loon een stel nieuwe fietsbanden en daarna boeken; telkens kwam hij met een boek thuis. Lambertse verbaasde zich erover, dat Freek zoveel boeken nodig had, en toen hij er 'es een inkeek was hij nog meer verwonderd, want dit boek ging helemaal niet over smeden, of over auto's en machines. Waarvoor had de jongen zo'n boek nodig? Freek zei, dat hij graag ook wat weten wilde over dingen, die je op school niet leerde. Vader Lambertse haalde de schouders op. Als je de bijbel en de

Eilandbode las, dan was dat voor een gewoon mens meer dan genoeg. Maar moeder moedigde hem aan: „Koop jij maar boeken, jongen, en leer goed.”

Sinds Freek in Middelharnis schoolging, had zij veel minder met haar oudste zoon te stellen dan voorheen. Hij had nu geen tijd om door het buitenland te zwerven. Wat voor kattedwaad hij in Middelharnis uithaalde, kwam zij niet aan de weet. In elk geval kwam hij minder dikwijls met kapotte kleren thuis. Weleens met een nat pak, maar dat was als hij op de schoolweg zware regen had gehad, ofschoon zij zich soms verwonderde, dat hem een bui getroffen had, terwijl het in het dorp mooi weer geweest was. In haar hart was moeder Lambertse een beetje trots op Freek, want hij kreeg telkens mooie rapporten en baas IJzerman getuigde: „Er steekt een beste vakman in die jongen.” Als Freek van school kwam, zou hij gaan werken bij IJzerman. En wie weet of hij later nog niet eens zelf een fietsenzaak of een smederij begon. Hij zou het best kunnen, meende moeder Lambertse. Maar zo groot durfde zij toch eigenlijk niet denken van haar zoon.

Freek heeft de technische school afgelopen. Hij is met een mooi getuigschrift thuisgekomen en knecht van IJzerman geworden. Moeder Lambertse ziet het begin van haar ideaal in vervulling gaan en durft nu sterker hopen, dat het volle werkelijkheid zal worden. In haar verbeelding ziet ze al „Freek Lambertse” geschilderd op een grote spiegelruit, in de dorpsstraat. En achter die ruit het zwarte lak en blinkend nikkel van veel fietsen, misschien zelfs van een auto.

Vader Lambertse heeft er nu vrede mee, dat Freek niet naar de boer gaat. Zijn tweede zoon, Gerrit, volgt gelukkig vaders spoor. Hij blijft geen dag langer bij meester Langdraad op school dan strikt noodzakelijk is en nu hij in de hoogste klas zit, maakt hij vaak een schotje om op het uienland te helpen. Laat Freek dan maar een andere kant opgaan als hij dat wil. Het is nog wel gemakkelijk, zo'n ambachtsman in huis te hebben. Lambertses fiets is nu al drie jaar in de reparatie bij zijn zoon; dat kost hem niets. Onlangs heeft Freek de kachel, die kapot was, goed hersteld, en overal heeft hij licht gebracht, op zolder en in het schuurtje van de geit. Toen Freek dat ging doen, was vader er niet voor. Hij vond het gekheid overal licht te maken. Je moest in je eigen huis in donker de weg weten en als ergens licht nodig was, kon je het best met een looplampje doen. Maar nu is het toch wel gemakkelijk dat je maar een knopje om te draaien hebt en er is licht.

Freek hoeft het allemaal niet te horen, maar in de schuur van boer De Rijke scheidt vader Lambertse in het schaftuur weleens op over zijn zoon, die om zo te zeggen alles kan.

Op een avond fietst Lambertse van de boerderij naar huis. Het regent. Vanavond komt er niets van werken op het uienland. Wel, een gemakkelijke avond komt gelegen. Hij voelt zijn rug van het harde werken van de laatste dagen, en Saartje en de kinderen mogen ook weleens uitblazen, nadat zij avond aan avond tot donker toe op het uienveld gewerkt hebben. Vanavond gaat hij eens op zijn gemak een pijpje roken en daarna wat snijden aan het theeblad, dat hij voor z'n vrouw wil maken. Freek zal wel lezen. Die jongen leest altijd, wanneer hij niet aan het werk is. Lambertse snapt niet, wat ie altijd weer te lezen heeft. Enfin... Als de anderen er maar niet door aangestoken worden. Greet, z'n oudste dochter, schijnt de boeken van Freek ook te willen lezen, maar daar zal hij een stokje voor steken. Wat komt er van naaien en breien terecht, als meisjes hun ogen in de boeken steken?

Daar is ie thuis. De natte kleren uit. Moeder Saartje heeft al droge klaargelegd. Gewassen en gekamd stapt hij in zijn opknappersgoed de kamer in. Het is er vol en druk. Dat heb je met regenweer; dan zit de hele schaar in de kamer. Alleen Freek is er nog niet. Die heeft vast nog een laat karweitje bij baas IJzerman. Maar er is wel wat voor Freek: een brief in een langwerpige couverte met een raampje. Door dat raampje kun je lezen: De Heer F. Lambertse. Op de envelop staat in ragfijne druklettertjes de naam van de afzender: Garagebedrijf Jansen, Delft. Lambertse draait de brief een paar keer om. Wat of die Jansen toch aan Freek te schrijven heeft?

„Maak 'm open, vader,” zegt Gerrit.

Lambertse zou dat wel willen. Hij brandt van nieuwsgierigheid.

Maar moeder zegt: „Niet doen; dat hoort niet.”

Dat hoort niet? Watblief? Is hij niet de vader en Freek zijn kind en minderjarig, al doet de jongen soms alsof hij alles weet? Als hij die brief openmaken wil, dan doet hij het. Dat is zijn recht. Hij doet het echter niet. De brief blijft op de tafel liggen. Ze kijken er allen naar en ze gissen naar zijn inhoud, maar niemand weet iets.

Daar knerpen fietswielen op het grindpad naast het huis. Freek!

„Freek! Freek! Een brief voor jou!”

De hele bent wil het hem vertellen en als hij binnenkomt, kijken ze allemaal naar de oudste broer en naar de brief.

Freek krijgt een kleur. Hij grijpt de brief en wil ermee de ladder

opgaan naar de zolder, waar hij slaapt; maar vader vindt dat stiekeme gedoe niet nodig. Hij kan de brief hier openmaken. Zo'n geheim zal het niet zijn. Alla, wat staat erin? En dan scheurt Freek de envelop open, haalt de brief eruit en leest.

„Wat staat erin?” vraagt vader.

„Ik moet vrijdag naar Delft.”

„Ei, ga je weg?” roept Greet uit.

„Naar Delft? Waarvoor Delft?” vraagt vader.

„Ik heb gesolliciteerd.”

„Heb jij gesolliciteerd?!”

Freek wordt een beetje rood. „Ik heb geschreven op een advertentie,” bekent hij.

„Dat schrijft maar achter onze rug,” verwijt zijn vader hem.

Freek kijkt zijn moeder aan. Van haar heeft hij vaak steun gehad, als hij het anders wilde dan zijn vader.

Vandaag krijgt hij geen steun van haar. Moeder kijkt strak. Dit valt haar tegen, kan Freek zien.

„Ik ben nog niet weg,” zegt hij sussend. „Ze vragen alleen maar of ik es kom praten.”

„Je gáát weg,” voorspelt moeder scherp.

Gerrit, die altijd honger heeft, vraagt of ze eindelijk gaan eten, en dan scharen ze zich om de tafel. Vader bidt. Moeder schenkt koffie in. Freek hoopt, dat die brief nu maar vergeten wordt.

Maar Greet vraagt, of het een grote zaak is daar in Delft, en Gerrit beweert dat je dat wel aan het fijne briefpapier kunt zien, en Manus, die tien is, zegt: „Natuurlijk, aan de wal is alles groot.”

Freek geeft er niet veel asem op. Bij vader is het onweer, dat kun je merken aan het harde malen van zijn kaken. Moeder eet weinig; als zij haar kopje aan de mond brengt, beeft haar hand. Op dit moment heeft Freek er spijt van, dat hij op die advertentie heeft geschreven. De gehele avond heerst er een gedrukte stemming en als de kleintjes naar bed zijn, wordt het akelig stil in de kamer. Op andere avonden praten ze ook niet aldoor. Maar moeder vraagt eens wat en vader heeft wat te vertellen van het werk, en Freek heeft altijd wel iets gezien in het dorp, dat de moeite waard is om te vertellen. Vanavond praat alleen de klok nadrukkelijk: tik, tak. De mensen zeggen niets. En Freek kan ook niet lezen, ofschoon hij een boek op zijn knieën heeft en zijn ogen langs de regels lopen en hij vóór en na een blad omslaat. Hij neemt niet op. Het komt, omdat moeder zo is. Zij is niet boos, o nee. Ze zal hem stellig niet verbieden weg te gaan. Maar ze is wel bedroefd, net

of ze heel veel zorg heeft over hem. Ze ziet er zo bekommerd uit. Vóór het naar bed gaan, geeft Freek zijn moeder altijd een zoen. Vanavond fluistert hij haar daarbij in het oor: „Als u het héél erg vindt dat ik wegga, wil ik wel blijven, hoor.” Zij wrijft snel langs haar ogen. Haar mond wordt vast. „Nee, nee, om mij moet je niet blijven. Je moet gaan.” En dan weet Freek niet meer wat hij ervan denken moet.

Die vrijdag gaat Freek vroeg op stap, want het is een hele reis, per tram en boot en tram naar Rotterdam en dan nog verder. 's Avonds laat komt hij weer thuis.

De broertjes en zusjes staan hem op te wachten bij de tram. „Ga je weg?” roepen ze, als hij nog op de treeplank staat. Freek antwoordt niet en de broertjes vinden hem een flauwe vent. Nog flauwer vinden ze hem, als hij zo hard loopt dat zij op hun klompjes moeten draven om hem bij te houden. Als ze dit geweten hadden, waren ze thuisgebleven, in plaats van een dik halfuur te wachten op de tram.

Thuis wachten vader en moeder.

Moeder kijkt hem onderzoekend aan. Zij weet zonder dat hij het zegt al, hoe het er bijstaat.

Vader vraagt hoe het afgelopen is.

„Over veertien dagen moet ik beginnen,” antwoordt Freek op een toon of hij een vonnis meedeelt.

En dan verrast zijn vader hem. „Je hebt gelijk, Freek,” zegt hij. „Als je wat worden wilt, moet je weg. Hier op het eiland kom je nooit vooruit.”

Dit is vierkant anders dan vader ooit gesproken heeft. Maar wat zegt moeder? Haar verdriet heeft hem de hele dag bezwaard.

„Over veertien dagen dus,” zegt zij. „Dan zal ik je kleren gauw in orde maken, jongen. Je moet knap voor de dag komen, nu je de wereld ingaat.”

2 UIT 'T NEST GEVLOGEN

HET STATIONSGEBOUW VAN DE ROTTERDAMSE TRAMWEGMAATSCHAPPIJ IN Feijenoord ligt op de grens van twee werelden. Ervóór is Rotterdam, de wereldstad, waar alles jacht en jaagt; erachter staat het trammetje, dat de eilanden berijdt, oud en een beetje wrak, met

verschoten rood fluweel in de eerste en harde banken in de tweede klasse, en conducteurs, die uitgedost zijn met veel rood en koper. Een mijl of wat kruipt het trammetje door Rotterdam, hijgend en schichtig schokkend door de wissels van pure onrust over de drukte om zich heen. Wanneer het de hefbrug van de Oude Maas is gepasseerd, gaat het kalmer rijden. Dat komt, omdat het trammetje nu in zijn eigen wereld komt, bij paarden, die met hangende kop en licht opgetrokken achterpoot aan een slootrand staan te dromen; in dorpen, waar de oude huisjes tegen nog oudere kerken leunen; zacht rode daken tegen grijze muren en torens met een blauwe spits. Freek heeft dit vroeger nooit gemerkt. Nu hij, na een aantal weken werken in de stad, hier weerkeert, verbaast hij zich erover hoe vredig de eilanden en hoe stil de dorpen zijn, en ook over de wijdheid van het laagland en de hoogte van de hemel, die erboven staat.

In Hellevoetsluis ligt het bootje naar Middelharnis. Nu is het, sterker nog dan in de tram, alsof hij bijna thuis is. Hij kent Maarten Plat, de kapitein, en Gijs Ruig, de controleur, altijd met een stompje potlood achter het oor en steeds bij elk biljetje dat hij afscheurt, aan zijn vinger likkend. In de kajuit ook veel bekenden; wie hij van naam niet kent, kent hij wel van gezicht. Er zijn er ook die hem kennen. „Zo, weer naar huis? Ja, het jonge volk wil van het eiland af, maar als ze weg zijn komen ze op hun knieën terug...”

Het wordt warm in de kajuit. Gijs heeft de kachel roodgestookt en geen patrijspoortje mag open van ouwe Geertje, die naar een Rotterdamse dokter is geweest en geen tocht kan velen. Freek vlucht naar boven, waar het als altijd zó tjokvol met auto's staat, dat je er geen voet verzetten kunt, maar hij vindt toch een plaatsje op een bolder op het achterdek. De boot kruipt onder de wal van Voorne langs. Aan de overkant van het wijde water is Flakkee. Ginds komen Sommelsdijk en Middelharnis aangedreven. Het laatste baken onder Voorne is gepasseerd. Nu de oversteek. Daar is het haventje, de steiger, het trammetje, nòg eigener dan dat op Voorne-Putten, ofschoon de wagens even oud en af zijn aan beide kanten van het Haringvliet en de locomotief een eendere koffiemolen is als ginds. Maar hier is Kees Zwart machinist en Willem Mulder conducteur. Freek kent hen van de tafelstoel af. Toen zwaaide hij al naar de zwarte man, die bellend langs hun huis reed; en op zijn eerste tramrit, op moeders schoot naar Middelharnis, heeft Willem hem al in de wang geknepen. Nu hangt

Kees in zijn vettig jasje over z'n ijzeren onderdeur en z'n zwarte hand gaat vlug omhoog, wanneer hij Freek ziet tussen het volk dat van het bootje komt. „Zo, jongen, jij weer es op het eiland. Dat wordt je eerste zondag thuis, is het niet?”

Freek lacht een beetje voor zich heen. Wat is het goed, als je weer onder eigen volk bent. O, hij heeft met plezier gewerkt in Delft. 't Ging best in de garage. Maar je was daar zo alleen, al zat je tussen duizend mensen. Hij heeft de laatste dagen hard naar huis verlangd. Nu is hij bijna thuis.

Ze rijden door het Flakkeese land. Het winterkoren groent; de meeste akkers zijn na de inzaai dichtgerold; dat land lijkt op een grote grijze tennisbaan. De bomen op de erven van de boerderijen knoppen.

Slingerend en puffend sukkelt de tram dwars over het eiland. Kees gooit kolen op het vuur en daarna hangt er lang een vette rook voor het raam. Wanneer die optrekt, ziet Freek zijn dorp: de toren, het hoge burgemeestershuis, de witte molen. Tussen de toren en de molen ligt hun straatje. Daar wacht moeder.

Freek voelt een eigenaardige beklemming in zijn borst; hij moet telkens slikken en kan moeilijk blijven zitten.

Bij de voorlaatste bocht staat hij al op het balkon, zijn koffertje in de hand. Op de hoek buigt hij naar buiten. Daar zijn ze: Gerrit, Greet, Trijntje, Manus en Dickie. En, waarlijk, daar komt vader ook! Van vader krijgt hij net zo'n stevige hand als bij het afscheid. Hij zal het over een week nog voelen. Gerrit grijpt zijn koffertje. Manus, Dickie en Trijntje vechten erom, wie aan zijn hand zal lopen. De oude Willem moet hen manen: „Een beetje aan de kant; er zijn meer passagiers.”

Ze lopen met z'n allen door de winkelstraat. Ze vullen het straatje over de volle breedte. Er heerst de zaterdagse drukte. Nu ja, drukte. Zo noemen ze het in het dorp. In Delft, laat staan in Rotterdam, zouden ze anders spreken. Maar er lopen mensen op straat en er staan mensen in de winkels, en iedereen heeft wat te zeggen tegen Freek, die weggegaan is en weer over is, en als hijzelf niet gauw genoeg een weerwoord op een groet geeft, doet vader het wel, trots en met vreugde: „Jonge ja, hij is er weer, en ziet ie er niet bèst uit!”

In het eigen straatje schuiven de gordijntjes open en achter de ramen gaan handen omhoog. Freek wuift terug naar al de buurvrouwen. Het is of 't hele dorp hem binnenhaalt. Maar dicht bij het eigen huis vergeet hij alle burens, laat Dickie en Trijntje los, en loopt hard voor de anderen uit. Hij heeft een schim bij het

raam gezien. Het gele straatje over. De deur, het portaalje. Zijn moeder wacht hem in de kamer...

Er zijn een paar makkers komen vragen of hij meeding, maar Freek is deze zaterdagavond de deur niet uit te slaan. Ze zitten met z'n vijven bij elkaar, nadat het grut naar bed gegaan is: vader, moeder, Freek, Greet, Gerrit; en Freek geniet maar, terwijl ze aan elkaar vertellen wat er gebeurd is thuis en ginds. En ook als het gesprek verflauwt, geniet Freek. Want alles is zo goed. De koffie heeft thuis een eigen geur en de klok een eigen tik, en moeders breinaalden – want haar handen zijn nooit leeg – maken zo'n vertrouwd getikkel. Uit vaders pijp drijven blauwe wolkjes naar de lamp en moeders ogen dwalen telkens naar haar oudste zoon. Dan knipogen ze zo echt tevreden naar elkaar.

„Het lijkt wel dat je mekaar een poosje missen moet om elkander te waarderen,” zegt vader.

Freek knikt langzaam. Is het dat? Vindt hij het thuis zo goed, omdat hij weg geweest is?

Als Freek op zondagmorgen wakker wordt, is het dorp nog in volslagen rust. Geen motor gromt, geen wiel ratelt, geen voetstap klinkt er in de straat. Er is alleen het zoeven van de wind. In huis ontwaken kleine geluiden. Moeder pookt de kachel op, het thee-water gaat zingen. Vader doet de deur van het slot en gaat de kippen voeren. Moeder zingt een psalm.

Wanneer de Lambertses met het morgeneten klaar zijn, begint de klok te luiden, sonoor en zwaar.

Het volk gaat op. Er is in het gehele dorp geen deur, die dicht blijft als de kerkklok roept. En het gaat allemaal zo rustig. Geen mens heeft haast op zondagmorgen.

Het gaat op het kerkpad net als gistermiddag in de winkelstraat. Een ieder groet de jongen, die het eiland heeft verlaten en nu een dag weer thuis is.

Wat is dit anders dan in Delft! Daar kijkt geen mens naar hem om. Op straat niet en in de kerk ook niet. Zelfs zijn buurlui in de bank zeggen geen woord. Hij is daar een vreemde. En hier...

Als zijn gedachten onder het gebed even wegdwalen, omdat de woorden zó bekend zijn, schokt hij plotseling op. De dominee spreekt van de vreugde in dat gezin, waarvan een zoon, die het huis verlaten heeft, vandaag weer thuis is. Dat slaat op hem! Dit is het mooie van de kerk in het kleine dorp, dat je er samen bent als in een huisgezin.

De zondag is te gauw voorbij. Op maandagmorgen staat Freek

vroeg op; met de eerste tram moet hij vertrekken. Met moeder samen zit hij in de keuken aan een boterham. Hij heeft het moeilijker dan op de morgen, toen hij voor het eerst van huis ging. Toen verlangde hij naar het nieuwe en wou hij eigenlijk ook wel ontslagen zijn van het kleine en bekrompene van het eiland. Nu is het net of hij het veilige en vertrouwde los moet laten. Als het brood op is en zijn kopje leeg, blijft hij nog zitten. Moeder zit ook aan tafel. Anders altijd heel bedrijvig, heeft ze nu alle tijd.

Dan zegt ze echter: „Freek, je moet gaan.”

„Ja,” zegt hij, maar hij haast zich langzaam.

Plotseling is ze anders. „Allez, de deur uit,” commandeert ze.

Freek is even overrompeld. „Jaagt u me weg?”

„Ja,” zegt ze en ze grijpt naar de matteklopper. „Als ik niet aanpak, komt er niets van.” Ze lacht erbij. Dan lacht Freek ook. Hij pakt zijn koffertje, stapt de drempel over en loopt het klinkerpaadje af. Daar kijkt hij om. „U jaagt me weg,” lacht hij naar zijn moeder, die in de deuropening staat. „Nou kom ik nooit weerom.”

„Tot de volgende maand,” zegt moeder.

„Tot ziens,” roept Freek.

Dan stapt hij vrolijk verder. Zijn voetstappen weerklinken tegen de gevels. Hij fluit een deuntje. Als je zó'n moeder hebt is het fijn thuis te komen en ook goed weer naar je werk te gaan.

3 FREEK VINDT EEN VRIEND

TERWIJL HIJ DIEP OVER DE MOTOR VAN EEN WOLSELEY STAAT GEBOGEN, voelt Freek een tikje op zijn schouder.

Hij duikt op uit de motorkast. Er staat een jongen voor hem, in overal zoals hij. Het is een nieuwe monteur, vandaag voor het eerst in de garage. „Kun je me ook zeggen waar ik een ijzerzaagje kan vinden?” vraagt hij.

Freek wijst naar een werkbank. „Daar ligt het mijne, gebruik het maar.”

De nieuwe gaat en Freek steekt z'n hoofd weer in de motorkast om verder te zoeken naar het euvel van de Wolseley. Maar door het gietwerk en de bouten heen blijft hij die jongen zien. Wat had hij lichtblauwe ogen. Het was of de zee erin weerspiegelde. Om dat laatste lacht Freek. Dat is onzin. Maar een aardige vent is het vast; anders kon hij niet zulke ogen hebben.

Onder het schaft zit Freek alleen in de kantine. Het ploegje, waar hij meestal bij zit onder het koffiedrinken, heeft hij vandaag ontweken. Hij wil, als het kan, die nieuwe aanklampen. Kijk, daar komt ie al binnen, een pakje boterhammen in de hand. Hij kijkt zoekend rond. Alweer die lichtblauwe ogen.

Freek steekt een hand omhoog, maar laat die meteen weer zakken. Het is brutaal van hem de nieuweling in te palmen. De ander heeft het echter al gezien, en hij herkent hem ook. Hij komt op hem toe. „Ha,” zegt hij, „bedankt voor dat zaagje. Is die plaats vrij?”

Freek schuift op zij.

De nieuwe stelt zich voor: „Koen Mars uit Haarlem, in Rotterdam gewerkt. Vandaag hier aangespoeld. En wie ben jij?”

„Freek Lambertse... van Flakkee.”

„Pas hier?”

„Zes weken.”

„Daarvóór nooit van het eiland af geweest.” Koen vraagt het niet, maar stelt het vast.

„Hoe weet je dat?” vraagt Freek verwonderd.

„O, je bent nog een beetje groen,” lacht Koen.

Dat bezeert Freek. Hij trekt zich wat terug.

„Niet in je werk, hoor,” gaat Koen door. „Dat karweitje aan die Wolseley heb je best gefikst. Maar bij ons in Rotterdam kon je altijd dadelijk zien, wie van de eilanden kwamen. De eerste tijd tenminste.”

„Je vindt mij een grasneger,” zegt Freek stug.

Koen lacht. „Je bent een prima kerel, maar je moet een vriend hebben.”

„Hoe weet je dat ik die niet heb?”

„Omdat je alleen zit en naar mij uitkeek.”

Koen haalt zijn koffie, maakt zijn pakje open; ze eten samen. Ze praten niet veel. Freek weet niet wat hij zeggen moet en Koen neemt de omgeving op. Zijn blik glijdt langs de mensen aan de andere tafeltjes. Freek denkt na over wat Koen zei: je moet een vriend hebben. Hij heeft gelijk. Op het werk is het goed, maar de avonden zijn veel te eenzaam. Maar vind maar eens een vriend, die bij je past.

Als hij zijn boterhammen opheeft, staat Koen op. „Kun je je hier ook wat vertreden?” vraagt hij aan Freek.

Dat kan natuurlijk. Er zijn er meer, die in de schaft een blokje omgaan. Als Koen het goedvindt, wijst hij hem graag de weg.

„Dat vind ik leuk,” zegt Koen.

Freek brengt hem door een steegje op een gracht.

„Wat is het hier mooi!” prijst Koen het oude Delft.

O, ja? Freek heeft dat nooit ontdekt. 't Zijn allemaal ouwe huizen en het water in het grachtje is vaak vuil. Maar als Koen naar een trapgeveltje wijst en naar een halsgeveltje, en op een brug, die het grachtje afsluit, en hoe dat alles spiegelt in het water, ook het pas uitbottend lover van de bomen, dan vindt hij dit hoekje van de oude stad toch mooi. Je moet een vriend hebben, heeft Koen gezegd. Als hij zo'n vriend kreeg als Koen is!

De wandeling duurt maar kort, omdat het schaftuur haast voorbij is.

Na afloop van het werk voor die dag, staan zij naast elkaar in het waslokaal. „Ik moet daar en daarheen,” zegt Koen. „Kun jij me ook zeggen, hoe ik het beste fiets?”

„Ik moet dezelfde kant op. Rijen we samen?”

Koen vindt het prachtig.

Ze fietsen samen door de binnenstad en daarna door een buitenwijk. Koen vraagt wat over Flakkee en over Freek z'n thuis, en die gaat praten over zijn dorp, zijn vader en moeder, z'n broers en zusjes. Hij praat maar raak. Totdat hij plotseling verschrikt afbreekt. „Ik ratel maar. Jij geeft er vanzelf niks om.”

„Ga door,” zegt Koen. „Ik luister.” En met zijn lichtblauwe ogen kijkt hij hem aanmoedigend aan.

En dan vertelt Freek nog veel meer van thuis. Hij heeft een eigenaardige behoefte zich eens uit te praten. Dat heeft hij tegen niemand kunnen doen, zolang hij van huis is. De makkers in de werkplaats, zijn hospita, de andere jongens in zijn kosthuis, het bleven vreemden. Koen is nu zo maar zijn vertrouwde. Hoe het komt, dat hij zo gemakkelijk tegen hem praat? Hij weet het niet. Misschien door die ogen.

Op een kruispunt wijst Freek Koen de weg: die straat in en die brug over en daarna rechts. Koen heeft het aanstonds door. „Tabee!” zegt hij. „Tot morgen,” groet Freek. Dan rijdt hij verder, zachtjes fluitend, blij.

De volgende middag wandelen zij weer langs het grachtje en 's avonds fietsen ze weer samen op. Ze hebben nu zoveel te praten, dat ze lang niet klaarkomen op de rit. Op het kruispunt, waar hun wegen scheiden, stappen ze af en praten verder, leunend op hun fietsen.

Eindelijk kijkt Koen op zijn polshorloge.

„Ja, we moeten opschieten,” zegt Freek dan.

„Heb jij het 's avonds èrg druk?” vraagt Koen.

Freek volgt een cursus. Dat kost natuurlijk tijd, maar èrg druk, nee.

„Ik heb een oude motorboot gekocht. Die moet opgeknapt worden. Wil jij me morgenavond een uurtje komen helpen?”

„O, met plezier,” aanvaardt Freek dadelijk.

Verder fietsend fluit hij vrolijk. „Ik heb een vriend gevonden,” zingt het in hem.

Avond aan avond werken zij samen aan de boot. De motor, die kaduuk was, is door twee vaklui gauw gerepareerd. Maar er is veel meer te doen. De vloer van het kajuitje moet hersteld, een bank opnieuw bekleed. Het hele schip geveerd van binnen en van buiten. Freek weet van geen verveling meer. Hij blijft soms laat op, of is vroeg uit de veren, om zijn cursus niet te laten lijden onder de liefhebberij. Op zaterdagmiddag verzetten ze een flink stuk werk. Eindelijk is de boot klaar, blank gelakt en blinkend wit geveerd; de ramen zijn helder gewassen en het koper is glimmend gepoetst. En dan is het ook volop lente: de struiken lopen uit, de prunus en de tulpen bloeien. Nu gaan ze varen met de boot.

Naar huis schrijft Freek, dat hij een fijne vriend gevonden heeft

en dat het heerlijk is te varen door het Rijnland, te zwemmen in een vliet, en op een lange vrije middag aan te leggen op een eilandje in het midden van een plas om daar te zonnen.

„Het doet ons genoegen dat je het zo naar je zin hebt, maar wanneer kom je weer eens thuis?” schrijft vader in een brief.

Freek bloost, als hij dat leest. Hij is niet weer naar huis geweest, sinds hij met Koen bevriend geworden is. Hij heeft de laatste tijd niet eens zoveel aan huis gedacht. Koen en de boot stonden op de voorgrond; het eiland is daardoor vervaagd. En toch... thuis is het goed.

Hij moet nodig weer eens naar huis. Maar voor aanstaande zaterdag heeft hij met Koen een tochtje naar de Kagerplassen afgesproken.

Die zaterdagmiddag zijn ze op de Kaag. Hun motor tokkert, het bootje trekt een smal spoor door het gladde water. De zon straalt warm bij weinig wind. De draken en de regenbogen drijven loom, met slappe zeilen. Koen houdt het roer. Freek zit te dromen op de plecht.

„Wat ben je stil, jò,” zegt Koen opeens.

Freek schokt op. „Vind je?” Hij praat plotseling druk.

Maar hij kan zijn makker niet misleiden. „Je piekert ergens over, en ik zou maar zeggen wat het is. Wij moeten geen kiekeboe spelen voor elkaar, vind je wel?”

Het bloed stijgt naar Freeks wangen. Nee, ze moeten geen kiekeboe spelen. Het fijne van hun vriendschap is dat ze open zijn tegen elkaar. „Ik moet eigenlijk eens naar huis,” zegt hij wat aarzelend.

„Maar vent, dan gá je! Je laat het toch niet om mij?”

„Wij hadden voor vanmiddag deze afspraak. Anders...”

„Was je anders naar Flakkee gegaan? Kerel, had het gedaan! Maar nu ga je de volgende week subiet!”

Freek knikt. Hij zal het doen.

Ze varen dwars over een plas en schieten aan bij een paviljoentje. Op het terras drinken ze een glas limonade.

„Ik ben nog nooit achter Rotterdam geweest. Hoe is het daar eigenlijk?” vraagt Koen.

„De wereld houdt er op,” schertst Freek.

„Waar kom jij dan vandaan?” lacht Koen.

„Uit Zoeloeland.”

Maar dan wordt Freek serieus en al vertellende geestdriftig. Hij ziet de eilanden weer met de ogen, waarmee hij ze gezien heeft toen hij de eerste keer naar huis ging. Vruchtbaar laagland onder hoge hemel, stoere hoeven, oude dorpen, waar de huisjes schuilen bij de kerk; het wijde water, dat het land omsluit.

„Ik wou weleens met je mee,” zegt Koen.

Daarvan schrikt Freek. „Als ik nu al van het eiland hou, ik kom er vandaan, hè. Het is er erg stil, hoor, en... ook wel wat bekrompen. En bij ons thuis is niet veel ruimte.”

„Ik wil nù niet mee; een volgende keer. Ik wou je moeder weleens zien. De eerste dag dat wij elkaar ontmoetten, had je het al over haar. Je hebt zeker een goede moeder, Freek.”

„Een beste moeder,” erkent hij.

„Maar als er nu geen plaats is...”

„Bij moeder kan alles,” zegt Freek. „Als je bij ons op zolder wil slapen...”

„Natuurlijk.”

Freeks stille bui is over. Hij is blij dat hij besloten heeft naar huis te gaan.

De volgende week gaat hij alleen naar het eiland. Hij komt terug met de boodschap, dat zijn vader en moeder erop gesteld zijn, dat Freeks vriend eens komt.

Op een zonnige dag in juni reizen Freek en Koen naar het zuiden. De eilanden zijn in de vroege zomer op hun mooist. IJsselmonde staat vol jonge groente. Op Putten wuift de tarwe met pas ontplooiden aren. De aardappellanden met nog prille planten zijn een reusachtig schaakbord met ontelbaar veel groene en witte velden. In het Haringvliet, dat zij bij eb bevaren, liggen de zandplaten geel te glimmen in de sprankelende stroom. Op Flakkee staan cichorei- en uienplanten in brede rotten en in diepe rijen als Russische parades.

Koen heeft een raam van het tramrijtuig neergelaten en leunt onder de hele rit naar buiten. „Een heerlijk land!” roept hij uit, en Freek, wiens hart een beetje zwaar was toen de reis begon, omdat hij vreesde dat hij de lof van zijn geboorte-eiland veel te uitbundig had gezongen, glundert omdat zijn vriend geniet en hij durft nu meer te zeggen van Flakkee. Hij wijst een oude molen aan, een boerenhofstee, halfverscholen in het zomergroen, een toren en een kerk.

Behalve Greet, die zich te groot vindt, staan alle broers en Trijntje bij de tramhalte, vandaag meer nieuwsgierig naar de vreemde vriend dan naar hun broer. Zij doen wat links bij de begroeting. Het moet even wennen voor zij vrij zijn. Alleen Dickie kent geen aarzeling, nadat hij Koen even aangekeken heeft. Hij pakt zijn hand en houdt die vast en stapt parmantig naast hem. Als ze op het gele klinkerpaadje naast het huis zijn, roept hij uit alle macht: „Daar is ie, moeder!”

Zo aangekondigd, stapt Koen vrolijk binnen, maar op de drempel van de kamer aarzelt hij. Moeder Lambertse kijkt hem onderzoekend aan. Het kost hem even moeite die blik te doorstaan. Zou zij mij kwalijk nemen, dat Freek in de lente zo weinig thuis geweest is? vraagt hij zich af. Zijn haarwortels gaan prikken. Maar nu wordt haar blik van onderzoekend mild en steekt zij hem de hand toe. „Welkom!” zegt ze. „Ik geloof dat jij een goeie vriend voor Freek bent.”

Koen bloost nog, maar nu niet meer van spanning. Hij heeft het blij gevoel, dat hij met beste cijfers voor een examen is geslaagd. Na het avondeten leest vader uit de Bijbel. Freek kijkt met een scheef oog naar Koen, want vader leest erg lang en alles op één toon. Wat zou zijn makker hiervan zeggen? Koen zegt niets. Hij luistert zeer aandachtig. Op zondagmorgen in de kerk voelt Freek zich weer wat ongemakkelijk naast zijn vriend. Het zingen gaat erg slepend. De dominee preekt galmend. De dienst duurt volle twee uur. Aan de wal gaat het allemaal veel vlotter, heeft Freek

ervaren, sinds hij van huis is; Koen toont evenwel verwondering noch verveling. En als Freek op de thuisweg uit de kerk het er over heeft, zegt Koen: „Dit hoort bij het eiland. Het zou gek zijn, als het hier van hopsasa, heisasa ging. Dan was Flakkee zichzelf niet.”

Op zondagmiddag maken Koen en Freek een wandeling met vader Lambertse. Ze kuieren op de dijk langs de Krammer – een dijk die zin heeft, want er binnen is land en er buiten water. Maar Koen vraagt, waar al die andere dijken toch voor zijn. Gisteren reden ze met de tram op een dijk en hij heeft auto's zien rijden op andere dijken, en nu ziet hij er weer, sommige het land inschietend, andere parallel met de zeedijk. Flakkee schijnt wel vol met dijken, die kriskras over het eiland lopen. Waartoe dienen die vele dijken toch? Lambertse kan het hem vertellen. Hij mag al weinig boeken lezen, behalve Het Boek, van de geschiedenis van het eiland is hij op de hoogte.

Flakkee bestaat nog niet zo lang. Vóór 1200 was er alleen Goeree, bestaande uit de duinrand en de haven van Goedereede. Na 1400 is Flakkee boven water gehaald. Dirksland met zijn omgeving was de eerste polder. Van daaruit is het eiland op de zee veroverd. Telkens werd een nieuw stuk land omdijkt, de ene polder na de andere. De oude dijken lieten ze liggen.

„Waarom?” vraagt Koen.

„Dat moest. De Graaf van Holland had het bevolen. Op Schouwen-Duiveland en Walcheren, waar vroeger ingepolderd is, hadden ze het niet gedaan. Daar werd de aarde van een oude dijk gebruikt, om er een nieuwe van te maken. Maar als er dan een doorbraak kwam, liep alles onder. Philips de Goede heeft daarom verboden oude dijken af te graven. Als nu een dijk brak, liep alleen de buitenpolder onder water en beschermde de binnendijk het oudere land.”

„Brak er nogal eens een dijk?” vraagt Koen.

„O, in oude tijden!” Daar kan Lambertse verhalen van vertellen. Het was voortdurend vechten met de zee. Bij bijna elke zware storm met springvloed gingen er een paar dijken aan. Daar is wat een ellende geleden. Het land overstroomd; huizen en hoeven weggespoeld; vee verdronken; vaak mensen omgekomen. In de dorpen werden de huizen dikwijls boven op de dijk gebouwd. Dan vonden de mensen daar een toevlucht, wanneer het land onder water liep.

Koen heeft het gezien. In Middelharnis gisteren. Een winkelstraat boven op de dijk. Hij vond het een komiek gezicht, dat de men-

sen een dijk beklimmen moesten, om in een winkel te komen. „Dat is allemaal van vroeger,” valt Freek in. „Tegenwoordig bouwen ze op de begane grond, want de dijken breken nu niet meer. Wanneer is er voor het laatst een dijk gebroken, vader?”

Lambertse weet dat niet krek. Maar het is zeker honderd jaar geleden.

„Kijk eris an,” zegt Freek.

„Maar daarom weet je nooit wat er gebeuren kan,” waarschuwt zijn vader.

„Natuurlijk weet je dat nooit. Maar in die honderd jaar zijn de dijken wel versterkt, is 't niet?”

„O, heden ja,” zegt Lambertse, „een stuk.”

„Nou dan...”

„Het heeft weleens krap gestaan,” dempt Lambertse Freeks overmoed. „In 1906 was er hoog water, geweldig. Mijn vader heeft er dikwijls van verteld. Ze waren toen allemaal bang dat de dijk het zou begeven. En in 1916, daar weet ik nog best van. In Noord-Holland zijn toen de dijken doorgebroken. Waterland is overstroomd. Op Marken zijn elf mensen verdronken. Wij hadden de vloedplanken ervoor. 't Was hand op zijn kant, maar het is hier goed gegaan.”

„Natuurlijk, de dijken waren sterk genoeg. En in 't noorden is na '16 de Afsluitdijk gekomen. Daar is 't nu ook in orde. De tijd van dijkdoorbraken is voorbij.” Freek spreekt zeer stellig.

„We zullen het hopen, jongen,” zegt zijn vader gelaten. „Wij weten niet, wat over ons beschikt is.”

Freek zwijgt. Dit is de taal van het eiland: de mens is maar een nietig wezen. Hij moet niet denken, dat hij zich aan Gods oordelen onttrekken kan... Nu ja, wat er gebeuren kan, weet niemand. Maar als het honderd jaar goed gegaan is, en de dijken in die tijd telkens sterker zijn gemaakt, dan kun je toch wel zeggen dat het veilig is. Kijk maar eens naar die oude binnendijken, die zijn zo licht en laag. Zo werden ze gebouwd, toen het nog met de spaging. De buitendijk waarop zij wandelen, is hoog en sterk. Zo bouwt men nu, nu het met machines gaat. En kijk eens naar de Krammer. Die vloeit daar rustig in de laagte, toch is het hoog tij. Freek weet wel: er kan een springvloed komen en het water kan door storm worden opgejaagd. Hij heeft dat vaak genoeg gezien. Bij storm en vloed wordt de oude Krammer woest. Dan komt het water over het voorland, rollen de golven tegen de dijk en vliegt het schuim er dikwijls overheen. Dan gaan de havenhoofden bijna onder. Als kind is hij weleens bang geweest bij storm en spring-

vloed. Later niet meer. De zee mocht brullen, de dijken waren sterk genoeg.

Die zondagavond zijn de jongens thuis. Koen is even huiselijk als Freek altijd geweest is. Hij taalt er niet naar de deur uit te gaan. Als moeder Lambertse oppert, dat ze met z'n allen eens zingen moeten, gaat hij daar graag op in. Het blijkt dat hij goed kan zingen.

Tegen bedtijd gaan de jongens nog een luchtje scheppen. Ze wandelen het straatje uit, en langs de dijk tot aan de Krammer. Die is net vloeiend zilver in het maanlicht. Een kruiige hooigeur drijft aan van het land. Door de sloten kruipt een lichte nevel. De hemel staat vol sterren. Ze lopen langzaam.

„Vind je het hier niet wat saai?” vraagt Freek aan Koen.

„Hoezo?”

„Het is in het dorp zo stil. Er is niet veel vertier.”

„Het is hier goed,” zegt Koen.

's Maandagsmorgens moeten Koen en Freek met de eerste tram weer weg. Op een lange junidag is dat geen nachtwerk. De morgenzon schijnt in de keuken, als zij de boterhammen eten, die moeder – altijd op, als een van haar volkje vroeg de deur uit moet – gesneden heeft. Bij het afscheid dankt Koen moeder Lambertse voor de genoten gastvrijheid.

„Als je nog eens wilt komen, de deur staat altijd voor je open,” biedt die aan.

„Graag,” zegt hij.

Na deze eerste keer komen Freek en Koen al gauw weer samen een zondag op het eiland, en daarna nog eens en midden in de zomer meert er een kleine witte motorboot in het haventje van het dorp. Freek en Koen maken in hun vakantie een zwerftocht met de boot. Al gauw zit het kajuitje tjokvol met het kroost van Lambertse en 's avonds komt vader ook eens kijken. Een fijne boot! Ja, ja, als je aan de wal werkt, verdien je veel en kun je dingen doen, waaraan een mens op het eiland niet kan denken. Hij heeft nog nooit een roeibootje gehad, en een jongen als Koen heeft daar zo'n motorboot. Het is een pracht!

„Een eindje varen,” biedt Koen aan.

Wat graag!

Ze varen de haven uit. De boot is zwaar beladen met al de Lambertses, maar het water van de Krammer is zeer rustig. Ze tokkeren naar Duiveland en weer terug. Als ze weer op het haventje aanlopen, is de zon net onder en de hemel in het westen goud. Het

bootje maakt het vlakke water, waarin de stroom wat lichte aders trekt, tot glinsterend gegolfd metaal. Het is een heerlijk tochtje. Maar vader Lambertse heeft, als ze weer binnen zijn, het gevoel alsof hij een gestolen perzik heeft gegeten, want het is de tijd van de uienoogst. Dat er een avond is gespijbeeld, door hem en de kinderen, gaat hem aan het hart. Het is niet dat hij Freek en Koen liever niet ziet, hij mag de jongens graag, maar hij hoopt dat ze de volgende dag maar weg zijn met hun boot, want hij is bang dat het schoolgaand grut, dat werken moet in de vakantie, dan alweer op de boot zal zitten. En morgenavond moet het zéker anders dan het vanavond is gegaan. Dan moeten hij en al zijn kinderen in de „juun”.

Komend van boer De Rijke fietst Lambertse de volgende avond langs zijn uienland. Hij is er niet gerust op, of er vandaag wel veel is uitgevoerd, al heeft hij vanmorgen de kinderen de pen op de neus gezet.

Het valt hem mee. Ze zijn er bezig, ziet hij op een afstand al. Hij telt. Zes figuurtjes. Is moeder er dan nog? Die moet toch eten koken! Hij telt weer. Nu zijn er zeven. Hoe kan dat?

Als hij op het land komt, ziet hij tot zijn verrassing Freek en Koen aan het rooien met de andere kinderen. En wàt een werk is er vandaag verzet! Haast net zoveel als anders in een week.

Het blijkt hem dat de beide jongens de hele dag op het land geweest zijn. Freek heeft getoond dat hij het landwerk niet verleerd heeft en Koen heeft ook zijn man gestaan. En nog is het de jongens niet genoeg. Die avond werken zij mee tot donker toe, en de volgende dag zijn ze weer in de „juun”. In die week komen al de uien uit de grond.

Lambertse is er klein onder. Hij is Freek dankbaar, dat die zijn vakantie besteedt voor het gezin; hij ziet er een bewijs in dat zijn jongen met zijn hart nog thuis is, al werkt hij aan de wal. En over Koen kan hij niet uit. Dat een vreemde zich zo voor hen geeft!

„Voor wat ik hier geniet, mag ik weleens een kleinigheid terugdoen,” zegt Koen, als Lambertse zo praat.

„Dan mag je warempel wel honderd keer terugkomen, om op te eten wat jij voor ons hebt verdiend.”

„Wie weet, kom ik nog niet vaker,” antwoordt Koen. Hij zegt dit zo warm, dat moeder Lambertse opmerkzaam naar hem kijkt. Een vaag vermoeden, dat gisteren in haar rees, wordt echter niet bevestigd. Koen voelt zich blijkbaar erg thuis bij hen. Dat is het en niets anders. Wel, hij is haar ook hartelijk welkom.

Die herfst komen de beide jongens nog verscheiden keren en daar is één reis bij, waarop Koen merkt dat Flakkee een eiland midden in het water is. Op de tramrit over Voorne-Putten raast de storm al om het oude trammetje en sproeit de regen tegen de ramen. In Hellevoetsluis woedt de wind. De jongens helpen een paar vrouwen, die dreigen weg te waaien, langs de smalle steiger op de boot. Op het Haringvliet danst het bootje op het wilde water, en bij de oversteek, nadat de Slijkplaat is gerond, rolt het vervaarlijk op dwarse zeeën. De kajuit zit vol zeezieken; het is er niet te harden van de stank.

De toestand wordt een ogenblik kritiek, wanneer een vrachtauto op het dek gaat glijden. De boot maakt slagzij. Gelukkig zijn ze dan gauw binnen.

Die avond gaan Koen en Freek met Lambertse een kijkje nemen op de dijk. Een schuwe maan gluurt af en toe door wilde wolken. De Krammer is niet minder woest dan het Haringvliet vanmiddag was, en de vloed loopt hoog. Als ze op de kruin staan, rollen de golven boven de bazalten schoeiing uit en stuift zout, lillend schuim hun in het gezicht. De dijk ligt echter hecht en sterk om het land, als een trouw moederdier dat waakt over haar jongen. En allen slapen in die nacht gerust.

Met het Kerstfeest zijn de beide jongens weer op het eiland. Dan doet Flakkee zich anders voor dan in de zomer en de herfst. Toen was er drukte op het veld en op de dijken. Tot 's avonds laat reden de wagens met vlas en uien en later suikerbieten, getrokken door zware Zeeuwse paarden, langs de smalle wegen, glibberig van klei en stronken, die van de wagens vielen. 's Zondags waren de mensen moe van het zware werken.

Nu zijn de akkers en de wegen leeg. De winter is begonnen. Er is op het land niets meer te doen. De arbeiders zijn werkloos; de armoede kruipt onder de lage daken. Aan het haventje staan de mannen, met lede ogen over het water starend.

Bij Lambertse is het 's winters dikwijls krap geweest. Nu plukken zij het voordeel van het grote gezin. Greet verdient, Manus brengt ook al wat thuis. En de uienoogst is dit jaar ruim geweest en heeft goed geld opgebracht.

Lambertse is dezelfde in voor- en tegenspoed. Wat maakt het uit, of je op Kerstfeest jonge hanen eet of bruine bonen? Als het maar mag komen te gebeuren, dat het van binnen Kerstfeest wordt.

Moeder Lambertse is het daarmee een eindheen eens. De geestelijke dingen zijn het voornaamste. Zij heeft nooit geklaagd, als ze

op het Kerstfeest bruine bonen met lawaaisaus koken moest. In tegenspoed was zij geduldig. Maar zij is dankbaar dat er nu voorspoed is. Met vreugde braadt zij jonge hanen.

En vader Lambertse is niet zó los van de aarde, of hij smult van die haantjes. Het wordt een goed Kerstfeest voor lichaam en geest.

Voordat de jongens weggaan, overleggen ze over een datum voor het volgende bezoek. Freek dacht aan februari. Koen wil dan de eerste maar; die valt op zondag. Maar als Greet zegt dat moeder de achtste februari jarig is, vindt Koen het best, dat het reisje tot die dag verschoven wordt.

„Tot weersziens, zo de Here wil,” zegt moeder bij het afscheid.

De jongens maken niet zoveel restricties. „Over zes weken zijn we er weer!” roepen zij.

Dan stappen ze door het donkere straatje naar de halte van de tram.

4 STORM OP HET EILAND

MOEDER LAMBERTSE WIL HET DORP IN VOOR DE ZATERDAGSE BOODSCHAPPEN, maar zij komt niet ver. Op het klinkerpaadje klepperen de rokken om haar benen en moet zij met beide handen haar hoedje vasthouden, anders waait het weg. Het ergste is echter, dat haar borst bezet raakt. Zij kan geen ademen in de harde wind. Hijgend en hoestend staat zij stil.

Dan wil zij het weer proberen, want zij geeft niet gauw op wat zij zich vorgenommen heeft. Maar in de straat, die als een trekgat werkt, waait het nog veel heviger. Zij moet weer stilstaan en zich omkeren met de rug naar de wind, hijgend als een dampig paard en met de hand op het hart, omdat dat zo wild klopt.

Voor de derde keer wil ze het proberen. Het is tevergeefs. Ze kan niet tegen de storm op, haar hart doet heftig pijn. Ze moet terug. Weer in huis heeft ze lang werk om te bekomen, zo wild klopt nu haar hart en zo hevig piept haar borst.

Greet biedt aan de boodschappen te doen, maar moeder Lambertse vindt dat het voor een meisje geen weer is. Gerrit moet er maar op af. Gerrit, die achter bezig was met zijn konijnen, is evenwel verdwenen, en Manus ook. En Greet zegt dat zij, jong en stevig, er best door kan, en dat je meisjes beter om een boodschap

sturen kunt dan jongens. Dat laatste is natuurlijk zo. Ze maken samen het lijstje op. Behalve de dingen, die moeder straks al in haar hoofd had, moet Greet ook naar Bertus in de Rode Gaper, om een geneesmiddel voor een bezette borst.

Greet gaat de deur uit met de hengselmand aan de arm. Ze staat stevig op de benen en ze vindt het niet onplezierig te vechten met de storm. Op de hoek van het straatje, waar het trekgat 't sterkste werkt, krijgt ze het evenwel te kwaad. Ze kan geen adem halen en ze komt geen stap vooruit. Ze moet terug om in de luwte krachten te verzamelen. Dan worstelt ze opnieuw. Het is een dobber. Opeens is er een man, die haar bij de arm neemt en meetrekt. Pas als ze door het trekgat heen is, ziet ze wie het is. „Bedankt, buurman Rolle.” De buurman gaat de andere kant op, naar de dijk.

Op de weg is het wat beter en in de winkelstraat, smal en beschut, lijkt het zelfs luw. Maar als ze binnenstapt bij Jochem Olie, de kruidenier, die op een hoek woont, is het of de wilde wind mee binnenspringt. Jochem en zijn vrouw moeten de dozen en de bussen keren, omdat die anders van de toonbank vliegen. En zo gaat dat bij elke nieuwe klant, die binnenkomt. Tenslotte moet de deur op slot. Wanneer er weer een, hijgend en blazend, aan de deurklink rammelt, beduiden de mensen binnen: Achterom!

Na deze winkel moet Greet bij Klaas Lever zijn voor vlees en spek en het een en ander op de boterham. Het slagerijtje staat redelijk beschut in de besloten straat. Ze moet alleen lang wachten, omdat het er vol klanten staat. Het garen-en-bandwinkeltje van vrouw Leeflang heeft van de storm ook niet veel last. Haar laatste boodschap moet Greet doen in de drogisterij de Rode Gaper; die staat aan het haventje.

Zij worstelt erheen, ongeveer op de manier waarop een bakker een zware kar door hoge sneeuw moet schuiven. Ze kruipt meer dan ze loopt en ze ziet alleen de straatstenen vlak voor zich. Bij de storm komt hier nog een bui. Het water sproeit haar in het gezicht en vloeit langs haar wangen. Ze likt het van haar lippen. Hee, zout! Valt er bij zulk noodweer zoute regen? Als ze, zich vastklemmend aan een stoepaal, het haventje overziet, schrikt ze. Anders kijk je op de schepen neer; nu ziet ze tegen de rompen van tjalken en hoogaarzen op. Er is geen wal meer. Alleen de witte koppen van de meerpalen steken nog uit het water op, en tegen deze koppen rijden de schepen op woeste golven, waaruit vuil schuim en water stuift. Dat water is haar in het gezicht gewaaid.

Ginds is de Rode Gaper. De pop van het uithangbord gaapt in de storm net zo wijd als bij mooi weer. Het schijnt alleen dat de houten man daar in de hoogte een beetje beeft. Geen wonder bij zulk weer!

Greet worstelt verder tegen de wind. Daar is ze bij de winkel. De deur wil eerst niet los. Dan vliegt hij met een ruk wijd open, terwijl de bel klingelt, alsof een wilde deurtjesbeller eraan rukt. De storm springt met Greet de winkel binnen, en zij kan die er bijna niet weer buiten krijgen. Pas na hard duwen schiet de deur in het slot.

Hoor nu de wind daarbuiten bulderen! Het water vliegt over de kade, wit, als in een zware regenbui. Het schuim bedekt de straat, vuilwit en lillend. De schepen rijden wild tegen de koppen van de meerpalen, en de storm loeit door hun want.

De oude Bertus Zoete komt uit de achterkamer aangeslott. „M'n kind, m'n kind, hoe ben je er doorgekomen?”

Greet doet haar boodschappen: een buisje aspirientjes, speksteenpoeder voor kleine Anneke, en wat voor een bezette borst voor moeder.

Bertus heeft allerlei voor bezette luchtwegen: drankjes, poeders, kruiden. Als Greet niet weet wat het moet zijn, zoekt hij het zelf wel uit, een middeltje dat hem en zijn vrouw altijd best geholpen heeft.

Als Greet, de boodschappen in de tas, weer weg wil, helpt Bertus haar de winkel uit. Samen houden ze de deur open en samen sluiten ze die weer, Bertus binnen duwend en Greet buiten trekend.

De kade staat nu blank. Zij moet door het water waden. En de storm blaast haar voort. Daar waar de kade op de dorpsstraat uitloopt, moet ze wachten, want er zijn mannen aan het werk. Ze zetten planken dwars voor de straat.

Huiverend wacht ze en onrustig kijkt ze naar het schot. Hoe komt ze daar ooit overheen? Maar dan komen haar broers, Gerrit en Manus, te voorschijn uit een troep jongens, die toekijken bij het werk en zij helpen haar over de planken heen.

Zij vraagt Gerrit en Manus mee naar huis te gaan: ze zijn zo doornat en het is zo bar. Maar de jongens denken daar niet aan. Er is vanmiddag wat te doen; dat gebeurt niet alle dagen in het stille dorp. Zij willen erbij zijn.

Greet gaat alleen naar huis.

Thuis vertelt ze, hoe het aan de haven is: van de harde wind en van het hoge water. Dat de schepen haast op de kade drijven, in

plaats van in de haven, en dat er planken worden gezet om het water uit het dorp te keren, en dat de jongens daar zijn.

Moeder Lambertse was al lang ongerust over de jongens. Dus zitten ze aan de haven bij dit weer. Die jongens zijn allemaal gelijk. Vroeger was Freek nooit bij het water weg te slaan, nu is het met Gerrit en Manus zo. Ze roept vader, die in het schuurtje bezig is met zaterdagse karweitjes. Of hij de jongens thuis wil halen, die aan de haven zitten bij dit hondeweer. Ze zullen nog te water waaien.

Lambertse loopt niet hard. Jongens waaien zo maar niet te water.

Greet vertelt vader van het schot. Zij is daar niet gerust op. Een schot van een paar planken, zal dat het water kunnen keren bij zo'n storm en zo'n zee?

Vader Lambertse weet wat voor schot het is. De vloedplanken worden gesteld. In lange jaren is dat niet gebeurd, maar in '16 stonden ze er ook. Hij was toen een schooljongen en hij is erbij geweest, net als zijn jongens nu. Het stormde net zo hard, nòg harder, dacht hij. Het water was over de keersluis gekomen en stroomde over de kade. Zover is het nu dus blijkbaar ook. Maar het was toen erger, want hij weet nog dat in de Rode Gaper alles blank stond. Het kan dus nog aardig stijgen voor het zover is als

in '16 en toen is het water niet in het dorp gekomen. Het zal nu ook best gaan. Voor ongerustheid is geen reden.

„Vader,” komt Dickie binnenstormen. „Het kippenhok waait weg!”

Lambertse gaat naar het achtererfje; een stuk asfalt is van het hok gewaaid. Met enkele planken dicht hij het gat. En dan zoekt hij een paar stukken ijzerdraad, omdat de konijnenhokken op stap willen gaan. Hij zet ze aan de schutting vast.

Voordat hij daarmee klaar is, komt Greet en roept dat er aan de voorkant pannen van het dak gevallen zijn. Dus klimt hij in de dakgoot om de boel te dichten. Het is toch wel bar weer.

Als Lambertse eindelijk, nat en verwaaid, in de kamer komt, is moeder hevig ongerust over de jongens. Die kinderen nog altijd aan de haven bij dit weer! Het is onverantwoord. Zij wil dat hij zal gaan om ze te halen.

Hij tracht haar te kalmeren. De jongens lopen niet in zeven sloten tegelijk. Maar als zij steeds erger ongerust wordt en telkens op de klok kijkt en dan weer door het spionnetje het straatje in tuurt, wil hij weleens gaan kijken.

Hij trekt zijn jas aan, drukt zijn pet diep over de oren, en wil de deur uit gaan, als er klompen klepperen op het klinkerpaadje. Het zijn de jongens. Als natte katten vallen ze in huis. Het is er te doen aan de haven, vertellen ze. De kaai staat helemaal onder. Het water loopt de huizen aan de haven binnen. Zij hebben Bertus Zoete geholpen zijn winkelvoorraad naar de zolder te slepen. Ze kauwen op een pijp drop, die hij hun heeft gegeven voor hun hulp.

Moeder Lambertse ijst. Als bij de Rode Gaper het water in huis dringt, hoe zal het dan bij hen gaan? Maar de jongens zeggen dat er geen nood is. De vloedplanken zijn gesteld; die houden het dorp droog. En Lambertse voegt daaraan toe, dat het in '16 net zo was en toen is alles goed gegaan. Het is dat de mensen tegenwoordig nergens meer aan gewend zijn, maar het is niets bijzonders.

„Kan het water niet nog hoger komen?” vraagt Greet.

„Ze zeiden aan de haven, dat het nu hoog water was,” weet Gerrit te vertellen. „De eb zet in.”

„Wel, dan is het leed alweer geleden,” stelt Lambertse zijn vrouw en Greet gerust.

Greet herademt. Moeder zwijgt. Haar man weet van die dingen meer dan zij, maar zij blijft ongerust.

„Gaan we eten?” vragen Gerrit en Manus. Zij hebben honger gekregen aan de haven.

„Eerst jullie droge kleren aan,” zegt moeder.

Het is goed, dat het zaterdag is. Anders zou moeder mopperen, want de jongens hebben geen droge draad meer aan het lijf. Nu moeten ze toch verschoond. En het is ook wel goed dat moeder aan het werk moet, om kleren bij elkaar te zoeken en brood te snijden. Want als ze stil zit, luistert ze te veel naar het gebulder van de storm. Vanmiddag was ze ongerust over Greet, daarna over de jongens, en nu is het nog niet weg. Een onbestemde angst vervult haar. Werk verzet.

Als ze eindelijk aan tafel zitten, worden ze opgeschrikt door lawaai in de straat. Het blijkt een grote kist te zijn, die door het straatje wordt geblazen. De kinderen lachen om die kantelende, tuimelende kist, en moeder Lambertse lacht ook, ofschoon een beetje moeilijk na de schrik. Even later schrikken ze allemaal van zwaar gekraak, gevolgd door een harde klap. Het blijkt dat een boom geveld is door de storm, en dat zijn kruin op buurmans dak terechtgekomen is.

Na het eten neemt vader de bijbel. Mattheüs 24 is aan de orde: de vraag van de discipelen over het teken van het einde van de wereld en Jezus' antwoord op die vraag. Greet luistert meer naar de storm dan naar wat vader leest. ...Gij zult horen van oorlogen en geruchten van oorlogen; ziet toe, wordt niet verschrikt; want al die dingen moeten geschieden, maar nog is het einde niet...

Nu luistert Greet toch en zij blijft luisteren. Er staan zoveel verschrikkelijke dingen in dit hoofdstuk. Van hongersnood en pest en aardbevingen. Zouden daar ook stormen en watervloeden bij behoren? flitst het door haar heen. Ze worden niet genoemd.

...Doch al deze dingen zijn slechts een beginsel der smarten...

Greet huivert.

Vader leest door, monotoon en somber, en het is alsof de storm zijn woorden begeleidt.

...Wanneer gij dan zult zien de gruwel der verwoesting... Het kraakt weer buiten. Greet schrikt geweldig. De kinderen vliegen van hun stoelen. Een tweede boom, door de storm geveld, valt in de straat.

Vader roept de kinderen terug en hij leest door: ...Dat alsdan die in Judéa zijn, vlieden op de bergen. Die op het dak is, kome niet af, om iets uit zijn huis weg te nemen. En die op de akker is, kere niet weder terug, om zijn klederen weg te nemen...

Greet kijkt naar moeder. Die is heel bleek en haar lippen zijn stijf op elkaar geklemd. Zou zij hetzelfde denken als ik? vraagt Greet zich af.

...Doch bidt, dat uw vlucht niet geschiede des winters, noch op een sabbat...

Het is winter en morgen zal het zondag zijn. Maar zij hoeven immers niet te vluchten. Vader zei dat er geen reden was voor ongerustheid. De dijken zijn sterk en de zee komt niet over het vloedschot heen.

Toch luistert zij beklemd naar de schildering van het eindoordeel. De zon zal verduisterd worden, de sterren zullen van de hemel vallen, de krachten der hemelen zullen bewogen worden. En dan komt het teken van de Zoon des mensen, Christus op de wolken, met grote kracht en heerlijkheid om te oordelen de levenden en de doden...

Lambertse slaat de bijbel dicht. Hij zegt het dankgebed met de gewende woorden, mompelend, haast onverstaanbaar, nu de storm zo loeit. Na het amen schuiven stoelen, ratelen kinderstemmen. Greet schudt de zware gedachten van zich af. Zij pakt aan om op te ruimen. „En zeg u nou eens dat die kinderen me helpen, moeder!” vraagt ze. Want de jongens ravotten en Dickie en Trijntje maken ruzie om een pop.

Moeder Lambertse zit nog aan tafel met gevouwen handen. Nu strijkt zij met de hand langs het voorhoofd, alsof ze een gordijn wegschuift. Het Einde en de Wederkomst... Zij is in haar gezin en ze treedt op:

„Alla, Gerrit, jij schoenen poetsen. Manus en Trijntje, jullie Greet helpen met afwassen. Dickie, laat los die pop; ze is van Trijntje.”

Zelf pakt ze ook aan. De gedachten die haar bestormen, duwt ze weg.

Van die dag en dat uur weet immers niemand.

5 STORM AAN DE WAL

DIEZELFDE ZATERDAGMIDDAG RIJDEN FREEK EN KOEN IN EEN OUD FORDJE naar Scheveningen. Zij willen naar de strandboulevard, om de zee te zien bij storm. Op de straatweg giert de wind om de wagen, maar een auto heeft van storm geen last. Het kost een beetje meer gas, als je wind tegen hebt; dat is alles. Uit de veilige beslotenheid van de cabine kijk je, hoe de bomen zwiepen en het water in grachten en kanalen driftig golft. Er zijn geen fietsers op de straat-

weg. Die hebben het al opgegeven. Een paard trekt een ouderwets bakkerswagentje tegen de orkaan op, terwijl zijn voerman tot de kin is weggekropen onder een dekkleed. Een eenzame voetganger worstelt, diep gebogen, tegen de storm in.

Koen stopt. „Mee?“ De man zakt dankbaar in de kale kussens. Een paar mijl verder laten ze hem weer uit. „Bedankt, heren,“ zegt hij. Ze komen op de boulevard. Het strand is weg, maar de zee is groots. Een kokende pot, vol wilde golven. De brekers slaan hoog over de boulevard.

Ze staan een poos stil om te kijken naar het woedende water.

„Hoe zou het nu bij jullie thuis zijn?“ vraagt Koen aan Freek.

„Lang niet zo mooi als hier,“ antwoordt die. „Kijk, weer zo'n roller! Het schuim stuift over de huizen heen. Zo woest heb ik de zee nog nooit gezien. 't Is prachtig!“

Koen doelde niet op het schouwspel van een bewogen zee. Hij vraagt, of het met zulk noodweer niet gevaarlijk is op het eiland.

„Gevaarlijk? Hoe bedoel je?“

„Als hier de golven over de boulevard slaan, kunnen ze daar over de dijken komen.“

Freek lacht spottend, terwijl hij de schouders ophaalt. „Zulke golven zijn er bij ons niet. Het dorp ligt niet aan zee. Wat is de Krammer: een zee-arm, een rivier? Bij deze wind, noordwest, is er helemaal niets te doen. Misschien dat het aan de noordkant spookt. In het Bokkegat kan het te keer gaan. Maar als de golven daar over de dijken slaan, wat dan nog? Een dijkdoorbraak? In honderd jaar is er immers nooit wat aan de hand geweest. En als er een dijk zou gaan, je weet: we hebben op Flakkee de binnendijken. Erg wordt het daar dus nooit!“

Zij rijden verder. Het is een sportief plezier om telkens een wolk schuim, opstuiwend uit een overslaande breker, te ontlopen. Vier, vijf keer lukt het. Dan faalt Freek, doordat een andere wagen plotseling de weg verspert. Een stortzee plenst op de wagen neer en het oude Fordje blijkt niet waterdicht. De kussens en de jongens drijven. Wel, dat is óók een sportief plezier. Wel tien keer rijden ze de boulevard af. Ze krijgen niet genoeg van het spelen met de woedende elementen.

Die avond is Freek bij Koen op z'n kamer. Ze horen door de radio dat in de Ierse Zee een passagiersboot in de storm is vergaan. Dan is het daar in het noorden toch zwaar weer. Trouwens, hier ook. Het waait nog harder dan vanmiddag. De wind loeit om het huis; af en toe kletteren dakpannen naar beneden; soms lijkt het dat de ruiten door de storm zullen worden ingedrukt. Wie

weet wat er zich op de Noordzee afspeelt. De schepen die nu voor de Nederlandse kust zijn, zullen een harde dobber hebben.

Koen denkt weer aan de dijken van Flakkee, maar hij zegt het niet. Freek weet daar meer van af dan hij, en die heeft er geen zweem van zorg over. Dan moet hij zich geen muizenissen in het hoofd halen.

Er wordt op Freeks deur getikt. „Als je nog naar de kerk wilt, moet je opstaan,” zegt zijn hospes.

Hij springt het bed uit. Het is warempel bijna negen uur. Dat heeft hij altijd: als het hard waait, slaapt hij lang en diep. Hij haast zich met wassen, kleden en ontbijten. Zo komt hij nog op tijd de deur uit.

De storm heeft lelijk huisgehouden in de afgelopen nacht. Hier is een boom ontworteld; ginds een schoorsteen afgerukt; de straten zijn als bezaaid met gruis van dakpannen. En nog joelt en fluit de wind. Een oud vrouwtje staat hijgend stil op het kerkplein. Ze kan niet verder. Freek helpt haar in het kerkportaal en het moedertje weet niet hoe ze hem bedanken moet.

In het gebed spreekt de predikant over de ramp, die ons volk getroffen heeft. Freek schokt daarbij fel op. Een ramp? Welke? Veel mensen in de kerk schrikken blijkbaar op, want er is plotseling geen gehoest meer. De stem van de kansel klinkt nu in een gespannen stilte. Freek denkt aan een scheepsramp. Misschien een Nederlandse passagiersboot na die Engelse? ...„Het opgezwepte water overstroomt het land,” hoort hij de dominee zeggen. „Gedenk o Heer, het volk, dat door de zee bedreigd wordt...” Dat is watersnood! Er moeten dijken zijn bezweken. Opeens grijpt de angst Freek aan. Gisteren heeft Koen gevraagd, of Flakkee geen gevaar liep. Hij heeft erom gelachen. Als het nu toch Flakkee eens was. Als de dijk bij het dorp eens was bezweken! Het is onzin, houdt hij zich voor. Er zijn meer dan duizend kilometers dijk in Nederland. Hoe zou dan juist dat stukje gebroken zijn? En als de zeedijk stuk was, dan was immers de binnendijk, de sterke Molendijk er nog. Achter een waker, een dromer en een slaper ligt het dorp zéér veilig. Maar de angst laat hem niet los. Als de dijken toch eens gebroken zijn, als vader en moeder en de broers en zusters eens in nood verkeren! Het zweet breekt hem uit.

Na het gebed vraagt hij aan Koen, die naast hem zit, of hij iets weet. Maar Koen weet niets. Anders had hij het hem voor de aanvang van de dienst al lang gezegd. Zijn buurman links kan ook niet zeggen, wat er aan de hand is. Maar achter hem zit

iemand, die 's morgens aan de radio geluisterd heeft. „Het is bij Dordrecht en bij Zwijndrecht,” fluistert die hem in.

Freek herademt. Het is dus niet Flakkee.

Uit de kerk gaat Freek met Koen mee naar diens kamer, omdat hij radio heeft. Ze luisteren. Er is nieuws over de watersnood. Hilversum geeft op deze zondag bijna niets anders dan berichten over overstromingen. In Dordt en Zwijndrecht is de toestand zeer kritiek. In Rotterdam schijnt het ook erg te zijn. Fabrieken roepen per radio hun personeel op, om de gebouwen te beveiligen. Er zijn verscheiden dijken doorgebroken: in westelijk Noord-Brabant, op Zuid-Beveland, in Zeeuws-Vlaanderen...

Als de rij van dijkbreuken gemeld wordt, komt de angst bij Freek weer boven. Volgt nu Flakkee? De radio meldt echter niets over Flakkee. Geen bericht, goed bericht, dat geldt vandaag vooral.

Freek en Koen komen die middag nauwelijks bij de luidspreker vandaan. Er zijn telkens nieuwe meldingen van àl groter en vreselijker rampen. Ook op Voorne-Putten, ook op Rozenburg, ook in de Alblasserwaard, in de Hoeksche Waard en op Walcheren zijn dijken doorgebroken. En er zijn veel slachtoffers. Men vreest dat er wel vijftig mensen zijn verdronken. En steeds meer dijkdoorbraken worden er gemeld. Freek hoort het met verbijstering. In honderd jaar is er in het zuiden van het land nooit wat te doen geweest. Zijn de sterke dijken, die nooit bezweken, nu plotseling overal gebroken? En als ze overal gebroken zijn, niet op Flakkee? Er komen geen berichten van Flakkee. Dan moet het daar in orde zijn.

Bij 's Gravenzande dreigt een doorbraak van de duinen, zegt de radio.

's Gravenzande! Dat is dichtbij. Daar gaan zij heen. Ze racen in het oude Fordje.

Zij kennen de duinen bij 's Gravenzande. Verleden zomer hebben ze hier wel gezwommen. De duinen zijn op deze plaats niet hoog en diep. Maar er waren toch twee rijen en het strand ervóór was toen heel breed.

Nu is het strand weg. De voorste duinrand is al overwonnen door de zee. De tweede rand, de laatste wering van het Westland, kalft af. Brokken zand verdrinken telkens in het woedende water.

Meer dan honderd mannen zijn hard aan het werk. Zij storten zandzakken op het afkalvend duin. Koen en Freek pakken mee aan. Zij scheppen zakken vol, dragen ze naar de bres en storten ze op het zand, dat is gaan lopen. Het schijnt wanhopig werk. Eén golf sleept veel meer zand mee dan honderd man kunnen

storten. Soms zakt de grond in onder de voeten van een man, op het ogenblik dat hij zijn zandzak in de bres wil werpen.

Freek werkt als een paard. Om het Westland te redden, maar ook omdat hij door werken sombere gedachten wil verdrijven. Want een verschrikkelijke angst heeft hem opeens gegrepen. Als dit duin, veel hoger dan een dijk, de zee niet keren kan, welke dijk kan het dan wel? Als alle dijken eens bezweken zijn, ook op Flakkee! Als er eens geen bericht van het eiland komt, omdat Flakkee niet seinen kan. Als het eiland eens verdronken is...

Hij verduwt de gedachte, zodra ze opgedoken is. Dit is onmogelijk. Bij een van de kleine eilandjes: Tien Gemeten, Sint Philipsland, misschien dat het daar zou kunnen. Maar Goeree-Overflakkee is veel te groot en de duinen van Goeree zijn veel te hoog en grote stukken van Flakkee liggen ook hoog. Het eiland kan niet weg zijn. Nee, als er geen bericht van het eiland komt, dan is dat omdat er niets te melden is. Gelukkig!

Er wordt een ogenblik gerust. Meisjes schenken koffie en delen brood uit aan de mannen.

„Weet je wat ik gek vind,” zegt Koen. „Dat er wel nieuws is van de vaste wal en van eilanden, die stevig met de vaste wal verbonden zijn: Voorne-Putten, Rozenburg, Zuid-Beveland. Maar niet van de eilanden, die midden in het water liggen.”

„Die hebben dan bepaald geen last gehad,” zegt Freek.

„Dacht je dat?” vraagt Koen, terwijl hij hem scherp aanziet.

„Wat denk jij?” Freeks lip trilt even bij die vraag.

„Ik denk dat ze geen bericht kunnen sturen.”

Freek verschiet van kleur. Dit is hetzelfde wat hij dacht. Maar hij probeert het te ontstrijden. „Kom nou... Dacht jij dat al die eilanden opeens verdwenen waren?”

„Ik vrees dat ze volkomen van de buitenwereld afgesneden zijn,” zegt Koen, „en wat er is gebeurd weet niemand op de vaste wal.”

Freek huivert. De lege koffiekop heeft in zijn hand.

„We moeten weer beginnen, jò,” zegt Koen. „Van stilstaan word je koud.”

Freek pakt weer aan, ofschoon het niet van de kou was dat hij huiverde. Zijn angst is weer teruggekeerd. De eilanden zijn afgesloten van de buitenwereld en niemand weet wat daar gebeurd is. Koen heeft gelijk, gelooft hij.

Tegen de avond is de bres bij 's Gravenzande dicht. Honderd kerels hebben het hier van de zee gewonnen. Freek voelt zich gelukkig, dat hij er iets aan mee heeft kunnen doen, maar de onrust over thuis blijft hem beklemmen.

's Avonds luisteren de jongens weer naar de radio. De berichten zijn ontstellend. Tientallen dijkdoorbraken; al honderd mensen omgekomen; duizenden stuks vee verdrongen; tienduizenden van huis en haard verdreven door het water. Van Goeree-Overflakkee het eerste bericht: dijkdoorbraak bij Stellendam. Het is afkomstig van een Urker botter, varende in het Haringvliet, die het met zijn boordradio geseind heeft.

„Zie je wel, de telefoonverbinding is verbroken,” concludeert Koen.

„Het is Stellendam; dat ligt helemaal in het westen,” antwoordt Freek.

„Dacht jij dat verder op het eiland alles kits was?”

Ach nee, Freek gelooft daar niets van. „Ik moet er morgen heen,” zegt hij.

„Ik ga met je mee.”

Die maandagmorgen rijden zij in hun oude wagentje van Delft naar Rotterdam. Aan hun werk in de garage hebben ze ternauwernood gedacht. Wie denkt aan eigen werk, nu het volk getroffen is door deze grote ramp? Er liggen lieslaarzen en schoppen achter in de auto. Zij zullen alles aanpakken, waartoe ze op Flakkee geroepen worden.

In Rotterdam stranden ze echter op een politieafzetting. Geen auto mag naar Voorne-Putten.

„Ik moet naar Flakkee,” zegt Freek.

„Laat je auto dan maar staan,” antwoordt de agent droogjes.

„Om daar te komen, moet je zwemmen.”

Freek laat zich niet afschepen. Hij moet en zal naar Flakkee. Daar woont zijn familie en hij moet hulp verlenen.

Terwijl Freek met de agent aan het bakkeleien is, heeft Koen een ochtendblad gekocht. Hij vindt er een verslag in van een vliegtocht over het rampgebied, het eerste meer omvattende ooggetuigeverslag na de verwarde berichtenstroom van gisteren.

Hij leest haastig.

Duiveland is een gefolterd eiland, waarover de zee zich door minstens vierentwintig gaten uitgestort heeft.

Tholen is bedekt door groezelig water. Stavenisse steekt eruit omhoog als een overrompeld dorp. Sint Philipsland: met één sprong door de springvloed overmeesterd...

Er schiet Koen een brok in de keel. Het is precies zoals hij heeft gevreesd. De eilanden waarover niets gemeld werd, zijn het zwaarst getroffen. Maar hoe staat het met Flakkee? Hij heeft eroverheen

gelezen. Dit deel van het verslag was noch ruim, noch vet gedrukt. Maar Koens hart springt op, nu hij het ziet:

„Goeree en het centrum van Overflakkee zijn ongeschonden. Hier liggen nog de nette, bewerkte akkers en de weilanden, die reeds krachten verzamelen voor het voorjaar...”

„Freek, hou maar op met die agent. Het is in orde, jò!” Hij duwt hem de krant onder de neus, en Freek is op hetzelfde ogenblik zijn ruzie met de politieman vergeten.

Godlof! Zijn eiland is behouden.

Zijn vreugde slinkt, als hij het bericht herleest. De krant spreekt van het *centrum* van Flakkee. Er vlak naast staat een bericht dat in Stellendam veertig mensen zijn verdronken. Maar Stellendam ligt immers op Goeree; het lag gisteren op de wind, vlak bij het Bokkegat, waar het gespookt heeft. Zijn dorp ligt er ver vandaan, aan de zuidkant van het eiland en tamelijk dicht bij het centrum, dat ongeschonden is gebleven. Blijkens een kaartje bij de reportage is het vliegtuig bijna recht over het dorp gevlogen. Als het daar erg was, zou de journalist het vast geschreven hebben. Hij is gerustgesteld.

Op Flakkee is het redelijk wel, maar de weg over Voorne-Putten is gestremd. Dat blijkt ook uit de krant: „Dit eiland is een vreemde zee met bomen en telegraafpalen eruit oprijzend.” Het heeft geen zin bij de politieman nog langer op doortocht aan te dringen.

Wat zullen zij nu doen? Hulp bieden, waar hulp nodig is!

Dordrecht is te bereiken, zei de agent. Wel, Dordrecht werd gisteren het centrum van het noodgebied genoemd. Daarheen dan.

Ze rijden dwars door Rotterdam.

De radio meldde gisteren dat Rotterdam geweldig van het water had te lijden. Zij zien er niets van. De stad is droog en biedt het beeld van alle dagen: veel drukte en hard werken. Ook nadat ze de Maastunnel gepasseerd zijn, ontdekken ze niets bijzonders.

Bezuiden Rotterdam wordt het nog wonderlijker. In de radioberichten werd Ridderkerk genoemd als een der dorpen, waar het hevig spande. Zij zien het links van de grote weg liggen temidden van grijze winterakkers, waarboven zich een hemel spant, die grote brokken blauw vertoont en waarover een gulle voorjaarszon helder schijnt. De boeren strooien kunstmest uit; hun eggen verkruiden de vette kluiten. Zij dachten in het rampgebied te komen. En ze rijden door een polder, die zich opmaakt om veel vrucht te geven!

Daar is Zwijndrecht. Met Dordt een van de zwaarst getroffen steden, is er gezegd. Maar ze zien geen spoor van onheil. Onder de brug naar Dordt stroomt in de diepte rustig en glinsterend in de zon, de Merwede, die gisteren de beide steden zou hebben overweldigd. En de stad Dordt is droog!

Rijden zij door een betoverde wereld? Is alles anders dan de radio zo alarmerend heeft gemeld? Maar in het ochtendblad stond een foto, waarop bootjes voeren door de hoofdwinkelstraat van Dordrecht.

Wanneer zij scherper toezien draagt Dordrecht toch wel sporen van de watervloed. In sommige straten ligt slik, in andere is de bestrating weggespoeld; de winketalages druipen nog van water, dat een meter hoog daarbinnen heeft gestaan; er liggen vreemde voorwerpen op straat: balken en planken, van een houtwerf weggedreven en hier gestrand; verscheiden vaten van een Zwijndrechtse conservenfabriek zijn over de Merwede gedobberd en hier verzeild.

En als ze langs de dijken gaan, eerst in Dordrecht, later in Zwijndrecht, zien ze dat deze aan de *rivierkant* ongeschonden zijn, maar aan de *binnenzijde* zwaar beschadigd, overal waar een opening is tussen de huizen, die op de dijken zijn gebouwd. Daar is het water, dat door de straat stroomde, omlaaggestort met zulk een kracht dat zelfs betonnen trappen werden weggevaagd, en de aangelegen huizen ondermijnd, zodat ze instortten.

Het zijn sporen van een geweld, dat plotseling kwam en even snel verdwenen is.

De Merwede, opgejaagd door de Noordzee, heeft zich een ogenblik verheven tot een peil, veel hoger dan bij enige vorige vloed ooit is bereikt. Het water rees tot over de kruinen van de dijken. In de nacht van zaterdag op zondag zijn in beide steden alle burgers uit hun bed geroepen om een doorbraak van de dijk te keren. Er is gewerkt met man en macht, die hele nacht en de gehele zondag. Tegen het water dat óver de dijken in de steden stroomde, was niets te doen. Zwijndrecht stond blank. Dordrecht stond blank. Maar een doorbraak van de dijken is voorkomen. En daaraan is het te danken, dat, zodra de rivier zich, even snel als het water opkwam, terugtrok in haar bed, het gevaar voorbij en het leed geleden was. De huizen moeten nu gereinigd worden, de straten weer hersteld. Het is geen ramp geworden.

En thans stroomt de Merwede tussen Zwijndrecht en Dordrecht binnen haar dijken zo blank, zo zilverig in het zachte licht van de lage winterzon, dat het haast niet te geloven is, dat zij gisteren een

wild dier was, dat met gestrekte klauwen grommend de beide steden heeft besprongen.

De jongens rijden langs Hendrik-Ido-Ambacht naar Ridderkerk. De zomerdijken van de Noord zijn overstroomd. De buitenpolders staan dus blank, maar die zijn voor het grootste deel los land. Een paar schuren, enkele hoeven, één huizenrij, buitendijks gebouwd, staan in het water, enkele woningen zijn vernield. De hoofddijk hield hier echter stand, net als bij Dordrecht, dank zij het werk van burgers en soldaten, die nòg bezig zijn zandzakken te sjouwen en te stapelen. Daardoor liggen de dorpen veilig temidden van hun akkers. Dat de werven van de scheepsslopers in Hendrik-Ido-Ambacht zijn overstroomd, is komisch inplaats van tragisch. De onttakelde scheepskavaljes, hoog opgetrokken op de hellingen, zijn nog eenmaal in hun element teruggekeerd.

Een hoge brug over de Noord geeft toegang tot de Alblasserwaard. Die waard moet, volgens de berichten, onder water staan tengevolge van een dijkbreuk bij Papendrecht. In Sliedrecht werd de toestand gisteren hopeloos genoemd.

Van de brug af kunnen Freek en Koen de polder overzien. Grijs glimt het water onder de nu bedekte lucht. Hoeven en huizen rijzen eruit op. Boomgaarden zijn donker filigreïn tegen het zilverige fond.

De grote weg, flink boven het maaiveld opgetrokken, schiet ver de waard in. De jongens rijden die weg op. Aan weerszijden is water, eerst lager dan de straatweg, later gelijk ermee; daarna komt het op de weg. Zij rijden nog door. Hun auto ploegt het water. Het komt tot de assen; de motorkast werkt als een boeg, die het water snijdt. Ze willen proberen Sliedrecht te bereiken.

Het is onmogelijk, omdat de weg al dieper in het water wegzakt. Ze moeten terugkeren.

Zij rijden weer naar Dordrecht en door de stad naar het zuiden tot aan de Wieldrechtse zeedijk.

Hier staan zij aan de rand van het rampgebied.

In Rotterdam en Dordrecht bleef het bij een felle dreiging; bij Ridderkerk knaagde het water aan de rand; in de Alblasserwaard drong het binnen, maar de huizen en de hoeven rijzen er overal hoog uit op.

Hier heeft de zee bezit genomen van het land. Zij staan voor een woest, grauw meer, vol grijze koppen. De straatweg duikt er van de dijk af diep in onder; de spoorweg ook. De zware ijzeren masten van het elektrisch spoorwegnet staan schots en scheef, omdat de fundamenten door het water zijn verwoest. Er steken uit

de grauwe watermassa gehavende daken op van hoeven, wier muren zijn verdwenen in de vloed. Tegen de dijk spoelt wrakhout aan. Een boer is bezig het op te vissen.

„Kunnen wij u helpen?” vragen Koen en Freek.

De man schudt het hoofd. Dat beetje wrakhout bergen is alles wat hij doen kan, nu hij geen vee meer te verzorgen heeft.

„Is uw vee weg?” vraagt Freek.

De man wijst op zijn stal. „Het ligt daar, dood.”

De boerderij is tegen de dijk gebouwd. Die dijk is ongeschonden. Aan deze zijde is het droge land. Waarom heeft deze man, toen het water kwam, zijn vee niet uit de stal gehaald? Hoe kon het zelfs op stal verdrieken? Want deze boerderij staat hoog. Er staat op z'n hoogst een meter water in de schuur.

De boer wijst op een streep van vuil, op de voormuur van zijn woonhuis. „Zo hoog stond het water gisteren,” zegt hij.

De streep is vlak bij het zolderraam, twee meter boven het peil van het water nu.

„Het kwam plotseling,” zegt de boer. „Om vijf uur gistermorgen. Wij waren nergens op verdacht. Wij werden wakker van water, dat ons huis instroomde. Ik moest eerst mijn vrouw en kinderen redden. Daarna het vee. Maar toen de mensen veilig waren, stonden de koeien al tot de koppen in het water, zo weergaloes snel ging het. Het was of de zee ons plotseling op de nek sprong. Het water was ook even snel weer weg, althans tot de hoogte waar het nu staat. Toen ben ik naar de stal gewaad. Ik vond drie koeien nog in leven. Die staan nu op mijn buurmans stal. De andere... Als jullie willen kijken, ga je gang.”

Op lieslaarzen waden de jongens naar de stal. Aarzelend, met zekere weerzin openen zij de deur. Daar liggen de zwartbonten. Een hele rij. Hun ruggen komen even boven het water uit.

Dit is het begin van de ellende. Wanneer zij verder rijden over de smalle kronkelende dijk, ontmoeten zij een oude boer, eenzaam, starend naar wat aan lager wal is aangespoeld. De jongens menen dat het wrakhout is en stro. Zo lijkt het op een afstand. Maar als zij uitstappen zien zij een varken liggen, even geel als het stro waar het tussen drijft, en verderop nòg een, en nòg een... Tientallen dode varkens zijn hier aangespoeld. En er ligt ook een paard met stijve poten, de kop diep onder water.

„Van u?” vraagt Freek aan de oude boer.

Hij knikt. Zeventig varkens en vier paarden heeft hij verloren. Hij staat dicht bij het dode paard. „Dit is Jacob. Het was zo'n beste werker en zo mak.” Hij veegt een neusdrup weg.

De jongens vragen: „Kunnen we helpen?“, zoals ze ook vroegen aan de andere boer.

De oude schudt langzaam het moede hoofd. „Nee, jongens, hier is niets meer te helpen.“

Zij rijden verder. De dijk vertoont een warreling van wrakhout, stro, kadavers.

Dicht bij de Dordtsche Kil wordt het druk op de smalle dijk. Hier is de pont naar 's Gravendeel, het zwaar bezochte dorp, waar tachtig doden moeten zijn. Er staan rijen auto's op de dijk en bij het pontveer kookt het van volk.

Koen en Freek willen naar de overkant. Een marinier met witte helm belet echter de toegang tot de pont.

„Wij willen hulp verlenen,” zeggen zij.

De man wijst naar de mensen op de dijk. „Allemaal hulpverleners. Er komen er veel te veel.“

„Maar als daar nu nood is en wij kunnen helpen! Laat ons toch door.“

„Nee,” zegt de militaire politiemann, „het måg niet en het kån niet.“

Freek en Koen zijn niet voor één gat te vangen. Er staat een vrachtauto te wachten op de pont. Hij moet mensen halen, want 's Gravendeel wordt geëvacueerd. Op dit ogenblik is de wagen leeg. Een kort gesprek met de chauffeur, een paar sigaretten.

„Oké,” zegt de chauffeur.

De jongens springen achter op de wagen. Er liggen zakken. Daar kruipen ze onder. De vrachtauto rijdt op, zodra de pont gemeerd is. De marinier ontdekt hen niet. De pontbaas ziet hen niet. Als aangeboden hulp versmaad wordt, zullen zij helpen als versteekeling.

Zo varen ze over.

Van de overzijde van de Dordtsche Kil gezien lag 's-Gravendeel zo rustig achter de dijk. De witte toren stak hoog op; de rode en blauwe daken dromden daaromheen. Maar als de jongens aan deze zijde uit de auto klimmen, is dit deel van de Hoeksche Waard verschrikkelijk om aan te zien. Het dorp staat diep onder water. In de polder steken alleen de daken van de huizen en de boerderijen erboven uit. Dikwijls zijn brokken muur het enige wat over is van een hecht huis. Over de ruwe golven, grauw met groezelig schuim, komen boten aangevaren: sloepen van de pontonniers en de marine, vol vrouwen, kinderen en grijsaards, in dekens gedoken. Die mensen zijn gehaald van zolders, gered van daken, geplukt uit bomen, waar zij toevlucht gezocht hadden. Op een

smalle strook, die droog gebleven is, worden zij uit de boten getild, want zelf kunnen zij er niet uit klimmen, bevangen als ze zijn van koude en ontbering.

Hier is toch nood; hier is dus hulp te bieden!

Och nee, de marinier bij de pont had wel gelijk. Op de smalle droge strook, waar ook het geredde vee bijeengedreven is en de verkleumde koeien klaaglijk loeien, verdringen zich de helpers. Er zijn er wel tien om één vrouw uit een sloep te dragen naar een autobus. Men heeft dringend behoefte aan *boten*. Volk is er over en te veel.

Het mooie weer van deze morgen, toen het vroeg voorjaar scheen, is radicaal voorbij. Een gure wind waait uit het westen; er drijven loden wolken over de verdrongen polder: een zware bui komt opzetten. De daken boven de golven krimpen in de wolken weg; de reddingsboten worden door de bui opgeslokt. Er valt natte sneeuw in grote dotten. Wat uit de sneeuw bui opduikt en op de smalle droge strook aan wal gebracht wordt, is één brok ellende.

Met de eerstvolgende pont gaan Freek en Koen terug. Zij kunnen hier niets doen.

De stoet van auto's op de Wioldrechtse dijk is nog gegroeid; er staan honderden jonge kerels met schoppen bij zich. Zij willen helpen, net als Koen en Freek, maar er is geen werk, ondanks de grote nood.

De jongens gaan in het veerhuis zitten om zich te warmen; zij zijn koud geworden in de sneeuw bui op de kale dijk. Ze klemmen hun verkleumde handen om een kop hete koffie en drinken teug voor teug.

In het veerhuis is het nog voller dan op de dijk. Er zitten veel teleurgestelde hulpverleners; er zitten ook een paar polderjongens, behorend bij een ploeg die honderd meter verder aan de Wioldrechtse dijk aan het werk is om een bijna doorgebroken dijk te dichtten. Het zijn rauwe kerels, groot en gespierd, met handen als kolenschoppen, en klei aan de laarzen, klei aan de kleren en klei in het gezicht. Bij deze moddergeuzen, vergroeid met de dijken van het waterland, maken de vrijwilligers, die met een schop en goede wil naar het rampgebied gekomen zijn, een povere indruk. Vooral een tweetal, dat aan een tafeltje bij het raam zit, steekt sterk bij hen af. Hij is een jonge man, bleek en schraal, met lange haren en fijne witte handen, die meer geschikt zijn de strijkstok van een viool te voeren, dan de schop, die naast zijn stoel staat. Maar hij is nog niet eens de vreemdste polderjongen. Tegenover

hem zit een meisje in een vuurrode jumper en met vuurrode lippen. Boven de ogen heeft zij ijle wenkbrauwboogjes; de nagels van haar vingers zijn gelakt, net als het fonkelnieuwe schopje, dat ze bij zich heeft, een stukje speelgoed ter grootte van een kinderschop.

Koen stoot Freek aan. „Kijk es!” en beide lachen stilletjes om het fatterige paar naast de grove polderjongens.

De moddergeuzen lachen ook, maar luid. „Hee, zus,” plaagt er één, „kom je in de ploeg?”

„Zij voorwerker,” spot een ander.

„Wij hebben ginder nagellak; blauwgrijs in plaats van rood. Het is ook voor je lippen goed.”

De brijbroeken lachen bulderend.

Het meisje draait zich nuffig om, een poederdoosje openknippend. Zij werkt haar koontjes bij.

De radio schreeuwt door gebabbel en gelach heen. Het zijn louter rampberichten. Gisteren hebben Freek en Koen haast ademloos ernaar geluisterd, uren achtereen. Hier gaat de stem uit Hilversum verloren in gedruis. Men maakt hier schik, terwijl de tachtig doden van 's Gravendeel vlakbij zijn en een stroom ellendigen langs de herberg trekt. Ook Freek heeft nu geen aandacht voor de radio.

Maar daar hoort hij: Flakkee! En dan dringt hij naar het toestel om te luisteren.

...De toestand op het eiland is hoogst ernstig. Velen verkeren in de hoogste nood op boerderijen en in geïsoleerde huizenblokken, die dreigen te bezwijken onder het geweld van het stromend water. Er zijn amfibievoertuigen nodig, die zowel over land als door het water kunnen gaan. Zij zijn het enige middel om nog zeer velen van de dood te redden. De burgemeester vraagt met de grootste aandrang om amfibievoertuigen...

Het rumoer in het café gonst door. De radio roept alweer andere rampberichten om. Freek staat met zijn half leeggedronken kop koffie bij het toestel. Op Flakkee velen in de hoogste nood. Misschien vader, moeder en de kinderen ook. En hij staat hier. Hij voert niets uit. Er zijn hier hulpverleners over en te veel. Hij moet naar huis! Ach, het kan immers niet. Dan moet je zwemmen, zei de agent. En wat zou hij er kunnen met zijn handen en zijn schop? Er zijn amfibievoertuigen nodig...

De duck! schiet plotseling als een bliksemstraal door zijn brein. De ouwe duck. Hij staat in de opslagplaats voor oude rommel achter de garage. Het is een bonk oud roest, hoe speurig en kleurig

hij er ook uitzag, toen hij aan het einde van de zomer door de baas voor een appel en een ei gekocht werd van een man, die met dat ding van de ene naar de andere badplaats was getrokken en voor een paar kwartjes de badgasten een strand- en zeetocht aangeboden had. De duck reed door het zand; hij ging te water, voer dwars door de branding heen, en daarna een rondje in zee. Hij kan in het water en op het land terecht. Het is precies het vaarttuig, dat ze op Flakkee broodnodig hebben.

„Koen! Koen!” roept hij, terwijl hij gejaagd door het volk heen naar zijn makker dringt.

De polderjongens lachen om zijn opgewondenheid. „Alweer zo'n hulpverlener van de kook!”

Maar Freek hoort hun spotternij niet. „Koen, die ouwe duck! Die hebben ze nodig op Flakkee. Wij gaan erheen, jò, met dat ding.”

Koen snapt niet waarover Freek het heeft. Hij legt het hem uit. Dan begrijpt Koen het wel, maar toch schudt hij het hoofd. „Die duck is niks. Dat ding is helemaal kaduuk.”

Freek is echter niet van zijn stuk te brengen. „Als de duck kapot is, moeten wij hem maken. Daar zijn wij toch monteurs voor!”

„Dat duurt veel te lang.”

„Aanpakken,” antwoordt Freek. „Aanpakken! En morgen naar Flakkee.”

Koen heeft er nog geen steek fiducia in. Maar als Freek het proberen wil, fiat. Alles beter dan hier lanterfantten. Zij zoeken hun Fordje uit de drom van auto's op de dijk. Dat kost al moeite. Maar Jobsgeduld en Salomo's wijsheid zijn nodig om uit de warreling van wagens weg te komen. Freek heeft die eigenschappen niet, nu hij bezeten is van het idee om met de duck Flakkeeërs, en misschien de zijnen, van de dood te redden. Koen zit daarom aan het stuur. Freek verbijt zich, want het schiet niet op. Tenslotte waagt Koen het diep door de berm te gaan. De wagen dreigt dan van de modderige dijk te glijden. Als het weer omhoog moet, slaan de wielen door in het slik. De motor hoest gevaarlijk. Als hij afslaat krijgen ze hem hier nooit weer op gang. Maar de motor blijft draaien en de wielen grijpen. De auto werkt zich uit de berm en ze raken eindelijk uit de opstopping vandaan... in een file vrachtauto's en bussen, die evacués uit 's Gravendeel naar Rotterdam moeten brengen. Lang moeten ze wachten tot de colonne op gang is.

Voor hen staat een volle vrachtauto, van achteren open. Er zitten mensen in op lage banken. Een oude man, krom en grijs, klemt zijn handen om een ijzeren geldkist; hij heeft zijn kapitaal gered.

Een vrouwtje naast hem heeft een vogelkooitje op haar schoot. Een jonge vrouw, ineengedoken, vliegt plotseling overeind. „Ik wil niet weg... Mijn man, mijn man!” Een zuster van het Rode Kruis moet haar kalmeren. Een kind schrikt van het gillen van de vrouw, maar is daar heel gauw overheen. Het roept naar Freek en Koen: „We zaten met z'n allen op zolder, hoog en droog, en we hebben over ons eigen land gevaren, en nou rijden we naar Rotterdam. Gaan jullie ook naar Rotterdam?”

„Nee,” zegt Koen.

„Ikke lekker wel!” roept de kleuter trots, en als de colonne gaat rijden, danst hij van plezier en wuift elk ogenblik naar Koen en Freek, die tot aan Dordt in de file moeten blijven rijden.

Op de grote weg na Dordrecht krijgen ze ruim baan. En dan laat het oude Fordje zien dat het nog lopen kan. Ze rijden meer dan tachtig kilometer. Binnen het uur zijn ze in de garage.

De baas schudt het hoofd, als de opgewonden Freek vertelt, dat hij en Koen met de ouwe duck naar Goeree-Overflakkee willen. Hij heeft nog veel minder vertrouwen in het kavalje dan Koen straks had. Maar die is nu nog vaster overtuigd dat het lukken zal dan Freek, en hij pleit mee. En eindelijk vindt de baas het goed. Als zij het proberen willen, de duck is ter beschikking voor het reddingswerk en de garage ook, die hele avond en die hele nacht.

Freek en Koen steken zich in hun overals en gaan hard aan het werk.

6 EEN DORP VERDRINKT

IN HET HUIS VAN LAMBERTSE ZIJN OP DE LATE AVOND VAN STORM-zaterdag de jonge kinderen naar bed. Alleen Greet en Gerrit zijn nog op, met vader en moeder. De storm buldert nog heviger dan 's middags. Het is of de wind het huisje omver wil rukken.

Moeder zit te breien, stil en bleek; soms hoest ze. Greet heeft een boek. Gerrit kijkt de krant in. Lambertse kerft in het theeblad, waaraan hij al lang geleden is begonnen.

Het is nu bijna klaar; dat moet ook, want zijn vrouw is volgende week jarig; dan wil hij het haar cadeau doen.

„Is er nu werkelijk geen gevaar?” vraagt moeder zacht.

Gerrit wordt een beetje kriebelig over de angst van zijn moeder.

„Wat bent u toch verschrikkelijk bang! Er is immers niets aan de hand.”

„Wat zeg jij ervan, man?” vraagt ze nog eens.

„Hetzelfde als Gerrit,” antwoordt die kort, terwijl hij verder kerft.

„Je maakt de kinderen maar overstuur,” verwijt hij haar.

„Ik ben erg ongerust,” zegt moeder. „Ik heb een voorgevoel dat er wat gaat gebeuren.”

Greet kijkt naar moeder met verschrikte ogen. Ze weet uit ervaring: als moeder een voorgevoel heeft, komt het altijd uit.

Maar Gerrit roept: „Dat is toch malligheid. Geen mens kan vooruit weten wat er gaat gebeuren.”

Vader snijdt diep in het hout. In dezen stemt hij niet met Gerrit in. Hij heeft te vaak ervaren dat zijn vrouw iets naderen voelde, waar hij zelf geen weet van had.

„Zou je niet eens gaan kijken, hoe het er bij staat?” dringt moeder aan.

„Hm,” bromt hij en kerft door.

Maar nu valt Gerrit zijn moeder bij. „Ja, vader, even bij de haven kijken. Gaan we samen?”

„Om moeder gerust te stellen dan,” zegt Lambertse.

Hij staat op, klopt de splinters van zijn broek af en trekt zijn duffel aan. Gerrit staat al klaar. Vader en zoon gaan samen door de storm.

Het valt Gerrit mee. Het water in de haven staat maar weinig hoger dan vanmiddag.

Maar Lambertse staat met strakke trekken bij het vloedschot. Het is erger dan in '16, ziet hij. Toen stond er één vloedplank en daar misschien een palm water tegenaan. Nu zijn er al drie planken op elkaar gezet; daar staat een halve meter water voor, dat door de reten siepert. Maar dit is nog het ergste niet. Het is tien uur. Het moet nu eb zijn. Over een halfuur is het laag water. En nu zo'n peil! Wat moet dat worden als daarna de vloed weer opkomt?

Hij gaat met Gerrit naar de dijk. Het is een zware tocht om er te komen tegen de vreselijke storm in.

De zee is tot vlak bij de kruin gestegen.

De Krammer is echter minder wild dan hij vanmiddag is geweest. Dat komt doordat de wind is uitgeschoten naar het noorden. Zij zitten hier nu nog beter in de luwte. Aan de noordkant, bij het Bokkegat, daar zal het te doen zijn. Bij Stellendam kon de boel best barsten. Hier valt het mee. Toch, het is eb. Straks komt de

vloed. Als die zo hoog stijgt dat hij over de dijk kruin heen komt, dan stort de hele zee zich in de polder. Dat is veel erger dan dat er golven over de dijk springen. En Saartje heeft dat kwade voor gevoel. De angst voor een ramp krijgt Lambertse te pakken. Hij gaat naar huis, haastig. Gerrit heeft grote moeite zijn vader bij te houden.

„We moesten de boel maar naar boven brengen,” zegt hij bij het binnenkomen.

„Dus toch!” schrikt moeder.

„Uit voorzorg. Uit voorzorg!” sust Lambertse. „We zullen hopen dat het voor niets is. Ik denk dat eigenlijk. Maar als het water komen mocht, is het beter dat we onze spullen veilig hebben, vind je niet?”

Met z'n vieren gaan ze aan het sjouwen. De jongere kinderen worden wakker van het gestommel, en dan is het jonge volkje niet te houden. Zij willen meedoen. Zo'n verhuizing in de nacht is leuk.

„Het is niks leuk,” zegt Greet, „het is verschrikkelijk.”

Dan worden de kinderen even stil. Maar als ze op de trap staan om elkaar de stoelen door te geven en als daarna de tafel door het trapgat wordt gewerkt, hebben ze alweer schik. En wordt het daarboven onder het schuine dak niet een knus kamertje?

Als alles boven is, gaat Lambertse nog eens naar de haven. Hij komt al gauw terug, gerustgesteld. Ofschoon het vloed is, stijgt het water niet. Het schijnt dat de getijden in de war zijn door de storm. Ze kunnen rustig gaan slapen.

De zolder biedt, nu de meubels boven zijn gebracht, maar weinig plaats voor bedden. De jongens liggen op matrassen onder en om de tafel. Ze ginnegappen voorshands meer dan dat zij slapen. Tot vader met een boze stem hun het zwijgen oplegt. Dan slapen de kinderen gauw en vader ook.

Moeder Lambertse ligt met open ogen op haar veldbed, in de zolderhoek. Zij luistert naar de storm, die hier nog veel geweldiger buldert en giert dan beneden. Hij rukt aan de pannen en fluit langs de vorst en blaast door de kieren van het dunne dakbeschot. Zij moet vaak hoesten en haar hart slaat wild. Zij kan het hameren ervan niet onderdrukken, niet met haar hand en ook niet door te bidden. Haar voor gevoel, dat zegt dat er wat gaat gebeuren, wordt al sterker. Zij kan niet kwijt wat haar man vanavond uit de bijbel heeft gelezen ...Bidt dat uw vlucht niet geschiede in de winter of op een sabbat... Het is winter en de zondag is al aangebroken.

Maar moeten zij vluchten? De voorspellingen in Mattheüs gelden het einde van de wereld, en zóver is het toch nog niet... De tekenen zijn er wel! De maan zal geen schijnsel meer geven... Het is stikdonkere nacht. De krachten der hemelen zullen bewogen worden... Worden die krachten niet bewogen, nu zee en storm zó woeden?

Haar man wordt wakker van haar woelen. „Slaap je niet?” vraagt hij.

Zij heeft nog geen minuut geslapen.

„Hoe laat is het?”

„Bijna halfvier.”

Lambertse staat op. Over een uur zal het hoogwater zijn. Hij wil weten, hoe het er nu bijstaat aan de haven. „Ik kom zó weer terug,” belooft hij.

Hij daalt de trap af. Zijn klompen klossen in het straatje. Het geluid wordt meteen opgeslokt door het stormgeweld. Lambertse blijft langer weg dan hij gezegd heeft. De klok slaat vier uur. Nu gaat het kritieke uur in, weet moeder Lambertse. De vloed bereikt zijn hoogste stand. En zij is alleen met de kinderen. Haar hart hamert hevig en de hoest wordt erger. Zij gaat eruit om een drankje te nemen, maar het helpt weinig. Tussen de hoestbuien door luistert zij ingespannen. Zij hoort niets dan het bulderen van de wind. Teuns klompen niet. Maar gelukkig ook het water niet.

De klok slaat vijf. Nu is het kritieke uur voorbij en er kwam geen overstroming. Maar waar blijft Teun?

Daar klossen klompen. De deur slaat open en weer dicht. Zij trekt het licht aan op hetzelfde ogenblik als haar man zijn hoofd door het trapgat steekt. Hij is opgewekt.

„Het heeft hand op z'n kant gestaan,” vertelt hij. „Het was bijna hoogwater. 't Moest aanstonds stilstaand tij worden en het leek erop dat het gevaar voorbij was. Toen kwam het opeens, alsof de zee opzwol. In enkele minuten tien, twintig, dertig centimeter. Het water steeg tot aan de rand van het vloedschot. We zeiden tegen elkaar: nou loopt het mis. Op hetzelfde ogenblik was het gevaar voorbij. Toen ben ik naar huis gegaan. De dijk heeft het gehouden, vrouw!”

„Komt het water nu niet wéér op?” vraagt zij.

„Vast niet vóór het volgend tij. 't Wordt nu laagwater, hè.”

Gerrit ontwaakt van het gepraat. „Hoe staat het er bij?” vraagt hij.

„De springvloed is voorbij, en de dijk heeft het gehouden,” antwoordt zijn vader. „Ga jij maar lekker slapen. Ik ga ook nog een uurtje onder zeil.”

Hij kleedt zich uit en kruipt in bed. In een oogwenk is hij diep in slaap.

Moeder Lambertse kan nog niet slapen. De hoest plaagt haar en ook de spanning, die niet wijken wil. Het gevaar is voorbij, heeft haar man gezegd, en hij kan het weten. Hij is bij storm- en springvloed altijd aan de buitenkant geweest. Maar haar voorgevoel zegt haar toch aldoor sterker, dat zij straks zullen moeten vluchten.

Zij moet vertrouwen en niet vrezen. Ze draait zich om en trekt de dekens over de oren, opdat zij het bulderen van de wind wat minder zal horen. ...Bidt dat uw vlucht niet geschiede in de winter, noch op een sabbat... Waarom spelen die woorden haar toch telkens door het hoofd? Het gevaar is toch voorbij...

Opeens schokt ze overeind, haar oren spitsend, ademloos. Wat is dat donkere gerommel? Het lijkt op onweer, een onafgebroken rollen van een zware donder. Dit is... het water!

Zij wekt haar man.

„Wat heb je nou weer?” vraagt hij korzelig.

„Het water!”

Hij luistert, maar hij hoort alleen de storm. „Verbeelding,” zegt hij. „Het kan ook niet. 't Wordt eb.” Hij duikt weer onder de dekens.

Zij blijft rechtop zitten, hoestend. Het gerommel houdt aan; het wordt luider; dreigend en zwaar rolt de vreemde donder. Het moet het water zijn. Het kan niet anders. Zij wekt hem weer.

Dit maakt hem wrevelig. „Kun je me nou niet een ogenblik met rust laten?”

„Luister dan toch!” smeekt zij.

Hij luistert en nu hoort hij het ook. Ja, dit is water; heel veel water. Het is een zondvloed.

Hij springt het bed uit. „Ik ga kijken.”

„Je laat ons niet alleen!” roept zij hem in doodsangst na.

„Nee, nee, ik ben zó terug.”

Hij rept zich naar de Molendijk. Van die kant komt het gerommel. Het is vreemd, want dit is de landkant van het dorp. De Molendijk is een binnendijk; erachter ligt een grote polder. Niemand heeft ooit gedacht, dat van die kant gevaar zou dreigen.

Lambertse klimt op de dijk. Daar is het water. Je kunt het zwak zien glinsteren in het duister. Het staat al tegen de voet van de dijk. Als deze binnendijk er niet was, zou het dorp onderlopen. Nu niet! De Molendijk is fors en stevig. Dank zij die oude graaf van Holland, die voorschreef dat de oude dijk moest blijven wanneer een nieuwe polder werd gemaakt, blijft het dorp gespaard.

De boeren in de polder krijgen last, maar hun boerderijen zijn hecht gebouwd en veel staan er gelukkig niet in deze polder.

Hij daalt de dijk af aan de buitenkant om te kunnen zien hoe hoog het water staat. Het is nog laag. Natuurlijk. Zo'n grote polder loopt zo gauw niet vol.

Daar spoelt het water hem echter plotseling om de voeten. Hij moet een stap omhoog... Het water klimt bijna even snel als hij. Hij moet nog een stap hoger... Na een minuut moet hij opnieuw terug. Wat gaat dit snel! Het moet een gróót gat zijn, dat zoveel water doorlaat. Zou... zou de hele buitendijk zijn weggeslagen?

Het is onzinnig dat te denken. De zee maakt een gat en dat wordt door het instromende water op den duur dieper en wijder. De zee kan niet een hele dijk wegslaan. Maar hoe kan er dan zo'n oceaan van water in de polder komen?

Als een bliksem slaat de angst bij Lambertse in. De dijk bij Jacobshoek is weg! Dat *moet* zo zijn. Anders kon deze massa water nooit zo snel in de polder komen. Maar als de zware buitendijk aan brokken ligt, dan keert de binnendijk de zee ook niet. Dan breekt de Molendijk straks ook. En dan gaat alles achter deze dijk er heel diep onder.

Hij rent de dijk af, beukt op de deur van het eerste huis, waar hij langs komt, schreeuwt: „Het water komt!” Bij het volgende huis schreeuwt hij hetzelfde. Hij maakt alarm bij tien, twintig burens, rent daarna naar zijn eigen huis en schreeuwt daar ook: „Het water komt!”

De kinderen schrikken wakker. De kleintjes jammeren. Greet zit, krijtwit en roerloos, rechtop in haar bed. Gerrit kan het niet geloven; het werd immers eb. „Komt het water *hier?*” vraagt hij.

Als hij zijn kinderen zo overstuur ziet, vindt Lambertse dat hij, zelf hard geschrokken door hetgeen hij aan de Molendijk gezien heeft, het al te erg heeft voorgesteld.

„Nee,” antwoordt hij aan Gerrit, „hier op zolder komt het water niet.”

Dat doet de kinderen herademen.

Moeder zwijgt. Zij wil geen angst aanjagen. Maar haar voorvoel, dat deze nacht zo sterk is, zegt haar dat zij nu spoedig zullen moeten vluchten.

Op zolder komt het water niet, heeft Lambertse gezegd. Maar het is al in het dorp. Boven het gieren van de wind verheft zich het dreunend bruisen van een waterval. De Molendijk kan de zee niet keren. Het water stroomt al langs hun huis. Lambertse is de zee maar even vóór geweest. De straat wordt een snelstromende

rivier. Het water dringt hun huis binnen. Door het trapgat zien de kinderen, hoe het de gang inspuut, over de kamerdrempel vloeit, hoe het stijgt naar de eerste, tweede, derde traptree. Een grote golf komt uit de kamer, waarschijnlijk door gebroken ramen. „Komt het water heus niet hier op zolder?” vraagt Greet, als zij ziet dat het aldoor stijgt.

„Welnee,” antwoordt Gerrit beslist. „Dat heeft vader toch duidelijk gezegd.”

Lambertse zegt nu niets. Hij kijkt het dakraam uit. De straatverlichting brandt nog. Het is een vreemd gezicht, dit rossig licht boven het kolkende water.

De sterke stroom verontrust hem. Hij zegt het niet, om vrouw en kinderen niet nog erger overstuur te maken. Misschien valt het wel mee. Hun straat is haaks op de dijk gebouwd. Er staan verscheidene huizen vóór het hunne, die eerder te lijden zullen krijgen van het kolkende water. Het is best mogelijk dat dit huis het houdt. Het uiterste huis, op de hoek van de straat, moet het 't hardste te verduren hebben. Daar jaagt het water van de dijk af recht op aan, bij de hoek een diepe draaikolk borend. Je kunt dat zien in het licht van de lantaarn, die daar staat. 't Huis staat er nog, ziet Lambertse. Het valt blijkbaar mee. Hij heeft zich al te ongerust gemaakt.

Daar zwaait de deur van het hoekhuis open. Een bundel licht valt uit de gang naar buiten. Vermaas, de bewoner, komt de deur uit. Zijn vrouw ook. Ze dragen ieder een kind. Tot hun middel waden zij door het water.

Daar gaat het huis! De muur wankelt. Het dak zakt scheef. Alles stort in.

En daar gaan de mensen ook! De vrouw kan zich niet staande houden in de stroom. Zij valt met het kind in het jagende water. Haar gillen klinkt boven het loeien van de wind en het bruisen van het water uit. Haar man schiet haar te hulp, maar hij valt ook. Zij drijven op de snelle stroom.

Lambertse klimt vliegensvlug het dakraam uit en springt van de dakgoot af in de straat. Gerrit hem na. Het water is ijsig koud, maar daar denken zij nauwelijks aan. De stroom is erger. Zij moeten zich aan elkaar vastklemmen om niet te vallen en nu staan zij nog vlak voor hun huis. De felste stroom jaagt midden door de straat. Daar komt de vrouw aandrijven. Lambertse grijpt haar, terwijl Gerrit hem vasthoudt. Tezamen sleuren zij haar uit de stroom. Haar kind houdt zij aan de borst geklemd.

Nu Vermaas. Waar blijft hij?

Daar is hij, midden in de straat. Hij zwemt.

„Hier! Hier!” roept Lambertse.

Vermaas luistert niet. Het kind, dat hij op de arm hield, is hem ontglipt. Het duikt ginds even op en zinkt dan weer. Hij zwemt voorbij. Vader en kind verdwijnen samen in de duisternis en in het kokende water.

Lambertse en Gerrit keren in huis terug. De geredde vrouw zit op de trap, het kind nog aan haar borst.

„Waar is mijn man?” vraagt ze angstig.

„Voorbij,” zegt Gerrit.

Met een schreeuw springt ze op. Ze wil zich weer in het water storten. Lambertse houdt haar met grote moeite tegen. Zij wil hem niet geloven, als hij zegt dat haar man met het oudste kind vast

door anderen is gered. Zij moeten haar naar de zolder dragen. Daar helpt moeder Lambertse haar in haar eigen bed. Greet trekt het kleintje droge kleren aan.

Er drijven stoelen, tafels, kasten door de overstroomde straat: het huisraad van Vermaas. Maar er drijft veel meer dan in één huis gestaan kan hebben. Kozijnen, ramen, bedden en véél kasten jagen op de wilde stroom voorbij. Lambertse krijgt een bang vermoeden.

Hij klimt het dakraam uit en loopt door de goot naar de hoek van het dak. Van hier kan hij de Molendijk zien. De molen staat vaag getekend tegen de grauwe lucht. De huizen op de dijk zijn ook te onderscheiden. Zijn vermoeden dat alles op de dijk is weggevaagd, blijkt ongegrond. Maar waar komt al dat wrakhout dan vandaan?

Hij ziet lichten onder aan de dijk. 't Zijn straatlantaarns. Dit is vreemd. Er staan lantaarns aan de Molenstraat, die onder langs de dijk loopt, maar die zijn van hier af nooit te zien geweest, want zij staan vóór de huizen, van deze kant gezien erachter.

Nu ontdekt hij het. De Molenstraat is weggevaagd! Er staat geen huis meer. Het wrakhout is afkomstig van die huizen.

Een schreeuw om hulp uit het water! Aan een balk, die op de stroom voorbijschiet, heeft zich een jongen vastgeklemd.

„Ja, hier!” roept Lambertse en hij wil weer van het dak in het water springen om te helpen.

Maar de stroom is nu veel sneller dan een mens. De drenkeling is op hetzelfde ogenblik al ver voorbij.

Er drijven tussen het wrakhout dode kippen, geiten, varkens.

En daar... Men hoeft niet meer te vragen waar de bewoners van de Molenstraat gebleven zijn. Daar drijven mensen, opduikend uit de witte stroom en dan weer zinkend.

„Vader!” roept Greet, die uit het dakraam hangt en het met ontzetting ziet. „Vader! Mensen! Help ze toch.”

Lambertse kan niet helpen. Wie in de woeste stroom springt, wordt onherroepelijk meegesleurd.

Hij klimt door het dakraam weer naar binnen. Het is donker op de zolder; het elektrisch licht is uitgegaan. Uit de duisternis gaan kreten op, als hij vertelt wat in de Molenstraat is gebeurd.

„Zou ons huis blijven staan?” vraagt Gerrit.

Lambertse weet het niet. In de andere straat, die parallel aan deze loopt, zijn ook al huizen ingestort. Die is al bijna weg. Het is haast uitgesloten dat hun straat niet zal volgen. Gerrit kijkt het dakraam uit. Er branden nog een paar lantaarns in de straat. Het huis

naast dat van Vermaas is ingestort; het huis daarnaast hangt scheef. Sommige mensen klimmen uit hun wankele huizen over de daken naar hun burens, maar daar slaat het kolkende water ook al gaten in de muren.

„Wij moeten hier vandaan!” roept Gerrit uit.

Lambertse zucht. Dat is jongenspraat. Hoe komen zij weg? In de kokende stroom kan niemand staan of zwemmen. Een boot is het enige middel om te ontkomen. Er liggen een paar boten in de haven. Maar zal er een boot komen, vóórdat het huis is ingestort? Zal hij hier kunnen komen bij zó'n stroom? En trouwens, waarheen zouden zij moeten vluchten? De kerk en het verenigingshuis zijn stevige gebouwen. Maar blijft er één steen op de andere, van welk gebouw ook, in deze vreselijke vloed? Misschien gaat het gehele dorp ten onder.

Moeder Lambertse zwijgt, wanneer haar man zijn sombere gedachten uit. Zou er niet veel meer ten onder gaan dan het dorp? In de verte rommelt ononderbroken en zwaarder nog dan straks de donder van het water, en 't kookt en kolkt om het huis. Wat haar man gisteren uit de bijbel las, staat haar scherp voor de geest. De gruwel der verwoesting...

Dit is de gruwel der verwoesting: in puin stortende huizen en mensen oprijzend uit de wilde stroom en onmiddellijk er weer in onderduikend.

De krachten van de hemelen zullen bewogen worden...

Veel meer dan aardse krachten werken hier. En velen worden op dit ogenblik geroepen voor de vierschaar Gods.

Dit is het gericht...

Vader Lambertse staat als verlamd. Hij weet niet wat hij doen moet om vrouw en kinderen te redden. De jongen, die voorbijdreef, had zich vastgegrepen aan een balk. Er drijven nu mensen door de straat op kasten, tafels, bedden. Moeten zij zich ook zien te redden op die wijze? Maar het is winter, het water is ijskoud. Dan zal zijn vrouw, die nu al zwaar hoest, en zullen ook de kinderen sterven van koude en ontbering, indien zij zich al redden van verdrinken.

„De zolder, vader!” roept Gerrit uit. „Hij is van hout. Kan die niet drijven?”

„Hij zit aan het huis vast,” zegt zijn vader.

„Kan ie niet losgebroken worden?”

„Dan zinkt hij nog. Met al die pannen op het dak is hij loodzwaar.”

„Dan gooien wij de pannen eraf!”

Lambertse staat te peinzen. Hij is nooit erg resoluut geweest. Maar Gerrit is gegrepen door het idee. „We moeten het doen, vader! De balken losbreken uit de muren en de pannen eraf.”

„Het is onmogelijk,” meent Lambertse.

„We kunnen het toch proberen!” houdt Gerrit vol.

Lambertse wil het wel proberen, want niets doen betekent wachten op een zekere dood. Maar het lijkt hem al te gek dat een zolder een schip kan worden.

Gerrit is al het dakraam uit. Lambertse gaat hem na.

„Greet, help mee!” schreeuwt Gerrit naar zijn zuster.

Met z'n drieën rukken ze de pannen van het dak en smijten die in het water. De storm helpt hen. Wanneer er eenmaal opening is, vaagt die de pannen bij dozijnen weg. Het huis krijgt een witte kap.

De tijd dringt. De naaste straat, waar de vloed, nadat de Molenstraat was weggevaagd, het eerst op aanviel, is reeds vrijwel verdwenen. Van de eigen straat stort het ene huis na het andere in.

Nadat de pannen van het dak zijn, werkt Lambertse met een groot breekijszer de balken uit de muren los.

Een buurman steekt het hoofd uit zijn dakraam. „Breek jij je huis af, Lambertse? Ben jij nou gek?”

Lambertse zegt er weinig op. Misschien is het wel zo. Misschien stort hij de zijnen en zichzelf wel in de dood. Want wie zal zeggen dat de zolder drijven blijft? Het zal in elk geval een wrakke en lekke schuit zijn. Toch werkt hij door. Zijn de anderen, die afwachten wat hun zal overkomen, terwijl zij de huizen van hun burens het ene na het andere zien bezwijken, beter af?

Wanneer hij klaar is, klimt hij het dakraam in. Gerrit heeft de trap al doorgezaagd. Tezamen timmeren zij het trapgat dicht.

De muren, verzwakt, nu zij het verband van de balken missen, wankelen. Er komt beweging in de zolder. Nu komt het. Het huis, met allen die erin zijn, gaat te gronde. „O God, sta ons bij!” bidt moeder Lambertse.

Alles kraakt; een muur stort in. Daar gaat de zolder, die zijn steun verloren heeft. Het water dringt door de naden van de vloer en perst door de reten van de wanden. Een golf slaat allen over de benen.

De vrouw van Vermaas, uit een bewusteloosheid bijgekomen, jammert zacht. Moeder Lambertse klemt Dickie aan haar borst. De kinderen zitten sidderend bijeen. Lambertse is lijkleek. Zij gaan nog eerder de dood in dan hun burens.

Greet huivert. Wat vader gisteravond las, staat haar nu scherp

voor ogen. Dit is het gericht! Maar in dit vreselijke ogenblik ziet ze ook nog wat anders voor zich dan de dood. Bij het gericht hoort Christus. Hij komt met grote kracht en heerlijkheid, las vader. Hij zendt zijn engelen uit om de uitverkorenen te vergaderen. De uitverkorenen. Hoort zij daarbij? Zij twijfelt. Zij is onwaardig. Maar Christus' liefde is oneindig groot. Hij bracht een moordeenaar in het paradijs. „O God, genade!” bidt zij.

En dan gebeurt het wonder. De zolder zakt niet dieper. Hij drijft tussen water en wind.

De stroom grijpt het vlot. Zij drijven over het akkertje achter hun huis; zij drijven het dorp uit en de polder in. Het water staat op de vloer, telkens rolt er een golf over de zolder, maar op de tafel, op de ledikanten, op de stoelen, als zij hun knieën optrekken, zitten zij droog.

„Nu zitten we in de ark van Noach!” juicht Manus, die zijn doodsangst gauw vergeten is.

„De beesten zijn er niet,” schertst Trijntje, ook over de schrik heen.

„Ze zijn er wel!” roept Manus. „De konijnen en de kippen.” Hij wijst op het hok, dat Vader in een hoek van de zolder heeft gezet.

Moeder Lambertse glimlacht moeilijk om haar kinderen. Zij hebben alweer pret. Ze hebben geen besef, hoe hoogst gevaarlijk hun positie is.

Want de golven klotsen krachtig tegen de dunne wanden van de kap, en de stroom rukt driftig aan het vlot. De gebinten waggelen en kraken. Elk ogenblik kan alles uit elkander vallen. En als ze blijven drijven, waar stuwen wind en stroom hen dan naar toe?

Gerrit kijkt door het dakraam naar buiten, waar de morgen grauwt. Uit grijs, klotsend water steekt hier een groepje bomen, ginds een dak op. Hij heeft moeite om de omgeving te herkennen. Dit dak is van de boerderij van Elderman, en dat daarginds, van rode pannen, moet Ostade's hoeve zijn. Maar waar zijn dan de hofsteden van Hendrikse, van Spanjaard en van Zwart? Zijn die grote en sterke boerderijen al bezweken voor de kracht van het water?

Er drijft veel wrakhout met hen mee, konijnehokken, kippehokken, op één waarvan drie kippen zitten, soms vleugelklappend, als het hok erg schommelt. Op een stoel miauwt een kat. En op die deur, wat drijft daar? Dat is een mens, een jongen, gelooft Gerrit.

Hij roept hem. De jongen blijft stil liggen. Hij is misschien al dood. Maar als Gerrit nog eens roept richt de jongen zich iets op. Door die beweging kantelt evenwel de deur en dreigt hij eraf te

glijden. Hij gaat weer liggen; reikhalzend kijkt hij naar de ark.
„Kom hier!” roept Gerrit. „Kom hier!”
De jongen kan zijn vlot niet sturen. De lichte deur drijft aan het zware zoldervlot voorbij.
Gerrit herkent hem. Het is Kees Olie, een zoon van de kruidenier.
„Kerel, zwem!” roept hij hem toe. „Je kunt best zwemmen!”
De jongen richt zich weer even op, maar zwemmen gaat hij niet. Hij durft zijn vlot niet los te laten.
Daar slaat een grote golf over het vlot. Het kantelt. Kees glijdt eraf; tevergeefs grijpt hij weer naar houvast.
Nu móet hij zwemmen en nu kan hij het ook. Met forse slagen komt hij op de ark af.
„Pak aan!” roept Gerrit, terwijl hij hem een stok toesteeft, de vlaggestok, die op de zolder lag. Kees grijpt hem.
Met behulp van zijn vader trekt Gerrit de drenkeling door het dakraam binnen. Moeder Lambertse stopt hem in bed. Bibberend en klappertandend ligt Kees onder de dekens.
„Ben je zo koud?” vraagt moeder Lambertse.
Kees breekt in een onbedaarlijk snikken uit.
Gerrit vindt dit vreemd, want Kees is helemaal geen jongen om te huilen. Veeleer is hij een harde bonk.
„Is het soms om de anderen bij jullie thuis?” vraagt moeder zachtjes.
Kees snikt nog harder. Moeder neemt zijn hand.
Eindelijk komt het eruit. Hun huis is ingestort. Ze raakten allemaal te water. Hij is zijn moeder nagezwommen, toen een wilde golf haar wegzoog. Hij heeft haar gegrepen, maar ze was zo zwaar en in een draaikolk was ze plotseling weg. Hij werd er zelf ook door omlaaggezogen, maar kwam weer boven. Toen was zijn moeder weg. In de verte kwam zijn vader even boven, om dadelijk weer weg te zinken. Zijn broertjes en zusjes zag hij nergens meer. Hij is met de stroom mee gezwommen naar het huis van zijn oom, IJerman. Daar is hij een kwartier geweest. Toen werd ook dat huis gegrepen door het water en vernield. En daar zijn ze ook allemaal verdronken. Hij kon er niets aan doen. Hij zou zelf ook verdronken zijn, want in de vreselijke stroom die er toen stond, kon je niet zwemmen, als hij zich niet had vastgegrepen aan die deur.
Kees barst opnieuw in snikken uit en hij begraaft zijn schokkend hoofd in het kussen.
Niemand zegt wat. Wat zul je zeggen bij dit vreselijke? Zij kennen allemaal Olie en zijn vrouw en kinderen. Gistermorgen hebben

Trijntje en Dickie nog met de kinderen gespeeld en gistermiddag heeft Greet boodschappen gedaan bij Olie; hij en zijn vrouw stonden samen in de winkel. En Freek heeft zoveel jaar bij IJzerman gewerkt. Nu zijn die mensen allemaal verdronken...

Greet siddert. Het hele gezin IJzerman verdronken, en het hele gezin Olie, op Kees na. En al de mensen uit de Molenstraat. En hoeveel uit hun eigen straat nu al? Is dit niet het eindgericht?

Moeder Lambertse strijkt met de hand zacht over Kees' hoofd. „M'n jongen, m'n jongen!” En hij snikt maar.

Het verdriet van Kees en de ellende van het dorp doen voor een ogenblik het eigen lot vergeten. Maar het kraken der gebinten herinnert daar weer aan. Er zijn al planken losgegaan; dwarsbalken zakken scheef; de kap wordt slap; straks stort hij in en dan slaat alles uit elkaar. Dan is het hun beurt...

Gerrit kijkt weer uit het dakraam. Het is nu volop dag. Lage wolken, gedreven door de storm, die nooit schijnt op te houden, jagen over het grauwe water. In de verte ligt het gehavende dorp. Ze zijn een heel eind weggedreven. Dichtbij staan half en helemaal verwoeste boerderijen. Aan de andere kant is een dijk; een van de vele binnendijken op Flakkee, die dienen moeten om de gevolgen van een dijkdoorbraak te beperken tot één polder. De Molendijk heeft in die taak gefaald; het kwam door de ongebreidelde kracht van de zee, die bij de Jacobshoek het eiland is binnengevallen, maar hier is de stroom veel minder sterk. De derde dijk heeft het gehouden. Je kunt het daaraan zien dat achter deze dijk de hoge schuren ongerept staan. Als zij die dijk bereiken zijn ze veilig; ginder is droge grond. Maar hoe moeten zij hem bereiken? Zij kunnen hun vreemde ark niet stuwen en niet sturen. Zij zijn afhankelijk van wind en stroom, en het schijnt dat die een kringloop maken. Eerst heeft het binnenstromend water hen de polder in gejaagd; nu drijft de wind en wellicht ook een wending in de stroom hen in de richting van de buitendijk.

Zij drijven uren achteen.

Het vlot zakt langzaam dieper, omdat het hout, dat water inzuigt, zwaarder wordt. De bedden zijn nog droog, maar alleen omdat er kistjes onder de poten van de ledikanten zijn gezet. Op stoelen kan men niet meer zitten. En het is een wonder dat de kap, waarvan de gebinten slingeren, nog niet in elkaar gevallen is.

Het is koud op de zolder. De kille wind blaast dwars door vele reten. De kinderen hebben natte voeten. Moeder Lambertse hoest zwaar en diep. Greet maakt zich erg bezorgd over haar. Gisteren was ze al niet in orde; vanmorgen heeft ze aldoor zo gehoest. Nu

heeft ze natte voeten en zit ze in de tocht. Een gezond mens wordt ziek van deze ontberingen; het kan haar dood zijn. „Ga toch naar bed,” raadt zij.

Maar moeder heeft te veel zorgen voor haar kinderen. Dat beetje hoesten telt ze niet. Het andere is veel erger. „Weet je nog wat vader gisteren las, Greet? Bidt dat uw vlucht niet geschiede in de winter of op een sabbat... Wij zijn nu op de vlucht en het is winter en het is zondag ook.”

Greet voelt haar borst samenknijpen. Moeder denkt ook aan hetgeen vader uit de bijbel heeft gelezen. Moeder denkt aan hetzelfde als zij...

Een harde stoot doet alles op de zolder schokken en de gebinten hevig kraken.

Greet klemt zich aan de tafel vast. Daar is het einde!

Gerrit kijkt het dakraam uit, maar hij kan niet ontdekken wat de oorzaak van de schok was. De stoot kwam van de blinde kant.

Het vlot zwenkt een halve slag om. Een tweede stoot doet nog eens alles kraken. In doodsangst wachten allen op de vernieling van hun ark.

Maar dan juicht Gerrit, die voor het dakraam staat: „De dijk! We zitten op de dijk!”

In plaats van het einde is het de redding.

7 HET EINDGERICHT?

LAMBERTSE STAART VERBAASD NAAR DE DIJK, WAARTEGEN ZIJ GESTRAND zijn. Het is een binnendijk, dat had hij dadelijk in de gaten. Daarachter was droog land, had hij verwacht. Maar er is water! Net zo'n grauw meer met wilde golven, waar bomen en hoeven uit oprijzen als aan deze kant, is er ook aan de andere zijde van de dijk. En het is geen raadsel meer hoe dit gebeurd is. Ginds, haaks op deze binnendijk, lag gisteren de buitendijk. Nu is er slechts de schamele rest van wat eens een dijk geweest is, over. Hier steekt een brok aarde uit het water op; daar nog een brok; ginds ligt een afgebroken rug. De dijk is uit elkaar geslagen en verbrijzeld. Zo moet de dijk bij de Jacobshoek ook kort en klein geslagen zijn, en nu wordt het begrijpelijk dat de Molendijk in enkele minuten overweldigd werd en dat het water met zulk een formidabele kracht in het dorp gevallen is.

Na de buitendijken worden nu ook de binnendijken radicaal vernield. Links van hen bruist het water door een gat; rechts van hen eveneens. Zij zijn op een *brok* dijk gestrand. Enfin, ze zijn gestrand.

Lambertse klimt uit het raam en roept Gerrit om hem te helpen de zolder op de dijk te trekken, als dat kan. Zij duwen met de vlaggestok en trekken aan een touw. Zo vaart de zolder een stukje langs de dijk. Verderop heeft het water de kruin van de dijk geslagen. Lambertse wil zijn vlot hierop vastzetten. Met veel gezwoeg weten zij de zolder een eindweegs op de aarden wal te krijgen. Zo zit hij vast.

„Nu zit de ark op Ararat!” roept Manus vrolijk, als zij klaar zijn. Gerrit moet erom lachen. Hun toestand lijkt warempel een beetje op die van Noach tijdens de zondvloed.

„Hoe komen wij hier ooit weer weg?” vraagt Greet.

„We laten een duif uit!” roept Trijntje.

„We hebben geen duif,” zegt Manus.

„Dan laten we een kip uit. Die vliegt ook wel. Zullen we?”

„Je laat de kippen in het hok,” bezweert Greet.

De meisjes gaan naar binnen. Het is te koud op de dijk. Gerrit is nog bezig de zolder steviger te zetten. Manus baggert in de modder.

„Daar loopt er een!” roept hij.

Gerrit slaat er geen acht op. Hij heeft het te druk.

Manus herhaalt: „Daar loopt er een!”

Dan kijkt Gerrit. „Waarzo?”

„Ginds!” wil Manus wijzen. „Och, nou is ie weg.”

Gerrit gelooft er niets van. Het brok dijk, waar Manus naar wijst, is even kaal en kort als het hunne. De zee bruist eromheen. Hoe zou daar iemand kunnen zijn?

Maar Manus houdt vol: hij heeft er iemand zien lopen. En als Gerrit zegt dat het dan een schaap geweest moest zijn, beweert hij stellig dat het een jongen was.

„Larie,” zegt Gerrit.

Even later ziet hij echter zelf, hoe er een jongen opduikt uit een bosje, half achter de kruin. En dan komt er een meisje voor de dag. En nog meer kinderen. Ze duiken allemaal uit het bosje op. En nu een man en een vrouw. Zij zwaaien met de armen, met petten, met een doek. Het is duidelijk dat zij om hulp vragen.

„Vader, daar zijn mensen!”

Lambertse kijkt er met verbazing naar. Het is blijkbaar een gezin, een groot gezin. Hij telt acht, nee negen kinderen; de vrouw heeft

nog een kleintje op de arm ook. Wacht, woonde Hoogwoud niet in deze buurt? Ja, zijn huis stond ginder onder aan de dijk. Het hééft er gestaan. Het moet zijn weggeblazen bij de doorbraak. „Hoeveel kinderen hadden ze bij Hoogwoud?” vraagt hij aan moeder, die op het roepen van de kinderen uit de ark gekomen is.

„Negen,” antwoordt die.

„Dan zijn ze daar, daarginds op dat brok dijk.”

„Gaan we ze halen, vader?” vraagt Manus.

„Hoe kan dat jongen?”

Zelfs een kind kan zien dat dit onmogelijk is. De stroom rolt bruisend door een groot gat tussen hen en dat stuk dijk. Er breekt een bui los. De regen klettert. Zij kruipen door het dakraam haastig in de ark, Lambertse het laatst. Hij kijkt om naar de Hoogwouds, die in hun bosje zijn gekropen. Dan klimt hij door het raam naar binnen.

Het is op de zolder verre van behaaglijk. Het dak lekt; de wind blaast door de reten. Er is geen vuur. Lambertse maakt zich erg

bezorgd over zijn vrouw, die vannacht al zo hoestte en nu nog erger.

Maar zij hebben toch een zekere beschutting. Zij hebben bedden. De Hoogwouds hebben niets. Die staan op hun brok dijk bloot aan de volle wind en aan de regen. Zij hebben stellig geen droge draad aan het lijf. Voor sterke mannen is dat om het te besterven, laat staan voor een vrouw en voor kleine kinderen; er is daar zelfs een wiegekindje bij.

„Kunnen wij ze helemaal niet helpen?” vraagt moeder Lambertse.

Hij schudt het hoofd. De stroom is veel te sterk en het water veel te diep.

Wanneer de bui voorbij is klimt Lambertse weer het dakraam uit. Hij loopt die morgen aldoor op de dijk, uitziende naar hulp. Er moet toch hulp komen! Hulp voor die mensen ginds; hulp voor zijn vrouw, die zo zwaar hoest; hulp voor hen allen. In het dorp zijn weinig boten, maar in Den Bommel wel en in Stad aan 't Haringvliet ook. En zéker in Middelharnis en in Stellendam. Waar blijft de hulp toch? Laten de mensen daar een heel dorp omkomen?

In de ark klaagt Dickie over dorst. En dan hebben Trijntje en Manus opeens ook dorst. „Zo'n erge dorst.” Al de anderen trouwens ook, al zeggen die het niet.

Want er is geen drinkwater; het zeewater is zout. Temidden van het water is er niets te drinken. Moeder Lambertse heeft echter appelen, een kist vol, winterprovisie die op zolder stond. Daarvan deelt ze uit. Ze eten allen gretig. Het helpt een beetje voor de dorst.

De morgen kruipt voorbij. Het wordt etenstijd. Zij kunnen niet koken, maar er is nog brood en ook nog wel iets op het brood. De boodschappen, die Greet gistermiddag heeft gehaald, zijn alle meegenomen in de ark. Moeder en Greet maken samen een maaltijd klaar, al wordt het geen royale tafel. Moeder wil zuinig zijn. „We weten niet hoelang we hier nog zitten,” zegt zij, als Greet vraagt waarom het niet wat ruimer mag.

Er is niet een die klaagt dat de porties klein zijn. Men heeft niet zoveel honger. Wel dorst. Die knaagt al erger en appels helpen niet genoeg.

Na het eten wil Lambertse dadelijk weer naar buiten. Misschien daagt er nu hulp. Maar Moeder zegt: „We moeten nog lezen, man. We hebben het nu dubbel nodig. En het is nog wel zondag.”

O ja, het is zondag. Daar denk je amper aan.

Greet geeft de bijbel. Vader bladert even. Dan begint hij aan Mattheüs 24.

„Hebben we al gelezen,” flapt Trijntje er uit na het eerste vers. Maar Lambertse stoort zich daar niet aan. Hij leest hetzelfde wat hij gisteravond heeft gelezen. Van de gruwel der verwoesting, van de krachten der hemelen, die bewogen worden. ...En alsdan zal in de hemel verschijnen het teken van de Zoon des mensen en alle geslachten der aarde zullen wenen...

De vrouw van Vermaas knikt onder het lezen en wist haar ogen af.

Kees Olie luistert met angstige ogen. Dit lijkt zoveel op wat hun gezin is overkomen.

Greet vraagt zich af, waarom vader dit weer leest, nu voor de tweede keer. Gelooft hij ook dat het einde daar is, net als moeder en zij?

Lambertse zegt het niet. Na het lezen gaat hij weer naar buiten en nu klimt hij op de vorst van het dak; hij kan zo veel verder zien. Ginds ligt het dorp; aan de andere kant Den Bommel; daar Stad aan 't Haringvliet. In de verte zijn de afgeknotte torens van Middelharnis en Sommelsdijk te onderscheiden. Als lage ruggen liggen de dijken over het eiland; hij meent op een afstand achter dijken droge grond te zien. Maar er is nergens leven. Er rijdt geen wagen op een dijk. Er vaart geen boot over het verdronken land. Ook op de Krammer vaart geen schip, ofschoon Bruinisse toch een haven vol schepen heeft. Waarom helpt Flakkee het verdronken dorp niet? Waarom helpen die van Schouwen-Duiveland het getroffen eiland niet?

Hier zijn de dijken doorgebroken op tien, twaalf plaatsen tegelijk. Ginds misschien ook? Zijn al de dorpen van Flakkee verdronken zoals het zijne? Is Schouwen-Duiveland ook overstroomd, en Sint Philipsland? En misschien Voorne-Putten ook, en Walcheren en de Bevelanden? Is... heel Nederland misschien verdronken in deze vreselijke nacht?

Het ging zo vreemd. Het stormde niet harder dan het wel honderdmaal gestormd heeft. En de vloed was niet zo onrustbarend tot op het ogenblik van vol tij toe. Maar daarna rees het water plotseling. Als werd de zee omhooggeheven. De krachten der hemelen zullen bewogen worden, heeft hij straks gelezen. Dat zal geschieden als het einde komt. Is het einde van de wereld nu gekomen? Is er alleen nog water, dreigend en dodend water, en geen leven meer, anders dan dat van zijn gezin en van de vrouw,

de jongen en het kind, die mede in zijn ark zijn, en van de elf ginds op de kale dijk?

Hij klimt van het dak. Zijn vrouw en Greet staan samen op de dijk. „Zou er gauw hulp komen?” vraagt moeder Lambertse.

„Afwachten,” antwoordt hij ontwijkend.

„Waarom las jij straks hetzelfde wat je gisteren hebt gelezen?”

„Zo maar.”

„Omdat jij denkt dat dit het einde is?”

„Ik weet het niet... Het lijkt er wel op.”

„Maar het einde is toch niet enkel vreselijk,” zegt Greet. „Hij stuurt zijn engelen uit om de zijnen bijeen te brengen.”

„Dat zijn de uitverkorenen, kind,” zegt Lambertse.

„De een zal aangenomen en de ander zal verlaten worden,” voegt zijn vrouw daaraan toe.

„Klopt en u zal opengedaan worden,” haalt Greet een andere bijbeltekst aan.

Haar moeder knikt. Lambertse zwijgt. Daar is wat voor nodig om door de enge poort te gaan.

Moeder hoest weer zwaar. „We moesten binnengaan,” zegt vader.

Hij helpt zijn vrouw door het dakraam in de ark en dwingt haar onder de dekens te gaan liggen, want zij is steenkoud.

De winteravond valt al vroeg. Duisternis daalt over de verdronken landen. Er is geen hulp gekomen. Och, zij houden het nog wel een poosje uit in de ark, waarvan de vloer weer bijna droog geworden is, sinds ze op de dijk rust. Maar de elf in het bosje op de andere dijk? In het laatste uur voordat het donker werd hebben zij daar niets meer zien bewegen. Twaalf lange uren hebben die man en vrouw met hun negen kinderen daar al gezeten in regen en wind. Als zij nog leven, dan is het toch onvermijdelijk dat zij vannacht sterven van ontbering.

Die avond klimt Lambertse nog eens het dakraam uit en speurt naar alle kanten. Het dorp is een duistere klomp, het eiland een donkere zee. Aan de overzijde van de Krammer is ook alles duister. De havenvuren van Schouwen-Duiveland zijn gedoofd. Geen licht in Bruinisse, geen licht in Zijpe. Sint Philipsland is een stikdonkere hoek.

Wat hij vanmiddag gevreesd heeft, wordt door deze dikke duisternis bevestigd. Goeree-Overflakkee, Schouwen-Duiveland en Sint Philipsland zijn verzwolgen door de zee. Daarom komt er geen hulp. En hoe is het verder in de wereld? Is het einde gekomen en moeten zij alleen nog wachten tot de engelen ook hen roepen om

voor de rechterstoel te komen, waar de een wordt aangenomen en de ander wordt verlaten?

Hij klimt weer door het dakraam binnen. Op de tast zoekt hij zijn bed. De meesten slapen. Greet zit op de rand van het ledikant bij haar moeder, die erger hoest dan zij die hele dag al heeft gedaan.

„Wij moesten bidden, man,” zegt moeder.

Zij doen het met z'n drieën. Daarna gaan ze slapen.

8 REDDERS IN NOOD

NADAT DE BAAS HUN DE OUDE DUCK GEGEVEN HEEFT, KLIMMEN FREEK en Koen er samen op. Ze kijken de motor na: er mankeert van alles aan. De stuurinrichting is kapot; de banden zijn gaar en aan repen; de schroef en het roer: alles zit vastgeroest. Freek zucht als hij al de gebreken ziet. Koen had gelijk, toen hij in het veerhuis zei: dat ding is helemaal kaduuk. Dit karkas kan onmogelijk in één avond en één nacht rij- en vaarklaar gemaakt worden.

Een stel collega's staat erbij. Zij kijken ook; ze zien al de gebreken. Daarna steken ze de koppen bij elkaar en Tijs Roker, die chef-monteur is, zegt: „Jongens, met z'n allen fixen we dat zaakje.”

„Hij moet vannacht klaar,” brengt Freek in het midden.

„Hij komt vannacht klaar,” antwoordt Tijs, en begint al orders uit te delen. „Jullie drieën aan de motor. Jij in de bak en kijken wat daar nieuw gemaakt moet worden. Jij repareert het stuur, en jullie samen zorgen dat de schroef en het roer weer kunnen draaien. Intussen beginnen Freek en ik er nieuwe banden om te zetten.”

Ze werken bij het licht van sterke lampen de gehele avond. Om elf uur is een aantal mankementen hersteld, maar hoe meer ze opknappen, hoe meer er blijkt te haperen aan het kavalje. Freek wordt er moedeloos van. Er is geen kijk op, meent hij, dat ze morgenochtend de duck in orde hebben.

„Laat dat aan mij over,” zegt Tijs. „Ga jij naar bed.”

„Naar bed? Denk jij dat de kabouters het doen?”

„Wij zijn de kabouters. Jij, en Koen ook, naar bed. Wat zouden jullie op Flakkee uithalen, als je achter het stuur zit te slapen? Ik garandeer je dat de duck morgenochtend acht uur kant en klaar is.”

Hij spreekt zo boud en zelfverzekerd dat Freek zijn moersleutel neerlegt en Koen aankijkt. „Moeten we het doen?”

„Natuurlijk,” zegt die. „Als wij niet slapen, kunnen wij niet werken en als Tijs zegt dat het in orde komt, dan is het in orde, nietwaar.”

Dat weet Freek. Tijs is een vent, op wie je bouwen kunt.

De jongens gaan slapen.

De volgende morgen acht uur staan ze weer in de garage. Tijs Roker en twee anderen zijn nog bezig aan de duck, maar als Freek en Koen verschijnen, pakken zij hun gereedschap bij elkaar en springen eraf.

„Alsjeblieft,” zegt Tijs. „Daar is de eend: rijklaar en vaarklaar. Alleen, het blijft een oud beestje. Ik durf niet garanderen dat jullie onderweg geen last krijgen.”

Vanzelf, wie kan dat wel waarborgen van een ding, dat gisteren nog bij het oud roest behoorde?

De jongens stappen in. Koen, het meest ervaren in het stadsverkeer, gaat aan het stuur zitten. Al het personeel van de garage en de baas ook staan erbij als het bakbeest de garage uitrijdt en de smalle straat in zwenkt.

In de binnenstad is het lastig manoeuvreren. De Delftse straten zijn te nauw en de hoeken veel te scherp voor het logge gevaarte.

Gewoonlijk slaat men in de stad niet veel acht op hetgeen passeert. Nu is het echter anders. De mensen blijven staan kijken naar de duck. Ze weten blijkbaar allemaal dat er om amfibievaartuigen voor het rampgebied is geroepen en dus waar het op afgaat. Er zijn er die roepen: „Doe je best, jongens!” En anderen: „Hou je taai!” En velen wuiven hen vaarwel. Koen en Freek wuiven terug. Ze hebben schik in het avontuur, waarheen ze op weg zijn, en ze voelen zich een tikje trots.

Op de grote weg kunnen ze schot zetten. De oude motor doet het best.

In Rotterdam staat weer politie op de weg en er zijn agenten, die hen willen tegenhouden, maar Freek en Koen laten zich niet in de luren leggen. Zij moeten naar Flakkee, geroepen door de burgemeester van Dirksland. Een papiertje! Is deze kast niet een voldoende bewijs? Ze moeten daar schuiten hebben, die over land en door het water kunnen. Dat weet je toch. Hier is zo'n ding.

„Je kunt er niet komen,” zegt een agent. „Voorne-Putten is overstroomd.”

Vóór Freek tegen hem uit kan varen, heeft een collega hem bij de schouder gepakt. „Verkoop geen onzin, Jan. Laat die jongens door.”

Ze rijden over IJsselmonde. Op Putten gaan ze telkens door het

water. Het is een vreemde gewaarwording als de motor op de schroef in plaats van op de assen werkt, en het stuurrad het roer en niet de wielen draaien doet. Dan is de wagen plotseling een boot geworden en de cabine een stuurkast. Maar het gaat best. De eend zwemt bijna net zo snel als hij tot dusver heeft gelopen. En als de wielen weer de grond raken gaat de kracht van de motor onmiddellijk van de schroef weer op de assen over.

Daar is Hellevoetsluis. Ze rijden naar de steiger van de veerboot, aan beiden welbekend van vele overtochten, maar ze kunnen de steiger niet bereiken. Het emplacement staat vol met militaire wagens. Een heel bataljon met al zijn materieel moet naar de overkant.

Freek stapt naar de kapitein van de veerboot. „Ik ben hier met een duck. Zet mij eerst over.”

De kapitein is echter sinds de watervloed geen baas meer van zijn schip. De militairen hebben het te zeggen.

Freek klampt een officier aan. „De burgemeester heeft gevraagd om ducks. Wij zijn hier met zo'n ding. Laat ons eerst over.”

„De burgemeester heeft ook gevraagd om militairen. Wij zijn aan het oversteken. Als onze troep erover is, dan jullie.”

Freek kijkt de troep aan. Al die wagens! Hoelang zal het duren voor hij aan de beurt komt? Hij gaat weer naar de kapitein van het bootje: „Wanneer kom ik aan bod?”

„Dat zal wel morgen worden.”

„Dan zijn de mensen die wij redden moeten, dood.”

De kapitein knikt. Hij vreest dat ook. Hij wil graag helpen, maar hij mag niet.

Freek doet een nieuwe aanval op de officier, maar die is onvermurwbaar. Zijn orders luiden dat zijn bataljon met de meeste spoed moet oversteken. Hij mag geen burgers laten voorgaan.

Dan geeft Freek het op. En hij wil meteen alles opgeven. Is dat een toestand! Gisteren wilden ze helpen bij 's Gravendeel; ze werden afgepoeierd. Nu zijn ze hier met een vehikel, dat op Flakkee hard nodig is. Hun makkers en zij hebben zich kapotgewerkt om de duck rij- en vaarklaar te maken. En nu mogen ze niet naar de overkant. Hij gooit het zaakje erbij neer. De hele boel kan voor zijn part in de lucht vliegen.

Koen tracht hem te kalmeren. „We gaan eerst een kop koffie drinken,” zegt hij. Hij neemt hun boterhammen mee en samen gaan ze naar het cafeetje van het tramstation, waar het vol zit met soldaten. Freek eet en drinkt met bitterheid.

De radio staat aan. „De burgemeester van Dirksland herhaalt zijn

dringende oproep om amfibievoertuigen. Honderden menselijke levens, die in groot gevaar verkeren, kunnen gered worden met amfibievoertuigen. Wie snel helpt, die helpt dubbel..."

Freek springt op als hij dat hoort. Hij pakt een luitenant, die aan een tafeltje zit te drinken, bij zijn schouder. „Hoort u dat? Wij zijn hier met een duck. Wij moeten naar de overkant.”

„Wel vent, gá naar de overkant,” zegt de officier.

„Wij kunnen niet om jullie. De boot mag ons niet overzetten.”

„Dan vóór je over. Dat ding van jullie kan toch varen!”

Freek staat een ogenblik beteuterd. Zowaar! De duck kan immers varen. Maar over het Haringvliet?

„Waarom niet over het Haringvliet?” vraagt Koen, die het een reuze idee vindt.

Freek dubt. Koen heeft het Haringvliet maar zelden bij ruw weer gezien. Hij wel. En het waait hard. Maar vooruit. Ze laten hun koffie half opgedronken staan. Hun brood steken ze weer bij zich. Ze hebben geen moment te verliezen. De winterdag is toch al veel te gauw verstreken. En op Flakkee wacht volk in nood op hen. Ze klimmen weer in de cabine. De motor gromt. De plumpe duck rijdt het perron af naar de vissershaven.

Daar staat een groepje mannen in de luwte van een wachthuisje; er is er een bij met een baardje en gouden ringen in de oren.

„Waar kunnen wij te water rijden?” vraagt Koen aan de lui.

Er wordt gelachen. „Te water rijden? Zijn jullie gek?”

„Nee, onze kar kan varen. Wij moeten naar Flakkee.”

Het varensvolk kijkt de auto aan. Hij heeft wat van een praam op wielen. Best mogelijk dat hij kan drijven; misschien kan hij wel varen ook, in een kanaal of zo. Maar niet in het Haringvliet.

„Wouen jullie oversteken met dat ding?”

„Ja,” antwoordt Koen. „Waar kunnen we in de haven komen?”

De man wijst met z'n vinger naar z'n hoofd. En de oude met het baardje zegt: „Jongens, haal dat niet uit. Dit is zelfmoord.”

Freek kijkt naar het Haringvliet. De zeearm ziet er bar uit. Het water lijkt op lood; de koppen van de golven zijn vuilwit.

„Zodra je de haven uit bent, ligt je praam om,” smaalt een visser.

Freek en Koen kijken elkaar aan. De vissers weten het ergste nog niet eens. De duck is oud en af, en lekt als een zeef. Toen ze bij Zuidland een stuk gevaren hadden, stond er een paar duim water in de bak. Wat moeten zij met zo'n kavalje op het Haringvliet?

„Gaan jullie maar naar je moeder, jongens,” zegt de oude baas meewarig en hij schudt zijn hoofd dat de gouden ringetjes dansen.

Dit doet bij Freek iets vlammen. „Ik moet naar mijn moeder,” zegt hij schor. „Die zit daar, zie je, aan de overkant. En m'n vader en m'n broers en zusters ook. Ik moet proberen of ik ze redden kan.”

Nu spot er niemand meer. De oude visser zegt: „Kom mee; ik zal het je wijzen.” Hij gaat hen voor naar een plaats, waar het land langzaam in het water glooit.

„Hier kun je erin,” wijst hij. „God zegene jullie.”

Ze rijden het water in. De schroef gaat woelen. De duck doet het goed in het haventje. Vlot vaart hij naar de havenmond. Op de pieren staan veel kijkers.

Als ze bij het einde van de pieren zijn, schiet Freek een brok in de keel. Het Haringvliet is veel ruwer dan het van de wal af leek.

Zij kunnen niet terug. De duck kan in de smalle havenmond niet zwenken. En Freek wil ook niet terug. Om de soldaten en de vissers niet, die van de pier af naar hen kijken, maar vooral niet om de mensen, die op zolders en in bomen op hen wachten op Flakkee. Hij zet de tanden op elkaar, vooruit!

Daar vaart de duck het Haringvliet op. De golven tillen hem omhoog en smijten hem omlaag. Het water slaat hoog over de cabine, die stuurkast is geworden; het plenst erop neer en dringt door kieren binnen. Het druipt op Freeks hoofd; 't proeft zout op de tong als hij het van zijn lippen veegt.

„We krijgen water binnen,” roept Koen, die achterom gezien heeft. „De bak is halfvol water.”

Dat ook nog! Ze komen nooit aan de overkant. De vissers hadden wel gelijk: het is gekkenwerk om in een duck het Haringvliet over te steken. Zouden ze maar niet teruggaan? De haven van Hellevoetsluis is nog dichtbij. Maar op Flakkee is volk in nood: zijn vader en moeder, zijn broers en zusters wellicht. Vooruit!

De duck schijnt dol geworden. Hij duikt en springt en rolt. Nu staart Freek in groen water; dan kijkt hij hoog over het Haringvliet heen, dat wit van schuim is, en ziet hij recht voor zich een toren van Flakkee. En daarop duikt hij weer haast onder water.

Wanneer de duck na een diepe duik weer oprijst, zoekt Freek tevergeefs naar de toren, die een poos zijn baken is geweest. Waar is dat ding nu toch?

„Wat haal je uit?” vraagt Koen.

„Waar is die toren?”

„Ginds!” Koen wijst ver naar links. „Wil jij de Noordzee op?”

„Ik stuur rechtuit,” zegt Freek. „Maar dat gekke ding...” Hij draait bij, maar de duck blijft naar het westen varen. Zo gaan

ze op de Noordzee aan in plaats van naar Flakkee. Een nieuwe angst bekruipt hem. De duck luistert niet naar het roer en de stroom drijft hen naar zee.

Maar als hij scherper bijdraait, gehoorzaamt de duck toch. De toren komt weer voor de boeg. De dwarse golven doen hun schuit nu echter zeer vervaarlijk rollen.

De motor gromt. De golven bruisen. Telkens wippen er zee'tjes over het boord. Er staat nu zeker twee voet water in de bak. Ze avanceren evenwel. Hellevoetsluis wordt kleiner. Als een golf hen hoog optilt, ziet Freek de groene dijken van Flakkee veel dichter bij.

Koen krijgt het benauwd in de cabine. Hij draait een raampje aan de lijkant open. Zo, frisse lucht. Het helpt een beetje, maar niet veel. Dat slingeren! Ze worden gerold als boter in een karn-ton. Koen heeft een raar gevoel in z'n lijf. Daar!...

„Wat haal je nu weer uit!” roept Koen naar Freek.

De boot danst dwars. Het stuurwiel draait dol in Freeks handen.

„Kapot!” zegt hij. „Ik denk dat het achter zit. Ga maar eens kijken.”

Koen is te ziek om op te staan, maar hij doet het toch. Hij stapt uit de cabine in de bak. Brrr... koud! Het water komt hem over de knieën. Van schrik en kou vergeet hij zijn zeeziekte, ofschoon de boot, nu ze stuurloos ronddrijft, nog veel erger slingert dan

daarstraks. Langs het boord palmt hij zich naar achteren. Tweemaal springt een golf over hem heen. Dan duikt hij onder het achterdekje. Hij kan daar niet veel zien, maar op de tast ontdekt hij gauw het mankement. Een van de staaldraden die het stuurrad met het roer verbinden, is gebroken. Dat heb je als je met oudroest varen gaat.

Er is geen nieuwe draad en het is onmogelijk de oude te repareren.

De duck rolt vreselijk op de dwarse golven en iedere golf wipt over het boord. Het water in de bak stijgt snel. De stroom drijft het stuurloos vaartuig naar het Bokkegat. Op de Ribben brult de branding. Als zij daar niet te pletter slaan, dan neemt de stroom hen mee naar zee.

Freek schreeuwt iets. Koen kan hem door het razen van de golven niet verstaan. Hij kijkt maar naar de uitgerafelde verroeste einden van de gebroken draad. Is er nu niets, waarmee hij die stukken aan elkaar kan krijgen?

Verdraaid... *hij* is er toch! Zijn knuisten kunnen toch die draad wel houden!

Hij grijpt de beide einden van de draad en knelt zijn vuisten eromheen. „Vooruit!” brult hij naar Freek.

Die verstaat hem niet, maar hij begrijpt het wel, wanneer hij voelt dat het roer weer reageert op het stuurrad. Hij kan weer varen. Hoe Koen het daarachter klaargespeeld heeft? Wat komt het erop aan? Varen! Hij brengt de duck opnieuw op koers.

Koen ligt languit in het water. Wanneer de kop van de duck omhooggaat en het achterschip omlaag, spoelt het hem over het hoofd. Dan stikt hij bijna en soms staat hij op het punt de stukken staaldraad los te laten, omdat hij moet ademen. Maar dan duikt de kop weer omlaag en gaat het achterschip omhoog en krijgt hij lucht. Hij bibbert van de kou en tegelijk zweet hij. Zijn handen worden als ijs en tegelijk schroeit het roestige ijzer in zijn gespannen knuisten. Zijn armen worden lam en pijnlijk. Hij zou graag even willen loslaten, een ogenblikje maar, om zijn vingers te rekken, zijn handen te wrijven, zijn armen even uit te slaan en voor zijn body, die gruwelijk pijn doet, een betere houding te zoeken. Maar het mag niet. Hij moet een stuk van de staaldraad zijn, even hard en even sterk.

In de cabine werkt Freek nu alleen. Hij krijgt er waarlijk een beetje slag van de golven op te vangen. Maar hoelang duurt deze tocht nu al niet? En hoever zijn ze uit de koers gesmeten in de tijd, toen het roer 't niet deed? En hoe breed is dat Haringvliet

toch? Van de wal af lijkt het een hanestap. De veerboot doet er nog geen halfuur over en dan moet die nog om de Slijkplaat heen. Hoelang zij varen weet hij niet. Zijn horloge staat stil, vergeten op te winden. Maar het begint warempel al schemerig te worden. Een dag hebben ze werk gehad van Delft naar Flakkee, en ze zijn er nog niet. Hij is moe. En Koen daar achterin, die voor staaldraad dienst doet, heeft het nog veel krapper dan hij in de cabine.

Nu doemt Flakkee toch op. Ze komen in de luwte van het eiland, waar de zee gelukkig rustiger is. De duck neemt geen water meer over. Ze schieten nu ook sneller op. Daar is de dijk. Kijk! mannen. Zij zwaaien met de armen. Zijn ze daar zo blij dat zij komen met de duck?

Freek stuurt recht op de dijk aan.

De kop botst tegen het bazalt met zo'n schok, dat in het achteronder de staaldraad uit Koens verkleumde handen schiet.

Hij krabbelt overeind, verschrikt. Een ongeluk? De dijk! Hoera! Ze zijn er!

Maar ze zijn er niet. De duck botst met z'n ijzeren kop tegen de bazalten glooiing. De wielen krijgen geen grond. De helling is te steil.

„Die kant op!” wijzen de mannen op de dijk. „Daar kan het wel. Een paar mijl verder!”

Koen moet weer in het achteronder duiken en nog een keer voor staaldraad spelen. Ze varen langs de dijk.

Vier kilometer verder proberen ze het weer. Het lukt hier ook niet. De steven botst opnieuw op het bazalt; de wielen krijgen weer geen grond.

„Nog een paar mijl verder!” wordt van de wal geroepen. Maar Freek vertikt dat en Koen ook; hij kan niet eeuwig staaldraad blijven.

„Kunnen jullie ons gebruiken?” roept hij, terwijl hij, opduikend van onder het achterplechtje, zijn kromme lichaam recht probeert te rekken.

„En of! Er zijn honderden te redden met zo'n duck!”

„Haal ons dan op de wal!”

Daar lachen de boeren op de oever om. Zij kunnen met hun handen niet een duck uit het water tillen.

„Hebben jullie geen tractors?” schreeuwt Koen.

Da's een idee. Tractors! Die zijn er, al zijn ze ook niet dadelijk bij de hand. Zij gaan er een halen.

De jongens wachten. Koen kruipt bij Freek in de cabine. Hij is

steenkoud geworden. Het brood, dat ze in Hellevoetsluis bij hun haastig vertrek weer in papier gewikkeld hebben, eten ze nu op. Het wordt intussen donker. Alweer een dag verdaan, terwijl de mensen op zolders en in bomen op hen wachten. Waar blijft nu in vredesnaam die tractor? Daar naderen bundels licht op de dijk; daar knetteren motoren. Er komen tractors aan, twee...

Een paar sterke kabels worden aan de duck vastgemaakt. De tractors zetten aan. De kop van de duck schuift schokkend en knarsend bij de dijk omhoog. Nu krijgen de wielen grond. De duck werkt zelf mee. Na enkele minuten staat hij boven op de dijk. Eindelijk zijn ze op Flakkee.

In het donker kan men niet veel zien. Hun lampen schijnen over schuimend water aan weerskanten. De eerste indruk is, dat Flakkee enkel water is. De dijk ligt als een smalle richel tussen de ene en de andere zee. Met een boerenjongen als loods rijden zij eerst over de buiten- en dan over een binnendijk. Daarna belanden ze in Dirksland. Er is veel drukte en geen water in het dorp. Het licht Freek op. Zijn de Flakkeese polders volgelopen, maar de dorpen droog gebleven? Zijn ouders wonen in een dorp. Dan zijn zij en de broertjes en de zusjes misschien veilig. Hij hoort het alras anders. Dirksland en omgeving vormen een droog gebleven eiland op het verdronken eiland. Verder staat alles onder water, de dorpen zowel als de polders, en het aantal slachtoffers is niet te schatten, laat staan te tellen. Middelharnis een dozijn doden. Stelendam tientallen. In het zuidoosten moet het echter nog veel erger zijn. Er zijn daar honderden verdronken. Om dat zuidoosten te helpen heeft de burgemeester om amfibievoertuigen geroepen. Met wagens kun je er niet komen over de stukgeslagen dijken. Met boten kun je er ook niet heen, vanwege deze dijken. Alleen met een voertuig dat rijden en varen kan, kan men er komen. Prachtig dat de duck er is.

Het is de burgemeester zelf, die zo tegen de jongens praat. Freek wil er dan op staande voet op af. Het kan, want het roer is weer in orde. De smid van het dorp heeft het in een ommezien gefixt. Als je maar een stukje staaldraad hebt, is het een karwei van niks. En Freek wil er ogenblikkelijk op af. Het bericht van honderden doden in het zuidoosten heeft hem zwaar geschokt.

De burgemeester zegt echter dat het niet gaat in het donker.

„In Hellevoetsluis zeiden ze ook dat het niet kon,” antwoordt Freek, „en wij zijn toch over het Haringvliet gevaren. We hebben lampen op de duck. Het kan best en het moet.”

De burgemeester waardeert Freeks ijver. Maar hij houdt voet bij stuk. „Het gaat niet, vrind. Met je lampen zie je de hekken en struiken onder water niet en de gemene kuilen in de kapotgeslagen dijken ook niet. Je zou je duck vernielen en wat dan?”

„Ik moet m'n vader en m'n moeder redden!” roept Freek uit.

„Die zitten al van zondag af in nood en morgen is het woensdag. Zij zullen het misschien vannacht besterven!” Hij is wanhopig.

„Morgen,” zegt de burgemeester, „zodra het licht is, ga je erop af. Ik geef je een gids mee, die de weg goed kent. En... wat dat andere betreft: het leven van jouw ouders en je broers en zusters is in Gods handen, jò. Als wij doen wat wij kunnen, mogen wij het andere aan Hem overlaten.”

Freek knikt. De burgemeester heeft gelijk. Hij moet tot morgenochtend wachten. Maar het valt zwaar, te wachten wanneer je eigen bloed in doodsnoed is.

9 DE DUCK REDT HONDERDEN

VÈR VOOR ZONSOPGANG STAAN FREEK EN KOEN AL BIJ DE DUCK. ZIJ popelen om op weg te gaan, het verdronken land in, naar mensen die in nood verkeren. Maar de beloofde gids is er nog niet, en wat de burgemeester gezegd heeft over het rijden over de kapotte dijken en de obstakels onder water in het verdronken land, houdt Freek ervan terug op eigen houtje op stap te gaan.

De gids komt goed op tijd. Het is een oudere, zwaar gebouwde man, wat traag in zijn bewegingen. Teun is zijn naam. Nu wil Freek dadelijk weg. De gids vertukt het echter. „Ik heb geen kattenogen,” zegt hij. „Het is mij nog te donker.”

De jongens moeten nog langer wachten. Zij mopperen. Teun heeft een hart van steen. Geen grein medegevoel met de stakkers die in nood verkeren.

„Kan het nu?” vraagt Freek bij het eerste krieken van de morgen.

„Nog een kwartier,” antwoordt de Flakkeese reus koel.

Op zijn horloge gaat Freek na wanneer het kwartier verstreken is. Dan start hij zonder verder vragen.

De duck rijdt over een van de vele binnendijken van Flakkee, die in het grauwe morgenlicht als een smalle richel in het witachtige water ligt. Ze rijden niet lang. Weldra gaapt er een gat van honderd meter breedte. De duck plonst van de afgekalfde dijkkop

in het water. Er staat een sterke stroom in het gat, maar na het Haringvliet weet Freek hoe hij bij dwarsstroom koers moet houden. Aan de andere kant van het gat krijgt hun voertuig weer grond en krabbelt het omhoog, al gaat dat lastig, want het doorweekte dijklichaam kalft af onder het zware gewicht van de duck. Zo gaat het keer op keer. Telkens op en telkens van de dijk. De verschrikkelijke vloed van 1 februari 1953 heeft honderd gaten in de dijken van Flakkee geslagen. Nadat de sterke buitendijken op een dozijn plaatsen tegelijk bezweken waren, gingen de zwakke binnendijken er aan, als waren het walletjes van zand, aan het strand door kinderen opgeworpen. De voorschriften van de Bourgondiër, vijfhonderd jaar als wijs beleid geprezen, hebben voor het tomeloos geweld van de samenspannende elementen evenzeer gefaald als de berekeningen van de ingenieurs van Waterstaat en waterschappen.

Maar er wordt hard aangepakt om aan de catastrofe paal en perk te stellen en te behouden wat nog staat. De soldaten, die gisteren overvoeren met de boot, lopen als eenden in een lange rij met zandzakken op de rug. Andere soldaten, tot de knieën in het water staande, vlijen deze tot een schoorwal op bedreigde punten. En verderop zijn ze al een doorbraak aan het dichtten. Op het ogenblik – het is dood tij – krioelt het van soldaten bij het gat. Het lijkt uit de verte een mierenhoop. De duck moet hier vèr voor het gat van de dijk, omdat hij anders het herstellingswerk vernielen zou. Freek stuurt hem het water in en de eend zwemt om het halfgedichte gat heen. Verderop klautert hij weer op de dijk.

Naast dit herstellingswerk is het reddingswerk in volle gang.

Er varen lichte bootjes over het verdronken land, bemand met mariniers en pontonniers. De jongens in de duck zien zo'n schuitje meren bij een geïsoleerde boerderij en daar de mensen uit een dakraam in het bootje klimmen.

Als Freek en Koen dat zien, zijn zij verwonderd. Zij meenden dat zij met hun duck voor dit werk geroepen waren, omdat men met bootjes de mensen niet bereiken kon. Maar het gebeurt al.

„Gelukkig wel,” zegt Teun. „Van zondag af al. Eerst moesten wij het alleen doen met de enkele bootjes die wij hadden. Daarna kwamen de mariniers. Toen kwam er schot is. Het zou niet best zijn als al die stakkers nog op hun zolders zaten.”

„Maar wat moeten wij dan doen?” vraagt Freek.

Teun lacht half spottend en half triest. „Voor hen is het kleine werk, voor ons het grote,” zegt hij. „Wij halen de mensen uit de geïsoleerde dorpen.”

Dit zint Freek. Het is precies wat hij graag wil. „Naar welk dorp moeten we?”

Teun noemt het. Het is niet het dorp waar Freeks familie woont. Het ligt érvóór. Maar Teun zegt dat als ze in het ene dorp gereed zijn, het andere aan bod komt.

Na vele malen van een brok dijk gezakt en weer op een ander brok te zijn geklommen, naderen ze het dorp. Het is geteisterd. De huizen op de dijk bij de ingang zijn verzakt, gebroken, ingestort. Van het ene is een muur weg; van het andere een dak voor de helft afgerukt. Er liggen huizen op hun rug, omdat de fundamenten weggespoeld zijn door het water. Andere zijn verdwenen in de vloed; een brokje muur is alles wat je er nog van ziet. In de kapotte huizen drijft beddegoed tussen brokken muur. Gordijnen wapperen als vlaggen op ruïnes. Het is alles gruwelijke ontreddering.

Het hele dorp staat diep in het water. Van vele huizen die nog staande zijn gebleven, komt de dakgoot er nauwelijks bovenuit. De kerk, in het hart van het dorp, lijkt op een fort, omgeven door een wijde gracht. Maar dan een verdronken fort. Door de gebroken ruitjes van de hoge boogramen, spoelt het water in en uit. Kerkboeken en kussens drijven daarop uit de kerk naar buiten.

De duck zwemt het dorp in. Vele bovenramen puilen uit van mensen, die juichen naar hun redders. Wanneer zij stilstaan op het hoogste punt – er staat daar ongeveer een meter water – komen van alle kanten mannen op lieslaarzen aangewaad. Ieder is begerig met hen mee te gaan naar het droge.

Want de toestand is benard. Er is geen gas en geen elektrische stroom in het dorp en men kan geen kachels stoken. De bakkers kunnen dus niet bakken, de huismoeders niet koken en niemand kan zich warmen. De mensen hebben van zondag af geleefd op hetgeen er uit de winkels is gered, meest chocolade en koekjes. De kinderen vielen de eerste dag op die lekkernijen aan. Nu hebben zij van dat goede evenwel al lang te veel. Zij hunkeren naar snert en bruine bonen. De mensen zitten ook veel te veel opeengepropt, want niet alleen dat geen enkel gezin meer dan de zolder heeft overgehouden om te wonen, ook al degenen, die hun huis verloren hebben en die uit de boerderijen in de polder zijn gehaald, zijn bovendien nog op de zolders gestouwd. Het is een uitkomst dat de duck gekomen is om de bevolking af te voeren.

De burgemeester zorgt ervoor dat dit ordelijk gaat. Eerst zijn de oudjes en de zieken aan de beurt.

Terwijl de bak volgeladen wordt, speurt Freek scherp naar de

mensen, die zich om de duck verdringen. Hij had gehoopt volk uit zijn eigen dorp te zien, maar hij ontdekt er geen. „Zijn hier geen lui van ginds?” vraagt hij.

„Nee, niemand,” luidt het antwoord. Men weet ook weinig van de toestand daar. Men had te veel te doen om zichzelf en eigen volk te redden dan dat men ginder heen kon gaan. Het verluidd echter dat het in het andere dorp nog veel erger is gesteld dan hier. Hier zijn een kleine honderd doden. Ginds viermaal meer, zegt men.

Als Freek dit hoort is het of hij door de grond gaat. Vierhonderd doden in zijn kleine dorp! Als het waar is, is het nauwelijks mogelijk dat de zijnen niet zijn omgekomen...

„Rijen!” roept Koen. De duck is vol met zestig passagiers.

Freek zet de motor aan. Zijn werk vordert nu al zijn aandacht op. Hij heeft amper tijd om een blik op zij te werpen naar de witte molen aan de overkant van de verdronken polder, waar zijn dorp met de vierhonderd doden ligt. Nu zij zo zwaar beladen zijn, gaat het veel moeilijker dan straks om af te dalen in een dijkgat en aan de andere zijde omhoog te klimmen bij een afgekalfde dijk. De wielen zakken diep weg in de weke modder en slaan door in het gladde slik. En Freek moet met zijn lading oudjes en zieken zeer voorzichtig zijn. Soms glijden ze drie-, viermaal weer terug, aleer ze op een nieuw brok dijk geklauterd zijn en verder kunnen rijden. Maar eindelijk komen ze behouden in Dirksland aan. Daar zetten ze hun lading af: zestig oudjes, die de hemel danken dat zij gered zijn.

De jongens rijden dadelijk opnieuw uit voor het halen van een tweede lading. En nadat ze wéér zestig mensen in Dirksland hebben gebracht, gaan ze nog een derde vracht halen.

„Wat is dit toch fijn werk!” zegt Koen, die nu aan het stuurrad zit. „Dit mensen redden!” Hiervoor heeft hij de gevaren en moeiten van de tocht over het Haringvliet best over. Als 't moest zou hij nog wel een keer voor staaldraad willen dienen, al doen zijn botten hem nog hevige pijn van gisteren.

Freek is het met hem eens. O ja, zij doen mooi werk. Maar hij is niet zo onbevangen blij en geestdriftig als zijn vriend. De onrust om zijn ouders, broers en zusters kwelt hem. Vierhonderd doden in zijn kleine dorp!

Als ze voor de derde keer Nieuwe-Tonge naderen, kijkt Freek naar de witte korenmolen aan de andere zijde van het grauwe meer. Waarom mag hij nu dáár geen reddingswerk gaan doen? Het is er vast nog veel meer nodig.

Er komt een kleine motorboot uit de richting van de molen aangevaren. Zou die ginds zijn geweest? Zou hij van deze lui iets stelligs over de toestand kunnen horen?

Terwijl de duck voor de derde keer wordt volgeladen, wipt Freek weg om te kijken bij de aankomst van het bootje. Hij vindt het aan de dijk gemeerd. Het is een lichte vlet met een stevige buitenboordmotor. Ze is van twee Loosdrechtse jongens, die ermee naar het eiland zijn gekomen, zoals Freek en Koen met hun duck. Freek maakt een praatje met de jongens. Nee, zij zijn niet in het volgende dorp geweest, nòg niet tenminste. Ze hebben boerderijen en alleenstaande woningen in deze polder leggehaald. Maar met dit werk zijn zij nu bijna klaar. Er hangen nog maar enkele noodvlaggen aan boerderijen. Misschien bereiken zij op deze, misschien op hun volgende tocht het naaste dorp. Dan gaan zij daar aan het werk.

Freek slentert naar de duck terug, aan Koen vertellend wat hij bij de motorvlet gehoord heeft.

„Wil jij graag met die jongens mee?” vraagt die.

„Mijn plaats is op de duck,” zegt Freek. „Ik laat jou en de mensen hier niet in de steek.”

Maar Koen voelt best hoe het met Freek staat. „Teun en ik redden het samen wel,” zegt hij. „Probeer jij of je je familie vinden kunt.”

Freek aarzelt. Hij heeft het gevoel dat hij op die manier zijn plicht verzaakt. Maar Koen noemt dat onzin. „Schiet op! Ik wil je niet meer zien. Als je hen redt doe je het ook voor mij.”

„Voor jou?”

„Natuurlijk! Dacht jij dat ik niet gesteld ben op jouw ouders en je broers en zusters?”

Freek gaat terug naar het bootje. Het ligt er nog. De jongens drinken een kop hete chocola, die hun door een meisje van een reddingbrigade wordt gereikt.

„Mag ik met jullie mee?” vraagt Freek aan hen.

Zij wimpelen het af.

„Ik wil graag helpen,” tracht hij hen te overreden.

„Volk genoeg. Wij tweeën plus onze gids; dat maakt drie, en dat is eigenlijk al te veel. Je moet begrijpen dat waar een helper zit, een drenkeling niet zitten kan.”

„Ik wil graag naar dat dorp, zie je. Ik weet nog niets van mijn familie, die daar woont.”

„Jammer,” zegt een van de jongens, terwijl hij de lege chocoladekop teruggeeft aan het meisje. „Maar het is op het ogenblik be-

langrijker te redden wie je redden kunt, dan te weten hoe het met je familie is gesteld, vind je ook niet?"

Freek bijt op zijn lippen. De jongen heeft gelijk. In plaats van hier te zeuren moest hij naar de duck teruggaan. Daar is zijn plaats. Toch blijft hij staan.

Eén van de jongens in de vlet gaat aan de motor prutsen.

„Heeft ie kuren?" vraagt Freek.

„Ja. Gisteren liep ie als gesmeerd en vanmorgen is er telkens wat. Zo pas bijna een uur verknoeid om 'm weer op gang te krijgen. En nou is het alweer mis. Ik weet niet wat er aan dat ding mankeert."

„Mag ik es kijken?"

„Heb je er verstand van?"

„Ik ben monteur."

De jongen gaat opzij en Freek stapt in het vletje. Hij ziet gauw wat er hapert. Een blok gescheurd door het trillen, gevolg van overbelasting. Er is vandaag en gisteren blijkbaar veel van de motor geveerd.

„Hebben jullie geen reserve-onderdelen?" vraagt Freek.

De jongen schudt het hoofd. Zij hebben ze niet, en ze zullen op het verdronken eiland ook wel niet te krijgen zijn, vreest hij.

„Nee, stellig niet," zegt Freek.

„Zijn we uitgeschakeld?" vraagt de jongen spijtig.

„Hij zal nog wel een poosje kunnen draaien, maar dan moet er een vakman bij zijn."

„Jij wou graag mee, hè," zegt de jongen met een lachje.

„Zelf weten, hoor." Freek stapt aan wal. Hij wil zich niet meer opdringen.

„Vind jij het goed, Han, dat hij mijn plaats inneemt?" vraagt de jongen aan zijn makker.

„Als hij de motor drijven kan, uitstekend! Maar..." – Han wendt zich tot Freek – „je wou naar het gindse dorp, hè. We moeten éérs zien of er nog mensen in de polder zitten."

„Akkoord," zegt Freek. „Alleen..." – tot de eerste jongen – „ik wil jou er niet uitdrukken."

„Dat doe je niet," antwoordt de Loosdrechter, terwijl hij uitstapt.

„Jij kent die motor beter. En ik wil weleens rusten. Dit werk maakt je zo moe, zie je... Hier." Hij houdt de hand tegen het voorhoofd; zijn slapen kloppen en hij heeft zware hoofdpijn.

Freek springt aan boord.

Han is voortvarend. „We moeten weer varen. Ben je klaar, machinist?"

DE MOTOR RAAST; DE SCHROEF WOELT IN HET WATER. FREEK ZIT AAN het roer; zo houdt hij het best de motor in de gaten. Met dit ranke vletje is het heel anders varen dan met de plumpe duck; het luistert scherp naar elke wending van het roer. Het schiet de polder in, hoog dansend op de golven.

De Flakkeese gids zit op het plechtje. Lijn is zijn naam. Freek kent hem wel. Hij is een vistroper, een beetje zonderling, die eenzaam diep in de polder woont. Zondagmorgen is hij – hoort Freek van Han – naar het dorp gekomen, wadend door snel opkomend water, met een kind op zijn rug, dat hij ergens had opgepikt. En sedert is hij onafgebroken bezig met het reddingswerk. Hij is geknipt voor gids, want hij kent iedere heg en steg in deze hoek van het eiland.

Voorlopig varen ze recht toe recht aan. Het is hier open bouwland; er zijn geen hinderpalen. In de verte staan de hoeven tot de daken in de golven, links rijst een rij telefoonpalen uit het water op, als waren het de staken van een fuikenvisser, rechts een groep bomen.

Het gaat in de richting van de witte molen. Freek herkent verscheiden huizen op de Molendijk. Die staan dus nog. Zouden de mensen overdreven hebben, toen zij zeiden dat er honderden verdronken waren? Het schijnt zo, want voorzover hij zien kan, is het dorp ongeschonden. Hij zal, hoopt hij, gauw weten hoe het met de zijnen is gesteld. Zodra er in deze polder geen mensen meer in nood zijn, gaan ze erop af, heeft Han gezegd. Misschien op deze tocht al.

„Daarheen!” roept Lijn van het plechtje. Zijn lange arm wijst naar rechts, waar een wit laken uit een dakraam hangt. Het is voor Freek een hard gelag om af te zwenken. Hij had zo graag door willen varen. Maar hij stuurt onmiddellijk naar rechts. Zij mogen niemand, die hulp nodig heeft, voorbijgaan. Het gaat recht op de noodvlag aan.

Bij het naderen van de hoeve komt Lijn in actie. Hij is geen zee-man; van stuurboord en bakboord weet hij niet, en ook niet goed wat links en rechts is. „Die kant een beetje op,” roept hij. „Nu deze kant.” Zijn telkens wijd uitschietende armen zijn de richting-wijzers. Freek vindt dat Lijn zick wel wat erg druk maakt. Zo krap steekt het toch niet. Het is hier immers allemaal water.

„Die kant! Die kant!” schreeuwt Lijn driftig. „We gaan kapot!”

Freek geeft het roer een harde duw, maar hij kan niet voorkomen dat de boot een stoot krijgt, die hem schudden doet. Zij zijn op de paal van een damhek, dat even onder water staat, gebotst.

Het loopt goed af, maar Han moppert niet zo zuinig op zijn nieuwe stuurman, want hij is wijs met zijn boot.

Voortaan voegt Freek zich zorgvuldig naar de loods.

Ze leggen aan bij het dakraam van een boerderij. Freek durft er niet zo goed naar kijken. Hij heeft in het dorp verhalen gehoord over de ellende van mensen, die van zondag af in nood gezeten hebben.

De boer die zijn hoofd uit het dakraam steekt, ziet er echter welgedaan en opgewekt uit. „Goed dat jullie komen. Wij krijgen een beetje dorst, zie je. Overigens schikt het best. Een varken in de kuip, hammen in de schoorsteen en de kachel in de brand. Wie doet je wat?” Hij reikt een kind aan en daarna nog een, tot vier toe. Die zijn niet minder vrolijk dan hun vader. Het was leuk op de zolder, en het is nog leuker om in een boot dwars over het land te varen. Een besje en een oude man, die na de kinderen volgen, hebben minder praatjes. Zij komen moeilijk het dakraam uit en worden angstig in de wiebelende boot. Tenslotte stappen de boer en de boerin in.

Het vletje is meer dan vol met deze vracht. Ze gaan direct terug. Als ze halfweg zijn, slaat de motor af. Met hetzelfde mankement is op de vorige vaart een uur verknoeid. Freek heeft de motor in een oogwenk weer op gang. Hij vindt het fijn dat hij zich nuttig maakt bij het reddingswerk. Zijn onrust over thuis is nu wat minder. Het valt alles immers nogal mee in het verdrongen land, bijna zoals het maandag meeviel in Rotterdam, in Zwijndrecht en in Dordrecht. Afgaande op de radioberichten en de krant, had hij gedacht dat de mensen op de eilanden in vreselijke ellende zouden zitten. Maar in Dirksland was alles in volle fleur; de mensen in het verdrongen dorp vond hij vanmorgen eerder opgewekt dan terneergeslagen. En op de zolder van de afgelegen boerderij, waar hij de ergste ellende en doodsnood had verwacht, bleken de mensen hoog en droog te zitten en hebben de kinderen pret in het avontuur gehad. Zou het dan thuis ook niet meevallen...? Dat grote aantal doden zal vast wel overdreven zijn, zoals er machtig veel wordt overdreven.

Nadat zij hun levende lading hebben afgezet varen zij opnieuw uit. Diep in de polder vinden ze nog een boerderijtje, waar een witte vlag op staat. Freek stuurt erheen.

Lijn gaat weer aan het zwaaien met zijn lange armen. „Een beetje

deze kant op, Freek. Anders loop je op de aardappelkuil van Brandse. En nou die kant op; hier is de mesthoop, zie je." Met de pikhaak trekt hij de vlet tegen het dak aan. „Hier zijn we, Brandse. Hulp!" roept hij door het dakraam.

Er komt een gezicht voor het raampje, waarvan Freek schrikt. Een man met holle ogen en ingevallen bleke wangen, nog bleker door de zwarte stoppelbaard, die erop wast. Met een hese stem vraagt hij om water.

Lijn reikt hem snel een grote fles. „Hier, drink!" Maar Brandse loopt er haastig mee de zolder op. „Eerst de kinderen," zegt hij.

Lijn schijnt aan zo iets wel gewoon. „Opschieten, mensen!" roept hij, als het wat lang duurt.

Brandse komt strompelend naar het raam terug. Hij heeft een kind in de armen. „Willen jullie helpen de andere te dragen?" vraagt hij hijgend. „Zij kunnen niet lopen, zie je, en ik... ik kan ook haast niet meer."

Lijn klimt naar binnen om te helpen. Freek wipt hem na. Hij waadt tot over de knieën in het water; zo hoog staat dat hier op de zolder. Het is er ook donker. In het begin kan hij niets onderscheiden. Hij ruikt een vieze, weeë geur. Als zijn ogen aan het donker gewend zijn, ziet hij de kinderen liggen op planken in de hanebalken. Ze liggen er in hun nachtgoed onder een paar zakken en als Freek die aanvat, blijken ze doorweekt te zijn.

Lijn tilt de kinderen van de planken. Freek pakt ze aan en draagt ze naar het dakraam, waar Han ze van hem overneemt. Brandse kan weinig doen. Hij is te slap.

Freek draagt de kinderen één voor één. Een meisje kijkt hem aan met grote, brandende ogen; twee andere liggen stil, het hoofd afgewend. Je weet niet of ze slapen dan wel dood zijn. De moeder, die ook op een paar planken in de hanebalken ligt, probeert zich op te richten, maar zij kan niet.

„Komen ze ons halen?" vraagt ze klankloos. „Is het nog niet te laat?"

„Nee, nee," troost haar man. „Er is nu redding."

Er ligt nog een kind. Freek grijpt het bij een armpje. Het is steenkoud en het lijfje is slap. „Stop het goed onder de dekens," zegt hij tegen Han, als hij het hem aanreikt. Samen met Lijn draagt Freek na de kinderen de vrouw naar het dakraam. Zij kan niet lopen. En daarna moeten ze met z'n drieën Brandse in de boot helpen. Hij is te stijf om uit het raam te klimmen.

Onder de vaart naar het dorp horen ze van Brandse hoe het met hen is gegaan. Het water heeft hen zondagmorgen heel vroeg

verrast terwijl zij sliepen, en toen kwam het met groot geweld. Ze vluchtten naar de zolder, zonder iets mee te kunnen nemen. De koeien loeiden in de stal; het paard hinnikte; het water bruiste. Zodra vrouw en kinderen op de zolder waren, is Brandse naar het vee gevlogen. Hij heeft het paard losgesneden; het is verdwenen in de polder. De koeien kon hij niet loskrijgen; die zijn op stal verdronken. Daarna was het te laat om de kleerkast en het eten te bereiken. Het water stond al bijna tot zijn hals. En het kwam weldra op de zolder. Zij hebben op de hanebalken moeten vluchten. Gelukkig waren er een paar planken om op te liggen. Zij hadden het erg koud, omdat ze ook geen dekens hadden kunnen redden. Een paar natte zakken, dat was alle dek. Ze waren gekweld door dorst; die was verschrikkelijk, vooral de tweede dag, veel erger dan de honger, ofschoon ze ook niets hadden om te eten. Gisteren huilden de kinderen niet meer. Ze lagen stil en wezenloos. En vanmorgen dacht Brandse dat het met hen af-

gelopen was. „Waarom zijn jullie niet eerder gekomen?” vraagt hij. „Wees blij dat we er zijn,” zegt Lijn.

Ja, ja, dat zijn ze ook. Als het maar niet te laat is.

Brandse gaat zitten bij zijn kinderen. Lijn stopt hem onder dekens, zoals hij ook de anderen onder dekens heeft begraven. Freek kijkt een andere kant op. Straks dacht hij dat het meeviel met de ellende in het verdronken land. Maar dit is ontzettend. De angst over wat de zijnen kan zijn overkomen, keert dubbel sterk terug.

Als ze in het dorp komen en meren aan de dijk, kruipen drie van de vier kinderen onder de dekens weg. Freek ziet met verbaasde opluchting dat ze warempel al weer vrolijk zijn. Hij heeft zich wéér te ongerust gemaakt. Het vierde kindje ligt er echter nog. Als hij het optilt om het over te geven aan een Rode Kruis-man is het lijfje even slap als straks. En het armpje is nog ijskoud.

Een zuster van het Rode Kruis komt zeggen dat er in het café eten voor hen klaarstaat. Een goed maal komt hun toe na het zware werk, meent de zuster. Maar Lijn zegt: „Geen tijd!”, en Han en Freek zeggen hetzelfde.

Zij drinken haastig een kop hete thee en nemen grote pakken boterhammen mee. Onderweg kunnen ze best eten; als er te veel brood is, kan dat dienen voor een hongerlijder, die ze allicht ontmoeten.

Dan varen ze weer af.

Ditmaal loodst Lijn de boot naar een kleine boerderij, waarop geen vlag staat. Ze meren bij het dakraam, dat gesloten is, en gesloten blijft, nadat Lijn heeft geklopt. Freek wil dan verder gaan; het huis is blijkbaar leeg en hij heeft na de redding van de Brandses nog meer haast om de zijnen te zoeken. Maar Lijn zegt: „Wachten! De oudjes zijn er vast in.” Hij klopt nog eens, nu hard.

Dan klossen er klompen op de zolder, gaat het dakraam open en vraagt een hese stem wat of dat moet.

„Opschieten, ouwe!” maant Lijn. „En Pietje ook. Waar is ze?”

De ouwe lijkt op een vogelverschrikker. Hij heeft een slaapmuts op; een grijze stoppelbaard wast welig op een goor gezicht; de tandeloze mond doet denken aan een graf. Hij heeft vreemd felle ogen voor zo'n grijsaard. Op wat Lijn zei, slaat hij geen acht. „Hebben jullie water?” vraagt hij hees.

„Waar is de fles, Han?”

De fles is leeg. De Brandses hebben straks alles opgedronken en Han heeft vergeten in het dorp nieuwe voorraad aan boord te nemen.

„Hier niet,” antwoordt Lijn aan de oude. „Maar in het dorp is alles wat je nodig hebt. Water, eten, vuur. Kom mee.”

„Eten hebben we genoeg,” zegt de oude. „Water hebben we nodig.”

Er komt van achteren een schorre, krakende stem, die wat onverstaaenbaars roept.

„Ze willen ons weghalen, Piet,” roept de oude man.

„Weghalen?” krijgt de schorre stem. „Nooit! Water!”

„We blijven,” zegt de oude man. „Breng ons maar water.”

Han mengt zich in het gesprek. „Het wordt jullie dood als je hier blijft. Je huis stort aanstonds in.”

Hij spreekt de waarheid. Het oude huis staat wankel; het hangt al scheef.

Maar op de oude heeft het geen uitwerking. Hij kijkt Han met zijn felle ogen onderzoekend aan. „Jij bent niet van het eiland,” zegt zijn hese stem. „Jij bent er eentje van de wal. Daar zijn ze het vergeten dat ieders sterfuur van eeuwigheid is vastgesteld.”

„Je mag je leven toch wel redden!” roept Han uit.

„Van eeuwigheid, m'n jongen,” herhaalt de oude man op sombere toon, zonder op Hans woorden acht te slaan. Tot Lijn: „Breng ons een beetje water, alsjeblieft. We hebben toch zo'n dorst.”

„Wil je niet mee?” vraagt Lijn voor het laatst.

„Nee, water!”

„'t Komt voor mekaar,” zegt Lijn. Hij pakt de vaarboom en duwt af.

„Raar volk,” barst Han uit. „Het is eenvoudig zelfmoord.”

Freek zegt niet veel. Hij weet dat er zo zijn op het eiland. Wat God over hen beschikt, aanvaardden zij gelaten, het goede en het kwade. Aan Gods raadsbesluit mag je je niet trachten te onttrekken. Iets daarvan was er ook wel bij hen thuis.

„Wat zeg jij ervan, Lijn?” vraagt Han aan de gids, die weer voor in de boot zit.

„Een beetje die kant op,” wijst Lijn met zijn lange arm. „Daar zijn bosjes, zie je... Nou maar rechtuit, Freek... Eh, wat dat andere aangaat, je kunt niet vechten tegen de Allerhoogste, jongen. Als Hij je zoekt, ontkom je nooit. Die zekerheden van de mensen, wat ze om de hakken hebben zien wij van de week.”

„Jij gaat er toch op uit om volk in nood te redden, Lijn?”

„Natuurlijk! Dat is christenplicht. God zou me zoeken als ik het naliet.” En verder praat Lijn hier niet over.

Zij varen nu dwars door de polder, recht op Freeks dorp aan. Het

ziet ernaar uit dat ze dit keer daarheen kunnen. Er staat geen witte vlag meer op een boerderij. Ze komen al dicht bij de Molendijk. De witte molen staat daar als een reus; de kleine huizen onder zijn bescherming. Freeks hart klopt van verlangen en van onrust tegelijk.

Ze varen voorbij een eenzaam boerderijtje, waarvan alleen de nok nog even uit het water steekt. Er staat geen vlag op. Het is onmogelijk, dat die nok nog leven bergt. De mensen moeten van de Molendijk af zijn gered, of ze zijn verdronken.

Als ze voorbij zijn ziet Freek echter iets bewegen. Er zit een jongen op deze kant van het dak. Hij steekt een arm omhoog. Freek wijst er Lijn op.

„Straks komen we!” schreeuwt die, zijn handen als trompet gebruikend, naar de jongen. „Wij zetten jou eerst aan de dijk af, Freek,” voegt hij eraan toe.

„Okee!” zegt Freek.

De arm op het dak zwaait echter heftig en er klinkt een rauwe kreet.

Freek doet de vlet bijdraaien.

„Wat haal je uit?” vraagt Lijn. „Je wou toch naar je dorp?”

„Eerst kijken bij dat jochie.”

Lijn haalt de schouders op. „Doe varkens goed...” gromt hij. Maar dan zwaaien zijn armen op de gebruikelijke manier. „Een beetje deze kant op; daar is een hek. Een beetje die kant; anders vaar je op het varkenshok.”

De jongen is door een dakraam het huisje ingekropen.

„Daar zijn ze, moeder! Tòch gekomen!” hoort Freek hem roepen als zij meren.

De toestand is nog erger dan bij Brandse. Daar was een man; daar lagen planken op de hanebalken; daar was nog enige ruimte om te liggen. Hier zit een vrouw in de hanebalken met een kind in de armen en naast haar nog een meisje. Het water staat zo hoog, dat haar voeten in het water hangen. De jongen, die over de zolder waadt, komt het tot de oksels.

Lijn wil zijn woord aan Freek gestand doen. „Wij varen even naar de dijk, Stijntje,” roept hij naar de vrouw. „Zo dadelijk komen we jullie halen.”

De vrouw geeft geen antwoord. Zij zit stom op haar balk.

Maar de jongen krijt: „Niet weggaan! Niet weggaan! Het huis kraakt. Het breekt! Wij verdrinken!”

Lijn kijkt Freek vragend aan. „Jij wou naar je ouders, hè?”

„Eerst deze lui in veiligheid,” zegt Freek beslist.

„Moeder, we mogen mee!” juicht de jongen. „Kom nu!”

De vrouw blijft echter onbeweeglijk zitten.

Lijn waadt de zolder over. „Kom, Stijn!”

Zij antwoordt niet, ofschoon haar grote ogen onrustig dwalen.

„Freek, help me eens!” roept Lijn.

Freek komt. Hij telt het net zo min als Lijn dat hij tot de borst door het water gaat. Wel rilt hij van een haast ondraaglijke stank.

Tezamen tillen zij de vrouw van de balk. Zij houdt dezelfde kromme houding, als waarin ze op de balk gezeten heeft, het kind krampachtig aan haar borst geklemd. Het schijnt dat ze in die houding is verstijfd.

Wanneer ze haar door het dakraam willen schuiven, waar Han al klaarstaat om haar aan te pakken, komt er plotseling leven in de vrouw. Ze wringt zich om los te komen. „Ik wil niet weg! M'n kind!” schreeuwt ze.

„Dat komt,” zegt Freek. Terwijl Lijn de moeder vasthoudt, draagt hij het meisje, dat naast haar in de hanebalken zat, naar het dakraam.

„Nee, Maartje!” krijt de vrouw.

„Waar is Maartje?” vraagt Freek aan de jongen.

„Verdronken; vader ook!”

Freek rilt en kijkt schuw achterom. Liggen de verdronkenen misschien in het water op de zolder? En is dat de oorzaak van die walgelijke reuk?

Lijn is hard en hardhandig. Hij zegt: „Geen fratsen, Stijntje!” en maakt haar handen los, die het kozijn van het dakraam hebben vastgegrepen. Han grijpt haar aan en samen leggen ze haar in de boot en wikkelen dekens om haar heen. Als zij die weg wil trappen, bindt Lijn er een eind touw omheen. Van haar gegil trekt hij zich niets aan. Zij rollen de kinderen ook in dekens en dan zet Freek met haast de motor aan. Hij is blij dat die luid knettert. Dan hoor je de vrouw niet zo, die nog steeds krijt om haar dode kind en haar gestorven man.

Onderweg wordt de vrouw stil en als ze meren bij het gebouw van het Rode Kruis en Lijn het touw losmaakt, dat hij om haar dekens heeft gebonden, vraagt ze hem: „Wil je me vergeven, Lijn, dat ik zo raar deed?”

„Loop naar de pomp,” valt Lijn ruw uit. Daarop hartelijk: „'t Is goed, Stijn; naar binnen, meid. Daar brandt de kachel en er is goed voer voor jou en voor je kinderen. En als jullie gegeten hebben gauw naar bed... Hela, soldaat, kom er es hier. Nee, met

een brancard. Dit is een patiënt. Brengen jullie 'r gauw naar binnen."

Terwijl de vrouw wordt weggedragen, gaat Lijn de wal op om een bus te zoeken, waarin hij water kan brengen aan de oude mensen, die weigerden om mee te gaan. Freek prutst intussen aan de koppige motor.

Hij is ermee klaar. Voorlopig zal de kar weer draaien. Daar staat op de wal de Rode Kruis-man, die straks het koude kind van Brandse van hem heeft aangenomen, om het naar het noodhospitaal te dragen.

„Hoe is het met dat kind?" vraagt Freek.

„Hoe is het met dat kind?" vraagt Freek.

„Het is overleden," antwoordt de man.

„O, die zijn allemaal springlevend."

Ze varen opnieuw over het verdronken land. Het bootje dobert op de golven. Freek zit aan het roer te peinzen. Hij ziet het kind van Brandse voor zich, zoals hij het van de zolder naar de boot gedragen heeft. Het had een lief gezichtje; er was iets van een blokje op. Het zag er helemaal niet afschrikwekkend uit; haar mond was of ze lachte. De andere kinderen waren erger, dacht hij. Maar het armpje was zo koud. Dat kindje is nu dood...

„Waar wil je heen, Freek?" vraagt Lijn van het plechtje.

„Ja, ja..." Hij kijkt om zich heen en zwenkt het roer. Door zijn gedroom heeft hij niet op de koers gelet.

Nu past hij op zijn tellen. Zij moeten eerst naar de oude mensen om hun water te bezorgen. „Waar is dat huisje toch?" vraagt hij aan Lijn.

„Het is weg," antwoordt die.

„Weg? Ingestort?"

„'t Was te verwachten. We zijn er nu vrij van hun water te bezorgen. Je kunt rechttoe, rechtaan naar je familie gaan."

Na vier dagen reddingswerk is Lijn keihard geworden, tenminste aan de buitenkant.

Freek vindt het verschrikkelijk, dat de oude mensen zijn verdronken.

„Als ze straks waren ingestapt, waren ze gered geweest," merkt Han op. „Ik noem het zelfmoord."

„Het is hun tijd geweest," zegt Lijn gelaten.

Ze varen verder. De witte molen komt dichtbij. De boot glijdt door een massa wrakgoed heen, waartussen veel gruwelijks drijft.

Freek kijkt het liefst een andere kant op. Het is te erg om aan te zien.

Lijn daarentegen speurt scherp naar het wrakgoed. „Die kant op!” roept hij, en zijn lange armen zijn weer richtingwijzers.

Hij wijst een ledikant aan dat in het water drijft. Daar ligt een mens in. Freek durft er amper naar te kijken, al stuurt hij erop aan. Het is vast een lijk. Hoe zou een mens nog kunnen leven, nadat hij zo heeft rondgedreven in barre winterkou?

Lijn slaat een pikhaak in de rand van het ledikant en trekt het bed langs zij de boot. Er ligt een meisje in. Met hulp van Han tilt hij het in de vlet. Het blijkt warempel nog te leven.

Ze varen langs een kring van bomen, zoals er om boerderijen staan. De hofstede in het midden is radicaal verdwenen. De bomen vormen het enige merk om aan te duiden wat hier is geweest. In een van de kale kruinen hangt een man, slap en zonder levens-teken. Lijn haalt hem uit de boom, zoals hij het meisje uit het ledikant gehaald heeft.

„’t Is Jeremias Dekker,” zegt hij.

Freek kent hem goed. Hij kwam altijd in het dorp ter kerk. Hier schijnt de redding echter werkelijk te laat gekomen, want de man reageert niet als Lijn brandewijn tussen zijn lippen giet. Hij wrijft de koude polsen ook tevergeefs. Nog eens geeft Lijn hem wat brandewijn, terwijl hij blijft masseren. En dan slaat Jeremias Dekker de ogen op. Als hij het nu maar houdt tot hij in het hospitaal is opgenomen!

Voor Jeremias mogen zij misschien op tijd gekomen zijn, voor zijn vrouw en dochter niet. Freek kent ook hen. Ze woonden met z’n drieën op de boerderij. De dochter was een meisje van zijn leeftijd. Ze heette Janna. Aan kleine fladderende lapjes in dezelfde boom, waaruit zij de vader hebben gehaald, kan men zien wat er met vrouw en dochter is gebeurd. Die lapjes zijn flarden van haar kleren. Nadat het huis was ingestort, zijn zij met z’n drieën in die boom gevluht. Jeremias is blijven hangen in de takken, ook nadat hij het bewustzijn had verloren. Zijn vrouw en Janna zijn, verkommerd en verkleumd, eruit gevallen en verdronken.

Lijn wil dat Freek nu aan de Molendijk zal worden afgezet. Freek sputtert tegen. Hij wil eerst de patiënten mee in veiligheid brengen. Maar Han en Lijn menen dat Freek nu om zijn eigen volk mag denken. Zij brengen de geredden wel naar het hospitaal. En eindelijk geeft Freek toe. Hij laat zich aan de dijk afzetten.

„Straks komen wij ook,” beloven de anderen. Dan schiet het bootje weer de polder in. Freek klimt op de dijk.

11 DE ARK WORDT VOL

LAMBERTSE WORDT WAKKER UIT EEN DIEPE SLAAP. HIJ KIJKT, HALF dromend nog, bevreemd om zich heen. Dit is zijn bedstee niet en dit is de kamer niet, waar het nachtpitje op de tafel pleegt te branden. Wat is zijn mond toch droog, hij heeft zo'n dorst.

De vloed! Dit is zijn zolder. Ze zitten op de dijk. Als de ark op de Ararat, zeiden de kinderen gisteren. Hij glimlacht. Kinderen weten het vaak beter dan grote mensen. Dit is de ark van het behoud. Is het geen teken van Gods zegenende zorg, dat het wrak geval niet is uiteengeslagen, maar op vaste grond terechtgekomen, net als de ark van Noach? Noach en de zijnen waren de enigen die de zondvloed overleefden. Gisteravond leek het erop dat ook zij alleen waren overgebleven. Die eenzaamheid; die dikke duisternis!

Nu is het licht. Hij heeft vast lang geslapen. En de anderen ook. Die slapen allen nog, zelfs zijn vrouw, die anders altijd waakzaam is en gisteravond zo erg hoestte. Gelukkig, na de zondag vol van spanning en de slapeloze nacht van gisteren. Hij staat op en klimt het dakraam uit, voorzichtig, om de anderen niet te storen. De zon doet het water glanzen en maakt het schuim, dat door het gat bruist, tot een zilveren sluier. De verschrikking, die er gisteren was, is weg. En ook de grote eenzaamheid is weg. Op de Krammer varen schepen. Hij telt er tien, twaalf, twintig... Een hele vloot. Veel meer dan je anders ooit bijeen ziet op de Krammer. Ha, dat is hulp! En in de lucht ronken vliegtuigen, ginds één en hier één. Een vliegtuig scheert met donderende motoren laag over de ark. Een arm zwaait uit de cockpit. Dat is hulp voor hen! Het vliegtuig heeft de ark gezien, heeft hem gezien. Nu waarschuwt de piloot de reddingsdienst. Straks komt er vast een boot om hen te halen.

Aan de overkant van het bruisend stroomgat is het bosje. Daar zaten gisteren de Hoogwouds. Nu beweegt zich niets op dat brok dijk. Zou dat gezin gestorven zijn? Stellig wel. De nacht is bitter koud geweest. Het schijnt onmogelijk dat een man, een vrouw en negen kinderen dit hebben overleefd.

Hij hoort iets achter zich. Het is Greet, die uit het dakraam klimt, en verbaasd naar de zon ziet, naar het rondcirkelende vliegtuig en naar de schepen in de Krammer. „Wij dachten gisteren dat het einde gekomen was, hè vader. En zie nu!”

„Wij zijn nog in het heden der genade, kind.”

Greet kijkt ook naar het bosje. „Zouden zij nog leven, vader?“ vraagt zij fluisterend.

Hij weet het niet. Maar de overkant geeft het antwoord al. Een kind komt uit het bosje, krom en stijf; een ander volgt; een derde... De kinderen zien Greet en haar vader staan. Ze wuiven en lopen deze kant op, stijf en langzaam. Ze strompelen. Aan de overkant van het gat blijven ze staan. Zo hulpeloos staan die kinderen daar. Het is of ze vragen: Red ons toch!

Daar komen Gerrit en Kees Olie uit de ark.

„Wij moeten die mensen helpen, vader,” zegt Gerrit.

Lambertse wijst op de kokende stroom in het gat. „Het kan niet, jong! Wat zich daarin waagt, gaat er aan.”

„Maar eenmaal houdt die stroom toch op,” zegt Gerrit. „Als beide polders even vol zijn, is het afgelopen.”

Nu wijst Lambertse naar het grote gat in de Krammerdijk. „We houden eb en vloed.”

„Dan komt er ook dood tij,” roept Gerrit uit.

Natuurlijk, er komt dood tij. Dat is een natuurwet. Maar wanneer zal dat zijn? Eerst moet het peil in beide polders gelijk zijn. Dat kan vrij gauw, wanneer het buitenwater zakken gaat, en het zakt. Doch wanneer is het dan laagwater? Vijf uur vanavond, meent Lambertse te weten. Dan wordt het donker. In duisternis kun je geen reddingswerk verrichten. En trouwens, zij hebben geen middelen, om man, vrouw en negen kinderen over het gat te halen, dat zeker vele meters is uitgeschuurd.

Vrouw Vermaas roept door het dakraam dat het tijd van eten is.

Er staat voor ieder een schrale boterham. Zo heeft moeder, die nog te bed ligt, het besteld, voor elk twee dunne sneetjes, want er is weinig brood meer.

Dit is een reden te meer om geen elf mensen hierheen te halen, gesteld al dat het kon. Ze zouden met elkaar van honger sterven. En er is immers ook geen ruimte. Het zoldertje is al eivol, nu zij er met z'n tien huizen.

Moeder Lambertse hoest: het is een droge, rauwe hoest, diep uit de de borst komend.

Lambertse schrikt van die hoest; hij is veel erger dan gisteren. Hij ziet nu ook hoe dodelijk bleek zijn vrouw is. Haar wangen zijn haast grijs en in haar lippen is geen bloed. Zij heeft nog niets gegeten.

„Je bent ziek,” zegt hij bezorgd.

„Het gaat wel over,” antwoordt zij, maar zij hoest weer, zo diep en droog, en zij is duizelig ook. Dat komt omdat de kinderen dreinen.

Na het eten stuurt Lambertse de kinderen naar buiten. Het mag

daar koud zijn, de zon schijnt en moeder moet rust hebben, zoveel als mogelijk is.

Gerrit rommelt in een hoek.

„Jij moest ook naar buiten gaan, Gerrit. Om moeder!”

„Ja, vader,” antwoordt Gerrit, maar hij blijft bezig in de hoek.

„Wat doe je daar toch?”

„Een hamer en spijkers zoeken. Hout is er buiten bij de vleet. Er spoelen massa's planken aan.”

„Wat ben je van plan?”

„Een vlot maken. Kees Olie helpt me. Dan halen we de Hoogwouds over het gat.”

„Dat kan toch niet en het màg ook niet, om moeder niet.”

Maar daartegen verzet moeder zich. „Haal ze, Gerrit, als het kan...

Die stakkers besterven het daar op de dijk. Haal ze hierheen.”

„Maar vrouw, jij zult het besterven.”

„Haal ze!” herhaalt ze hijgend.

Lambertse laat Gerrit begaan. Als hij buiten gaat timmeren, geeft dat afleiding aan de kinderen en laten die hun moeder in de ark met rust.

Lambertse gaat ook naar buiten. Vrouw Vermaas en Greet ruimen amen de zolder op. Zo is het 't rustigst voor de zieke.

Lambertse vindt een sjouwtje. Van een paar planken timmert hij een gootje aan het dak. 't Is primitief, maar als er regen komt, kan hij wat water vangen ter bestrijding van de dorst. Er er zal wel regen komen. De lucht is niet meer zo mooi als vanmorgen. Er komen zware wolken opzetten, al schijnt voor het ogenblik de zon nog. Kijk, daar is de regenboog!

„Nu is het helemaal als bij de ark van Noach,” roept Manus uit.

Lambertse knikt. De regenboog! Het teken van Gods trouw. Er zal vast redding komen. Dat vliegtuig van straks heeft gerapporteerd dat zij hier zitten. Straks komt er een boot om hen te redden en de Hoogwouds ook.

Intussen timmeren Gerrit en Kees Olie aan het vlot, en Manus helpt op zijn manier, totdat hij zich met de hamer op de vingers slaat. Dan is het huilen.

Lambertse laat de jongens hun gang gaan. Het is tijdverdrijf. Voor dat het vlot klaar is, zal de redding er wel zijn. De hoop op redding groeit als zij in de verte een roeiboot in de polder zien. Ze komt uit het dorp; daar is dus ook nog leven. Ze vaart naar de boerderij van Van Ostade en daarna weer terug. De ouderling en zijn familie zijn blijkbaar gered. Een poos daarna zien ze de roeiboot weer. Nu komt ze in hun richting. Ze stevent naar een andere boerderij;

het is die van Mastebroek. Ook die bewoners worden dus gered. Straks komt ze stellig naar hen toe.

Maar als ze meer dan een uur later de boot nog eens zien varen over het verdronken land, gaat ze de andere kant op, het is een stipje, dat al kleiner wordt. Blijkbaar zijn nu de boerderijen heel aan de andere zijde van de polder aan de beurt. Zij moeten wachten.

Intussen is het al namiddag. Af en toe zien ze enkelen van de Hoogwouds, straks kwam de man uit het bosje. Lambertse schrok toen hij hem zag. Hoogwoud is een lange, rechte, betrekkelijk jonge man. Hij strompelde als een krom oud mannetje.

Greet roept haar vader. Moeder vraagt of hij bij haar wil komen. Lambertse klimt haastig in de ark. Is het erger met zijn vrouw?

Zij heeft een hoge kleur, terwijl ze de gehele morgen dodelijk bleek zag; haar ogen waren dof, maar schitteren nu. Als hij haar hand voelt is die klam. Zij zweet en klappertandt. Ze heeft een harde koorts.

Er moest een dokter komen. Zij heeft medicijnen nodig en de grootste rust. Maar er is geen dokter, er is niet eens een beetje drinken voor de zieke, want het heeft nog niet geregend. En er is helemaal geen rust sinds de kleintjes niet langer buiten kunnen, omdat het van zonnig guur geworden is; het grut is dreinerig van honger en van dorst.

Moeder heeft haar man niet laten roepen voor zichzelf. Zij wil hem over de Hoogwouds spreken. Als het vlot gereed is en het tij gunstig, moeten die gehaald. Hij mag er niet op rekenen, dat er wel een boot uit het dorp zal komen. Hij mag in geen geval die stumperds nog een nacht daarbuiten laten. Als het even kan vanwege de stroom, dan moeten zij hierheen gehaald.

„Elf erbij, dat kan toch niet,” zegt hij.

„Het moet!”

„Het zal jouw dood zijn.”

„Doe het. Het is misschien... het laatste dat je voor me doen kunt.”

„Saartje!” roept hij verschrikt.

„Ik kom hier niet van bovenop.”

Lambertse is overstuur. Dit had hij niet gedacht, al zei hij: het zou je dood zijn. Hij zit bij het bed, haar hand vasthoudend. Bijwijlen wist hij het klamme zweet van haar voorhoofd.

Gerrit steekt zijn hoofd door het dakraam. „Vader, het vlot is klaar. De stroom is nu veel minder. Wil u ons helpen?”

„Ik moet bij moeder blijven.”

„Nee... nee...,” zegt zij. „Ga, man. God helpe jullie.”

En dan volgt Lambertse zijn zoon naar buiten.

Daar ligt het vlot. Het is primitief. Een paar balkjes en daar planken op gespijkerd. Er is een touw aan vastgemaakt. „Dat is om het terug te trekken,” zegt Gerrit.

„En hoe wou je het vlot ginds krijgen?”

„We roeien. Kees en ik.” Hij laat een paar planken zien, die iets van een roeispaan hebben.

„En dan zo telkens heen en weer?”

„Zo hadden we het bedoeld.”

Lambertse schudt het hoofd. Dat gaat niet. Ze moeten zeker vier keer heen en weer. Er is nóg een touw nodig. Dan kan het vlot heen en weer getrokken worden. Er hangt nog wel een eind touw in de hanebalken.

Gerrit vliegt al om het te halen.

Lambertse wacht bij het vlot, dat door de jongens vlak bij het stroomgat is gesleept. Hij heeft niet veel vertrouwen in de onderneming. Maar aan de overkant staan een paar kinderen van Hoogwoud, die blijkbaar in de gaten hebben wat er gaat gebeuren. Zij dansen van verwachting. Dat kunnen ze nog, hoe stijf ze ook zijn van de kou.

Over de Krammer drijven zwarte wolken aan. Er komt een bui opzetten. En de avond zal gauw vallen. De stakkerds aan de overkant kunnen niet nog een nacht in kou en regen in dat bosje zijn.

„Roep je vader!” schreeuwt Lambertse naar de overkant. „We komen jullie halen!”

De kinderen rennen weg, struikelend, vallend, juichend! Hoogwoud kruipt uit zijn bosje, krom en oud. Hij nadert. Het vlot schuift in het water. Gerrit en Kees Olie gaan erop. Het wiebelt. De jongens moeten op hun achterwerk gaan zitten, elk aan een kant, om het een beetje in evenwicht te houden. Ze roeien met hun planken. De stroom is toch nog sterk. Het vlot drijft af.

Lambertse viert het touw voorzichtig. Aan de overkant wacht Hoogwoud met zijn kinderen.

Het touw staat strak en de jongens zijn nog niet aan de andere dijkkop. Lambertse mag niet loslaten. In de weke modder glijdt hij bijna uit. Het touw wil hem in het stroomgat trekken. „Greet, houd me vast!”

Greet grijpt haar vader om het middel, en daarachter grijpt Manus haar en Dickie trekt ook mee. Het wordt een hele rij.

Aan de overkant wacht Hoogwoud. Maar de jongens roeien tevergeefs. Ze kunnen het vlot niet bij de dijkkop krijgen.

„Gooi jullie touw uit!” schreeuwt Lambertse hun toe. „Gooi het aan Hoogwoud toe!”

Dat is het middel. Gerrit wil gooien, maar in de tijd dat hij het touw zoekt, zakt het vlot te ver af. Eerst moeten ze weer samen roeien – Kees en Gerrit – dan werpt Kees. Het touw bereikt de dijk, maar Hoogwoud is te stijf om het op te vangen. Het glijdt in het water.

Nog eens roeien, nog een worp. Hoera! Hoogwoud heeft het touw te pakken. De verbinding is tot stand gebracht.

Intussen is de lucht zwaar en zwart geworden. Er valt natte sneeuw; het waait hard in de bui en het is bitter koud. De twee oudste kinderen van Hoogwoud gaan op het vlot. Ze liggen er plat op hun buik, terwijl het water over de planken spoelt. Maar deze koude voelen ze haast niet; sinds zondag zijn ze al nat. Met hun verkleumde knuistjes klemmen ze zich aan de planken vast. Aan de overkant trekt Lambertse en als het vlot tegen de andere dijkkop stoot, haalt Greet de kinderen eraf.

Dan trekken Gerrit, Kees en Hoogwoud het vlot weer naar hun kant. Er staan weer kinderen te wachten om over te gaan. Maar dit zijn kleintjes. Ze kunnen niet alleen op het wankele geval.

„Uw vrouw met twee,” zegt Gerrit tegen Hoogwoud.

Zij moeten de vrouw eerst halen. Ze is sinds gisteren niet uit het bosje weg geweest. Zij kan niet opstaan, zo stijf is ze geworden. Kees en Hoogwoud trekken haar samen op de dijk kruin en dan strompelt ze naar het vlot.

Zij gaat erop zitten met aan iedere zijde een kind. „Kun je ze vasthouden?” vraagt haar man haar.

Een moeder laat haar kinderen nooit los. Ze klemt ze beide aan haar borst. Zo glijden ze door de vloed.

Aan de overkant schieten de vrouw van Vermaas en Greet toe om haar van het vlot te dragen. Weer keert het vlot terug. Nu gaat Hoogwoud erop met twee kinderen. Daarna volgt Kees met twee. Het trekken gaat nu zwaar, want het dood tij is voorbij. De stroom trekt naar de andere kant. Het is nu ook volslagen donker.

Met het laatste jongetje van de Hoogwouds staat Gerrit alleen op het verlaten dijkvak. De vloed is zwart geworden. De overkant is in het duister moeilijk meer te onderscheiden. Gerrit is koud en nat en moe. Hij voelt zich duizelig worden. Dat komt van het zware werk bij verre van voldoende voeding. Zijn verkleumde handen hebben haast geen greep meer aan het touw. Maar hij moet vasthouden. Als hij loslaat, is hij afgesneden van de ark en met hem het kind, dat verwezen en verkommerd naast hem in de modder zit, omdat het op zijn beentjes niet kan staan.

Het touw spant zich. Het vlot is nu blijkbaar zowat aan de overzijde. Men trekt daar met elkaar en de stroom zuigt krachtig. Gerrit glijdt bijkans in het gat, zijn voeten glissen op de glibberige glooiing, zo sterk spant zich het touw. Hij kan het bijna niet meer houden. Zou hij maar niet loslaten? Het is immers allemaal zo hopeloos... Een rauwe schreeuw komt door het donker van de overkant. Dit is het sein dat het vlot ontruimd is en hij trekken kan. Hij palmt in met zijn laatste krachten.

Er komt geen eind aan het trekken, geen eind aan het touw. Of is dit alles slechts verbeelding en komt het van zijn uitputting?

Daar is het vlot. Hij grijpt het kind. Nu vasthouden en dan springen. Hij valt meer op het vlot dan dat hij erop stapt. Hij ligt languit, het kind in de armen. De stroom wordt sterk. Het vlot wijkt ver uit. Drijft het af?...

„Je bent er, Gerrit. Kom!” Het is vaders stem.

Maar hij blijft liggen.

„Kees, help! Hij ligt voor Pampus.” In een vage verte hoort Gerrit het zijn vader zeggen.

Dan grijpen sterke handen hem. Het kind! Hij klemt het tegen

zich aan. Wankelend, gesteund door Kees en vader, komt hij bij de ark. Ze schuiven hem door het dakraam binnen. Het is stikdonker. Er huilen kinderen. Greet is beredderig bezig, ondanks de duisternis. Op de tast stopt zij de kinderen van Hoogwoud onder dekens. Ruim twintig mensen zijn op het zoldertje oopengepakt. Men kan er niet gaan of staan. En door die herrie blaft de droge hoest van moeder. Toch vinden ze allemaal een plaats. De Hoogwouds hebben wat gegeten. Zij hebben allen wat gedronken van het water, dat opgevangen is in een emmer onder de primitieve dakgoot.

„Dank! Dank!” stamelt de vrouw van Hoogwoud.

Spoedig slapen allen, behalve Lambertse, die waakt bij zijn doodzieke vrouw.

De volgende dag is de lucht vol vliegtuigen en de Krammer vol met schepen, veel meer nog dan er gisteren waren, en de roeiboot uit het dorp vaart meer dan eens de polder in. Maar telkens gaat die een andere kant op, naar verre boerderijen. Niet één keer nadert hij de ark. Die schijnt vergeten te worden. Wellicht kan niemand aannemen dat er mensen zijn in het wrak geval dat tegen de dijk is aangedreven. Er zijn er eenentwintig!

Hoogwoud is door de rust flink opgeknapt. Hij kan zijn rug weer rechten. Zijn vrouw is ook beter dan ze gisteren was. Het is waarschijnlijk dat ze de ontberingen, geleden in het bosje, toen ze twee dagen en twee nachten gebogen zaten over hun kinderen, om die met hun lichaam te dekken tegen koude en regen, te boven zullen komen, als er tenminste spoedig redding komt.

Acht van de negen kinderen zijn vrolijk. Wat eten en een beetje drinken en een lange nacht van goede slaap hebben hen over alles heen geholpen. Zij spelen met de andere kinderen op de dijk en het jonge goed bekommert er zich niet om dat er geen hulp opdaagt. Wanneer er een bui komt, schuilen ze in de ark. Straks gaan ze daar weer slapen. Het lag er vannacht krap, maar het sloop er best. Zodra het even kan vanwege het weer, drijft vrouw Vermaas, die, over haar inzinking heen, het roer in handen heeft genomen sinds moeder Lambertse dat niet meer kan, het jonge volkje het dakraam uit. De vrouw van Hoogwoud moet nog liggen; één van haar kinderen, een jongetje, is ook niet goed. Maar vooral moeder Lambertse heeft rust nodig. Haar toestand is verergerd.

Ze klaagt niet. Soms breekt er een glimlach door haar pijn heen. Soms heeft ze een vergoelijkend woord, als vrouw Vermaas de

kinderen bestraft, omdat ze te veel drukte maken. Maar ze is heel erg ziek. De koorts sloopt haar. De kou, die ze zaterdag al onder de leden had, is een snel woekerende ziekte geworden, nu ze zonder rust en warmte, drie dagen en drie nachten in de schamele ark heeft doorgebracht en al de schokken van de ramp verduren moest.

Het is dinsdag in de namiddag. Als het donker wordt, zullen de kinderen weer binnenkomen. Nu is het even rustig in de ark. Zij heeft gevraagd, of haar man bij haar bed wou komen en Greet en Gerrit ook. Vrouw Hoogwoud ligt in een hoek. Vrouw Vermaas zit bij de tafel.

„Het is zo donker,” zegt ze tot haar man. „Ik bedoel: ik zie de overzijde niet. Wil je wat lezen? Uit de bijbel?”

„Wat moet ik lezen?”

Zij heeft niet dadelijk het antwoord klaar.

„Mag ik het zeggen?” vraagt vrouw Vermaas.

Moeder Lambertse vindt dat goed.

„Dan graag het vervolg op wat we zondag lazen. De rechtspraak van de Koning.”

Lambertse bladert even in Mattheüs.

„Dat bedoel ik,” wijst vrouw Vermaas een bladzij aan.

Lambertse leest:

...Alsdan zal de Koning zeggen tot degenen, die tot Zijn rechterhand zijn: Komt, gij gezegenden Mijns Vaders! beërft dat Koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld...

„Dat is voor de gezegenden,” zegt moeder Lambertse verdrietig.

„Hoor ik daarbij?”

„Ga door,” zegt vrouw Vermaas tot Lambertse.

Die leest:

...Want Ik ben hongerig geweest, en gij hebt Mij te eten gegeven; Ik ben dorstig geweest, en gij hebt Mij te drinken gegeven; Ik was een vreemdeling en gij hebt Mij geherbergd; Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed...

„Daar heb je het,” zegt vrouw Vermaas.

Moeder Lambertse glimlacht moe. „Dat slaat toch niet op ons?”

„Dat zeiden die mensen uit de bijbel ook,” zegt vrouw Vermaas.

„Luister maar.”

Lambertse leest hun vraag:

...Here! wanneer hebben wij U hongerig gezien, en gespijzigd? Of dorstig, en te drinken gegeven? En wanneer hebben wij U naakt gezien en gekleed?...

En de Koning zal antwoorden en tot hen zeggen: Voorwaar zeg

Ik u: Voor zo veel gij dit een van deze Mijn minste broeders gedaan hebt, zo hebt gij dat Mij gedaan...

„Jullie hebben het aan ons gedaan,” zegt vrouw Vermaas.

„En aan ons,” voegt de vrouw van Hoogwoud eraan toe.

„Ook het laatste vers nog,” dringt vrouw Vermaas aan.

Lambertse leest:

...De rechtvaardigen zullen ingaan in het eeuwige leven.

Moeder Lambertse is nog onrustig. „Wie is rechtvaardig?” vraagt zij.

„Nu Psalm 116,” zegt vrouw Vermaas, „de psalm, die treurigen vertroost.”

Lambertse leest:

...De banden des doods hadden mij omvangen, en de angsten der hel hadden mij getroffen; ik vond benauwdheid en droefenis...

„Zo is het,” zucht de zieke en ze wist het zweet van haar voorhoofd.

...Maar ik riep de Naam des Heren aan, zeggende: Och Here! bevrijd mijn ziel...

„Zo is het óók,” zegt moeder Lambertse.

...De Here is genadig en rechtvaardig, en onze God is ontfermende...

De zieke knikt.

...De Here bewaart de eenvoudigen; ik was uitgeteerd; doch Hij heeft mij verlost...

„Mij ook?” vraagt de zieke.

„Ja, vast,” verzekert vrouw Vermaas.

...Ik zal wandelen voor het aangezicht des Heren, in de landen der levenden..., leest Lambertse.

„Als ik dät eens mocht,” verzucht moeder Lambertse met groot verlangen. Er breekt enig licht door in haar duisternis. Hierna is het stil in de ark.

Die stilte wordt gebroken door een harde regenbui, kletterend op de dunne wanden van de ark. De kinderen komen haastig door het dakraam klimmen om te schuilen. Het is onmiddellijk weer rumoerig en eivol op het zoldertje. Vader moet moeders bed verschuiven, omdat het op haar lekt.

Voordat de avond valt, deelt vrouw Vermaas het eten uit. De porties zijn heel schraal, want er is bitter weinig voorraad meer voor zoveel monden. Drie eieren, die de kippen in een hoekje van de zolder hebben gelegd, zijn voor de zieken, maar moeder Lambertse kan niet meer eten.

Daarna gaan allen liggen, ofschoon het nog vroeg is. Straks zou

niet één zijn slaappleafts kunnen vinden in het donker. En wat kan men beter doen dan slapen, als men alleen maar op de reddie heeft te wachten?

Lambertse, Gerrit en Greet waken evenwel bij moeders bed.

In het donker houdt Greet moeders hand vast. Soms fluistert die een enkel woord. Zij weet dat zij gaat sterven, maar zij is niet bang meer, het licht is doorgebroken in de duisternis. Ze is wel bedroefd, omdat zij haar man en kinderen moet achterlaten, maar dat is ook voorbijgaand. Gij hebt mijn banden losgemaakt, haalt zij uit de voorgelezen psalm aan.

Als het laat wordt wil zij dat man en kinderen gaan slapen. Lambertse aarzelt. „Als er eens wat gebeurt.”

„Vannacht gebeurt er niets,” zegt zij. „En morgen worden wij gered.”

„Hoe weet u dat?” vraagt Gerrit.

„Zo maar, m'n jongen, zo maar!”

„Laat ons gaan slapen, kinderen,” zegt Lambertse. „In zulke dingen is moeder nog nooit mis geweest.”

12 DE HELIKOPTER

FREEK LAMBERTSE, UIT DE MOTORBOOT GESTAPT, BEKLIMT DE MOLENDIJK, brandend nieuwsgierig, hoe het met het ouderlijke huis gesteld is. Wanneer hij op de kruin staat, is het of hij een klap op het hoofd krijgt, die hem duizelen doet. Hier vooraan was de Molenstraat; rechts was de straat, die achter langs de hunne liep; daarnaast hun eigen straat. Er is nu enkel zee.

Hij grijpt naar zijn hoofd. Dit is toch zinsbegoocheling!

Neen, achter hem is de molen en daarnaast staat het huis van de molenaar en aan de andere kant de bakkerij van Van Dijk. Hier recht tegenover is hun straat geweest. Die is verdwenen, en de Molenstraat is verdwenen, en van de derde straat steekt enkel één gehavend dak nog boven het water uit.

Er schiet een zwaar brok in zijn keel. Wanneer de straten zo volledig weg zijn, kunnen de bewoners dan nog leven? Hij staart op het klotsende water. Zijn moed, zijn hoop zijn plotseling gebroken.

Iemand tikt op zijn schouder. Hij draait zich om. Het is Van Dijk, de bakker, die hem met grote ogen aanziet. „Hoe kom jij hier?” vraagt hij.

„Met een bootje,” antwoordt Freek.

„Met een bootje?” Van Dijk wordt nog verbaasder dan hij eerst blijkbaar al was. „Waar vandaan?”

„Van ginds,” wijst Freek naar het andere dorp. Hij begrijpt niet, waarom Van Dijk hem aankijkt of hij een geestverschijning ziet.

„Je bent toch een van Lambertse?!”

„Ja zeker.”

De bakkersvrouw komt buiten. Van 't huis uit hebben zij blijkbaar Freek op de dijk zien staan. Als zij hem in het gezicht ziet, schrikt zij. „O, jij bent Freek, is het niet?... Het is hun oudste, man... die aan de wal was. Wij dachten...” Zij breekt verward af.

„Wat is er eigenlijk?” vraagt Freek. Hun gedrag komt hem zeer raadselachtig voor; het verontrust hem.

„Wij dachten...” Verder komt de bakkersvrouw ook nu niet.

„Waar zijn mijn vader en moeder en de anderen?” vraagt Freek.

Hij krijgt geen antwoord. Dit zwijgen is zeer veelbetekenend.

„Zijn ze verdronken?” vraagt hij schor.

De bakker aarzelt. „We weten het niet,” zegt hij.

Freek wijst naar het water, waar de straten zijn geweest. „Zijn er daar nog levend uitgekomen?”

„Een paar,” antwoordt Van Dijk.

„Mijn ouders en mijn broers en zusjes niet?”

„We hebben ze niet gezien, maar...”

„Wat maar? Zeg het! Ze zijn natuurlijk dood.”

Hij zegt het hard, maar het snijdt hem door de ziel. Het is of de dijk onder zijn voeten golft, zoals de ondermijnde dijken zondag goldfen onder de voeten van de vluchtenden.

„Kom mee, m'n jongen,” noodt de bakkersvrouw. „Kom mee naar huis.”

Hij rukt zich los. „Nee, ik wil niet. Ik ga ze zoeken.”

„Kom mee,” dringt ook de bakker aan. „Thuis kunnen we beter praten. Er gaat zo'n vreemd verhaal.”

„Wat voor verhaal?” vraagt Freek.

„Over je familie. Maar kom mee. Bij ons in huis is Rolle; die heeft 't gezien. Hij kan het beter vertellen dan ik.”

Freek volgt de bakker en zijn vrouw in huis.

In de kamer zitten Rolle en diens vrouw, met een paar kinderen. Zij zijn gered, vier van de weinigen uit de verdronken buurt. Twee van hun eigen kinderen en vele burens hebben zij voor hun ogen zien verdrinken. Ook de oude Kesper zit hier; hij heeft zijn vrouw verloren en drie getrouwde kinderen. Hoe hij het leven heeft gered, is hemzelf een raadsel.

Van Dijk vraagt Rolle of hij aan Freek vertellen wil, wat hij van de Lambertses gezien heeft.

„Gezien...” dingt Rolle erop af. „Ik heb niet veel gezien. Daarvoor was het te donker. Mijn huis stond nog. Het is later ingestort. Ik zag wat drijven, een groot ding. 't Leek of er een huis dreef op de stroom. Maar dat kon natuurlijk niet. Het was een dak, maar zonder pannen. Er zat een dakraam in. Een jongen stond voor het raam. Ik meende dat het er een van jullie was. Zo pas, toen wij je op de dijk zagen staan, heb ik gezegd: dat is 'm. Die jongen stond voor het dakraam. Het zou je broer hebben kunnen zijn.”

„Gerrit,” zegt Freek, „die lijkt op mij. Was het de zolder van ons huis?”

„Ik heb het gedacht. Maar het kan haast niet. Een zolder zit vast aan het huis. Er lagen pannen op jullie dak. Dit ding was van wit hout.”

„Heb je het later niet weer gezien, toen het dag werd?”

„Toen ging mijn huis er aan.”

„Is ernaar gezocht?”

„Ik heb er pas over kunnen praten, nadat ik zondagmiddag bijgekomen was. Toen ze mij uit het water haalden, was ik namelijk buiten westen. Van de dijk af was er op dat ogenblik niets meer te zien.”

„Zijn er geen boten uitgegaan om te zoeken?”

„We hebben maar twee boten, die druk bezig zijn het volk te redden uit de afgelegen boerderijen. Ze hebben geen zolder gezien, zeggen ze.”

„Maar ze hebben niet speciaal ernaar gezocht!”

„Daarvoor was nog geen tijd.”

„Dan is het mogelijk dat zij nog op die zolder drijven!” zegt Freek in spanning.

„Misschien... misschien.” De toon laat duidelijk blijken dat Rolle het feitelijk onmogelijk vindt.

Ook Van Dijk wil Freek niet voeden met een valse hoop. Hij vindt het verhaal van Rolle zonderling. Dat het bovenstuk van een huis gaat drijven is wonderlijk. En als die zolder al is weggedreven, dan is het toch uitgesloten dat hij is blijven drijven. Een zolder is geen schuit.

„Ik wil tóch zoeken,” zegt Freek beslist.

Van Dijk en Rolle houden hem niet tegen. Als hij de zijnen zoeken wil, moet hij dat doen. Alleen, er is geen boot beschikbaar.

„Mijn makkers komen met een beste motorboot,” zegt Freek. Hij stapt de deur uit en kijkt over het verdronken land ten westen

van de Molendijk, waar hij die dag gezworven heeft, uit naar de motorboot, maar ze is niet te zien.

Vervolgens tuurt hij over de verdronken polder aan de andere zijde van de Molendijk. Daarheen zou, als het verhaal van Rolle waar is, de zolder van hun huis zijn afgedreven. Hier steekt een strodak, dáár een pannendak boven het water uit. Ze zijn van boerderijen. Een vierkant dak, zoals het hunne was, ontdekt hij nergens. Ginds komt een volgeladen roeiboot aan. Ze nadert langzaam. Als het reddingswerk op die manier moet blijven voortgaan, komt er nooit een eind aan.

Het verhaal van Rolle was een vreemd verhaal. Hoe zou een zolder kunnen drijven, terwijl het huis instort? Het pessimisme van de bakker is gegrond. Wanneer de zolder al is weggedreven, moet hij door stroom en golven uit elkaar geslagen zijn. Vooral nu het gevaarte nergens is te zien, is dat de enige conclusie.

Toch wil hij zoeken. Waar blijven Han en Lijn nu met het bootje? Zij hebben vast beloofd dat zij direct zouden terugkeren nadat zij dat geredde meisje en Jeremias Dekker aan wal hadden gebracht. Ze hadden er al tien keer kunnen zijn. Ze moeten motorpech hebben. Dom, dat hij niet aan boord gebleven is. Als hij met hen teruggevaren was naar het andere dorp en daar de drenkelingen aan wal gebracht had, dan waren ze nu al lang terug geweest met de boot. Nu zitten zij waarschijnlijk ginds te prutsen aan de motor, waar zij geen verstand van hebben. Best mogelijk zelfs dat ze nog rondrijven in de polder met die stakkerds aan boord.

En het gaat naar de avond. Straks kunnen zij niet meer zoeken. Freek heeft spijt als haren op zijn hoofd, dat hij te haastig is geweest.

Er gromt iets in de lucht. Een vliegtuig. De mensen lopen uit om ernaar te kijken. Freek heeft genoeg vliegtuigen gezien vandaag. Hij oogt de polder over naar het andere dorp. Of zijn makkers nu nooit komen!

Het snorren houdt lang aan en het blijft vlak in de buurt. Nu kijkt Freek toch op. Er hangt een vreemd geval in de lucht, een rond gevormd vliegtuig met erboven een grote schroef, een draaiende vleugel, zou je kunnen zeggen. Freek heeft nog nooit een hefschroefvliegtuig gezien, maar hij begrijpt onmiddellijk dat dit een helikopter is. Het toestel wil klaarblijkelijk dalen in het dorp. Hier kan dat niet. De dijk is hier smal en bebouwd. Ginds is de dijk vrij breed en daar is geen bebouwing. Dat is de enige plaats, waar de helikopter aan de grond kan komen, nu overigens alles onder water staat.

Freek loopt die kant op om te kijken. De motorboot komt toch niet.

De helikopter is al op de dijk geland vóór Freek erbij is. Er staat onmiddellijk een drom volk omheen. „Het is een Engelsman, nee, een Amerikaan!” wordt er geroepen.

Bij de machine staan twee mannen met valhelmen op, dikke vliegvesten aan en parachutes op de rug gebonden. De ene is een lange vent met donkere ogen en een kleine snor; de andere heeft een breed, gladgeschoren gezicht en gouden tanden, die hij laat zien als hij praat. Zij kunnen zich niet verstaanbaar maken aan de mensen om hen heen.

Maar Freek kent Engels. Wat fijn, dat hij dat in de jaren, toen hij op de technische school ging, heeft geleerd en dat hij er in Delft mee verder is gegaan. Hij dringt zich door het volk naar voren en spreekt de vliegers aan.

Die zeggen dat zij opdracht hebben om dit dorp te helpen, voor noodgevallen in de eerste plaats.

Dit is de hulp! flitst het door Freek heen. Een helikopter is veel beter dan een motorbootje.

„Er is een noodgeval,” zegt hij. „Een gezin is op de zolder van hun huis de polder ingedreven. Ze zitten al van zondag af in nood. Wilt u ze zoeken?”

„Waar moeten we ze zoeken?” vraagt de lange vlieger.

„Mag ik uw gids zijn?” biedt Freek aan.

„Goed,” zegt de lange en hij wil Freek dadelijk laten instappen. Maar zijn makker herinnert hem eraan, dat zij zich ter beschikking moeten stellen van de burgemeester en geen orders van de eerste de beste mogen aanvaarden.

Freek trilt van spanning bij die bedenkingen. Het is de vraag of de burgemeester aan zijn geval voorrang zal geven. En de burgemeester is hier niet. Wie weet waar hij vandaan moet komen. Vóór hij er is, kan het best donker zijn. Dan komt er niets meer van reddingswerk.

De lange is het echter met zijn makker eens. „Waar is de burgemeester?” vraagt hij.

„Hij wordt gehaald,” zegt Freek. (Hij geeft een jongen de opdracht dat te doen). „Maar kunnen wij intussen niet gaan kijken naar het noodgeval?”

„Ik moet op orders van de burgemeester wachten,” antwoordt de piloot.

„'t Is aanstonds donker,” pleit Freek zenuwachtig. „Dan komt er niets meer van. We kunnen nu misschien nog levens redden!”

De Amerikanen wisselen een paar woorden onderling, terwijl Freek op hete kolen staat.

„Stap in!” zegt de piloot.

Freek klimt haastig in het toestel. De Amerikanen volgen hem. Er naderen mensen uit de dorpsstraat. Freek popelt. Daar zou de burgemeester bij kunnen zijn. Als de piloot nu maar niet wacht. Als ze maar in de lucht zijn vóór het te laat is.

De motor snort en de hefschroef tolt. Het vliegtuig stijgt omhoog, boven de huizen, boven de molen. Freek, in de glazen cockpit, speurt de polder in. „Naar links,” zegt hij tot de piloot. Als het waar is wat Rolle zei, moet de zolder met de stroom zijn afgedreven naar de overkant.

Het vliegtuig zweeft over de polder. Freek ontdekt niets wat op een zolder lijkt. Tegen de dijk, die als een smalle streep in het water ligt, is hij niet aangedreven. Er gapen wijde gaten in de dijk. Zou de zolder daar doorheen zijn gedreven? Het kan niet, beseft Freek. Als hij in een van deze gaten, waar een kokende stroom gestaan heeft, is beland, is hij vernield. Ach, hij is natuurlijk al veel eerder door wind en golven uit elkaar geslagen. Dit zoeken is onzinnig.

„Nog verder?” vraagt de piloot.

Freek aarzelt. Kon hij niet het beste zeggen: „Maar terug!” Hij zegt echter: „Naar rechts.” Zo volgen zij de dijk. Misschien... Het hefschroefvliegtuig volgt de dijk: een groene richel in het grijze water. De schemer wordt reeds zwaar. Er is niets dan het grijze water met daartussen dat smalle streepje groen.

Daar... iets geels tegen de dijk. Een houten kap is geel! „Een beetje lager graag,” zegt Freek tot de piloot.

Het vliegtuig zakt en Freek tuurt.

Ach, het is wrakhout, een massa wrakhout, tegen de dijk gedreven. Dit is, begrijpt Freek, het overschot van de vernielde huizen uit het dorp. Het overschot ook van hùn huis. Wanneer de zolder al een eindje heeft gedreven, dan ligt hier nu het losse hout, waaruit hij heeft bestaan. En wat zal tüssen al die planken liggen? Freek huivert als hij denkt wat dat zou kunnen zijn.

Ginds ligt weer een hoop wrakhout en verderop nog een.

„We zullen maar teruggaan, hè?” stelt de piloot voor.

„Goed,” stemt Freek mistroostig toe. „Het is toch mis.”

Het vliegtuig zwenkt. Freek werpt een laatste verdrietige blik op het wrakhout.

Daar! In de verte iets dat op de kap van een huis lijkt, op hùn kap, het is vierkant.

Het moet verbeelding zijn. Hij ziet, wat hij zo graag wil zien. Er ligt hier immers niets dan wrakhout. En in de toenemende schemer kun je niets scherp onderscheiden.

„Wilt u nog even links uit gaan?” vraagt hij toch aan de piloot.

„Moet dat?” gromt deze. Hij vindt het helemaal niet erg bij duisternis te vliegen. Maar in het donker landen op die dijk vlak bij het dorp, waar helemaal geen grondverlichting is, staat hem niet aan.

„Een eindje maar,” pleit Freek. „Ik wou heel graag zien wat dat daarginds is. Ik dacht...”

„Natuurlijk wrakhout,” zegt de Amerikaan. „Wat zou hier anders zijn? Enfin...” Hij wendt het roer.

Freek heeft een raam geopend. Hij hangt over de rand van de cockpit. Het is een kap, ziet hij, een vierkante kap. „Het is ons huis!” schreeuwt hij.

De helikopter blijft erboven hangen aan zijn schroef.

Freeks vreugde, opeens fel opgelaaid, slaat plotseling weer neer. Hij ziet geen levensteken daar beneden. Ach, hoe heeft hij kunnen denken dat de zijnen, indien ze al in deze halfgezonken kap gezeten hebben, nu nog in leven zijn? Het is vier dagen na de ramp.

„Iets lager alsjeblijft?” vraagt hij aan de piloot.

Het vliegtuig zakt. Freek onderscheidt het dakraam.

En nu ziet hij iets bij dat raam bewegen. Een jongen buigt zich eruit naar buiten. „Gerrit!” schreeuwt Freek. Zijn stem gaat verloren in het geraas van de motor. Maar een grote vreugde laat door hem heen. Naast de jongen ziet hij een meisje bij het raam: Greet! En dan een man. Da's vader! „Mijn vader en mijn moeder en m'n broers en zusters zijn daar!” schreeuwt hij wild tegen de Amerikanen.

De tweede piloot gooit een ankertje uit. „Maak vast!” schreeuwt hij.

Als één van de Lambertses het al gehoord heeft, verstaan heeft niemand het. Maar Gerrit begrijpt het best. Hij maakt de kabel vast aan een kozijn. Er is verbinding tussen het vliegtuig en de ark.

Dan laat de tweede piloot een touw ladder uit.

Freek rent erlangs omlaag. „Vader, Gerrit, Greet!” schreeuwt hij, en tegen anderen, die uit het dakraam klauteren: „Manus! Trijntje!... Hee, buurvrouw Vermaas!... En Kees Olie, hoe kom jij hier?”

Er borrelen nog veel meer uit het dakraam. Een stroom van kinderen.

„Jouw broers en zusjes?” vraagt Freek aan Kees. Meteen bijt hij zich op de tong. Kees schudt zo vreemd van neen. Er komt een vrouw naar buiten, krom en stijf. Is dat vrouw Hoogwoud niet? Ja, en daar is Hoogwoud zelf; die man is ook al krom. En nog meer kinderen. Wat zit er allemaal wel op dat zoldertje!

De kinderen zijn opgetogen. De ouderen verbluft, even verwonderd over het feit dat Freek daar is om hen te redden, als over het vreemde vliegtuig.

„Je komt net op tijd, Freek,” zegt Gerrit. „Wij kregen het erg krap; vanmorgen is het laatste eten opgegaan.”

De Amerikanen vallen een beetje ruw tussen het gepraat. Opschieten, anders wordt het helemaal nachtwerk. Want er is geen sprake van dat zij de hele schaar in één keer kunnen meenemen, al is hun helikopter één van de grootste in zijn soort. Acht man kunnen ze bergen, nu ja, van het grut misschien een stuk of twaalf.

Vlug aan boord!

De vrouw van Hoogwoud met haar zieke kind – de toestand is gelijk aan gisteren – en nog tien andere kinderen gaan in de helikopter. Freek wil graag wachten op de tweede vlucht, tenminste als de Amerikanen het dorp en straks de ark weer kunnen vinden zonder gids.

„Het dorp zal wel gaan,” meent de piloot. „Maar straks de ark. Daarvoor zullen jullie hier licht moeten ontsteken.”

„Wij hebben geen licht,” zegt Lambertse. „Wij hebben nog geen lucifer, die bruikbaar is.”

De Amerikaan geeft Freek een zaklantaarn. „Als je ons straks hoort aankomen, zwaai je maar met die lamp.”

Dan stijgt hij op en snorrend zweeft de helikopter weg.

„Kom mee naar binnen,” zegt zijn vader tegen Freek. „Moeder zal zo blij zijn je nog te kunnen zien.”

De woorden en de toon doen Freek erg schrikken. In de drukte van de onverwachte aankomst en het haastige vertrek van de kinderen heeft hij naar moeder niet gevraagd, en in de grote blijdschap van het weerzien heeft hij er zelfs niet aan gedacht, dat er iets ergs zou kunnen zijn. Maar vaders toon is nu zo ernstig. „Is er wat met moeder?” vraagt hij ongerust.

„Kom mee,” herhaalt zijn vader.

Hij klimt door het dakraam achter vader aan. Zijn zaklantaarn dwaalt over de zolder, haakt aan een bed. Daar ligt moeder. Als het licht op haar gezicht valt, ziet Freek dat het ernstig is.

„M'n jongen,” zegt zij, heel zwakjes en heel blij. „Dat ik jou...

nog zien mag. Dat jij... vader en de kinderen... komt redden.”
„En u, moeder. En u! Het vliegtuig komt dadelijk terug. Dan gaan de anderen erin, u het eerst.”

Zij schudt het moede hoofd. „Ik niet... m'n jongen... ik blijf hier.”

„Volstrekt niet,” spreekt hij tegen. „U gaat mee; naar het noodhospitaal. Daar zijn dokters. Ik ben nog net op tijd gekomen.”

Zij knikt. „Je bent... op tijd gekomen... Freek... Om vader en de kinderen te redden... Hoogwoud en zijn vrouw..., hun zieke kindje... en de anderen... Vrouw Vermaas en haar kind... Kees Olie... En ook op tijd dat ik nog afscheid van jou nemen kan. Daar ben ik dankbaar voor... Maar zelf... blijf ik... hier.”

„Moeder is heel erg ziek, Freek,” zegt zijn vader.

Freek ziet dat wel. Hij zit verslagen op de rand van het bed. Hij heeft veel leed en rouw gezien vandaag. De Brandses en hun dode kindje; de oude mensen, op hun zolder omgekomen; die vrouw, Stijntje, in de hanebalken met twee kinderen, terwijl haar derde en haar man verdronken waren; Jeremias Dekker... En in de ark is ook veel leed. Dat vrouw Vermaas hier is, zonder haar man en zonder haar oudste kind... Hij hoeft naar de oorzaak niet te vragen. En Kees Olie... helemaal alleen. Toen hij straks op de Molendijk stond en de golven klotsen zag waar eens hun huis was, heeft hij een ogenblik gevoeld wat het betekent alleen op de wereld te zijn. Hij heeft zijn vader en zijn broers en zusters wonder boven wonder levend en gezond teruggevonden. Nu treft hij moeder ook nog levend aan. Maar zij is stervende. En eigen te verliezen is heel zwaar. Hij houdt haar witte hand vast, die al koud begint te worden.

„Je moet... niet zo bedroefd zijn, Freek,” fluistert haar zwakke stem. „Ik ga... De Here maakt het goed.”

Dit verrast Freek. Zijn moeder was altijd een twijfelende ziel.

„Ik ben uitgeteerd... maar Hij heeft mij verlost.” Er glijdt een glans over haar ingevallen mond bij deze woorden uit de psalm. Eerbiedig ziet hij zijn moeder aan.

Een poos ligt ze stil, hijgend naar adem.

Dan zegt ze: „Freek... Vader zal het weleens eenzaam hebben... En de kinderen zijn nog zo jong... Jij bent de oudste... Wil jij proberen iets voor hen te zijn?”

„Als ik dat kan!” zegt Freek.

„De Here... zal je... sterken.” Nu houdt zij zijn hand vast en drukt die met een kracht, die Freek verwondert. Ze spreekt weinig meer. Haar adem hijgt. Soms reutelt het in haar borst.

Daar komt het vliegtuig grommend weer terug. Freek hoort het amper.

„Jongen, de lamp,” zegt vader. „Of zal ik de piloten bijlichten?”

„Nee, nee, ik ga al.” Hij wordt wakker als uit een droom. Zeer moeilijk kan hij van zijn moeder scheiden. Maar eenmaal op de been is hij weer rap en buiten zwaait hij met de zaklantaarn.

De helikopter komt op het licht af. Gerrit grijpt de kabel die de piloot laat vieren.

Vrouw Vermaas klimt in het vliegtuig met haar kind. Hoogwoud, nog krom, volgt haar, dan Kees Olie, Gerrit, Manus, Greet.

„Er is nog een zwaar zieke,” zegt Freek tot de piloot.

„Die kan nog mee, maar meer ook niet.”

„Goed, een ogenblik.” Hij klimt naar het dakraam. „Vader, moeder kan mee. Zullen wij haar samen dragen?”

„Het hoeft niet meer, m'n jongen,” zegt zijn vader. „Moeder is heengegaan.”

Freek staat versteend. Zó haastig had hij het einde niet verwacht. Hij loopt naar het bed, houdt de lantaarn bij. Haar ogen zijn gesloten: het gelaat is vredig; er speelt een glimlach om de mond.

De piloot heeft van de anderen gehoord, hoe het binnen staat. Hij oefent groot geduld. Maar eindelijk maant hij toch tot voortgaan.

Dan komt Freek naar buiten. „Moeder is gestorven,” zegt hij. „Wij blijven hier tot morgen, vader en ik. Gerrit, zorg jij dat er dan een boot komt?”

Freek maakt de kabel los. De Amerikanen brengen het militair saluut. De helikopter wiekt omhoog en verdwijnt snel in de nacht. Nog een poos hoort Freek hem grommen. Dan sterft het geluid weg. Nu is er alleen het klotsen van het water en in de verte het ruisen van de stroom, die door een dijkgat trekt.

Freek en zijn vader staan samen op de dijk bij de gestrande zolder.

„Hij is de ark van het behoud geweest,” zegt Lambertse. „Voor ons... en óók voor moeder.”

13 DE ZEGEN NABIJ

DE VOLGENDE DAG VAART EEN ROEIBOOT OVER HET VERDRONKEN LAND naar het dorp. Er zit een oude schipper aan het roer, twee jonge

mannen roeien. Voor in de boot staat onder een zwart kleed een kist; aan de ene kant daarvan zit Lambertse, aan de andere zijde Freek en Gerrit. De mannen spreken niet. Men hoort alleen het wrikken van de riemen in de dollen en het spetteren van de golfjes tegen de boeg van de boot. Zij varen over de verwoeste straten heen, over de plaats, waar eens het huis van Lambertse gestaan heeft, waar moeder Lambertse gewoond heeft van haar trouwen af. Ze meren aan de dijk.

Daar staan de andere kinderen hen op te wachten. Als de kist aan wal gedragen wordt, kruipt Trijntje achter Greet weg, en gaat Manus, anders haantje de voorste, wat schuw op zij. De kist blijft hier voorlopig staan. Er zijn niet aanstonds dragers om ze weg te dragen; die hebben het te druk. Lambertse en zijn kinderen blijven wachten. En dan komen daar ook de Hoogwouds aan en vrouw Vermaas en Kees Olie. Ze staan met z'n allen rondom de kist, aan de rand van het klotsende water, waarin hun huizen zijn verzonken, waarin Vermaas verdronken is met zijn oudste kind, waarin Kees Olie al de zijnen heeft verloren.

Ze staan daar eenzaam. De mensen lopen hen voorbij. Er zijn zoveel doodkisten door het dorp gedragen in de laatste dagen. Ieder heeft te veel aan eigen leed.

Het begint te regenen, maar ze gaan niet weg. Ze willen wachten op de dragers om dan achter de kist te gaan. Ze staan daar bij elkander, een verkleumd, geslagen troepje, dat gisteren dankbaar was voor de redding uit de ark, maar dat nu overweldigd is door de ellende, en niet weet wat het moet. Hoe zal Lambertse zijn kinderen verzorgen zonder zijn vrouw? Waar moeten zij wonen, nu hun huis vernietigd is? Waar moet hij werken? Want boer De Rijke is verdronken en de boerderij verwoest en het land bedolven onder het zoute water. En vrouw Vermaas, wat moet zij, nu haar man en haar oudste kind verdronken zijn? En Kees Olie? Die jongen is alleen op de wereld.

Ze staan met de rug naar wind en regen, starend over het water, dat hen zo geslagen heeft, huiverend in hun natte en vuil geworden kleren. Trijntje huilt zachtjes; Dickie kijkt pips, Gerrit heeft een verbeterd trek op het gezicht. Lambertse is een oude en vervallen man geworden.

Daar houdt een vrouw stil bij het groepje. Zij is op laarzen en heeft een hoofddoek om. „Hoe is het met jullie?” vraagt ze. Lambertse kent de vrouw niet. „Het schikt,” zegt hij een beetje stuurs. Hij wordt op het ogenblik het liefst alleen gelaten, vooral door vreemden.

„Familie verloren?” vraagt de dame met een blik op de kist.

„Mijn vrouw,” antwoordt Lambertse.

Zij wendt zich tot Freek en Greet, achter wie de jongeren wat weggekropen zijn.

„Zijn jullie de kinderen?”

„Jawel,” antwoordt Freek, „wij met ons zessen.”

„Ach... jullie hebben veel verloren in je moeder, hè. En” – tot Lambertse – „u in uw vrouw.”

„Zegt u dat wel, mevrouw,” beaamt Lambertse. „Zij was een beste vrouw en een onbetaalbare moeder.” Hij is minder kortaf dan straks. Deze dame heeft zo iets innemends in haar manier van spreken. Ze is zo moederlijk.

Greet vraagt zich af, wie de dame is. Naast haar staat de burge-meester, maar zij is niet de burgemeestersvrouw. Zij is niet van het eiland. „Ken jij haar?” vraagt zij fluisterend aan Freek.

„Nee,” antwoordt die. „Ofschoon... het gezicht is zo bekend.”

De dame spreekt nu met vrouw Vermaas. Man en kind verloren! Haar warme handdruk spreekt nog sterker van haar medeleven dan haar woorden. Ze spreekt de Hoogwouds aan. Hij vertelt hoe hij en zijn gezin drie dagen op een kaal stuk dijk hebben doorgebracht.

De dame is diep bewogen. „Een kind zwaar ziek door de ellende op die dijk? God geve dat het nog herstellen mag.” Ze praat met

Kees Olie. „Mijn jongen, ben jij je beide ouders en al je broers en zusters kwijt? Wat moet je dan alleen zijn.”

„Zij hebben ginds gewoond,” vertelt de burgemeester aan de dame, wijzend op de plek waar de woning van Lambertse heeft gestaan. „Alles wat zij hadden zijn ze kwijt.”

„Dat materiële komt in orde,” zegt de dame.

„Komt dat in orde?” vraagt Lambertse ongelovig. „Ons huis, ons boeltje, ons werk, wij hebben álles verloren.”

„Het komt terecht,” verklaart de dame stellig. „Daarvoor zorgen wij als Nederlanders met elkaar.”

„Dank u, mevrouw,” zegt Lambertse.

Zij groet de kinderen.

„Dag... Majesteit,” zegt Freek.

Lambertse kijkt zijn oudste aan. Majesteit!... Dit is toch niet?...

Maar Freek knikt; hij heeft de dame herkend van foto's. De burgemeester fluistert Lambertse in: „Het is de Koningin.”

Daar schrikt hij van. Hij heeft zijn pet opgehouden; hij is niet beleefd geweest. In het eerst was hij heel kort. Wat moet de Koningin wel van hem denken?

Koningin Juliana wendt zich nog eens tot hem. Zijn pet gaat nu onmiddellijk af.

„Dat verlies van je huis en huisraad komt in orde, Lambertse, twijfel daaraan niet. In dat andere, het grote leed, moge God je troosten. Bedenk, dat als het leed het grootst is, de zegen nabij is.” Zij drukt hem de hand.

„Dank u... dank u zeer, mevrouw... Majesteit,” stamelt hij.

De Koningin gaat verder. Lambertse staart haar na. Die laatste woorden. Als het leed het grootst is, is de zegen nabij. Zou dat kunnen?

Daar komen de dragers. Zij nemen de kist op de schouders. Lambertse gaat erachter, naast hem Greet, daarachter Freek en Gerrit, de jongere kinderen, de Hoogwouds, vrouw Vermaas, Kees Olie. Lambertse is bedroefd, maar niet langer geheel verslagen. Koningin Juliana heeft hem vertroost. De zegen is nabij!

Ze gaan niet naar het kerkhof; dat is ook verdronken. Op een dijk dicht bij de haven is een massagraf gedolven. Daarin gaan al de kisten op het nummer af. De kist van moeder Lambertse is nummer 31.

Er is geen dominee bij de begrafenis. Na vijftientig begrafenis, gisteren en heden, kon de oude predikant niet meer. In zijn plaats zegt ouderling Kesper de apostolische geloofsbelijdenis. Zijn witte baard waait op de wind; zijn dunne stem verwaait erin.

Freek kent de Twaalf Artikelen te goed om ze niet woord voor woord mee te zeggen.

...Ik geloof... de vergeving der zonden, wederopstanding des vleses en een eeuwig leven!

Freek kijkt naar moeders kist, de laatste van een rij van eenendertig. Hij kijkt naar het witte kruis, dat opgericht staat aan het begin van het grote graf. Langs dat kruis glijdt zijn blik naar boven, waar een blauw gat te zien is tussen grijze wolken. Een eeuwig leven door het Kruis. Dit is de zegen in het leed.

Na de begrafenis weten Lambertse en de zijnen niet waar ze heen moeten. De mensen uit de ark, die gisteravond in het dorp gekomen zijn, hebben de nacht op de meelzolder van Van Dijk doorgebracht en de bakker heeft gezegd dat zijn huis altijd voor hen openstaat. Maar zijn kamer was daar straks al overvol en trouwens, het kleine stukje van het dorp dat droog gebleven is, zit propvol met vluchtelingen. En telkens komen er nog meer bij. Men weet haast niet waar men moet gaan of staan.

Die middag komen er echter schepen de haven binnenlopen en dan gaat de omroeper rond om aan te kondigen dat ieder die niet bij het reddingswerk betrokken is, het dorp verlaten moet; degenen die huis en goed verloren hebben het eerst. Zij worden per schip naar Dinteloord gebracht en vandaar verder het land in. Zij krijgen onderdak, voedsel en kleren.

Lambertse ziet dit als een uitkomst, een bevestiging van het woord van de Koningin, die zei: „In het grote leed kunnen wij jullie moeilijk troosten, maar voor het andere wordt gezorgd.”

Gerrit en Kees Olie willen blijven om mee te doen aan het reddingswerk, in plaats van er vandoor te gaan. Maar een dokter van het Rode Kruis, die allen voor ze aan boord gaan onderzoekt, zegt tegen hen: „Rust en goed voer, dat is wat jullie nodig hebben, jongens, na vier dagen in die ark en op die dijk.”

En dan voelt Gerrit toch ook wel dat hij erg moe en slap is. En met Kees Olie is het precies gelijk gesteld.

Als het schip de haven uitvaart, wuift Freek de zijnen na; hij blijft op het eiland.

Van de haven gaat hij nog eenmaal naar het grote graf. Het is vlakbij. Er zijn alweer tien kisten bijgeplaatst. Er staan nu veertig op een rij. Straks zullen het meer dan driehonderd zijn, want zoveel mensen uit dit ene dorp zijn omgekomen. Ginds, nummer 31,

moeder. Neen, moeder is daar niet. Zij is Boven. De zegen, die nabij was naar het woord van Koningin Juliana, geniet zij reeds. Hij wandelt naar de Molendijk. Voor het ogenblik heeft hij geen taak. Han, Frans en Lijn zijn vanmorgen met de vlet gekomen; ze hadden, zoals hij wel gedacht had, motorpech gehad. Hun hulp is vandaag echter niet meer nodig. Er zijn mariniers gekomen, die nu met motorvletten de boerderijen in de polder afzoeken naar overlevenden en dan is er een hele zwerm helikopters, die helpen waar geen duck of vlet kan komen. Hij kan het best teruggaan naar Dirksland, waar hij Koen met de duck in de steek gelaten heeft.

Op de Molendijk ontmoet hij zijn Amerikaanse vrienden van gisteravond. Zij staan klaar om enkele ingenieurs, die de situatie hier opgenomen hebben, naar Dirksland te brengen.

„Kan ik er nog bij?” vraagt Freek.

„Kom in,” antwoordt de kleine Amerikaan.

Rap klimt hij in de helikopter en dan zweven ze naar Dirksland, waarvan uit de lucht wel zeer duidelijk te zien is, dat het een kleine rest is van het verdronken eiland, zoals voor zes eeuwen diezelfde hoek het begin van het eiland heeft gevormd.

In Dirksland zoekt Freek naar de duck. Hij ziet hem staan op het erf van een café en binnen vindt hij Koen.

Die springt op als hij zijn makker ziet. „Gevonden?” vraagt hij.

„Gelukkig wel!” Freek vertelt hoe hij de zijnen heeft gevonden, van hun redding, ook van moeders dood.

Dit treft Koen diep. „Je moeder dood... Ze was een goede moeder, Freek. Ik hield van haar.”

„Dat was wederkerig, Koen. In haar laatste uren heeft ze het nog over jou gehad.”

Koen is ontroerd. De vrienden zitten stil bijeen. Daarna vraagt Koen naar de anderen.

„Die zijn naar Brabant,” vertelt Freek.

„Niet ziek na de ontbering?”

„Een beetje slap, maar goed gezond.”

„Greet ook?”

„Ja, best. Zij vroeg me je te groeten.”

„Dank je,” zegt Koen. Er speelt een glimlach om zijn mond.

„En hoe heb jij het gehad sinds ik je in de steek gelaten heb?” wil Freek nu weten.

Nu glijdt er een schaduw over Koens gezicht. „Haast niks meer uitgevoerd. Als liever komt, kan lijer gaan.” Het komt er schamper uit.

„Wat bedoel je?” vraagt Freek.

„’t Begon gistermiddag al, een paar uur nadat jij weg was. De helikopters kwamen...”

„Prachtmachines!” valt Freek in.

„O, ja, ze doen best werk. Maar ik lag eruit met mijn ouwe duck, toen zij kwamen. De mensen wilden liever door de lucht dan door het water. Ik heb nog drie ritjes gedaan: de eerste met een halve vracht, de laatste met drie mensen. De burgemeester zei, dat ik nu vee moest halen, dat op de dijken midden tussen het water stond. Vanmorgen één vracht gehaald. De koeien aan boord, de paarden erachter, lopend als wij reden, zwemmend als wij voeren. Maar toen kwamen de moffen, en nu lig ik daar ook uit.”

„Moffen?” vraagt Freek verbaasd.

„Ja, Duitsers met Amerikaanse ducks. O, prima kerels, daar niet van. Ze pakken aan, al maken ze wat veel lawaai en klinkt hun commanderen je niet leuk in de oren. In ’40-’45 heb ik dat te vaak gehoord. Ze hebben uitstekend materiaal. Ons duckje is toch maar een gammel beestje, al heeft het zich goed gehouden. De burgemeester zei, dat ik nu maar eens rusten moet; dat had ik verdiend, zei hij.” Koen snuift van ergernis.

„Had je het *niet* verdiend?”

„Als ik hier niets te doen heb, ga ik weg.”

Freek geeft zijn vriend gelijk. Als zij niet nuttig kunnen zijn, is het beter te verdwijnen. Gelukkig hebben zij zich nuttig kunnen maken. Die dag van gisteren... een fijne dag was dat, hoeveel leed en ellende er ook heerste. Eerst de tochten met de duck. Telkens hebben zij zestig mensen in veiligheid gebracht. Daarna mocht hij met Han en Lijn verscheidenen redden. Tot slot de redding van de zijnen met de helikopter. Hij vooral kan rijk tevreden zijn. Zij beiden trouwens. Wanneer er nu anderen zijn, die hulp verlenen willen, toegeschoten uit binnen- en buitenland, dan moeten zij hun die gelegenheid ook gunnen. Zij spreken af: Morgen gaan we naar Delft terug.

14 GEVECHT OP DE DIJK

DIE AVOND ZITTEN FREEK EN KOEN IN HET STAMPVOLLE CAFÉ VAN Dirksland. Er gonzen drie, vier talen door elkaar. Er zijn polderjongens en soldaten, Fransen, Engelsen en Duitsers. De zonen van

volken, die elkaar tien jaar geleden op leven en dood bevochten, zijn toegesnelde om het mooiste werk te doen dat militairen ooit verrichten kunnen: vechten tegen het geweld van de elementen en mensen redden van de dood.

Freek en Koen stappen op een vroeg uur op. Zij willen graag naar bed na dagen van hard werken en geringe rust. In een school, waar strozakken de plaats van de banken hebben ingenomen, is hun een slaapplek toegewezen. Ze kruipen onder de dekens. Maar ze liggen amper, of ze worden opgeschrikt door klokgelui.

In de rampnacht luidden alle klokken. Dreigt er een nieuwe ramp?

Zij springen op en kleden zich. Voor de stoep van het raadhuis horen zij een boodschap van de burgemeester. Een dijk, die om het droog gebleven gebied ligt, blijkt ondermijnd te zijn en het wordt vannacht hoogwater. De toestand is kritiek. Driehonderd man zijn nodig om een doorbraak te voorkomen. Vrijwilligers voor!

De jongens denken niet meer aan vermoeidheid. De burgemeester kan hen krijgen voor ieder werk, dat hij maar van hen hebben wil. Zij behoren bij de eersten, die zich melden. Er volgt een brede stroom vrijwilligers. Iedereen wil meedoen. De jeugd is het geestdriftigst. Meisjes zowel als jongens bieden zich aan. Er zijn er bij zó jong, dat ze afgewezen moeten worden. Dan tonen die zich diep teleurgesteld, omdat hun hulp versmaad wordt. De burgemeester troost de kinderen met de belofte dat hij morgen werk voor hen heeft. Het leger der vrijwilligers snelt naar de dijk.

Daar is het licht als midden op de dag.

Vier dagen lang is het eiland nacht aan nacht in dikke duisternis gehuld geweest, omdat de elektrische stroom was uitgeschakeld, maar nu zijn van de wal de beste aggregaten aangevoerd. Een zware motor dreunt; dynamo's snorren; sterke lampen stralen.

Er zijn ook vrachtauto's genoeg, maar hun werkingssfeer wordt zeer beperkt, omdat zij op de afgekalfde en ondermijnde dijk niet kunnen rijden. Daarom moet het zand, dat dienen moet om de dijk te houden, over vrij verre afstand op de nek gedragen worden. Freek en Koen zijn kleine schakels in de ketting zonder eind, die voortschuift van de vrachtauto's naar het bedreigde punt. Bij de wagens krijgen zij telkens een zandzak op de schouder en bij de bres wordt deze zak gestort. Ze ploeteren door slik en plassen; ze glijden uit; soms komt het water over de schachten van hun laarzen heen, daarbinnen sopt het. Elke nieuwe zak die op hun schouders wordt gezet, is als een natte plak, omdat het zand nat

is, zoals alles nat is. Hun kleren raken doorweekt; het siepert langs hun ruggen.

Zij zijn jongkerels; ze kunnen heel wat hebben. Maar er lopen ook oudere mannen in de tredmolen; ook meisjes en ook vrouwen; velen, aan zware handenarbeid niet gewend. Freek wijst Koen de mensen aan: „Daar gaat de dokter; daar het schoolhoofd; dat meisje met die zak over het hoofd, is de dochter van de notaris, Leids studente.” Voor hen is het ongewone werk natuurlijk dubbel zwaar. Niet één wil echter laten blijken dat het hem of haar te zwaar valt. Zij vechten allemaal verbeterd om te voorkomen dat de zee nog verder in het geteisterde eiland door zal dringen. Maar zal het helpen? Het water stijgt en stijgt. Het sijpelt over en door de gehavende en verzakte dijk in de nog droog gebleven polder. Elk sijpelend beekje kan in een oogenblik aanzwellen tot een stroom, en als die eenmaal bruist, is hij niet meer te stuiten, zoals zondagmorgen op dertig, veertig plaatsen tegelijk gebleken is. Hij schuurt het gat uit in de breedte en in de diepte; hij vaagt dikwijls een hele dijk weg en dan stort het water zich over het land met tomeloze kracht.

Deze nacht wordt ieder klein begin met een zak zand bedwongen. Tienduizend zakken zand worden gestort. En langzaam rijst de muur. Het is of er een nieuwe dijk op de oude wordt gezet. Als eindelijk het water zakken gaat, omdat de eb begint te lopen, is de dijk behouden. Dirksland blijft droog!

De levende ketting breekt, zodra hij zijn dienst heeft gedaan. De mensen wankelen naar het dorp. Freek en Koen steunen een dame die zou vallen. Het blijkt de domineesvrouw te zijn. Een halfuur later vallen de jongens als blokken op hun strozakken, onmiddellijk in diepe slaap.

Des avonds worden zij ontboden bij de burgemeester.

Afnokken, onderstelt Koen. Zij zullen een vriendelijk bedankje krijgen, want de burgemeester was zeer ingenomen met het werk van de duck op de eerste dag. En meteen de boodschap dat hun diensten niet meer nodig zijn. 't Is goed. Zij hebben zelf gezegd: er is een tijd van komen en een tijd van gaan. Als er Duitsers zijn met nieuwe Amerikaanse ducks, hebben ze daar op het eiland meer aan dan aan hun oud kavalje. Maar 't zit hun toch een beetje dwars dat zij worden afgedankt.

De burgemeester heeft wat anders. Op een dijk, die op het oogenblik zeer afgelegen achter overstroomde dorpen ligt, zal een gat gedicht worden. Daar moet een ploeg volk naar toe, zo'n honderd

man, deels polderjongens, deels vrijwilligers. „We worstelen alweer om er bovenop te komen, jongens,” zegt de burgemeester opgewekt.

Freek en Koen vinden dat prachtig, maar waarom vertelt de burgemeester dit aan hen?

„Je kunt daar alleen maar komen met een duck, en nu wou ik dat jullie met je duck die ploeg verzorgden. Je rijdt het volk erheen; je brengt hun het materiaal, dat zij behoeven. Je brengt en haalt hun opzichters; je rijdt de aflossing, kortom: jullie staan ter beschikking van die ploeg. Kan dat? Het is niet een karweitje van een dag; we komen nu aan werk van langer adem toe. Hoelang hebben jullie beschikking over die duck en over jullie tijd?”

„De baas heeft gezegd dat we weg mogen blijven, zolang we hier nuttig kunnen zijn,” antwoordt Koen.

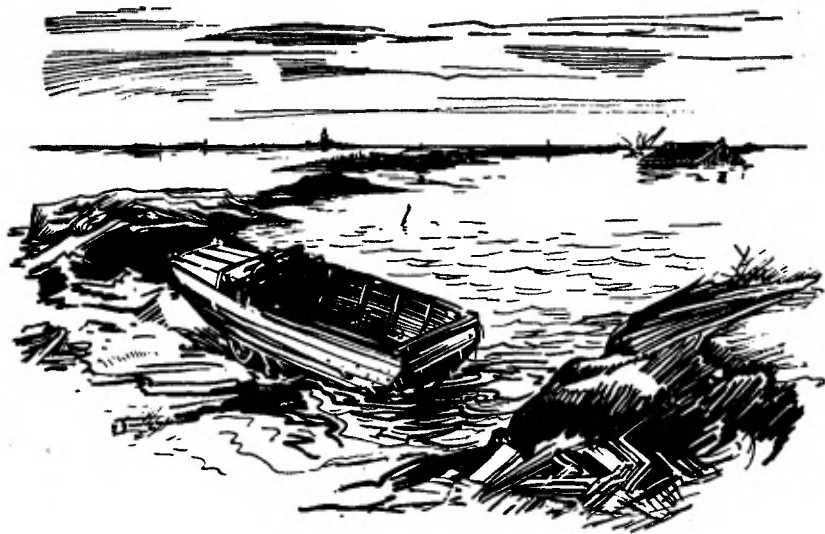
„En willen jullie blijven?”

„Niets liever dan dat!”

De zaak is al beklonken.

„Morgenochtend, zodra het licht wordt, rijden jullie de eerste ploeg,” bepaalt de burgemeester.

De rit van vrijdagmorgen lijkt op de tochten, die zij woensdag maakten. Ze hobbelen weer over verzakte dijken, glijden langs afgekalfde koppen in een gat, varen dwars door de stroom en krabbelen bij de andere dijkkop op. Soms gaan hun wielen over

wrakhout en kadavers, die op de dijken zijn aangespoeld. Zo was het woensdag ook. Maar als ze in het dorp komen, waar ze eergisteren keer op keer hun duck met mensen hebben volgeladen, is het anders. Toen zat dit dorp propvol, hoewel het volledig onder water stond. De zolders puilden uit. Op het hoogste deel plasten de mensen op lieslaarzen rond. Er stond een dichte drom om de duck.

Nu is het dorp ontruimd. De huizen, of zij tot de vensterbank of tot de dakgoot in het water staan, zijn leeg. Op de vensterbank van een woonhuis mauwt tussen flarden van gordijnen een vergeten kat, mager en grauw. Op een zolder jankt een hond. Midden in de straat drijft het kadaver van een koe. Het dorp is dood. Dit is luguber.

Bij het dijkgat, dat gesloten moet worden, laten Freek en Koen de polderjongens in slik en modder achter. Zij gaan terug. Diezelfde morgen halen ze de tweede groep. Daarna brengen ze benodigdheden voor een keuken en een kantine, en later banken om op te zitten, tafels om aan te eten, stro om op te slapen. Want het dijkvak is zo afgelegen, dat de arbeiders er 's nachts zullen moeten blijven. Een wierschuur, op een verbreding van de dijk gebouwd, moet dienst doen voor kantine, eetzaal en slaapzaal tegelijk.

Terwijl de jongens nog druk rijden met benodigdheden, is het werk tot het dichten van het gat al aangevat. Die avond blijven zij bij de dijkwerkers. De kok heeft een grote pot erwtensoep met spek en worst gekookt. De polderjongens eten drie, vier diepe borden leeg. Daar kunnen Freek en Koen niet tegenop. Na het eten is het stozakken stoppen en dan gaan allen slapen. Het ronkt weldra in de schuur als draaide een vliegtuig zijn motoren warm. Zaterdags wordt het werk aan het stroomgat voortgezet. 't Schijnt Koen, als hij toekijkt, een hopeloos karwei, veel moeilijker dan het werk waaraan hij zondag te 's-Gravenzande en gisteren bij Dirksland meegeholpen heeft. Dat was voorkómen dat het water stromen ging, door ieder sijpelend adertje onmiddellijk af te dammen. Hier echter kookt en bruist en schuimt de stroom door het gat en hij sleept alles wat erin gestort wordt mee. Op het ogenblik zijn de arbeiders nog aan de randen bezig, waar de stroom het zwakst is en nu lijkt het al monnikenwerk. Wat moet dat worden, als ze het hart van het gat naderen, waar de stroom het felst is? Heeft hij niet een gat gezien, waar een betonnen duikersluis van 25 ton gewicht uit de dijk geperst en honderd meter ver de polder ingeslingerd is? Hoe wil men dan in vredesnaam dit gat dichten met

zakjes zand? Hij uit zijn twijfel tegen Kroese, de opzichter van het waterschap, die het werk leidt. Deze lacht erom. De dichting van dit binnendijkje is een klein karweitje, zegt hij. Als straks de buitendijken aan de orde komen, wordt het zwaarder. Maar ook dat zal lukken.

Koen denkt dat Kroese een beetje opsnijdt. En hij vindt ook dat er wel heel rustigjes gewerkt wordt. De polderjongens haasten zich niet en de boerenjongens van Flakkee, die met hen samenwerken, hebben hun tempo overgenomen. Er zit lang niet die spanning in het werk, als er in 's-Gravenzande en in Dirksland was.

„Wij maken ons niet zenuwachtig,” zegt de opzichter, als Koen daar een opmerking over maakt.

Die zaterdagavond komt Koen, na een nieuwe rit naar Dirksland, weer eens kijken. De hele ploeg is nog aan het werk. En nu is alles anders dan vanmorgen en vanmiddag. De polderjongens werken nu met vaart. Met nog een andere vaart dan de vrijwilligers in 's-Gravenzande en Dirksland. Hun zandzakken zijn tweemaal voller en dus tweemaal zwaarder dan de vrijwilligers ginds droegen, hun stappen op de glibberige dijk zijn tweemaal langer; het régent zandzakken in het sluitgat. En Koen ziet met verbazing hoe dit gat, dat, toen hij straks weer wegreed voor een vracht, nog gaapte, nu klein geworden is, en dat de stroom rustig vloeit in plaats van kookt en bruist.

„De boel moet als het kan vanavond dicht,” zegt de opzichter. Het is te zien dat de arbeiders het daarop zetten. Het lijkt erop dat zij hun formidabele spierkracht en energie bewaard hebben voor de laatste uren van de week.

Koen twijfelt nu nauwelijks dat het gelukken zal. Het werk gaat zo gezwind en het water is zo rustig.

De spanning stijgt. De mannen rennen. Koen vat niet recht, waarom er plotseling onder zulk een hoge druk gewerkt wordt. De opzichter loopt onrustig heen en weer. Soms stampt hij op de grond van ongeduld. Hij bijt zijn lippen haast tot bloed.

„Stoppen, jongens,” zegt hij op een gegeven ogenblik teleurgesteld. „Het is mis.”

Alsof een tot het uiterste opgewonden veer opeens gebroken is, zo is de spanning plotseling weg. De mannen laten de zandzakken van de schouder vallen. Traag, wat gebogen, lopen ze naar de schuur.

Koen snapt dit niet. Waarom is het zo plotseling afgelopen en wat liep er mis?

„Kijk maar eens bij het gat,” zegt Kroese.

Koen gaat erheen. De stroom, die straks zo flauw was, jaagt weer fel.

„Hoe komt dit?” vraagt hij, „en waarom liep het mis?”

De opzichter kijkt hem wat meewarig aan. „Jij komt niet van de zee kant, hè?”

„Van Delft.”

„Maar je hebt toch wel van eb en vloed gehoord?”

„Natuurlijk!”

„Nou, dat is dit.”

„Maar dit is toch een *binnendijk*!”

„Dat was ie, ja. Maar wat is tegenwoordig binnen en wat buiten?”

Hij wijst naar het zuiden. „Dat was eenmaal de buitendijk. Nu liggen er een aantal klompen klei. Wanneer de buitendijken zo ontredderd zijn, heb je op het hele eiland eb en vloed.”

Koen staat nog bij het gat.

De stroom bruist feller. Zandzakken, pas gestort, gaan werken, drijven, worden weggevaagd. De stroom vernielt het pas verrichte werk. Zo gaat het hier, bij het kleine gat in het binnendijkje. Hoe moet dat straks gaan, wanneer de klompen klei daarginds, waar rondom het water nu vrij spel heeft, weer tot een hechte buitendijk moeten worden gemaakt?

Daarover hoef je het nog niet te hebben. Let eerst maar op dit gat.

Een klein karweitje, zei de opzichter ervan. Maar de poging om het te dichten heeft gefaald. Kroese mag wel een toontje lager zingen, zou Koen menen.

Koen moet nog met de duck terug naar Dirksland. Hij zou de opzichter meenemen. Daarop heeft hij gewacht. Maar die is van plan veranderd.

„Zeg tegen mijn vrouw, dat ik hier blijf, nu het gat niet dichtgekomen is, en dat we morgenochtend het karwei afmaken,” draagt hij Koen op.

Die belooft dat hij de boodschap doen zal. In zijn hart vindt hij dat de opzichter erg zelfverzekerd is.

Met een lege wagen rijdt Koen weg.

Bij de schuur zijn de polderjongens bezig slik en aarde van hun laarzen te verwijderen. Ze ginnegappen. Dat hun werk gefaald heeft deert hun blijkbaar in het minst niet.

„Hei, loopeend!” groet er een naar Koen. Dit is de bijnaam, die hij en Freek gekregen hebben naar hun duck.

Koen zwaait een groet terug.

„Vergeet niet die zwartrok morgen hier te brengen!” roept de polderjongen.

„En zeg hem dat hij ons wat goeds bezorgt,” voegt een ander daaraan toe. „Geen snert met bruine bonen, die krijgen we van Krelis wel.”

„En ook geen flauwe liflafjes,” roept een derde.

„Moet de dominee jullie potje morgen koken?” vraagt Koen lachend.

„Ja, een *goeie* pot. Die hebben wij hier op Nova Zembla nodig, morgen zeker.”

Koen heeft eindelijk door wat zij bedoelen. „Ik zal hem zeggen dat ie jullie een hartige kost schaften moet,” belooft hij.

15 STILLE ZONDAG

DE KLOK VAN DIRKSLAND LUIDT. MAAR DITMAAL IS HET GEEN ONRUSTIG kleppen of alarmerend beieren, zoals hij in de rampnacht en vrijdagavond heeft gedaan. Het is zondagmorgen en deze zondag is door de kerken en de regering bestemd voor gebed en verootmoediging, vanwege de nationale ramp die het land getroffen heeft. In dichter drommen dan anders gaan heden bij het luiden van de klokken de mensen overal in Nederland op, en vooral op het kerkse Flakkee.

Freek en Koen gaan niet in Dirksland naar de kerk. Zij hebben dienst. Hun opdracht luidt een veldprediker, die eerst een vroege dienst heeft moeten leiden voor soldaten, ergens in een school, straks met de duck naar de afgelegen dijk te brengen, waar er voor de polderjongens kerk is in hun schuur.

Terwijl zij op de dominee wachten, zien zij toe hoe het volk van Dirksland ter kerke gaat, samen met al de vluchtelingen die hier samengestroomd zijn uit verdronken polders.

Er ligt sneeuw. Na storm en regen is het winterweer geworden. Het kerkezwart steekt af tegen het heldere wit. De mensen lopen langzaam, velen met gebogen hoofd. Het volk rouwt; er is haast niemand, ook onder die van Dirksland niet, die niet een bloedverwant verloren heeft in de afgelopen week, en als de rouw bij sommigen al niet in het eigen huis gekomen is, dan dragen zij toch rouw om het eiland, want de verbondenheid van de Flakkeeërs is zeer groot. Er is rouw, maar er is ook rustige gelaten-

heid. Zomin als er de vorige week, toen het water over het eiland donderde, paniek ontstond, zomin is er nu opstand. „Zou ik het goede van God ontvangen en het kwade niet ontvangen?” zegt dit volk met Job. Zij gaan ter kerke in waardig zwart, het dikke kerkboek onder de arm, ernstig schrijdend door de sneeuw, terwijl de klok luidt en tussen de zware slagen het brons vibreert onder de lage luchten.

Wanneer de kerkklok zwijgt is het voor Freek en Koen tijd hun dominee te halen.

Soldaten dragen een kofferorgeltje en kerkboeken in de duck. Wat bij hen voor de kerkdienst is gebruikt, kan straks de polderjongens dienen. De dominee stapt in. Freek start. De duck hobbelt over de verzakte dijken, glijdt bij een dijkkop neer, zwemt door de stroom, klimt bij een andere dijkkop op. De jongens kennen dit na zoveel ritten. Voor de dominee is het een vreemde kerkgang.

Het is weer gaan sneeuwen. De witte vlokken dwarrelen neer. Ze bedekken het wrakhout, dat tegen de dijken aangedreven is, en alles wat er tussen dat wrakhout ligt. Ze bedekken veel ellende.

Het is stil geworden op het verdrongen eiland, nadat het eerst gedaverd heeft van storm en stroom en later van motoren in vliegtuigen en boten, die heul en hulp brachten. Op deze dag rust alles in gebed en verootmoediging.

Behalve bij het stroomgat op de afgelegen dijk! Daar wordt gewerkt met een gelijke vaart als gisteravond. Het gaat nog harder, omdat een grote schaar Flakkeeërs de polderjongens is te hulp geschoten. Want nu *moet* slagen wat gisteren heeft gefaald. Er wordt gevóchten met de stroom.

Freek, Koen en de dominee dragen het kofferorgeltje en de kerkboeken in de schuur. Van een paar kisten bouwen zij een podium, een kleedje eroverheen. Ze stapelen de strozakken hoog op tegen een blinde muur en schikken de banken, die anders bij de tafels staan, zoals bij een kerkdienst past. De wierschuur wordt van slaap- en eetzaal kerk. Wanneer zij klaar zijn, is het werk bij het stroomgat nog in volle gang. De mannen zwoegen in de sneeuwjacht. „Het is hier vandaag eerst werken en dan bidden, dominee,” schertst Kroese, wanneer de predikant met Freek en Koen bij het sluitgat komt kijken.

Het gat is nu weer klein geworden en op dit ogenblik loopt er geen stroom. Maar de dijk is nog niet dicht. Wanneer de vloed begint voordat de sluiting is voltooid, loopt het weer mis, zoals gisteravond. En begint de vloed al niet te trekken? Door het sneeuwen is het niet goed te zien.

De opzichter pakt mee aan op dit kritieke ogenblik. De dominee vraagt of hij ook helpen kan. Natuurlijk! Behalve hij doen Freek en Koen ook mee. Zij torsen de zware zakken in het forse tempo van de polderjongens. Op de weke dijk zakken ze tot over de enkels in het slik en gaan ze tot hun knieën door de plassen. De vloed komt zichtbaar op en het gat is nog niet dicht. Het water zoekt zijn weg weer tussen de gestorte zakken. Het duwt een zak opzij. Het gaat weer bruisen. De polderjongens schijnen voor de tweede maal te falen.

Maar zij houden vol en het tempo wordt nog opgevoerd. De zakken *hagelen* in het gat.

Voordat de stroom goed door kan zetten is het gat dicht. Dan wil Koen juichen. Maar Kroese zegt niet „stoppen” en de polderjongens werken door in hetzelfde tempo. Het gat moet *goed* gedicht. Een kop erop en een hoog schot erachter. Als het straks hoog water is, moet de dijk óók veilig zijn. Zij werken nog een vol uur. Dan geeft de opzichter het sein. „Stop! Het is genoeg.”

Het werk staat stil.

De dominee wrijft z'n schouders en z'n armen en wist zich het zweet van het gezicht.

De polderjongens kijken naar hem met een meewarig lachje. De zwartrok heeft twee uur gewerkt en nu is hij van streek. Zij werken vijftig, zestig, als het moet tachtig uren in de week en ze worden er niet anders van.

Hoe moet het nu met de preek? Wat hun aangaat, zij zijn er klaar voor. Maar de dominee is buiten adem. Die komt zo de stoel niet op.

De kok brengt de oplossing. Eerst *zijn* kost en dan die van de dominee, want het is etenstijd geworden. De dominee en de beide loopeenden schuiven toch mee aan?

Dat doen zij.

De dominee lepelt zijn soep, zittend op de kist die voor kansel dienen moet. De arbeiders zitten op rijen achter elkaar te eten, omdat hun eetzaal kerk geworden is. Het wordt een namiddag-preek. Het hindert niet. Zij zouden anders toch niet weten, wat zij met hun lege tijd in dit verlaten oord beginnen moeten. En de dominee heeft de tijd, nadat vanmorgen zijn soldaten hun zondags deel gekregen hebben.

Freek wordt veroordeeld om op het orgeltje te spelen, al heeft hij ook beweerd dat hij niet spelen kan. De dominee komt de kansel op met modderspatten in het gezicht en een smeer klei op de jas. Hij is een brijbroek onder brijbroeken geworden.

Het spelen van Freek gaat niet best, maar de polderjongens hebben daar geen last van. Hun harde stemmen overstemmen het amechtig orgeltje. De psalm dreunt:

Laat vrij het schuimend zeenat bruisen,
De ontroerde waat'ren hevig ruisen,
De golven mogen door haar woën
Het berggevaarte daav'ren doen...

De preek zet fors in.
...Het schuimend zeenat heeft gebruikt en als de bergen al niet gedaverd hebben van de woedende golven, de dijken zijn erdoor kort en klein geslagen en de hele wereld dreunde van de schok. Wij, trotse mensen staan te kijk in onze eigenwaan, die ons deed dichten:

De dijk ligt tussen 't land en 't water
met palen en basalt.

Hier ligt hij nu, hier ligt hij later,
totdat de aarde valt.

De golven mogen rijzen, dalen,
hij heeft ze steeds geveld.
De dijk zal nimmer, nimmer falen,
bij water en geweld.

Maar de dijken zijn geveld in plaats van de golven. Zij hebben gefaald met al hun palen en basalt. En wij staan voor schut met ons trotse gedicht van de dijk...

De polderjongens en de Flakkeeërs begrijpen het niet allemaal. Van gedichten hebben zij geen verstand en hun dominees hebben een andere manier van preken. Maar wat erachter zit verstaan ze wel. God is groot en de mens een nietig wezen, en daar zeggen ze amen op, de polderjongens van Sliedrecht en Hardinxveld evenzeer als de mannen van Flakkee.

...Laat ons oppassen niet alwéér trots te worden vlak na de catastrofe van verleden week. Wij hebben zo pas dat stroomgat gedicht. Zijn we er niet een beetje groots op? Ik ook, al heb ik het minste ertoe bijgedragen. Wij zijn klein en God is groot. Niet op onze dijken en niet op onze kracht moeten we vertrouwen, al hebben we ook handen als kolenschoppen en spieren als kabeltouwen...

Er zijn onder de hoorders enkelen, die een lichte frons in het voorhoofd trekken. Deze dominee is nogal persoonlijk. Moet hij dat karweitje van vanmorgen in de preek betrekken? Maar anderen knikken instemmend.

De predikant richt zich nu tot de getroffenenen onder zijn hoorders. Die zijn er vele. De Flakkeeërs hebben allemaal verliezen geleden en bij veel mensen in Sliedrecht en Werkendam staat het water ook in de huizen.

Freek, op zijn bankje bij het orgel, denkt aan het verlies dat hij geleden heeft. Zijn moeder. Vandaag, 8 februari, zou het haar verjaardag zijn. Koen en hij zouden deze dag met haar vieren. Dat was met Kerstfeest afgesproken. Nu zijn zij op het eiland, maar moeder is er niet. Zij is ondergegaan in het tumult van storm en vloed, begraven in het massagraf.

...Rondom Hem zijn wolken en donkerheid. Veel wolken en veel donkerheid zijn er in deze week geweest. Maar er is ook vriendelijk licht bij Hem. Kijk maar!

De dominee wijst naar een bundel zon, die na de sneeuwjacht door een smal raam binnenvalt.

...Hij slaat, maar Hij heelt ook. Hij geeft ons kracht naar kruis, en Hij troost, zoals een moeder troost. In Zijn ondoorgrondelijke wijsheid keert Hij het kwaad ten beste en laat rampen meewerken tot onze zaligheid...

Is dat zo niet met moeder? denkt Freek. Zij was een twijfelende ziel. Nooit zeker van haar zaligheid en vaak bekommerd. Maar in de donkere ark heeft God het duister op doen klaren en zij is roemend heengegaan.

Voordat de dienst begon heeft een van de polderjongens de dominee apart genomen. „Dit wordt een rare kerkdienst,” zei hij, „maar u vergeet toch de collecte niet.”

De veldprediker lachte. Hoe zou een dominee de collecte ooit vergeten!

De brijbroek was nog niet tevreden. Het was vandaag immers een bijzondere collecte. Er werd een offer voor het Rampenfonds gevraagd. Het kon zijn dat sommigen daar niet aan dachten. Of de dominee het vooral wou zeggen van de preekstoel af.

De dominee dacht dat deze collecte meer vóór hen was dan dat er geld van hen verwacht werd. Zij waren immers bijna allemaal getroffen.

Dat mocht zo zijn, maar wie iets had te missen, mocht toch geven, meende de moddergeus, en daarin was de predikant het met hem eens.

Aan het einde van de dienst kondigt de dominee de collecte aan en Koen en Freek, die manusjes van alles zijn, gaan rond. Zij hebben geen collectezakken. Zij hebben ook geen hoed. Enkele van de oudere polderjongens hebben echter hoeden, ouderwetse stijve bolhoeden, die eenmaal zwart geweest zijn, maar die zij tegenwoordig dragen bij het werk. De klei zit er een duim dik op. Daarin halen de jongens de collecte op.

Er rammelt niets bij het collecteren. Er klinkt ook geen metaal op de harde bodem van de hoeden. Er ritselt wel vaak wat.

Wanneer zij in een hoekje van de schuur op een ruw houten tafel de hoeden ledigen komt er veel papiergeld uit. Rijksdaalders, tientjes en nog grotere biljetten. Verscheidene loonzakjes die ongeopend in de hoed geworpen zijn.

De ruwe moddergeuzen, zelf slachtoffers van de watersnood, de Flakkeeërs, die soms vrouw en kinderen en al hun have verloren hebben, de mannen die zichzelf reeds geven door in dit onherbergzaam oord tot zaterdagavond laat en op zondagmorgen vroeg te

vechten tegen het water, tasten diep in hun buidel, geven hun volle weekloon weg. De springvloed van het erbarmen stijgt boven de springvloed der vernieling uit, ook hier.

De dominee blijft die middag en die avond bij de mannen op de dijk. Ze praten en ze roken samen. Ze pleiten na over de preek. Er zijn erbij, die vinden dat de dominee het niet genoeg heeft aangezegd. Hij komt uit het noorden. Daar zijn ze anders dan op de eilanden en in de waarden. De ramp was een oordeel over de zonden van dit volk. Daarop vraagt de dominee of die van Zeeland en Zuid-Holland grotere zondaars zijn geweest dan de anderen, en of zij die verdronken zijn meer schuld hadden dan degenen die ontkomen zijn, en hij haalt daarbij een woord van Jezus aan: „Of denkt gij dat die achttien op wie de toren van Siloam viel, grotere zondaars zijn geweest dan de anderen? Ik zeg u: neen, zij...” De polderjongens gaan daar niet tegenin; een gewoon mens kan tegen een dominee nooit op. Maar recht toegeven, dat zij mis waren, doen zij ook niet. Enkelen kunnen Gods oordeel niet rijmen met Zijn liefde. Die zo praten zijn vreemde eenden in de bijt der eilanders. De dominee spreekt over verzoening en gerechtigheid. Anderen hebben het over het aandeel van God en van de duivel in de ramp. De Flakkeeërs fronsen soms hun voorhoofd over de predikant. Deze besluit met: „De hand op de mond. God is groot en wij begrijpen Hem niet.” Daarmee zijn allen het eens, de zwaren en de lichten. Freek moet weer het orgeltje bespelen, want zij besluiten hun discussie met gezang. Hij speelt krukkelig, maar het gaat. Het laatst zingen ze: Nader mijn God bij U.

En als de dominee daarna dankt, is het of God op deze stille zondag heel dicht bij deze ruwe kerels in de oude schuur op die vergeten dijk van het verdronken eiland is.

Hierna breken de gasten op. De polderjongens helpen het orgeltje naar de duck dragen. De dominee stapt bij Freek en Koen in de cabine. De winteravond is al lang gevallen, maar nadat zij zoveel keren van Dirksland naar deze dijk en weer terug gereden zijn, durven zij de tocht bij duisternis wel aan.

16 WACHTEN EN WERKEN

FREEK STAPT IN UTRECHT DOOR DE STATIONSUITGANG NAAR BUITEN.
Gerrit en Manus staan hem daar op te wachten.

Zij brengen hun broer door de drukte van auto's en autobussen haastig naar de overkant van het plein tot bij de halte van de Zeister bus. Maar eenmaal daar, gaat Manus opgetogen aan het vertellen over hun evacuatie-oord.

„Een fijn huis dat we hebben, jò. Reuze! Kamers zo groot als een kerk, en een badkamer ook! Kun je alle dagen zwemmen in de winter. En een tuin om in te verdwalen, zo groot. En meneer en mevrouw van vóór zijn zo deftig! En er wonen allemaal rijke mensen in de laan; ze hebben prachtige auto's, sleeën, jò. En we hebben nieuwe kleren gekregen. Kijk mij es; geen fijn pak? Komt uit Zweden. En dat van Gerrit is ook mooi, hè? Komt uit Amerika. En vader heeft een jas met een bontkraag erop, uit Canada. Lekker warm. Maar vader durft die jas temet niet dragen. Veel te deftig voor een arbeider, zegt hij. En Greet heeft jurken uit Frankrijk. Zo prachtig! Ze lijkt de Koningin wel. En Dickie...”

Ze zitten al lang in de bus en deze is gaan rijden, en nu heeft Manus aan Freek weer andere dingen te vertellen. „Daar is het Jaarbeursgebouw... en daar is de grote winkel, waar we al de kleren hebben mogen halen, en het kostte niks. Je hoefde alleen maar bonnetjes van het Rampenfonds te geven... Nou, die hadden wij... En daar is de Maliebaan... En nu zijn we buiten Utrecht. Ginder beginnen de bossen en die kant ga je op naar Soestdijk. Daar is het paleis van de Koningin, helemaal wit, en er staan soldaten voor het hek. We zijn er verleden week geweest. Ja, in het paleis. Op visite bij de Koningin. En de Koningin is bij ons geweest, op een avond voor de geëvacueerden, en twee prinsessen waren er ook: Irene en Margriet, en die hebben met ons meegedaan aan spelletjes. Leuk, jò...” Manus' mond staat niet stil tot ze in Zeist zijn, en op de wandeling van de bus naar het huis, waar het gezin Lambertse ondergebracht is, ratelt hij alweer aan één stuk. Freek kan er amper een woord tussen krijgen.

Het huis is mooi en groot, al hebben zij alleen een vleugel van de villa, en de tuin is prachtig en ruim, en het is een rijke buurt. Daarvan heeft Manus niets te veel gezegd. En de heer en de dame, die in het voorste stuk van het landhuis wonen, zijn deftig en ook vriendelijk. Ze lachen als Manus bij het passeren van de kamer, waar zij zitten, naar hen roept: „Dit is mijn grote broer!”

Greet is over de manier, waarop zij als evacués terechtgekomen zijn, even opgetogen als Manus. Ze laat Freek de grote witte keuken zien en het trappenhuis met gebrandschilderde ramen en de mooie meubels, die zij mogen gebruiken, zolang zij hier zijn. En ook de jurken en de mantels, die zij gekregen heeft van het Ram-

penfonds, waarin zij een heel ander meisje geworden is dan ze vroeger was. En ze vraagt aan Freek waarom Koen niet meegekomen is.

„Die heeft geen vrij, maar je moet de groeten van hem hebben,” is het antwoord.

Als Freek aan vader vraagt, hoe het hem in Zeist bevalt, dan zegt hij dat er goed voor hen gezorgd wordt. Het ontbreekt hun aan niets. Hij is daar dankbaar voor.

Maar vader is niet opgetogen, zoals Greet en Manus, en Gerrit is opmerkelijk stil. Nu ja, vader is nooit opgetogen, en Gerrit zelden. Daar zijn zij eilanders voor. Greet loopt eruit, zoals hijzelf er uitloopt. De Flakkeeërs zijn in voor- en tegenspoed dezelfde. Of is er nog wat anders? Freek polst daarnaar.

„Kunt u hier wel wennen?” vraagt hij.

Hierop geeft Lambertse niet aanstonds recht bescheid. Hij zegt dat dat wel schikt. Maar als Freek verder polst, omdat het antwoord wat ontwijkend leek, komt het eruit. Het huis is prachtig, maar te mooi. Het is hem hier te deftig. Hij durft amper op de zachte stoelen te gaan zitten. Het is hem of hij te pronk zit in zijn eigen kamer. Hij kan ook niet wennen aan meneer en mevrouw. Dat vindt hij jammer, want de mensen zijn de goedheid zelf en ze willen alles voor hen doen. Maar als hij ze spreekt heeft hij het gevoel of hij tegenover een koning en een koningin staat. Op straat is het ook zo vreemd. Op het eiland groette ieder iedereen, of het kennis was of vreemdeling. Hier groeten de mensen elkander niet, zelfs in de kerk kijkt men elkaar niet aan. Misschien komt het daardoor dat hij zich ook in de kerk niet thuis voelt. Hij zit er meestal in een hoekje achteraf.

Gerrit is ook eenzaam in Zeist. Thuis had hij een hele kring van vrienden; hier gaat hij met niemand om, behalve dat hij een enkele maal Kees Olie ontmoet, die in Driebergen terechtgekomen is. Toch hebben Zeister jongens hem weleens aangeklampt en is hij ook eens meegegaan naar hun club. 't Bleef bij die éne keer. Het sloot niet aan. Gerrit voelt zich in Zeist als een kat in een vreemd pakhuis en hij verveelt zich dodelijk.

„Je werkt toch alle dagen,” zegt Greet, als hij dat zegt.

„Och, dat gepiel!” roept Gerrit uit. „Een tuin aanharken en rozen snoeien en eens een boompje rooien, en een akkertje voor de moestuin omspitten. Het is nu de tijd van eggen, zaaien, rollen. Ik wil achter de paarden.”

Greet snapt niets van haar vader en haar broer. Zij tiert in Zeist. Ze heeft een hele sleep vriendinnen en ze gaat vandaag naar dit

en morgen naar dat gezellige avondje. Op haar nieuwe fiets – ook al van het Rampenfonds gekregen – heeft ze tochtjes gemaakt naar Driebergen, Doorn, Soestdijk en Baarn. Zelfs in de winter zijn de bossen mooi. En met de bus is ze in een ogenblik in Utrecht. Het is fijn winkelen in een grote stad. Wat haar betreft bleven ze altijd in Zeist.

Manus is net zo. Hij kent het villadorp en de omgeving al op z'n duimpje en hij maakt duizend plannen voor morgen. Dan moet Freek met hem mee, eerst naar het hertenkamp, dan naar het Slot en daarna de bossen in. Hij weet daar Vlaamse gaaien en konijnen. En als ze gelukkig zijn, krijgen ze ook herten te zien.

's Avonds komt Kees Olie op bezoek. Hij heeft gehoord dat Freek zou komen. Hoe of het hem gaat? vraagt Freek. Och, 't schikt. Hij heeft het goed in Driebergen, waar hij opgenomen is in een gezin, dat hem met alle vriendelijkheid behandelt. Té vriendelijk zijn ze soms, vindt Kees. Al heb je een klap gehad, daarom blijf je toch een gewoon mens en word je het liefst gewoon behandeld. Hij praat liever niet over zichzelf. Hij is gekomen om te horen, hoe het op het eiland staat. Freek moest daarvan maar eens vertellen.

Freek doet dat:

Koen en hij rijden niet meer op de duck. Dat is afgelopen sinds de binnendijken in zover zijn hersteld dat ze berijdbaar zijn voor wagens. Zij dachten toen naar Delft terug te gaan, maar een garage in Middelharnis zat doodverlegen om monteurs en die baas wilde dat zij bij hem zouden werken. Het bedrijf in Delft heeft hen toen uitgeleend.

Zij hebben druk werk met het schuren, poetsen en repareren van auto's, vrachtauto's en tractors, die te voorschijn komen uit schuren en garages, die onder water hebben gestaan. Soms zijn de wagens uitgegraven uit het puin van in elkaar gestorte boerderijen. Daarbij hebben zij veel reparaties aan het omvangrijke wagenpark, dat op Flakkee gekomen is voor het herstel van de dijken. Je ziet er wagens uit alle oorden van het land, met A of B; M, E of P op het nummerbord, afkomstig dus uit Groningen, Friesland, Gelderland, Overijssel, Limburg en nog meer provincies. Die trucs zijn allemaal gehuurd door de aannemers, die de nieuwe binnendijken maken. En behalve deze vrachtauto's zijn er dozijnen machines aan het werk, die telkens reparaties vragen. Want het gaat nu bij het herstelwerk heel anders toe dan in het begin. Toen het erom ging de laatste dijken te behouden, zoals op die vrijdagavond in Dirksland, vocht ieder mee: boeren en

burgers, soldaten en matrozen, zelfs vrouwen en kinderen. Dat was wanhopig en vertwijfeld vechten. De eerste periode van het herstel, waar Freek het begin van zag op de afgelegen dijk, en het eerste resultaat op de morgen van Stille Zondag, bracht de vaklui op de voorgrond. De polderjongens hebben hun grootste prestatie geleverd bij de bouw van de Chinese muur, zoals de wering wordt genoemd, die is opgeworpen op Goeree achter Stellendam, daar waar in de rampnacht de zee dit vissersdorp in de rug besprongen heeft. De oude dijk ligt nog aan brokken, maar een nieuwe is gebouwd. Freek heeft hem gezien. Op een afstand doet hij denken aan een geduchte middeleeuwse vesting met hoge muren, van grote moppen opgetrokken, versterkt met bastions en ravelijnen. In plaats van uit stenen bestaat de muur echter uit zandzakken. Waar zoveel zakken vandaan zijn gekomen als in het rampgebied – en bij die muur wel uiterst kwistig – zijn gebruikt, is iedereen een raadsel. De Chinese muur is opgetrokken naar de methode, op de morgen van Stille Zondag toegepast op de afgelegen binnendijk, maar dan op veel groter schaal. Weken achtereen hebben hier de polderjongens met zakken op de rug gelopen van de morgen tot de avond, totdat een hechte en sterke dijk was opgeworpen.

Maar deze fase is nu ook voorbij. Er zijn thans om zo te zeggen meer machines dan mensen op Flakkee. De vrachtauto's uit het gehele land bijeenvergaard, vervoeren zand kris-kras over het eiland over de pas herstelde dijken, die zwaar te lijden hebben onder dat geros. Het materiaal door de auto's aangevoerd, wordt snel verwerkt door de trekschoppen en bulldozers, die voor de zandgravers en zandzaksjouwens in de plaats zijn gekomen, en wàt de polderjongens ook presteren mochten, met de machines schiet het tienmaal harder op.

Dit is het werk aan wal. Te water gaat het nog grootscheepser toe. In het Haringvliet liggen baggermolens te graven, zandzuigers te pompen en varen sleepboten met bakken telkens heen en weer. En hoe het aan de zuidwal toegaat, dat heeft Freek deze week gezien.

Hij werd uit de garage gehaald door een man, die een monteur moest hebben voor een bulldozer, waaraan iets haperde. De machine stond dicht bij de Jacobshoek. Het was een knaap van 25 ton, de grootste van Europa, vertelde zijn bestuurder. Er mankeerde nooit wat aan, maar nu had hij een kuur. Freek had een uur werk gehad om hem weer op gang te krijgen; toen liep de motor prompt, en bij die gelegenheid heeft Freek gezien wat zo'n

machine kan. Van bergen zand, chaotisch neergesmeten, maakt hij met zijn machtig mes in één gang een weg.

Langs die kersverse weg heeft Freek de Jacobshoek kunnen bereiken, en deze kans om op de dijk te komen, die doorgebroken is en hun dorp heeft doen verdrinken, was te gunstig om hem te laten schieten.

De oude dijk lag nog aan brokken. Over een lengte van een paar kilometer was hij radicaal vernield. Je kon nu zien over welk een geweldig front de zee die nacht had stormgelopen op het dorp. Een nieuwe dijk is voor de oude in de plaats gelegd, niet op de oude plaats, maar met een brede boog naar buiten stulpend, naar de klassieke methode van de Nederlandse dijkenbouwers, die een doorgebroken dijk nooit dichtten op de plaats van het gat, omdat daar altijd een diep wiel gevormd was, maar een nieuwe dijk opwierpen op het veel minder uitgeschuurde voorland. Het is nog allemaal voorlopig werk. De nieuwe dijk is slechts drie meter hoog, terwijl de oude vijf meter boven het normale peil van de Noordzee uitstak. Als er een flinke storm komt met springvloed – het hoeft nog op geen stukken na zo erg te zijn als op 1 februari – gaat alles er weer onder. Maar het wordt lente; straks zal het zomer zijn. Waterstaat durft hopen dat er voorshands geen zware stormen zullen komen; hier en daar zijn zelfs oude dijken verlaagd om van die grond de nieuwe op te trekken. Maar thans is men bezig aan de permanente, sterke dijk, die vóór de winter klaar moet zijn.

Staande op een winderige hoogte heeft Freek gezien hoe daaraan wordt gewerkt met het zware materieel van de grote baggermaatschappijen.

Midden in de Krammer lag een plomp, zwart, vierkant schip; het was de „Ahoy”, de grootste zandzuiger van de wereld, die vier bakken tegelijk volpompte. Onder de wal waren baggermolens aan het werk; tegen de dijk lagen een paar perszuigers te draaien. Tussen deze zware schepen, die geankerd of gemeerd lagen, gleden ranke sleepboten voor plumpe bakken gespannen heen en weer.

De perszandzuiger stuwde het zand door een buisleiding van een kilometer lang. Aan het eind daarvan bruiste uit een trechter een melkachtige substantie, als was het een reuzenpan, die overkookte. Dit mengsel van water en zand was evenwel zo stevig, dat de mannen, die stuur moesten geven aan het wegvloeiend zand, erop konden lopen, al konden ze er niet op stilstaan, omdat ze dan in het drijfzand zouden zinken.

Het trof Freek hoe weinig de mannen, hier aan het werk, zich hoefden in te spannen. Die wandelaars daar in het drijfzand bij de spuibuis hadden wellicht nog het zwaarste werk. Op de perszuiger stond één man, hoog in een glazen huis, die met een enkele handgreep het zand in de bak langs zij met water mengde, en met een andere greep de inhoud van een grote bak in enkele minuten liet verzwelgen. In het hart van het schip wandelde de machinist om zijn motor heen met oliekan en poetsdoek. Op de sleepboten en de bakken stonden de mannen rustig aan het roer en op de plecht, en zij kwamen slechts even in beweging als er vastgemaakt of losgegooid moest worden. En zoals hier, ging het ook ginder op de „Ahoy”.

Op de binnendijken ging het niet anders toe. De bestuurder van de bulldozer zat rustig op zijn zadel, terwijl zijn mes de weg maakte; de mannen op de trekschoppen speelden met hun machines, die sloten groeven en dijken opwierpen; de chauffeurs van de vrachtauto's kiepten hun lading met een enkele handgreep. De soldaten van het gemechaniseerde leger, dat het eiland ophaalt uit het water en opnieuw beschermt tegen de zee, behoeven hun machines slechts te leiden.

Freek heeft ook het werk gezien van de *officieren* van dit leger. Toen hij op de dijk bij Jacobshoek stond, wandelde daar een groepje mannen rond in leren jassen en op hoge laarzen. Zij maakten enkele notities en soms een ruwe schetstekening met een paar cijfertjes daarbij. Het waren de ingenieurs van Waterstaat.

Freek is wel in hun stakwartier geweest. Een jongeman, die tekenaar is bij Waterstaat, heeft hem rondgeleid in nieuwe barakken, die in Middelharnis opgetrokken zijn, waar de ingenieurs hun plannen en berekeningen maken. Daar heeft hij ook de luchtfoto's gezien, vervaardigd van de buitendijken van Flakkee. Talloze kleine plaatjes werden als een legkaart aan elkaar gepast en vormden zo de hele kust van het eiland. Op die plaatjes zag Freek, hoe vreselijk de dijken overal, maar vooral aan de zuidwal, gehavend waren. Toen heeft hij gewanhoopt aan de mogelijkheid van herstel. De tekenaar zei echter: „Het komt goed!” En hij heeft hem de tekeningen laten zien, waarop het beloop van de nieuwe dijken aangegeven stond, alle uitstulpend over het voorland, zoals de Jacobsdijk, behalve de Chinese muur, die binnewaarts was opgetrokken, omdat daar de getijstroom vlak langs de oude dijk liep, zodat er geen voorland was en dus geen kans de zee, tot straf voor de verwoesting, door haar aangericht, een brok te ontnemen. Maar alle nieuwe dijken zullen nieuwe bochten vor-

men, hetzij naar buiten of naar binnen, en zo zal Flakkee een nóg meer kronkelende kustlijn krijgen dan het reeds had, waarbij iedere kronkel een nieuw merk zal zijn van de eeuwige strijd van de Nederlanders met de zee en van hun overwinning.

Nog meer stafwerk heeft Freek gezien in het hoofdkwartier van Waterstaat, waar ingenieurs en tekenaars iedere dag tot 's avonds laat aan het werk zijn, opdat de strijd aan de fronten geen ogenblik verslappen zal. Naar de gegevens door de ingenieurs verzameld op de dijken en uitgewerkt in de barakken, tekenen de tekenaars profielen, telkens anders, opdat de nieuwe dijken overal die hoogte, breedte en helling zullen krijgen, die hen het meest geschikt maken om de vloed te weerstaan.

Freek eindigt zijn relaas met te herhalen wat de tekenaar verklaarde: Het komt goed! Het zal weer goed wonen en goed werken worden op Flakkee!

„Wanneer?” vraagt Lambertse.

„Vóór de winter is de boel in orde, zeggen ze bij Waterstaat.”

Lambertse krabt zich achter de oren. Het is mooi wat Freek daar allemaal verteld heeft. Het is prachtig dat de boel in orde komt; en hij wil graag geloven dat er met man en macht gewerkt wordt en dat het niet harder kan. Het is me maar geen karwei om al die gaten weer te dichten. Maar als het vóór de winter klaar zal zijn, betekent dat dan niet dat zij hier tót de winter moeten wachten? Dat is een slecht vooruitzicht.

„Ik hou het nooit uit!” roept Kees Olie.

„Ik word ziek als ik de hele zomer in de tuintjes hier moet blijven prutsen,” verklaart Gerrit.

Ze hunkeren alle drie om weer naar het eiland terug te gaan.

„Zou er nu helemaal geen werk voor ons zijn?” zucht Kees.

„Zou jij niets voor ons kunnen zoeken, Freek?” vraagt Gerrit.

Freek weet het niet. Chauffeurs en monteurs zijn er nodig. Geen landarbeiders of boeren, zolang de boel nog onder water staat. Maar hij belooft dat hij zijn best doen zal, zowel voor Gerrit als voor Kees. Misschien dat hij iets leuks vindt.

Vader Lambertse heeft niets gevraagd.

„Moet ik ook voor u...?” vraagt Freek aan hem.

Lambertse schudt het hoofd. „Nee, nee. Wie nu terugkeert kan zijn gezin toch niet meenemen, is het wel?”

Dat in geen geval. De mannen die op het eiland werken, wonen allen in barakken.

Lambertse berust. Als Gerrit gaan wil, gesteld dat er werk voor hem is, vindt hij dat goed. Als moeder er nog was, zou hij ook

gaan. Nu kan dat niet. Hij kan de kinderen niet aan hun lot overlaten. Laat hij dan nog maar wat blijven prutsen in de Zeister tuinen. Zodra de gezinnen mogen terugkeren, hoopt hij te zorgen dat zij bij de eerste zijn.

17 IK WORSTEL EN KOM BOVEN

TERUG OP HET EILAND DOET FREEK ZIJN BEST VOOR KEES EN GERRIT, maar het is zoals hij al gedacht had, niet gemakkelijk voor wie geen chauffeur is en niet in het machinevak zit. Alleen bij het opruimingswerk komt men handen te kort, maar dat is feitelijk geen werk voor jongens, vanwege hetgeen er wordt gevonden tussen het wrakhout en in de verwoeste huizen. Freek schrijft dit aan zijn vader en die is het met hem eens: dit is geen werk voor Gerrit.

Kees is een paar jaar ouder en ook harder. Aan hem schrijft Freek: Je kunt komen, maar dat en dat zou je moeten doen. Ik kan het je niet aanraden.

Twee dagen nadat Freek die brief verzonden heeft, staat Kees echter in de garage voor zijn neus. Hij is op staande voet op reis gegaan na ontvangst van het bericht. Het kan hem niet schelen wat hij aanpakken moet, ook niet als het erg is. Diezelfde middag neemt hij overals, laarzen en lange gummihandschoenen in ontvangst en de volgende dag trekt hij er met een opruimingsploeg op uit.

Lambertse en Gerrit blijven in Zeist wachten.

Doch op een heldere aprildag reizen die twee ook naar het eiland, en Greet is bij hen. Dit is veel eerder dan Lambertse en Gerrit hadden durven hopen. Zij zijn onverwacht geroepen. Er kwam een brief van Jan de Rijke, een zoon van de boer bij wie Lambertse meer dan dertig jaar en Gerrit ook een poos hebben gewerkt. Hij en een zuster zijn ontkomen aan de dood, die zijn familie weg-gemaaid heeft. Het land valt droog, stond er in de brief. Het moet zo gauw als het kan bewerkt en ingezaaid worden, om er zo mogelijk van het jaar nog iets op te verbouwen. De andere arbeiders zijn allemaal verdronken. De jonge boer wil graag dat Lambertse en Gerrit dadelijk komen.

Toen Lambertse de brief zover had voorgelezen, was Gerrit in de wolken. Hij kon naar het eiland! Lambertse had tweestrijd. Hij

wilde graag aan het werk, vooral nu zijn jonge baas hem nodig had, maar hij zat met de kinderen. Dit probleem was evenwel al opgelost. De Rijke schreef verder in de brief dat er een huis beschikbaar was voor het gezin. Het moest alleen nog worden schoongemaakt.

Toen waren voor Lambertse alle moeilijkheden weg.

Greet echter was de dag, waarop die brief ontvangen werd, zeer stil en ze heeft de nacht, die volgde, slecht geslapen. Toen ze de volgende morgen een koffertje voor vader en Gerrit klaarmaakte, omdat die aanstonds wilden gaan, pakte ze echter ook voor zichzelf een en ander in.

Gerrit zag dat. „Wat nou?” vroeg hij. „Je wilde toch hier blijven!”

„Ik ga mee,” antwoordde Greet. „Het huis moet toch zeker worden schoongemaakt.”

Vader was verrast. Hij vroeg hoe het dan met de kinderen moest. Greet antwoordde dat dat al in orde was. Bij die en die, ook mensen uit het rampgebied, die nu in Zeist waren, mochten zij zolang in huis.

Vader praatte er nog op door. Hij vond het teveel gevergd, dat Greet onmiddellijk meeinging. Toen had zij moeite om zich goed te houden, want haar gemoed schoot vol. Maar ze klemde de tanden op elkaar. Zij wilde proberen de plaats van moeder zo goed mogelijk te vervullen.

Na een snelle rit Utrecht-Rotterdam rijden ze in het oude trammetje over Voorne-Putten. Hier zijn ze in het rampgebied, want Putten is ook overstromd geweest. Nieuwsgierig kijken ze uit de tram naar buiten, zoekend naar sporen van de ramp. Die zijn er weinig. De boerderijen staan even stoer en stevig als voorheen t midden van het land, waar de koeien al grazen in het jonge gras en lammeren om hun moeders dartelen, waar op vele akkers het winterkoren reeds omhoogschiet en op andere de boeren bezig zijn. De zaaimachines trekken rechte sporen en de rollen laten effen akkers achter. En in de dorpen wandelen jonge moeders achter kinderwagens en spelen kinderen bij een school. Het is volop lenteleven in een land, dat onder water heeft gestaan. Ze zien het met verbazing. Als het op Flakkee ook zo is, heeft Greet zich overbodig bang gemaakt voor hetgeen haar op het eiland staat te wachten.

Freek haalt hen met een auto van de boot.

Zij rijden eerst door Middelharnis-Sommelsdijk. Het tweelingstadje geeft hetzelfde beeld als Putten. Geen spoor van ramp of leed. De straten zijn zelfs keuriger dan vroeger. Voor alle ramen hangen

gloednieuwe gordijnen. Het is of alles op zijn paasbest is. De tegenzin, die Greet gehad heeft tegen terugkeer naar haar eiland, smelt snel weg. Van Sommelsdijk rijdt Freek hen naar Dirksland. Daar is het landschapsbeeld nog florissanter dan op Putten. Het wintergraan staat er best voor; de malse weiden zijn vol glanzend vee; in vele tuinen bloeien primula's en narcissen. Flakkee is mooi, vindt Greet. Vreemd dat ze dat nooit tevoren heeft gezien. Het gaat haar net als Freek een jaar geleden. Je moet het eiland een poos missen om het te waarderen.

Na Dirksland rijden ze door een dorp, dat ontruimd is en waar nog niemand is teruggekeerd. Hier is het of een koude, benige hand Greet bij de keel grijpt. Dit dorp heeft niet het ergst geleden. Er is geen stroom doorheen gebruikt. Het water is vrij stil gekomen en gegaan en de huizen staan er, zoals het water ze liet staan, met vuile strepen op de muren, dicht onder de dakgoot als merk hoe hoog de vloed is geweest. Er hangen gore vodden van gordijnen achter vuile ramen; op vieze vensterbanken staan potten met dode stronken van geraniums. Er slipt iets van een vensterbank: een rat. Behalve dit ongedierte is er niets levends in het dorp: geen kat, geen hond, geen kip, veel minder nog een mens. Het dorp is dood. Greet rilt.

Ze rijden door pas drooggevallen polders. Er groeit geen sprietje. Een vuile slikkorst sluit de aarde af. Dit land is even dood als het ontruimde dorp. Geen kievit buitelt in de lucht; er hangt geen leeuwerik te zingen aan de hemel. Er zijn slechts zwarte kraaien, die krassend opvliegen van het een of andere aas bij het naderen van de auto. De oude hand om Greets keel rijpt feller.

Freek rijdt naar hun dorp. Daar staat, hoog op de dijk, de witte korenmolen, en verderop de stompe toren; daartussen een karteling van daken. Het dorp schijnt op een afstand onveranderd.

Greet weet dat schijn bedriegt. Haar hart klopt bang als zij de Molendijk oprijden.

Bij de molen staat de wagen stil. Zij hebben geen van vieren woorden, ook Freek niet, ofschoon die hier in de eerste weken na de ramp meermalen is geweest. Nu alles drooggevallen is, is de verwoesting nog veel gruwelijker dan toen het water veel bedekte. Water vernielt grondiger dan vuur. Na een brand staan er altijd nog brokken muur overeind en zijn er nog verkoolde balken. Hier bleef geen muur staan en werd al het houtwerk door het water meegesleurd. Een hoop puin, nog geen meter hoog, is alles wat er over is van een gehele straat. Er is in letterlijke zin niet één steen op de andere gebleven.

Zij dalen van de dijk af. De auto hotst door de vernielde strate. Freek stopt daar waar hij meent dat hun huis gestaan heeft. Gerrit dacht dat het een eindje verder was. Greet gelooft dat ze er al voorbij zijn. Lambertse weet het niet. Een versregel speelt hem door het hoofd. „Men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer.” Dat gold een bloem, geplukt in het veld. Hier geldt het zijn woning.

Tweehonderd mensen zijn verdronken, toen de zee zich over de Molendijk heen op deze huizen stortte. De buurman links, die aan Lambertse vroeg of hij gek was, toen hij de zolder loswrikte, hoort daarbij; de burens rechts, hun over- en hun achterburens. Zij weten tientallen bij naam en toenaam op te noemen, die allen omgekomen zijn. Het is een beklemmende gedachte dat al deze mensen, die zij vele jaren dagelijks ontmoetten, dood zijn. Zij hobbelen een dijk op naar de plek waar hun zolder vastgezet heeft. Daar kan men nu met de auto komen. De ark is er niet meer. Wel ligt er zeer veel wrakhout. Daar zullen ook de resten van de zolder wel bij zijn. En verder is er veel stro tegen de dijk gedreven.

Een opruimingsploeg is hier aan het werk. Kees Olie is erbij. Het hout wordt opgestapeld; het stro aan kant gewerkt. Hetgeen daaronder ligt wordt uit het water opgevist en op vrachtauto's geladen, die het naar de destructors moeten brengen. Niet alles wat ze vinden gaat evenwel in die gesloten vrachtauto's. Er staan ook smalle, bruine kisten op de dijk. Eén kist wordt juist gesloten, een andere, veel kleiner, wordt weggedragen. Een kinderkistje is dat. Op het deksel lezen zij no. 295.

„Nog zestien,” zegt Kees Olie, die in een emmer lysol eerst zijn lange handschoenen en daarna zijn handen wast, voor hij zich bij de Lambertses mag voegen. „Dan zijn we er, gelukkig.”

Greet oogt tersluiks naar Kees. Wat is die ernstig geworden. Het is geen jongen meer. Hij is een man. Men wordt snel oud in het verdronken dorp.

Zij rijden naar het dorp terug om het huis te zien, dat aan hen toegewezen is. Kees Olie heeft verteld welk huis het was. Willem Peute heeft er gewoond met zijn vrouw en dochters.

De Lambertses kenden het gezin goed. Peute was bode van een fonds; zijn vrouw liep mank. Het waren oudere mensen. Van de dochters hielp de ene 's zaterdags bij Klaas Lever in de winkel. Op de zaterdag voor de storm heeft zij voor Greet rookvlees gesneden. De andere was handwerkonderwijzeres; van haar heeft Greet mazen en verstellen geleerd.

Op de gesloten deur staat het naambordje nog: Willem Peute, in

verzekeringen. Voor de ramen hangen de gordijnen nog, zoals zij ze die zaterdagavond dichtgeschoven hebben; de bruine stof is alleen groen uitgeslagen van de schimmel. Wat huist er achter die gordijnen? Kees Olie heeft gezegd, dat de Peutes, die in hun slaap door het water verrast en in bed verdrongen zijn, al lang begraven zijn. Maar Greet volgt aarzelend en huiverend de mannen, wanneer die om het huis heen lopen om te zien of ze achterom binnen kunnen komen.

Achter zijn de ramen stuk. Vader klimt erdoor, de jongens volgen; Greet blijft staan. Ze kan het zo wel zien. De vloer is één laag slik; het behangsel hangt in vellen van de wanden. Dan waagt ze zich toch naar binnen.

Van een harmonium is het mahoniehout grijs uitgeloid en is de helft van de toetsen weg. Het orgeltje lijkt op een ziek besje met een wijd open mummelmondje. Daarachter gaapt een kast, waarvan de deur uit de scharnieren hangt; er liggen kleren in, waaruit nog water druipt. Achter de gesloten gordijnen heerst een trieste schemer in het huis en er hangt een lucht die Greet doet walgen. Ze vlucht naar buiten. Ze heeft zich voorgenomen aan te pakken en door te zetten, om vader en uit eerbied voor de nagedachtenis van moeder. Maar ze wanhoopt of ze dit wel kan.

Ze gaan naar de dijk bij de haven, waar het kruis staat opgericht. Kist nummer 295 wordt in het massagraf geplaatst. Nummer 31 is de kist van moeder. Het graf is groot en het kruis is nu ver weg. Lambertse wil naar Jan de Rijke gaan, die hem ontboden heeft. Freek rijdt hem naar de boerderij.

Van de grote schuur is de achtermuur verdwenen en het dak half ingestort. De schuur gaapt met een wijd open muil.

De jonge boer is blij met de terugkeer van Lambertse, die het bedrijf nog beter kent dan hij. Hij wil met hem graag bespreken hoe het moet. Zijn Gerrit en Greet daar ook? Laat Gerrit meegaan om de zaken op te nemen. Greet wil misschien wel naar zijn zuster gaan; die is in het woonhuis, dat is blijven staan.

Greet doet dat. De jonge boer gaat Lambertse en Gerrit voor de schuur in. Freek gaat ook mee.

Er waren veel uien opgeslagen; ze zijn bedorven door het zee-water. De aardappelen in de kuilen dito. Het graan, dat er nog lag, is verrot. Zes paarden zijn verdrongen. De landbouwmachines zijn zwaar verroest te voorschijn gekomen en naar Middelharnis gebracht. Wat of daarvan terechtkomt?

„Die kun je gauw weer gebruiken,” zegt Freek. „Wij hebben ze onder handen.”

Dat valt dan mee. Van de normale landbouw zal dit jaar niets kunnen komen. De grond is te veel verzilt door het zoute water om uien, aardappelen of zaad te kunnen telen. Maar gerst zal het waarschijnlijk doen. Er moet gips over het land gestrooid worden, want gips neutraliseert het zout. De grond moet worden openmaakt voor het zaaien van de gerst, maar er mag niet diep geploegd worden, want dan zou het zout in de grond worden gebracht. De greppels moeten uitgegraven; de dichtgevloeide sloten uitgediept. Het bedorven graan en de bedorven uien moeten uit de schuur gehaald. Er is veel werk te doen. Jan zag heel graag dat Lambertse en Gerrit gauw begonnen.

„Als we ergens eten en slapen kunnen, beginnen we vandaag, vader!” zegt Gerrit.

„Dat kan bij ons,” biedt de jonge boer aan.

„Voor mekaar!” roept Gerrit uit. „Niet, vader?”

Lambertse zegt echter ja noch nee.

„Heb je bezwaar om straks te beginnen?” vraagt Jan de Rijke.

„Mijn kinderen zijn nog in Zeist.”

„Wel, haal die hier! Je hebt immers een huis.”

Hier is het waar de schoen wringt. Lambertse heeft gemerkt, hoe Greet van streek was, toen ze in het huis van Peute rondkeek.

„Laten we eerst een kopje thee drinken,” stelt Jan de Rijke voor. Ze gaan naar het woonhuis.

Daar zit, druk pratend met Marie de Rijke, een andere Greet dan het verslagen meisje, dat straks bij hen is weggegaan.

„Kijk eres, vader, hoe het hier geworden is!” roept ze uit. „En het was net zo'n beestenboel als het nu in het huis van Peute is, heeft Marie gezegd.”

De kamer is fris geverfd en behangen, er ligt een nieuw kleed op de vloer en er staan nieuwe meubels.

Dat is alles mooi, maar toch... Het is allemaal zo anders dan 't hier vroeger was, ziet Lambertse. Bij de De Rijke's was alles degelijk ouderwets. Nu zijn er licht behang, lichte verf en luchtige gordijnen. En de meubels zijn van een vorm en kleur die je voorheen op het eiland haast niet zag.

„Zo krijgen wij het ook!” roept Greet verheugd uit.

Lambertse veert er niet van op. Hij kan het niet precies onder woorden brengen, maar het komt hem voor dat het hier meer lijkt op Zeist dan op Flakkee. Hij durft haast niet op de mooie stoelen te gaan zitten, zoals hij dat in Zeist ook niet goed durfde. Maar Marie de Rijke zegt: „Ga zitten, mensen, en geneer je niet.” Zij schenkt een kopje thee.

Dan gaan ze zitten, de jongens eerst, Lambertse nog aarzelend. „Heus, vader, zo krijgen wij het ook,” zegt Greet nog eens. Lambertse krabt zich achter de oren en schuift de duim over de wijsvinger. „Je vergeet dit, kind.” Maar dat slaat Greet niet uit het veld. „Ik vergeet het geld helemaal niet. Wij krijgen alles gratis. Het Rampenfonds betaalt.” Lambertse wordt nog niet blij. Hij hoopt in stilte dat zijn nieuwe boeltje, als hij het krijgt, wat meer Flakkees zal zijn dan deze vreemde spullen.

Greet is nu vol moed om met de schoonmaak te beginnen. Zij wil meteen aan het werk. Haar afschuw van het huis van Peute is overwonnen. Ze heeft alleen geen kleren, die ze bij dat vuile werk kan dragen.

„Ik heb een werkpak voor je,” zegt Marie de Rijke. „Overal en laarzen. Ik heb ze gebruikt toen ik hier in de slik begon te werken.”

Dat is dus ook in orde.

„Maar eerst gaan we met z'n allen eten,” zegt Marie.

Ze was al aan het koken. Greet helpt haar in de keuken en bij het tafeldekken. Ze eten met z'n zessen. Het is of door de vloed alles op het eiland anders is geworden; ook de afstand tussen arbeiders en boeren. Die was vroeger groot. Nu is het net of ze allemaal gelijk zijn.

Na het eten gaan Lambertse en Gerrit in de schuur aan het werk. Freek moet hoognodig terug naar de garage. Hij brengt Greet nog naar het dorp, maar zet haar vooraan in de dorpsstraat af. Dat vindt zij best.

In overal en op laarzen stapt zij dapper in de richting van het huis van Peute. Ze wil niet week zijn. Zoals Marie de Rijke heeft aangepakt en doorgezet, wil zij ook aanpakken.

Maar de moed begeeft haar weer. Die koude, benige hand van straks knelt opnieuw om haar keel. De schemerige kamer met de gesloten gordijnen, de wrakke meubels en de vieze vloer staan haar weer voor ogen. Ze ruikt de lucht van rotting en bederf die in het huis hing. Er hebben vier lijken in dat huis gelegen.

En het hele dorp is zo ellendig triest. Nu zij alleen loopt, treft haar dat sterker dan straks, toen zij met vader en de jongens was. Overal kapotte ruiten, door het water aangevreten huisraad, vuil en roest. Er wordt ook alweer uit een huis een dode naar de dijk gedragen. Je bent hier midden in de dood.

Haar weg voert langs de kerk. Die is weer uit het water opgerezen. De gebroken ruitjes zijn hersteld, de stenen paden naar de deuren

zijn geschrobd. Aan het kerkhof, dat om de kerk ligt, is nog niets gedaan. Een egale grijze slikkorst ligt over het gras, de paden en de zerken.

Maar zie, daar bloeien bloemen! Narcissen, die zich door de sliklaag hebben heengeboord, staan op het kerkhof te trompetten, heldergeel.

Greet kan het niet goed onder woorden brengen wat ze voelt, maar die bloemen maken het haar lichter om het hart. Daar bloeit het eerste leven temidden van de dood. Het is als leven *uit* de dood. En dat begint te bloeien bij de kerk! Zij moet, net als die bloemen, door de sliklaag heen.

Ze loopt nu recht naar het huis van Peute.

De deur, straks dicht, staat open. De ramen zijn hoog opgeschoven. De rottende gordijnen zijn verdwenen. Het orgeltje, de tafel, de stoelen en een kast, zijn achter het huis op een hoop gegooid. Een meisje in overal schept uit de gang het vuil naar buiten; twee andere slepen een vloerkleed, zwaar van slik, het bleekveld op; een vierde is de kamer aan het schrobben. De „kliederploeg” van vrouwelijke vrijwilligers is aan het huis begonnen. Greet hoeft slechts samen met die meisjes aan te pakken.

Dat doet ze. Zij werkt tezamen met de ploeg die hele middag en de volgende dag.

Dan heeft het huis zijn eerste beurt gehad. Het is leeg en schoon, alleen is alles klam van vocht. Daar weet men echter ook raad op. Een machine, die anders de motoren van een vliegtuig warm blaast, jaagt droge lucht door het natte huis. Daarna staan verver en behanger klaar om het verder op te knappen. Intussen reist Greet naar Zeist om haar broertjes en zusjes te halen.

18 HET LEVEN BLOEIT WEER

DE TIJD VAN DETACHERING OP FLAKKEE IS VOOR FREEK LAMBERTSE EN Koen Mars al een poos voorbij. Ze werken weer in de garage in Delft. Op een zaterdagmiddag gaan ze echter voor een week eind naar het eiland.

Het gammele trammetje rijdt weer zijn oude route. De weiden zijn diep groen, zoals ze altijd in het najaar zijn; op het bouwland staat hier en daar de stoppel nog, maar de meeste akkers zijn reeds omgeploegd en hier en daar is het winterkoren al ingezaaid.

In het rampjaar mag de oogst schraal en zeer beperkt geweest zijn, het volgend jaar zal het land zijn vrucht weer geven, als God zijn zegen schenkt.

In het dorp staat het jonge volkje van Lambertse de jongens af te wachten bij de tramhalte net als verleden jaar. Manus wijst naar nieuwe huizen, die in aanbouw zijn. Op een blok staat de mei-boom in de kap. De straten, die de vloed heeft weggevaagd, verrijzen weer.

De kinderen brengen Freek en Koen naar het huis, waar eenmaal Peute op de deur stond. Er bloeien dahlia's en asters in de tuin en Lambertse zit op een bank tussen die bloemen. Wanneer de jongens komen, staat hij op en gaat met hen naar binnen.

Dit binnenkomen is voor Freek toch even pijnlijk. Verleden jaar werd hij, als hij een zondag thuiskwam, ontvangen door zijn moeder.

Lambertse is trots op zijn nieuwe woning, veel ruimer dan de oude. „Wat zeggen jullie ervan?” vraagt hij.

Het is heel anders dan in het oude huis. Het behang is licht van kleur, de meubels ook, en hun model is hupser en ranker dan men vóór de vloed ooit op het eiland zag. Greet heeft haar willetje wel doorgezet en het Rampenfonds was gul.

„Durft u wel te gaan zitten, vader?” vraagt Freek olijk.

„Het is mijn eigen huis en het is mijn eigen boeltje,” antwoordt Lambertse vrolijk en hij laat zich breed-uit zakken in een lage stoel. „En dat Greet het wat anders wou hebben dan moeder het vroeger uitzocht, wel daar is zij jong voor. Ik vind het best.”

Weer rijst de figuur van zijn moeder voor Freek op: klein, altijd in het zwart, met strak gekamde haren. Zij zou niet passen bij dit nieuwerwetse. Of zou zij ook veranderd zijn, zoals alles op het eiland is veranderd na de vloed, zelfs vader?

Greet schenkt koffie in bij een buffetje en draagt de kopjes op een blaadje naar hen toe. Vroeger zaten ze om de tafel, waarop het theeblad stond, en de koffie pruttelde op het lichtje. Greet draagt een jurk, lichter van kleur en korter dan ze vroeger droeg. D'r haar krult.

„Je bent veranderd, Greet,” zegt Koen, als hij de koffie van haar aanneemt.

„Ik hoop niet in mijn nadeel,” antwoordt zij een beetje koket en blozend tegelijk.

„Ze weert zich best,” prijst Lambertse zijn dochter. „Een prima huishoudster. Alles in de puntjes en zuinig met de dubbeltjes. Zo gaan er geen dertien in een dozijn, Koen!”

„Vast niet,” lacht Koen en hij kijkt bewonderend naar Greet. Die verdwijnt naar de keuken. Haar voetje in het fijne schoentje – uit Engelse geschenkzendingen afkomstig – stampt eventjes van ergernis en haar bos wordt hoog. En toch is zij niet boos op vader. Die goeie vader.

's Middags wandelen Freek en Koen naar de Jacobshoek. De nieuwe dijk is klaar. Hoger en zwaarder dan de oude, de voet met het beproefd basalt verdedigd, de kruin van asfalt, dat beter dan een grasmat een woedende aanval van storm met springvloed kan weerstaan. Vóór de najaarsstormen zijn gekomen ligt het eiland binnen sterke dijken veilig... voorzover mensen veiligheid kunnen verschaffen, want hoe betrekkelijk deze is, is op de eerste februari wel gebleken.

Op zondagmorgen gaan Lambertse en zijn kinderen naar de kerk, vroegtijdig, omdat ze eerst naar het kerkhof willen. Er groeit weer gras en er bloeien nu veel bloemen op het kerkhof. De sliklaag is al lang verwijderd en de oude zerken zijn weer schoongemaakt. Er is een grote hoek met nieuwe stenen. De doden van de eerste februari hebben na het massagraf hier ieder een eigen graf gekregen.

Op vele nieuwe stenen staat een rij van namen. Hele gezinnen zijn omgekomen in de vloed.

Zij blijven staan voor een steentje met één naam: Saartje Lambertse - De Weerd, 8 februari 1909 – 4 februari 1953.

Freek heeft zijn moeder nog niet zo scherp gemist als gisteren en heden. Toen hij gistermiddag thuiskwam, was er een lege plaats.

Toen hij vanmorgen opstond, miste hij haar bedrijvigheid en zingen. Nooit is hij zonder moeder naar de kerk gegaan. En nu staat hij bij haar graf.

Zij blijven staan zolang de kerkklok luidt.

„Het wordt tijd, Freek,” maant Lambertse als die zwijgt.

Ze gaan naar binnen. In de kerk treft het Freek welke gaten de storm geslagen heeft in de kleine dorpsgemeenschap. In de ouderlingenbank mankeren Van Ostade en De Rijke, en ook Kesper met zijn witte baard, die de begrafenis van moeder heeft geleid. Hij had zijn vrouw en kinderen verloren in de vloed. Dat heeft hem zo aangegrepen, dat hij weldra ziek werd. Deze zomer is hij overleden. En in de kerk hoef je slechts rond te zien. Daar zat Vermaas. Nu zit zijn vrouw alleen. Dat was de bank van de familie IJzerman. Ginds zaten altijd Peute met zijn vrouw en dochters; daar de familie Olie; hier Jeremias Dekker en zijn

vrouw. De namen, die je op de stenen van het kerkhof hebt gelezen, mis je hier.

De voorzang wordt gezongen.

Maar 't vrome volk, in U verheugd,
Zal huppelen van zielevreugd,
Daar zij hun wens verkrijgen...

Freek weet niet waarom die psalm is opgegeven om te zingen. Misschien wordt hij straks wel in een heel ander verband gezet. Maar Freek past haar op moeder toe. Zij heeft haar wens verkregen. Zij is ingegaan in de vreugde van haar Heer. Hij zingt met vaart; wat vochtigs, dat in zijn ooghoek kruipt, veegt hij snel weg.

Nadat hij het boek waarin hij las heeft dichtgeslagen zoekt Freek zijn vriend. Ze zouden samen wandelen. „Weet jij ook waar hij zit?” wil hij aan Greet vragen, die naar hij meende, in de keuken bezig was. Maar hij praat tegen gladde tegeltjes. Greet is er niet. Dan vraagt hij het aan zijn vader, die in het zonnetje tussen de bloemetjes zit. Lambertse kan het echter ook niet zeggen. Hij heeft zijn ogen even beschoten.

Freek snapt het niet. Anders dringt Koen altijd op wandelen aan. Hij zal alleen op stap gegaan zijn, ofschoon hij er toch niet van houdt alleen te wandelen. Enfin, hij gaat dan maar in het tuintje bij zijn vader zitten. Weldra heeft het boek hem weer te pakken.

„Je vroeg naar Koen, hè?” zegt Lambertse op een gegeven ogenblik. „Daar komt ie aan.”

Freek kijkt op. Koen komt er aan met Greet.

„Ah, was het dat?” mompelt hij halffluid.

„Wat?” vraagt zijn vader.

„O niks.” Als vader niets vermoedt, wil hij hem niet wijzer maken.

Er schijnt trouwens niets te onthullen te zijn, want Greet en Koen lopen heel rustig te praten als twee losse kennissen. Bij het thuiskomen laat Koen zich zakken in de lege stoel, die tussen Lambertse en Freek in bij de dahlia's en asters staat, terwijl Greet naar binnen wipt om het avondeten klaar te maken.

Onder het eten oogt Freek tersluiks nu eens naar Koen en dan naar Greet, om te speuren of zijn vermoeden helemaal onjuist is. Maar Greet zorgt dat de kleintjes hun boterham naar binnen krijgen en Koen praat met Gerrit over proeven om het zout weg te wassen uit de akkers van het overstroomde gebied.

Als Manus er niet geweest was, zou er niets zijn gebeurd. Manus is er echter wel en zijn slimme oogjes fonkelen.

„Ik heb ze gezien,” zegt hij opeens.

„Wie?” vraagt Dickie.

„Hen!” Zijn hand wijst eerst naar Koen en dan naar Greet.

Koen heeft nog nergens erg in. Hij vertelt van de proef, in Noord-Brabant genomen, waarbij men het zoute water weg liet vloeien uit de sloten en daarna zoet water liet toevloeien. Het hielp best voor de ontzilting van de grond.

Greet toont zich echter eventjes geraakt. „Stop je mond met eten,” vinnigt ze naar Manus.

Dit maakt echter dat de kleine schelm er schik in krijgt. „Ze liepen op het dijkje,” zegt hij, „arm in arm.”

„Ooo!” roept Trijntje met een rond mondje.

Greet bloost hevig. Koen heeft het nog steeds over de ontziltingsproef.

„Ja, en toen gingen ze samen achter een bosje zitten,” weet Manus verder te vertellen.

„Naarling, houd je mond,” roept Greet en ze kijkt naar Koen om hulp.

„Wie waren dat?” vraagt Gerrit, die voor het eerst wat hoort.

„Greet en Koen!” roept Manus, zwelgend in de verlegenheid van Greet en de nieuwsgierigheid van de anderen.

Dan krijgt Koen eindelijk erg in wat er loos is. Hij vangt een blik van Greet, die smeekt om haar te helpen. „O,” zegt hij rustig. „Wij hadden een eindje gewandeld en toen werden we een beetje moe. We rustten even bij dat bosje.”

Greet ademt opgelucht. Maar Manus heeft blijkbaar álles gezien.

„Jawel, ze moesten rusten met de armen om elkanders hals!” kraait hij.

Greet wordt zo rood als een pioen. Koen geeft zijn poging tot verbloemen op. „Het zat er *fijn*,” zegt hij, met zoveel nadruk op het laatste woord, dat Greet het zweet uitbreekt en zij angstig naar haar vader ziet.

Maar die kijkt helemaal niet zwart. „Ei,” zegt hij vrolijk tegen Koen. „Kwam jij dáárom altijd zo graag met Freek mee.”

Nu is Koen toch uit 't veld geslagen. „Ik... ik... Vandaag voor 't eerst...”

Lambertse stookt de jongelui het vuur niet al te heet. „Goed, goed, vandaag voor het eerst! Wel, jullie hebben de jaren. En – al is ze mijn eigen dochter – ze mag er wezen, Koen!”

„Dàt weet ik,” beaamt Koen gretig.

„Hè, vader!” protesteert Greet doodverlegen.

„O, vind je dat ik je te veel ophemel? Nou, ze is geen katje zonder nagels, Koen.”

„Dat weet ik ook,” zegt Koen. „Ik hou van haar zoals ze is.”

Freek voelt eventjes iets vlijmen. Vanmorgen stonden ze bij moeders graf. Nu dit.

Maar vader zegt: „Als moeder dit had mogen beleven. Wat zou ze blij geweest zijn! Ze heeft van Koen gehouden van de eerste dag af dat hij hier kwam. Die ogen van die jongen, zei ze tegen me, die bevallen mij.”

Het pijnlijke is weg bij Freek. Vader heeft gelijk. Moeder hield van Koen. Ze zou zich hierin hebben verheugd. En is wat er vandaag gebeurt, niet een teken dat met het eiland ook het volk van Flakkee zich herstelt van de klap, die de storm heeft geslagen? De lichamen der doden rusten bij de kerk, maar op het eiland bloeit het leven.

De lichtblauwe ogen van Koen kijken zo warm naar Greet. Haar donkere vonken. Die avond wandelen zij samen in de maneschijn.

De volgende morgen tikt Greet op de deur van de kamer, waarin de jongens samen slapen: „Koen, Freek, het is tijd,” roept ze gedempt.

Als zij beneden komen, staat de thee op het lichtje en is het ontbijt gereed. Ze eten met z'n drieën. Bij het weggaan stopt Greet ieder een appel toe, en als de jongens haastig, omdat de tijd dringt, de straat uitlopen naar de tramhalte, wuift zij hen na tot aan de hoek.

Het is alles net als verleden jaar, denkt Freek. Alleen toen deed moeder zo. Maar Greet lijkt veel op moeder.

In de tram vraagt Koen aan Freek: „Hoe vind jij het? Je hebt er nog niks van gezegd.”

„Ik vind het fijn voor jullie beiden en voor ons allemaal.”